Перо Јелић

ИСТОРИЈА 6

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ СА ДНЕВНИМ ПРИПРЕМАМА ЗА ЧАСОВЕ

Фреска

ИСТОРИЈА 6
Приручник за наставнике са дневним припремама за часове

Прво издање

Аутор: Перо Јелић
Рецензент: Никола Топаловић
Компјутерско обликовање: „АБРАКА ДАБРА", Нови Сад
Лектура и коректура: Тијана Цветковић

Фреска

Издавач: Издавачка кућа „Фреска" д.о.о.
Маршала Бирјузова 3–5, 11000 Београд
Тел.: 011/3348-384, факс: 011/3348-385
office@klett.rs, www.klett.rs

За издавача: Гордана Кнежевић Орлић
Главни уредник: Александар Рајковић
Руководилац пројекта: Горан Колашинац
Штампа: Службени гласник, Београд
Тираж: 160 примерака

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

371.3::94(035)

ЈЕЛИЋ, Перо, 1974-
Историја 6 : приручник за наставнике са дневним припремама за часове / Перо Јелић. - 1. изд. - Београд : Фреска, 2019 (Београд : Службени гласник). - 469 стр. : илустр. ; 30 cm

Тираж 160.

ISBN 978-86-88341-65-3

а) Историја -- Настава -- Методика -- Приручници

COBISS.SR-ID 278066700

Забрањено је репродуковање, умножавање, дистрибуција, објављивање, прерада и друга употреба овог ауторског дела или његових делова у било ком обиму и поступку, укључујући и фотокопирање, штампање, чување у електронском облику, односно чињење дела доступним јавности жичним или бежичним путем на начин који омогућује појединцу индивидуалан приступ делу с места и у време које он одабере, без писмене сагласности издавача. Свако неовлашћено коришћење овог ауторског дела представља кршење Закона о ауторским и сродним правима.

© Фреска, 2019.
ISBN 978-86-88341-65-3

Садржај

1. План наставе и учења ... 7

1.1. Нови програм историје за шести разред ... 7

2. Исходи, образовни стандарди и компетенције ... 10

2.1. Стандарди постигнућа ученика ... 12

2.2. Ревидирана Блумова таксономија ... 14

2.3. Однос исход – стандард – уџбеник ... 16

2.4. Кључни појмови из историје ... 20

3. Наставне методе и облици рада ... 24

3.1. Традиционалне методе ... 24

3.2. Савремене методе ... 25

3.3 Облици рада ... 26

4. Наставна средства ... 27

4.1. Мултимедијални ПДФ ... 33

5. Примери из праксе ... 34

6. Оцењивање ... 38

6.1. Формативно и сумативно оцењивање ... 43

7. Годишњи план рада наставника ... 44

7.1. Предлози годишњег плана рада ... 44

7.2. Предлози оперативних планова ... 60

8. Предлози методичких припрема за обраду наставних јединица ... 100

Уводна реч аутора

Поштоване колеге,

Нови уџбеник историје издавачке куће „Фреска” за шести разред основне школе, писан је као последица једне од највећих промена у плану и програму у последњих неколико деценија. У складу с тим пред ауторима су били велики изазови, пре свега у вези са садржајем, који је проширен за преиод раног новог века.

С тим у вези и овај приручник прилагођен је променама и новој концепцији образовања. Жеља је била да се на једном месту нађе све оно што је наставнику неопходно ради лакшег планирања и реализације наставног процеса. Поштујући чињеницу да свако од колега има одређену индивидуалност у извођењу наставе, у приручнику су дати само неки предлози и идеје, које могу бити од користи, а свакако нису обавезујући. Мишљења смо да ће ово помоћно средство бити од користи, како почетницима, тако и колегама са мањим или већим искуством.

У приручнику се, између осталог, налазе основе новог плана наставе и учења за шести разред, табела са исходима (на којима је програм базиран), препоручене наставне методе и облици рада, опис наставних средстава (са посебним нагласком на мултимедијалне додатке), примери из праксе са потребним објашњењима и упутствима, изводи из закона о оцењивању са најновијим препорукама за реализацију, комплет глобалних и оперативних планова за све облике наставног рада, предлог припрема за извођење часова (урађених према најновијим стандардима), предлози PowerPoint презентација, дидактичких игара, итд... Једном речју, поред дидактичких материјала, у приручнику се налази низ препорука и конкретних савета како да што боље искористите могућности које вам пружају уџбеник и мултимедијални PDF.

Перо Јелић

План наставе и учења

Када је у питању наставни програм, градиво из историје за шести разред основне школе претрпело је изузетно велике промене.

Планом наставе и учења, као једним од главних школских докумената, утврђују се садржаји, циљеви и задаци наставе историје. Њиме се утврђује обим и квалитет наставног градива које треба да усвоје ученици у току једног (у овом случају шестог) разреда. Осим самосталног рада наставника, ради што успешније реализације садржаја и испуњења захтева неопходна је и стална сарадња историчара са наставницима других предмета, стручним сарадницима и осталим релевантним факторима.

Циљеви и задаци

Историја је друштвена наука која, као школски предмет, има прецизно дефинисане циљеве и задатке. Сврха тога је проналажење места и улоге познавања прошлости у општем образовању сваког појединца.

Циљ изучавања наставног предмета историја је културни напредак и хуманистички развој ученика. Циљ наставе историје је, такође, да допринесе разумевању историјског простора и времена, историјских процеса и токова, као и развијању националног, европског и светског идентитета и духа толеранције код ученика.

Задаци наставе историје су да ученици, уочавајући узрочно-последичне везе, разумеју историјске процесе и токове, улогу истакнутих личности у развоју људског друштва и познају националну и општу историју (политичку, економску, друштвену, културну), као и историју суседних народа и држава.

Не треба сметнути с ума да предавање историје подразумева и додатне изазове због опасности које у себи носе искривљене и непотпуне представе о прошлости, како у појединачној, тако и у колективној свести. На овдашњим просторима, нарочито када је градиво старијих разреда у питању, неретко је случај да у уџбенике улази и политика, што наставницима додатно отежава положај.

1.1 НОВИ ПРОГРАМ ИСТОРИЈЕ ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД

У склопу нове концепције образовања, одређене промене плана и програма односе се и на предмет историја за шести разред основне школе. Две највеће промене односе се на периоде прошлости који се проучавају у шестом разреду, као и придавање већег значаја исходима у односу на претходне програме.

Прошрени програм историје за шести разред основне школе

Промена програма и садржаја историје за шести разред основне школе, која ће се примењивати, почев од школске 2019/2020. године, највећа је у новијој историји нашег образовања. На-

име, осим историје средњег века, која је и до сада проучавана у том узрасту, градиву шестог разреда додат је и период раног новог века (прединдустријско доба) који су ђаци изучавали почетком седмог разреда. У пракси то значи да је број наставних јединица повећан, али да је истовремено дошло до сажимања градива у оним наставним јединицама где је то било изводљиво.

Конкретно, у шести разред пребачене су лекције:

- Почетак новог века
- Велика географска открића
- Хуманизам и ренесанса
- Хришћанска црква у раном новом веку
- Апсолутистичке монархије
- Османско царство у доба највећег успона (уз посебан осврт на положај српског народа)
- Срби на новим просторима
- Прединдустијско доба

Разуме се, да би се оваква промена успешно реализовала, потребно је било у потпуности се прилагодити свим захтевима приликом планирања и писања уџбеника. У обзир се морало узети више фактора – количина података, обим укупног градива и наравно прилагођеност узрасту, јер није исто када ученици неке лекције уче током шестог или седмог разреда.

План наставе и учења базиран на исходима

Образовно-функционални исходи представљају знања, умења, ставове и вредности којима ученик треба да влада, када је у питању неки наставни предмет у одређеном периоду образовања. Пошто се у овом конкретном случају ради о историји за шести разред основне школе, базираћемо се на исходима који су Правилником Министарства просвете, науке и технолошког развоја предвиђени за тај период.

Поред лакшег планирања и реализације, циљ програма оријентисаног на исходе јесте да ученик историју учи смислено, критички, проблемски (анализа података и решавање конкретних, унапред задатих проблема), кооперативно (у сарадњи са наставником и другим ученицима) и дивергентно (нови примери, нова решења...). Исходи дефинишу очекиване резултате учења, а они се дефинишу на основу општих и међупредметних компетенција и стандарда постигнућа за сваку школску годину. Њима се и на непосредан начин наглашава веза између прошлости и историјских тековина. Усмереношћу ка њима у планирању наставе смањује се количина „набубаних" чињеница и повећава се ниво функционалног знања. Нагласак је на томе шта ће ученик бити у стању да уради након савладаног програма. Осим тога, проверљивост нивоа савладаности задатих исхода је релативно лака.

За разлику од исхода за пети разред, који су били подељени по наставним темама (посебно за сваку), за шести разред су дати сумарно – за све четири теме (1. Основи проучавања прошлости, 2. Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку, 3. Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку и 4. Европа, свет и српске земље у раном новом веку).

Исходи за за предмет историја у шестом разреду основне школе:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима;
- пореди историјске појаве;
- наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку;
- на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава);
- сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту;
- приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена;
- на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку;
- идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века;
- изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице;
- пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку;
- разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;
- на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности;
- образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века;
- идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку;
- илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација;
- разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини;
- илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву;
- користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;
- повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);
- учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Приметна је идеја да се садржаји из опште и националне историје прожимају где год је то могуће.

Важно је нагласити да су сви исходи покривени у нашем уџбенику, тако да наставник није у обавези да додаје поједине садржаје приликом обраде наставних јединица. Самим тим постоји одговарајућа спона на релацији наставник – уџбеник – наставни програм – жељена постигнућа ученика (исходи).

Исходи, образовни стандарди и компетенције

Компетенције представљају знања, вештине, ставове, вредности које омогућавају појединцу да буде способан да решава проблеме и одговори на различите животне изазове. Наш образовни систем разликује опште међупредметне и предметне компетенције (опште и специфичне).

Опште међупредметне компетенције

Опште међупредметне компетенције представљају опис оних компетенција које се заснивају на интегрисању различитих знања, вештина, ставова и вредности које се развијају у оквиру различитих предмета и које омогућавају ученицима да активно учествују у животу заједнице и остварују личне интересе и аспирације, али и да доприносе развоју заједнице.

Међупредметне компетенције:

1. КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ

Подразумева коришћење различитих метода учења, способност одвајања познатог од непознатог и битног од небитног. Уме да разликује чињенице од ставова (посебно битно за историју и друге друштвене науке). Уме да процени степен овладаности градивом.

2. ВЕШТИНА КОМУНИКАЦИЈЕ

Способност да се јасно искаже свој став (усмено и писано); уважавање саговорника; неговање културе дијалога; познавање усмене и писане комуникације; познавање комуникације путем телефона и интернета.

3. РАД СА ПОДАЦИМА И ИНФОРМАЦИЈАМА

Ученик зна да су поуздани подаци неопходни за доношење правих одлука и боље разумевање; уме да препозна поузданост података; користи табеларни и графички приказ података; користи информационе технологије за чување, презентацију и основну обраду података.

4. ДИГИТАЛНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Представља поуздану употребу електронских медија на послу, у слободном времену и комуницирању.

5. РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Испитивање проблемске ситуације; проналазак и упоређивање различитих решења; примена и праћење изабраног решења; уочавање добрих и лоших страна изабраног решења.

6. ВЕШТИНА САРАДЊЕ

Допринос раду групе; давање доприноса постизању договора у вези са заједничким радом; активно слушање; постављање одговарајућих питања; ангажовање у реализацији преузетих обавеза у оквиру групе.

7. ВЕШТИНА ЗА ЖИВОТ У ДЕМОКРАТСКОМ ДРУШТВУ

Активно учествовање у животу школе; развијање толеранције; познавање других култура и традиција; поштовање разлика...

8. БРИГА ЗА ЗДРАВЉЕ

Превенција заразних болести; правилна исхрана; правилна употреба лекова; пружање прве помоћи; превенција болести зависности; значај бављења спортом и физичка активност.

9. ЕКОЛОШКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Разумевање и спремност за ангажовање у заштити природе и природних ресурса.

10. ЕСТЕТСКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Прихватање важности креативности и естетских вредности у уметности и медијима.

11. ПРЕДУЗЕТНИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Познавање карактеристика тржишта рада; вештина тражења посла; представљање сопствених вештина и способности; постављање адекватних циљева.

Општа предметна компетенција

Општа предметна компетенција представља опис ситуација, проблема и изазова које ученици могу да савладају на основу знања, вештина, ставова и вредности које стичу кроз учење и наставу из датог предмета. Општа предметна компетенција описује крајњу сврху учења датог предмета на начин који је разумљив и особама које нису стручњаци за дати предмет. У конкретном случају, на крају основног образовања, кроз наставу историје, ученик је стекао основно историјско знање и вештине неопходне за даље учење, разумевање улоге историје, критичко сагледавање савременог света и историјских корена актуелних дешавања. Уме да се орјентише у историјском времену и простору, разуме историјске процесе и токове, користи и проналази различите изворе података, критички разматра њихову поузданост. Уме да резултате представи усмено, писано, графички и уз коришћење ИКТ. Одговорно се односи према културно-историјском наслеђу.

Специфичне предметне компетенције

Специфичне предметне компетенције представљају опис специфичних ситуација, проблема и изазова које ученици могу да савладају на основу знања, вештина, ставова и вредности које стичу кроз учење и наставу из датог предмета. То су компоненте опште предметне компетенције и њиховим развојем ученици остварују општу предметну компетенцију.

Међупредметне компетенције и компетенције за посебне предмете развијају се активним учешћем у наставним и ваннаставним активностима, усвајањем знања, вештина, ставова и вредности, дубљим разумевањем различитих предметних области и њиховом применом на ситуације из свакодневног живота у различитим контекстима (лични, професионални, образовни итд).

Стандарди постигнућа ученика

Образовни стандарди представљају скуп конкретних појмова у вези са захтевима школског учења и наставе. Они су изведени из општих циљева образовања. Као што је познато, стандарди показују шта ученик треба да зна и уме, изражено по нивоима постигнућа: основни, средњи и напредни. Такође, подела је извршена и на две области: *Историјско знање* и *Истраживање*, *тумачење*, *презентација*.

Када су у питању стандарди за наставни предмет Историја, Национални просветни савет је 2017. године усвојио нову листу, која је коришћена и у овом приручнику. Јасно, неки од стандарда нису предвиђени за пети разред.

Стандарди за крај основног образовања за предмет Историја:

ОСНОВНИ НИВО:

ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **основном нивоу** у области историјско знање.

ИС.1.1.1. Зна поделу прошлости на праисторију и историју и историјске периоде.
ИС.1.1.2. Именује историјске периоде и наводи их према хронолошком редоследу.
ИС.1.1.3. Зна да смести годину у одговарајући век и миленијум, а појаву, догађај и личност у одговарајући историјски период.
ИС.1.1.4. Користи основне историјске и појмове историјске науке.
ИС.1.1.5. Познаје најважније појаве из националне, регионалне и опште историје.
ИС.1.1.6. Препознаје узроке и последице најзначајнијих појава из прошлости.
ИС.1.1.7. Препознаје повезаност појава, догађаја и процеса у националним, регионалним и светским оквирима.
ИС.1.1.8. Уочава да постоји повезаност појава, догађаја и процеса из прошлости са појавама из садашњости.
ИС.1.1.9. Именује најзначајније историјске личности и повезује их са догађајима.
ИС.1.1.10. Показује, на историјској карти, простор одигравања најзначајнијих догађаја из националне и светске прошлости.

ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **основном нивоу** у области истраживање, тумачење, презентација.

ИС.1.2.1. Разликује основне врсте историјских извора и извор од интерпретације.
ИС.1.2.2. Користи историјске изворе и друге изворе информација у једноставним истраживачким задацима.
ИС.1.2.3. Проналази релевантну информацију у извору.
ИС.1.2.4. На основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) препознаје о којој историјској појави, догађају и личности је реч.
ИС.1.2.5. Препознаје пристрасност, пропаганду и стереотипе у појединим тумачењима историјских личности, појава и догађаја.
ИС.1.2.6. Уочава да постоје различита гледишта на исту историјску појаву.
ИС.1.2.7. Уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте у којој је наведена легенда у форми слике, табеле или графикона.
ИС.1.2.8. Представља резултате једноставног истраживачког задатка усмено, писано или графички.

СРЕДЊИ НИВО

ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **средњем нивоу** у области историјско знање.

ИС.2.1.1. Повезује појаве, процесе, догађаје и личности са хронолошким одредницама и историјским периодом.
ИС.2.1.2. Објашњава основне историјске и појмове историјске науке.
ИС.2.1.3. Познаје најкарактеристичније процесе из националне, регионалне и опште историје.
ИС.2.1.4. Повезује процесе, догађаје и појаве у националним, регионалним и светским оквирима.
ИС.2.1.5. Показује, на историјској и савременој географској карти простор одигравања најзначајнијих догађаја из националне, регионалне и опште историје.
ИС.2.1.6. Зна узроке и последице најзначајнијих историјских догађаја из националне и опште историје.

ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **средњем нивоу** у области истраживање, тумачење, презентација.

ИС.2.2.1. Сакупља информације за истраживачки задатак (реконструисање личне, породичне и локалне прошлости) користећи различите изворе.
ИС.2.2.2. Уме да закључи о којем догађају, појави и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних, сликовних историјских извора, табеларних и графичких приказа.
ИС.2.2.3. Уме да одреди из ког историјског периода или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама историјског периода или географског простора.
ИС.2.2.4. Закључује о историјским појавама и догађајима користећи историјску карту.
ИС.2.2.5. Препознаје, на основу поређења више историјских извора, различита гледишта на исту историјску појаву, догађај, личност.

НАПРЕДНИ НИВО

ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **напредном нивоу** у области историјско знање.

ИС.3.1.1. Уме прецизно да одреди којој деценији, веку, миленијуму и историјском периоду припада одређена личност, појава, догађај и процес.
ИС.3.1.2. Зна да објасни специфичности основних историјских и појмова историјске науке, најзначајнијих појава, догађаја, процеса и личности из националне, регионалне и опште историје.
ИС.3.1.3. Наводи и објашњава на који начин су повезане појаве, догађаји, процеси и личности из националне, регионалне и опште историје.
ИС.3.1.4. Наводи и на карактеристичним примерима објашњава повезаност појава, догађаја и личности из прошлости и садашњости.

ИС.3.1.5. Зна динамику појава, догађаја и процеса који су изазвали промену граница на одређеном простору у различитим историјским периодима.
ИС.3.1.6. Разуме зашто је дошло до одређених историјских догађаја и које су последице карактеристичних историјских дешавања.

ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА
Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **напредном нивоу** у области истраживање, тумачење, презентација.

ИС.3.2.1. Самостално сакупља, врши селекцију и анализира податке из различитих историјских извора у реализацији истраживачког задатка.
ИС.3.2.2. Уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, поређењем историјске и географске карте, упоређује податке из графикона и табела и закључује о појави).
ИС.3.2.3. Уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву или процес.
ИС.3.2.4. Аргументовано износи мишљење о одређеном тумачењу историјских појава или процеса и зна да одреди врсту пристрасности на примерима из прошлости (манипулација, пропаганда, стереотип).
ИС.3.2.5. Представља садржај извора информација и резултате спроведеног истраживачког задатка усмено, писано, графички или уз помоћ ИКТ.

Ревидирана Блумова таксономија

Ревидирана Блумова таксономија представља дводимензионални приказ циљева учења. Она подразумева четири категорије знања (исказаних именицама) и шест нивоа когнитивних процеса (исказаних глаголима). Блумова таксономија представља већ готову структуру и листу глагола који се сматрају кључним за писање образовних исхода.

Категорије знања	**Објашњење**
1. Чињенично знање	Основни елементи, терминологија, специфични детаљи.
2. Концептуално знање	Разумевање, повезивање...
3. Процедурално знање	Коришћење вештина; знање како нешто чинити.
4. Метакогнитивно знање	Знање о процесима мишљења које се користи за учење; знање како применити концептуална и процедурална знања.

Нивои когнитивних процеса	**Глаголи који иду уз одговарајући ниво**
1. **Памтити** (знање)	Поновити, препознати, издвојити, повезати, именовати, поређати, дефинисати, присетити се, означити, груписати, цитирати, поновити, показати...
2. **Разумети** (способност тумачења наученог)	Показати, извести, класификовати, интерпретирати, упоредити, разликовати, сажети, објаснити својим речима...
3. **Применити** (способност да се научено градиво користи у новим ситуацијама)	Предвидети, извести, илустровати, демонстрирати, прикупити, прилагодити, супротставити, демонстрирати, применити, израчунати, открити, испитати, протумачити, селектовати...
4. **Анализирати** (способност рашчлањавања информација на саставне елементе)	Коментарисати, категоризовати, разлучити, поређати по важности, препознати мотиве и узроке, повезати, истаћи, раздвојити...
5. **Евалуирати** (процена вредности)	Изабрати опцију, одбранити став, проценити, рангирати, аргументовати, оправдати, преиспитати...
6. **Креирати** (синтеза - способност да се делови саставе у целину)	Планирати, направити, креирати, класификовати, развијати, комбиновати, преуредити, закључити, поставити хипотезу, предложити, реконструисати, резимирати, аргументовати...

Треба напоменути да виши нивои укључују (подразумевају) ниже нивое. Пресеком две димензије добија се одређени циљ на одговарајућем нивоу.

Нивои когнитивних процеса / Категорије знања	1. Памтити	2. Разумети	3. Применити	4. Анализирати	5. Евалуирати	6. Креирати
1. Чињенично знање						
2. Концептуално знање						
3. Процедурално знање						
4. Метакогнитивно знање						

Однос исход – стандард – уџбеник

Овај однос подразумева покривеност исхода и њихову повезаност са одговарајућим стандардима и компетенцијама у основном тексту уџбеника, као и у мултимедијалном PDF додатку. Већ је речено да наш уџбеник одговара свим захтевима које подразумева план наставе и учења за предмет историја. Такође, покривени су и сви стандарди за крај основног образовања. У наредних неколико примера из уџбеника показаћемо повезаност појединих стандарда и исхода.

Пример 1:

Исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

– образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима.

2. ВЕЛИКА ГЕОГРАФСКА ОТКРИЋА

Почетак великих географских открића

Караванска трговина

Удаљена азијска земља **Индија** одувек је била врло интересантна европским трговцима. Роба из тог дела света, попут егзотичних намирница, зачина или луксузних тканина, лако је налазила купце међу становништвом Европе. Вековима су трговци, махом из италијанских градова, обављали живу **караванску трговину**. Услед бројних пљачкашких препада путовање каравanима није било безбедно. Оваква врста транспорта није била ни јефтина. Животиње које су коришћене за превоз и пренос робе (коњи, камиле и магарци) захтевале су храну, одмор и сталну негу. На све то, крајем средњег века, Османлије су заузеле територије којима су каравани пролазили на путу за Индију. Они су наметнули такве услове да су трговачка путовања била или сувише скупа или сувише ризична. Све то подстакло је тражење новог пута из Европе у Индију. Једини преостали пут био је **поморски**. Проналазак поморског пута ка Индији омогућио би заобилажење територије Османског царства. Такође, бродови су представљали боље превозно средство за трговину јер су могли да понесу много више робе.

Астролаб

Последице великих географских открића

Једна од последица откривања до тада Европљанима непознатих континената био је сусрет са новим цивилизацијама. Тако су Европљани почетком 16. века упознали и америчке народе **Маје**, **Инке** и **Астеке**. Заузимање Америке предводили су шпански освајачи **конквистадори**. Њихов сусрет са америчким народима завршио се покоравањем и уништавањем домородаца. Астеке, који су живели на територији данашњег Мексика, покорио је **Ернан Кортес**. Краљевство Инка у Јужној Америци освојио је **Франсиско Пизаро**. Конквистадори су покореном становништву наметнули своју културу, пре свега језик и веру, што је трајна последица тих догађаја. Поред тога, шпански освајачи су на амерички континент пренели и неке од болести, које су прерасле у **епидемије** и довеле до смрти великог броја људи. Још једна важна последица великих географских открића је било и упознавање са америчким биљним и животињским светом. Тако су на трпезе Европљана дошли кромпир, паприка, парадајз, кукуруз и какао. У моду је ушао и дуван. Центар трговине је из области Средоземља пребачен на запад Европе, односно на обале Атлантског океана. Шпанија је постала највећа поморска и светска трговачка сила.

Сазнајте више

Од негативних последица географских открића свакако треба истаћи почетак трговине робљем, које су конквистадори и други освајачи Америчког континента пребацивали из Африке у Америку. Та трговина ће, додуше, тек касније постати масовнија.

Подсетите се

Подсетите се која је епидемија захватила Европу у 14. веку.

Овај исход повезан је са стандардима:

ИС.2.1.6. Зна узроке и последице најзначајнијих историјских догађаја из националне и опште историје.

Пример 2:

Исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
– на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава);

Стефан Немања између Запада и Византије

По доласку на власт Стефан Немања (1166–1196) започео је борбу за осамостаљење српске државе. Он је покренуо рат против Византије и дошао у сукоб са царем Манојлом I Комнином. Византијски цар успео је да победи и зароби Стефана Немању. Српски владар одведен је у Цариград, где је морао да, као заробљеник, учествује у царевој **тријумфалној поворци**. Након што се потчинио цару и обновио вазалну заклетву, Стефан Немања враћен је на престо. Све до смрти цара Манојла (1180), Стефан Немања придржавао се вазалне заклетве и није ратовао против Византије.

Неколико година после смрти цара Манојла, Стефан Немања искористио је промену на византијском престолу и заједно са Угарском напао је Византију. Том приликом освојио је долину Велике и Јужне Мораве, Косово и Метохију и део северне Албаније. Истовремено, Стефан Немања је српској држави припојио област **Дукље**; од тада се она налазила под влашћу српског великог жупана. У жељи да обезбеди самосталност државе Немања је тражио савезнике против

Стефан Немања, фреска из каснијег времена, из цркве Богородице Љевишке у Призрену

У какву одећу је одевен Стефан Немања? Да ли је овде представљен као владар или као монах Симеон? Шта се налази око његове главе и шта то означава?

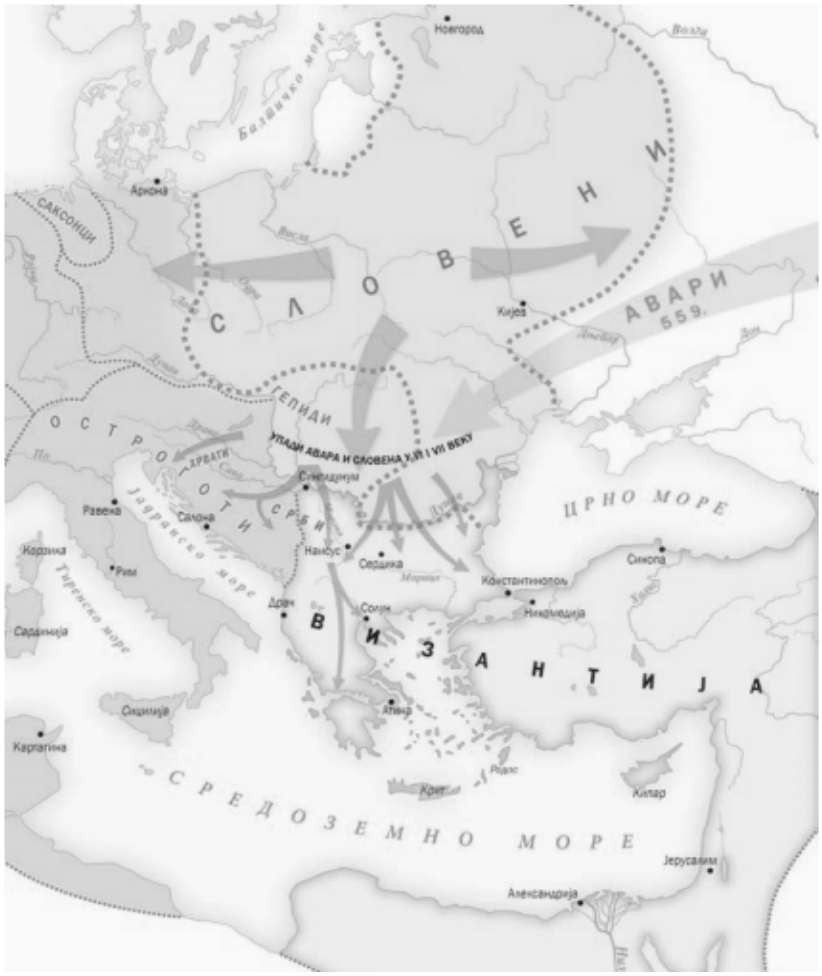
Овај исход одговара стандарду:

ИС.3.1.3. Наводи и објашњава на који начин су повезане појаве, догађаји, процеси и личности из националне, регионалне и опште историје.

Пример 3:

Исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

– приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена.

Прапостојбина Словена

Како се зове река преко које су Словени и Авари прелазили приликом упада на територију Византије? Објасните зашто се одмах нису населили јужно од те реке.

Аварски ратник

Овај исход одговара стандарду:

ИС.1.1.10. Показује, на историјској карти, простор одигравања најзначајнијих догађаја из националне и светске прошлости.

Пример 4:

Исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

– изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице;

Цар Стефан Душан, фреска из манастира Лесново, данашња Македонија

Пећка патријаршија

9. СРПСКО ЦАРСТВО

Душанова освајања

Доласком на власт краљ **Стефан Душан** (1331–1355) започео је ново поглавље у српској историји. Уз помоћ властеле створио је јаку војску и направио план за проширење државе. Душан је освајања наставио тамо где је стао његов деда, краљ Милутин. Оженио се бугарском принцезом Јеленом и тако обезбедио подршку суседа. Краљ Душан искористио је слабост Византије, насталу услед унутрашњих сукоба који су је потресали. Напао је Византију и започео освајање њених градова и територија. За само неколико година заузео је велики део византијских области, укључујући и Свету Гору.

Проглашење Српске патријаршије

Укључивањем византијских територија у српску државу наступиле су и велике државне промене. Душан је морао да створи државу у којој могу да живе и Срби и Грци (Византинци). Освајањем византијских области, сматрао је, да сад полаже право и на царску круну. У средњем веку царску круну могао је владару дати само патријарх, врховни поглавар Православне цркве. У Србији је још од времена Саве Немањића (1219) највиша црквена титула била архиепископ. Архиепископ није могао да крунише цара, већ само краља. Зато је Душан дотадашњег српског архиепископа, мимо закона, поставио за **српског патријарха**. Седиште Српске патријаршије било је у **Пећи**. На тај начин он је створио предуслове да буде крунисан за цара.

Овај исход одговара стандарду:

ИС.2.1.3. Познаје најкарактеристичније процесе из националне, регионалне и опште историје.

Кључни појмови из историје

Листа кључних појмова из историје за шести разред основне школе објављена је у приручнику *Кључни йојмови за крај обавезноī образовања – исшорија*, Београд, 2008. Листу, коју је, између осталих саставио Марко Шуица, један од аутора нашег уџбеника, допунили смо појмовима за период раног средњег века и дајемо је у облику табеле, због веће прегледности:

	Нужна знања	**Важна знања**	**Вредна знања**
ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ	– Писани – Материјални – Усмени	– Повеље – Житија – Фреске – Архив – Новац – Грађевине – Оружје – Оруђе – остаци – Легенде – Народне песме	– Минијатуре
ПРИВРЕДА	– Земљорадња – Сточарство – Трговина – Занатство – Београд – Натурална – Робноновчана – Мануфактурна – Капиталистичка	– Караван – Рударство – Ново Брдо	– Цех
ИСТОРИЈСКО--ГЕОГРАФСКЕ ОДРЕДНИЦЕ	– Европа – Африка – Азија – Мала Азија – Блиски исток – Балканско полуострво – Средоземље – Србија – Рашка – Зета – Дукља – Босна – Рим – Цариград – Константинопољ – Јерусалим – Свет: нови – стари континенти	– Палестина – Света гора – Крушевац – Смедерево	– Царичин град – Мека

КУЛТУРА	– Латиница – Ћирилица – Краљевић Марко – Косовска битка – Хиландар – Студеница – Црква – Двор – Грб	– Хришћанска византијска – грчка културна зона – Хришћанска латинска – римска – Исламска – Глагољица – Грачаница – Жича – Универзитет – Хуманизам и ренесанса – Романтизам, реализам	– Краљ Артур – Света Софија – Ниш – Ктитор
ДРЖАВЕ	– Западно римско царство – Источно римско царство – Византија – Арабљански калифат – Млетачка република – Османско царство – Српска краљевина – Српско царство – Српска деспотовина – Краљевина – Царство – Краљ – Цар – Немањићи – Лазаревићи – Бранковићи – Село – Град – Апсолутистичке монархије: - Француска - Енглеска - Русија - Свето римско царство - Хбазбуршка монархија	– Франачка – Бугарска – Угарска – Дубровачка република – Немачко-римско царство – Енглеска – Француска – Моравска Србија – Кнежевина – Калифат	– Венеција – Крсташке земље – Кијевска Русија – Државни сабор – Велики жупан – Калиф – Султан – Кнез – Деспот – Каролинзи – Жупа – Париз – Оксфорд

ДРУШТВО	– Племство – властела – Свештенство – Грађани – Зависно становништво – Кмет – Феудализам – Феуд – Сениор – Вазал – Јудаизам – Хришћанство – Ислам – Православље – Католичанство – Ћирило и Методије – Папа – Патријарх – Свештеник – Црква – Џамија – Манастир – Патријаршија – Српска патријаршија – Спахије – Раја	– Баштина – Витез – Мајстор – Калфа – Шегрт – Паганство – Велика шизма – Јереси – Покрштавање–христијанизација – Крсташки ратови – Архиепископ – Архиепископија – Монах – Синагога – Тимарски систем	– Влах – Хиџра – Богумили – Исламизација – Надбискуп – Бискуп – Епископ – Аутокефалност
ЗАКОНИ И ЗАКОНИК	– Душанов законик		– Магна карта – Златна була – Шеријат
ВОЈСКА	– Тврђава – Опсада – Пад Цариграда – Пад Смедерева – Србије	– Коњица – Пешадија – Маричка битка – Пад Босне	– Стрелци – Битка на Велбужду
СЕОБЕ	– Велика сеоба народа – Сеобе Јужних Словена – Досељавање Срба и Хрвата – Сеобе Срба у Угарску – Сеобе Срба 16-19. века (Лика, Кордун, Хрватска, Славонија, Далмација, Банат, Бачка, Срем	– Досељавање Авара	– Сеобе викинга

НАРОДИ	– Германи – Византинци/ Ромеји – Арабљани – Романи – Словени - Источни - Јужни - Западни – Срби – Хрвати – Бугари – Мађари – Турци – Османлије	– Хуни – Франци – Руси – Авари – Албанци – Румуни	– Нормани–викинзи
ЛИЧНОСТИ	– Мухамед – Стефан Немања – Стефан Првовенчани – Цар Стефан Душан – Кнез Лазар – Вук Бранковић – Милош Обилић – Деспот Стефан Лазаревић – Деспот Ђурађ Бранковић – Сава Немањић	– Атила – Јустинијан – Карло Велики – Мурат I – Мехмед Освајач – Краљ Милутин – Цар Урош – Краљ Твртко – Кнегиња Милица	– Самуило – Фридрих Барбароса – Ричард Лавље Срце – Саладин – Марко Поло – Влад Цепеш Дракула – Ђурађ Кастриот Скендербег – Краљ Вукашин
ДИНАСТИЈЕ И ВЛАДАРСКЕ ТИТУЛЕ У НОВОМ ВЕКУ		– Русија – Рјуриковић – Романови (цар) – Аустрија – Хабзбурзи (цар) – Турска- Османовићи (султан)	– Француска – Валоа-Бурбони (краљ) – Енглеска – Тјудор- (краљ)

Наставне методе и облици рада

Наставне методе представљају начин рада наставника и ученика и углавном се односе на непосредно извођење наставе (школски час). Одавно је познато да не постоји једна метода која може да испуни све захтеве савремене наставе. Управо из тог разлога, неопходно је добро познавање и примена различитих метода. Такав приступ може да обезбеди оне исходе у раду и учењу које намећу савремени захтеви у образовању. Приликом осврта на методе у наставку, посебно се водило рачуна о њиховој практичној примењивости у настави историје за шести разред основне школе. Управо се за историчаре идеалном сматра комбинација традиционалних и савремених наставних метода.

Традиционалне методе

– **Монолошка метода** (усмено излагање, приповедање, описивање, објашњавање, образлагање).

Будући да је историја изразито наративан предмет, монолошка метода је вероватно најчешће коришћена. Треба бити опрезан уколико се на часу користи искључиво та метода, јер може доћи до слабљења пажње код ђака. Да би била ефикасна, наставниково излагање мора бити сликовито, јасно, занимљиво и уверљиво. Садржај мора бити веродостојан и изложен јасно и аргументовано.

- **Дијалошка метода**

У дијалошкој методи разликујемо хеуристички разговор (усмеравање ученика да сами траже решења), катехитички разговор (репродукција наученог) и дискусију (размену мишљења). На часовима историје могуће је подједнако добро користити сва три типа. Остварује се углавном у облику питања и одговора, разговора или у облику расправе. Овде нарочито треба повести рачуна о узрасту ученика.

- Монолошко-дијалошка метода представља комбинацију горепоменутих и честа је у настави историје. Часу даје потребну динамику.

- **Метода демонстрације** (показивање карата, слика, илустрација, пројекције филма).

Са развојем технологије и употребом ИКТ у настави историје ова метода има све значајније место. Наставник демонстрира цртеже, слике, шеме, графиконе... Циљ посматрања није просто гледање, већ уочавање и зато мора бити пажљиво испланирано. Нпр. за демонстрирање историјских карти неопходно је да ученици стекну солидну картографску писменост.

- **Метода рада на тексту** често се препоручује, поготово ако се има у виду да је историја наука која се бави проучавањем прошлости на основу (пре свега) писаних историјских извора. Читањем оригиналних текстова, ученици долазе у непосреднији додир са темом коју обрађују.

- **Метода практичног рада** је погодна за часове додатне наставе из историје (прављење макета замкова, двораца, тврђава).

Савремене методе

- Истраживачка метода

Врло је примењива у настави историје. Ученик самостално или уз помоћ наставника (чија је улога овде изузетно битна) утврђује тему, истражује, прикупља информације из различитих историјских извора, уобличава рад и адекватно га презентује.

- **Индивидуализација**

Примењује се код ученика који су посебно талентовани, или имају потешкоће у развоју. Подразумева индивидуални приступ и (у другом случају) додатну селекцију података.

- **Дебата**

Доста примењива метода у настави историје, нарочито у старијим разредима. Најчешће два тима заступају супротне ставове о неком проблему или појави. У шестом разреду теме могу бити: феудализам или ликапитализам, монархија или република, романика или готика...

- **Излагање** (предавање и/или презентација)

Историчари је увелико користе у настави. Најчешће подразумева да ученик (или група) изради пано или направи ПП презентацију и затим је представи. Уз активно учешће наставника може дати добре резултате. Избор тема може бити у складу са интересовањем ђака, мимо основних садржаја (средњовековне тврђаве, освајања и одбране градова, храна, становање...).

- ИКТ метода

Примена веб алата у настави за потребе учења (креирање блога за потребе наставе, израда дигиталних дидактичких игара попут асоцијација, слагалица, квизова, укрштеница...). Све је више у примени у настави историје јер даје огромне могућности, уколико су кабинети адекватно опремљени. Услед савременог начина живота, ова метода је веома блиска деци и има, уз контролисану употребу, огромне могућности и веома блиставу будућност. Игноришући је, долазимо у опасност да нас време „прегази" и да изгубимо корак са савременим захтевима наставе. Овде спада и тзв. „учење на даљину" и „час уживо".

- Примена дидактичких игара

Већ је било речи о томе у ИКТ методама. Наравно, разне образовне игре могу се реализовати и без савремених наставних средстава.

Остале наставне методе нису толико заступљене у настави историје (бар не у шестом разреду основне школе), па ћемо их само поменути. У питању су студија случаја (решавање проблема), игра улога, демонстрација, драматизација, консултације, brainstorming (тзв. мождана олуја) итд.

За коју год наставну методу (једну или више њих на часу) да се наставник историје определи, изузетно је важна добра припрема (планирање), јасне инструкције ученицима и активно праћење (и наставника и ученика). Само на тај начин њихова примена даће очекиване резултате.

Облици рада

У савременом разредно-часовном систему користе се три основна облика образовно-васпитног рада – фронтални, групни и индивидуални.

- Фронтални рад

Фронтални рад сматра се најстаријим обликом образовног рада, који се задржао до данас због низа предности, посебно у наративним предметима какав је историја. Будући да је у питању истовремени рад са читавим одељењем, наставник је у прилици да максимално користи расположиво време и наставна средства током часа. Применом фронталног начина рада наставник непосредно руководи свим фазама наставног процеса.

Разуме се, то што је наставник у поменутој позицији не значи да су ученици искључиво слушаоци. У зависности од саме наставне јединице и структуре одељења, наставник може, у мањој или већој мери, постављањем адекватних питања да укључи и ђаке. Не треба сметнути с ума да, многи од ученика имају солидно предзнање, посебно из неких области. Тако, на пример, када се обрађује наставна јединица Сава Немањић и уређење српске цркве, многи ђаци могу дати активан допринос овом облику рада тако што ће испричати оно што већ знају о најпознатијем српском светитељу. Када год време то дозвољава, треба искористити њихово предзнање и укључити их у час, како би дали свој допринос и постепено изграђивали самопоуздање. Наравно, ово ће подстаћи и продубити њихову даљу знатижељу за будућим темама.

С друге стране, слабости фронталног облика рада су те што није довољно издиференциран (недовољно пажње се посвећује најбољим и најлошијим ученицима), као и то што се неретко упада у замку да ученици у већој мери добијају тзв. готова знања. Ученик је стављен у пасивну позицију, у којој се не води рачуна о различитој припремљености, предзнању и искуству ученика, као ни о различитом темпу рада. Те слабости уклањају се коришћењем различитих метода, тако да је фронтални рад и даље врло заступљен у настави историје.

- Групни рад

Групни рад је такав облик где наставник дели одељење у мале групе и ученици добијају конкретне задатке. На крају рада се може тражити да свака група реферише закључке до којих је дошла.

Добре стране овог облика рада су, између осталог, подстицање међусобне сарадње међу ђацима, као и чињеница да су ђаци, више него у фронталном облику рада, у прилици да непосредно користе изворе знања на самом часу. На овај начин развија подстичу се такмичарски односи и социјално сазревање. Уз добро формирање група, при чему треба водити рачуна о саставу, појединац се може мотивиисати да допринесе успеху заједнице.

Главни недостатак групног рада лежи у чињеници да је за комплетну реализацију наставне јединице потребно много времена. Такође, увек постоје појединци који воле да раде сами. Често су потребна и одређена средства и радни материјали, те школа треба да има адекватне услове за овај начин рада. Могући су и сукоби у групи, незаинтересованост, итд...

Иначе, групни рад се у нашем предмету много користи када се обрађују комплексне наставне јединице (нпр. Државе раног средњег века), па свака група добије одређену тему за обраду (Византија/Франачка/Арабљани). Идеја је да се краћим излагањем сваке групе створи целовита слика о том периоду.

- Индивидуални рад

У појединачном облику рада, где сваки ученик самостално ради, без сарадње са другима, акценат је стављен на властите снаге и искоришћавање сопственог потенцијала код ђака.

Добра страна је максимална самостална ангажованост сваког појединца. Такође, могуће је, више него у претходна два облика, прилагодити задатке способностима сваког ученика понаособ.

Највећа слабост огледа се у томе што нема довољно сарадње међу ђацима, нити на релацији наставник – ђак, као и то што је запостављено вербално изражавање, и те како битно за наративне предмете какав је историја.

Наставници историје индивидуални облик рада најчешће користе за утврђивање градива и то кроз усмено испитивање, тестове или контролне вежбе, али и за домаће задатке, реферате и сличне пројекте.

Наравно, наставници најчешће, у зависности од наставне јединице и других фактора, комбинују различите облике рада (ређе на истом часу).

Наставна средства

Ко што је раније речено, програм за шести разред претрпео је велике промене, а у складу са тим битно је измењен и уџбеник, као главно наставно средство. Поједине лекције из периода средњег века су скраћене, неке су спојене, а непромењене су остале оне за које је закључено да покривају теме од великог значаја. Све то учињено је како би се омогућило пребацивање лекција из седмог разреда, које се односе на период раног новог века. Разуме се и нововековне теме су додатно дорађене, по потреби скраћене и прилагођене узрасту (за ученике шестог, а не више седмог разреда).

Управо је прилагођеност текста узрасту ученика нешто о чему је ауторски тим водио доста рачуна. Жеља је била да се направи баланс између те прилагођености и научног у тексту. У прилог томе говори и чињеница да су међу ауторима два универзитетска професора (Марко Шуица и Радивој Радић), док је моја маленкост, као Ваш колега – наставник, дала скроман допринос поменутом балансу.

Уџбеник је, дакле, у потпуности прилагођен потребама савремене наставе, а поседује и одговарајућу дидактичко-методичку апаратуру, као и ефектна ликовно-графичка решења.

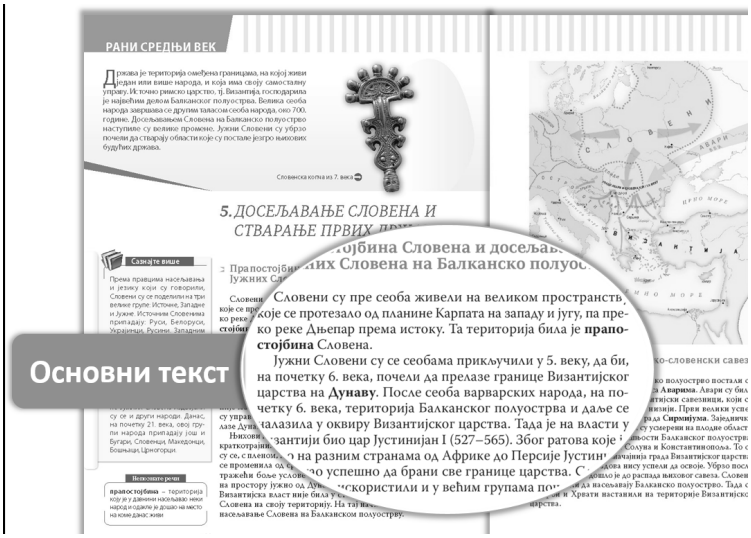
Свака наставна тема почиње одговарајућом илустрацијом и кратким уводним текстом:

На почетку лекције налази се кратак увод:

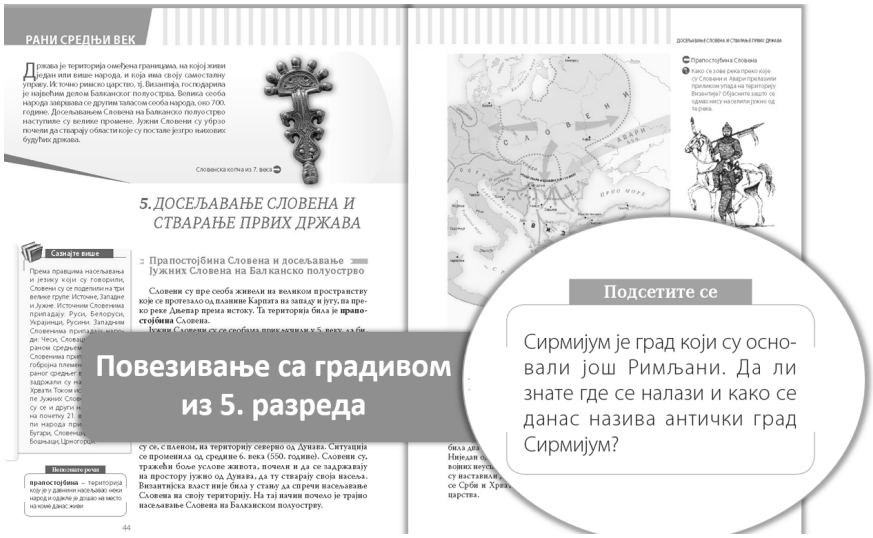
Најважнији део уџбеника свакако је основни текст:

У свакој лекцији где је то потрбно налазе се одговарајуће историјске карте, са пропратним питањима:

Где је то било могуће, градиво је било повезано са темама обрађеним у петом разреду:

Интересантни садржаји, који нису у оснвном тексту издвојени су у одељку занимљивости:

За ученике који желе више да сазнају, ту су посебна поглавља:

Попут карата и слике су пропраћене одговарајућим питањима:

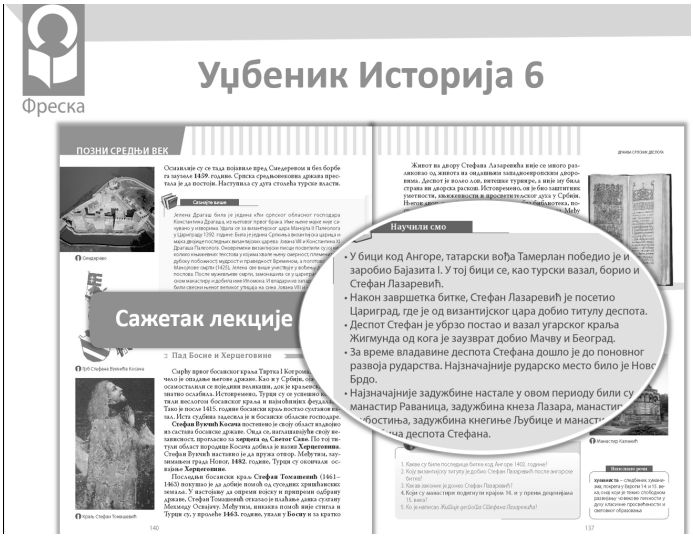
Дата су и објашњења мање познатих речи и појмова:

Посебна пажња посвећена је значајним женама у прошлости:

На крају сваке лекције налази се сажетак од неколико реченица:

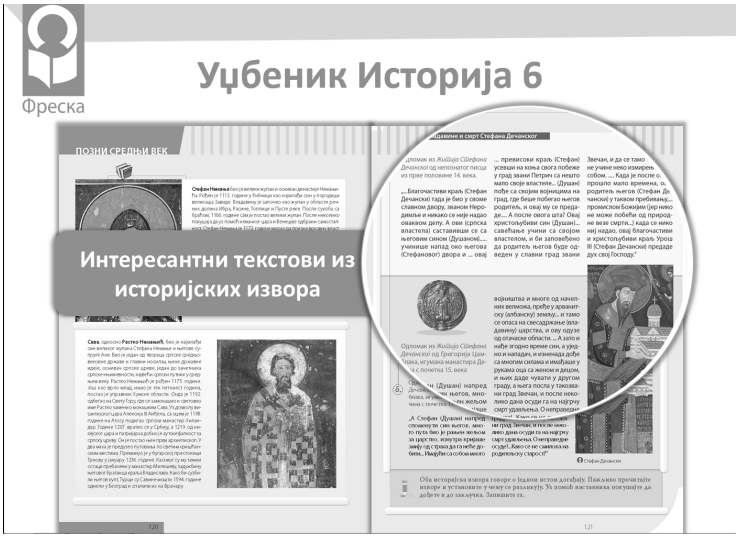
Питања на крају лекције помажу у обнављању градива:

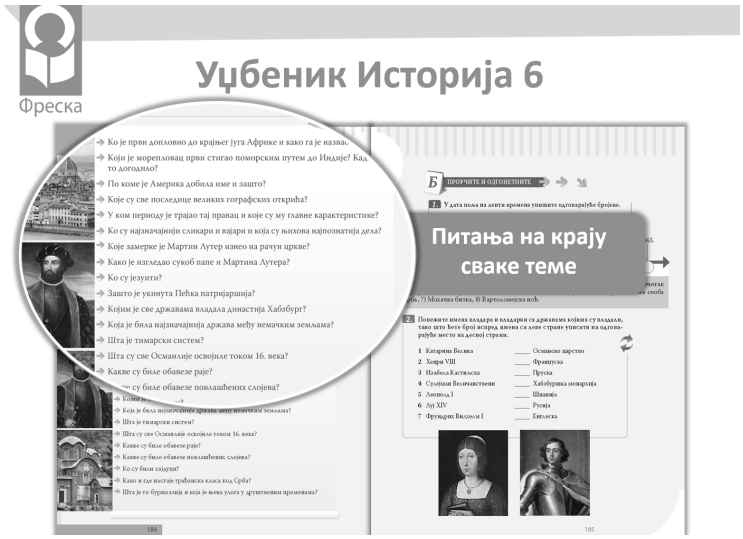
Као и у претходном уџбенику, истакнутим личностима посвећена је посебна пажња:

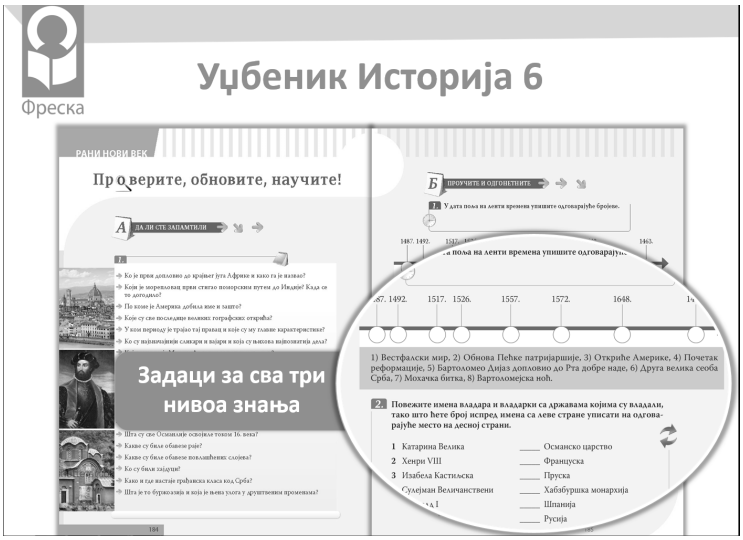
Текстови из историјских извора доприносе да ученици боље осете време о коме се говори:

На крају сваке наставне теме налази се велики број питања:

Ту су и задаци за основни, средњи и напредни ниво:

Мултимедијални PDF

Оно што представља највећи искорак ка савременом образовању јесте употреба електронског уџбеника и мултимедијалног PDF-а у настави. Технолошка достигнућа модерног доба, која су нашим ученицима надохват руке, не би требало да остану неискоришћена у процесу образовања.

Наши ђаци су деца двадесет и првог века, па ако постоји жеља да образовање одговори потребама савременог друштва, морало би се у већој мери почети са коришћењем савремених технологија. Употреба ИКТ утиче не само на интересовање ученика (што је неоспорно), већ и на квалитет наставе и, што је најважније, на резултате наставног процеса.

Уз помоћ мултимедијалних садржаја у настави историје, на оригиналан и динамичан начин ученику се приближава и дочарава свет прошлости. Као ретко када, употребом савремених технологија, имамо шансу да уклонимо ту баријеру која је до недавно, у традиционалној настави, историјске садржаје ученицима презентовала као својеврсну апстрактну ствар, као скуп догађаја, личности, процеса и идеја, безмало ограничених на зидове учионице са картама, сликама, паноима и графиконима... Разуме се, ти садржаји морају бити дидактички организовани, односно прилагођени конкретним потребама наставе. Овде је битно нагласити да су, рецимо, кратки филмови који се користе у нашем мултимедијалном PDF-у и електронском уџбенику, преузети од светски реномираних продукцијских кућа, преведени и прилагођени српском језику и узрасту ученика. Осим као увод у одређене наставне садржаје, подстицајни су за ученике који желе да прошире своје знање из историје и других сродних области. Наравно, пун ефекат добијају уз адекватно објашњење наставника и припрему. Веома је корисно то што се свака анимација или кратки филм могу паузирати, како би се евентуално дало неко додатно објашњење.

Не треба ни напомињати колика је мотивациона вредност мултимедијалних садржаја, а зна се да је управо мотивација један од главних постулата успешног учења. Уз сталну интеракцију наставника и ученика, употреба мултимедијалних дидактичких средстава доприноси не само продубљивању знања из историје, већ и подизању нивоа опште културе, што је свакако један од основа савременог образовања.

Примери из праксе

Већ је било говора о томе (у одељку о наставним методама) да се наставницима историје често препоручује комбинација традиционалне и савремене наставе. О традиционалној настави је у прошлости писано изузетно много текстова. Историја као наука сама по себи има много обележја традиционалног, па не чуди и такав приступ настави. То, међутим, нипошто не значи да се и неки савремени принципи не могу савршено уклопити и употпунити наставни процес.

Бројни примери из праксе, који се могу видети на различитим семинарима, посетама огледно-угледним часовима, наћи на одговарајућим веб-страницама или у стручним часописима, показују да је врло широк дијапазон различитих идеја које наставу чине богатијом, а час занимљивијим и садржајнијим. Израда PowerPoint презентација, дидактичке игре, заједнички час са наставницима других предмета (корелација) и коришћење ИКТ само су неке од идеја које историчари неретко примењују у пракси.

Корелација

Историја је, као друштвена наука, врло погодна за корелацију са другим предметима, као што су српски језик, географија, верска настава итд... На таквим часовима, уколико су добро осмишљени и испланирани, ученици стичу свест о томе да се сазнања из појединих области стичу на различитим предметима и коришћењем различитих извора знања. Указивањем на сличности и разлике међу наставним предметима, знање се усваја квалитетније и дугорочније.

Корелација

Историја је, као друштвена наука, врло погодна за корелацију са другим предметима, као што су српски језик, географија, веронаука итд... На таквим часовима, уколико су добро осмишљени и испланирани, ученици стичу свест о томе да се сазнања из појединих области стичу на различитим предметима и коришћењем различитих извора знања. Указивањем на сличности и разлике међу наставним предметима, знање се усваја квалитетније и дугорочније. Пошто су сарадње најчешће са географијом и српским језиком, дађемо примере корелације са другим предметима.

Примери:

Корелација историје, српског језика и верске наставе. Има ли очигледнијег примера добре сарадње међу поменутим предметима од теме **Косовски бој**? Тим пре што се на часовима српског јеизка у шестом разреду уче песме Косовског циклуса. Један изузетно значајан историјски догађај посматра се из три различита угла – кроз историјске чињенице, епику и верски моменат који је итекако присутан. Тако ће ученицима бити много јасније стварање косовске легенде, њен несумњиви утицај на свест људи у данашње време, итд...

Ова тема је изузетно широка и може се поделити на мање целине, које могу бити и теме за посебне часове:

– Кнежева вечера (завет, клевета, паралела са Тајном вечером...)

– Сама битка (историјске и неисторијске личности у епским песмама, одлука да се уђе у борбу, одабир „Царства небеског”, ток битке, исход...)

– Последице Косовске битке

– „Издајство” Вука Бранковића итд...

Корелација историје и ликовне културе. Теме које су у вези са ликовном културом не недостају у градиву историје за шести разред – средњовековна култура, источноевропска, западноевропска, арабљанска, српска, романика, готика... Подсетимо, сада је у шести разред пребачаена и лекција о хуманизму и ренесанси, па је примера за могућу корелацију заиста много. У програму за ликовну кулутуру у шестом разреду предвиђене су, између осатлих, теме боја и просотр, па у том смеру треба размишљати у вези са могућом сарадњом.

Корелација Историје и технике и технологије. У програму технике и технологије за шести разред налази се неколико тема које су иделне за корелацију са историјом. Ту се пре свега мисли лекције о развоју архитектуре, где је могућа сарадња на теме: византијска архитектура, српска архитектура (Рашки, Моравски стил...), романика, готика...

Корелација историје и географије. Разуме се, ово је једна од првих сарадњи о којима се размишља с обзиром на блискост два предмета. Примера за корелацију је заиста много, почев од прве лекције из раног средњег века – Велика соба народа. Знање историје непотпуно је без знања географије и обрнуто, тако да се теме намећу саме по себи: Европа, Средоземље, ваневропски континенти, рељеф, клима...

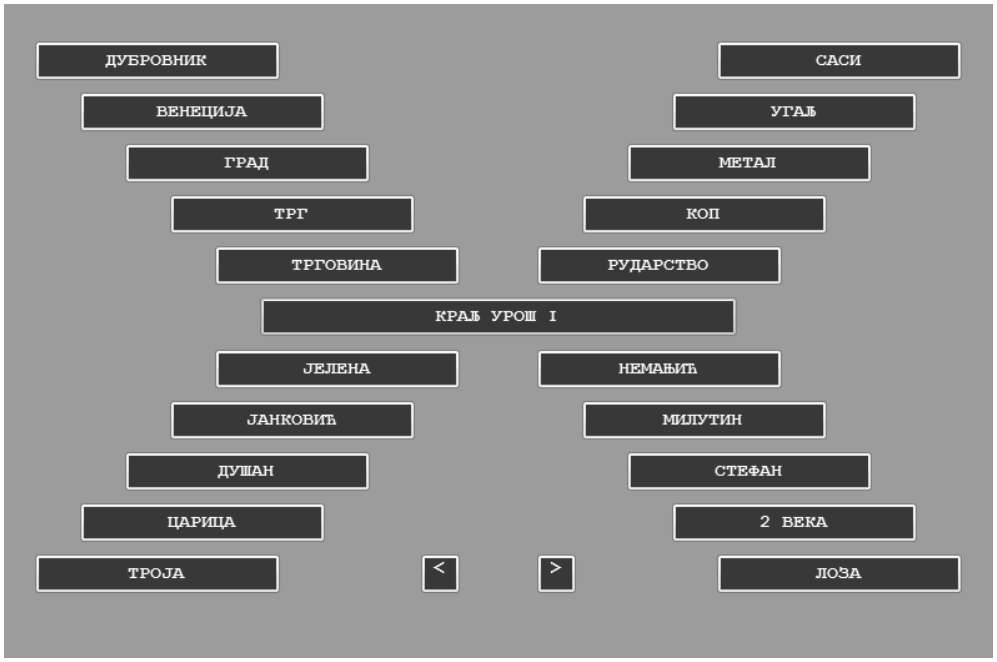
Дидактичке игре

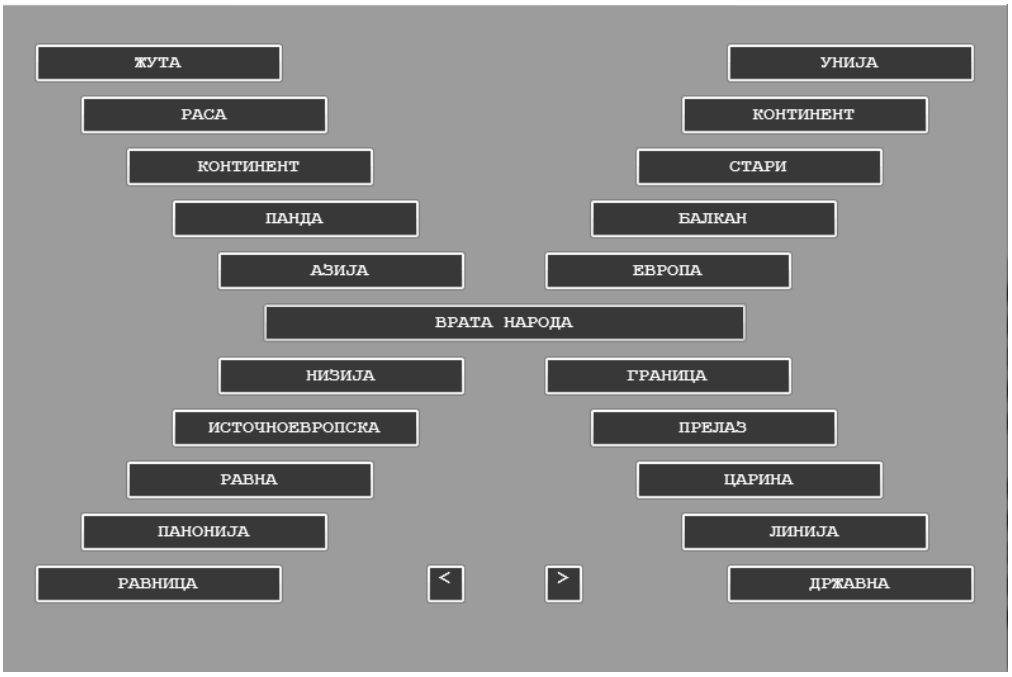
Дидактичке игре све више заузимају место у настави историје. Са развојем технологије повећане су и могућности њихове ефектне примене. У настави, игре се најчешће користе ради активизације наставног процеса. Могу се уводити у форми часа или дела часа. У редовној настави могу се користити за савладавање појмова, тема, области, а ван редовне наставе за секције, додатну и допунску. Треба напоменути да се у нашем мултимедијалном PDF додатку и дигиталном уџбенику налази велики број добро осмишљених и врло интересантних игара (укрштенице, асоцијације, мозгалице, квиз питања).

Уколико неко од колега жели сам да направи, на пример, асоцијацију, можда му могу бити од користи инструкције на основу примера из праксе. Најједноставнији опис асоцијације која је осмишљена за рад на часу јесте да она не треба да буде претерано једноставна, али да буде решива. Ако је асоцијација превише лака, игра неће бити занимљива нити посебно едукативна. Ако је пак претешка, ученици могу изгубити вољу за игром.

Појмови треба да буду кратки, јасни и прецизни. Како не би дошло до прераног (неретко случајног) открића коначног решења, савет је да се погађање истог онемогући док се не погоде решења по колонама. Иначе, за разлику од коначног, решења по колонама не морају имати везе са историјом, па се на тај начин подстиче мултидисциплинарност.

Примери:

Што се самог такмичења тиче, најбоље је одељење поделити у мање групе (нпр. по редовима) да би се подстакао тимски рад. Најбоље појединце пожељно је наградити одличном оценом.

Слични принципи примењују се и код других врста игара, а примера у пракси има заиста много.

Израда PowerPoint презентација

Коришћењем нашег мултимедијалног ПДФ додатка, или дигиталног уџбеника, потреба за састављањем посебних ПП презентација практично је сведена на минимум. За колеге које се одлуче саме да их праве, препорука је, на основу праксе, да се поред коришћења илустрација, карата и сл. фокусирају на садржај који ће ученици имати у свескама. Имајући у виду да је диктирање у великој мери напуштено у савременој настави историје, изглед ђачке свеске често уме да буде проблем. Пожељно је да реченице буду кратке и да се приказују једна по једна, пратећи ток предавања. Да би ђацима било олакшано учење, тезе треба да прате ток лекције у уџбенику.

Наравно, презентације могу радити и ученици (попут израде популарних паноа на хамеру, која се успешно примењује у настави већ деценијама), уз прецизне инструкције наставника.

Поред поменутих, постоје и бројни други примери успешно обрађених тема коришћењем различитих модела, попут прављења мапа ума, пројектне наставе, истраживачких радова итд. На наставнику је да препозна сопствене компетенције, техничке могућности школе и интересовање самих ђака, приликом одабира одређених типова наставе.

Оцењивање

Као што је познато, оцењивање представља скуп радњи којим се представља однос ученика према обавезама, раду, учењу и знању, а нипошто не треба занемарити његов мотивациони карактер. Оцене представљају утврђени однос између оног што се жели и онога што је ученик постигао. Што се тиче наставе историје, у нашој земљи користи се искључиво нумеричко оцењивање.

Јасно је да је поступак оцењивања је од посебног значаја за систем основног образовања и васпитања и зато је детаљно уређен законским актима и то:

- Законом о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС", бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013)

- Законом о основном образовању и васпитању („Сл. гласник РС", бр. 55/2013)

- Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању („Сл. гласник РС", бр. 88/17).

Пошто је правилник комплексан и јавно доступан, издвојићемо само неке од важнијих одредби:

Сврха и принципи оцењивања ученика

Члан 2.

1) *објективност у оцењивању према утврђеним критеријумима;*

2) *релевантност оцењивања;*

3) *коришћење разноврсних техника и метода оцењивања;*

4) *правичност у оцењивању;*

5) *редовност и благовременост у оцењивању;*

6) *оцењивање без дискриминације и издвајања по било ком основу;*

7) *уважавање индивидуалних разлика, потреба, узраста, претходних постигнућа ученика и тренутних услова у којима се оцењивање одвија.*

Критеријуми бројчаног оцењивања

Члан 9.

Бројчано оцењивање успеха ученика из предмета обавља се на основу следећих критеријума:

1) *ученик који остварује веома значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности самостално испуњава захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, уз веома висок степен ангажовања, добија оцену* ***одличан (5)***

2) *ученик који остварује значајан напредак у савладавању програма предмета и у појединости, самостално, испуњава захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и део захтева са наредног нивоа посебних стандарда постигнућа уз мању помоћ наставника, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, уз висок степен ангажовања, добија оцену **врло добар (4)**;*

3) *ученик који остварује напредак у савладавању програма предмета и у појединости, самостално испуњава захтеве који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, уз ангажовање ученика, добија оцену **добар (3)**;*

4) *ученик који остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и испуњава уз помоћ наставника захтеве који су утврђени у већем делу основног нивоа постигнућа, односно захтеве који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа и ангажовања ученика, добија оцену **довољан (2)**;*

5) *ученик који не остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и ни уз помоћ наставника не испуњава захтеве који су утврђени на основном нивоу постигнућа, добија оцену **недовољан (1)**.*

Ученику који стиче образовање и васпитање по индивидуалном образовном плану, а не испуњава захтеве по прилагођеним стандардима постигнућа ревидира се индивидуални образовни план.

Будући да је у ранијим законима било извесних недоумица у вези са извођењем закључне оцене, било би добро имати уз себе и тај део закона, који је сада много прецизнији:

Закључна оцена из предмета

Члан 14.

Закључна оцена за успех из предмета не може да буде већа од највеће појединачне оцене уписане у дневник, добијене било којом техником провере знања.

Закључна оцена за успех из предмета не може да буде мања од:

1) *одличан (5), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена најмање 4,50;*

2) *врло добар (4), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена од 3,50 до 4,49;*

3) *добар (3), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена од 2,50 до 3,49;*

4) *довољан (2), ако је аритметичка средина свих појединачних оцена од 1,50 до 2,49.*

Већ је речено да је наш образовни систем оријентисан на исходе учења, што се, разумљиво, мора довести у везу са функцијом и природом оцењивања. Основна идеја је да су оцењивање, настава и учење интегрисани процеси који једино у интеракцији могу довести до предвиђених ефеката. Оцењивање све више постаје учестала активност која је у функцији подршке процесу учења.

Појмови као што су вредновање, праћење и проверавање од раније су познати у нашем образовању, па им сада нећемо давати већу пажњу. Основне препоруке у савременом образовању своде се на следеће:

- Сврха оцењивања је да оно служи напредовању ученика;
- ученику се мора дати детаљна повратна информација (шта је добро, а шта лоше), како би могао да прати свој напредак;
- критеријуми морају бити познати ученицима и треба да описују шта се све мора знати за добијање одређене оцене;

Оцењивање у настави историје

С обзиром на то да се ради о наративном предмету, обично се у први план ставља усмено испитивање, као најбољи начин оцењивања ђака. Међутим, с обзиром на препоруке да ученици буду што чешће оцењени (најмање четири пута у току једног полугодишта), поставља се питање да ли је усмено испитивање довољно. Ово посебно важи за одељења у којима има више од 25 ђака.

Сходно томе, наставници историје све чешће користе и писане форме оцењивања – тестове и контролне вежбе. Предност ових форми је у томе што се за релативно кратко време оцени читаво одељење. Не треба занемарити ни чињеницу да се, услед све већег утицаја родитеља на рад наставника, показивањем урађеног задатка у писаној форми много лакше може образложити оцена, па је препорука да се ђачки радови чувају до краја школске године. У пракси није лоше користити различите методе и технике оцењивања. То ученици воле, а и повећава се њихова мотивација, омогућава се већи степен индивидуализације и ђаци се оспособљавају за самопроцену.

Што се тиче тестова, они треба да обухватају различите врсте питања и задатака затвореног типа (вишеструки избор, повезивање, тачно/нетачно), и отвореног типа (допуњавање реченица). Нарочито код задатака отвореног типа мора бити потпуно јасно шта се од ученика очекује, како не би било дилеме да ли је одговор тачан.

Пример:

Дойуни реченицу:

Занашку радионицу чинили су мајсшор, њеїов йомоћник - _____ *и ученик -* _____.

Вишеструки избор обично подразумева три понуђена одговора. Један је тачан, а остали су, у мањој или већој мери, нетачни. Овим типом успешно се не сагледава само познавање садржаја (као са допуњавањем), него и учениково размишљање.

Пример:

Заокружи слово испред тачног одговора:

Цивилизацију Инка уништио је:

а) *Хенри Морепловац*

б) *Фернандо Магелан*

в) *Франциско Пизаро*

Код задатака тачно/нетачно битно је да реченица буде потпуно јасна. За средњи и напредни ниво може се дати више тврдњи у једном исказу, од којих је, рецимо, једна нетачна, да би се проверило колико ученик зна, али и колико пажљиво чита питање.

Пример:

*Ако је исказ тачан заокружи слово **Т**, а ако није слово **Н**:*

Темплари су били средњовековни уметници. **Т** **Н**

Раја је био назив за целокупно покорено становништво. **Т** **Н**

Повезивање је један од најчешћих типова задатака на тестовима из историје. Важно је да дати примери ни ученику ни наставнику не остављају никакву дилему у вези са тим која је тачна комбинација. Препорука је да се избегава повезивање искључиво линијом (због могућих недоумица шта је са чим повезано), већ уписивањем броја на одговарајуће место.

Пример:

Повежи догађаје са временом кад су се десили, тако што ћеш број испред појма са леве стране уписати на црту поред одговарајуће године са десне стране:

1. *Пад Западног римског царства*	*337.*	___
2. *Почетак Јустинијанове владавине*	*375.*	___
3. *Крај Константинове владавине*	*453.*	___
4. *Почетак сеобе народа*	*476.*	___
5. *Вандали разарају Рим*	*527.*	___
6. *Атилина смрт*	*313.*	___
7. *Милански едикт*	*455.*	___

Често се у једној колони да могућност (појам, личност, година...) више, како би се смањила могућност случајног повезивања.

Поред поменутих, постоје и други облици задатака, као што су поређај догађаје хронолошким редом, попуни табелу појмовима који несдостају итд...

Пример:

Наведене догађаје поређај хронолошким редом, тако што ћеш број један ставити поред најстаријег:

1. *Вартоломејска ноћ* ___

2. *Откриће пута Добре наде* ___

3. *Почетак реформације* ___

4. *Пизарово освајање државе Инка* ___

5. *Вестфалски мир* ___

Попуни празна места у табели која се односи на црквену хијерархију у хришћанству:

ИСТОК	ЗАПАД
	ПАПА
ЕПИСКОП	
	СВЕШТЕНИК

Саветује се да на крају теста буде дата табела са подацима колико је поена потребно за одређену оцену.

Пример:

Бодовање:

0 – 7 = 1, 8 – 12 = 2, 13 – 18 = 3 , 19 – 24 = 4, 25 – 30 = 5.

Тестови омогућавају да се, између осталог, спречи евентуална субјективност наставника приликом оцењивања.

Контролне вежбе могу се реализовати на неколико различитих начина, али не треба испустити из вида узраст ученика. За шести разред не препоручују се тзв. есејска питања, која подразумевају дуге одговоре, већ више кратких питања или задатака са прецизним захтевима. На тај начин избегава се евентуална недоумица код ученика у вези са тим колико је података потребно написати.

Пример:

ГРУПА 1	ГРУПА 2
1. Први крсташки поход	*1. Трећи крсташки поход*
2. Француска у време династије Капета *- основне карактеристике* *- најзначајнији владари*	*2. Енглеска у време династије Тјудор* *- основне карактеристике* *- најзначајнији владари*
3. Византија као вазал Османлија	*3. Трговачке републике у средњем веку*
4. Романика *- време трајања* *- основне карактеристике*	*4. Готика* *- време трајања* *- основне карактеристике*

И приликом усменог испитивања питања морају бити потпуно јасна и, по потреби, поткрепљена адекватним потпитањима. Предност овог начина оцењивања огледа се у томе што је ђак у прилици да додатно објасни одређене појмове, као и да се, уз помоћ наставника, присети нечега што је тренутно заборавио. Ово последње је основна предност у односу на писане форме, а не треба занемарити ни унапређивање вештине комуникације, помало запостављене у ери информатике и интернета

Пракса је показала да наставници често користе све три методе у току школске године, што је свакако препоручљиво. Наравно, оцене се могу давати и за остале активности – рад на часу, израду пројеката итд. Разуме се, без обзира на форму оцењивања, препорука је да питања обухватају сва три нивоа постигнућа – основни, средњи и напредни. Наравно, никада не треба сметнути са ума да је веза између наставе и оцењивања двосмерна! Она није само мера напредовања ученика, већ и показатељ квалитета и ефикасности рада самог наставника (а и школе, шире гледано).

Формативно и сумативно оцењивање

Формативно вредновање подразумева да се у току наставног процеса, тј. у току школске године врши редовна процена знања, вештина, ставова и понашања. Већ је речено да је неопходно да ученик буде најмање четири пута оцењен у току једног полугодишта, с обзиром на то да су планирана два часа историје недељно. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су усвојене, а које нису, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио ради остваривања циља. Разуме се, поред ђачких постигнућа наставник прати и вреднује властити рад.

Сумативно оцењивање предвиђено је за крај првог и другог полугодишта школске године и представља аритметичку средину свих оцена уписаних у дневник рада. Сумативно оцењивање требало би да представља збирни резултат ученичког рада током одређеног периода пошто су узети у обзир сви релеватни елементи.

Годишњи план рада наставника

(Србија)

ОШ „_____“

(назив основне школе)

_____

(место)

Годишњи (глобални) план рада наставника

за школску2019/20. годину

_____

(име и презиме наставника)

Наставни предмет:	ИСТОРИЈА
Разред:	ШЕСТИ
Недељни фонд часова:	1
Годишњи фонд часова:	72

Планирање урађено у складу са: „Сл. гласник РС – Просветни гласник“, број 10/2017. године.

Циљ наставе: је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Наставници који реализују програм: **Датум предаје:**

_____ _____

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ЗА ШКОЛСКУ 2019/20. ГОДИНУ

ПРЕДМЕТ: Историја

РАЗРЕД: Шести

НАСТАВНИК: _____

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	ОБРАДА	ВЕЖБА	СВЕГА
1.	Основи проучавања прошлости	3										2	1	3
2.	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	5	9	4								10	8	18
3.	Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку			4	8	7	4	9				17	15	32
4.	Европа, свет и српске земље у раном новом веку								6	8	5	11	8	19
5.														
6.														
УКУПНО		8	9	8	8	7	4	9	6	8	5	40	32	72

РЕДНИ БРОЈ	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ	• Компетенција за целоживотно учење • Вештине за живот у демократском друштву • Вештина комуникације • Дигитална компетенција • Рад с подацима и информацијама	ИС.1.1.1. ИС.1.1.2. ИС.1.1.3. ИС.1.1.7. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.8. ИС.2.1.5. ИС.2.2.3. ИС.2.2.4. ИС.3.1.1. ИС.3.1.4. ИС.3.1.6. ИС.3.2.2.	На к**рају часа** ученик ће бити у стању да: • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.
2.	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	• Компетенција за целоживотно учење • Вештине за живот у демократском друштву • Вештина комуникације • Дигитална компетенција • Рад с подацима и информацијама	ИС.1.1.1. ИС.1.1.2. ИС.1.1.3. ИС.1.1.5. ИС.1.1.7. ИС.1.1.9. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.7. ИС.2.1.1.	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена;

			ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.5. ИС.2.1.6. ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.4. ИС.3.1.5. ИС.3.1.6. ИС.3.2.1. ИС.3.2.2. ИС.3.2.5.	• на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

РЕДНИ БРОЈ	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
3	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	• Компетенција за целоживотно учење • Вештине за живот у демократском друштву • Вештина комуникације • Дигитална компетенција • Рад с подацима и информацијама	ИС.1.1.1. ИС.1.1.2. ИС.1.1.3. ИС.1.1.5. ИС.1.1.7. ИС.1.1.9. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.7. ИС.2.1.1. ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.5. ИС.2.1.6. ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.4. ИС.3.1.5. ИС.3.1.6. ИС.3.2.1. ИС.3.2.2. ИС.3.2.5.	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности;

				• образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

РЕДНИ БРОЈ	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
4	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ	• Компетенција за целоживотно учење • Вештине за живот у демократском друштву • Вештина комуникације • Дигитална компетенција • Рад с подацима и информацијама	ИС.1.1.1. ИС.1.1.2. ИС.1.1.3. ИС.1.1.5. ИС.1.1.6. ИС.1.1.7. ИС.1.1.9. ИС.1.1.10. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.7. ИС.2.1.1. ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.5. ИС.2.1.6. ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.4. ИС.3.1.5. ИС.3.1.6. ИС.3.2.1. ИС.3.2.2. ИС.3.2.3. ИС.3.2.4. ИС.3.2.5.	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности;

				• образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Годишњи план рада наставника

(Војводина)

ОШ „_____“

(назив основне школе)

_____

(место)

Годишњи (глобални) план рада наставника

за школску2019/20. годину

_____

(име и презиме наставника)

Наставни предмет: ИСТОРИЈА

Разред: ШЕСТИ

Недељни фонд часова: 1

Годишњи фонд часова: 72

Планирање урађено у складу са: „Сл. гласник РС – Просветни гласник“, број 10/2017. године.

Циљ наставе: је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Наставници који реализују програм: **Датум предаје:**

_____ _____

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ЗА ШКОЛСКУ 2019/20. ГОДИНУ

ПРЕДМЕТ: Историја

РАЗРЕД: Шести

НАСТАВНИК: _____

	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	ОБРАДА	ВЕЖБА	СВЕГА
1.	Основи проучавања прошлости	3										2	1	3
2.	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	5	10	3								10	8	19
3.	Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку			5	6	6	8	8				18	15	32
4.	Европа, свет и српске земље у раном новом веку								6	8	4	10	8	18
5.														
6.														
	УКУПНО	8	10	8	6	6	8	8	6	8	4	40	32	72

РЕДНИ БРОЈ	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ	• Компетенција за целоживотно учење • Вештине за живот у демократском друштву • Вештина комуникације • Дигитална компетенција • Рад с подацима и информацијама	ИС.1.1.1. ИС.1.1.2. ИС.1.1.3. ИС.1.1.7. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.8. ИС.2.1.5. ИС.2.2.3. ИС.2.2.4. ИС.3.1.1. ИС.3.1.4. ИС.3.1.6. ИС.3.2.2.	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.
2.	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	• Компетенција за целоживотно учење • Вештине за живот у демократском друштву • Вештина комуникације • Дигитална компетенција • Рад с подацима и информацијама	ИС.1.1.1. ИС.1.1.2. ИС.1.1.3. ИС.1.1.5. ИС.1.1.7. ИС.1.1.9. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.7. ИС.2.1.1.	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена;

			ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.5. ИС.2.1.6. ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.4. ИС.3.1.5. ИС.3.1.6. ИС.3.2.1. ИС.3.2.2. ИС.3.2.5.	• на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

РЕДНИ БРОЈ	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
3	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	• Компетенција за целоживотно учење • Вештине за живот у демократском друштву • Вештина комуникације • Дигитална компетенција • Рад с подацима и информацијама	ИС.1.1.1. ИС.1.1.2. ИС.1.1.3. ИС.1.1.5. ИС.1.1.7. ИС.1.1.9. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.7. ИС.2.1.1. ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.5. ИС.2.1.6. ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.4. ИС.3.1.5. ИС.3.1.6. ИС.3.2.1. ИС.3.2.2. ИС.3.2.5.	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности;

				• образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

РЕДНИ БРОЈ	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
4	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ	• Компетенција за целоживотно учење • Вештине за живот у демократском друштву • Вештина комуникације • Дигитална компетенција • Рад с подацима и информацијама	ИС.1.1.1. ИС.1.1.2. ИС.1.1.3. ИС.1.1.5. ИС.1.1.6. ИС.1.1.7. ИС.1.1.9. ИС.1.1.10. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.7. ИС.2.1.1. ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.5. ИС.2.1.6. ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.4. ИС.3.1.5. ИС.3.1.6. ИС.3.2.1. ИС.3.2.2. ИС.3.2.3. ИС.3.2.4. ИС.3.2.5.	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности;

				• образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Септембар	**ОСНОВИ ПРОУЧАВААЊА ПРОШЛОСТИ**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	1.	Доба средњег века	О	Географија, српски језик и књижевност, верска настава ликовна култура, техника и технологија.	
			2.	Извори за проучавање историје средњег века	О		
			3.	Основне одлике средњег века	У		
	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ		4.	Велика сеоба народа	О		
			5.	Велика сеоба народа	У		
			6.	Државе раног средњег века	О		
			7.	Државе раног средњег века	О		
			8.	Државе раног средњег века	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Октобар	**ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ**	По за-вршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	9.	Државе раног средњег века	У	Географија, верска настава, српски језик, ликовна култура	
			10.	Религија у раном средњем веку	О		
			11.	Феудално друштво	О		
			12.	Средњовековна религија и феудално друштво	У		
			13.	Европа и Средоземље у раном средњем веку	С		
			14.	Досељавање Словена и стварање првих држава	О		
			15.	Досељавање Словена и стварање првих држава	У		
			16.	Досељавање Срба и Балканско полуострво до 11. века	О		
			17.	Покрштавање Словена	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Новембар	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	18.	Срби, Балканско полуострво и покрштавање Словена	У	Географија, српски језик, верска настава	
			19.	Крај раног средњег века	О		
			20.	Крај раног средњег века	У		
			21.	Јужни Словени у раном средњем веку	С		
	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ		22.	Света земља и крсташки ратови	О		
			23.	Света земља и крсташки ратови	У		
			24.	Европске државе у позном средњем веку	О		
			25.	Европске државе у позном средњем веку	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Децембар	**ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	26.	Државе у позном средњем веку	У	Географија, српски језик, ликовна култура, веска настава	
			27.	Свакодневни живот у средњем веку	О		
			28.	Култура, уметност и наука у средњем веку	О		
			29.	Свакодневни живот и култура у средњем веку	У		
			30.	Европа и Средоземље у позном средњем веку	С		
			31.	Србија и Балканско полуострво у доба Стефана Немање	О		
			32.	Српска држава и Балканско полуострво у првој половини 13. века	О		
			33.	Српска држава крајем 12. и почетком 13. века	У		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Јануар	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	34.	Сава Немањић и уређење српске цркве	О	Географија, верска настава, српски језик	
			35.	Српска православна црква	У		
			36.	Успон српске средњовековне државе	О		
			37.	Српска држава у 13. и почетком 14. века	У		
			38.	Српско царство	О		
			39.	Српско царство	У		
			40.	Друштво у српској средњовековној држави	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Фебруар	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	41.	Друштво у српској средњовековној држави	У	Географија, верска настава, српски језик	
			42.	Појава обласних господара и успон босанске државе	О		
			43.	Србија и Босна у 14. веку	У		
			44.	Српске земље и османска освајања	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Март	**ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	45.	Долазак Османлија у Европу	У	Географија, српски језик, верска настава	
			46.	Држава кнеза Лазара	О		
			47.	Моравска Србија и битка на Косову	У		
			48.	Држава српских деспота	О		
			49.	Српска деспотовина	У		
			50.	Последњи отпор хришћанских држава Османлијама	О		
			51.	Од историје до легенде	О		
			52.	Пад Балканских држава под османску власт	У		
			53.	Српски народ у позном средњем веку	С		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Април	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	54.	Почетак новог века	О	Географија, српски језик, ликовна култура, верска настава	
			55.	Велика географска открића	О		
			56.	Почетак новог века и велика географска открића	У		
			57.	Хуманизам и ренесанса	О		
			58.	Хришћанска црква у новом веку	О		
			59.	Култура и религија у раном новом веку	У		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Мај	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	60.	Апсолутистичке монархије	О	Географија, српски језик, верска настава	
			61.	Апсолутистичке монархије	О		
			62.	Апсолутистичке монархије	У		
			63.	Османско царство у време највећег успона	О		
			64.	Османско царство у време највећег успона	О		
			65.	Османско царство и положај Срба	У		
			66.	Срби на новим просторима	О		
			67.	Срби на новим просторима	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Јун		По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	68.	Срби у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици	У	Географија, српски језик, ликовна култура, верска настава	
			69.	Прединдустријско доба	О		
			70.	Прединдустријско доба	У		
			71.	Рани нови век	С		
			72.	Годишња систематизација градива	С		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Септембар	**ОСНОВИ ПРОУЧАВААЊА ПРОШЛОСТИ**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	1.	Доба средњег века	О	Географија, српски језик и књижевност, верска настава ликовна култура, техника и технологија.	
			2.	Извори за проучавање историје средњег века	О		
			3.	Основне одлике средњег века	У		
	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ		4.	Велика сеоба народа	О		
			5.	Велика сеоба народа	У		
			6.	Државе раног средњег века	О		
			7.	Државе раног средњег века	О		
			8.	Државе раног средњег века	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Октобар	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	9.	Државе раног средњег века	У	Географија, верска настава, српски језик, ликовна култура	
			10.	Религија у раном средњем веку	О		
			11.	Феудално друштво	О		
			12.	Средњовековна религија и феудално друштво	У		
			13.	Европа и Средоземље у раном средњем веку	С		
			14.	Досељавање Словена и стварање првих држава	О		
			15.	Досељавање Словена и стварање првих држава	У		
			16.	Досељавање Срба и Балканско полуострво до 11. века	О		
			17.	Покрштавање Словена	О		
			18.	Срби, Балканско полуострво и покрштавање Словена	У		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Новембар	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	19.	Крај раног средњег века	О	Географија, српски језик, верска настава	
			20.	Крај раног средњег века	У		
			21.	Јужни Словени у раном средњем веку	С		
	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ		22.	Света земља и крсташки ратови	О		
			23.	Света земља и крсташки ратови	У		
			24.	Европске државе у позном средњем веку	О		
			25.	Европске државе у позном средњем веку	О		
			26.	Државе у позном средњем веку	У		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Децембар	**ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	27.	Свакодневни живот у средњем веку	О	Географија, српски језик, ликовна култура, веска настава	
			28.	Култура, уметност и наука у средњем веку	О		
			29.	Свакодневни живот и култура у средњем веку	У		
			30.	Европа и Средоземље у позном средњем веку	С		
			31.	Србија и Балканско полуострво у доба Стефана Немање	О		
			32.	Српска држава и Балканско полуострво у првој половини 13. века	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Јануар	**ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	33.	Српска држава крајем 12. и почетком 13. века	У	Географија, верска настава, српски језик	
			34.	Сава Немањић и уређење српске цркве	О		
			35.	Српска православна црква	У		
			36.	Успон српске средњовековне државе	О		
			37.	Српска држава у 13. и почетком 14. века	У		
			38.	Српско царство	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Фебруар	**ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	39.	Српско царство	У	Географија, верска настава, српски језик	
			40.	Друштво у српској средњовековној држави	О		
			41.	Друштво у српској средњовековној држави	У		
			42.	Појава обласних господара и успон босанске државе	О		
			43.	Србија и Босна у 14. веку	У		
			44.	Српске земље и османска освајања	О		
			45.	Долазак Османлија у Европу	У		
			46.	Држава кнеза Лазара	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Март	ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	47.	Моравска Србија и битка на Косову	У	Географија, српски језик, верска настава	
			48.	Држава српских деспота	О		
			49.	Српска деспотовина	У		
			50.	Последњи отпор хришћанских држава Османлијама	О		
			51.	Од историје до легенде	О		
			52.	Пад Балканских држава под османску власт	У		
			53.	Српски народ у позном средњем веку	С		
			54.	Почетак новог века	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Април	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	55.	Велика географска открића	О	Географија, српски језик, ликовна култура, верска настава	
			56.	Почетак новог века и велика географска открића	У		
			57.	Хуманизам и ренесанса	О		
			58.	Хришћанска црква у новом веку	О		
			59.	Култура и религија у раном новом веку	У		
			60.	Апсолутистичке монархије	О		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Мај	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	61.	Апсолутистичке монархије	О	Географија, српски језик, верска настава	
			62.	Апсолутистичке монархије	У		
			63.	Османско царство у време највећег успона	О		
			64.	Османско царство у време највећег успона	О		
			65.	Османско царство и положај Срба	У		
			66.	Срби на новим просторима	О		
			67.	Срби на новим просторима	О		
			68.	Срби у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици	У		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА ШКОЛСКА 20__/___. Г.

ПРЕДМЕТ: Историја НАСТАВНИК: _____

ТЕМА / МОДУЛ / МЕСЕЦ		ИСХОДИ (на крају теме / модула / месеца)	Р.бр. наст. јед.	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ	ЕВАЛУАЦИЈА КВАЛИТЕТА ИСПЛАНИРАНОГ
Јун	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	69.	Прединдустријско доба	О		
			70.	Прединдустријско доба	У		
			71.	Рани нови век	С		
			72.	Годишња систематизација градива	С		

		• на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним осврtом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.					

Предлози методичких припрема за обраду наставних јединица

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**1**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Основи проучавања прошлости**
Наставна јединица	**Доба средњег века**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални
Наставне методе	Дијалог
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознати ученике са наставним планом и програм за шести разред основне школе. Такође, објаснити им појам средњег века, као и време и простор о коме се говори.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Средњи век, пад Рима, откриће Америке, Европа, Средоземље (Медитеран), наслеђе средњег века, религија.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час; представљање; представљање плана и програма, наставних средстава; уводна реч о периоду средњег века.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

УВОД

Доба средњег века обухвата историјски период између Антике и новог века. Епоха је започета падом Западног римског царства под налетима варвара 476. године, а завршила се великим техничким и географским открићима у 15. веку. У главна обележја средњег века спада развој европских монархија, стварање феудалног друштвеног поретка, јачање улоге религије и цркве у животу друштва.

Средњовековна кацига

Средњовековно оружје

1. ДОБА СРЕДЊЕГ ВЕКА

Време трајања средњег века

Средњи век је почео 476. године падом Западног римског царства. Пропаст Рима била је **последица** Велике сеобе народа, која је започета 375. године. Тада је варварски народ Хуна прешао из Азије у Европу. Бежећи пред њима, и други варварски народи населили су се широм Европе. Померање народа на тлу Европе, које је започело крајем 4. и почетком 5. века, названо је **Велика сеоба народа**. Та сеоба довела је и до стварања нових, варварских држава у Европи. Због тога се пад Рима у руке варвара узима као почетак средњег века, који је трајао преко хиљаду година.

Крајем 15. века дошло је до великих открића у науци и техници, после којих свет више није био исти. Проналажена је штампарија, што је омогућило лакше описмењавање већег броја људи. Развој науке створио је услове за велика поморска путовања. Кристифор Колумбо је 1492. године открио Америку. Тим догађајем завршава се период средњег века. У Србији и на Балканском полуострву овај период завршава се великим **османлијским** освајањима. Тада су престале да постоје многе средњовековне државе (Византија, Србија, Босна), тј. потпале су под власт Османског царства. Један од најзначајнијих догађаја био је и пад Цариграда под власт Османлија 1453. године.

Подсетите се

Подсетите се шта су уроци, а шта последице неког догађаја.

Непознате речи

Османлије – племе турског порекла које је средином 14. века прешло у Европу

V век | VI | VII | VIII | IX | X | XI | XII | XIII | XIV | XV век

6

Додатни садржај: Лента времена

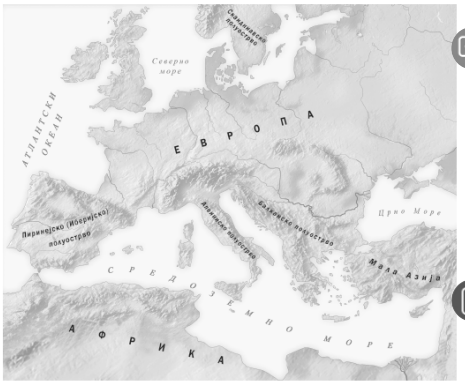
Географски простор

Историја средњег века, коју ћете изучавати у 6. разреду, везана је за област Европе и **Медитерана**. На простору Европе и Средоземља одиграли су се најзначајнији догађаји у средњем веку. Подручје Средоземља представља место додира три велика континента: Европе, Азије и Африке. Те области насељавали су различити народи који су међусобно сарађивали, а повремено и ратовали. На југоистоку Европе посебно је значајан простор Балканског полуострва, на коме је настала српска средњовековна држава. Када су шпански и португалски морепловци открили поморске путеве до Индије и када је Колумбо отпловио до Америке, Средоземље је изгубило своје претходни значај. Тада отпочиње период повезивања континената и различитих удаљених народа преко великих океана.

Непознате речи

Медитеран – други назив за Средоземље, простор Средоземног мора и обала које га окружују

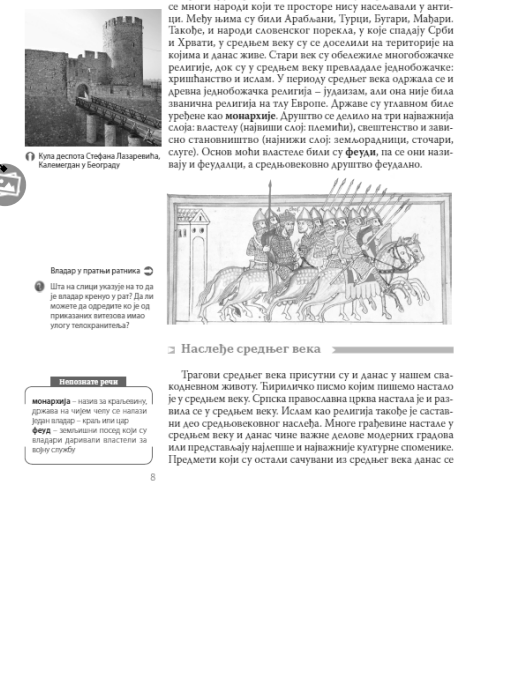
Европа и Средоземље

7

Додатни садржај: Европа и Средоземље

Задатак: Средоземно море

УВОД

Особености средњег века

Као и сваки историјски период, и средњи век има своје особености. Оне се огледају у друштву, религији, обичајима и начину живота. У току средњег века на простору Медитерана и Европе створене су многе државе које раније нису постојале. Неке од њих су Француска, Енглеска, Немачко царство, Византијско царство, као и српска држава. У средњем веку на простору Европе и Балканског полуострва населили су се многи народи који те просторе нису насељавали у антици. Међу њима су били Арабљани, Турци, Бугари, Мађари. Такође, и народи словенског порекла, у које спадају Срби и Хрвати, у средњем веку су се доселили на територије на којима и данас живе. Стари век су обележиле многобожачке религије, док су у средњем веку превладале једнобожачке: хришћанство и ислам. У периоду средњег века одржала се и древна једнобожачка религија – јудаизам, али она није била званична религија на тлу Европе. Државе су углавном биле уређене као **монархије**. Друштво се делило на три најважнија слоја: властелу (највиши слој: племићи), свештенство и зависно становништво (нижи слој: земљорадници, сточари, слуге). Основ моћи властеле биле су **феуди**, па се они називају и феудалци, а средњовековно друштво феудално.

Купа деспота Стефана Лазаревића, Калемегдан у Београду

Владар у пратњи ратника

Шта на слици указује на то да је владар кренуо у рат? Да ли можете да одредите ко је од приказаних витезова имао улогу телохранитеља?

Наслеђе средњег века

Трагови средњег века присутни су и данас у нашем свакодневном животу. Ћириличко писмо којим пишемо настало је у средњем веку. Српска православна црква настала је и развила се у средњем веку. Ислам као религија такође је саставни део средњовековног наслеђа. Многе грађевине настале у средњем веку и данас чине важне делове модерних градова или представљају најлепше и најважније културне споменике. Предмети који су остали сачувани из средњег века данас се

Непознате речи

монархија – назив за краљевину, државу на чијем челу се налази један владар – краљ или цар

феуд – земљишни посед који су владари даривали властели за војну службу

8

Галерија слика: Религије

Крунисање Душаново, Паја Јовановић, слика са почетка 20. века

држе на посебним местима, у зградама које се називају **музеји**. Писани текстови из средњег века чувају се у библиотекама или **архивима**. На тему средњег века и данас се снимају филмови, играју позоришне представе и стварају уметничка дела.

Научили смо

- Средњи век представља период од пада Западног римског царства 476. године до Колумбовог открића Америке 1492. године.
- У току средњег века простор Европе и Балканског полуострва насељавају многи народи и настају нове државе.
- Државе су углавном биле уређене као монархије, а друштво се делило на властелу, свештенике и зависно становништво.
- Предмети који су из средњег века сачувани до данас чувају се у музејима, а писани текстови у библиотекама или архивима.

Питања и задаци

1. Који је историјски период претходио средњем веку, а који је дошао после њега?
2. Којим догађајима почиње, а којим се завршава средњи век?
3. Који континенти окружују Средоземно море?
4. Које су најважније особености средњовековног друштва?

Подсетите се

Покушајте да у своме окружењу пронађете наслеђе средњег века.

Непознате речи

архив – установа и зграда у којој се чувају стари списи, писани историјски извори

9

Галерија слика: Наслеђе средњег века

Задаци: Почетак средњег века и Облик средњовековне државе

Задаци: Медитеран и Трајање средњег века

Уводни део часа (15 минута)

Упознавање са ученицима (уколико су у петом разреду имали другог наставника), представљање уџбеничка, кратак опис плана и програма историје за шести разред; приказ начина рада (на часу и код куће).

Наставник показује ученицима на који начин треба да користе уџбеник. Објашњава им како су устакнути наслови, која је улога уводног, основног и додатног текста лекције. Затим, објашњава им где могу да пронађу непознате речи, сажетак лекције и питања.

У уводном делу часа наставник упознаје ученике са електронским уџбеником и предностима које он пружа. Уколико постоје техничке могућности за то, наставник на интерактивној табли, пројекционом платну, или екрану телевизора демонстрира електронску верзију уџбеника – мултимедијални ПДФ.

Главни део часа (25 минута)

Време трајања средњег века

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Почетак средњег века био је пад Западног римског царства 476. године.
- Била је то последица Велике сеобе народа.
- Открића у науци и техници довела су до великих промена крајем 15. века.
- Колумбово откриће Америке (1492) сматра се крајем средњег века.
- За српски народ, средњи век је завршен османским освајањима.

Након уводног предавања наставник упућује ученике да прочитају апаратуру Подсетите се са 6. стране уџбеника и присете се шта су узроци, а шта последице неког догађаја. На тај начин присетили би се градива из 5. разреда и могли би да схвате због чега је пад Западног римског царства био последица Велике сеобе народа.

Приликом предавања о периоду трајања средњег века, наставник покреће додатни садржај „Лента времена" са 6. стране мултимедијалног PDF-а.

Простор

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- **Географски**, у питању је област Европе и Средоземља (Медитерана).
- Медитеран представља спој три континента – Европе, Азије и Африке.
- Све до великих географских открића биће најзначајније подручје.

Наставник тражи од ученика да пажљиво погледају карту са 7. стране како би им било јасније које области обухвата Средоземље. Након тога прозове неколико ученика/ученица да кажу која полуострва представљају најзначајније области европског дела Средоземља.

У овом делу часа, ученицима треба приказати додатни садржај „Европа и Средоземље", а након тога и задатак „Средоземно море" са 7. стране мултимедијалног PDF-а.

Особености и наслеђе средњег века

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- У средњем веку створене су многе нове државе (Србија).
- Доминирају **једнобожачке** религије (хришћанство и ислам).
- По државном уређењу скоро све земље биле су **монархије**.
- Друштвено уређење било је феудално.
- Многе државе, међу којима је и Србија, имају богато наслеђе из средњег века (држава, црква, писмо, споменици и др.).

Наставник упућује ученике да погледају 8. и 9. страну уџбеника и присете се да ли знају неко средњовековно културно наслеђе у својој близини.

Наставник упућује ученике да отворе галерије слика „Религије" са 8. стране и „Наслеђе средњег века" са 9. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратка пропитивања.

У овом делу часа наставник поставља ученицима питања са 9. стране уџбеника.

У завршном делу часа наставник тражи од ученика даураде задатке „Почетак средњег века", „Облик средњовековне државе", „Медитеран" и „Трајање средњег века" са 9. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Ученици на ленти времена треба да одреде време трајања средњег века, а на географској карти покажу простор Средоземља.

Изглед табле

Доба средњег века

Време трајања средњег века – 5–15. век
Простор – Европа и Медитеран
Особености – религије, монархије, феудално уређење
Наслеђе – држава, црква, писмо, споменици и др.

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**2**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Основи проучавања прошлости**
Наставна јединица	**Извори за проучавање историје средњег века**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са основним врстама извора за историју средњег века
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Историјски извори, материјални остаци, писани извори, усмена предања, сликовни извори.
Корелација	Српски језик, ликовна култура, техника и технологија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба йовијесної развиш̄ка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Ис̄торија средњеī века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

УВОД

ИЗВОРИ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Историјски извори су сви остаци из прошлости помоћу којих можемо да сазнамо шта се све догађало и како су људи живели. Средњовековне изворе делимо на писане и материјалне. Средњи век је раздобље у историји људског друштва које је обухватало период између старог и новог века. Започео је падом Западног римског царства 476. године, а завршио се Колумбовим открићем Америке 1492. године.

Ковани сребрни новац

2. ИЗВОРИ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Материјални извори

Из времена средњег века сачувани су многи материјални историјски извори који сведоче о животу људи и њиховој прошлости. У материјалне изворе средњег века спадају разна оруђа, алатке, посуде, прибор за јело, делови намештаја. Поред њих, сачувани су и други предмети за личну употребу, као што је одећа, обућа и накит. У материјалне изворе спадају и новац, средњовековно оружје и ратна опрема. Посебну групу извора чине гробни државна, градова, краљева или властеле који су настали у средњем веку.

Сликовни извори такође чине групу материјалних извора. Најважнији сликовни извори из средњег века су **фреске** и **минијатуре**. Фреске представљају слике на зидовима цркава или дворова. Најчешће су на сликама представљани светитељи, владари, свештеници и властела. Постоје и фреске на којима су приказани призори из свакодневног живота, као и призори са верском тематиком. Минијатуре су биле богато украшени цртежи сликани у књигама. Међу најпознатије спадају оне из чувеног *Мирослављевог јеванђеља*, књиге која припада српској средњовековној баштини.

Грађевине које су остале из средњег века такође спадају у материјалне изворе. Њих делимо на оне које су припадале владарима и властели, оне које су припадале обичним људима и оне које су припадале свештенству.

Детаљ миниатуре из *Мирослављевог јеванђеља*

Подсетите се

Набројте предмете које свакодневно користите, а који би могли једног дана да постану сликовит историјски извор о времену у коме живите.

Посуда с грбом Јерусалимске краљевине

Шта мислите, због чега се у средњем веку на драгоцено посуђе стављао грб владара или његове државе?

10

У грађевине владара и властеле спадају тврђаве и дворци. Неке од ових зграда и данас постоје у вашем непосредном окружењу.

Обичним људима припадале су куће по селима и градовима. Сачуван је мали број оваквих кућа. Највише сачуваних кућа налази се у старим европским градовима.

За припаднике свештенства, најважније зграде су цркве и манастири. И данас се у исту сврху као и некад користи велики број црквених грађевина из средњег века.

Средњовековна палата – царски двор у немачком граду Гослару

Сачуване средњовековне куће у Гослару

Средњовековна тврђава

Средњовековно утврђење Голубац на Дунаву

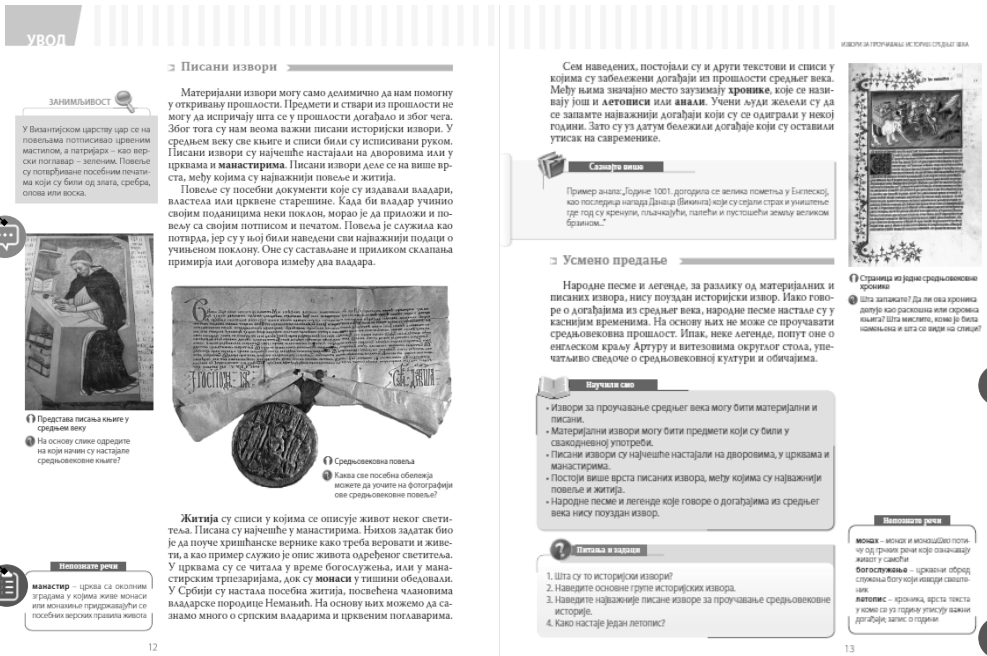
Црква Лазарица, Крушевац

11

Галерија слика: Сликовни извори

Галерија слика: Материјални извори

Галерија слика: Средњовековне грађевине

УВОД

ИЗВОРИ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

ЗАНИМЉИВОСТ

У Византијском царству цар се на повељама потписивао црвеним мастилом, а патријарх – као верски поглавар – зеленим. Повеље су потврђиване посебним печатима који су били од злата, сребра, олова или воска.

Писани извори

Материјални извори могу само делимично да нам помогну у откривању прошлости. Предмети и ствари из прошлости не могу да испричају шта се у прошлости догађало и због чега. Због тога су нам веома важни писани историјски извори. У средњем веку све књиге и списи били су исписивани руком. Писани извори су најчешће настајали на дворовима или у црквама и **манастирима**. Писани извори деле се на више врста, међу којима су најважнији повеље и житија.

Повеље су посебни документи које су издавали владари, властела или црквене старешине. Када би владар учинио својим поданицима неки поклон, морао је да приложи и повељу са својим потписом и печатом. Повеља је служила као потврда, јер су у њој били наведени сви најважнији подаци о учињеном поклону. Оне су састављане у приликом склапања примирја или договора између два владара.

Представа писања књиге у средњем веку

На основу слике одредите на који начин су настајале средњовековне књиге?

Средњовековна повеља

Каква све посебна обележја можете да уочите на фотографији ове средњовековне повеље?

Житија су списи у којима се описује живот неког светитеља. Писана су најчешће у манастирима. Њихов задатак био је да поуче хришћанске вернике како треба веровати и живети, а као пример служио је опис живота одређеног светитеља. У црквама су се читала у време богослужења, или у манастирским трпезаријама, док су **монаси** у тишини обедовали. У Србији су настала посебна житија, посвећена члановима владарске породице Немањић. На основу њих можемо да сазнамо много о српским владарима и црквеним поглаварима.

Непознате речи

манастир – црква са околним зградама у којима живе монаси или монахиње придржавајући се посебних верских правила живота

12

Сем наведених, постојали су и други текстови и списи у којима су забележени догађаји из прошлости средњег века. Међу њима значајно место заузимају **хронике**, које се називају још и **летописи** или **анали**. Учени људи желели су да се запамте најважнији догађаји који су се одиграли у некој години. Зато су уз датум бележили догађаје који су оставили утисак на савременике.

Сазнајте више

Пример анала: „Године 1001. догодила се велика пометња у Енглеској, као последица напада Данаца (Викинга) који су сејали страх и уништење где год су кренули, пљачкајући, палећи и пустошећи земљу великом брзином..."

Усмено предање

Народне песме и легенде, за разлику од материјалних и писаних извора, нису поуздан историјски извор. Иако говоре о догађајима из средњег века, народне песме настале су у каснијим временима. На основу њих не може се проучавати средњовековна прошлост. Ипак, неке легенде, попут оне о енглеском краљу Артуру и витезовима округлог стола, упечатљиво сведоче о средњовековној култури и обичајима.

Страница из једне средњовековне хронике

Шта запажате? Да ли ова хроника личи на књигу? Шта мислите, коме је била намењена и шта се види на слици?

Научили смо

- Извори за проучавање средњег века могу бити материјални и писани.
- Материјални извори могу бити предмети који су били у свакодневној употреби.
- Писани извори су најчешће настајали на дворовима, у црквама и манастирима.
- Постоји више врста писаних извора, међу којима су најважнији повеље и житија.
- Народне песме и легенде које говоре о догађајима из средњег века нису поуздан извор.

Питања и задаци

1. Шта су то историјски извори?
2. Наведите основне групе историјских извора.
3. Наведите најважније писане изворе за проучавање средњовековне историје.
4. Како настаје један летопис?

Непознате речи

монах – монах и монахиња воде пост-ничу од грешних речи које спречавају живот у самоћи

богослужење – црквени обред служења богу који изводи свештеник

летопис – хроника, врста текста у коме се уз годину уписују важни догађаји, записи о години

13

Додатни садржај: Писани извори

Задаци: Писани извори 1 и Сликовни извори

Задатак: Историјски извори 1

Задатак: Историјски извори 2

Уводни део часа (10 минута)

Обнављање наученог о добу средњег века, уз кратко пропитивање и проверу домаћег задатка. Увођење у тему о историјским изворима.

У уводном делу часа наставник поставља ученицима питања са 9. стране уџбеника. Након тога, уз помоћ уводног текста са 10. стране, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу.

У уводном делу часа наставник тражи од ученика даураде задатке „Почетак средњег века", „Облик средњовековне државе", „Медитеран" и „Трајање средњег века" са 9. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Материјални извори

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Грађевине (градови, тврђаве, манстири и др.), споменици, предмети за свакодневну употребу и др.
- Одећа, обућа, накит, новац, гробови, оружје, оруђе и др.
- Сликани извори – фреске, иконе и минијатуре.

У овом делу часа наставник упућује ученике да отворе 10. страну уџбеника и да наброје предмете које свакодневно користе, а који би у будућности могли да постану значајан историјски извор о садашњем времену. Након тога их упућује да пажљиво погледају фотографије са 11. стране уџбеника и упамте које све грађевине спадају у материјалне изворе.

У овом делу часа, наставник покреће галерије слика „Материјални извори", „Сликовни извори" и „Средњовековне грађевине" са 10. и 11. стране мултимедијалног PDF-а.

Писани извори

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Писани су руком на дворовима, у црквама и манастирима.
- Најзначајнији су повеље и житија.
- **Повеље** су најзначајнији историјски извор и представљају врсту средњовековног уговора.
- **Житија** су животописи (биографије) светитеља.
- **Хронике** описују најзначајније догађаје у једној години, а зову се још **летописи** или **анали**.

Наставник тражи од ученика да отворе 12. страну уџбеника. Након што заврши са излагањем о писаним изворима, прозове ученика/ученицу да уз помоћ слике која се налази на маргини ове стране објани како су настајале књиге у средњем веку. Затим се прозове нови добровољац који ће уз помоћ друге слике са 12. стране објаснити шта је све садржала једна средњовековна повеља. Након тога, наставник прозове још једног добровољца како би прочитао занимљивост о повељама са исте стране. На крају излагања о писаним изворима тражи се од ученика да погледају слику са 13. стране и одговоре на питања:

1. Да ли хроника делује као раскошна или скромна књига?

2. Коме је била намењена и шта се види на њој?

Затим, наставник покреће додатни садржај „Писани извори 1" са 12. стране мултимедијалног PDF-а.

Усмена предаја

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Народне песме и легенде.
- Углавном су настале у каснијем периоду (после средњег века).
- Нису сасвим поуздане.

На крају главног дела часа тражи се од ученика да прочитају последњи пасус са 12. стране уџбеника и објасне због чега усмена предања представљају непоуздан историјски извор.

У последњем делу главног тока часа, наставник тражи од ученика да реше задатке „Писани извори" и „Сликовни извори" са 12. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање о основним врстама историјских извора за период средњег века.

У завршном делу часа наставник поставља ученицима питања са 13. стране уџбеника и одговара на питања ученика везана за градиво рађено на овом часу.

У завршном делу часа наставник тражи од ученика да реше задатке „Историјски извори 1" и „Историјски извори 2" са 13. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Ученици треба да направе сопствене спискове различитих и правилно разврстаних историјских извора.

Изглед табле

ИЗВОРИ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Материјални остаци – грађевине, предмети за свакодневну употребу и др.
Писани извори – повеље, житија, летописи и др.
Усмена предања – народне умотворине, митови, легенде и др.

Начин праћења ученичких постигнућа

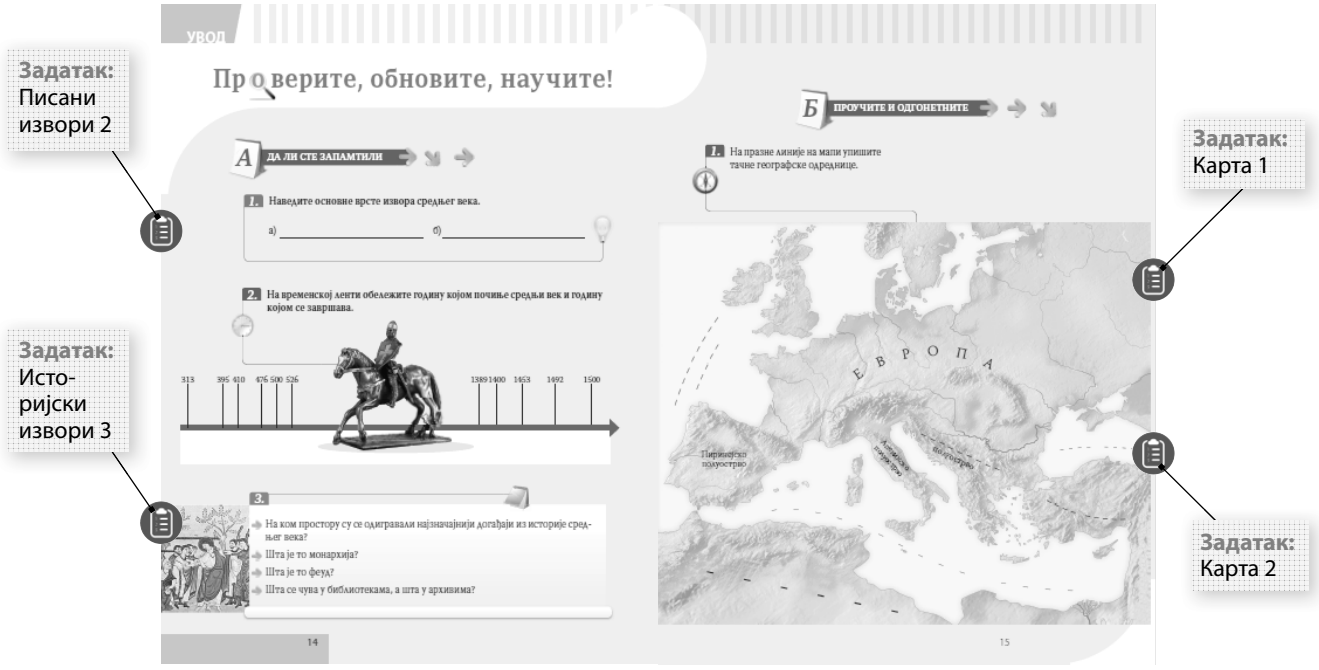
Евалуација часа

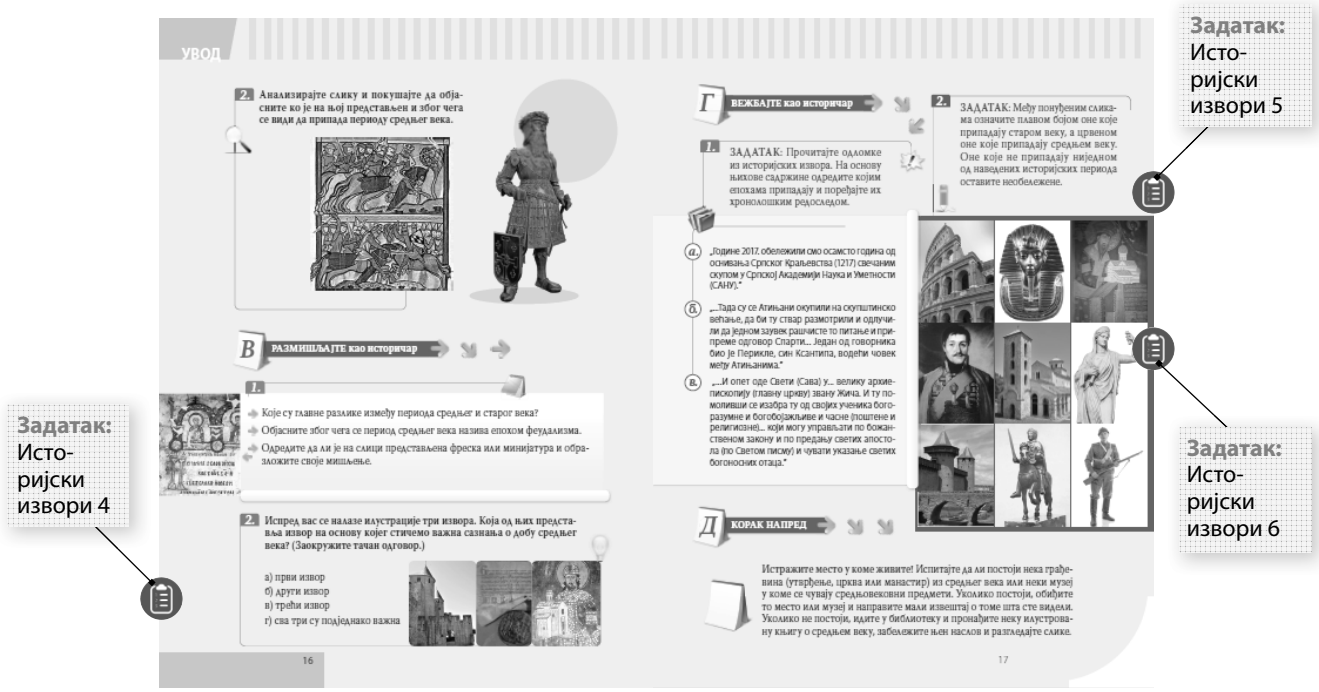
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**3**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Основи проучавања прошлости**
Наставна јединица	**Основне одлике средњег века**
Врста (тип) часа	Утврђивање
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Поновити и утврдити градиво, сагледати ниво постигнућа, оценити ученике.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Средњи век, пад Рима, откриће Америке, Европа, Средоземље (Медитеран), наслеђе средњег века, религија, историјски извори, материјални остаци, писани извори, усмена предања, сликани извори.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава, ликовна култура, техника и технологија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности ученика	Активно слуша, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Уводни део часа (5 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (35 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Који је историјски период претходио средњем веку, а који је дошао после њега?
2. Када и којим догађајима почиње, а када се завршава средњи век?
3. Који континенти окружују Средоземно море?
4. Наведите најважније особености држава и друштва средњег века.
5. Које су религије обележиле период средњег века?
6. Шта су то историјски извори?
7. Наведите основне групе историјских извора.
8. Наведите најважније писане изворе за проучавање средњовековне историје.
9. Како настаје један летопис?

Такође, наставник на почетку часа може да упути ученике да отворе стране 14, 15, 16 и 17 и да процењује знања ученика кроз питања и задатке из сегмента Проверите, обновите, научите.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа наставник процењује знања ученика уз помоћ задатака „Писани извори 2", „Историјски извори 3", „Карта 1" и „Карта 2" са 14. и 15. стране, као и уз помоћ задатака „Историјски извори 4", „Историјски извори 5" и „Историјски извори 6" са 16. и 17. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Нацртати ленту времена за период средњег века. Направити табелу са различитим врстама историјских извора.

Изглед табле

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Доба средњег века:
- **време**
- **простор**
- **особености**

Извори за историју средњег века:
- **материјални**
- **писани**
- **усмени**

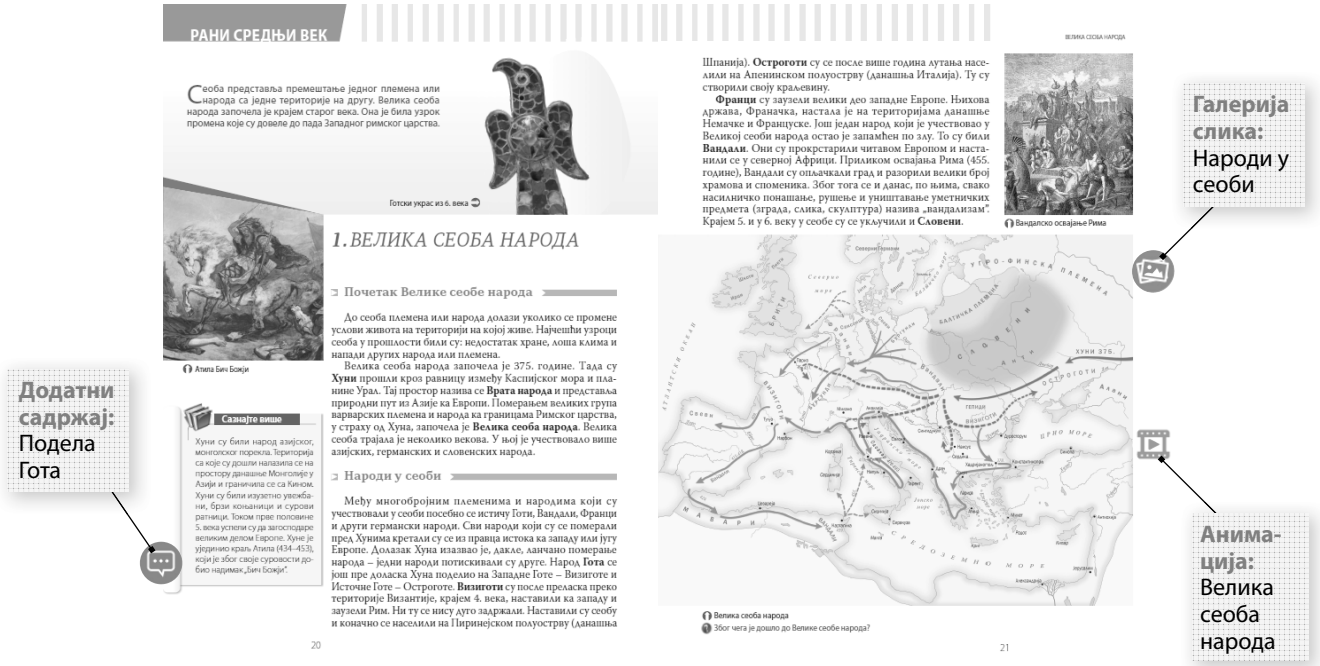
Начин праћења ученичких постигнућа

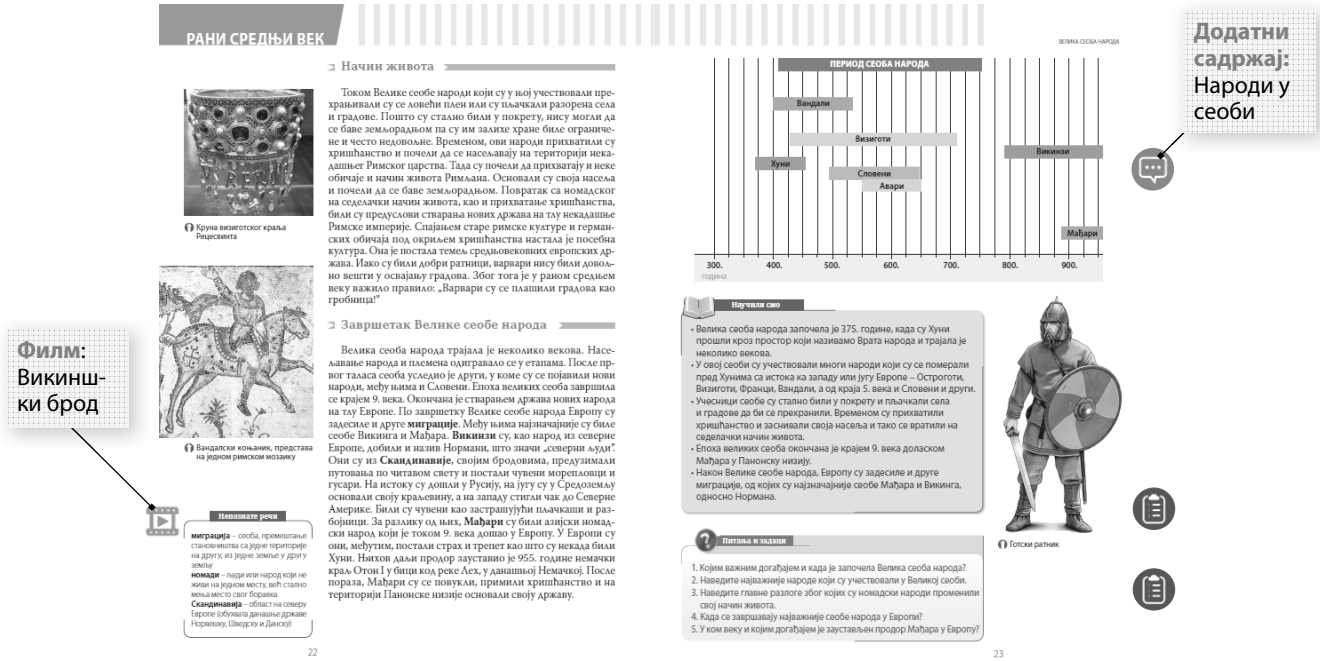
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**4**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Велика сеоба народа**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са променама у Европи и Средоземљу изазваним Великом сеобаом народа.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Велика сеоба народа, Германи, Хуни, Готи, Вандали, Франци
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба īовијесноī развиīка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Исīорија средњеī века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у причу о сеоби, уз подсећање на последњу лекцију из петог разреда.

Наставник упућује ученике да отворе 20. страну уџбеника и пажљиво погледају илустрацију са те стране. Након тога, ученик/ученица укратко објашњава ко су били Хуни, присећајући се на тај начин градива из 5. разреда.

У уводном делу часа наставник приказује ученицима галерију слика „Народи у сеоби" са 21. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Почетак Велике сеобе народа

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Узроци – Климатски, економски, безбедносни.
- Велика сеоба почела је **375.** доласком **Хуна** из Азије у Европу.
- Дошло је до великог померања германских, словенских и азијских народа.
- **Хуни** су народ татарског порекла.
- Били су вешти коњаници и сурови ратници.
- Њихов вођа **Атила *Бич Божји*** (434–453) створио је огроман племенски савез са центром у Панонској низији.
- После његове смрти савез се распао.
- **Готи** су били подељени на Источне (**Остроготи**) и Западне (**Визиготи**).
- Визиготи су своју државу створили на Иберијском (Пиринејском) полуострву, а Остроготи на Апенинском.
- **Франци** су се населили на територији данашње Француске.
- **Вандали** су се населили у северној Африци, а 455. године су разорили Рим (**вандализам**).
- Мешањем германских обичаја, римске културе и хришћанства настаје основ средњовековних држава.

Наставник тражи од ученика да пажљиво погледају карту са 21. стране уџбеника како би им било јасније како је дошло до Велике сеобе народа. Након тога прозове неколико ученика/ученица да покажу куда су се поједина племена кретала приликом сеобе.

На почетку главног дела часа, наставник приказује ученицима анимирани филм „Велика сеоба народа", као и додатни садржај „Подела Гота" са 20. и 21. стране мултимедијалног PDF-а.

Други народи у сеоби

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- У 5. и 6. веку почиње сеоба **Словена**.
- **Викинзи** (Нормани) су се из Скандинавије раширили по разним деловима Европе.

• У 9. веку из Азије у Европу стижу **Мађари**.
• Примили су хришћанство и створили државу у Панонској низији.

Наставник упућује ученике да пажљиво погледају ленту времена са 23. стране уџбеника, која ће им помоћи да схвате Велику сеобу народа.

У последњем делу главног тока часа, ученицима треба приказати филм „Викиншки брод" са 22. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

Наставник тражи од ученика да уз помоћ карте са 21. стране уџбеника објасне због чега је дошло до Велике сеобе народа. Приликом одговарања ученик/ученица на карти приказују куда су се одређени народи кретали.

У завршном делу часа, наставник треба да отвори додатни садржај „Народи у сеоби" са 23. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Да науче да на карти покажу главне правце миграције током Велике сеобе народа.

Изглед табле

ВЕЛИКА СЕОБА НАРОДА

Хуни
Германски народи:
- **Готи**
- **Вандали**
- **Франци**

Други народи у сеоби:
- **Словени**
- **Викинзи**
- **Мађари**

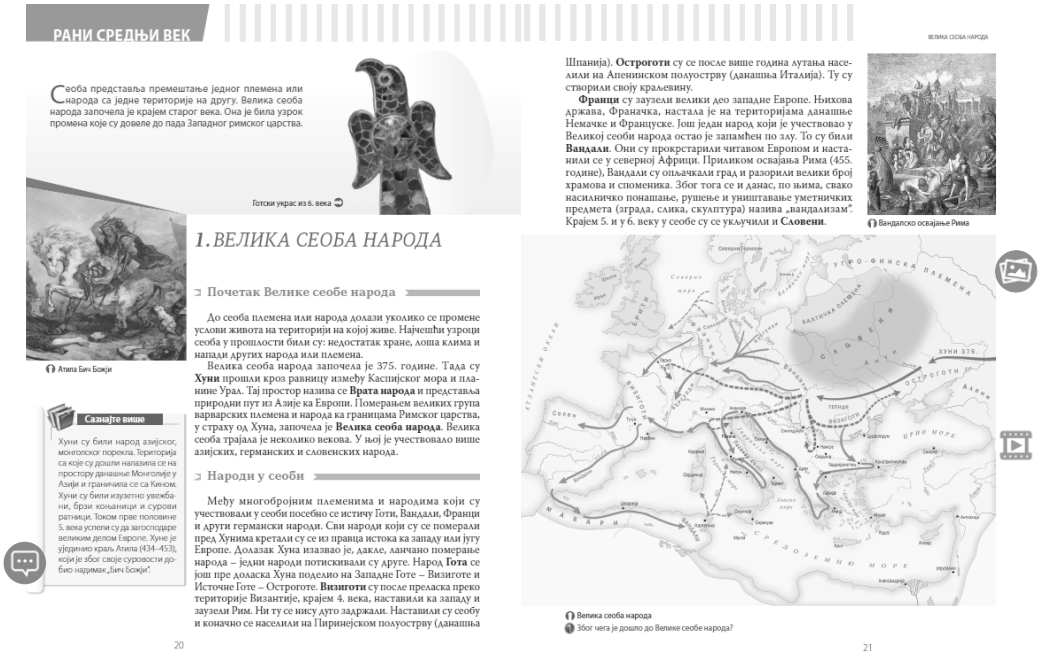
Начин праћења ученичких постигнућа

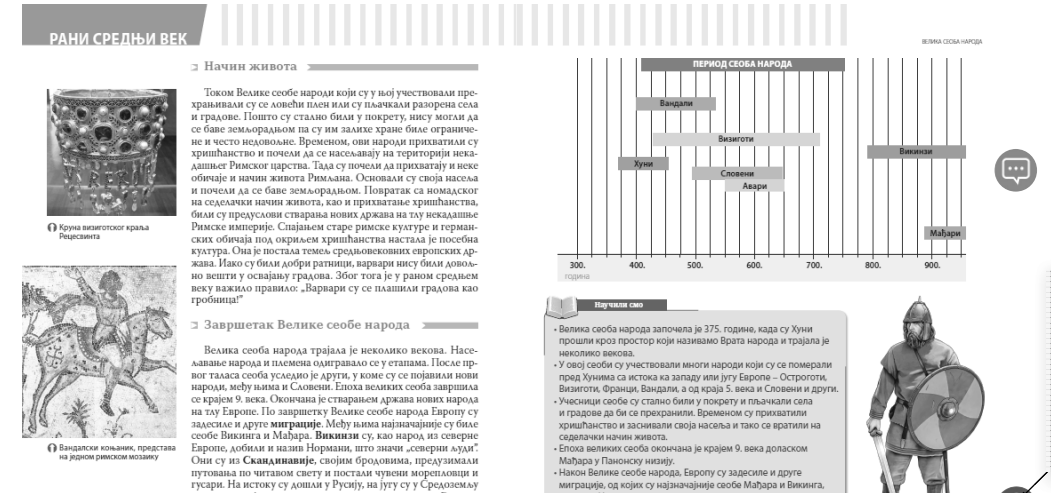
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**5**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Велика сеоба народа**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о Великој сеоби народа
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Велика сеоба народа, Германи, Хуни, Готи, Вандали, Франци
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба ῑовијесноῑ развиῑка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Исῑорија средњеῑ века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци:
Влика сеоба народа 1 и Велика сеоба народа 2

Задатак:
Велика сеоба народа 3

Уводни део часа (5 минута)

Провера домаћег задатка.

Главни део часа (35 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Којим важним догађајем и када је започела Велика сеоба народа?
2. Наведите најважније народе који су учествовали у Великој сеоби.
3. Које су државе настале на простору некадашњег Западног римског царства?
4. Наведите главне разлоге због којих су номадски народи променили свој начин живота.
5. Када се завршавају најважније сеобе народа у Европи?
6. У ком веку и којим догађајем је заустављен продор Мађара у Европу?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 23. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања ученика, наставник користи задатке „Велика сеоба народа 1", „Велика сеоба народа 2" и „Велика сеоба народа 3" са 23. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Набројати народе који су учествовали у сеоби и новостворене државе.

Изглед табле

ВЕЛИКА СЕОБА НАРОДА

Сеоба
Хуни
Готи
Остали народи
Нове државе

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**6**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Државе раног средњег века (Византија)**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са развојем Источног римског царства (Византије) у раном средњем веку.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Византија, Константинопољ (Цариград), Константин Велики, Јустинијан I, Василије II.
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Уводни део часа (5 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову тему.

Наставник на почетку часа поставља ученицима питања која се налазе на 23. страни уџбеника. Након тога, уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 24. стране уџбеника.

У уводном делу часа наставник тражи од ученика да реше задатке „Велика сеоба народа 1", „Велика сеоба народа 2" и „Велика сеоба народа 3" са 23. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Настанак Византије

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Источно римско царство трајало 1.000 година дуже од Западног.
- Три темеља Византије – грчка култура, римско државно уређење и хришћанство.
- Цар Константин је 330. године основао нову престоницу – **Константинопољ** (**Цариград**).
- Од 7. века користио се углавном грчки језик.
- Византинци су себе називали **Ромејима** (Римљанима).
- **Цар** је био апсолутни господар (не само Византинцима).
- Цареви Диоклецијан и Константин својим реформама су опоравили државу.

Наставник на почетку овог дела часа упућује ученике да отворе 24. страну уџбеника и погледају слику на којој се налази цар Константин Велики. Тада замоли ученика/ученицу да објасне шта цар Константин држи у рукама. Након уводног предавања о Византији, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 24. стране уџбеника. На тај начин, ученици ће сазнати нешто више о пурпуру и његовом значају у Визнатији.

На почетку главног дела часа наставник приказује ученицима додатни садржај „Три темеља Византије" са 24. стране мултимедијалног PDF-а.

Јачање и слабљење Византије

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- **Цар Јустинијан** (527–565) покушао је обнову некадашњег Римског царства. Освојио је Италију, северну Африку и јужну Шпанију.
- Објавио је *Зборник грађанског права*.
- Најезде Арабљана и Словена трајно су ослабиле Византију.
- Реформе **цара Ираклија** (610–641) сачувале су царство.
- После *мрачних столећа* (7. и 8. век), уследио је успон, нарочито у време **цара Василија II Бугароубице** (976–1025).
- Када је култура у питању, Византија је била најјача средњовековна држава, која је утицај ширила и на друге народе.
- У Цариграду је 425. основан **Универзитет**.

У овом делу часа наставник упућује ученике да погледају фотографију са 25. стране и искажу своје мишљење о томе зашто црква Аја Софија данас изгледа тако. Након завршетка предавања о Византији, наставник прво замоли ученика/ученицу да прочита занимљивост о византијском новцу са 25. стране, а потом и занимљивост о „грчкој ватри" са исте стране. На крају главног дела часа, наставник прочита текст о Јустинијану из апаратуре Сазнајте више са 25. стране уџбеника, а затим од ученика тражи да понове шта су запамтили.

У другом делу главног тока часа ученицима треба приказати додатни садржај „Јустинијанова освајања" са 25. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ прва два питања са 29. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник тражи од ученика даураде задатке „Византион" и „Јустинијан I" са 25. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Направити пројекат (на паноу и ли ПП презентацију о институцији цара).

Изглед табле

ВИЗАНТИЈА

Три темеља Византије
Константин Велики
Цариград
Јустинијан
Ираклије
Василије II

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**7**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Државе раног средњег века (Франачка)**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са главним карактеристикама Франачке државе, њиховим династијама и најзначајнијим владарима.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Франачка, Меровинзи, Каролинзи, Хлодовех, Карло Велики
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

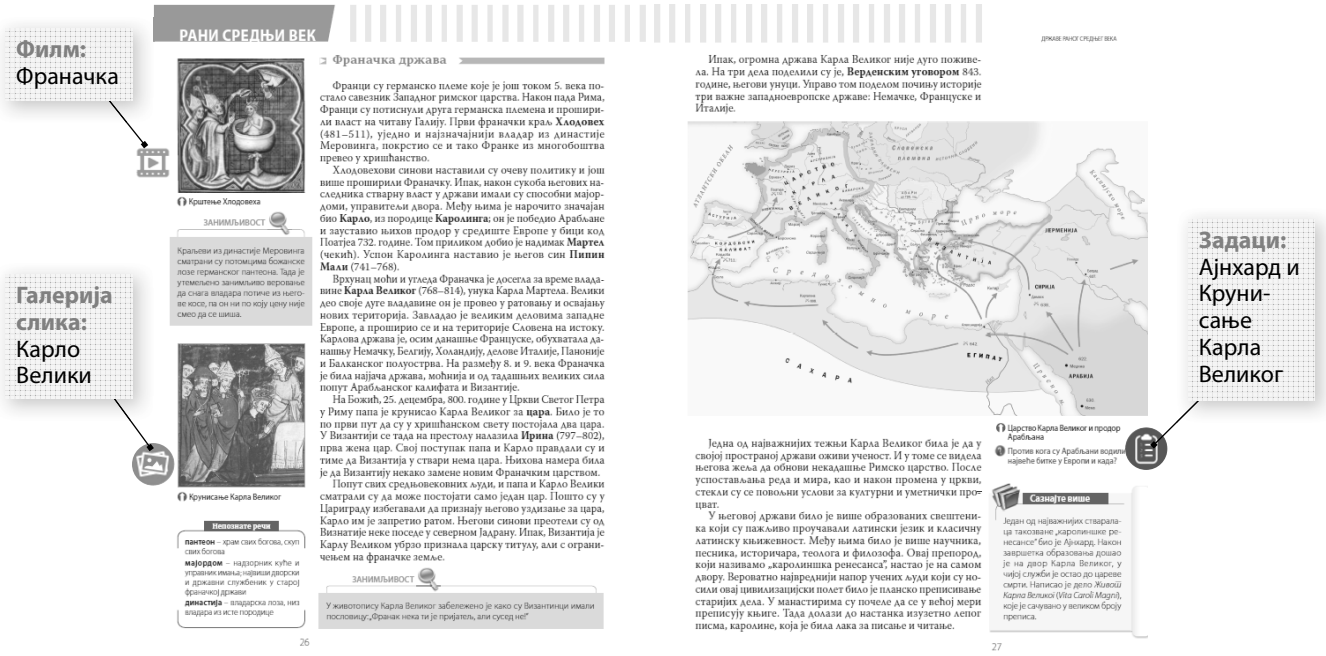
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Филм: Франачка

Галерија слика: Карло Велики

Задаци: Ајнхард и Крунисање Карла Великог

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК

Франачка држава

Франци су германско племе које је још током 5. века постало савезник Западног римског царства. Након пада Рима, Франци су потиснули друга германска племена и проширили власт на читаву Галију. Први франачки краљ **Хлодовех** (481–511), уједно и најзначајнији владар из династије Меровинга, покрстио се и тако Франке из многобоштва превео у хришћанство.

Хлодовехови синови наставили су очеву политику и још више проширили Франачку. Ипак, након сукоба његових наследника стварну власт у држави имали су способни мајордоми, управитељи двора. Међу њима је нарочито значајан био **Карло**, из породице **Каролинга**; он је победио Арабљане и зауставио њихов продор у средиште Европе у бици код Поатјеа 732. године. Том приликом добио је надимак **Мартел** (чекић). Успон Каролинга наставио је његов син **Пипин Мали** (741–768).

Врхунац моћи и угледа Франачка је досегла за време владавине **Карла Великог** (768–814), унука Карла Мартела. Велики део своје дуге владавине он је провео у ратовању и освајању нових територија. Завладао је великим деловима западне Европе, а проширио се и на територије Словена на истоку. Карлова држава је, осим данашње Француске, обухватала данашњу Немачку, Белгију, Холандију, делове Италије, Панонију и Балканског полуострва. На размеђу 8. и 9. века Франачка је била најјача држава, моћнија и од тадашњих великих сила попут Арабљанског калифата и Византије.

На Божић, 25. децембра, 800. године у Цркви Светог Петра у Риму папа је крунисао Карла Великог за **цара**. Било је то по први пут да су у хришћанском свету постојала два цара. У Византији се тада на престолу налазила **Ирина** (797–802), прва жена цар. Свој поступак папа и Карло правдали су и тиме да Византија у ствари нема цара. Нихова намера била је да Византију некако замене новим Франачким царством.

Попут свих средњовековних људи, и папа и Карло Велики сматрали су да може постојати само један цар. Пошто су у Цариграду избегавали да признају његово уздизање за цара, Карло им је запретио ратом. Његови синови преотели су од Византије неке поседе у северном Јадрану. Ипак, Византија је Карлу Великом убрзо признала царску титулу, али с ограничењем на франачке земље.

Крштење Хлодовека

Краљеви из династије Меровинга сматрани су потомцима божанске лозе германског пантеона. Тада је утемељено занимљиво веровање да снага владара потиче из његове косе, па он ни по коју цену није смео да се шиша.

Крунисање Карла Великог

Невољне речи

пантеон – храм свих богова, скуп свих богова

мајордом – надзорник куће и управник имања; највиши дворски и државни службеник у старој франачкој држави

династија – владарска лоза, низ владара из исте породице

У животопису Карла Великог забележено је како су Византинци имали пословицу: „Франак нека ти је пријатељ, али сусед не!"

26

ДРЖАВЕ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Ипак, огромна држава Карла Великог није дуго поживела. На три дела поделили су је, **Верденским уговором** 843. године, његови унуци. Управо том поделом почињу историје три важне западноевропске државе: Немачке, Француске и Италије.

Царство Карла Великог и продор Арабљана

Против кога су Арабљани водили највеће битке у Европи и када?

Једна од најважнијих тежњи Карла Великог била је да у својој пространој држави оживи ученост. И у томе се видела његова жеља да обнови некадашње Римско царство. После успостављања реда и мира, као и након промена у цркви, стекли су се повољни услови за културни и уметнички процват.

У његовој држави било је више образованих свештеника који су пажљиво проучавали латински језик и класичну латинску књижевност. Међу њима било је више научника, песника, историчара, теолога и филозофа. Овај препород, који називамо „каролишка ренесанса", настао је на самом двору. Вероватно највреднији напор учених људи који су окупили овај цивилизацијски полет било је планско преписивање старијих дела. У манастирима су почеле да се у већој мери преписују књиге. Тада долази до настанка изузетно лепог писма, каролине, која је била лака за писање и читање.

Сазнајте више

Један од најважнијих стваралаца такозване „каролишке ренесансе" био је Ајнхард. Након завршетка образовања дошао је на двор Карла Великог, у чијој служби је остао до цареве смрти. Написао је дело *Живот Карла Великог* (*Vita Caroli Magni*), које је сачувано у великом броју преписа.

27

Уводни део часа (5 минута)

Обнављање наученог са претходног часа.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави прва два питања са 29. стране уџбеника.

У уводном делу часа, наставник тражи од ученика да уради задатке „Византион" и „Јустинијан I" са 25. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (35 минута)

Настанак франачке државе и династија Меровинга

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Франци су германско племе.
- У раном средњем веку на власти је најпре била династија **Меровинга**.
- Краљ **Хлодовех** (481–511) проширио је франачку власт на читаву Галију.
- Хлодовех је прихватио хришћанство.

На почетку главног дела часа наставник упућује ученике да отворе 26. страну уџбеника и том приликом им објашњава настанак и ширење франачке државе. Такође, упућује их да обрате пажњу на слику *Крштење Хлодовеха* и запамте његову улогу у ширењу хришћанства у франачкој држави. У једном тренутку наставник замоли ученика/ученицу да прочита две занимљивости са 26. стране.

На почетку главног дела часа, наставник приказује ученицима филм „Франачка" са 26. стране мултимедијалног PDF-а.

Династија Каролинга

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- У време тзв „лењих краљева" стварну власт су имали мајордоми (управитељи двора).
- Мајордом **Карло Мартел** из породице **Каролинга** победио је Арабљане у великој **бици код Поатјеа** (732) и зауставио њихов продор у Европу.
- Успон Каролинга наставио је његов син **Пипин Мали** (741–768).
- **Карло Велики** (768–814) био је најзначајнији западноевропски владар у раном средњем веку.
- Победио је Лангобарде, Аваре, присајединио Саксонце и Баварску.
- Франачка је постала најјача сила у Европи тога времена.
- Карло велики **крунисао се за цара** 800. године (покушај обнове Западног римског царства).
- Карлови унуци Верденским уговором 843. поделили су државу.
- Тако су касније настале Немачка, Француска и Италија.

У овом делу часа наставник објашњава ученицима успон династије Каролинга уз помоћ текста са 26. стране уџбеника. Том приликом их наводи на размишљање постављајући им питања:

1. Због чега је важна франачка победа над Арабљанима код Поатјеа 753. године?
2. Шта је значило крунисање Карла Великог за цара у Риму? Ко је до тада једини носио царску круну?
3. Које су државе касније настале на територији подељеног Франачког царства?

Затим, ученицима треба приказати галерију слика „Карло Велики" са 26. стране мултимедијалног PDF-а.

Каролиншка ренесанса

На крају главног дела часа пажњу треба посветити култури и уметности која настала у време Карла Великог, односно на његовом двору у Ахену.

У последњем делу главног дела часа наставник, уз помоћ текста са 27. стране уџбеника, објашњава ученицима како је Карло Велики на свој двор у Ахену доводио велики број песника, научника, историчара, теолога и филозофа са жељом да обнови римску културу. Том приликом објашњава им настанак каролине. На крају овог дела часа наставник замоли ученика/ученицу да прочитају текст из апаратуре *Сазнајте више* са 27. стране уџбеника, а затим се прозове неко други како би поновио шта је запамтио из тог текста.

На крају главног дела часа, ученицима треба дати да реше задатак „Крунисање Карла Великог" са 27. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник/наставница спроводи кратко пропитивање уз помоћ трећег и четвртог питања са 29. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученицима треба дати да реше задатак „Ајнхард" са 27. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Научити о династијама и кључним личностима.

Изглед табле

ФРАНАЧКА ДРЖАВА

Меровинзи
Хлодовех
Каролинзи
Карло Мартел
Пипин Мали
Карло Велики - царство
Каролиншка ренесанса

Начин праћења ученичких постигнућа

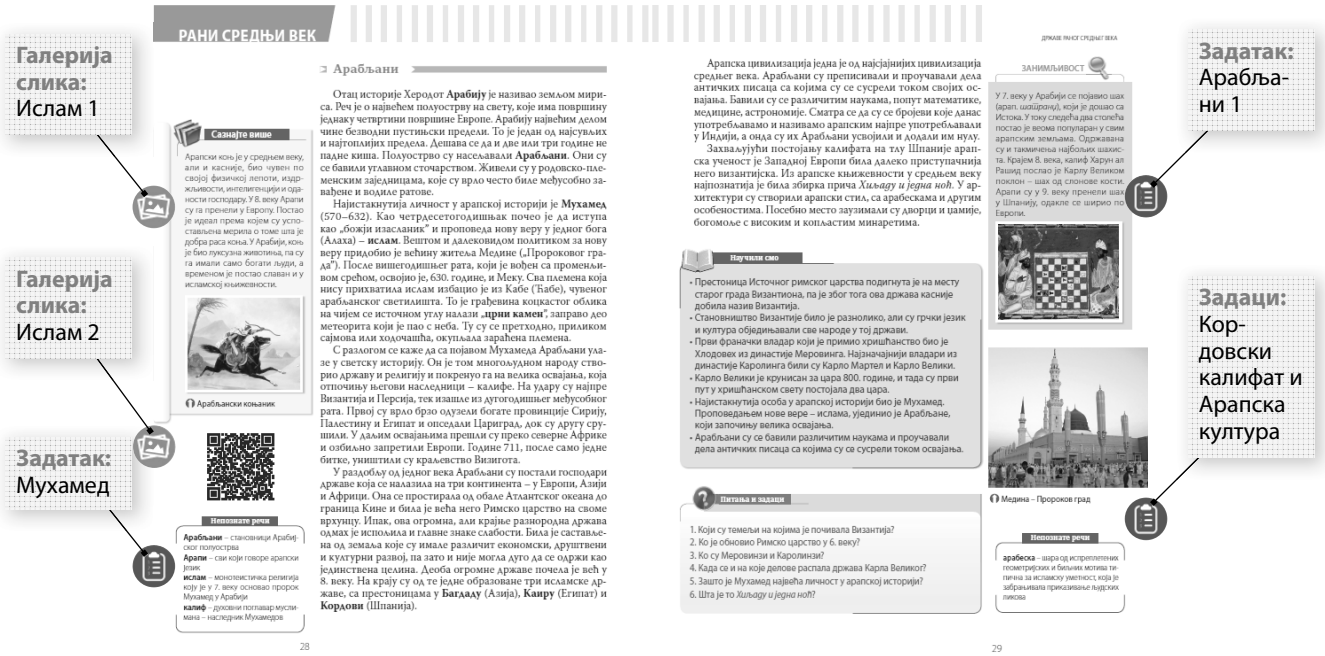
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**8**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Државе раног средњег века (Арабљани)**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са Арабљанима и ширењем њихове државе и културе.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Арабљани, Арабијско полуострво, Мухамед, калифа, џихад, арабљанска освајања
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба поовијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Уводни део часа (5 минута)

Обнављање наученог са претходног часа.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави треће и четврто питање са 29. стране уџбеника.

У уводном делу часа, ученицима треба дати да реше задатке „Крунисање Карла Великог" и „Ајнхард" са 27. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Настанак и ширење арабљанске државе

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Арабијско полуострво – пустињски крајеви.
- Родовско-племенске заједнице често су биле у сукобима.
- Тежак живот био је погодно тле за стварање нове религије – **ислама**.
- Пророк **Мухамед** (570–632) почео је да проповеда нову веру у једног бога – **Алаха**.
- Мухамед је 622. године морао да пређе из Меке у Медину – **Велика хиџра**; од тада муслимани рачунају време.
- **Џихад** – свети рат (против припадника друге вере).
- Мухамед и његови наследници (**калифе**) освојили су огромне територије.
- Уништили су Персију, а од Византије освојили Сирију, Палестину и Египат.
- На истоку су стигли до Индије и Кине, а на западу до Шпаније коју су освојили 711.
- Заустављени су код Цариграда (уз помоћ *Грчке ватре*) и у Француској (код Поатјеа 732).
- Огромна држава подељена је на три дела са престоницама у Багдаду, Каиру и Кордови.

У овом делу часа наставник упућује ученике да отворе 28. страну уџбеника. Након предавања о арабљанској држави, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 28. стране. Након тога, ученицима постави питања:

– Када су Арабљани пренели коње у Европу?

– Да ли су у Арабији сви људи поседовали коње?

На почетку главног дела часа ученицима треба приказати галерију слика „Ислам 1" са 28. стране мултимедијалног PDF-а.

Арапска култура

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Арабљани су преписивали и разрађивали дела грчких и византијских научника.
- Бројеве (арапске цифре) преузели су из Индије и пренели у Европу.

• Преко Арабљана, византијска култура стигла је до западне Европе.
• Књижевност - *Хиљаду и једна ноћ*.
• Архитектура – арапски стил (дворци, џамије, арабеске).
• Врхунац арапске културе био је у време калифе **Харуна ал Рашида** (786–809).

У другом делу главног дела часа, наставник/наставница упућује ученике да отворе 29. страну уџбеника и прочитају текст о арапској цивилизацији. Након тога, ученик/ученица прочита текст о шаху из апаратуре *Занимљивост* са 29. стране. Такође, ученици се упућују да пажљиво погледају слику Медине са 29. стране.

У другом делу главног тока часа, наставник приказује ученицима галерију слика „Ислам 2" са 28. стране, а затим од њих тражи да реше задатке „Мухамед" и „Арабљани 1" са 28. и 29. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ петог и шестог питања са 29. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник тражи од ученике даураде задатке „Кордовски калифат" и „Арапска култура" са 29. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Показати на карти правце ширења Арабљана.

Изглед табле

АРАБЉАНИ

Арабијско полуострво
Мухамед
Ислам
Џихад
Ширење територије
Подела државе
Култура

Начин праћења ученичких постигнућа

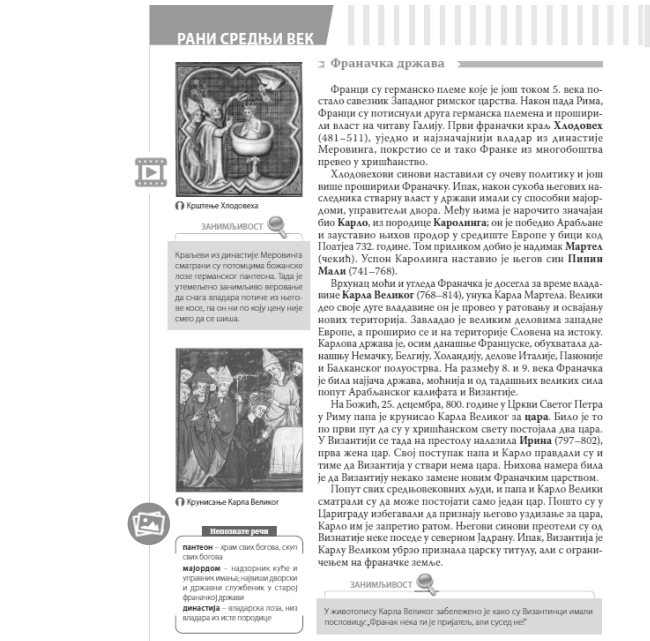
Евалуација часа

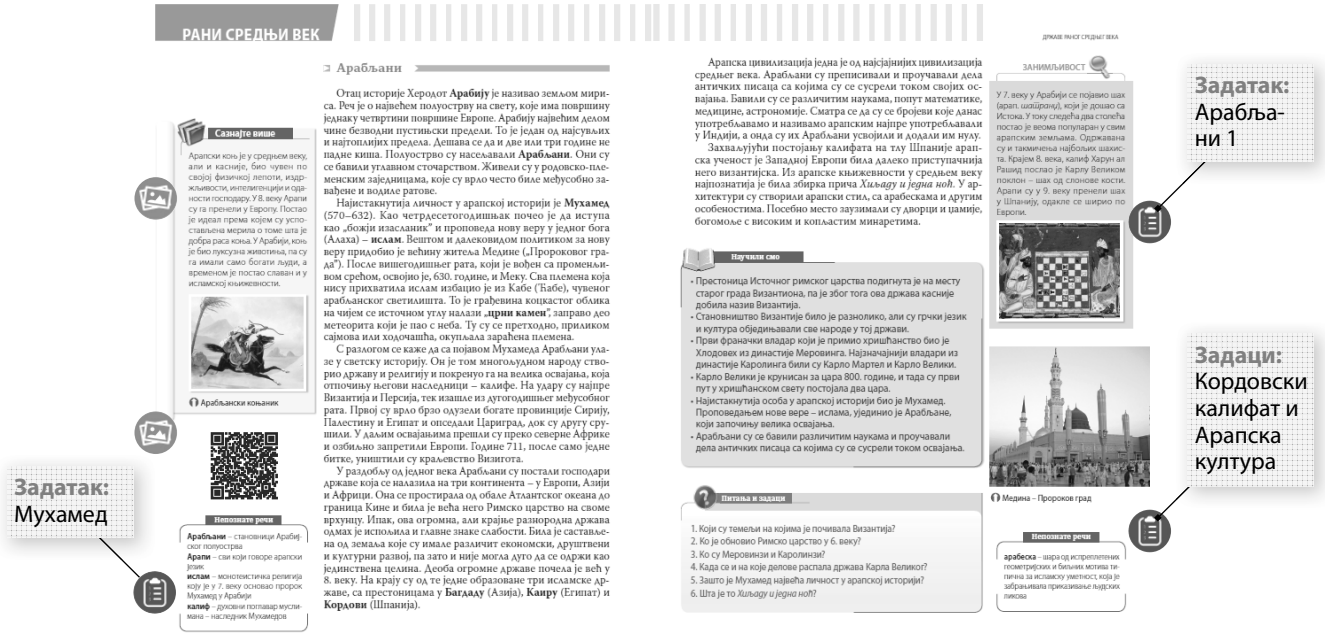
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**9**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Византија, Франачка и Арабљани у раном средњем веку**
Врста (тип) часа	Утврђивање
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о државама раног средњег века – Византији, Франачкој и држави Арабљана.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Византија, Константинопољ (Цариград) цар, Константин, Јустинијан, Василије II, Франачка, Меровинзи, Каролинзи, Хлодовех, Карло Велики, Арабљани, Арабијско полуострво, Мухамед, калифа, џихад, арабљанска освајања.
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК
Византија је у средњем веку пролазила кроз успоне и падове и била једна од најзначајнијих цивилизација у историји човечанства. Међу варварским државама насталим на рушевинама Римског царства најзначајнија је била Француска. Француска је, у време Карла Великог, највећег владара раног средњег века у западној Европи, толико ојачала да је постала снажнија и од Византијског царства. Налазећи се у суседству Римског царства, односно Византије, многољудна али разједињена арапска племена до 7. века нису представљала никакав политички чинилац. Уједнико их је Мухамед тако што им је створио државу и религију.
Карло Велики
Цар Константин Велики
Шта цар Константин држи у својим рукама? Шта је тиме представљено?
Сазнајте више
Пурпур, односно љубичасто-црвена боја обележје је царске власти у Византији. Само је цар имао право да носи одело и ципеле пурпурне боје и да се на свечаним повелама потписује мастилом боје пурпура.
2. ДРЖАВЕ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА
Источно римско царство – Византија
За разлику од Западног римског царства, које су варвари срушили 476. године, Источно римско царство наставило је да живи још хиљаду година. Византија је почивала на три темеља; то су: римско државно уређење, грчка култура и хришћанство.
Престоница Византијског царства био је **Константинопољ**, град који је основао цар **Константин Велики** (324–337). То је једини град на свету који се простире на два континента – у Европи и Азији. Словени су му дали име **Цариград**. Подигнут је на месту старог града Византиона, по чијем је имену Источно римско царство касније названо **Византија**.
Цариград, град на Босфору, био је не само раскрсница многих трговачких путева, него и верски и политички центар. У њему су подигнуте стотине цркава и других грађевина. Најважнији хришћански храм била је Света Софија, коју је подигао цар Јустинијан I.
Византија се не може замислити без своје престонице – Цариграда. Тако је падом Цариграда под налетом Османлија, 1453. године, пала и Византија.
Становништво Византије чинили су различити народи – Грци, Словени, Јермени и Јевреји – који су говорили различите језике. Међутим, грчки језик и грчка култура били су обједињујући чинилац у тој великој етничкој разноликости.
Утемељени на наслеђу Римског царства, Византинци су себе називали Ромејима, тј. Римљанима, а своју државу „царством Ромеја". Термини *Византија* и *Византинци* настали су много касније. Византинци за њих нису знали. У рановизантијском периоду (4–6. век) у употреби су били латински, као званични језик, и грчки, којим се највише говорило у Источном римском царству. Тада су то били светски језици у правом значењу те речи. Од 7. века у Византији је сасвим превладао грчки, док се латински постепено заборављао.
На челу Византије налазио се цар (грч. *василевс*). Према схватањима Византинаца он је био Божји изасланик на Земљи: као што је један Бог на небу, тако је и један цар на земљи. Цар је био врховни заповедник војске, највиши судија и законодавац, затим врховни црквени поглавар. Он се налазио на врху замишљене пирамиде средњовековних владара. Сви остали, у зависности од величине и значаја државе коју су предводили, налазили су се испод византијског цара.
Током Велике сеобе народа Византија је запала у кризу. Тек је цар **Јустинијан I Велики** (527–565) дошао на идеју да обнови некадашњи углед царства. Његове војсковође повратиле су северну Африку, Италију и југоисточни део Шпаније. Тако је Средоземно море поново постало „римско језеро". Галија и Британија остале су ван домашаја Царства. Међутим, ова освајања однела су много новца тако да је Јустинијан наследницима оставио огромну, али привремено ослабљену државу. Јустинијанова владавина остала је упамћена и по доношењу великог **законика**. Њиме је уређена држава, права и обавезе становништва.
У 7. веку уследила је најезда Арабљана на истоку и инвазија Словена на Балканско полуострво, што је Византију довело на ивицу опстанка. Ипак, царство је, захваљујући цару **Ираклију** (610–641) успело да одоли великом историјском изазову. Међутим, три и по века касније, око 1000. године, за време владавине цара **Василија II** (976–1025), Византија је поново постала најјача сила.
Византија је на пољу културе вековима стајала испред свих држава средњовековног света. Под њеним утицајем током средњег века налазили су се многи народи, укључујући и Србе. У Цариграду је у 5. веку био основан **универзитет**. На овој високошколској установи предавале су се граматика, реторика, филозофија и право.
ЗАНИМЉИВОСТ
Течни пламен који се избацивао под притиском и изазивао пожаре на бродовима звао се „грчка ватра". Ну је навођено изумео архитекта Калиник 673/74. године приликом арапланске опсаде Цариграда. Захваљујући „грчкој ватри" Византинци су уништили арапланске бродове и однели велику победу.
ДРЖАВЕ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА
Данашњи изглед Свете Софије (Аја Софије)
ЗАНИМЉИВОСТ
Византијским новцем могло се куповати широм онвременог света. Тако је златник Јустинијана I нађен и у данашњој Шведској и у долини реке Хуангхе (Жута река) у Кини. Почев од средине 11. века, када је Византија запала у кризу, њен златник почео је лагано да губи вредност.
Сазнајте више
Јустинијан је био један од византијских царева који су потицали из балканских провинција. Био је најобразованији човек свога времена и окружио се најбољим могућим сарадницима који су му помогли да изведе читав низ великих државних подухвата. Уз помоћ својих војсковођа успео је да поврати територије које су некада припадале Римском царству. Његов највећи подвиг јесте *дело Зборник грађанског права*, којим је уређена држава.
Задатак: Цариград
Задаци: Византион и Јустинијан I

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК
Франачка држава
Крштење Хлодовека
ЗАНИМЉИВОСТ
Краљеви из династије Меровинга сматрани су потомцима божанске лозе германског пантеона. Тада је у темељно занимљиво веровање да снага владара потиче из његове косе, па он ни по коју цену није смео да се шиша.
Крунисање Карла Великог
Непознате речи
пантеон – храм свих богова, скуп свих богова
мајордом – надзорник куће и управник имања; највиши дворски и државни службеник у старој француској држави
династија – владарска лоза, низ владара из исте породице
Франци су германско племе које је још током 5. века постало савезник Западног римског царства. Након пада Рима, Франци су потиснули друга германска племена и проширили власт на читаву Галију. Први француски краљ **Хлодовех** (481–511), уједно и најзначајнији владар из династије Меровинга, покрстио се и тако Франке из многобоштва превео у хришћанство.
Хлодовехови синови наставили су очеву политику и још више проширили Француску. Ипак, након сукоба његових наследника стварну власт у држави имали су способни мајордоми, управитељи двора. Међу њима је нарочито значајан био **Карло**, из породице **Каролинга**; он је победио Арабљане и зауставио њихов продор у средиште Европе у бици код Поатјеа 732. године. Том приликом добио је надимак **Мартел** (чекић). Успон Каролинга наставио је његов син **Пипин Мали** (741–768).
Врхунац моћи и угледа Француска је досегла за време владавине **Карла Великог** (768–814), унука Карла Мартела. Велики део своје дуге владавине он је провео у ратовању и освајању нових територија. Завладао је великим деловима западне Европе, а проширио се и на територије Словена на истоку. Карлова држава је, осим данашње Француске, обухватала данашњу Немачку, Белгију, Холандију, делове Италије, Панонију и Балканског полуострва. На размеђу 8. и 9. века Француска је била најјача држава, моћнија и од тадашњих великих сила попут Арапланског калифата и Византије.
На Божић, 25. децембра, 800. године у Цркви Светог Петра у Риму папа је крунисао Карла Великог за **цара**. Било је то по први пут да су у хришћанском свету постојала два цара. У Византији се тада на престолу налазила **Ирина** (797–802), прва жена цар. Свој поступак папа и Карло правдали су и тиме да Византија у ствари нема цара. Њихова намера била је да Византију некако замене новим Француским царством.
Попут свих средњовековних људи, и папа и Карло Велики сматрали су да може постојати само један цар. Пошто су у Цариграду избегавали да признају његово уздизање за цара, Карло им је запретио ратом. Његови синови преотели су од Византије неке поседе у северном Јадрану. Ипак, Византија је Карлу Великом убрзо признала царску титулу, али с ограничењем на Француске земље.
ЗАНИМЉИВОСТ
У животопису Карла Великог забележено је како су Византинци имали пословицу: „Француз нека ти је пријатељ, али сусед не!"
Ипак, огромна држава Карла Великог није дуго поживела. На три дела поделили су је, **Верденским уговором** 843. године, његови унуци. Управо том поделом почињу историје три важне западноевропске државе: Немачке, Француске и Италије.
ДРЖАВЕ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА
Царство Карла Великог и продор Арабљана
Против кога су Арабљани водили најбеље битке у Европи и када?
Сазнајте више
Један од најважнијих ствараоца такозване „каролиншке ренесансе" био је Ајнхард. Након завршетка образовања дошао је на двор Карла Великог, у чијој служби је остао до његове смрти. Написао је *дело Живот Карла Великог (Vita Caroli Magni)*, које је сачувано у великом броју преписа.
Једна од најважнијих тежњи Карла Великог била је да у својој пространој држави оживи уметност. И у томе се видела његова жеља да обнови некадашње Римско царство. После успостављања реда и мира, као и након промена у цркви, стекли су се повољни услови за културни и уметнички процват.
У његовој држави било је више образованих свештеника који су пажљиво проучавали латински језик и класичну латинску књижевност. Међу њима било је више научника, песника, историчара, теолога и филозофа. Овај препород, који називамо „каролиншка ренесанса", настао је на самом двору. Вероватно најзначајнији напор учених људи који су носили овај цивилизацијски полет било је планско преписивање старијих дела. У манастирима су почеле да се у већој мери преписују књиге. Тада долази до настанка изузетно лепог писма, каролине, која је била лака за писање и читање.
Задаци: Ајнхард и Крунисање Карла Великог

Уводни део часа (5 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Који су темељи на којима почива Византија?
2. Ко је и када основао Константинопољ (Цариград)?
3. Када је основан цариградски универзитет?
4. Ко је обновио Римско царство у 6. веку?
5. Ко су Каролинзи и Меровинзи?
6. Ко је био Карло Велики?
7. Када се и на које делове распала држава Карла Великог?
8. Шта је то „каролиншка ренесанса"?
9. Зашто је Мухамед највећа личност у арапској историји?
10. Која је прва година муслиманске ере?
11. Докле су се простирале границе арабљанске државе у 8. веку?
12. Шта је то Хиљаду и једна ноћ?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 29. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања наставник користи задатке „Цариград", „Византион" и „Јустинијан I" са 24. и 25. стране, затим задатке „Ајнхард" и „Крунисање Карла Великог" са 27. стране, као и задатке „Мухамед", „Арабљани 1", „Кордовски калифат" и „Арапска култура" са 28. и 29. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Обновити кључне појмови у вези са државама раног средњег века.

Изглед табле

ДРЖАВЕ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Византија
Франачка
Арабљани

Начин праћења ученичких постигнућа

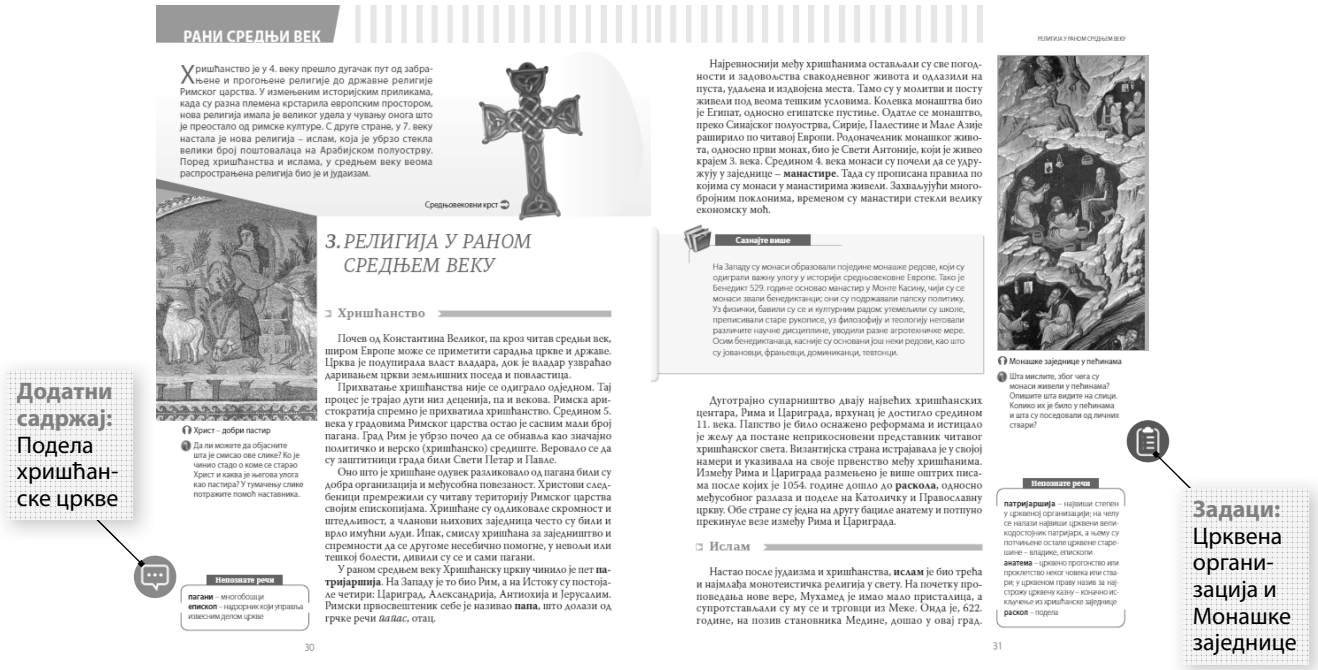
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**10**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Религија у раном средњем веку**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са једнобожачким религијама које су постојале у раном средњем веку.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Хришћанство, ислам, јудаизам, црква, џамија синагога, Исус Христ, Алах, Јуда
Корелација	Верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

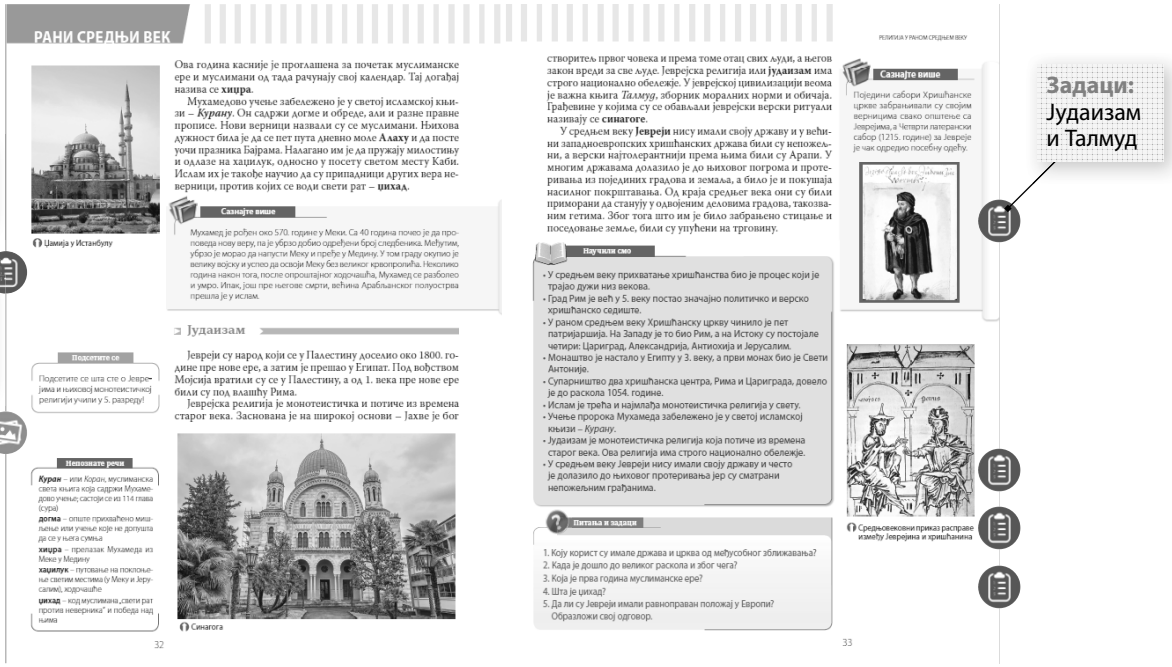
Приказ мултимедијалних садржаја

Задатак: Ислам 1

Галерија слика: Јудаизам

Задаци: Јудаизам и Талмуд

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК

Ова година касније је проглашена за почетак муслиманске ере и муслимани од тада рачунају свој календар. Тај догађај назива се **хиџра**.

Мухамедово учење забележено је у светој исламској књизи – *Курану*. Он садржи догме и обреде, али и разне правне прописе. Нови верници назвали су се муслимани. Њихова дужност била је да се пет пута дневно моле **Аллаху** и да посте уочи празника Бајрама. Налагано им је да пружају милостињу и одлазе на хаџилук, односно у посету светом месту Каби. Ислам их је такође научио да су припадници других вера неверници, против којих се води свети рат – **џихад**.

Џамија у Истанбулу

Сазнајте више

Мухамед је рођен око 570. године у Меки. Са 40 година почео је да проповеда нову веру, па је убрзо добио одређени број следбеника. Међутим, убрзо је морао да напусти Меку и пређе у Медину. У том граду окупио је велику војску и успео да освоји Меку без великог крвопролића. Неколико година након тога, после опоштајног ходочашћа, Мухамед се разболео и умро. Ипак, још пре његове смрти, већина Арабљанског полуострва прешла је у ислам.

Јудаизам

Подсетите се

Подсетите се шта сте о Јеврејима и њиховој монотеистичкој религији учили у 5. разреду!

Јевреји су народ који се у Палестину доселио око 1800. године пре нове ере, а затим је прешао у Египат. Под вођством Мојсија вратили су се у Палестину, а од 1. века пре нове ере били су под влашћу Рима.

Јеврејска религија је монотеистичка и потиче из времена старог века. Заснована је на широкој основи – Јахве је бог

Непознате речи

Куран – или *Коран*, муслиманска света књига која садржи Мухамедово учење; састоји се из 114 глава (сура)

догма – опште прихваћено мишљење или учење које не допушта да се у њега сумња

хиџра – преласак Мухамеда из Меке у Медину

хаџилук – путовање на поклоњење светим местима (у Меку и Јерусалим), ходочашће

џихад – код муслимана „свети рат против неверника" и победа над њима

Синагога

32

РЕЛИГИЈА У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

створитељ првог човека и према томе отац свих људи, а његов закон вреди за све људе. Јеврејска религија или **јудаизам** има строго национално обележје. У јеврејској цивилизацији веома је важна књига *Талмуд*, зборник моралних норми и обичаја. Грађевине у којима су се обављали јеврејски верски ритуали називају се **синагоге**.

У средњем веку **Јевреји** нису имали своју државу и у већини западноевропских хришћанских држава били су непожељни, а верски најтолерантнији према њима били су Арапи. У многим државама долазило је до њиховог погрома и протеривања из појединих градова и земаља, а било је и покушаја насилног покрштавања. Од краја средњег века они су били приморани да станују у одвојеним деловима градова, такозваним гетима. Због тога што им је било забрањено стицање и поседовање земље, били су упућени на трговину.

Научили смо

- У средњем веку прихватање хришћанства био је процес који је трајао дужи низ векова.
- Град Рим је већ у 5. веку постао значајно политичко и верско хришћанско седиште.
- У раном средњем веку Хришћанску цркву чинило је пет патријаршија. На Западу је то био Рим, а на Истоку су постојале четири: Цариград, Александрија, Антиохија и Јерусалим.
- Монаштво је настало у Египту у 3. веку, а први монах био је Свети Антоније.
- Супарништво два хришћанска центра, Рима и Цариграда, довело је до раскола 1054. године.
- Ислам је трећа и најмлађа монотеистичка религија у свету.
- Учење пророка Мухамеда забележено је у светој исламској књизи – *Курану*.
- Јудаизам је монотеистичка религија која потиче из времена старог века. Ова религија има строго национално обележје.
- У средњем веку Јевреји нису имали своју државу и често је долазило до њиховог протеривања јер су сматрани непожељним грађанима.

Питања и задаци

1. Коју корист су имале држава и црква од међусобног зближавања?
2. Када је дошло до великог раскола и због чега?
3. Која је прва година муслиманске ере?
4. Шта је џихад?
5. Да ли су Јевреји имали равноправан положај у Европи? Образложи свој одговор.

Сазнајте више

Поједини сабори Хришћанске цркве забрањивали су својим верницима свако општење са Јеврејима, а Четврти латерански сабор (1215. године) за Јевреје је чак одредио посебну одећу.

Средњовековни приказ расправе између Јевреина и хришћанина

33

Уводни део часа (10 минута)

Обнављање наученог са претходног часа. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник/наставница замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 29. стране уџбеника. Након тога замоли ученика/ученицу да обнови научено у петом разреду о хришћанству и јудаизму.

У уводном делу часа наставник затражи од ученика да уради задатке „Јустинијан I" са са 25. стране, „Крунисање Карла Великог" са 27. стране и „Арабљани 1" са 29. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Хришћанство

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Велика сарадња Цркве и државе у средњем веку.
- Хришћанска црква била је добро организована.

- Док је на западу био један врховни поглавар (папа), на истоку су била 4 патријарха (у Цариграду, Александрији, Антиохији и Јерусалиму).
- Васељенски сабори – скупови свих епископа хришћанског света (Васељене).
- На васељенским саборима доношене су најважније одлуке у вези са вером и организацијом цркве.
- Монаси сродином 4. века почињу да се удружују у заједнице (манастире).
- Монашки редови – Бенедиктинци, Јовановци, Фрањевци, Тевтонци и др.
- **Велики раскол** – 1054. цариградски патријарх и римски папа међусобно су се анатемисали (бацили проклетство).
- Хришћанска црква је подељена на Православну и Римокатоличку.

У току свог излагања о хришћанству, наставник затражи од ученика да погледају слику *Христ – добри пастир* са 30. стране уџбеника и одговоре на питања:

1. Који је смисао ове слике?

2. Ко је чинио стадо о коме се старао Христ и каква је његова улога као пастира?

Приликом излагања о монасима и манастирима наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 30. стране. Након тога, упути ученике да погледају слику са исте стране уџбеника и одговоре на питање:

1. Због чега су монаси живели у пећинама?

Уз предавање о хришћанској цркви, наставник приказује додатни садржај „Подела хришћанске цркве", а затим и задатке „Црквена организација" и „Монашке заједнице" са 30. и 31. стране мултимедијалног PDF-а.

Ислам

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Тежак живот био је погодно тле за стварање нове религије – **ислама**.
- Пророк **Мухамед** (570–632) почео је да проповеда нову веру у једног бога – **Алаха**.
- 622. Мухамед је морао да пређе из Меке у Медину – **Велика хиџра**; од тада муслимани рачунају време.
- Мухамедово учење забележено је у светој књизи – **Курану**.
- У Меки се налази највеће муслиманско светилиште **Каба** (Ћаба).
- Четири обавезе муслимана – молитва, пост (рамазан), давање милостиње и одлазак у Меку у хаџилук.

У току свог излагања о исламу, наставник затражи од ученика да погледају слику *Џамија у Истанбулу* са 32. стране уџбеника и објасне разлику између хришћанске и муслиманске богомоље. На крају свог излагања о исламу, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст о Мухамеду који се налази у апаратури *Сазнајте више* на 32. страни. Након тога наставник треба да прозове добровољца који ће поновити најважније о Мухамеду.

У току излагања о исламу, ученицима треба дати да реше задатак „Ислам 1" са 32. стране мултимедијалног PDF-а.

Јудаизам

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Јеврејска религија је монотеистичка и потиче из времена старог века.
- Грађевине у којима су се обављали јеврејски верски ритуали називају се **синагоге**.
- У средњем веку Јевреји нису имали своју државу.
- У многим државама долазило је до њиховог погрома и протеривања.
- Било им је забрањено стицање и поседовање земље – били су упућени на трговину.

У току свог излагања о јудаизму, наставник затражи од ученика да погледају слику синагоге са 31. стране уџбеника и објасне разлику између муслиманске и јеврејске богомоље. На крају свог излагања о јудаизму, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 33. стране.

На крају главног тока часа, наставник приказује ученицима галерију слика „Јудаизам" са 32. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 33. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник тражи од ученика даураде задатке „Јудаизам" и „Талмуд" са 33. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити научено користећи уџбеник. Навести главне карактеристике - сличности и разлике међу религијама.

Изглед табле

РЕЛИГИЈА У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Хришћанство
- **Организација**
- **Хијерархија**
- **Раскол**

Ислам
- **Алах**
- **Мухамед**
- **Мека**

Јудаизам
- **Јевреји**
- **Синагога**

Начин праћења ученичких постигнућа

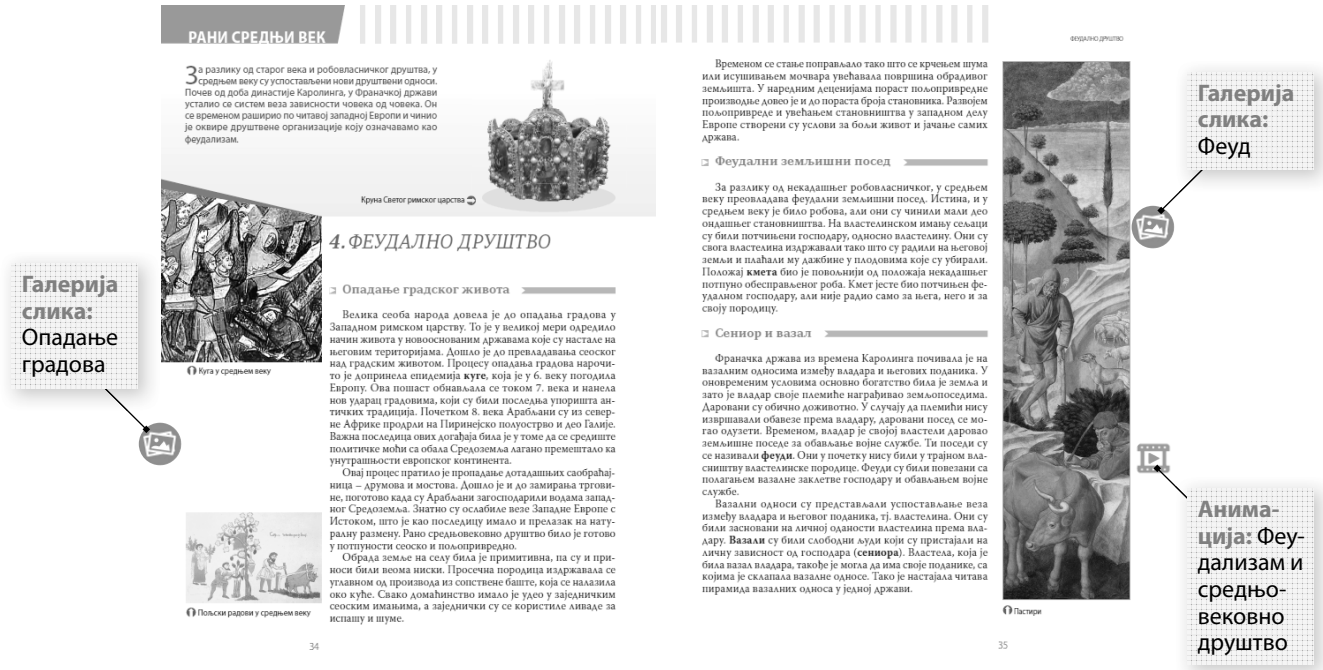
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

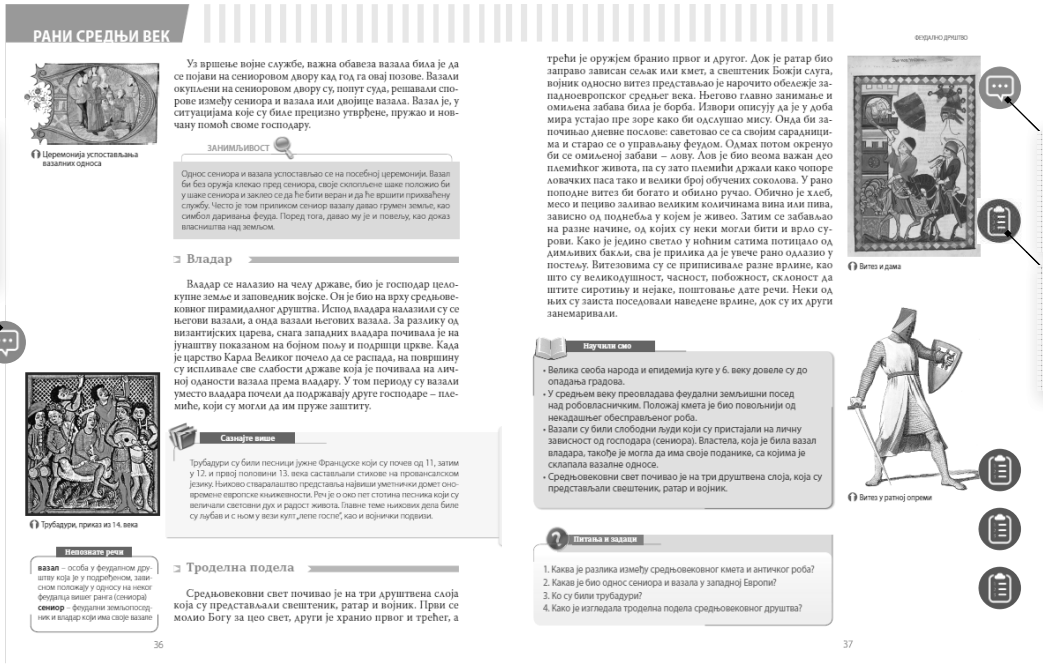
Час број:	**11**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Феудално друштво**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са феудалним друштвеним уређењем, његовим основним карактеристикама и друштвеном хијерархијом.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Феуд, кмет, феудалац, витез, вазални односи, вазал, сениор, троделна подела
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Додатни садржај: Пирамида феудалног друштва

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК

Церемонија успостављања вазалних односа

Уз вршење војне службе, важна обавеза вазала била је да се појави на сениоровом двору кад год га овај позове. Вазали окупљени на сениоровом двору су, попут суда, решавали спорове између сеньора и вазала или двојице вазала. Вазал је, у ситуацијама које су биле прецизно утврђене, пружао и новчану помоћ своме господару.

ЗАНИМЉИВОСТ

Однос сеньора и вазала успостављао се на посебној церемонији. Вазал би без оружја клекао пред сеньора, своје склопљене шаке положио би у шаке сеньора и заклео се да ће бити веран и да ће вршити приказану службу. Често је том приликом сеньор вазалу давао грумен земље, као симбол даривања феуда. Поред тога, давао му је и повељу, као доказ власништва над земљом.

Владар

Владар се налазио на челу државе, био је господар целокупне земље и заповедник војске. Он је био на врху средњовековног пирамидалног друштва. Испод владара налазили су се његови вазали, а онда вазали његових вазала. За разлику од византијских царева, снага западних владара почивала је на јунаштву показаном на бојном пољу и подршци цркве. Када је царство Карла Великог почело да се распада, на површину су испливале све слабости државе која је почивала на личној оданости вазала према владару. У том периоду су вазали уместо владара почели да подржавају друге господаре – племиће, који су могли да им пруже заштиту.

Трубадури, приказ из 14. века

Сазнајте више

Трубадури су били песници јужне Француске који су почев од 11, затим у 12. и првој половини 13. века састављали стихове на провансалском језику. Њихово стваралаштво представља највиши уметнички домет онога времена европске књижевности. Реч је о око пет стотина песника који су величали световни дух и радост живота. Главне теме њихових дела биле су љубав и с њом у вези култ „лепе госпе", као и војнички подвизи.

Непознате речи

вазал – особа у феудалном друштву која је у подређеном, зависном положају у односу на неког феудалца вишег ранга (сеньора)
сеньор – феудални земљопоседник и владар који има своје вазале

Троделна подела

Средњовековни свет почивао је на три друштвена слоја која су представљали свештеник, ратар и војник. Први се молио Богу за цео свет, други је хранио првог и трећег, а трећи је оружјем бранио првог и другог. Док је ратар био заправо зависан сељак или кмет, а свештеник Божји слуга, војник односно витез представљао је нарочито обележје западноевропског средњег века. Његово главно занимање и омиљена забава била је борба. Извори описују да је у доба мира устајао пре зоре како би одслушао мису. Онда би започињао дневне послове: саветовао се са својим сарадницима и старао се о управљању феудом. Одмах потом окренуо би се омиљеној забави – лову. Лов је био веома важан део племићког живота, па су зато племићи држали како чопоре ловачких паса тако и велики број обучених соколова. У рано поподне витез би богато и обилно ручао. Обично је хлеб, месо и пециво заливао великим количинама вина или пива, зависно од поднебља у којем је живео. Затим се забављао на разне начине, од којих су неки могли бити и врло сурови. Како је једино светло у ноћним сатима потицало од димљивих бакљи, сва је прилика да је увече рано одлазио у постељу. Витезовима су се приписивале разне врлине, као што су великодушност, часност, побожност, склоност да штите сиротиње и нејаке, поштовање дате речи. Неки од њих су заиста поседовали наведене врлине, док су их други занемаривали.

ФЕУДАЛНО ДРУШТВО

Витез и дама

Научили смо

- Велика сеоба народа и епидемија куге у 6. веку довеле су до опадања градова.
- У средњем веку преовладава феудални земљишни посед над робовласничким. Положај кмета је био повољнији од некадашњег обесправљеног роба.
- Вазали су били слободни људи који су пристајали на личну зависност од господара (сеньора). Властела, која је била вазал владара, такође је могла да има своје поданике, са којима је склапала вазалне односе.
- Средњовековни свет почивао је на три друштвена слоја, која су представљали свештеник, ратар и војник.

Питања и задаци

1. Каква је разлика између средњовековног кмета и античког роба?
2. Какав је био однос сеньора и вазала у западној Европи?
3. Ко су били трубадури?
4. Како је изгледала троделна подела средњовековног друштва?

Витез у ратној опреми

Додатни садржај: Троделна подела

Задатак: Пирамида феудалног друштва

Уводни део часа (10 минута)

Обнављање наученог са претходног часа. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 33. стране уџбеника. Након тога, уз помоћ уводног дела текста са 34. стране, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу.

У уводном делу часа, наставник тражи од ученика да уради задатке „Јудаизам" и „Талмуд" са 33. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Опадање градова и феудални земљишни посед

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Ослабила је трговина (због Арабљана) што је довело до смањења новца.
- Тек од 11. и 12. века побољшава се пољопривреда и то у западној Европи.
- Све више је било крупних земљишних поседа, а све мање ситних.

- Бивши власници ситних поседа постају кметови.
- Робовски рад замењује се кметовским.
- Кмет је био потчињен свом феудалном господару; радио је на феудалчевој земљи и добијао део приноса.
- Положај кмета био је бољи од робовског.
- За разлику од роба, кмет је био заинтересован за боље приносе.

На почетку главног дела часа наставник упућује ученике да пажљиво погледају илустрације са 34. и 35. стране уџбеника.

На почетку главног дела часа, ученицима треба приказати галерије слика „Опадање градова" и „Феуд", а након тога и анимацију „Феудализам и средњовековно друштво" са 34. и 35. стране мултимедијалног PDF-а.

Вазални односи

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Владар је својим племићима (крупној властели) делио наследне земљишне поседе (**Феуд**).
- Племић, који добија посед постаје **вазал**, а владар његов **сениор**.
- Вазал је **слободан** човек, али је пристајао на личну зависност од сениора коме нуди своју оданост у знак захвалности за посед.
- Вазални односи склапани су углавном на захтев вазала.
- Обавезе вазала: војна служба, одазивање на позив сениора, новчана помоћ и др.
- Племић (који је био краљев вазал) могао је постати сениор неком нижем племићу (ситној властели – витезу).
- Владар је био господар целе земље, законодавац и заповедник војске.
- Средњовековни свет почива на свештенику, земљораднику и витезу.
- Свештеник се моли за све, земљорадник храни, а витез брани.

ВЛАДАР ➔ КРУПНА ВЛАСТЕЛА ➔ СИТНА ВЛАСТЕЛА

У овом делу главног дела часа наставник упућује ученике да пажљиво погледају слику *Церемонија успостављања вазалних односа* са 36. стране уџбеника и да покажу ко је сениор, а ко вазал. Након завршетка свог излагања о вазалним односима, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре Занимљивост са 36. стране. На крају главног дела часа, замоли ученика/ученицу да прочитају текст о трубадурима из апаратуре *Сазнајте више* са 36. стране, након чега замоли добровољца да објасни шта је запамтио/запамтила о вазалним односима и трубадурима.

У другом делу главног тока часа, ученицима треба приказати додатне садржаје „Пирамида феудалног друштва" и „Троделна подела" са 36. и 37. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 37. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник треба да затражи од ученика да реше задатак „Пирамида феудалног друштва" са 37. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Урадити презентацију о друштвеној хијерархији (пирамиди).

Изглед табле

ФЕУДАЛНО ДРУШТВО

Трговина
Друштвени слојеви
- **Кметови**
- **Феудалци**

Феуд
Вазални односи
- **Вазал**
- **Сениор**

Троделна подела

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

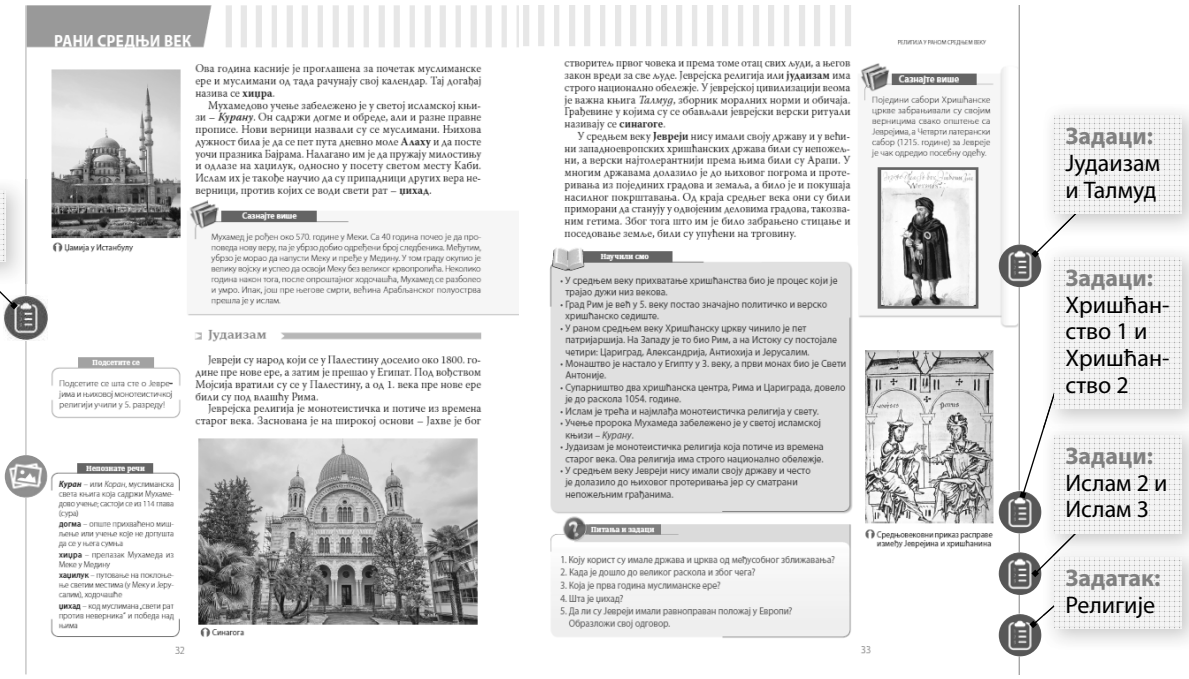
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**12**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Средњовековна религија и феудално друштво**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о различитим једнобожачким религијама и структури феудалног друштва у средњем веку.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву

Кључни појмови	Хришћанство, ислам, јудаизам, црква, џамија, синагога, Исус Христ, Алах, Јуда, феуд, кмет, феудалац, витез, вазални односи, вазал, сениор, троделна подела.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба йовијесної развишка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Исшорија средњеї века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

За разлику од старог века и робовласничког друштва, у средњем веку су успостављени нови друштвени односи. Почев од доба династије Каролинга, у Франачкој држави усталио се систем веза зависности човека од човека. Он се временом раширио по читавој западној Европи и чинио је оквире друштвене организације коју означавамо као феудализам.

Круна Светог римског царства

Куга у средњем веку

4. ФЕУДАЛНО ДРУШТВО

Опадање градског живота

Велика сеоба народа довела је до опадања градова у Западном римском царству. То је у великој мери одредило начин живота у новооснованим државама које су настале на његовим територијама. Дошло је до превладавања сеоског над градским животом. Процесу опадања градова нарочито је допринела епидемија **куге**, која је у 6. веку погодила Европу. Ова пошаст обнављала се током 7. века и нанела нов ударац градовима, који су били последња упоришта античких традиција. Почетком 8. века Арапљани су из северне Африке продрли на Пиринејско полуострво и део Галије. Важна последица ових догађаја била је у томе да се средиште политичке моћи са обала Средоземља лагано премештало ка унутрашњости европског континента.

Овај процес пратило је пропадање дотадашњих саобраћајница – друмова и мостова. Дошло је и до замирања трговине, поготово када су Арапљани загосподарили водама западног Средоземља. Знатно су ослабиле везе Западне Европе с Истоком, што је као последицу имало и прелазак на натуралну размену. Рано средњовековно друштво било је готово у потпуности сеоско и пољопривредно.

Обрада земље на селу била је примитивна, па су и приноси били веома ниски. Просечна породица издржавала се углавном од производа из сопствене баште, која се налазила око куће. Свако домаћинство имало је удео у заједничким сеоским имањима, а заједнички су се користиле ливаде за испашу и шуме.

Пољски радови у средњем веку

Временом се стање поправљало тако што се крчењем шума или исушивањем мочвара увећавала површина обрадивог земљишта. У наредним деценијама пораст пољопривредне производње довео је и до пораста броја становника. Развојем пољопривреде и увећањем становништва у западном делу Европе створени су услови за бољи живот и јачање самих држава.

Феудални земљишни посед

За разлику од некадашњег робовласничког, у средњем веку преовладава феудални земљишни посед. Истина, и у средњем веку је било робова, али они су чинили мали део овдашњег становништва. На властелинском имању сељаци су били потчињени господару, односно властелину. Они су своја властелина издржавали тако што су радили на његовој земљи и плаћали му дажбине у плодовима које су убирали. Положај **кмета** био је повољнији од положаја некадашњег потпуно обесправљеног роба. Кмет јесте био потчињен феудалном господару, али није радио само за њега, него и за своју породицу.

Сениор и вазал

Франачка држава из времена Каролинга почивала је на вазалним односима између владара и његових поданика. У ововременим условима основно богатство била је земља и зато је владар своје племиће награђивао земљопоседима. Даровани су обично доживотно. У случају да племићи нису извршавали обавезе према владару, дарован посед се могао одузети. Временом, владар је својој властели даровао земљишне поседе за обављање војне службе. Ти поседи су се називали **феуди**. Они у почетку нису били у трајном власништву властелинске породице. Феуди су били повезани са полагањем вазалне заклетве господару и обављањем војне службе.

Вазални односи су представљали успостављање веза између владара и његовог поданика, тј. властелина. Они су били засновани на личној оданости властелина према владару. **Вазали** су били слободни људи који су пристајали на личну зависност од господара (**сениора**). Властела, која је била вазал владара, такође је могла да има своје поданике, са којима је склапала вазалне односе. Тако је настајала читава пирамида вазалних односа у једној држави.

Пастири

Церемонија успостављања вазалних односа

Уз вршење војне службе, важна обавеза вазала била је да се појави на сениоровом двору кад год га овај позове. Вазали окупљени на сениоровом двору су, попут суда, решавали спорове између сениора и вазала или двојице вазала. Вазал је, у ситуацијама које су биле прецизно утврђене, пружао и новчану помоћ своме господару.

ЗАНИМЉИВОСТ

Однос сениора и вазала успостављао се на посебној церемонији. Вазал би без оружја клекао пред сениора, своје склопљене шаке положио би у шаке сениора и заклео се да ће бити веран и да ће вршити прихваћену службу. Често је том приликом сениор вазалу давао грумен земље, као симбол даривања феуда. Поред тога, давао му је и повељу, као доказ власништва над земљом.

Владар

Владар се налазио на челу државе, био је господар целокупне земље и заповедник војске. Он је био на врху средњовековног пирамидалног друштва. Испод владара налазили су се његови вазали, а онда вазали његових вазала. За разлику од византијских царева, снага западних владара почивала је на јунаштву показаном на бојном пољу и подршци цркве. Када је царство Карла Великог почело да се распада, на површину су испливале све слабости државе која је почивала на личној оданости вазала према владару. У том периоду су вазали уместо владара почели да подржавају друге господаре – племиће, који су могли да им пруже заштиту.

Трубадури, приказ из 14. века

Сазнајте више

Трубадури су били песници јужне Француске који су почев од 11, затим у 12. и првој половини 13. века састављали стихове на провансалском језику. Њихово стваралаштво представља најважнији уметнички домет онога времена европске књижевности. Реч је о око пет стотина песника који су величали световни дух и радост живота. Главне теме њихових дела биле су љубав и с њом у вези култ „лепе госпе", као и војнички подвизи.

Непознате речи

вазал – особа у феудалном друштву која је у подређеном, зависном положају у односу на неког феудалца вишег ранга (сениора)
сениор – феудални земљопоседник и владар који има своје вазале

Троделна подела

Средњовековни свет почивао је на три друштвена слоја која су представљали свештеник, ратар и војник. Први се молио Богу за цео свет, други је хранио првог и трећег, а трећи је оружјем бранио првог и другог. Док је ратар био заправо зависан сељак или кмет, а свештеник Божји слуга, војник односно витез представљао је нарочито обележје западноевропског средњег века. Његово главно занимање и омиљена забава била је борба. Изворе описују да је у доба мира устајао пре зоре како би одслушао мису. Онда би започињао дневне послове: саветовао се са својим сарадницима и старао се о управљању феудом. Одмах потом окренуо би се омиљеној забави – лову. Лов је био веома важан део племићког живота, па су зато племићи држали како чопоре ловачких паса тако и велики број обучених соколова. У рано поподне витез би богато и обилно ручао. Обично је хлеб, месо и пециво заливао великим количинама вина или пива, зависно од подневља у којем је живео. Затим се забављао на разне начине, од којих су неки могли бити и врло сурови. Како је једино светло у ноћним сатима потицало од димљивих бакљи, сва је прилика да је увече рано одлазио у постељу. Витезовима су се приписивале разне врлине, као што су великодушност, часност, побожност, склоност да штите сиротињу и невоље, поштовање дате речи. Неки од њих су заиста поседовали наведене врлине, док су их други занемаривали.

Научили смо

- Велика сеоба народа и епидемија куге у 6. веку довеле су до опадања градова.
- У средњем веку преовладава феудални земљишни посед над робовласничким. Положај кмета је био повољнији од некадашњег обесправљеног роба.
- Вазали су били слободни људи који су пристајали на личну зависност од господара (сениора). Властела, која је била вазал владара, такође је могла да има своје поданике, са којима је склапала вазалне односе.
- Средњовековни свет почивао је на три друштвена слоја, која су представљали свештеник, ратар и војник.

Питања и задаци

1. Каква је разлика између средњовековног кмета и античког роба?
2. Какав је био однос сениора и вазала у западној Европи?
3. Ко су били трубадури?
4. Како је изгледала троделна подела средњовековног друштва?

Витез и дама

Витез у ратној опреми

Задатак: Пирамида феудалног друштва

Задаци: Кмет и Вазал

Задатак: Феудално друштво 1

Задатак: Феудално друштво 2

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Коју корист су имале држава и црква од међусобног зближавања?
2. Када је дошло до великог раскола и због чега?
3. Која је прва година муслиманске ере?
4. Шта је џихад?
5. Да ли су Јевреји имали равноправан положај у Европи?
6. Каква је разлика између средњовековног кмета и античког роба?
7. Какав је био однос сениора и вазала у западној Европи?
8. Ко су били трубадури?
9. Како је изгледала троделна подела средњовековног друштва? Образложи свој одговор.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 37. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа наставник врши проверу знања уз помоћ задатака „Црквена организација" и „Монашке заједнице" са 31. стране, затим задатака „Ислам 1", „Јудаизам", „Талмуд", „Хришћанство 1", „Хришћанство 2", „Ислам 2", „Ислам 3" и „Религије" са 32. и 33. стране, као и задатака „Пирамида феудалног друштва", „Кмет", „Вазал", „Феудално друштво 1" и „Феудално друштво 2" са 37. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Поновити основе феудалног друштвеног уређења и три најзаступљеније религије.

Изглед табле

СРЕДЊОВЊКОВНА РЕЛИГИЈА И ФЕУДАЛНО ДРУШТВО

Религије:
- **Хришћанство**
- **Ислам**
- **Јудаизам**

Феудално друштво:
- **Кмет**
- **Феудалац**
- **Вазал и сениор**

Начин праћења ученичких постигнућа

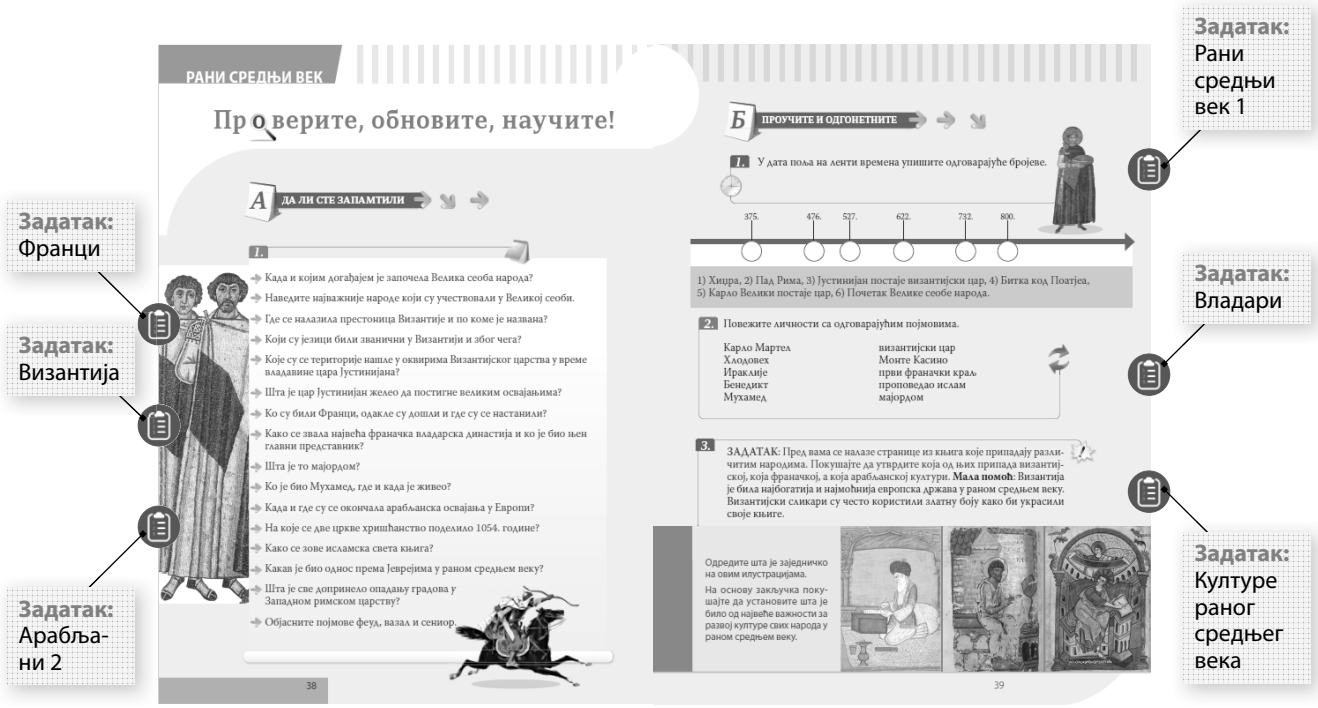
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**13**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Европа и Средоземље у раном средњем веку**
Врста (тип) часа	Систематизација
Облици рада	Индивидуални, фронтални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о Европи и средоземљу у периоду раног средњег века
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку;

	• илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Велика сеоба, народа, германске државе, Византија, Франци, Арабљани, хришћанство, ислам, јудаизам, феудално друштво.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава, ликовна култура
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба йовијесної развиш̄ка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Ис̄торија средњеī века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Уводни део часа (5 минута)

Прегледање свеске и домаћих задатака.

Главни део часа (35 минута)

Резиме периода раног средњег века у Европи и Средоземљу. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 38, 39, 40, 41, 42. и 43. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа наставник провера знање ученика уз помоћ задатака „Франци", „Арабљани 2", „Византија", „Рани средњи век 1", „Владари" и „Културе раног средњег века" са 38. и 39. стране, као и задатака „Франачка и Византија", „Живот Карла Великог 1" и „Живот Карла Великог 2" са 40. и 41. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Анализа постигнутог у теми Европа и Средоземље у раном средњем веку.

Домаћи задатак

Подсетити се кључних појмова.

Изглед табле

ЕВРОПА И СРЕДОЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Велика сеоба народа
Нове државе
Религија
Феудално друштво

Начин праћења ученичких постигнућа

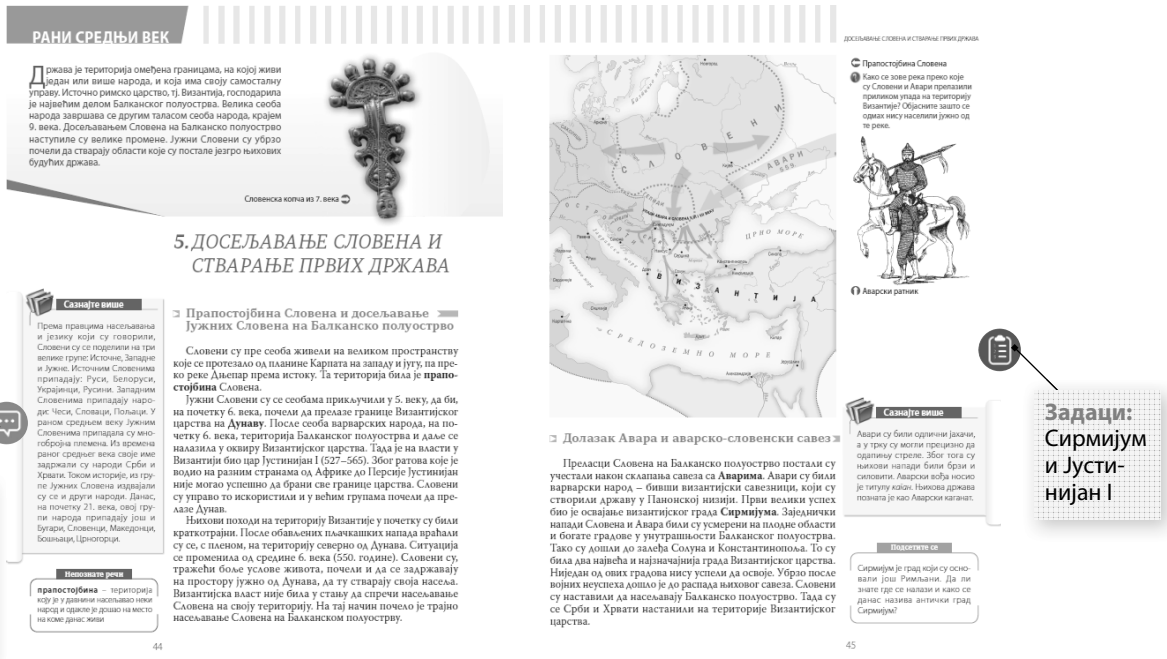
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**14**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Досељавање Словена и стварање првих држава**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са прапостојбином Словена, њиховом сеобом и стварањем држава.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Прапостојбина Словена, источни, западни, јужни Словени, Авари, склавиније, власи, Само, религија Словена.
Корелација	Географија, српски језик

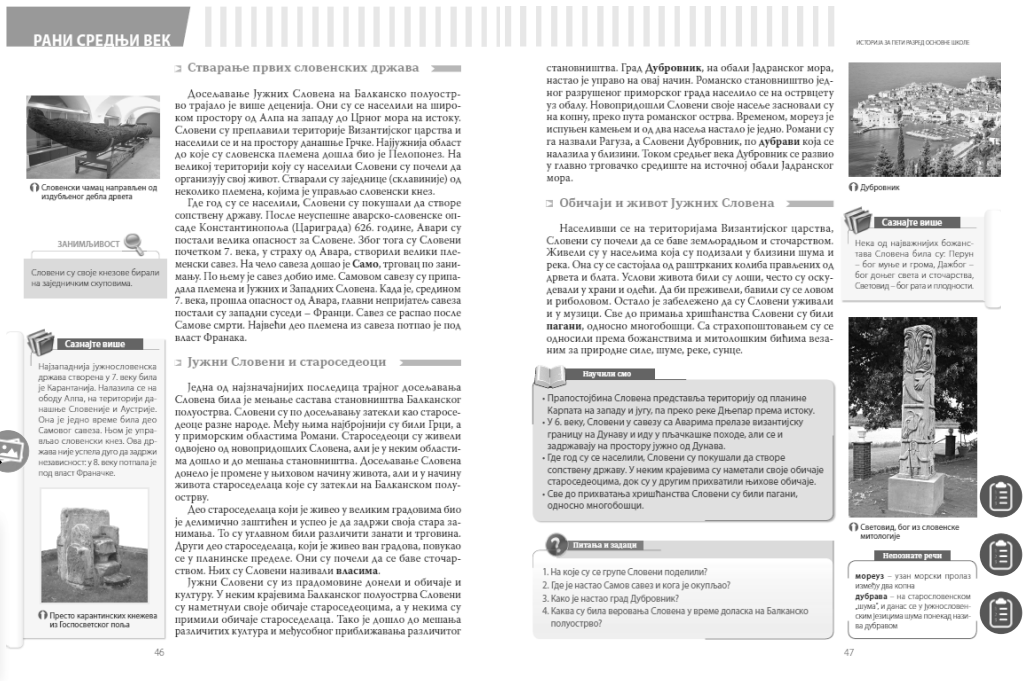
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба йовијесної развиткa*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Исшорија средњеī века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Додатни садржај: Досељавање Словена на Балкан

Задаци: Сирмијум и Јустинијан I

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК

ИСТОРИЈА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Стварање првих словенских држава

Досељавање Јужних Словена на Балканско полуострво трајало је више деценија. Они су се населили на широком простору од Алпа на западу до Црног мора на истоку. Словени су преплавили територије Византијског царства и населили се и на простору данашње Грчке. Најјужнија област до које су словенска племена дошла био је Пелопонез. На великој територији коју су населили Словени су почели да организују свој живот. Стварали су заједнице (склавиније) од неколико племена, којима је управљао словенски кнез.

Где год су се населили, Словени су покушали да створе сопствену државу. После неуспешне аварско-словенске опсаде Константинопоља (Цариграда) 626. године, Авари су постали велика опасност за Словене. Због тога су Словени почетком 7. века, у страху од Авара, створили велики племенски савез. На чело савеза дошао је **Само**, трговац по занимању. По њему је савез добио име. Самовом савезу су припадала племена и Јужних и Западних Словена. Када је, средином 7. века, прошла опасност од Авара, главни непријатељ савеза постали су западни суседи – Франци. Савез се распао после Самове смрти. Највећи део племена из савеза потпао је под власт Франака.

Словенски чамац направљен од издубљеног дебла дрвета

ЗАНИМЉИВОСТ

Словени су своје кнезове бирали на заједничким скуповима.

Сазнајте више

Најзападнија јужнословенска држава створена у 7. веку била је Карантанија. Налазила се на ободу Алпа, на територији данашње Словеније и Аустрије. Она је једно време била део Самовог савеза. Њом је управљао словенски кнез. Ова држава није успела дуго да задржи независност: у 8. веку потпала је под власт Франачке.

Престо карантинских кнежева из Госпосветског поља

Галерија слика: Словени и старосе-деоци

Јужни Словени и староседеоци

Једна од најзначајнијих последица трајног досељавања Словена била је мењање састава становништва Балканског полуострва. Словени су по досељавању затекли као староседеоце разне народе. Међу њима најбројнији су били Грци, а у приморским областима Романи. Староседеоци су живели одвојено од новопридошлих Словена, али је у неким областима дошло и до мешања становништва. Досељавање Словена донело је промене у њиховом начину живота, али и у начину живота староседелаца које су затекли на Балканском полуострву.

Део староседелаца који је живео у великим градовима био је делимично заштићен и успео је да задржи своја стара занимања. То су углавном били различити занати и трговина. Други део староседелаца, који је живео ван градова, повукао се у планинске пределе. Они су почели да се баве сточарством. Њих су Словени називали **власима**.

Јужни Словени су из прадомовине донели и обичаје и културу. У неким крајевима Балканског полуострва Словени су наметнули своје обичаје староседеоцима, а у некима су примили обичаје староседелаца. Тако је дошло до мешања различитих култура и међусобног приближавања различитог становништва. Град **Дубровник**, на обали Јадранског мора, настао је управо на овај начин. Романско становништво једног разрушеног приморског града населило се на острвцету уз обалу. Новопридошли Словени своје насеље засновали су на копну, преко пута романског острва. Временом, мореуз је испуњен каменьем и од два насеља настало је једно. Романи су га назвали Рагуза, а Словени Дубровник, по **дубравама** која се наалазила у близини. Током средњег века Дубровник се развио у главно трговачко средиште на источној обали Јадранског мора.

Обичаји и живот Јужних Словена

Населивши се на територијама Византијског царства, Словени су почели да се баве земљорадњом и сточарством. Живели су у насељима која су подизали у близини шума и река. Она су се састојала од рашчканих колиба прављених од дрвета и блата. Услови живота били су лоши, често су оскудевали у храни и одећи. Да би преживели, бавили су се ловом и риболовом. Остало је забележено да су Словени уживали и у музици. Све до примања хришћанства Словени су били **пагани**, односно многобошци. Са страхопоштовањем су се односили према божанствима и митолошким бићима везаним за природне силе, шуме, реке, сунце.

Научили смо

- Прапостојбина Словена представља територију од планине Карпата на западу и југу, па преко реке Дњепар према истоку.
- У 6. веку, Словени у савезу са Аварима прелазе византијску границу на Дунаву и иду у пљачкашке походе, али се и задржавају на простору јужно од Дунава.
- Где год су се населили, Словени су покушали да створе сопствену државу. У неким крајевима су наметали своје обичаје староседеоцима, док су у другим прихватили њихове обичаје.
- Све до прихватања хришћанства Словени су били пагани, односно многобошци.

Питања и задаци

1. На које су се групе Словени поделили?
2. Где је настао Самов савез и кога је окупљао?
3. Како је настао град Дубровник?
4. Каква су била веровања Словена у време доласка на Балканско полуострво?

Дубровник

Сазнајте више

Нека од најважнијих божанстава Словена била су: Перун – бог муње и грома, Дажбог – бог доњег света и сточарства, Световид – бог рата и плодности.

Световид, бог из словенске митологије

Непознате речи

мореуз – узан морски пролаз између два копна

дубрава – на старословенском „дума", и данас се у јужнословенским језицима шума понекад назива дубравом

46

47

Уводни део часа (5 минута)

Увод у тему о старим Словенима.

Наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 44. стране уџбеника.

Обнављање градива уз помоћ задатака „Франци", „Арабљани 2", „Византија" и „Рани средњи век 1" са 29. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (35 минута)

Прапостојбина Словена и досељавање Јужних Словена на Балкан

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Прапостојбина Словена налазила се између Карпата, Балтичког мора, реке Одре и преко реке Дњепар.
- Сеоба се одвијала у три правца: исток, запад и југ.
- Источни Словени су Руси, Белоруси, Украјинци и Русини.

- Западни Словени су Чеси, Словаци и Пољаци.
- Јужни Словени су Срби, Хрвати, Словенци, Бугари...
- Упади Словена на територију Византије почињу у време цара Јустинијана (**550.** први пут презимили).
- **Авари** (народ азијског порекла) најпре су били противници, а затим савезници Словена.
- Док су Авари желели само пљачку, Словени су хтели да се трајно населе.
- На мети су били богати градови и плодне долине.
- Заједно неуспешно опседају Солун (586) и Цариград (626).
- Разлаз са Аварима и наставак насељавања Балканског полуострва.
- Словени су населили велики део Балканског полуострва.

Наставник упућује ученике да отворе 44. страну уџбеника. Приликом завршетка излагања о подели Словена, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више*. Након тога, прозове добровољца који ће поновити оно што је запамтио/запамтила.

Приликом излагања о сеоби Јужних Словена, наставник упућује ученике да погледају карту са 45. стране уџбеника и одговоре на питања:

1. Како се зове река преко које су Словени прелазили приликом упада на територију Византије?

2. Због чега се одмах нису населили јужно од те реке?

У току излагања о Аварима, наставник замоли ученика/ученицу да прочитају текст из апаратуре *Сазнајте више* са 45. стране уџбеника.

У првој половини главног дела часа наставник приказује ученицима додатни садржај „Досељавање Словена на Балкан" са 44. стране мултимедијалног PDF-а.

Стварање првих словенских држава

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Стварали су **Склавиније** – заједнице од неколико племена.
- На челу Склавинија налазио се словенски кнез.
- У страху од Авара, почетком 7. века створен је **Самов савез**, у коме је био део Западних и Јужних Словена.
- Савез се распао после Самове смрти.
- Словени су на упражњеним пространствима стварали насеља.
- Староседеоци су били Грци и Романи (на приморју).
- Неки од староседелаца одселили су се у планине и бавили сточарством. Названи су **Власи**.
- Тамо где се становништво мешало, дошло је и до мешања културе.
- Мешањем становништва настао је и град **Дубровник**, који је постао један од најзначајнијих трговачких градова на Јадранском мору.
- Стари Словени су били пагани (многобошци).
- Перун (бог муње и грома), Световид (бог рата), Весна (богиња пролећа) и др.
- Примање хришћанства трајало је вековима.

Наставник упућује ученике да отворе 46. страну уџбеника и погледају слику на којој се налази словенски чамац. Након излагања о Самовом савезу, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текстове из апаратура *Занимљивост* и *Сазнајте више* са 46. стране уџбеника. Приликом излагања о основању града Дубровника, наставник упућује ученике да погледају слику са Дубровника са 47. стране. Након завршетка излагања о словенској митологији, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 47. стране уџбеника. Након тога, прозове добровољца који треба да понови шта је запамтио/запамтила.

У другој половини главног дела часа, ученицима треба приказати галерију слика „Словени и староседеоци" са 46. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 47. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа наставник треба да затражи од ученика даураде задатке „Сирмијум" и „Јустинијан I" са 45. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник.

Изглед табле

ДОСЕЉАВАЊЕ СЛОВЕНА И СТВАРАЊЕ ПРВИХ ДРЖАВА

Прапостојбина
Три групе Словена:
- **Источни**
- **Западни**
- **Јужни**

Авари
Балканско полуострво
Староседеоци
Власи
Религија (паганство)

Начин праћења ученичких постигнућа

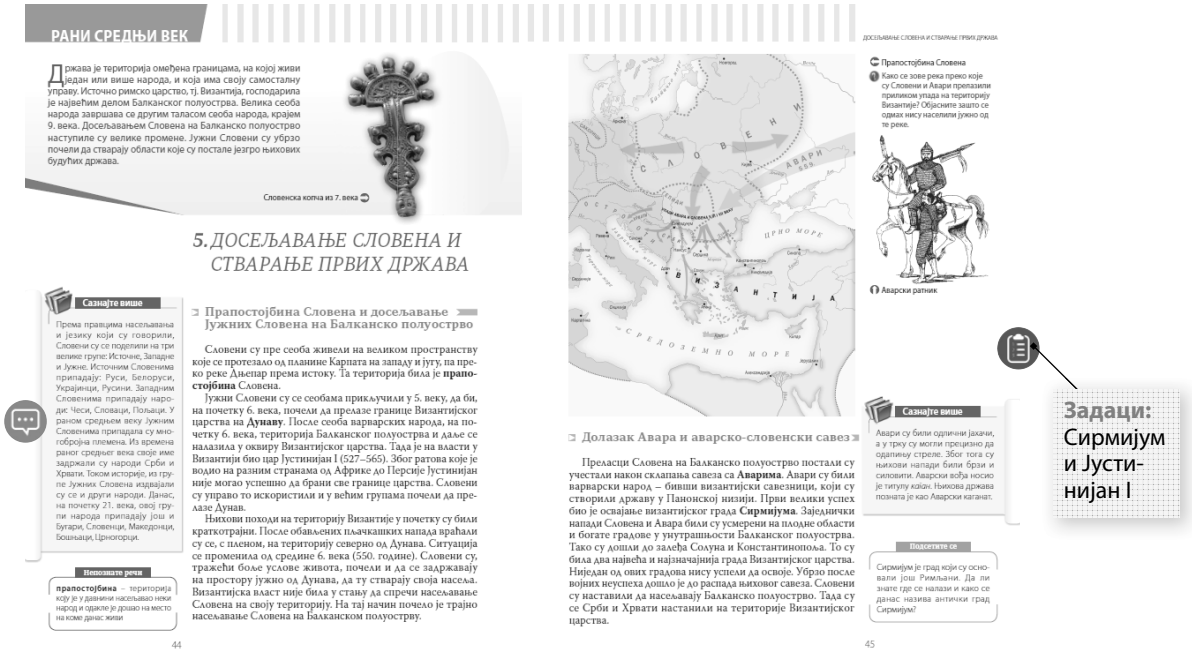
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**15**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Досељавање Словена и стварање првих држава**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о сеобама Словена и стварању њихових првих држава на Балкану.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Прапостојбина Словена, источни, западни, јужни Словени, Авари, склавиније, власи, Само, религија Словена.
Корелација	Географија, српски језик

Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК

ИСТОРИЈА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Стварање првих словенских држава

Досељавање Јужних Словена на Балканско полуострво трајало је више деценија. Они су се населили на широком простору од Алпа на западу до Црног мора на истоку. Словени су преплавили територије Византијског царства и населили се и на простору данашње Грчке. Најјужнија област до које су словенска племена дошла био је Пелопонез. На великој територији коју су населили Словени су почели да организују свој живот. Стварали су заједнице (склавиније) од неколико племена, којима је управљао словенски кнез.

Где год су се населили, Словени су покушали да створе сопствену државу. После неуспешне аварско-словенске опсаде Константинопоља (Цариграда) 626. године, Авари су постали велика опасност за Словене. Због тога су Словени почетком 7. века, у страху од Авара, створили велики племенски савез. На чело савеза дошао је **Само**, трговац по занимању. По њему је савез добио име. Самовом савезу су припадала племена и Јужних и Западних Словена. Када је, средином 7. века, прошла опасност од Авара, главни непријатељ савеза постали су западни суседи – Франци. Савез се распао после Самове смрти. Највећи део племена из савеза потпао је под власт Франака.

Словенски чамац направљен од издубљеног дебла дрвета

ЗАНИМЉИВОСТ

Словени су своје кнезове бирали на заједничким скуповима.

Сазнајте више

Најзападнија јужнословенска држава створена у 7. веку била је Карантанија. Налазила се на ободу Алпа, на територији данашње Словеније и Аустрије. Она је једно време била део Самовог савеза. Њом је управљао словенски кнез. Ова држава није успела дуго да задржи независност и 8. веку потпала је под власт Франачке.

Престо карантинских кнежева из Госпосветског поља

Јужни Словени и староседеоци

Једна од најзначајнијих последица трајног досељавања Словена била је мењање састава становништва Балканског полуострва. Словени су по досељавању затекли као староседеоце разне народе. Међу њима најбројнији су били Грци, а у приморским областима Романи. Староседеоци су живели одвојено од новопридошлих Словена, али је у неким областима дошло и до мешања становништва. Досељавање Словена донело је промене у њиховом начину живота, али и у начину живота староседелаца које су затекли на Балканском полуострву.

Део староседелаца који је живео у великим градовима био је делимично заштићен и успео је да задржи своја стара занимања. То су углавном били различити занати и трговина. Други део староседелаца, који је живео ван градова, повукао се у планинске пределе. Они су почели да се баве сточарством. Њих су Словени називали **власима**.

Јужни Словени су из прадомовине донели и обичаје и културу. У неким крајевима Балканског полуострва Словени су наметнули своје обичаје староседеоцима, а у некима су примили обичаје староседелаца. Тако је дошло до мешања различитих култура и међусобног приближавања различитог становништва. Град **Дубровник**, на обали Јадранског мора, настао је управо на овај начин. Романско становништво једног разрушеног приморског града населило се на остврцету уз обалу. Новопридошли Словени своје насеље засновали су на копну, преко пута романског острва. Временом, мореуз је испуњен камењем и од два насела настало је једно. Романи су га назвали Рагуза, а Словени Дубровник, по **дубрави** која се налазила у близини. Током средњег века Дубровник се развио у главно трговачко средиште на источној обали Јадранског мора.

Обичаји и живот Јужних Словена

Насељивши се на територијама Византијског царства, Словени су почели да се баве земљорадњом и сточарством. Живели су у насељима која су подизали у близини шума и река. Она су се састојала од разбацаних колиба грађених од дрвета и блата. Услови живота били су лоши, често су оскудевали у храни и одећи. Да би преживели, бавили су се ловом и риболовом. Остало је забележено да су Словени уживали и у музици. Све до примања хришћанства Словени су били **пагани**, односно многобошци. Са страхопоштовањем су се односили према божанствима и митолошким бићима везаним за природне силе, шуме, реке, сунце.

Научили смо

- Прапостојбина Словена представља територију од планине Карпата на западу и југу, па преко реке Дњепар према истоку.
- У 6. веку, Словени у савезу са Аварима прелазе византијску границу на Дунаву и иду у пљачкашке походе, али се и задржавају на простору јужно од Дунава.
- Где год су се населили, Словени су покушали да створе сопствену државу. У неким крајевима су наметали своје обичаје староседеоцима, док су у другим прихватили њихове обичаје.
- Све до прихватања хришћанства Словени су били пагани, односно многобошци.

Питања и задаци

1. На које су се групе Словени поделили?
2. Где је настао Самов савез и кога је окупљао?
3. Како је настао град Дубровник?
4. Каква су била веровања Словена у време доласка на Балканско полуострво?

Дубровник

Сазнајте више

Нека од најважнијих божанстава Словена била су: Перун – бог муње и грома, Дажбог – бог дању света и сточарства, Световид – бог рата и плодности.

Световид, бог из словенске митологије

Непознате речи

мореуз – узан морски пролаз између два копна

дубрава – на старословенском „шума", и данас се у јужнословенским језицима шума понекад назива дубравом

Задаци: Авари и Прапостојбина Словена

Задатак: Словенска митологија

Задатак: Подела Словена

Уводни део часа (5 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (35 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Где се налазила прапостојбина Словена?
2. У ком веку су Јужни Словени почели да се досељавају на Балканско полуострво?
3. Ко су били Авари и одакле су дошли?
4. Због чега су Словени лако упадали на територију Византијског царства?
5. У чему је била главна разлика између словенских и аварских упада у Византију?
6. Шта су то склавиније и где настају?
7. Где је настао Самов савез и кога је окупљао?
8. Опишите односе Словена и староседелаца Балканског полуострва.
9. Како је настао град Дубровник?
10. Каква су била веровања Словена у време доласка на Балканско полуострво?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 47. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа наставник врши преверу знања ученика уз помоћ задатака „Сирмијум" и „Јустинијан I" са 45. стране, као и задатака „Авари", „Прапостојбина Словена", „Словенска митологија" и „Подела Словена" са 47. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Показати на карти правце сеоба Словена и навести словенске народе.

Изглед табле

ДОСЕЉАВАЊЕ СЛОВЕНА И СТВАРАЊЕ ПРВИХ ДРЖАВА

Прапостојбина Словена
Правци сеоба
Словенски народи
Староседеоци на Балкану
Религија Словена

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**16**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Досељавање Срба и Балканско полуострво до 11. века**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са досељавањем Срба на Блканско полуострво и најстаријим српским областима. Такође, упознавање са првим државама других јужнословенских народа.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Срби, Хрвати, Босна, Бугари, Самуило, прве српске области, Часлав, Симеон, Охридска архиепископија.

Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК

Јужни Словени почели су да се на Балканско полуострво досељавају у првој половини 6. века, за време владавине цара Јустинијана. Источно римско царство, тј. Византија господарила је највећим делом Балканског полуострва. Велика сеоба народа завршава се другим таласом сеоба народа крајем 9. века. До тада су се на Балканско полуострво доселили Јужни Словени, међу њима Срби и Хрвати. Током наредних столећа они су створили своје државе.

Печат кнеза Стројимира

Византијски цар Василије I са делегацијом Срба

6. ДОСЕЉАВАЊЕ СРБА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО ДО 11. ВЕКА

Досељавање Срба и Хрвата

Срби и Хрвати припадају групи јужнословенских народа. Они су се на Балканско полуострво доселили у првој половини 7. века. Населили су се на простору Византијског царства, уз дозволу и на позив византијског цара. Срби и Хрвати су по досељавању на Балканско полуострво примили хришћанство, али су паганска веровања убрзо поново превладала. Било је потребно неколико векова и неколико покушаја покрштавања док Словени нису прихватили хришћанство.

Прве српске области

Срби су, током векова, на територији Балканског полуострва створили више **државних области**. Оне су биле међусобно раздвојене и имале су различите господаре. Врховна власт и даље је била византијска, али су области насељене Србима покушавале да се осамосталe. Граница између територија које су населили Срби и Хрвати била је река **Цетина**, која се улива у Јадранско море. Српске области су се на подручју приморја низале ка југу, све до реке Бојане. У унутрашњости Балканског полуострва највећа српска област била је територија **Србије**. Она се простирала, на истоку, до реке Ибра и области Раса, а на западу све до Хрватске.

Сазнајте више

Српске државне области створене на Балканском острву биле су: Србија (обухватала територију касније настalих држава Босне и Рашке), Паганија, Захумље, Травунија и Дукља.

Непознате речи

делегација – група људи на које је пренета нека власт

државна област – територија са границама, народом и управном влашћу

48

ДОСЕЉАВАЊЕ СРБА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО ДО 11. ВЕКА

Српске области до 11. века

Објасните положај српских државних области у 10. и 11. веку.

Хрватска до 11. века

Хрвати су се у 7. веку населили на територији од Јадранског мора ка унутрашњости. Од Срба их је делила река Цетина. Створили су државу која је обухватала **приморски** део (Далмација) и **континентални** део (Посавина). У 10. веку, за време владавине Томислава, Хрватска је постала краљевина. Он је уједињио Посавску и Приморску Хрватску. Био је савезник Византије и ратовао је против Бугара и Мађара.

Босна у раном средњем веку

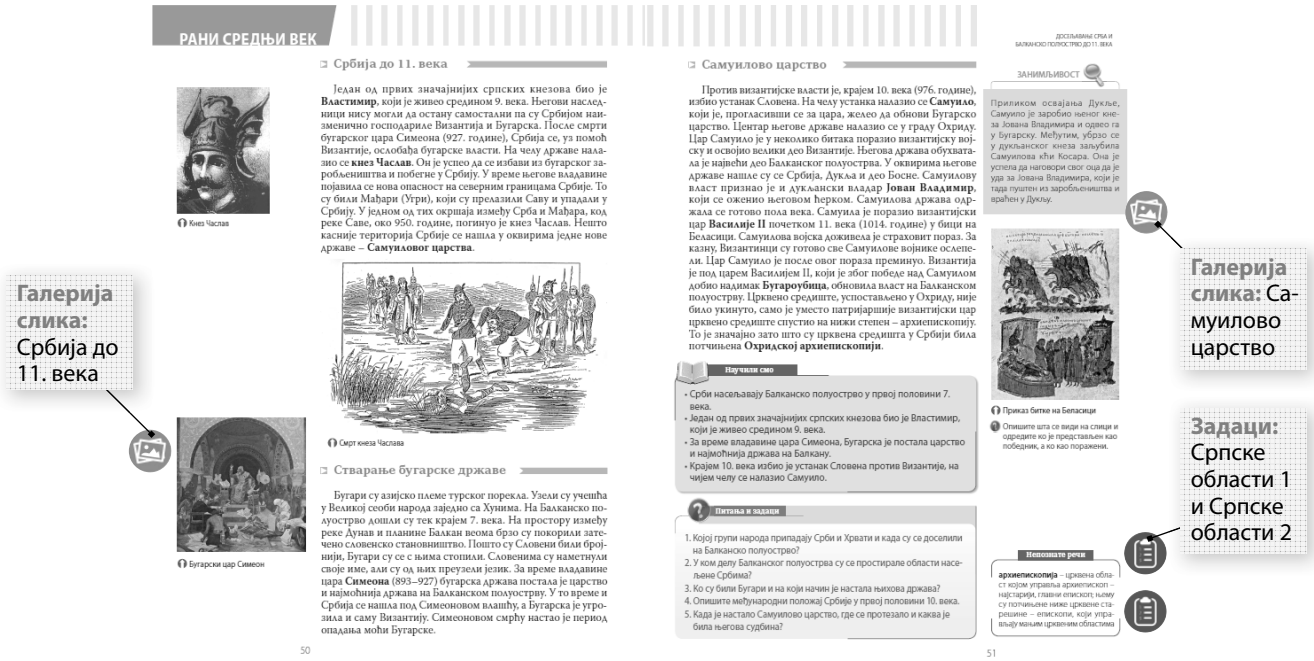
У време када су забележене вести о првим српским областима, сачуване су и вести о Босни. Босна у то време није била држава, био је то географски појам: под Босном се подразумевала територија уз горњи ток реке Босне. Она се налазила у оквирима других држава, пре свега Византије. Касније је и њен северни сусед Угарска почео да полаже право на територију Босне. Временом, на територији Босне стварала се држава на чијем се челу налазио владар, који је носио титулу **бан**.

Непознате речи

континентално – копнено, територија која се налази унутар континента, тј. удаљена од мора

49

Додатни садржај: Карта српских области

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК

Србија до 11. века

Један од првих значајнијих српских кнезова био је **Властимир**, који је живео средином 9. века. Његови наследници нису могли да остану самостални па су Србијом наизменично господариле Византија и Бугарска. После смрти бугарског цара Симеона (927. године), Србија се, уз помоћ Византије, ослобађа бугарске власти. На челу државе налазио се **кнез Часлав**. Он је успео да се избави из бугарског заробљеништва и побегне у Србију. У време његове владавине појавила се нова опасност на северним границама Србије. То су били Мађари (Угри), који су прелазили Саву и упадали у Србију. У једном од тих окршаја између Срба и Мађара, код реке Саве, око 950. године, погинуо је кнез Часлав. Нешто касније територија Србије се нашла у оквирима једне нове државе – **Самуиловог царства**.

Кнез Часлав

Смрт кнеза Часлава

Стварање бугарске државе

Бугари су азијско племе турског порекла. Узели су учешћа у Великој сеоби народа заједно са Хунима. На Балканско полуострво дошли су тек крајем 7. века. На простору између реке Дунав и планине Балкан веома брзо су покорили затечено словенско становништво. Пошто су Словени били бројнији, Бугари су се с њима стопили. Словенима су наметнули своје име, али су од њих преузели језик. За време владавине цара **Симеона** (893–927) бугарска држава постала је царство и најмоћнија држава на Балканском полуострву. У то време и Србија се нашла под Симеоновом влашћу, а Бугарска је угрозила и саму Византију. Симеоновом смрћу настао је период опадања моћи Бугарске.

Бугарски цар Симеон

50

Самуилово царство

Против византијске власти, крајем 10. века (976. године), избио устанак Словена. На челу устанка налазио се **Самуило**, који је, прогласивши се за цара, желео да обнови Бугарско царство. Центар његове државе налазио се у граду Охриду. Цар Самуило је у неколико битака поразио византијску војску и освојио велики део Византије. Његова држава обухватала је највећи део Балканског полуострва. У оквирима његове државе нашле су се Србија, Дукља и део Босне. Самуилову власт признао је и дукљански владар **Јован Владимир**, који се оженио његовом њерком. Самуилова држава одржала се готово пола века. Самуила је поразио византијски цар **Василије II** почетком 11. века (1014. године) у бици на Беласици. Самуилова војска доживела је страховит пораз. За казну, Византинци су готово све Самуилове војнике ослепели. Цар Самуило је после овог пораза преминуо. Византија је под царем Василијем II, који је због победе над Самуилом добио надимак **Бугаробица**, обновила власт на Балканском полуострву. Црквено средиште, успостављено у Охриду, није било укинуто, само је уместо патријаршије византијски цар црквено средиште спустио на нижи степен – архиепископију. То је значајно зато што су црквена средишта у Србији била потчињена **Охридској архиепископији**.

Научили смо

- Срби насељавају Балканско полуострво у првој половини 7. века.
- Један од првих значајнијих српских кнезова био је Властимир, који је живео средином 9. века.
- За време владавине цара Симеона, Бугарска је постала царство и најмоћнија држава на Балкану.
- Крајем 10. века избио је устанак Словена против Византије, на чијем челу се налазио Самуило.

Питања и задаци

1. Којој групи народа припадају Срби и Хрвати и када су се доселили на Балканско полуострво?
2. У ком делу Балканског полуострва су се простирале области насељене Србима?
3. Ко су били Бугари и на који начин је настала њихова држава?
4. Опишите међународни положај Србије у првој половини 10. века.
5. Када је настало Самуилово царство, где се протезало и каква је била његова судбина?

ДОСЕЉАВАЊЕ СРБА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО ДО 11. ВЕКА

ЗАНИМЉИВОСТ

Приликом освајања Дукље, Самуило је заробио њеног кнеза Јована Владимира и одвео га у Бугарску. Међутим, уборзо се у дукљанског кнеза заљубила Самуилова кћи Косара. Она је успела да наговори свог оца да је уда за Јована Владимира, који је тада пуштен из заробљеништва и враћен у Дукљу.

Галерија слика: Самуилово царство

Приказ битке на Беласици

Опишите шта се види на слици и одредите ко је представљен као победник, а ко као поражени.

Задаци: Српске области 1 и Српске области 2

Непознате речи

архиепископија – црквена област којом управља архиепископ – надстојник, главни епископ; њему су потчињене ниже црквене старешине – епископи, који управљају мањим црквеним областима

51

Галерија слика: Србија до 11. века

Уводни део часа (10 минута)

Обнављање наученог са претходног часа. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 47. стране уџбеника. Након тога, уз помоћ уводног дела текста са 48. стране, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу.

У уводном делу часа наставник тражи од ученика да реше задатке „Авари", „Прапостојбина Словена", „Словенска митологија" и „Подела Словена" са 47. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Досељавање Срба и Хрвата и стварање првих држава

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Срби и Хрвати доселили су се првој половини 7. века.
- **Прве српске области**
- Четири приморске области:

- **Дукља** (од реке Бојане до Боке Которске)
- **Травунија** (од Боке до Дубровника)
- **Захумље** (од Дубровника до реке Неретве)
- Паганија (од реке Неретве до реке Цетине)
- Континентална област звала се **Србија** (између река Ибра, Саве и Врбаса) у чијем саставу је била и област **Босна**.
- **Хрватска** се састојала се од приморског дела (Далмација) и континенталног (Посавина).
- У 10. веку Хрватска је постала краљевина (краљ Томислав).
- Босна је била географски појам – област око горњег тока реке Босне.
- Временом постаје држава на чијем је челу био бан.
- Бугари су били пореклом из Азије. Крајем 7. века насељавају простор између планине Балкан и Дунава, где су убрзо словенизирани.
- Врхунац у време цара Симеона (893–927).

Након завршетка излагања о деосељавању Срба и Хрвата и стварању првих држава, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 48. стране уџбеника. Након тога, упућује их да погледају карту са 49. стране, а затим ученик/ученица изађе испред паметне табле (карте) и покаже где се која област налази.

У првој половини главног дела часа, наставник треба да прикаже ученицима додатни садржај „Карта српских области" са 49. стране мултимедијалног PDF-а.

Србија и Бугарска до 11. века

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- **Кнез Властимир** (9. век)
- **Кнез Часлав** (927–950)
- Ослободио се бугарског ропства.
- Погинуо у борби са Угарима (Мађарима).
- Устанак Словена против Византије и обнова бугарског царства.
- Самуило (976–1014) освојио је већи део Балкана.
- Битка код Беласице 1014. године и слом Самуилове државе.
- Василије II успоставља византијску власт на Балкану.
- Српске епископије биле су потчињене **Охридској архиепископији**.

Приликом излагања о Србији и Бугарској до 11. века, наставник треба да упути ученике да погледају слике са 50. стране уџбеника. Након завршетка предавања о Самуиловом царству, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 51. стране. Након тога, упућује их да погледају слику са исте стране и објасне шта виде на слици, односно, ко је представљен као победник, а ко као поражени.

У другој половини главног дела часа, ученицима треба приказати галерије слика „Србија до 11. века" и „Самуилово царство" са 50.и 51. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 51. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник тражи од ученика да реше задатке „Српске области 1" и „Српске области 2" са 51. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Показати на карти где су се налазиле прве српске области.

Изглед табле

ДОСЕЉАВАЊЕ СРБА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО ДО 11. ВЕКА

Прве српске области:
- **Дукља**
- **Травувија**
- **Захумље**
- **Паганија**
- **Рашка**

Хрватска
Босна
Бугарска
Србија до 11. века
Самуилово царство

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**17**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Покрштавање Словена**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са процесом примања хришћанства словенских народа.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Цариград, Рим, Ћирило и Методије, глагољица, ћирилица, Охрид, Климент, Наум, Мирослављево јеванђеље.
Корелација	Верска настава, географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

У средњем веку примање хришћанства је за један млад народ или државу значило улазак у хришћанску васељену, припадање цивилизованом свету и својеврсно међународно признање. Владарима су прихватање хришћанства и сарадња са црквом доносили снажну подршку и доприносили јачању централне власти и хомогенизацији тек покрштене државе. Христијанизација је обично вршена драговољно, али било је и случајева када је наметана огњем и мачем.

Свети Климент

Свети Ћирило и Методије

7. ПОКРШТАВАЊЕ СЛОВЕНА

Између Рима и Цариграда

Различите групе Словена насељавале су се на територији или у суседству Византијског царства и Франачке државе. Тако су дошли у додир са веома моћним хришћанским државама, које су имале снажна мисионарска средишта. У зависности од тога да ли су ти центри били повезани са Римом или Цариградом, проповедање се обављало на латинском или грчком језику. Наравно, проповедање на несловенским језицима отежавало је покрштавање.

Мисија Ћирила и Методија

Растислав, владар **Великоморавске кнежевине**, која је била смештена на простору средње Европе (данашње Чешке и Словачке), упутио је средином 9. века изасланике у Цариград. Он је желео да се одупре утицајима немачког свештенства, које је проповедало на латинском језику. Византија му је изашла у сусрет и задатак поверила браћи **Ћирилу** и **Методију**. Они су били житељи Солуна и добро су знали словенски језик па су са грчког превели потребне богослужбене књиге на словенски језик. Главни резултати мисије Ћирила и Методија били су велики број покрштених Словена, писмо **глагољица** и читав низ ученика који су наставили делатност својих учитеља.

Када су били протерани из Великоморавске кнежевине, ученици Ћирила и Методија су наставили мисионарски рад на простору Бугарске и Македоније. Средиште њихове делатности постао је **Охрид**, а најважнији мисионари су били Климент и Наум. У том периоду, на територији Бугарске, настало је по узору на глагољицу ново писмо – **ћирилица**, коју су најпре прихватили Срби и Бугари.

Непознате речи

христијанизација – преобраћење у хришћанство, ширење хришћанства

мисија – од цркве овлашћени појединци или групе који су имали задатак да шире хришћанство

Сазнајте више

Ако се изузму појединачни случајеви примања хришћанства, масовни прелазак **Руса** у нову веру уследио је крајем 10. века. Он је остварен у склопу договора цара Василија II и **кнеза Владимира**, било је предвиђено да кијевски владар у Византију пошаље војну помоћ како би византијски цар окончао грађански рат. Заузврат, Василије II требало је да Владимиру да руку своје сестре Ане, али уз услов да Руси прешу у хришћанство. То се догодило 988. године. По Владимировој заповести, народу је објављено да дође на обале Дњепра. Ту се појавио и сам кнез. Присутнима је наложено да загазе у воду, у плићаке Дњепра, после чега су византијски свештеници извршили њихово крштење. Читав обред наликовао је крштењу Исуса Христа, које је на реци Јордан обавио Јован Крститељ.

Прихватање хришћанства

Одлучујући талас покрштавања Срба уследио је средином друге половине 9. века, што значи да су Срби прихватили хришћанство пре окончања мисије Ћирила и Методија. Мисионари су долазили углавном из далматинских градова, у којима је Византија поново успоставила своју власт. У случају Срба, прихватање хришћанства може се пратити и по именима њихових владара. После оних који су владали почев од средине 9. века и носили словенска имена (Властимир, Мутимир, Првослав), 892. године на престо је дошао **Петар Гојниковић**. Он је први српски владар који је имао хришћанско име; после њега долазе и други владари са хришћанским именима. Треба нагласити да је христијанизација обављана тако што су најпре покрштавани чланови владарске породице и великашких родова, а тек онда остало становништво.

Хрвати су, као и Срби, христијанизацији били изложени одмах по досељавању на Балканско полуострво, у 7. веку. Међутим, и код њих је у доцнијим временима било прањања на паганство. Пресудни догађаји који се тичу покрштавања Хрвата одиграли су се у првим деценијама 9. века и везани су за Рим, што је у каснијим вековима учинило да судбина хришћанства код Срба и Хрвата буде различита.

Почеци писмености и књижевности

Прихватање хришћанства код Словена и настанак словенског писма отворили су врата писању првих књига на народном језику и развоју словенске књижевности. Међутим, најстарији споменици словенске писмености нису сачувани до наших дана. Најстарији сачувани рукописи потичу из 10. и 11. века. Углавном су то богослужбени текстови, а међу српским средњовековним рукописима најпознатије је *Мирослављево јеванђеље* с краја 12. века.

Мирослављево јеванђеље, детаљ

Башчанска плоча, један од најстаријих споменика на глагољици

Научили смо

- На позив владара Великоморавске кнежевине Растислава, Византија шаље браћу Ћирила и Методија да преводе богослужбене књиге на словенски језик.
- Ученици Ћирила и Методија, након што су протерани из Великоморавске, настављају рад на простору Бугарске и Македоније и стварају нову азбуку – ћирилицу, коју прихватају Срби и Бугари.
- Срби су прихватили хришћанство средином 9. века, а први српски владар који је имао хришћанско име био је Петар Гојниковић.
- Најпознатији српски средњовековни рукопис је *Мирослављево јеванђеље* из 12. века.

Питања и задаци

1. Који су најважнији хришћански центри у средњем веку?
2. Какав је био значај мисије Ћирила и Методија?
3. Када су покрштени Бугари, а када Срби и Руси?
4. Ко је изумео глагољицу, а ко ћирилицу?

ЗАНИМЉИВОСТ

Аутор списа *Слово о писменима*, монах, због своје одважности познат као Црнохрисац, Храбри, са много жара и љубави брани словенску азбуку од грчких (византијских) напада. Наиме, Византинци су сматрали да словенска азбука није „света", односно поуздавали су схватање да Свето писмо може бити свето само на три језика, тј. да се хришћанство може проповедати само на три језика – грчком, хебрејском и латинском, али не и на словенском. Текст доноси још један податак: пре увођења ове азбуке, тј. писмености, Словени су за споразумевање користили врсте посебних знакова, познате као „дрте и резе".

Галерија слика: Климент и Наум

Сазнајте више

Чеси су у 9. веку признавали врховну власт Моравске, а према легенди, првих четрнаест чешких кнезова примили су хришћанство од Франака, средином 9. века. Међутим, оно се учврстило тек у време моравске мисије Ћирила и Методија. За разлику од њих, преци данашњих Словенаца примили су хришћанство раније, у 8. веку. И, најзад, Пољаци су покрштени крајем 10. века. Сва три народа налазила су се у зони утицаја Рима.

Задаци: Покрштавање Срба и Покрштавање Руса

Уводни део часа (10 минута)

Обнављање наученог са претходног часа. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 51. стране уџбеника. Након тога, уз помоћ уводног дела текста са 52. стране, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу.

У уводном делу часа, наставник тражи од ученика да реше задатке „Српске области 1" и „Српске области 2" са 51. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Мисија Ћирила и Методија

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Покрштавање Словена вршено је из Византије и Франачке.
- Проповедање на грчком и латинском језику било је неразумљиво Словенима.
- Великоморавски кнез Растислав тражио је мисионаре из Византије да проповедају веру на словенском језику.
- Године 863. послата су браћа из Солуна Константин (**Ћирило**) и **Методије**.
- Ћирило је саставио прво словенско писмо – **глагољицу**.
- Превео је Библију и друге верске књиге на словенски језик.
- Нису имали успеха у Великоморавској, али су оставили дубок траг.
- Иако је бугарски кнез Борис тражио покрштавање из Рима, морао је да прихвати из Византије.

Приликом предавања о мисији Ћирила и Методија наставник упућује ученике да погледају слике са 52. стране уџбеника. Након тога, заједно дискутују о непознатим речима које се налазе на истој страни. На крају овог излагања, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апарату-ре *Занимљивост* са 53. стране уџбеника.

У главном делу часа, ученицима треба приказати галерију слика „Климент и Наум" са 52. стране мултимедијалног PDF-а.

Прихватање хришћанства

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Прихватио је ученике Ћирила и Методија. Центар њихове делатности био је **Охрид**.
- Најпознатији ученик био је **Климент**, који је створио **ћирилицу**.
- На покрштавању Срба највише је учињено између 867. и 874. године.
- Петар Гојниковић (892–917) био је први српски владар са хришћанским именом.
- Христијанизација је вршена од владара, преко властеле, до нижих слојева.
- Хрвати су у 9. веку примили Хришћанство из Рима.
- Русе је у Хришћанство 988. године увео кнез Владимир.
- Најпознатији српски средњовековни рукопис је **Мирослављево јеванђеље**.

Након завршетка излагања о покрштавању Срба, наставник треба да затражи од ученика/ученице да прочита прво један текст из апратуре *Сазнајте више* са 53. стране уџбеника, а затим и други. Након тога, прозове добровољца који треба да понови оно што је запамтио/запамтила. На крају главног дела часа, наставник упућује ученике да пажљиво погледају слике са 54. стране уџбеника и затражи им да напишу своја имена глагољичним словима.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 54. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник тражи од ученика даураде задатке „Покрштавање Срба" и „Покрштавање Руса" са 53. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Направити поређење глагољице и ћирилице са данашњом азбуком.

Изглед табле

ПОКРШТАВАЊЕ СЛОВЕНА

Покрштавање из Цариграда и Рима
Мисија Ћирила и Методија
Великоморавска кнежевина
Глагољица
Климент и Наум
Ћирилица
Покрштавање Срба и других словенских народа
Мирослављево јеванђеље

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**18**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Срби, Балканско полуострво и покрштавање Словена**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о историји Балканског полуострва до 11. века и покрштавању Словена
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Срби, Хрвати, Босна, Бугари, Самуило, прве српске области, Часлав, Симеон, Охридска архиепископија, Цариград, Рим, Ћирило и Методије, глагољица, ћирилица, Охрид, Климент, Наум, Мирослављево јеванђеље.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба īовијесноī развиīка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Исīорија средњеī века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Јужни Словени почели су да се на Балканско полуострво досељавају у првој половини 6. века, за време владавине цара Јустинијана. Источно римско царство, тј. Византија господарила је највећим делом Балканског полуострва. Велика сеоба народа завршава се другим таласом сеоба народа крајем 9. века. До тада су се на Балканско полуострво доселили Јужни Словени, међу њима Срби и Хрвати. Током наредних столећа они су створили своје државе.

Печат кнеза Стројимира

Византијски цар Василије I са делегацијом Срба

6. ДОСЕЉАВАЊЕ СРБА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО ДО 11. ВЕКА

Досељавање Срба и Хрвата

Срби и Хрвати припадају групи јужнословенских народа. Они су се на Балканско полуострво доселили у првој половини 7. века. Населили су се на простору Византијског царства, уз дозволу и на позив византијског цара. Срби и Хрвати су по досељавању на Балканско полуострво примили хришћанство, али су паганска верована убрзо поново превладала. Било је потребно неколико векова и неколико покушаја покрштавања док Словени нису прихватили хришћанство.

Сазнајте више

Српске државне области створене на Балканском острву биле су: Србија (обухватала територију касније настали држава Босне и Рашке), Паганија, Захумље, Травунија и Дукља.

Прве српске области

Срби су, током векова, на територији Балканског полуострва створили више **државних области**. Оне су биле међусобно раздвојене и имале су различите господаре. Врховна власт и даље је била византијска, али су области насељене Србима покушавале да се осамостале. Граница између територија које су населили Срби и Хрвати била је река **Цетина**, која се улива у Јадранско море. Српске области су се на подручју приморја низале ка југу, све до реке Бојане. У унутрашњости Балканског полуострва највећа српска област била је територија **Србије**. Она се простирала, на истоку, до реке Ибра и области Раса, а на западу све до Хрватске.

Непознате речи

делегација – група људи на које је пренета нека власт

државна област – територија са границама, народом и управном влашћу

Српске области до 11. века

Објасните положај српских државних области у 10. и 11. веку.

Хрватска до 11. века

Хрвати су се у 7. веку населили на територији од Јадранског мора ка унутрашњости. Од Срба их је делила река Цетина. Створили су државу која је обухватала **приморски** део (Далмација) и **континентални** део (Посавина). У 10. веку, за време владавине Томислава, Хрватска је постала краљевина. Они је уједињио Посавску и Приморску Хрватску. Био је савезник Византије и ратовао је против Бугара и Мађара.

Босна у раном средњем веку

У време када су забележене вести о првим српским областима, сачуване су и вести о Босни. Босна у то време није била држава, био је то географски појам: под Босном се подразумевала територија уз горњи ток реке Босне. Она се налазила у оквирима других држава, пре свега Византије. Касније је и њен северни сусед Угарска почео да полаже право на територију Босне. Временом, на територији Босне стварала се држава на чијем се челу налазио владар, који је носио титулу **бан**.

Непознате речи

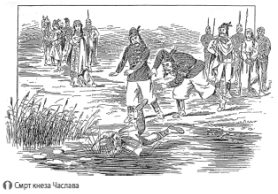
континентално – копнено, територија која се налази унутар континента, тј. удаљена од мора

Кнез Часлав

Србија до 11. века

Један од првих значајнијих српских кнезова био је **Властимир**, који је живео средином 9. века. Његови наследници нису могли да остану самостални па су Србијом наизменично господариле Византија и Бугарска. После смрти бугарског цара Симеона (927. године), Србија се, уз помоћ Византије, ослобађа бугарске власти. На челу државе налазио се **кнез Часлав**. Он је успео да се избави из бугарског заробљеништва и побегне у Србију. У време његове владавине појавила се нова опасност на северним границама Србије. То су били Мађари (Угри), који су преласли Саву и упадали у Србију. У једном од тих окршаја између Срба и Мађара, код реке Саве, око 950. године, погинуо је кнез Часлав. Нешто касније територија Србије се нашла у оквирима једне нове државе – **Самуиловог царства**.

Смрт кнеза Часлава

Бугарски цар Симеон

Стварање бугарске државе

Бугари су азијско племе турског порекла. Узели су учешћа у Великој сеоби народа заједно са Хунима. На Балканско полуострво дошли су тек крајем 7. века. На простору између реке Дунав и планине Балкан веома брзо су покорили затечено словенско становништво. Пошто су Словени били бројнији, Бугари су се с њима стопили. Словенима су наметнули своје име, али су од њих преузели језик. За време владавине цара **Симеона** (893–927) бугарска држава постала је царство и најмоћнија држава на Балканском полуострву. У то време и Србија се нашла под Симеоновом влашћу, а Бугарска је угрожила и саму Византију. Симеоновом смрћу настао је период опадања моћи Бугарске.

Самуилово царство

Против византијске власти је, крајем 10. века (976. године), избио устанак Словена. На челу устанка налазио се **Самуило**, који је, проглашивши се за цара, желео да обнови Бугарско царство. Центар његове државе налазио се у граду Охриду. Цар Самуило је у неколико битака поразио византијску војску и освојио велики део Византије. Његова држава обухватала је највећи део Балканског полуострва. У оквирима његове државе нашле су се Србија, Дукља и део Босне. Самуилову власт признао је и дукљански владар **Јован Владимир**, који се оженио његовом ћерком. Самуилова држава одржала се готово пола века. Самуила је поразио византијски цар **Василије II** почетком 11. века (1014. године) у бици на Беласици. Самуилова војска доживела је страховит пораз. За казну, Византинци су готово све Самуилове војнике осленели. Цар Самуило је после овог пораза преминуо. Византија је под царем Василијем II, који је због победе над Самуилом добио надимак **Бугароубица**, обновила власт на Балканском полуострву. Црквено средиште успостављено у Охриду, није било укинуто, само је уместо патријаршије византијски цар црквено средиште спустио на нижи степен – архиепископију. То је значајно зато што су црквена средишта у Србији била потчињена **Охридској архиепископији**.

Научили смо

- Срби насељавају Балканско полуострво у првој половини 7. века.
- Један од првих значајнијих српских кнезова био је Властимир, који је живео средином 9. века.
- За време владавине цара Симеона, Бугарска је постала царство и најмоћнија држава на Балкану.
- Крајем 10. века избио је устанак Словена против Византије, на чијем челу се налазио Самуило.

Питања и задаци

1. Којој групи народа припадају Срби и Хрвати и када су се доселили на Балканско полуострво?
2. У ком делу Балканског полуострва су се простирале области насељене Србима?
3. Ко су били Бугари и на који начин је настала њихова држава?
4. Опишите међународни положај Србије у првој половини 10. века.
5. Када је настало Самуилово царство, где се протезало и каква је била његова судбина?

ЗАНИМЉИВОСТ

Приликом освајања Дукље, Самуило је заробио њеног кнеза Јована Владимира и одвео га у Бугарску. Међутим, убрзо се у дукљанског кнеза залубила Самуилова кћи Косара. Она је успела да наговори свог оца да је уда за Јована Владимира, који је тада пуштен из заробљеништва и враћен у Дукљу.

Приказ битке на Беласици

Опишите шта се види на слици и одредите ко је представљен као победник, а ко као поражени.

Непознате речи

архиепископија – црквена област којом управља архиепископ – најстарији, главни епископ, њему су потчињене ниже црквене старешине – епископи, који управљају мањим црквеним областима

Задаци: Српске области 1 и Српске области 2

Задатак: Балкан до 11. века

7. ПОКРШТАВАЊЕ СЛОВЕНА

У средњем веку примање хришћанства је за један млад народ или државу значило улазак у хришћанску васељену, припадање цивилизованом свету и својеврсно међународно признање. Владарима су прихватање хришћанства и сарадња са црквом доносили снажну подршку и доприносили јачању централне власти и хомогенизацији тек покрштене државе. Христијанизација је обично вршена драговољно, али било је и случајева када је наметана огњем и мачем.

Свети Климент

Свети Ћирило и Методије

Између Рима и Цариграда

Различите групе Словена насељавале су се на територији или у суседству Византијског царства и Франачке државе. Тако су дошли у додир са веома моћним хришћанским државама, које су имале снажна мисионарска средишта. У зависности од тога да ли су ти центри били повезани са Римом или Цариградом, проповедање се обављало на латинском или грчком језику. Наравно, проповедање на несловенским језицима отежавало је покрштавање.

Мисија Ћирила и Методија

Растислав, владар **Великоморавске кнежевине**, која је била смештена на простору средње Европе (данашње Чешке и Словачке), упутио је средином 9. века изасланике у Цариград. Он је желео да се одупре утицајима немачког свештенства, које је проповедало на латинском језику. Византија му је изашла у сусрет и задатак поверила браћи **Ћирилу** и **Методију**. Они су били жители Солуна и добро су знали словенски језик па су са грчког превели потребне богослужбене књиге на словенски језик. Главни резултати мисије Ћирила и Методија били су велики број покрштених Словена, писмо **глагољица** и читав низ ученика који су наставили делатност својих учитеља.

Када су били протерани из Великоморавске кнежевине, ученици Ћирила и Методија су наставили мисионарски рад на простору Бугарске и Македоније. Средиште њихове делатности постао је **Охрид**, а најважнији мисионари су били Климент и Наум. У том периоду, на територији Бугарске, настало је по узору на глагољицу ново писмо – **ћирилица**, коју су најпре прихватили Срби и Бугари.

Сазнајте више

Ако се изузму појединачни случајеви примања хришћанства, масовни прелазак **Руса** у нову веру уследио је крајем 10. века. Он је остварен у склопу договора цара Василија II и **кнеза Владимира**. Било је предвиђено да кијевски владар у Византију пошаље војну помоћ како би византијски цар окончао грађански рат. Заузврат, Василије II требало је да Владимиру да руку своје сестре Ане, али уз услов да Руси пређу у хришћанство. То се догодило 988. године. По Владимировој заповести, народ је обавезно да дође на обале Дњепра. Ту се појавио и сам кнез. Присутнима је наложено да загазе у воду, у плићаке Дњепра, после чега су византијски свештеници извршили њихово крштење. Читав обред наликовао је крштењу Исуса Христа, које је на реци Јордан обавио Јован Крститељ.

Прихватање хришћанства

Одлучујући талас покрштавања Срба уследио је средином друге половине 9. века, што значи да су Срби прихватили хришћанство пре окончана мисије Ћирила и Методија. Мисионари су долазили углавном из далматинских градова, у којима је Византија повољно успостављала своју власт. У случају Срба, прихватање хришћанства може се пратити и по именима њихових владара. После оних који су владали почев од средине 9. века и носили словенска имена (Властимир, Мутимир, Првослав), 892. године на престо је дошао **Петар Гојниковић**. Он је први српски владар који је имао хришћанско име; после њега долазе и други владари са хришћанским именима. Треба нагласити да је христијанизација обављана тако што су најпре покрштавани владари, владарске породице и великашких родова, а тек онда остало становништво.

Хрвати су, као и Срби, христијанизацији били изложени одмах по досељавању на Балканско полуострво, у 7. веку. Међутим, и код њих је у доцнијим временима било враћања на паганство. Пресудни догађаји који се тичу покрштавања Хрвата одиграли су се у првим деценијама 9. века и везани су за Рим, што је у каснијим вековима учинило да судбина хришћанства код Срба и Хрвата буде различита.

Почеци писмености и књижевности

Прихватање хришћанства код Словена и настанак словенског писма отворили су врата писању првих књига на народном језику и развоју словенске књижевности. Међутим, најстарији споменици словенске писмености нису сачувани до наших дана. Најстарији сачувани рукописи потичу из 10. и 11. века. Углавном су то богослужбени текстови, а међу српским средњовековним рукописима најпознатије је *Мирослављево јеванђеље* с краја 12. века.

ЗАНИМЉИВОСТ

Аутор списа *Слово о писменима*, монах, због своје одважности познат као Црнохрвац Храбри, са много жара и љубави брани словенску азбуку од грчких (византијских) напада. Наиме, Византинци су сматрали да словенска азбука није „света", односно подржавали су схватање да Свето писмо може бити свето само на три језика, тј. да се хришћанство може проповедати само на три језика – грчком, хебрејском и латинском, али не и на словенском. Текст доноси још један податак: пре увођења ове азбуке, тј. писмености, Словени су за споразумевање користили врсте посебних знакова, познате као „резе".

Сазнајте више

Чеси су у 9. веку признавали врховну власт Моравске, а према легенди, првих четрнаест чешких кнезова примили су хришћанство од Франака, средином 9. века. Међутим, оно се учврстило тек у време моравске мисије Ћирила и Методија. За разлику од њих, пређи данашњих Словенаца примили су хришћанство раније, у 8. веку. И, најзад, Пољаци су покрштени крајем 10. века. Сва три народа налазила су се у зони утицаја Рима.

Непознате речи

христијанизација – превођење у хришћанство, ширење хришћанства

мисија – од цркве овлашћени појединци или групе који су имали задатак да шире хришћанство

Задаци:
Покрштавање Срба и Покрштавање Руса

Задатак:
Покрштавање Словена 1

Мирослављево јеванђеље, детаљ

Башчанска плоча, један од најстаријих споменика на глагољици

Задатак:
Покрштавање Словена 2

ГЛАГОЉИЦА	ЋИРИЛИЦА	ГЛАГОЉИЦА	ЋИРИЛИЦА
Аа	Аа	Фф	Фф
Бб	Бб	Хх	Хх
Вв	Вв	Оо	Оо
Гг	Гг	Цц	Цц
Дд	Дд	Чч	Чч
Ее	Ее	Шш	Шш
Жж	Жж	Ъъ	Ъъ
Ѕѕ	Ѕѕ	Ыы	Ыы
Зз	Зз	Ьь	Ьь
Ии	Ии	Ѣѣ	Ѣѣ
І і	І і	Юю	Юю
Кк	Кк	Ѧѧ	Ѧѧ
Лл	Лл	Ѩѩ	Ѩѩ
Мм	Мм	Ѫѫ	Ѫѫ
Нн	Нн	Ѭѭ	Ѭѭ
Оо	Оо	Ѯѯ	Ѯѯ
Пп	Пп	Ѱѱ	Ѱѱ
Рр	Рр	Ѳѳ	Ѳѳ
Сс	Сс	Ѵѵ	Ѵѵ
Тт	Тт		
Уу	Уу		

Научили смо

- На позив владара Великоморавске кнежевине Растислава, Византија шаље браћу Ћирила и Методија да проводе богослужбене књиге на словенски језик.
- Ученици Ћирила и Методија, након што су протерани из Великоморавске, настављају рад на простору Бугарске и Македоније и стварају нову азбуку – Ћирилицу, коју прихватају Срби и Бугари.
- Срби су прихватили хришћанство средином 9. века, а први српски владар који је имао хришћанско име био је Петар Гојниковић.
- Најпознатији српски средњовековни рукопис је *Мирослављево јеванђеље* из 12. века.

Питања и задаци

1. Који су најважнији хришћански центри у средњем веку?
2. Какав је био значај мисије Ћирила и Методија?
3. Када су покрштени Бугари, а када Срби и Руси?
4. Ко је изумео глагољицу, а ко ћирилицу?

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Којој групи народа припадају Срби и Хрвати и када су се доселили на Балканско полуострво?
2. У ком делу Балканског полуострва су се простирале области насељене Србима?
3. Ко су били Бугари и на који начин је настала њихова држава?
4. Шта знаш о Србији у првој половини 10. века.
5. Када је настало Самуилово царство, где се протезало и каква је била његова судбина?
6. Који су најважнији хришћански центри у средњем веку?
7. Какав је био значај мисије Константина и Методија?
8. Када су покрштени Бугари, а када Срби и Руси?
9. Ко је саставио глагољицу, а ко ћирилицу?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 51. и 54. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа, наставник врши проверу знања уз помоћ задатака „Српске области 1", „Српске области 2" и „Балкан до 11. века" са 51. стране, затим задатака „Покрштавање Срба" и „Покрштавање Руса" са 53. стране, као и задатака „Покрштавање Словена 1" и „Покрштавање Словена 2" са 54. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Навести најзначајније личности и географске појмове из раног средњег века на Блакану.

Изглед табле

СРБИ, БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО И ПОКРШТАВАЊЕ СЛОВЕНА

Прве српске области
Прве државе Јужних Словена
Покрштавање Словена
Мисија Ћирила и Методија
Почеци писмености и књижевности

Начин праћења ученичких постигнућа

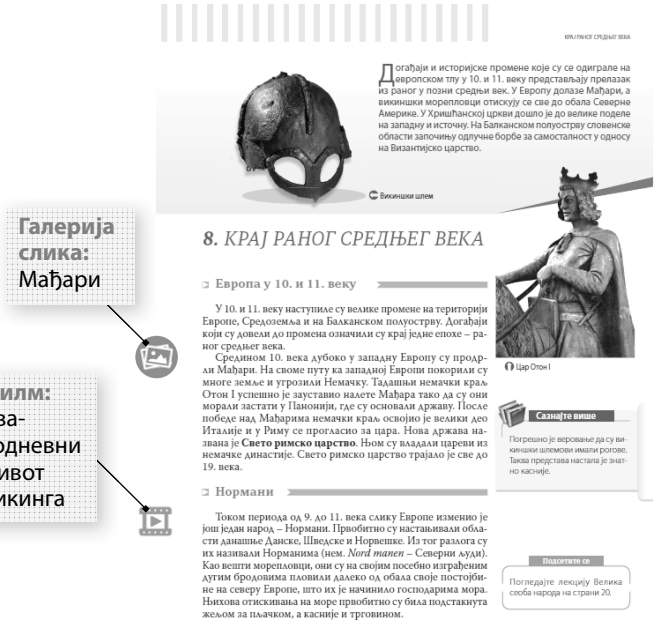
Евалуација часа

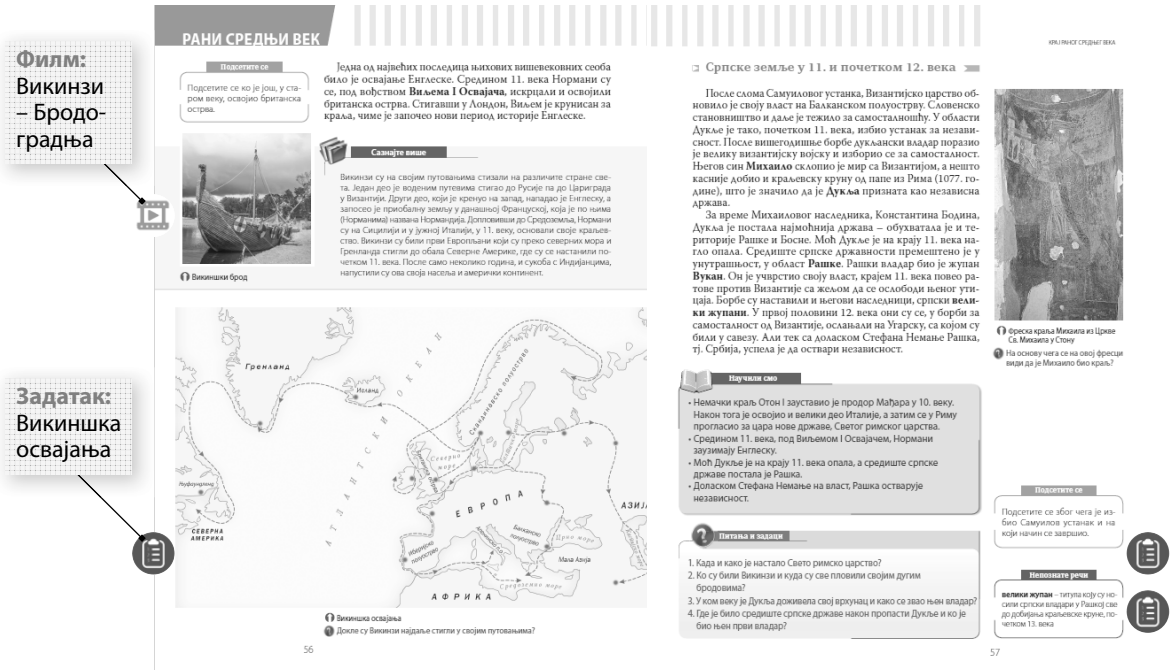
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**19**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Крај раног средњег века**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Упознавање ученика са променама у Европи у 10. и 11. веку и са доласком нових народа и настанком нових држава.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • државности и издваја најистакнутије владарске породице; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву

Кључни појмови	Нормани, Мађари, Свето римско царство, велики раскол, успон Дукље, краљ Михаило, Рашка, велики жупан Вукан.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Уводни део часа (10 минута)

Обнављање наученог са претходног часа. Увод у последњу наставну јединицу из периода раног средњег века.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 51. и 54. стране уџбеника. Након тога, уз помоћ уводног дела текста са 55. стране, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу.

У уводном делу часа наставник тражи од ученика да уради задатке „Покрштавање Словена 1" и „Покрштавање Словена 2" са 54. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Европа у 10. и 11. веку

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Велике промене у 10. и 11. веку.
- Средином 10. века у Европу стижу **Мађари**.
- Зауставио их је немачки краљ **Отон**, који се прогласио за цара **Светог римског царства**.
- **Викинзи** (**Нормани**) својим бродовима, најпре су пљачкали, а затим трговали широм Европе.
- Населили су северну Француску (Нормандија), Сицилију и јужну Италију.
- Стигли су до Северне Америке.
- Средином 11. века **Вилијем I Освајач** освојио је Енглеску и прогласио се за краља.
- Велики црквени раскол (1054) имао је и политичку позадину.

Након завршетка предавања о насељавању Мађара, наставник треба да постави питање: Који су народи учествовали у Великој сеоби народа?

Пре почетка излагања о Викинзима, наставник треба да замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 55. стране уџбеника, а након завршетка излагања да неко други прочита текст из исте апаратуре са 56. стране. Након тога их упућује да пажљиво погледају карту са 56. стране уџбеника и одговоре на питања:

1. Докле су Викинзи најдаље стигли у својим путовањима?
2. Ко је још у старом веку освојио британска острва?

У главном делу часа, наставник приказује ученицима галерију слика „Мађари", као и филм „Свакодневни живот Викинга" са 55. стране, а затим и филм „Викинзи – бродоградња" са 56. стране мултимедијалног PDF-а.

Српске земље у 11. и почетком 12. века

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Почетком 11. века **Дукља** се изборила за самосталност.
- Дукљански владар **Михаило** добио је од римског папе краљевску круну.
- Крајем 11. века моћ Дукље опада, а најјача српска област постаје **Рашка** (Србија).
- Владари Рашке носили су титулу **велики жупан**.
- Уз помоћ Угарске, покушавали су да се ослободе византијске власти.
- Најзначајнији владар Рашке у то време (крајем 11. века) био је **Вукан**.

Након завршетка излагања о положају српских земаља, наставник треба да упути ученике да погледају слику са 57. стране уџбеника и одговоре на питање: На основу чега се види да је Михаило био краљ?

Након тога, ученицима треба поставити питање: Ко је био Самуило и шта се догодило са његовом државом?

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 57. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном дела часа, наставник тражи од ученика да уради задатак „Викиншка освајања" са 56. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Упоредити карту Европе са оном из претходног периода.

Изглед табле

КРАЈ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Велике промене у Европи
Мађари
Свето римско царство
Нормани
Виљем Освајач
Дукља
Краљ Михаило
Велики жупани рашке

Начин праћења ученичких постигнућа

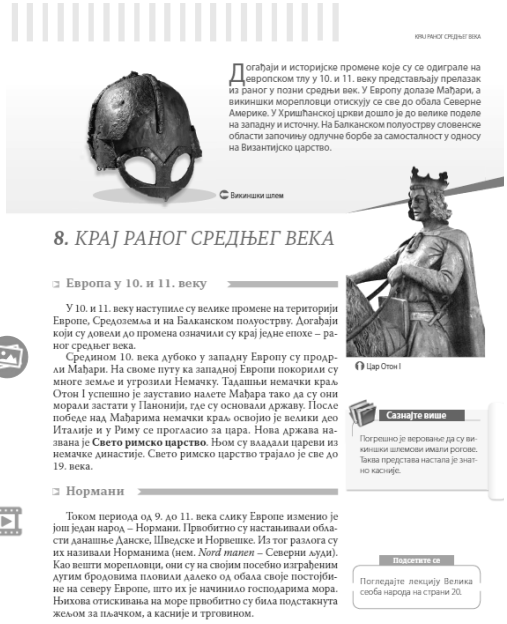
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**20**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Крај раног средњег века**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о променама у европи током 10. и 11. века.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • државности и издваја најистакнутије владарске породице; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву

Кључни појмови	Нормани, Мађари, Свето римско царство, велики раскол, успон Дукље, краљ Михаило, Рашка, велики жупан Вукан.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

КРАЈ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Догађаји и историјске промене које су се одиграле на европском тлу у 10. и 11. веку представљају прелазак из раног у позни средњи век. У Европу долазе Мађари, а викиншки морепловци отискују се све до обала Северне Америке. У Хришћанској цркви дошло је до велике поделе на западну и источну. На Балканском полуострву словенске области започињу одлучне борбе за самосталност у односу на Византијско царство.

Викиншки шлем

8. КРАЈ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Европа у 10. и 11. веку

У 10. и 11. веку наступиле су велике промене на територији Европе, Средоземља и на Балканском полуострву. Догађаји који су довели до промена означили су крај једне епохе – раног средњег века.

Средином 10. века дубоко у западну Европу су продрли Мађари. На своме путу ка западној Европи покорили су многе земље и угрозили Немачку. Тадашњи немачки краљ Отон I успешно је зауставио налете Мађара тако да су они морали застати у Панонији, где су основали државу. После победе над Мађарима немачки краљ освојио је велики део Италије и у Риму се прогласио за цара. Нова држава названа је **Свето римско царство**. Њом су владали цареви из немачке династије. Свето римско царство трајало је све до 19. века.

Цар Отон I

Сазнајте више

Погрешно је веровање да су викиншки шлемови имали рогове. Таква представа настала је знатно касније.

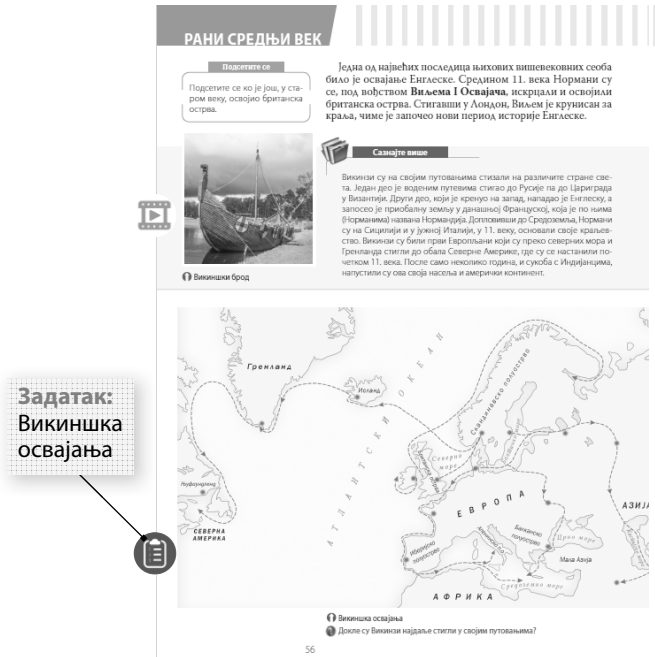
Нормани

Током периода од 9. до 11. века слику Европе изменио је још један народ – Нормани. Првобитно су настањивали области данашње Данске, Шведске и Норвешке. Из тог разлога су их називали Норманима (нем. *Nord manen* – Северни људи). Као вешти морепловци, они су на својим посебно изграђеним дугим бродовима пловили далеко од обала своје постојбине на северу Европе, што их је начинило господарима мора. Њихова отискивања на море првобитно су била подстакнута жељом за пљачком, а касније и трговином.

Подсетите се

Погледајте лекцију Велика сеоба народа на страни 20.

55

РАНИ СРЕДЊИ ВЕК

Подсетите се

Подсетите се ко је још, у старом веку, освојио британска острва.

Једна од највећих последица њихових вишевековних сеоба било је освајање Енглеске. Средином 11. века Нормани су се, под вођством **Виљема I Освајача**, искрцали и освојили британска острва. Стигавши у Лондон, Виљем је крунисан за краља, чиме је започео нови период историје Енглеске.

Викиншки брод

Сазнајте више

Викинзи су на својим путовањима стизали на различите стране света. Један део је воденим путевима стигао до Русије па до Цариграда у Византији. Други део, који је кренуо на запад, нападао је Енглеску, а запосео је приобаљну земљу у данашњој Француској, која је по њима (Норманима) названа Нормандија. Допловивши до Средоземља, Нормани су на Сицилији и у јужној Италији, у 11. веку, основали своје краљевство. Викинзи су били први Европљани који су прешо северних мора и Гренланда стигли до обала Северне Америке, где су се настанили почетком 11. века. После само неколико година, и сукоба с Индијанцима, напустили су ова своја насеља и амерички континент.

Викиншка освајања

Докле су Викинзи најдаље стигли у својим путовањима?

56

Српске земље у 11. и почетком 12. века

После слома Самуиловог устанка, Византијско царство обновило је своју власт на Балканском полуострву. Словенско становништво и даље је тежило за самосталношћу. У области Дукље је тако, почетком 11. века, избио устанак за независност. После вишегодишње борбе дукљански владар поразио је велику византијску војску и изборио се за самосталност. Његов син **Михаило** склопио је мир са Византијом, а нешто касније добио и краљевску круну од папе из Рима (1077. године), што је значило да је **Дукља** призната као независна држава.

За време Михаиловог наследника, Константина Бодина, Дукља је постала најмоћнија држава – обухватала је и територије Рашке и Босне. Моћ Дукље је на крају 11. века нагло опала. Средиште српске државности премештено је у унутрашњост, у област **Рашке**. Рашки владар био је жупан **Вукан**. Он је учврстио своју власт, крајем 11. века повео ратове против Византије са жељом да се ослободи њеног утицаја. Борбе су наставили и његови наследници, српски **велики жупани**. У првој половини 12. века они су се, у борби за самосталност од Византије, ослањали на Угарску, са којом су били у савезу. Али тек са доласком Стефана Немање Рашка, тј. Србија, успела је да оствари независност.

Фреска краља Михаила из Цркве Св. Михаила у Стону

На основу чега се на овој фресци види да је Михаило био краљ?

Научили смо

- Немачки краљ Отон I зауставио је продор Мађара у 10. веку. Након тога је освојио и велики део Италије, а затим се у Риму прогласио за цара нове државе, Светог римског царства.
- Средином 11. века, под Виљемом I Освајачем, Нормани заузимају Енглеску.
- Моћ Дукље је на крају 11. века опала, а средиште српске државе постала је Рашка.
- Доласком Стефана Немање на власт, Рашка остварује независност.

Питања и задаци

1. Када и како је настало Свето римско царство?
2. Ко су били Викинзи и куда су све пловили својим дугим бродовима?
3. У ком веку је Дукља доживела свој врхунац и како се звао њен владар?
4. Где је било средиште српске државе након пропасти Дукље и ко је био њен први владар?

Подсетите се

Подсетите се због чега је избио Самуилов устанак и на који начин се завршио.

Невољне речи

велики жупан – титула коју су носили српски владари у Рашкој све до добијања краљевске круне, почетком 13. века

57

Задатак: Викиншка освајања

Задаци: Викинзи 1 и Викинзи 2

Задатак: Крај раног средњег века 1

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Одакле су и када дошли Мађари?
2. Где су створили своју државу?
3. Када и како је настало Свето римско царство?
4. Ко су били Викинзи и куда су све пловили својим дугим бродовима?
5. Шта су сев освојили Нормани (Викинзи)?
6. У ком веку је Дукља доживела свој врхунац и како се звао њен владар?
7. Где је било средиште српске државе након пропасти Дукље и ко је био њен први владар?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 57. страни уџбеника.
Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа наставник врши проверу знања ученика уз помоћ задатака „Викиншка освајања", „Викинзи 1", „Викинзи 2" и „Крај раног средњег века 1" са 56. и 57. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити пројекат (ПП презентацију) о променама у Европи на крају средњег века.

Изглед табле

КРАЈ РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Велике промене у Европи
Сеобе и освајања (Мађари и Нормани)
Свето римско царство
Виљем Освајач
Дукља
Велики жупани рашке

Начин праћења ученичких постигнућа

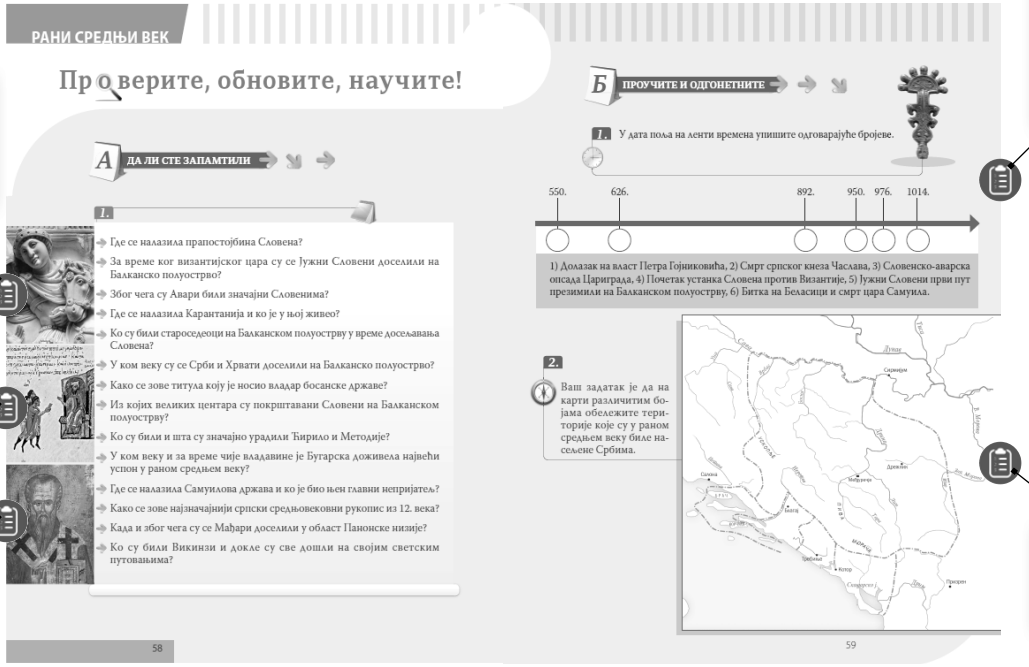
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**21**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку**
Наставна јединица	**Јужни Словени у раном средњем веку**
Врста (тип) часа	Систематизација
Облици рада	Индивидуални, фронтални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални ПДФ
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о теми Јужни Словени у раном средњем веку.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку;

	• илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Прапостојбина Словена, сеобе, прве словенске државе, покрштавање Словена, култура Словена, крај раног средњег века.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

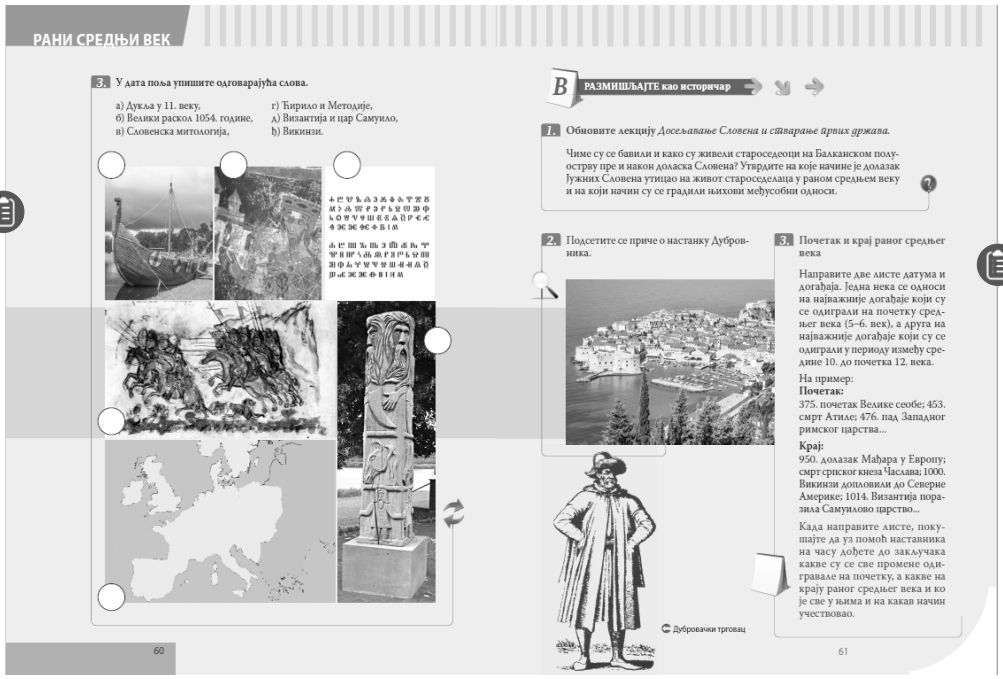
Задаци: Словени 1 и Словени 2

Задатак: Покрштавање Словена 3

Задаци: Мађари и Викинзи 3

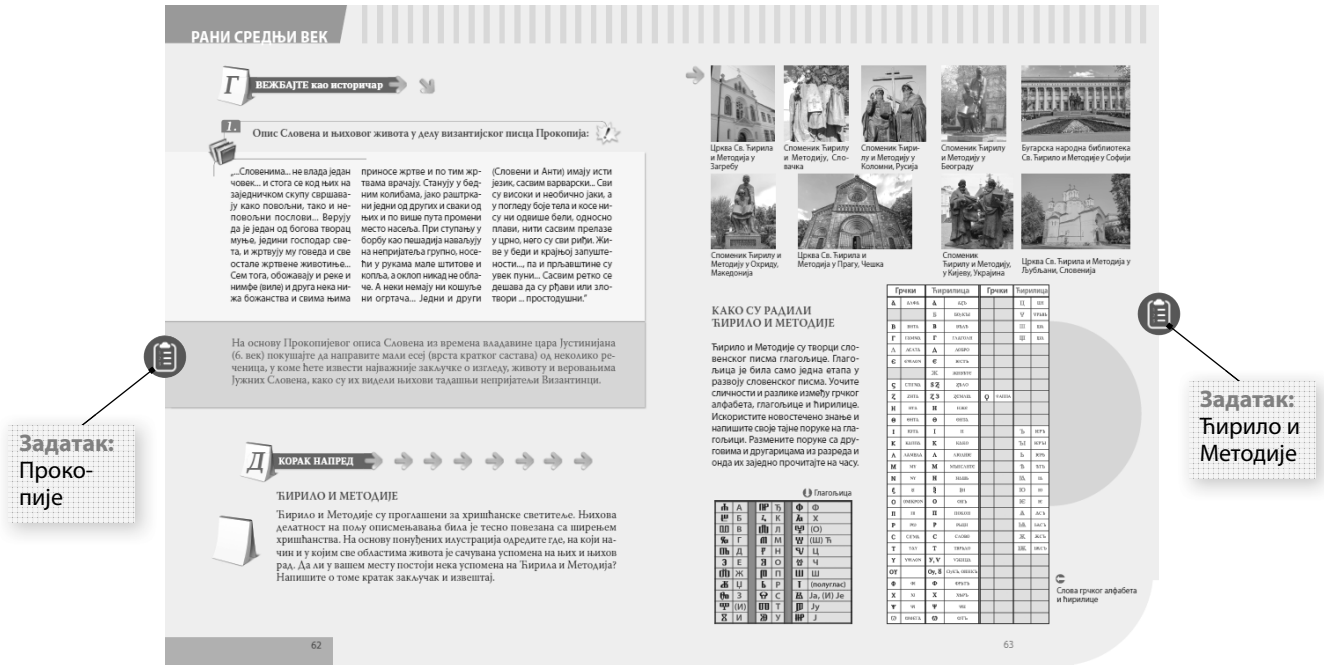
Задатак: Балкан у раном средњем веку

Задатак: Српске области 3

Задатак: Крај раног средњег века 2

Задатак: Дубровник

Уводни део часа (5 минута)

Прегледање свеске и домаћих задатака.

Главни део часа (35 минута)

Резиме теме Јужни Словени у раном средњем веку. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 58, 59, 60, 61, 62. и 63. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа, наставник врши проверу знања уз помоћ задатака „Словени 1", „Словени 2", „Покрштавање Словена 3", „Мађари", „Викинзи", „Балкан у раном средњем веку" и „Српске области 3" са 58. и 59. стране, затим задатака „Крај раног средњег века 2" и „Дубровник" са 60. и 61. стране, као и задатака „Прокопије" и „Ћирило и Методије" са 62. и 63. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Анализа постигнутог у наставној теми Јужни Словени у раном средњем веку.

Домаћи задатак

Подсетити се улоге Словена у европској историји током раног средњег века.

Изглед табле

ЈУЖНИ СЛОВЕНИ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Прапостојбина Словена
Сеобе Словена
Прве словенске државе
Покрштавање и култура Словена
Крај раног средњег века

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

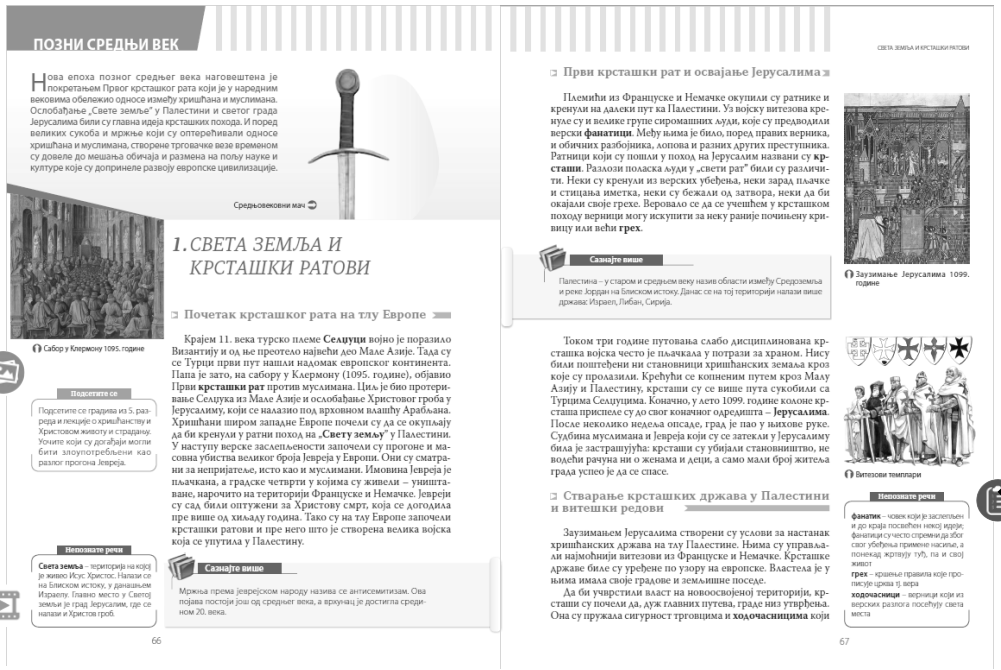
Час број:	**22**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Света земља и крсташки ратови**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са узроцима и последицама серије ратова које називамо Крсташким походима.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Света земља, Селџуци, Јерусалим, Христов гроб, папа, крсташи, Саладин, Ричард Лавље Срце, Барбароса, ходочасници.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, Средњовековно доба повијесног развитка, Загреб 1980. • С. Пеинтер, Историја средњег века, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

Галерија слика: Узроци крсташких ратова

Филм: Крсташки ратови

Задаци: Први крсташки рат 1 и Ходочасници

ЗАНИМЉИВОСТ

Реч темплар изведена је из латинске речи *templum* – храм, па се ови витезови називају још и храмовници. Добили су име по Соломоновом храму у Јерусалиму где су били смештени. Њихов симбол – црвени крст на белом плашту – постао је крсташки заштитни знак.

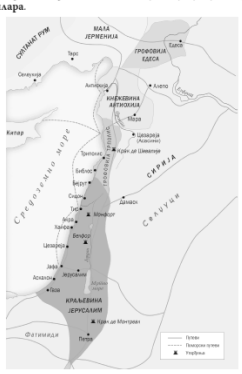

Готфрид Бујонски, заштитник Јерусалима

Саладин

су долазили из Европе. За потребе обезбеђења путника, караванa и спречавање разбојничких напада створени су и посебни крсташки редови. Један од најзначајнијих је био ред **темплара**.

МАЛА ЈЕРМЕНИЈА
ТРОФОНИЈА ЕДЕСА
Едеса
Сирија
КНЕЖЕВИНА АНТИОХИЈА
Антиохија
Алепо
Хама
Цезареја (Кападокија)
Крак де Шевалије
Триполис
СИРИЈА
Библос
Берут
Сидон
Тир
Монфор
Ибелин
Хаифа
Цезареја
Јафа
Аскалон
Јерусалим
Газа
КРАЉЕВИНА ЈЕРУСАЛИМ
Крак де Монтреал
Фатимиди
Петра
Средоземно море
Сиријска пустиња
Планине Моав
Мртво море
Планине Јудеја
Планине Самарија
Планине Галилеја
Планине Хермон
Планине Ливан
Планине Антиливан
Планине Кипар
Планине Сирија
Планине Кавказ
Планине Ермонија
Планине Тавр
Планине Понтијске планине
Планине Анадолија
Планине Јерменија
Планине Месопотамија
Планине Персијски залив
Планине Арабија
Планине Египат
Планине Црно море
Планине Каспијско море
Планине Црвено море
Планине Медитеран
Планине Африка
Планине Европа
Планине Азија
Планине Северно море
Планине Балтичко море
Планине Атлантски океан
Планине Индијски океан
Планине Тихи океан
Планине Арктик
Планине Антарктик
Планине Аустралија
Планине Нови Зеланд
Планине Јужна Америка
Планине Северна Америка

Уводни део часа (10 минута)

Увод у нову наставну тему.

У уводном делу часа наставник упознаје ученике са новом наставном темом уз помоћ текста са 65. стране и уводног текста са 66. стране уџбеника.

У уводном делу часа, наставник показује ученицима галерију слика са 66. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Први крсташки рат

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Позиву папе (1095) одазвали су се витезови из Француске и Немачке.
- Поред витезова, кренули су и многи други, из различитих разлога.
- После три године, уз бројне пљачке и друге проблеме, крсташи стижу у Свету земљу и освајају **Јерусалим** (1099).
- Освајање су обележили крвави сукоби.
- Основана је **Краљевина Јерусалим** и друге крсташке државе.
- Изградњом утврђења дуж путева, обезбеђена је сигурност за трговце и ходочаснике.
- Оснивају се и крсташки редови (темплари).

Након излагања о почетку Првог крсташког рата и напада крсташке војске на групе Јевреја које су живеле у Европи, треба замолити ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 66. стране уџбеника. Тада наставник покреће дискусију о антисемитизму. Након тога, упућује ученике да погледају слике са 66. и 67. стране, као и да пажљиво погледају карту са 68. стране. Тада замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 67. стране уџбеника. На крају овог дела часа, наставник уз помоћ занимљивости са 68. стране треба да објасни ученицима разлике између појединих крсташких редова.

На почетку главног дела часа, наставник приказује ученицима филм „Крсташки ратови" са 66. стране мултимедијалног PDF-а.

Трећи и Четврти крсташки рат

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Муслимани су, под вођством **Саладина**, 1187. године поново заузели Јерусалим.
- 1189. године покренут је **Трећи крсташки рат**, уз учешће највећих европских владара.
- Јерусалим је остао у рукама муслимана, уз безбедност за трговце и ходочаснике.
- Трговци из Европе почели су више да путују у Азију.
- Дошло је до **мешања култура** истока и запада.

- **Марко Поло** стигао је чак до Кине.
- Ниједан од девет похода није довео до успостављања трајне хришћанске власти у Палестини.
- Током **Четвртог похода** (1204), уместо Јерусалима, крсташи су напали и заузели Цариград. Латинско царство у Цариграду (1204–1261).

Приликом излагања о Трећем крсташком рату, наставник треба да упути ученике да погледају слике са 68. и 69. стране уџбеника. Након завршетка предавања о том походу, наставник треба да затражи од ученика/ученице да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 69. стране, као и текстове о енглеском краљу Ричарду и муслиманском владару Саладину са 88. стране уџбеника. На крају главног дела часа, приликом излагања о Четвртом крсташком рату, наставник треба да упути ученике да погледају слике са 70. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа, наставник тражи од ученика да уради задатке „Први крсташки рат 1" и „Ходочасници" 67. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 70. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник тражи од ученика да уради задатке „Први крсташки рат 2" и „Саладин" са 69. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Посебно обратити пажњу на први, други и четврти крсташки поход.

Изглед табле

СВЕТА ЗЕМЉА И КРСТАШКИ РАТОВИ

Света земља
Селџуци у Јерусалиму
Први крсташки рат
Саладин осваја Јерусалим
Трећи крсташки рат
Значај крсташких ратова
Последице крсташких ратова
Четврти крсташки рат

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**23.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Света земља и крсташки ратови**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о значају крсташких ратова на даљи ток историје Европе и медитерана.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Света земља, Селџуци, Јерусалим, Христов гроб, папа, крсташи, Саладин, Ричард Лавље Срце, Барбароса, ходочасници.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба йовијесної развиткa*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњеī века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Нова епоха позног средњег века наговештена је покретањем Првог крсташког рата који је у народним вековима обележио односе између хришћана и муслимана. Ослобађање „Свете земље" у Палестини и светог града Јерусалима били су главна идеја крсташких похода. И поред великих сукоба и мржње који су оптерећивали односе хришћана и муслимана, створене трговачке везе временом су довеле до мешања обичаја и размена на пољу науке и културе које су допринеле развоју европске цивилизације.

Средњовековни мач

Сабор у Клермону 1095. године

1. СВЕТА ЗЕМЉА И КРСТАШКИ РАТОВИ

Почетак крсташког рата на тлу Европе

Крајем 11. века турско племе **Селџуци** војно је поразило Византију и од ње преотело највећи део Мале Азије. Тада су се Турци први пут нашли надомак европског континента. Папа је зато, на сабору у Клермону (1095. године), објавио Први **крсташки рат** против муслимана. Циљ је био протеривање Селџука из Мале Азије и ослобађање Христовог гроба у Јерусалиму, који се налазио под врховном влашћу Арабљана. Хришћани широм западне Европе почели су да се окупљају да би кренули у ратни поход на „**Свету земљу**" у Палестини. У наступу верске заслепљености започели су прогоне и масовна убиства великог броја Јевреја у Европи. Они су сматрани за непријатеље, исто као и муслимани. Имовина Јевреја је пљачкана, а градске четврти у којима су живели – уништавање, нарочито на територији Француске и Немачке. Јевреји су сад били оптужени за Христову смрт, која се догодила пре више од хиљаду година. Тако су на тлу Европе започели крсташки ратови и пре него што је створена велика војска која се упутила у Палестину.

Подсетите се

Подсетите се градива из 5. разреда и лекције о хришћанству и Христовом животу и страдању. Учините који су догађаји могли бити злоупотребљени као разлог прогона Јевреја.

Непознате речи

Света земља – територија на којој је живео Исус Христос. Налази се на Блиском истоку, у данашњем Израелу. Главно место у Светој земљи је град Јерусалим, где се налази и Христов гроб.

Сазнајте више

Мржња према јеврејском народу назива се антисемитизам. Ова појава постоји још од средњег века, а врхунац је достигла средином 20. века.

66

СВЕТА ЗЕМЉА И КРСТАШКИ РАТОВИ

Први крсташки рат и освајање Јерусалима

Племићи из Француске и Немачке окупили су ратнике и кренули на далеки пут ка Палестини. Уз војску витезова кренуле су и велике групе сиромашних људи, које су предводили верски **фанатици**. Међу њима је било, поред правих верника, и обичних разбојника, лопова и разних других преступника. Ратници који су пошли у поход на Јерусалим названи су **крсташи**. Разлози поласка људи у „свети рат" били су различити. Неки су кренули из верских убеђења, неки зарад пљачке и стицања иметка, неки су бежали од затвора, неки да би окајали своје грехе. Веровало се да се учешћем у крсташком походу верници могу искупити за неку раније почињену кривицу или већи **грех**.

Сазнајте више

Палестина – у старом и средњем веку назив области између Средоземља и реке Јордан на Блиском истоку. Данас се на тој територији налази више држава: Израел, Либан, Сирија.

Заузимање Јерусалима 1099. године

Током три године путовања слабо дисциплинована крсташка војска често је пљачкала у потрази за храном. Нису били поштеђени ни становници хришћанских земаља кроз које су пролазили. Крећући се копненим путем преко Мале Азије и Палестину, крсташи су се више пута сукобили са Турцима Селџуцима. Коначно, у лето 1099. године колоне крсташа приспеле су до свог коначног одредишта – **Јерусалима**. После неколико недеља опсаде, град је пао у њихове руке. Судбина муслимана и Јевреја који су се затекли у Јерусалиму била је застрашујућа: крсташи су убијали становништво, не водећи рачуна ни о женама и деци, а само мали број житеља града успео је да се спасе.

Витезови темплари

Стварање крсташких држава у Палестини и витешки редови

Заузимањем Јерусалима створени су услови за настанак хришћанских држава на тлу Палестине. Њима су управљали најмоћнији витезови из Француске и Немачке. Крсташке државе биле су уређене по узору на европске. Властела је у њима имала своје градове и земљишне поседе.

Да би учврстили власт на новоосвојеној територији, крсташи су почели да, дуж главних путева, граде низ утврђења. Она су пружала сигурност трговцима и **ходочасницима** који

Непознате речи

фанатик – човек који је заслепљен и до краја посвећен некој идеји; фанатици су често спремни да због свог убеђења примене насиље, а понекад жртвују туђ, па и свој живот

грех – кршење правила које прописује црква тј. вера

ходочасници – верници који из верских разлога посећују света места

67

Задаци:
Први крсташки рат 1 и Ходочасници

ЗАНИМЉИВОСТ

Реч темплар изведена је из латинске речи *templum* – храм, па се ови витезови називају још и храмовници. Добили су име по Соломоновом храму у Јерусалиму где су били смештени. Њихов симбол – црвени крст на белом платну – постао је крсташки заштитни знак.

Готфрид Бујонски, заштитник Јерусалима

су долазили из Европе. За потребе обезбеђења путника, каравана и спречавање разбојничких напада створени су и посебни крсташки редови. Један од најзначајнијих је био ред **темплара**.

Крсташке државе после Првог крсташког рата

Саладин

Саладин и обнова исламске власти над Јерусалимом

Само неколико деценија по заузимању Јерусалима, крсташке државе почеле су да губе првобитну моћ. Муслимани су се тада ујединили под влашћу једног човека – **Саладина**. Он је успео да у више наврата порази непријатељску војску, а после опсаде, Јерусалим је 1187. године пао у његове руке.

По заузимању града Саладин, за разлику од крсташа, није вршио одмазду над становницима града. Неки су одведени у заробљеништво, а већина је слободно напустила Јерусалим.

Вест о паду Јерусалимског краљевства одјекнула је у Западној Европи. Убрзо је покренут **Трећи крсташки рат** (1189–1192), који су предводили највећи европски владари: енглески краљ **Ричард I Лавље Срце** и немачки цар **Фридрих I Барбароса** (Рибобради). Немачки цар преминуо је још на путу ка Палестини, док је енглески краљ у више битака одмеравао снаге са Саладином. Упркос великим биткама и жртвама, и овај поход завршио се неуспехом. Остало је забележено да су два владара, Ричард и Саладин, иако велики противници, градили међусобно ратничко поштовање. Саладин је Ричарду слао поклоне, коње, а када се енглески краљ разболео, чак и свог лекара. На крају је склопљен споразум по коме је Јерусалим остао у рукама муслимана, али су хришћански ходочасници могли слободно да га посећују. Ричард се потом са својом војском вратио у Европу.

Крак де Шевалије, најјача крсташка тврђава у Палестини

Краљ Ричард I Лавље Срце

Последице крсташких ратова

Последице крсташких ратова осетиле су се и у Палестини и у Европи. У Европи, феудални земљишни поседи витезова који су погинули, или се настанили у Палестини, остали су без господара. Та имања постала су власништво краља. Тако су европски краљеви проширили своје територијалне поседе и увећали богатство, што је условило јачање краљевске власти. Јачањем краљеве власти слабила је моћ његових поданика – феудалаца.

После настањивања Европљана на Блиском истоку (Палестини), унапређена је трговина између европских градова и крсташких држава. Она се одвијала поморским путем преко Средоземља, али и преко територије Палестине.

Трговци из Европе почели су више да путују у Азију. Крсташи су од Арабљана примили много знања из медицине, астрономије и математике. У самој Палестини крсташи су почели да прихватају неке домаће обичаје. Један од француских витезова изјавио је: „Били смо западњаци, а сад смо се претворили у источњаке. Јучерашњи Италијан или Француз премештен овамо постао је Палестинац." Усвајањем обичаја и начина свакодневног живота дошло је и до мешања култура. Европљани су развили интересовање за истраживање судбоносних држава, култура и географских простора. У 13. веку врхунац тих стремљења остварио је венецијански путник **Марко Поло**, који је стигао до Кине.

Крај крсташких ратова

Након пропасти Трећег крсташког рата уследили су нови покушаји да се успостави власт хришћана у Светој земљи. До

Сазнајте више

Људи у Палестини, иако припадници различитих верои... повести, почели су мирно да живе једни поред других и да међусобно тргују. У Европу извозили скупе ћилиме, свилу, луксузне тканине и занатске производе.

Задаци: Први крсташки рат 2 и Саладин

Крсташи освајају Цариград

Цар Светог римског царства Фридрих II и владар Египта ел Камил

Муслиманско освајање града Акре 1291. године

краја 13. века крсташке државе су постепено губиле независност. До тада је покренуто укупно девет крсташких ратова. Ниједан од њих није довео до жељеног циља и дуготрајног обнављања хришћанске власти у Палестини. Међу њима најзначајнији је био **Четврти крсташки рат**. Иако је покренут да би се ослободила Света земља, крсташи су променили циљ и 1204. године освојили **Цариград**, престоницу Византијског царства. Тиме су крсташки походи изгубили смисао рата против припадника друге вере са циљем ослобађања Христовог гроба и Свете земље.

Крсташки ратови оставили су дубок траг на односе хришћана и муслимана. Чак и данас, готово хиљаду година касније, присутна су сећања на крвопролића крсташких ратова као опомена да се сличне будући ратови, нарочито на територији Блиског истока. С друге стране, мешање различитих обичаја и наслеђа обогатило је културу Европљана и Арабљана.

Научили смо

- Крајем 11. века, турско племе Селџуци загосподарило је већим делом Мале Азије, па је зато папа на сабору у Клермону 1095. објавио Први крсташки рат.
- Крсташи су заузели Јерусалим у лето 1099. године и убили велики број муслимана и Јевреја који су живели у граду.
- Успех Првог крсташког рата омогућио је стварање хришћанских држава на тлу Палестине по узору на европске.
- Саладин је успео да уједини муслимане, који су овладали Јерусалимом 1187. године. Због тога је покренут Трећи крсташки рат, али је он за крсташе био неуспешан.
- Као последица крсташких похода у Палестини, дошло је до мешања култура.
- До краја 13. века покренуто је укупно девет крсташких ратова. У Четвртом крсташком рату, крсташи су освојили Цариград 1204. године, што је обесмислило смисао рата против припадника друге вере.

Питања и задаци

1. Каква је судбина задесила јеврејско становништво у Западној Европи након објављивања Првог крсташког рата?
2. Ко су били крсташи, а ко ходочасници?
3. Како су хришћани организовали власт на освојеним територијама у Палестини?
4. Ко је био Саладин и какав је био његов однос према енглеском краљу Ричарду?
5. Наведите најважније последице крсташких ратова.

Задатак: Крсташки ратови

Задаци: Трећи крсташки рат и Темплари

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Где се налази Света земља и зашто се тако зове?
2. Који муслимански народ је освојио Свету земљу у 11. веку?
3. Каква је судбина задесила јеврејско становништво у Западној Европи након објављивања Првог крсташког рата?
4. Ко су били крсташи, а ко ходочасници?
5. Како су хришћани организовали власт на освојеним територијама у Палестини?
6. Ко је био Саладин и какав је био његов однос према енглеском краљу Ричарду?
7. По чему се 4. крсташки рат разликовао од осталих?
8. Наведите најважније последице крсташких ратова.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 70. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа наставник проверава знање ученика уз помоћ задатака: „Први крсташки рат 1" и „Ходочасници" са 67. стране, затим „Први крсташки рат 2" и „Саладин" са 69. стране, као и „Крсташки ратови", „Трећи крсташки рат" и „Темплари" са 70. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Показати на карти промене изазване Крсташким ратовима.

Изглед табле

СВЕТА ЗЕМЉА И КРСТАШКИ РАТОВИ

Света земља
Селџуци
Први, Трећи и Четврти крсташки рат
Саладин
Значај крсташких ратова
Последице крсташких ратова

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

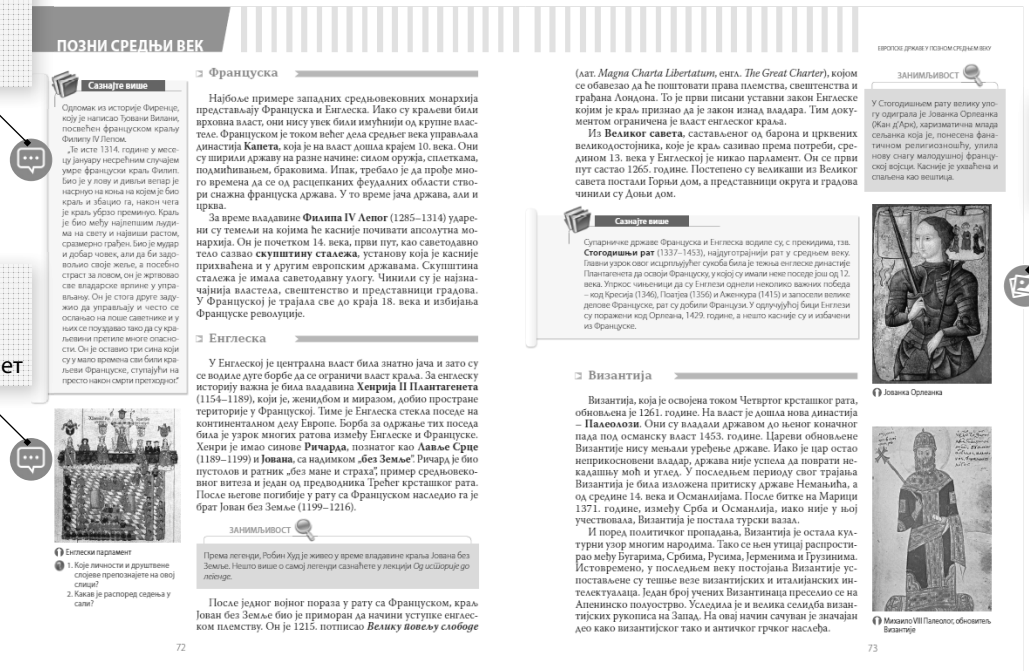
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**24.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Европске државе у позном средњем веку**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са развојем држава западне Европе у позном средњем веку.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Француска, Енглеска, Капети, Валое, Плантагенети, скупштина сталежа, парламент.

Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Литература за наставнике	• Уџбеник, приручник за извођење наставе • М. Брандт, *Средњовековно доба повијесног развитка*, Загреб 1980. • С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, 1997.
Литература за ученике	• Уџбеник; • Дечја илустрована енциклопедија – средњи век.

Приказ мултимедијалних садржаја

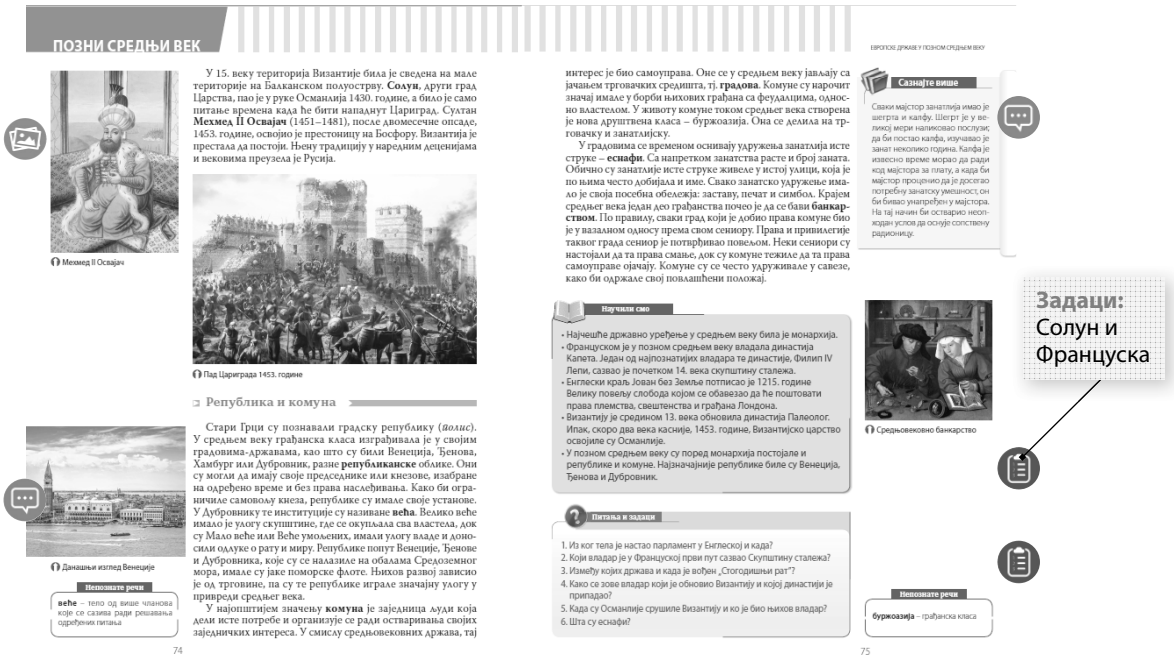

Додатни садржај: Филип IV Лепи

Додатни садржај: Хенри II Плантагенет

Галерија слика: Стогодишњи рат

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

ЕВРОПСКЕ ДРЖАВЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

У 15. веку територија Византије била је сведена на мале територије на Балканском полуострву. **Солун**, други град Царства, пао је у руке Османлија 1430. године, а било је само питање времена када ће бити нападнут Цариград. Султан **Мехмед II Освајач** (1451–1481), после двомесечне опсаде, 1453. године, освојио је престоницу на Босфору. Византија је престала да постоји. Њену традицију у наредним деценијама и вековима преузела је Русија.

Мехмед II Освајач

Пад Цариграда 1453. године

Република и комуна

Стари Грци су познавали градску републику (*полис*). У средњем веку грађанска класа изграђивала је у својим градовима-државама, као што су били Венеција, Ђенова, Хамбург или Дубровник, разне **републиканске** облике. Они су могли да имају своје председнике или кнезове, изабране на одређено време и без права наслеђивања. Како би ограничиле самовољу кнеза, републике су имале своје установе. У Дубровнику те институције су називане **већа**. Велико веће имало је улогу скупштине, где се окупљала сва властела, док су Мало веће или Веће умољених, имали улогу владе и доносили одлуке о рату и миру. Републике попут Венеције, Ђенове и Дубровника, које су се налазиле на обалама Средоземног мора, имале су јаке поморске флоте. Њихов развој зависио је од трговине, па су те републике играле значајну улогу у привреди средњег века.

У најопштијем значењу **комуна** је заједница људи која дели исте потребе и организује се ради остваривања својих заједничких интереса. У смислу средњовековних држава, тај интерес је био самоуправа. Оне се у средњем веку јављају са јачањем трговачких средишта, тј. **градова**. Комуне су нарочит значај имале у борби њихових грађана са феудалцима, односно властелом. У животу комуне током средњег века створена је нова друштвена класа – буржоазија. Она се делила на трговачку и занатлијску.

У градовима се временом оснивају удружења занатлија исте струке – **еснафи**. Са напретком занатства расте и број заната. Обично су занатлије исте струке живеле у истој улици, која је по њима често добијала и име. Свако занатско удружење имало је своја посебна обележја: заставу, печат и симбол. Крајем средњег века један део грађанства почео је да се бави **банкарством**. По правилу, сваки град који је добио права комуне био је у вазалном односу према свом сениору. Права и привилегије таквог града сениор је потврђивао повељом. Неки сениори су настојали да та права смање, док су комуне тежиле да та права самоуправе ојачају. Комуне су се често удруживале у савезе, како би одржале свој повлашћени положај.

Сазнајте више

Сваки мајстор занатлија имао је шегрта и калфу. Шегрт је у великој мери наликовао послузи; да би постао калфа, изучавао је занат неколико година. Калфа је извесно време морао да ради код мајстора за плату, а када би мајстор проценио да је достигао потребну занатску умешност, он би бивао унапређен у мајстора. На тај начин би остварио неопходан услов да оснује сопствену радионицу.

Научили смо

- Најчешће државно уређење у средњем веку била је монархија.
- Француском је у позном средњем веку владала династија Капета. Један од најпознатијих владара те династије, Филип IV Лепи, сазвао је почетком 14. века скупштину сталежа.
- Енглески краљ Јован без Земље потписао је 1215. године Велику повељу слобода којом се обавезао да ће поштовати права племства, свештенства и грађана Лондона.
- Византију је средином 13. века обновила династија Палеолог. Ипак, скоро два века касније, 1453. године, Византијско царство освојиле су Османлије.
- У позном средњем веку су поред монархија постојале и републике и комуне. Најзначајније републике биле су Венеција, Ђенова и Дубровник.

Средњовековно банкарство

Задаци:
Солун и Француска

Питања и задаци

1. Из ког тела је настао парламент у Енглеској и када?
2. Који владар је у Француској први пут сазвао Скупштину сталежа?
3. Између којих држава и када је вођен „Стогодишњи рат"?
4. Како се зове владар који је обновио Византију и којој династији је припадао?
5. Када су Османлије срушиле Византију и ко је био њихов владар?
6. Шта су еснафи?

Данашњи изглед Венеције

Непознате речи

веће – тело од више чланова које се сазива ради решавања одређених питања

Непознате речи

буржоазија – грађанска класа

74

75

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову тему.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 70. стране уџбеника. Након тога, уз помоћ уводног дела текста са 71. стране, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу.

Главни део часа (30 минута)

Француска

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Од 987. на власти је династија **Капета**.
- Крупни феудалци често су имали веће поседе од краљевских.
- Поједини феудалци су водили самосталну политику.
- Краљеви су се ослањали на цркву и грађанство.
- Краљевски посед (домен) постепено се увећавао, чиме је јачала његова власт.

- У Паризу је формиран **централни суд**.
- Краљ **Луј IX Свети** (1223–1270). Пример владара са духовним и витешким врлинама.
- **Филип IV Лепи** (1285–1314). Јака (централизована) власт владара, који управља земљом уз помоћ чиновника.
- Установљена је скупштина сталежа.

На почетку главног дела часа наставник упућује ученике да погледају илустрацију Луја IX Светог, као и да, након завршетка излагања о врстама држава средњег века, прочитају текст из апаратуре *Занимљивост* са 71. стране уџбеника. Након завршетка излагања о француској држави, наставник затражи од ученика/ученице да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 72. стране уџбеника.

У овом делу часа, наставник приказује додатни садржај „Филип IV Лепи" са 72. стране мултимедијалног PDF -а.

Енглеска

Предавање са акцентом на кључне садржаје:
Покушаји да се ограничи власт краља.

- У време краља **Хенрија I** (1100–1135) регулисано је судство.
- **Хенри II Плантагенет** (1154–1189) стекао је доста територија у Француској.
- **Ричард Лавље Срце** (1189–1199) – прави средњовековни витез.
- **Џон без Земље** (1199–1216) – слаб владар, који је поражен од француског краља **Филипа II Августа** (1165–1222).
- ***Великом повељом слобода*** (1215) ограничена је власт краља (није изнад закона).
- Године 1265. први пут се састао енглески **Парламент**, који је касније подељен на Горњи и Доњи дом.
- После смене династија у Француској (Валоа уместо Капета), Енглези (Плантагенети) су сматрали да имају право на њихове територије.
- После три велике победе (код **Кресија** 1346, **Поатјеа** 1356 и **Аженкура** 1415) изгледало је да ће Енглези тријумфовати.
- Французи су победили код **Орлеана** 1429. и потом протерали Енглезе из Француске.
- Приликом опсаде Орлеана истакла се легендарна Јованка Орлеанка.

На почетку главног дела часа наставник упућује ученике да погледају илустрацију Луја IX Светог, као и да, након завршетка излагања о врстама држава средњег века, прочитају текст из апаратуре *Занимљивост* са 71. стране уџбеника. Након завршетка излагања о француској држави, наставник затражи од ученика/ученице да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 72. стране уџбеника. Након кратког излагања о Стогодишњем рату, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 73. стране уџбеника.

У овом делу часа, наставник приказује додатни садржај „Хенри II Плантагенет" и галерију слика „Стогодишњи рат" са 72. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ прва три питања са 75. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа наставник тражи од ученика даураде задатке „Француска" и „Енглеска" са 75. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Научити најбитније владаре династија Капета и Плантагенета.

Изглед табле

ЕВРОПСКЕ ДРЖАВЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Француска
- **Династија Капета**
- **Феудална расцепканост**
- **Скупштина сталежа**

Енглеска
- **Јака власт владара**
- **Династија Плантагенет**
- **Велика повеља слобода**
- **Парламент**

Стогодишњи рат
- **Победа Француза**
- **Јованка Орлеанка**

Начин праћења ученичких постигнућа

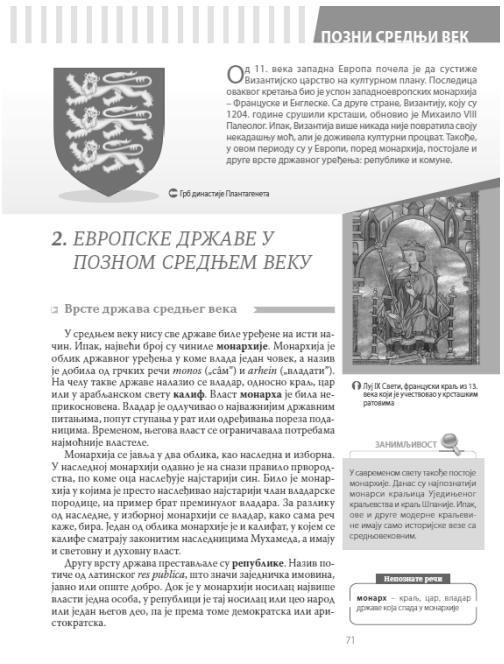
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**25.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Европске државе у позном средњем веку**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са најважнијим догађајима у Византији током позног средњег века. Такође, упознавање са различитим типовима уређења средњовековних држава.
Исходи	На крају часа ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Византија, Палоелог, Османлије, пад Цариграда и Византије, република, комуна, занатска радионица, банкарство.

Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Од 11. века западна Европа почела је да сустиже Византијско царство на културном плану. Последица овакног кретања био је успон западноевропских монархија – Француске и Енглеске. Са друге стране, Византију, коју су 1204. године срушили крсташи, обновио је Михаило VIII Палеолог. Ипак, Византија више никада није повратила своју некадашњу моћ, али је доживела културни процват. Такође, у овом периоду су у Европи, поред монархија, постојале и друге врсте државног уређења: републике и комуне.

Грб династије Плантагенета

2. ЕВРОПСКЕ ДРЖАВЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Врсте држава средњег века

У средњем веку нису све државе биле уређене на исти начин. Ипак, највећи број су чиниле **монархије**. Монархија је облик државног уређења у коме влада један човек, а назив је добила од грчких речи *monos* („сам") и *arhein* („владати"). На челу такве државе налазио се владар, односно краљ, цар или у арапљанском свету **калиф**. Власт **монарха** је била неприкосновена. Владар је одлучивао о најважнијим државним питањима, попут ступања у рат или одређивања пореза поданицима. Временом, његова власт се ограничавала потребама најмоћније властеле.

Монархија се јавља у два облика, као наследна и изборна. У наследној монархији одавно је на снази правило прворођства, по коме оца наслеђује најстарији син. Било је монархија у којима је престо наслеђивао најстарији члан владарске породице, на пример брат преминулог владара. За разлику од наследне, у изборној монархији се владар, како сама реч каже, бира. Један од облика монархије је и калифат, у којем се калифе сматрају законитим наследницима Мухамеда, а имају и световну и духовну власт.

Другу врсту држава представљале су **републике**. Назив потиче од латинског *res publica*, што значи заједничка имовина, јавно или опште добро. Док је у монархији носилац највише власти једна особа, у републици је тај носилац или цео народ или један његов део, па је према томе демократска или аристократска.

Луј IX Свети, француски краљ из 13. века који је учествовао у крсташким ратовима

ЗАНИМЉИВОСТ

У савременом свету такође постоје монархије. Данас су најпознатији монарси краљица Уједињеног краљевства и краљ Шпаније. Ипак, ове и друге модерне краљевине имају само историјске везе са средњовековним.

Непознате речи

монарх – краљ, цар, владар државе која спада у монархије

71

Сазнајте више

Одломак из историје Фиренце, коју је написао Ђованни Виљани, посвећен француском краљу Филипу IV Лепом.

„Те исте 1314. године у месецу јануару несрећним случајем умре француски краљ Филип. Био је у лову и дивљи вепар је насрнуо на коња на којем је био краљ и збацио га, након чега је краљ убрзо преминуо. Краљ је био међу најлепшим људима на свету и највишим растом, сразмерно грађен, био је мудар и добар човек, али да би задовољио своје жеље, а посебно страст за ловом, он је жртвовао све владарске врлине у управљању. Он је стога друге задужио да управљају и често се осланао на лоше саветнике и у њих се поуздаво тако да су краљевини претиле многе опасности. Он је оставио три сина који су у мало времена сви били краљеви Француске, ступајући на престо након смрти претходног."

Енглески парламент

1. Које личности и друштвене слојеве препознајете на овој слици?
2. Какав је распоред седења у сали?

Француска

Најбоље примере западних средњовековних монархија представљају Француска и Енглеска. Иако су краљеви били врховна власт, они нису увек били имућнији од крупне властеле. Француском је током већег дела средњег века управљала династија **Капета**, која је на власт дошла крајем 10. века. Они су ширили државу на разне начине: силом оружја, сплеткама, подмићивањем, браковима. Ипак, требало је да прође много времена да се од расцепканих феудалних области створи снажна француска држава. У то време јача држава, али и црква.

За време владавине **Филипа IV Лепог** (1285–1314) ударени су темељи на којима ће касније почивати апсолутна монархија. Он је почетком 14. века, први пут, као саветодавно тело сазвао **скупштину сталежа**, установу која је касније прихваћена и у другим европским државама. Скупштина сталежа је имала саветодавну улогу. Чинили су је најзначајнија властела, свештенство и представници градова. У Француској је трајала све до краја 18. века и избијања Француске револуције.

Енглеска

У Енглеској је централна власт била знатно јача и зато су се водиле дуге борбе да се ограничи власт краља. За енглеску историју важна је била владавина **Хенрија II Плантагенета** (1154–1189), који је, женидбом и миразом, добио простране територије у Француској. Тиме је Енглеска стекла посебе на континенталном делу Европе. Борба за одржање тих поседа била је узрок многих ратова између Енглеске и Француске. Хенри је имао синове **Ричарда**, познатог као **Лављe Срце** (1189–1199) и **Јована**, са надимком **„без Земље"**. Ричард је био пустолов и ратник „без мане и страха", пример средњовековног витеза и један од предводника Трећег крсташког рата. После његове погибије у рату са Француском наслеђио га је брат Јован без Земље (1199–1216).

ЗАНИМЉИВОСТ

Прича легенди, Робин Худ је живео у време владавине краља Јована без Земље. Нешто више о самој легенди сазнаћете у лекцији *Од историје до легенде.*

После једног војног пораза у рату са Француском, краљ Јован без Земље био је приморан да начини уступке енглеском племству. Он је 1215. потписао ***Велику повељу слобода*** (лат. *Magna Charta Libertatum*, енгл. *The Great Charter*), којом се обавезао да ће поштовати права племства, свештенства и грађана Лондона. То је први писани уставни закон Енглеске којим је краљ признао да је закон изнад владара. Тим документом ограничена је власт енглеског краља.

Из **Великог савета**, састављеног од барона и црквених великодостојника, које је краљ сазивао према потреби, средином 13. века у Енглеској је никао парламент. Он се први пут састао 1265. године. Постепено су великаши из Великог савета постали Горњи дом, а представници округа и градова чинили су Доњи дом.

Сазнајте више

Супарнике државе Француска и Енглеска водиле су, с прекидима, тзв. **Стогодишњи рат** (1337–1453), најдуготрајнији рат у средњем веку. Главни узрок овог исцрпљујућег сукоба била је тежња енглеске династије Плантагенета да освоји Француску, у којој су имали неке поседе још од 12. века. Упркос чињеници да су Енглези однели неколико важних победа – код Кресија (1346), Поатјеа (1356) и Аженкура (1415) и запосели велике делове Француске, рат су добили Французи. У одлучујућој бици Енглези су поражени код Орлеана, 1429. године, а нешто касније су и избачени из Француске.

Јованка Орлеанка

Византија

Византија, која је основана током Четвртог крсташког рата, обновљена је 1261. године. На власт је дошла нова династија – **Палеолози**. Они су владали државом до њеног коначног пада под османску власт 1453. године. Царевима обновљене Византије нису мењали уређење државе. Иако је цар остао неприкосновени владар, држава није успела да поврати некадашњу моћ и углед. У последњем периоду свог трајања Византија је била изложена притиску државе Немањића, а од средине 14. века и Османлијама. После битке на Марици 1371. године, између Срба и Османлија, иако није у њој учествовала, Византија је постала турски вазал.

И поред политичког пропадања, Византија је остала културни узор многим народима. Тако се њен утицај распростирао међу Бугарима, Србима, Русима, Јерменима и Грузинима. Истовремено, у последњем веку постојања Византије успостављене су тешње везе византијских и италијанских интелектуалаца. Један број учених Византинаца преселио се на Апенинско полуострво. Услед ова је велика селидба византијских рукописа на Запад. На овај начин сачуван је значајан део како византијског тако и античког грчког наслеђа.

Михаило VIII Палеолог, обновитељ Византије

ЗАНИМЉИВОСТ

У Стогодишњем рату велику улогу одиграла је Јованка Орлеанка (Жан д'Арк), харизматична млада сељанка која је, понесена фанатичном религиозношћу, уливала нову снагу малодушној француској војсци. Касније је ухваћена и спаљена као вештица.

Галерија слика: Османско освајање Цариграда

Додатни садржај: Комуна

У 15. веку територија Византије била је сведена на мале територије на Балканском полуострву. **Солун**, други град Царства, пао је у руке Османлија 1430. године, а било је само питање времена када ће бити нападнут Цариград. Султан **Мехмед II Освајач** (1451–1481), после двомесечне опсаде, 1453. године, освојио је престоницу на Босфору. Византија је престала да постоји. Њену традицију у наредним деценијама и вековима преузела је Русија.

Мехмед II Освајач

Пад Цариграда 1453. године

Република и комуна

Стари Грци су познавали градску републику (*полис*). У средњем веку грађанска класа изграђивала је у својим градовима-државама, као што су били Венеција, Ђенова, Хамбург или Дубровник, разне **републиканске** облике. Они су могли да имају своје председнике или кнезове, изабране на одређено време и без права наслеђивања. Како би ограничиле самовољу кнеза, републике су имале своје установе. У Дубровнику те институције су називане **већа**. Велико веће имало је улогу скупштине, где се окупљала сва властела, док су Мало веће или Веће умољених, имали улогу владе и доносили одлуке о рату и миру. Републике попут Венеције, Ђенове и Дубровника, које су се налазиле на обалама Средоземног мора, имале су јаке поморске флоте. Њихов развој зависио је од трговине, па су те републике играле значајну улогу у привреди средњег века.

У најопштијем значењу **комуна** је заједница људи која дели исте потребе и организује се ради остваривања својих заједничких интереса. У смислу средњовековних држава, тај интерес је био самоуправа. Оне се у средњем веку јављају са јачањем трговачких средишта, тј. **градова**. Комуне су нарочит значај имале у борби њихових грађана са феудалцима, односно властелом. У животу комуне током средњег века створена је нова друштвена класа – буржоазија. Она се делила на трговачку и занатлијску.

У градовима се временом оснивају удружења занатлија исте струке – **еснафи**. Са напретком занатства расте и број заната. Обично су занатлије исте струке живеле у истој улици, која је по њима често добијала и име. Свако занатско удружење имало је своја посебна обележја: заставу, печат и симбол. Крајем средњег века један део грађанства почео је да се бави **банкарством**. По правилу, сваки град који је добио права комуне био је у вазалном односу према свом сениору. Права и привилегије таквог града сениор је потврђивао повељом. Неки сениори су настојали да та права смање, док су комуне тежиле да та права самоуправе ојачају. Комуне су се често удруживале у савезе, како би одржале свој повлашћени положај.

Сазнајте више

Сваки мајстор занатлија имао је шегрта и калфу. Шегрт је у великој мери наликовао послузи; да би постао калфа, изучавао је занат неколико година. Калфа је извесно време морао да ради код мајстора за плату, а када би мајстор проценио да је досегао потребну занатску умешност, он би бивао унапређен у мајстора. На тај начин би остварио неопходан услов да оснује сопствену радионицу.

Средњовековно банкарство

Научили смо

- Најчешће државно уређење у средњем веку била је монархија.
- Француском је у позном средњем веку владала династија Капета. Један од најпознатијих владара те династије, Филип IV Лепи, сазвао је почетком 14. века скупштину сталежа.
- Енглески краљ Јован без Земље потписао је 1215. године Велику повељу слобода којом се обавезао да ће поштовати права племства, свештенства и грађана Лондона.
- Византију је средином 13. века обновила династија Палеолог. Ипак, скоро два века касније, 1453. године, Византијско царство освојиле су Османлије.
- У позном средњем веку су поред монархија постојале и републике и комуне. Најзначајније републике биле су Венеција, Ђенова и Дубровник.

Питања и задаци

1. Из ког тела је настао парламент у Енглеској и када?
2. Који владар је у Француској први пут сазвао Скупштину сталежа?
3. Између којих држава и када је вођен „Стогодишњи рат"?
4. Како се зове владар који је обновио Византију и којој династији је припадао?
5. Када су Османлије срушиле Византију и ко је био њихов владар?
6. Шта су еснафи?

Непознате речи

буржоазија – грађанска класа

Данашњи изглед Венеције

Непознате речи

веће – тело од више чланова које се сазива ради решавања одређених питања

Додатни садржај: Дубровник

Задаци: Солун и Француска

Задаци: Енглеска и Мехмед Освајач

Уводни део часа (5 минута)

Обнављање наученог са претходног часа.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави прва три питања са 75. стране уџбеника.

У уводном делу часа наставник тражи од ученика да уради задатке „Француска 1" и „Енглеска 1" са 75. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (35 минута)

Византија

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Цар Михаило VIII Палеолог обновио је царство освајањем Цариграда 1261.
- У 14. веку већи део Мале Азије припадао је Турцима Османлијама.
- Грађански ратови учинили су Византију немоћном пред Турцима и Србима.
- Освајањем тврђаве Цимпе (1352) и града Галипоља (1354) Турци су ушли у Европу.
- Византија је тражила и помоћ са запада, а у два наврата је дошло до покушаја црквене уније (1274. и 1439.).
- Културни утицај Византије и даље се осећао.
- После Маричке битке (1371) Византија је постала турски вазал.
- После пораза Турака код Ангоре (1402) Византија се накратко ослободила вазалних обавеза.
- Султан **Мурат II** (1421–1451) освојио је Солун 1430.
- Султан **Мехмед II Освајач освојио је Цариград** 29. маја **1453**.

Након завршетка излагања о Византијском царству, наставник упућује ученике да погледају слику *Пад Цариграда 1453. године* и одговоре на питање: Коју промену у начину ратовања уочавате?

На почетку главног дела часа, наставник приказује галерију слика „Османско освајање Цариграда" са 74. стране мултимедијалног PDF-а.

Република и комуна

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Градови – републике (углавном трговачке).
- Венеција, Дубровник, Ђенова, Хамбург и др.
- Републике су имале своје органе власти (већа у Дубровнику).
- Јаке флоте и добра трговина.
- **Комуне** – заједнице људи са истим потребама.
- У комунама настаје буржоазија.
- Занатску радионицу чинили су мајстор, калфа и шгрт.
- **Еснаф** – удружење мајстора истог заната.
- **Банкарство** – ново занимање крајем средњег века

Након завршетка излагања о републикама и комунама, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 75. стране уџбеника. Такође, упућује их да погледају слику са исте стране како би лакше схватили како је изгледало средњовековно банкарство.

У другом делу главног тока часа, наставник приказује ученицима додатне садржаје „Дубровник" са 74. стране и „Комуна" са 75. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 75. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатке „Солун", и „Мехмед Освајач" са 75. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Урадити презентацију о трговачким републикама у средњем веку.

Изглед табле

ЕВРОПСКЕ ДРЖАВЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Византија
- **Династија Палеолог**
- **Проблеми са Османлијама и са Србијом**
- **Од 1271. турски вазал**
- **Пад Византије 1453. године**

Република и комуна
- **Градови – државе**
- **Трговачке републике**
- **Венеција, Дубровник, Ђенова и др.**

Занатске радионице
- **Еснафи**
- **Банкарство**

Начин праћења ученичких постигнућа

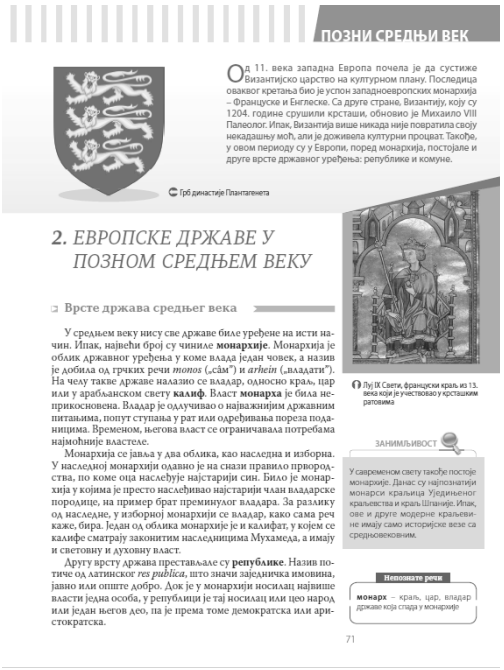
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**26.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Државе у позном средњем веку**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о развоју евреопских држава у периоду позног средњег века, као и о различитим типовима уређења.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву

Кључни појмови	Француска, Енглеска, Капети, Валое, Плантагенети, скупштина сталежа, парламент, Византија, Палоелог, Османлије, пад Цариграда и Византије, република, комуна, занатска радионица, банкарство.
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Од 11. века западна Европа почела је да сустиже Византијско царство на културном плану. Последица овакавог кретања био је успон западноевропских монархија – Француске и Енглеске. Са друге стране, Византију, коју су 1204. године срушили крсташи, обновио је Михаило VIII Палеолог. Ипак, Византија више никада није повратила своју некадашњу моћ, али је доживела културни процват. Такође, у овом периоду су у Европи, поред монархија, постојале и друге врсте државног уређења: република и комуне.

Грб династије Плантагенета

2. ЕВРОПСКЕ ДРЖАВЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Врсте држава средњег века

У средњем веку нису све државе биле уређене на исти начин. Ипак, највећи број су чиниле **монархије**. Монархија је облик државног уређења у коме влада један човек, а назив је добила од грчких речи *monos* („сам") и *arhein* („владати"). На челу такве државе налазио се владар, односно краљ, цар или у арапском свету **калиф**. Власт **монарха** је била неприкосновена. Владар је одлучивао о најважнијим државним питањима, попут ступања у рат или одређивања пореза поданицима. Временом, његова власт се ограничавала потребама најмоћније властеле.

Монархија се јавља у два облика, као наследна и изборна. У наследној монархији одавно је на снази правило првородства, по коме оца наслеђује најстарији син. Било је монархија у којима је престо наслеђивао најстарији члан владарске породице, на пример брат преминулог владара. За разлику од наследне, у изборној монархији се владар, како сама реч каже, бира. Један од облика монархије је и калифат, у којем се калифе сматрају законитим наследницима Мухамеда, а имају и световну и духовну власт.

Другу врсту држава представљале су **републике**. Назив потиче од латинског *res publica*, што значи заједничка имовина, јавно или опште добро. Док је у монархији носилац највише власти једна особа, у републици је тај носилац или цео народ или један његов део, па је према томе демократска или аристократска.

Луј IX Свети, француски краљ из 13. века који је учествовао у крсташким ратовима

ЗАНИМЉИВОСТ

У савременом свету такође постоје монархије. Данас су најпознатији монарси краљица Уједињеног краљевства и краљ Шпаније. Ипак, ове и друге модерне краљевине имају само историјске везе са средњовековним.

Непознате речи

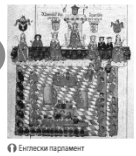
монарх – краљ, цар, владар државе која спада у монархије

71

Сазнајте више

Одломак из историје Фиренце, коју је написао Јован Вилани, посвећен француском краљу Филипу IV Лепом.

„Је исте 1314. године у месецу јануару несрећним случајем умре француски краљ Филип, био је у лову и дивљи вепар је нарушио на коња на којем је био краљ и збацио га, након чега је краљ убрзо преминуо. Краљ је био међу најлепшим људима на свету и највише растом, сразмерно грађен, био је мудар и добар човек, али да би задовољио своје жеље, а посебно страст за ловом, он је жртвовао све владарске врлине у управљању. Он је стога друге задужио да управљају и често се ослањао на лоше саветнике и у њих се поуздавао тако да су краљевини претиле многе опасности. Он је оставио три сина који су у мало времена сви били краљеви Француске, ступајући на престо након смрти претходног."

Енглески парламент

1. Које личности и друштвене слојеве препознајете на овој слици?
2. Какав је распоред седења у сали?

Француска

Најбоље примере западних средњовековних монархија представљају Француска и Енглеска. Иако су краљеви били врховна власт, они нису увек били имућнији од крупне властеле. Француском је током већег дела средњег века управљала династија **Капета**, која је на власт дошла крајем 10. века. Они су ширили државу на разне начине: силом оружја, сплеткама, подмићивањем, браковима. Ипак, требало је да прође много времена да се од расцепканих феудалних области створи снажна француска држава. У то време јача држава, али и црква.

За време владавине **Филипа IV Лепог** (1285–1314) ударени су темељи на којима ће касније почивати апсолутна монархија. Он је почетком 14. века, први пут, као саветодавно тело сазвао **скупштину сталежа**, установу која је касније прихваћена и у другим европским државама. Скупштина сталежа је имала саветодавну улогу. Чинили су је најзначајнија властела, свештенство и представници градова. У Француској је трајала све до краја 18. века и избијања Француске револуције.

Енглеска

У Енглеској је централна власт била знатно јача и зато су се водиле дуге борбе да се ограничи власт краља. За енглеску историју важна је била владавина **Хенрија II Плантагенета** (1154–1189), који је, женидбом и миразом, добио простране територије у Француској. Тиме је Енглеска стекла поседе на континенталном делу Европе. Борба за одржање тих поседа била је узрок многих ратова између Енглеске и Француске. Хенри је имао синове **Ричарда**, познатог као **Лавље Срце** (1189–1199) и **Јована, са надимком „без Земље"**. Ричард је био пустолов и ратник „без мане и страха", пример средњовековног витеза и један од предводника Трећег крсташког рата. После његове погибије у рату са Француском наслеђио га је брат Јован без Земље (1199–1216).

ЗАНИМЉИВОСТ

Према легенди, Робин Худ је живео у време владавине краља Јована без Земље. Нешто више о самој легенди сазнаћете у лекцији Од историје до легенде.

После једног војног пораза у рату са Француском, краљ Јован без Земље био је приморан да начини уступке енглеском племству. Он је 1215. потписао ***Велику повељу слобода*** (лат. *Magna Charta Libertatum*, енгл. *The Great Charter*), којом се обавезао да ће поштовати права племства, свештенства и грађана Лондона. То је први писани устав у Енглеској којим је краљ признао да је закон изнад владара. Тим документом ограничена је власт енглеског краља.

Из **Великог савета**, састављеног од барона и црквених великодостојника, које је краљ сазивао према потреби, средином 13. века у Енглеској је никао парламент. Он се први пут састао 1265. године. Постепено су великаши из Великог савета постали Горњи дом, а представници округа и градова чинили су Доњи дом.

ЗАНИМЉИВОСТ

У Стогодишњем рату велику улогу одиграла је Јованка Орлеанка (Жан д'Арк), харизматична млада сељанка која је, понесена фанатичном религиозношћу, улила нову снагу малодушној француској војсци. Касније је уважена и сталжена као светитља.

Сазнајте више

Супарничке државе Француска и Енглеска водиле су, с прекидима, тзв. **Стогодишњи рат** (1337–1453), најдуготрајнији рат у средњем веку. Главни узрок овог исцрпљујућег сукоба била је тежња енглеске династије Плантагенета да освоји Француску, у којој су имали неке поседе још од 12. века. Упркос чињеници да су Енглези однели неколико важних победа – код Кресија (1346), Поатјеа (1356) и Аженкура (1415) и запосели велике делове Француске, рат су добили Французи. У одлучујућој бици Енглези су поражени код Орлеана, 1429. године, а нешто касније су и избачени из Француске.

Јованка Орлеанка

Византија

Византија, која је освојена током Четвртог крсташког рата, обновљена је 1261. године. На власт је дошла нова династија – **Палеолози**. Они су владали државом до њеног коначног пада под османску власт 1453. године. Цареви обновљене Византије нису мењали уређење државе. Иако је цар остао неприкосновени владар, држава није успела да поврати некадашњу моћ и углед. У последњем периоду свог трајања Византија је била изложена притиску државе Немањића, а од средине 14. века и Османлијама. После битке на Марици 1371. године, између Срба и Османлија, иако није у њој учествовала, Византија је постала турски вазал.

И поред политичког пропадања, Византија је остала културни узор многим народима. Тако се њен утицај распростирао међу Бугарима, Србима, Русима, Јерменима и Грузинима. Истовремено, у последњем веку постојања Византије успостављене су тешње везе византијских и италијанских интелектуалаца. Један број учених Византинаца преселио се на Апенинско полуострво. Уследила је и велика селидба византијских рукописа на Запад. На овај начин сачуван је значајан део како византијског тако и античког грчког наслеђа.

Михаило VIII Палеолог, обновитељ Византије

Мехмед II Освајач

У 15. веку територија Византије била је сведена на мале територије на Балканском полуострву. **Солун**, други град Царства, пао је у руке Османлија 1430. године, а било је само питање времена када ће бити нападнут Цариград. Султан **Мехмед II Освајач** (1451–1481), после двомесечне опсаде, 1453. године, освојио је престоницу на Босфору. Византија је престала да постоји. Њену традицију у наредним деценијама и вековима преузела је Русија.

Пад Цариграда 1453. године

Република и комуна

Данашњи изглед Венеције

Непознате речи

већа – тело од више чланова које се сазива ради решавања одређених питања

Стари Грци су познавали градску републику (*полис*). У средњем веку грађанска класа изграђивала је у својим градовима-државама, као што су били Венеција, Ђенова, Хамбург или Дубровник, разне **републиканске** облике. Они су могли да имају своје председнике или кнезове, изабране на одређено време и без права наслеђивања. Како би ограничиле самовољу кнеза, републике су имале своје установе. У Дубровнику те институције су називане **већа**. Велико веће имало је улогу скупштине, где се окупљала сва властела, док су Мало веће или Веће умољених, имали улогу владе и доносили одлуке о рату и миру. Републике попут Венеције, Ђенове и Дубровника, које су се налазиле на обалама Средоземног мора, имале су јаке поморске флоте. Њихов развој зависио је од трговине, па су те републике играле значајну улогу у привреди средњег века.

У најопштијем значењу **комуна** је заједница људи која дели исте потребе и организује се ради остваривања својих заједничких интереса. У смислу средњовековних држава, тај интерес је био самоуправа. Оне се у средњем веку јављају са јачањем трговачких средишта, тј. **градова**. Комуне су настајале углавном тако што су њихови грађани са феудалцима, односно властелом. У животу комуне током средњег века створена је нова друштвена класа – буржоазија. Она се делила на трговачку и занатлијску.

У градовима се временом оснивају удружења занатлија исте струке – **еснафи**. Са напретком занатства расте и број заната. Обично су занатлије исте струке живеле у истој улици, која је по њима често добијала и име. Славо занатско удружење имало је своја посебна обележја: заставу, печат и симбол. Крајем средњег века један део грађанства почео је да се бави **банкарством**. По правилу, сваки град који је добио права комуне био је у вазалном односу према свом сениору. Права и привилегије таквог града сениор је потврђивао повељом. Неки сениори су настојали да та права смање, док су комуне тежиле да та права самоуправе ојачају. Комуне су се често удруживале у савезе, како би одржале своју повлашћени положај.

Сазнајте више

Сваки мајстор занатлија имао је шегрта и калфу. Шегрт је у великој мери напоредо послушник, да би постао калфа, излучавао је занат неколико година. Калфа је извесно време морао да ради код мајстора за плату, а када би мајстор проценио да је достигао потребну занатску умешност, он би бивао унапређен у мајстора. На тај начин би остварио неопходан услов да оснује сопствену радионицу.

Научили смо

- Најчешће државно уређење у средњем веку била је монархија.
- Француском је у позном средњем веку владала династија Капета. Један од најпознатијих владара те династије, Филип IV Лепи, сазвао је почетком 14. века скупштину сталежа.
- Енглески краљ Јован без Земље потписао је 1215. године Велику повељу слобода којом се обавезао да ће поштовати права племства, свештенства и грађана Лондона.
- Византију је средином 13. века обновила династија Палеолог. Ипак, скоро два века касније, 1453. године, Византијско царство освојиле су Османлије.
- У позном средњем веку у поред монархија постојале и републике и комуне. Најзначајније републике биле су Венеција, Ђенова и Дубровник.

Средњовековно банкарство

Питања и задаци

1. Из ког тела је настао парламент у Енглеској и када?
2. Који владар је у Француској први пут сазвао Скупштину сталежа?
3. Између којих држава и када је вођен „Стогодишњи рат"?
4. Како се зове владар који је обновио Византију и којој династији је припадао?
5. Када су Османлије срушиле Византију и ко је био њихов владар?
6. Шта су еснафи?

Непознате речи

буржоазија – грађанска класа

Задаци:
Солун и Француска

Задаци:
Енглеска и Мехмед Освајач

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Која династија је владала Француском од краја 10. века?
2. Које проблеме су имали француски владари са феудалном аристократијом?
3. Који владар је у Француској први пут сазвао Скупштину сталежа?
4. Шта је то Велика повеља слобода?
5. Из ког тела је настао парламент у Енглеској и када?
6. Између којих држава и када је вођен „Стогодишњи рат"?
7. Како се зове владар који је обновио Византију и којој династији је припадао?
8. Када су Османлије срушиле Византију и ко је био њихов владар?
9. Које су биле најпознатије трговачке републике?
10. Шта су еснафи?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 75. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа наставник провера знање ученика уз помоћ питања „Француска 1", „Енглеска 1", „Солун" и „Мехмед Освајач" са 75. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Набројати најзначајније владаре позног средњег века. Упоредити различите типове држава у средњем веку.

Изглед табле

ДРЖАВЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Најзначајније европске државе
- **Француска**
- **Енглеска**
- **Византија**

Стогодишњи рат

Републике и Комуне

Градска занимања: Трговина, занатство, банкарство

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

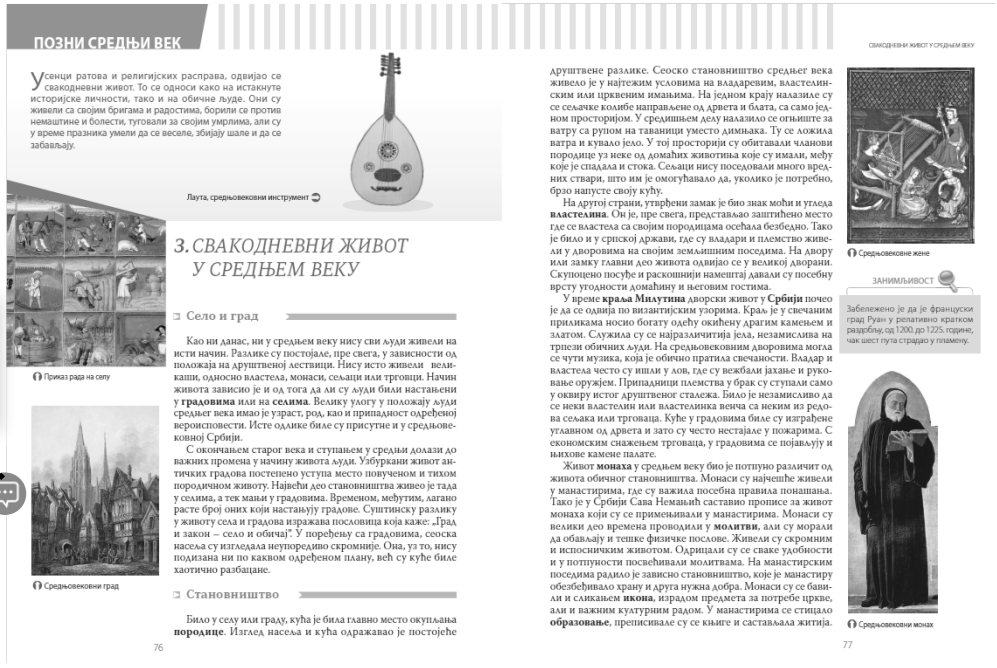
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**27.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Свакодневни живот у средњем веку**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика свакодневним потребама и начином живота људи у средњем веку.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Село, град, брак, породица, становништво, црква, монаштво, исхрана, болести.
Корелација	Географија, верска настава

Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Додатни садржај:
Средњовековни град

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Усенци ратова и религијских расправа, одвијао се свакодневни живот. То се односи како на истакнуте историјске личности, тако и на обичне људе. Они су живели са својим бригама и радостима, борили се против немаштине и болести, тоговали за својим умрлима, али су у време празника умели да се веселе, збијају шале и да се забављају.

Лаута, средњовековни инструмент

Приказ рада на селу

Средњовековни град

3. СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Село и град

Као ни данас, ни у средњем веку нису сви људи живели на исти начин. Разлике су постојале, пре свега, у зависности од положаја на друштвеној лествици. Нису исто живели великаши, односно властела, монаси, сељаци или трговци. Начин живота зависио је и од тога да ли су људи били настањени у **градовима** или на **селима**. Велику улогу у положају људи средњег века имао је узраст, род, као и припадност одређеној вероисповести. Исте одлике биле су присутне и у средњовековној Србији.

С окончањем старог века и ступањем у средњи долази до важних промена у начину живота људи. Узбуркани живот античких градова постепено уступа место повученом и тихом породичном животу. Највећи део становништва живео је тада у селима, а тек мањи у градовима. Временом, међутим, лагано расте број оних који настањују градове. Суштинску разлику у животу села и градова изражава пословица која каже: „Град и закон – село и обичај". У поређењу са градовима, сеоска насеља су изгледала неупоредиво скромније. Она, уз то, нису подизана ни по каквом одређеном плану, већ су куће биле хаотично разбацане.

Становништво

Било у селу или граду, кућа је била главно место окупљања **породице**. Изглед насеља и кућа одражавао је постојеће

76

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

друштвене разлике. Сеоско становништво средњег века живело је у најтежим условима на владаревим, властеличким или црквеним имањима. На једном крају налазиле су се сељачке колибе направљене од дрвета и блата, са само једном просторијом. У средишњем делу налазило се огњиште за ватру са рупом на таваници уместо димњака. Ту се ложила ватра и кувало јело. У тој просторији су обитавали чланови породице уз неке од домаћих животиња које су имали, међу које је спадала и стока. Сељаци нису поседовали много вредних ствари, што им је омогућавало да, уколико је потребно, брзо напусте своју кућу.

На другој страни, утврђени замак је био знак моћи и угледа **властелина**. Он је, пре свега, представљао заштићено место где се властела са својим породицама осећала безбедно. Тако је било и у српској држави, где су владари и племство живели у дворовима на својим земљишним поседима. На двору или замку главни део живота одвијао се у великој дворани. Скупоцено посуђе и раскошнији намештај давали су посебну врсту угодности домаћину и његовим гостима.

У време **краља Милутина** дворски живот у **Србији** почео је да се одвија по византијским узорима. Краљ је у свечаним приликама носио богату одећу окићену драгим камењем и златом. Служила су се најразличитија јела, незамислива на трпези обичних људи. На средњовековним дворовима могла се чути музика, која је обично пратила свечаности. Владар и властела често су ишли у лов, где су вежбали јахање и руковање оружјем. Припадници племства у брак су ступали само у оквиру истог друштвеног сталежа. Било је незамисливо да се неки властелин или властеличка венча са неким из редова сељака или трговаца. Куће у градовима биле су изграђене углавном од дрвета и зато су често нестајале у пожарима. С економским снажењем трговаца, у градовима се појављују и њихове камене палате.

Живот **монаха** у средњем веку био је потпуно различит од живота обичног становништва. Монаси су најчешће живели у манастирима, где су важила посебна правила понашања. Тако је у Србији Сава Немањић саставио прописе за живот монаха који су се примењивали у манастирима. Монаси су велики део времена проводили у **молитви**, али су морали да обављају и тешке физичке послове. Живели су скромним и испосничким животом. Одрицали су се сваке удобности и у потпуности посвећивали молитвама. На манастирском поседима радило је зависно становништво, које је манастиру обезбеђивало храну и друга нужна добра. Монаси су се бавили и сликањем **икона**, израдом предмета за потребе цркве, али и важним културним радом. У манастирима се стицало **образовање**, преписивале су се књиге и састављала житија.

Средњовековне жене

ЗАНИМЉИВОСТ

Забележено је да је француски град Руан у релативно кратком раздобљу, од 1200. до 1225. године, чак шест пута страдао у пламену.

Средњовековни монах

77

Склапање брака у средњем веку

За разлику од њих, свештеници су учествовали у свакодневном животу становништва. Они су венчавали младенце, крстили децу, вршили обреде приликом сахрана или током свакодневног богослужења у црквама.

Жене у средњем веку нису биле равноправне са мушкарцима. Ипак, уколико су потицале из високог друштва, попут племкиња и чланица владарске породице, играле су важну улогу у државној политици. Удајом принцеза за владаре и племиће других држава заустављани су ратови, склапана примирја или су мењане границе међу државама. Било је ситуација када су жене постајале **регенти** својим малолетним синовима или браћи. **Брак** је био у надлежности цркве. То је значило да су искључиво свештеници могли да обављају чин венчања. Једна од особености породичног живота било је рађање великог броја деце. То је било неопходно јер је смртност била велика због глади, неизлечивих болести и ратова. Само висок приraштај становништва обезбеђивао је опстанак друштва. Остала задужења жене тицала су се образовања деце, производње одеће, кућних или земљорадничких послова.

ЗАНИМЉИВОСТ

Занимљив је био положај **жене** у средњевековном друштву. Она се налазила између два сасвим супротна обрасца. Један је грешна Ева, која је била узрок човековог избацивања из раја и, уопште, његових страдања. Насупрот њој је други образац, Марија, мајка Исуса Христа, извор живота и оличење доброте и покорности. Живот средњовековне жене налазио се негде између ове две крајности. Наведени противречни однос према жени лепо се огледа у једној византијској пословици која каже: „три су зла и три су добра на свету: ватра, жена и море".

Средњовековна апотека

Непознате речи

регент – врховлац владарске власти; онај који влада у име краља који је малолетан

У средњем веку **дете** се сматрало за одраслог човека, па су се одрасли тако према њему и односили. Чим би достигла одређени узраст, деца су бивала изложена тешком сеоском раду или војној обуци. Властелинска деца су се од најранијег детињства припремала за живот ратника или краљевих дворјана. Она су стицала образовање, а уколико је било више мушке деце, једно од њих припремало се за духовника.

Исхрана, болести

Јеловник средњовековних људи био је прилично скроман. Треба се само подсетити да они нису знали за кромпир, парадајз, кукуруз или паприку, кутуре које су у Европу донете после открића Америке. Исхрана је била једнолична и није задовољавала све прехрамбене потребе људи. У средњем веку је главна пољопривредна култура била **жито**, а животна намирница **хлеб**. Осим хлеба, исхрану су чинили поврће, месо, риба, млеко и млечни производи. Што се пића тиче, вода, вино у медитеранским областима, односно пиво у северњијим континенталним подручјима чинили су најважније напитке. Великн део становништва борио се с глађу, која је повремено доводила до веће смртности или сеоба.

Средњи век је био „златно доба бактерија", што је за последицу имало постојање великог броја различитих болести, често и са смртним исходом. Најстрашнија од њих била је куга или „црна смрт". У средњем веку најпознатија епидемија куге догодила се 1348. године. У наредних неколико година настрадала је трећина житеља Европе, негде око 25 милиона људи. Уз кугу, била је распрострањена и лепра, односно губа, а болеснике оболеле од ове болести изоловали би од осталог света. Медицина, која је на измаку средњег века достигла висок ниво, борила се против поменутих, али и других болести. Међу сриским историјским изворима сачувани су лекарски списи у којима се могу пронаћи рецепти за лечење разних болести. У манастирима и великим градовима постојале су болнице у којима су се лечили оболели.

Због непостојања лекова (антибиотика), који су направљени тек у 20. веку, умирало се и од данас безазлених болести.

Лекар који је лечио кугу

Празници и забаве

И средњовековни људи, као и савремени, умели су да се радују, да смишљају духовите досетке и да се препуштају веселима. Празници који су прослављали углавном су били **верски**. Наравно, главни празници међу хришћанима били су Божић и Ускрс. Муслиманима су најважнији Рамазан и Бајрам, док су Јевреји имали више различитих празника, као што су Ханука или Рош Хашана. Негде од 11. века постају уобичајене тзв. свете представе. То значи да се прослављање Божића драматизује као позоришна игра. Постепено се и долазак владара и прослављање каквог војничког успеха претварало у својеврстан празник.

Сазнајте више

Ханука је јеврејски празник којим се обележава победа Израелаца у борби против Селеукидског краљевства. Други велики јеврејски празник јесте **Рош Хашана**, односно Нова година на хебрејском језику.

Сазнајте више

Рамазан је девети месец у исламском календару. Он је за муслимане значајан јер је у њему почела објава Курана. У току Рамазана исламским верницима је забрањено гладовање, а строго наређен пост. Прва три дана наредног месеца прослављају се **Рамазански бајрам**, чиме се означава крај поста. Други од два највећа муслиманска празника јесте **Курбан-бајрам**, који се празнује четири дана.

Додатни садржај: Куга

Додатни садржај: Витешки турнир

Додатни садржај: Средњовековни путници

Витешки турнир

Када су забаве у питању, две су у великој мери обележиле средњи век. То су **витешки турнири** и **лов**. Уз њих, виши слојеви уживали су у јахању, пливању, а у посебну врсту забаве спадају пијане теревенке. Упркос забранама цркве, коцкање је било прилично распрострањено. Ма како то данас нама звучало, од игара које су им биле на располагању, племићи су најчешће волели рат.

Приказ средњовековног лова

Путовања

На путовања у средњовековној Европи кретали су најчешће трговци који су живели од продаје робе. Путеви су били стари, лоши и узани, тако да је путовање коњима било ретко. Људи су путовали углавном **пешке** или са **каравanима**. Највећи број људи није уопште путовао, одлазио је само до оближњег села, града или манастира. Највећа путовања била су **ходочашћа**, посећивања светих места, или одлазак у рат. Ретки су били људи какав је био **Сава Немањић**, који је пропутовао Балканско полуострво, Средоземље, Малу Азију и Палестину. Сава је на своје прво путовање у Свету земљу отишао 1229. године. Од тог времена ходочашћа у Свету земљу надахнула су многе владаре, црквене великодостојнике, монахе, али и обичан народ. У наредним годинама, Сава Немањић је неколико пута посетио Цариград, док је 1234. године обишао манастир Свете Катарине на Синајском полуострву.

Свети Сава, фреска из Пећке патријаршије

Најпознатији средњовековни путник из Западне Европе био је **Марко Поло**. Он је крајем 13. века из Венеције кренуо на пут и стигао до Кине, која је у том тренутку била под влашћу Монгола. Приликом тог путовања, Марко Поло је упознао многе народе који су Европљанима били потпуно непознати. По повратку са путовања, написао је дело под називом *Милион*, у коме је описао све азијске народе које је упознао, као и њихове обичаје. Захваљујући њему, Европљани су почели да се упознају с другим далеким културама и цивилизацијама.

Један од најпознатијих арапских средњовековних истраживача био је **Ибн Батута**. Он је у првој половини 14. века кренуо на ходочашће из северне Африке и за скоро двадесет година пропутовао је читаву Азију до Кине и Индије, као и део Европе и Африке. Описе својих путовања Ибн Батута забележио је у својој писаној биографији.

Марко Поло у монголској одећи

Ибн Батута

Научили смо

- У средњовековној Србији, као и у остатку Европе, положај људи зависио је од узраста, рода и вероисповести којој су припадали.
- Сеоско становништво живело је у колибама од дрвета и блата, док је властела боравила у утврђеном замку.
- Иако жене у средњем веку нису биле равноправне са мушкарцима, поједине племкиње и чланице владарске породице играле су важну улогу у државној политици.
- У средњем веку постојале су многе болести, а једна од најстрашнијих била је куга која је средином 14. века усмртила велики број људи.
- Ретки су били људи који су путовали у средњем веку. Ипак, они који су одлазили на далека путовања остављали су писане трагове о њима. Међу најпознатијим средњовековним путницима и истраживачима били су Сава Немањић, Марко Поло и Ибн Батута.

Питања и задаци

1. Наведите главне разлике живота на селу и у граду.
2. Какав је био положај жене у средњем веку?
3. Шта су јели средњовековни људи, а које намирнице нису имали?
4. Од чега су боловали људи у средњем веку?
5. Како су се забављали људи у средњем веку?

Задатак: Намирнице

Задаци: Ханука и Трубадури

Уводни део часа (10 минута)

Обнављање наученог са претходног часа. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 75. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 76. стране.

У уводном делу часа наставник тражи од ученика да уради задатке „Солун" и „Мехмед Освајач" са 75. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Село и град

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Разлике у начину живота у односу на сталеж.
- Разлика у животу у граду и на селу.
- Повучени и тих **породични живот**.
- Много више људи живело на селу.
- **Кућа** је била главно место окупљања породице.
- Сеоска кућа била је једноставна и скромна.
- Раскошни властелинов **замак** био је показатељ његовог угледа.
- Раскошан живот на српском двору био је по угледу на Византију.

Приликом излагања о изгледу села и града, наставник упућује ученике да погледају слике са 76. и 77. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 77. стране уџбеника.

На почетку главног дела часа, наставник приказује додатни садржај „Средњовековни град" са 76. стране мултимедијалног PDF-а.

Становништво

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- **Бракови** су склапани само унутар друштвеног слоја.
- **Градске куће** биле су квалитетније од сеоских.
- **Монаси** су у манастирима живели скромним, испосничким животом у молитви.
- **У манастирима** се стицало образовање и преписиване су књиге.
- **Свештеници** су дужност богослужења обављали учествујући у свакодневном животу обичног становништва.
- **Жене** нису биле у равноправном положају са мушкарцима.
- **Брак** је био у надлежности цркве.
- Породице су иамле велики број деце.
- **Деца** су третирана као одрасли људи.

- **Исхрана** је била једнолична, уз скроман јеловник.
- „Златно доба бактерија".
- Епидемија **куге** 1348. године однела је 25 милиона живота.
- **Болнице** су постојале у манастирима и великим градовима.
- Велика смртност због недовољно развијене медицине.
- Најважнији **празници** били су **верски**. Тада је било и **забава**.
- Омиљене забаве феудалаца били су **витешки турнири** и **лов**.

Приликом излагања о становништву, наставник упућује ученике да погледају слике са 78, 79. и 80. стране уџбеника. Приликом излагања о положају жена, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 78. стране. Након завршетка предавања о празницима, наставник треба да затражи од ученика/ученице да прочита текстове из апаратуре *Сазнајте више* са 79. стране уџбеника. На крају излагања о витешким турнирима и лову, наставник упућује ученике да погледају слике витешког турнира и лова са 80. стране и објасне шта на њима виде.

Након тога, ученицима треба приказати додатне садржаје „Куга" са 79. стране и „Витешки турнир" са 80. стране мултимедијалног PDF-а.

Путовања

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Ретко се путовало – углавном трговци.
- Сава Немањић је доста путовао.
- **Марко Поло** стигао је чак до Кине.
- Велики путник био је и **Ибн Батута**.

У току излагања о најпознатијим средњовековним путницима, наставник треба да упути ученике да погледају слику Саве Немањића са 80. и илустрације Марка Пола и Ибн Батуте са 81. стране уџбеника.

У завршном делу главног тока часа, ученицима треба приказати додатни садржај „Средњовековни путници" са 80. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 81. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник тражи од ученика даураде задатке „Намирнице", „Ханука" и „Трубадури" са 81. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Написати кратак реферат о свакодневном животу у средњем веку.

Изглед табле

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Село и град
Становништво
Брак и породица
Свештенство и монаштво
Исхрана и болести
Забаве и путовања

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**28.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Култура, уметност и наука у средњем веку**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са културом међу средњовековним народима, њиховом науком и развојем образовања.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Три културна подручја, романика, готика, универзитети, трубадури, епске песме, Роџер Бејкон, Џофри Чосер, Гутенберг, штампарска преса

Корелација	Географија, ликовна култура, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Филм: Средњовековна култура

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Средњем веку су приписиване различите негативне одреднице као што су мрачан и заостао. Међутим, овакву поједностављену и у крајњој линији нетачну оцену већ одавно су оповргли научници који се баве проучавањем средњег века. Данас се с разлогом сматра да је средњи век био заправо детињство модерне Европе.

Витраж из катедрале Нотр Дам

Романика – базилика у Сан Триру

Унутрашњост романичке катедрале

4. КУЛТУРА, УМЕТНОСТ, НАУКА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Одлике средњовековне културе

Временски смештен између двеју цивилизација чудесног сјаја, антике и ренесансе, средњи век је дуго био потцењен. Религија је у великој мери обележила средњовековну културу. У овом периоду у Европи су биле најзаступљеније три цивилизације: византијска, западноевропска и арапска. Прве две биле су хришћанске, а границе између њих углавном су се подударале с границама између православне и католичке вероисповести, док је трећа била исламска. Међу њима се провлачила и она коју су неговали припадници јеврејског народа и верници јудаизма.

Култура је у средњем веку била везана највише за манастире и дворове. Најлепша уметничка дела настајала су под окриљем цркве или за њене потребе. Тако су цркве у западном делу Европе почеле да се граде у посебном стилу, који је назван **романика**. Назив је добио по томе што су се уметници вратили узорима римске антике. Епоха романике је обележила 11. и прву половину 12. века. Цркве су грађене са полукружним заобљеним сводовима, са дебелим зидовима, снажним стубовима, уским прозорима и великим вратима. Најзначајније **цркве-катедрале** ове епохе налазе се у Тулузу (Француска), Пизи (Италија), Вормсу (Немачка), али и у другим градовима. Скулптуре које су се налазиле у црквама или на њима биле су надахнуте верским темама. Оне су имале двоструки циљ: да украсе грађевину и поучно делују на вернике.

82

КУЛТУРА, УМЕТНОСТ, НАУКА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Успон западноевропских градова довео је до промена у друштву, које је створило нови стил у уметности – **готику**. Готика је, дакле, последња уметничка стилска епоха средњег века: развила се после романике у раздобљу од 12. до 15. века. Колевка готичке уметности је Француска, а одатле се она проширила по читавој Европи. Придев „готички" потиче од германског племена Гота, који су у средњем веку били симбол за варваре. Готичке катедрале подигнуте у позном средњем веку представљају дела у којима је средњовековна уметност досегла свој врхунац. Репрезентативне примерке чине катедрале у Шартру (Француска) и Келну (Немачка) и Богородичина црква у Паризу (Француска).

Промене до којих долази од друге половине 12. века односе се и на пребацивање тежишта са црквене на нову, краљевску уметност. Док су романску архитектуру створили калуђери, готику граде мајстори зидари који нису припадали свештенству. Вештина грађења достигла је дотад неслућене размере. Једна од основних одлика је да су грађевине почеле да стреме у висину, ка небу. Цркве имају стрме кровове и китњасте украсе, а грађевински материјал од којег су прављене претежно је камен. Огромне и веленепне катедрале у западној Европи грађене су деценијама, па и вековима, а подизало их је и по неколико генерација градитеља.

Унутрашњост готичке катедрале

Упоредите унутрашњост готичке и романичке цркве. У чему је највидљивија разлика?

Готика – Нотр Дам у Паризу

Да би се верницима дочарало присуство Бога, у катедралама су се постављали прозори направљени на посебан начин, од комада стакла различитих боја. Кроз обојено стакло – витраж преламала се нарочито лепа светлост, којом је била обасјана унутрашњост цркве.

Сазнајте више

Средњовековни писци су веома уважавали филозофе и научнике античке епохе. Често се у том смислу помиње изјава Бернара из Шартра, познатог француског филозофа из прве половине 12. века. Свестан величине античких мислилаца, он је, упоређујући старовековне и средњовековне филозофе изнео следећу оцену: „Ми смо патуљци који су се попели дивовима на рамена. На тај начин видимо више и даље од њих, али не зато што смо оштрији вида или већи растом, већ стога што нас они носе увис и уздижу својом горостасном висином"

83

Додатни садржај: Универзитети

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Универзитети

Током читавог средњег века образовање и школство у Западној Европи било је под великим утицајем цркве. На другој страни, у Византијском царству школство је у већој мери било одвојено од цркве. Напоредо с настанком градова, црква се трудила да при катедралама утемељи мрежу **школа**. Тако су се у 11. и 12. веку неки градови, Париз и Шартр пре свега, прочули по предавањима из седам слободних вештина и богословља. Из оваквих школа никла је једна од најважнијих тековина средњовековног света – **универзитет**.

У Византији је **први универзитет** основан у Цариграду још 425. године. Најстарији универзитет у Западној Европи основан је у Болоњи крајем 11. века. Након њега, основани су и универзитети у Паризу и Оксфорду. Универзитети су настајали из потребе за проширивањем знања и разумевањем света. Сви универзитети морали су да се за своју независност изборе најпре у односу на црквене власти, а затим и у односу на државу. За разлику од цариградског, универзитети у Болоњи, Паризу или Оксфорду постоје и данас.

Грб Болоњског универзитета

Сазнајте више

Седам слободних вештина (лат. *septem artes liberales*):
граматика – читање и писање на латинском
реторика – вештина говорништва
дијалектика – начин правилног размишљања
аритметика – основне рачунске операције
геометрија – цртање и пројектовање
астрономија – кретање небеских тела
музика – извођење музике

Универзитет у Оксфорду

Непознате речи

трубадури – средњовековни песници који су често путовали, а своју поезију изводили некад и уз пратњу музике

Остали домети

На полу науке, у позном средњем веку лагано се убрзава настојање да се до научне истине дође опажањем и експериментом. То је било посебно наглашено у мисли енглеског филозофа и научника 13. века Роџера Бејкона.

84

КУЛТУРА, УМЕТНОСТ, НАУКА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Када је поезија у питању, осим **трубадурске**, у Француској, тада на полу културе водећој држави Западне Европе, развио се још један песнички облик – тзв. „ђуначка песма" или „песма о подвизима". Најпознатији пример овог књижевног жанра је *Песма о Роланду*. Она је састављена највероватније крајем 11. века, а заснована је на легендама које су се преносиле још од доба Карла Великог. Премда приповеда о догађајима с краја 8. века, овај еп пружа слику витешког морала каснијег доба.

Током 13. и 14. века у Италији су живели велики песници који су својим поетским делима наговестили ново доба – доба **хуманизма** и **ренесансе**. Међу њима, од великог значаја био је Данте Алигијери, који је написао дело *Божанствена комедија*, у коме песник описује замишљену представу пакла, чистилишта и раја. У енглеској књижевности у 15. веку деловао је Џофри Чосер, аутор *Кентерберијских прича* које и данас, захваљујући својој лепоти и домишљатости, не остављају равнодушним многе савремене читаоце.

На самом измаку средњег века дошло је до проналаска који је начинио праву револуцију у свету књиге. Јохан Гутенберг, немачки штампар, 1455. године је у Мајнцу штампао прву књигу – *Библију*. И овај догађај је на посебан начин наговестио долазак новог доба.

Научили смо

- У средњем веку најлепша уметничка дела настајала су под окриљем цркве или за њене потребе.
- Први стил у средњем веку према коме су прављене грађевине назива се романика. Назив је добио по томе што су се уметници вратили узорима римске антике.
- Други стил средњовековне уметности била је готика, чија је колевка била Француска.
- Први универзитет у Византији основан је почетком 425. године, а на западу Европе крајем 11. века.
- У средњем веку нарочито распрострањене биле су трубадурске и ђуначке песме.

Питања и задаци

1. Шта је романика и које су њене одлике?
2. Шта је готика и које су њене одлике?
3. У којим градовима су на западу Европе основани први универзитети?
4. Ко су били трубадури?

Сазнајте више

Роџер Бејкон је био енглески научник и професор Оксфордског универзитета. Живео је у 13. веку и важио је за једног од највећих научника средњег века. По неким својим научним предвиђањима и експериментима које је обављао представља јединствену појаву – за читава столећа испред свог времена.

Роџер Бејкон

Универзитет у Болоњи

85

Додатни садржај: Роџер Бејкон

Галерија слика: Остали домети

Задатак: Култура и уметност средњег века

Уводни део часа (10 минута)

Обнављање наученог са претходног часа. Увод у наставну јединицу о средњовековној култури, уз подсећање на античку.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 75. стране уџбеника. Након тога, уз помоћ уводног текста са 82. стране уводи ученике у нову наставну јединицу. Том приликом, замоли ученика/ученицу да каже нешто о античкој уметности.

У уводном делу часа, наставник тражи од ученика да уради задатке „Намирнице", „Ханука" и „Трубадури" са 81. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Романика и готика

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Религија је у великој мери обележила средњовековну културу.
- Три главне цивилизације: византијска, западноевропска и арабљанска.

- **Романика** је стил у уметности који је обележио 11. и прву половину 12. века.
- Базилике са сводовима, дебелим зидовима, снажним стубовима и уским прозорима.
- Романику је сменила готика, која је трајал од 12. до 15. века.
- Успон градова доводи до грађења раскошних грађевина, које не стварају само људи из цркве.
- Храмови имају стрме кровове, оштре ивице и углове и китњасту спољну обраду.

Приликом излагања о средњовековној уметности, наставник треба да упути ученике да погледају слике са 81. и 82. стране уџбеника. Након тога, треба затражити о ученика да, уз помоћ слика са тих страна, упореде унутрашњост романичке и готичке катедрале и да кажу у чему је највидљивија разлика између њих.

На почетку главног дела часа, ученицима треба приказати филм „Средњовековна култура" са 82. стране мултимедијалног PDF-а.

Универзитети и наука

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Књига је све више била потреба, а не драгоценост.
- Покушаји да се до научне истине дође посматрањем и експериментом.
- Роџер Бејкон (13. век) сматра се највећим научником средњег века.
- У поезији се развија тзв јуначка песма (***Еп о Роланду***).
- Италијански књижевници Данте Алигијери, Франческо Петрарка и Ђовани Бокачо наговестили су долазак Хуманизма и Ренесансе.
- Средином 15. века Јохан Гутенберг је изумео штампаску пресу.

Приликом излагања о универзитетима, наставник треба да упути ученике да погледају слике са 84. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са исте стране. Тада затражи од ученика да понове називе тзв. *Седам слободних вештина*. Након завршетка излагања о науци и књижевности, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст о Роџеру Бејкону из апаратуре *Сазнајте више* са 85. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа, ученицима треба приказати додатне садржаје „Универзитети" са 84. стране, „Роџер Бејкон" са 85. стране, као и галерију слика „Остали домети" са 85. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 85. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатак „Култура и уметност средњег века" са 85. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Набројати најстарије универзитете и показати на карти где се налазе.

Изглед табле

КУЛТУРА, УМЕТНОСТ И НАУКА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Три културна подручја:
- **Византијско**
- **Западноевропско**
- **Арабљанско**

Романика (дебели зидови, заобљени лукови и др.)
Готика (оштре ивице и др.)
Универзитети
Књижевност и наука
Штампарска преса

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	29.
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Свакодневни живот и култура у средњем веку**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о главним карактеристикама средњовековне културе и начину живота у то време.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Село, град, брак, породица, становништво, црква, монаштво, исхрана, болести, три културна подручја, Романика, Готика, универзитети, трубадури, епске песме, Роџер Бејкон, Џофри Чосер, Гутенберг, штампарска преса.
Корелација	Географија, ликовна култура, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Усенци ратова и религијских расправа, одвијао се свакодневни живот. То се односи како на истакнуте историјске личности, тако и на обичне људе. Они су живели са својим бригама и радостима, борили се против немаштине и болести, туговали за својим умрлима, али су у време празника умели да се веселе, збијају шале и да се забављају.

Лаута, средњовековни инструмент

Призор рада на селу

3. СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Село и град

Као ни данас, ни у средњем веку нису сви људи живели на исти начин. Разлике су постојале, пре свега, у зависности од положаја на друштвеној лествици. Нису исто живели великаши, односно властела, монаси, сељаци или трговци. Начин живота зависио је и од тога да ли су људи били настањени у **градовима** или на **селима**. Велику улогу у положају људи средњег века имао је узраст, род, као и припадност одређеној вероисповести. Исте одлике биле су присутне и у средњовековној Србији.

С окончањем старог века и ступањем у средњи долази до важних промена у начину живота људи. Узбуркани живот античких градова постепено уступа место повученом и тихом породичном животу. Највећи део становништва живео је тада у селима, а тек мањи у градовима. Временом, међутим, лагано расте број оних који настањују градове. Суштинску разлику у животу села и градова изражава пословица која каже: „Град и закон – село и обичај". У поређењу са градовима, сеоска насеља су изгледала неупоредиво скромнија. Она, уз то, нису подизана ни по каквом одређеном плану, већ су куће биле хаотично разбацане.

Средњовековни град

Становништво

Било у селу или граду, кућа је била главно место окупљања **породице**. Изглед насеља и кућа одражавао је постојеће друштвене разлике. Сеоско становништво средњег века живело је у најтежим условима на владаревим, властелинским или црквеним имањима. На једном крају налазиле су се сељачке колибе направљене од дрвета и блата, са само једном просторијом. У средишњем делу налазило се огњиште за ватру са рупом на тавanици уместо димњака. Ту се ложила ватра и кувало јело. У тој просторији су обитавали чланови породице уз неке од домаћих животиња које су имали, међу које је спадала и стока. Сељаци нису поседовали много вредних ствари, што им је омогућавало да, уколико је потребно, брзо напусте своју кућу.

На другој страни, утврђени замак је био знак моћи и угледа **властелина**. Он је, пре свега, представљао заштићено место где се властела са својим породицама осећала безбедно. Тако је било и у српској држави, где су владари и племство живели у дворовима на својим земљишним поседима. На двору или замку главни део живота одвијао се у великој дворани. Скупоцено посуђе и раскошнији намештај давали су посебну врсту угодности домаћину и његовим гостима.

У време **краља Милутина** дворски живот у **Србији** почео је да се одмиља по византијским узорима. Краљ је у свечаним приликама носио богату одећу окићену драгим каменом и златом. Служила су се најразличитија јела, незамислива на трпези обичних људи. На средњовековним дворовима могла се чути музика, која је обично пратила свечаности. Владар и властела често су ишли у лов, где су вежбали јахање и руковање оружјем. Припадници племства у брак су ступали само у оквиру истог друштвеног сталежа. Било је незамисливо да се неки властелин или властеличка венча са неким из редова сељака или трговаца. Куће у градовима биле су изграђене углавном од дрвета и зато су често нестајале у пожарима. С економским снажењем трговаца, у градовима се појављују и њихове камене палате.

Живот **монаха** у средњем веку био је потпуно различит од живота обичног становништва. Монаси су најчешће живели у манастирима, где су важила посебна правила понашања. Тако је у Србији Сава Немањић саставио прописе за живот монаха који су се примењивали у манастирима. Монаси су велики део времена проводили у **молитви**, али су морали да обављају и тешке физичке послове. Живели су скромним и испосничким животом. Одрицали су се сваке удобности и у потпуности посвећивали молитвама. На манастирским поседима радило је зависно становништво, које је манастиру обезбеђивало храну и друга нужна добра. Монаси су се бавили и сликањем **икона**, израдом предмета за потребе цркве, али и важним културним радом. У манастирима се стицало **образовање**, преписивале су се књиге и састављала житија.

Средњовековне жене

ЗАНИМЉИВОСТ

Забележено је да је француски град Руан у релативно кратком раздобљу, од 1200. до 1225. године, чак шест пута страдао у пламену.

Средњовековни монах

Склапање брака у средњем веку

За разлику од њих, свештеници су учествовали у свакодневном животу становништва. Они су венчавали младенце, крстили децу, вршили обреде приликом сахрана или током свакодневног богослужења у црквама.

Жене у средњем веку нису биле равноправне са мушкарцима. Ипак, уколико су потицале из високог друштва, попут племкиња и чланица владарске породице, играле су важну улогу у државној политици. Удајом принцеза за владаре и племиће других држава заустављани су ратови, склапана примирја или су мењане границе међу државама. Било је ситуација када су жене постајале **регенти** својим малолетним синовима или браћи. **Брак** је био у надлежности цркве. То је значило да су искључиво свештеници могли да обављају чин венчања. Једна од особености породичног живота било је рађање великог броја деце. То је било неопходно јер је смртност била велика због глади, неизлечивих болести и ратова. Само високе пирамиде становништва обезбеђивао је опстанак друштва. Остала задужења жене тицала су се образовања деце, производње одеће, кућних или земљорадничких послова.

ЗАНИМЉИВОСТ

Занимљив је био положај **жене** у средњовековном друштву. Она се налазила између два сасвим супротна обрасца. Један је грешна Ева, која је била узрок човековог избацивања из раја и, уопште, његових страдања. Насупрот њој је други образац, Марија, мајка Исуса Христа, извор живота и оличење доброте и пожртвованости. Живот средњовековне жене налазио се негде између ове две крајности. Наведени противречни однос према жени лепо се огледа у једној византијској пословици која каже: „Три су зла и три су добра на свету: ватра, жена и море".

Средњовековна апотека

У средњем веку **дете** се сматрало за одраслог човека, па су се одрасли тако према њему и односили. Чим би достигла одређени узраст, деца су бивала изложена тешком сеоском раду или војној обуци. Властелинска деца су се од најранијег детињства припремала за живот ратника или краљевих дворјана. Она су стицала образовање, а уколико је било више мушке деце, једно од њих припремало се за духовника.

Исхрана, болести

Јеловник средњовековних људи био је прилично скроман. Треба се само подсетити да они нису знали за кромпир, парадајз, кукуруз или паприку, културе које су у Европу донете после открића Америке. Исхрана је била једнолична и није задовољавала све прехрамбене потребе људи. У средњем веку је главна пољопривредна култура била **жито**, а животна намирница **хлеб**. Осим хлеба, исхрану су чиниле поврће, месо, риба, млеко и млечни производи. Што се пића тиче, вода, вино у медитеранским областима, односно пиво у северњим континенталним подручјима чинили су најважније напитке. Велики део становништва борио се с глађу, која је повремено доводила до веће смртности или сеобa.

Средњи век је био „златно доба бактерија", што је за последицу имало постојање великог броја различитих болести, често и са смртним исходом. Најстрашнија од њих била је куга или „црна смрт". У средњем веку најпознатија епидемија куге догодила се 1348. године. У наредних неколико година настрадала је трећина житеља Европе, негде око 25 милиона људи. Уз кугу, била је распрострањена и лепра, односно губа, а болеснике оболеле од ове болести изоловали би од осталог света. Медицина, која је на измаку средњег века достигла висок ниво, борила се против поменутих, али и других болести. Међу српским историјским изворима сачувани су лекарски списи у којима се могу пронаћи рецепти за лечење разних болести. У манастирима и великим градовима постојале су болнице у којима су се лечили оболели.

Због непостојања лекова (антибиотика), који су направљени тек у 20. веку, умирало се и од данас безазлених болести.

Лекар који је лечио кугу

Празници и забаве

И средњовековни људи, као и савремени, умели су да се радују, да смишљају духовите досетке и да се препуштају веселима. Празници које су прослављали углавном су били **верски**. Наравно, главни празници међу хришћанима били су Божић и Ускрс. Муслиманима су најважнији Рамазан и Бајрам, док су Јевреји имали више различитих празника, као што су Ханука или Рош Хашана. Негде од 11. века постају уобичајене тзв. свете представе. То значи да се прослављање Божића драматизује као позоришна игра. Постепено се и доласак владара и прослављање каквог војничког успеха претварало у својеврстан празник.

Сазнајте више

Ханука је јеврејски празник којим се обележава победа Израелаца у борби против Селеукидског краљевства. Други велики јеврејски празник јесте **Рош Хашана**, односно Нова година на хебрејском језику.

Сазнајте више

Рамазан је девети месец у исламском календару. Он је за муслимане значајан јер је у њему почела објава Курана. У току Рамазана исламским верницима је забрањено ратовање, а строго наређен пост. Прва три дана наредног месеца прослављa се **Рамазански бајрам**, чиме се означава крај поста. Други од два највећа муслиманска празника јесте **Курбан-бајрам**, који се празнује четири дана.

Непознате речи

регент – вршилац владарске власти; онај који влада у име краља који је малолетан

Витешки турнир

Када су забаве у питању, две су у великој мери обележиле средњи век. То су **витешки турнири** и **лов**. Уз њих, виши слојеви уживали су у јахању, пливању, а у посебну врсту забаве спадају пијане теревенке. Упркос забранама цркве, коцкање је било прилично распрострањено. Ма како то данас нама звучало, од игара које су им биле на располагању, племићи су највише волели рат.

Приказ средњовековног лова

Путовања

На путовања у средњовековној Европи кретали су најчешће трговци који су живели од продаје робе. Путеви су били стари, лоши и узани, тако да је путовање кочијама било ретко. Људи су путовали углавном **пешке** или са **караванима**. Највећи број људи није уопште путовао, одлазио је само до оближњег села, града или манастира. Највећа путовања била су **ходочашћа**, посећивања светих места, или одлазак у рат. Ретки су били људи какав је био **Сава Немањић**, који је пропутовао Балканско полуострво, Средоземље, Малу Азију и Палестину. Сава је на своје прво путовање у Свету земљу отишао 1229. године. Од тог времена ходочашћа у Свету земљу надахнула су многе владаре, црквене великодостојнике, монахе, али и обичан народ. У наредним годинама, Сава Немањић је неколико пута посетио Цариград, док је 1234. године обишао манастир Свете Катарине на Синајском полуострву.

Свети Сава, фреска из Пећке патријаршије

Најпознатији средњовековни путник из Западне Европе био је **Марко Поло**. Он је крајем 13. века из Венеције кренуо на пут и стигао до Кине, која је у том тренутку била под влашћу Монгола. Приликом тог путовања, Марко Поло је упознао многе народе који су Европљанима били потпуно непознати. По повратку са путовања, написао је дело под називом *Милион*, у коме је описао све азијске народе које је упознао, као и њихове обичаје. Захваљујући њему, Европљани су почели да се упознају с другим далеким културама и цивилизацијама.

Један од највећих арапљанских средњовековних истраживача био је **Ибн Батута**. Он је у првој половини 14. века кренуо на ходочашће из северне Африке и за скоро двадесет година пропутовао је читаву Азију до Кине и Индије, као и део Европе и Африке. Описе својих путовања Ибн Батута забележио је у својој писаној биографији.

Марко Поло у монголској одећи

Ибн Батута

Научили смо

- У средњовековној Србији, као и у остатку Европе, положај људи зависио је од узраста, рода и вероисповести којој су припадали.
- Сеоско становништво живело је у колибама од дрвета и блата, док је властела боравила у утврђеном замку.
- Иако жене у средњем веку нису биле равноправне са мушкарцима, поједине племкиње и чланице владарске породице играле су важну улогу у државној политици.
- У средњем веку постојале су многе болести, а једна од најстрашнијих била је куга која је средином 14. века усмртила велики број људи.
- Ретки су били људи који су путовали у средњем веку. Ипак, они који су одлазили на далека путовања остављали су писане трагове о њима. Међу најпознатијим средњовековним путницима и истраживачима били су Сава Немањић, Марко Поло и Ибн Батута.

Питања и задаци

1. Наведите главне разлике живота на селу и у граду.
2. Какав је био положај жене у средњем веку?
3. Шта су јели средњовековни људи, а које намирнице нису имали?
4. Од чега су боловали људи у средњем веку?
5. Како су се забављали људи у средњем веку?

Задатак: Намирнице

Задаци: Ханука и Трубадури

Средњем веку су приписиване различите негативне одреднице као што су мрачан и заостао. Међутим, овакву поједностављену и у крајњој линији нетачну оцену већ одавно су оповргли научници који се баве проучавањем средњег века. Данас се с разлогом сматра да је средњи век био заправо детињство модерне Европе.

Витраж из катедрале Нотр Дам

Романика – базилика у Сан Триру

4. КУЛТУРА, УМЕТНОСТ, НАУКА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Одлике средњовековне културе

Временски смештен између двеју цивилизација чудесног сјаја, антике и ренесансе, средњи век је дуго био потцењен. Религија је у великој мери обележила средњовековну културу. У овом периоду у Европи су биле најзаступљеније три цивилизације: византијска, западноевропска и арапљанска. Прве две биле су хришћанске, а границе између њих углавном су се подударале с границама између православне и католичке вероисповести, док је трећа била исламска. Међу њима се провлачила и она коју су неговали припадници јеврејског народа и верници јудаизма.

Култура је у средњем веку била везана највише за манастире и дворове. Најлепша уметничка дела настајала су под окриљем цркве или за њене потребе. Тако су цркве у западном делу Европе почеле да се граде у посебном стилу, који је назван **романика**. Назив је добио по томе што су се уметници вратили узорима римске антике. Епоха романике је обележила 11. и прву половину 12. века. Цркве су грађене са полукружним заобљеним сводовима, са дебелим зидовима, снажним стубовима, уским прозорима и великим вратима. Најзначајније **цркве-катедрале** ове епохе налазе се у Тулузу (Француска), Пизи (Италија), Вормсу (Немачка), али и у другим градовима. Скулптуре које су се налазиле у црквама или на њима биле су надахнуте верским темама. Оне су имале двоструки циљ: да украсе грађевину и поучно делују на вернике.

Унутрашњост романичке катедрале

Успон западноевропских градова довео је до промена у друштву, које је створило нови стил у уметности – **готику**. Готика је, давале, последња уметничка стилска епоха средњег века; развила се после романике у раздоблју од 12. до 15. века. Колевка готичке уметности је Француска, а одатле се она проширила по читавој Европи. Придев „готички" потиче од германског племена Гота, који су у средњем веку били симбол за варваре. Готичке катедрале подигнуте у позном средњем веку представљају дела у којима је средњовековна уметност досегла свој врхунац. Репрезентативне примерке чине катедрале у Шартру (Француска) и Келну (Немачка) и Богородичина црква у Паризу (Француска).

Промене до којих долази од друге половине 12. века односе се и на пребацивање тежишта са црквене на нову, краљевску уметност. Док су романску архитектуру створили калуђери, готику граде мајстори зидари који нису припадали свештенству. Вештина грађења достигла је дотад, неслућене размере. Једна од основних одлика је да су грађевине почеле да стреме у висину, ка небу. Цркве имају стрме кровове и китњасте украсе, а грађевински материјал од којег су прављене претежно је камен. Огромне и велелепне катедрале у западној Европи грађене су деценијама, па и вековима, а подизало их је и по неколико генерација градитеља.

Готика – Нотр Дам у Паризу

Да би се верницима дочарало присуство Бога, у катедралама су се постављали прозори направљени на посебан начин, од комада стакла различитих боја. Кроз обојено стакло – витраж преламала се нарочито лепа светлост, којом је била обасјана унутрашњост цркве.

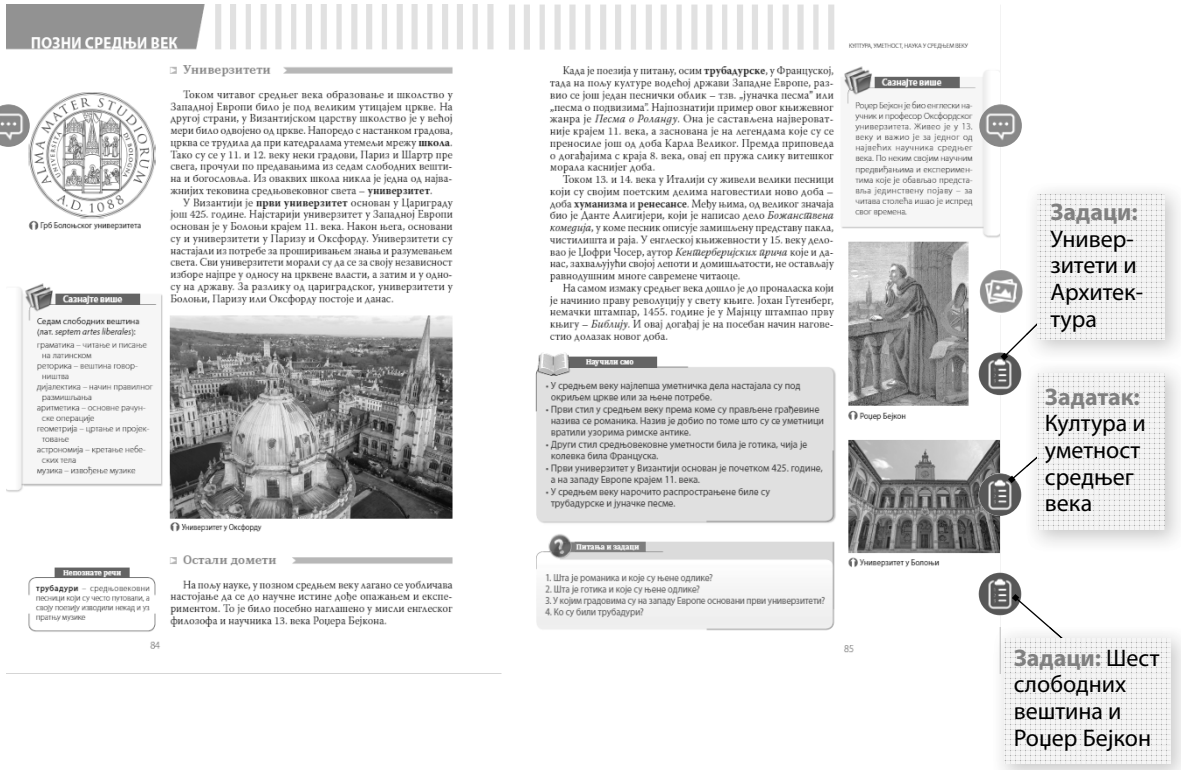

Унутрашњост готичке катедрале

Упоредите унутрашњост готичке и романичке цркве. У чему је највећа разлика?

Сазнајте више

Средњовековни писци су веома уважавали филозофе и научнике античке епохе. Често се у том смислу помиње изјава Бернара из Шартра, познатог француског филозофа из прве половине 12. века. Свестан величине античких мислилаца, он је, упоређујући старовековне и средњовековне филозофе изнео следећу оцену: „Ми смо патуљци који су се попели дивовима на рамена. На тај начин видимо више и даље од њих, али не зато што смо оштрији вида или већи растом, већ стога што нас они носе увис и уздижу својом горостасном висином"

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака:

- Наведите главне разлике живота на селу и у граду.
- Какав је био положај жене у средњем веку?
- Шта су јели средњовековни људи, а које намирнице нису имали?
- Од чега су боловали људи у средњем веку?
- Како су се забављали људи у средњем веку?
- Шта је романика и које су њене одлике?
- Шта је готика и које су њене одлике?
- У којим градовима су на западу Европе основани први универзитети?
- Ко су били трубадури?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 85. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа, наставник провера знање ученика уз помоћ задатака „Намирнице", „Ханука" и „Трубадури" са 81. стране, као и задатака „Универзитети", „Архитектура",„Култура и уметност средњег века",„Шест слободних вештина" и „Роџер Бејкон" са 85. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Описати и упоредити живот на селу и у граду и упоредити романику и готику.

Изглед табле

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ И КУЛТУРА У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Село и град
Становништво
Брак и породица
Свештенство и монаштво
Исхрана и болести
Забаве и путовања
Три културна подручја
Романика и готика
Универзитети
Књижевност и наука
Штампарска преса

Начин праћења ученичких постигнућа

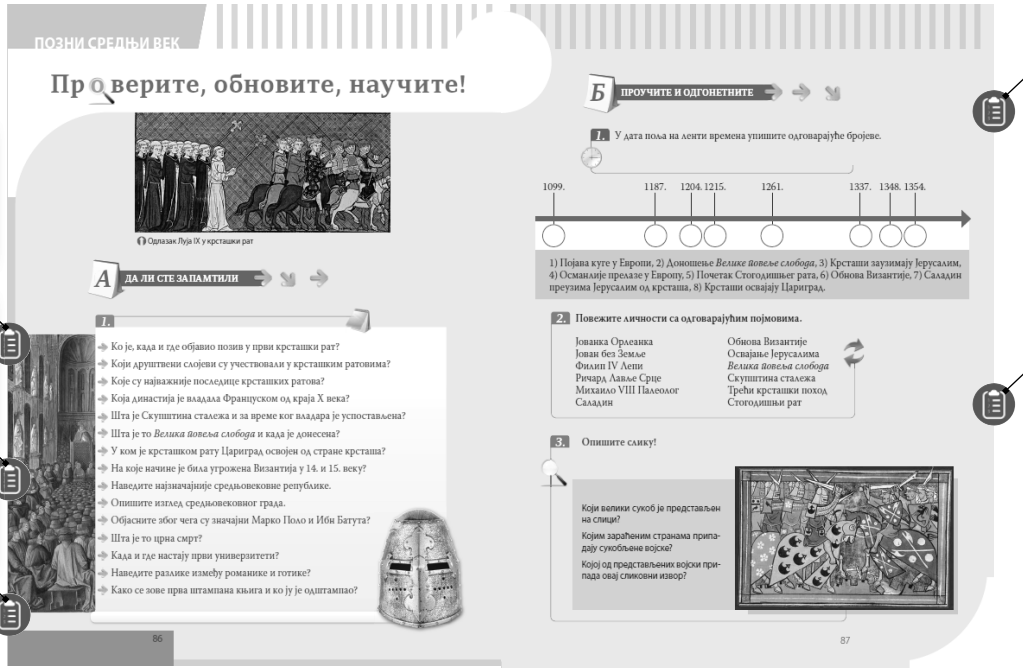
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**30.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Европа и Средоземље у позном средњем веку**
Врста (тип) часа	Систематизација
Облици рада	Индивидуални, фронтални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о наставној теми Европа и Средоземље у позном средњем веку.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века;

	• идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Крсташки ратови, европске монархије, династије Капет, Плантагенет, Палеолог, републике и комуне, село иград, исхрана и болести, романика и готика, универзитети, штампарска преса.
Корелација	Географија, српски језик, ликовна култура, веска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

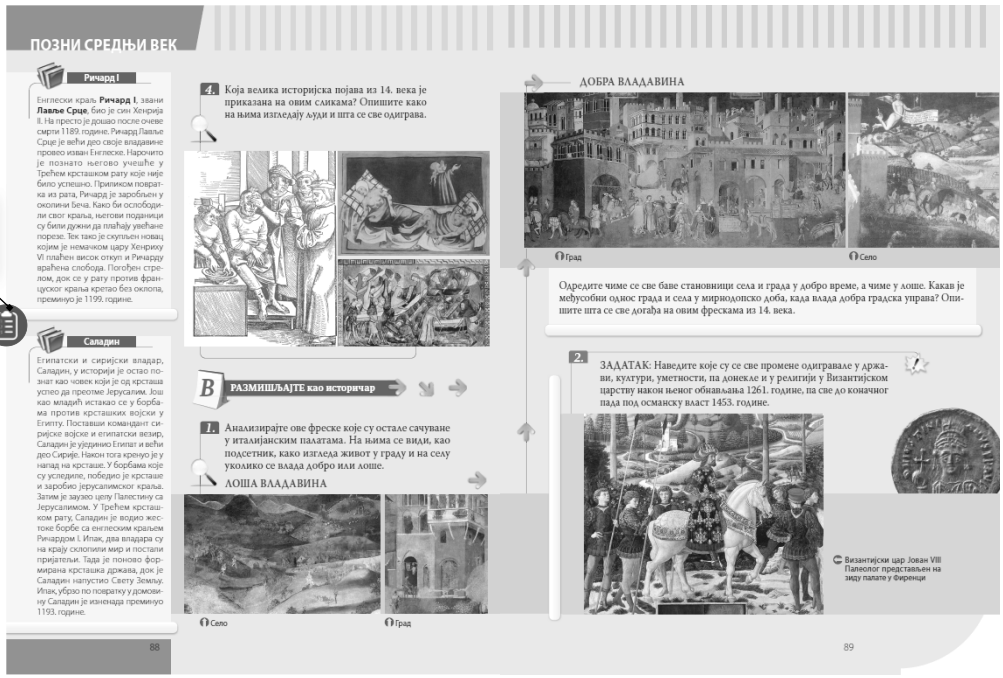
Задатак: Позни средњи век 1

Задаци: Француска 2 и Енглеска 2

Задаци: Византија и Средњовековни путници

Задаци: Уметност и Наука

Задатак: Позни средњи век 2

Задатак: Куга

Уводни део часа (5 минута)

Прегледање свеске и домаћих задатака.

Главни део часа (35 минута)

Резиме наставне теме Европа и Средоземље у позном средњем веку. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 86, 87, 88, 89, 90. и 91. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа, наставник проверава знање ученика уз помоћ задатака „Француска 2", „Енглеска 2", „Византија", „Средњовековни путници", „Уметност", „Наука" са 86. стране, затим задатака „Позни средњи век 1" и „Позни средњи век 2" са 87. стране, затим задатка „Куга" са 88. стране, затим задатка „Заузимање Јерусалима" са 90. стране, као и задатка „Заједнички живот у Палестини" са 91. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Анализа постигнутог у наставној теми Европа и Средоземље у позном средњем веку.

Домаћи задатак

Подсетити се кључних појмова, држава, личности и постигнућа.

Изглед табле

ЕВРОПА И СРЕДОЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Крсташки ратови
Европске монархије
Републике и комуне
Свакодневни живот
Култура, уметност, наука

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**31.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Србија и Балканско полуострво у доба Стефана Немање**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика почецима стварања независне српске средњовековне државе и улоге Стефана Немање у том процесу.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Стефан Немања, Манојло I Комнин, Рас, Рашка, сабор, Симеон, задужбине, Хиландар, Босна, бан Кулин.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Додатни садржај: Родослов Немањића

Задатак: Стефан Немања и Фридрих Барбароса

Галерија слика: Стефан Немања

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Доласком на власт Стефана Немање средином 12. века започела је епоха стварања независне српске средњовековне државе са центром у Расу. Темељи које је поставио родоначелник династије Немањић, готово два столећа су одолевали свим историјским изазовима. Под окриљем византијске културе и православља српска држава је изборила важно место међу осталим балканским земљама.

Стефан Немања

Византијски цар Манојло I Комнин

Како је приказан византијски цар? Којом бојом је обојено његово одело, шта му се налази на глави, а шта око њега?

5. СРБИЈА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО У ДОБА СТЕФАНА НЕМАЊЕ

Долазак Стефана Немање на власт

У првој половини 12. века Срби су се још увек налазили у потчињеном положају према Византијском царству. Они тада још нису имали самосталну државу. У борби за независност, српски владари, потомци жупана Вукана, ослањали су се на помоћ северног суседа, Угарске. Али, и поред подршке из Угарске, Срби нису успевали да се озбиљније супротставе Византији. Тада се на челу Источног римског царства налазио цар **Манојло I Комнин**, један од најмоћнијих владара у читавој Европи. Он је попут Јустинијана покушао да обнови Римско царство.

Цар Манојло користио је своју моћ и утицао чак и на промене на српском престолу. Његовом вољом владар у **Рашкој** постао је **Тихомир**, који је носио титулу великог жупана. Тихомир је био најстарији од четири сина српског великог жупана Завиде. Најмлађи његов син био је **Стефан Немања**. Сваки од браће имао је своју област којом је управљао. Главни међу њима носио је титулу великог жупана, али су сви морали да се покоравају врховном господару – византијском цару. Средином 12. века, око 1166. године, дошло је до борбе међу браћом. Као победник из сукоба изашао је Стефан Немања. Тихомир је погинуо, а друга два брата (Мирослав и Страцимир) потчинила су се Стефану Немањи.

92

СРБИЈА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО У ДОБА СТЕФАНА НЕМАЊЕ

Стефан Немања између Запада и Византије

По доласку на власт Стефан Немања (1166–1196) започео је борбу за осамостаљење српске државе. Он је покренуо рат против Византије и дошао у сукоб са царем Манојлом I Комнином. Византијски цар успео је да победи и зароби Стефана Немању. Српски владар одведен је у Цариград, где је морао да, као заробљеник, учествује у царевој **тријумфалној поворци**. Након што се потчинио цару и обновио вазалну заклетву, Стефан Немања враћен је на престо. Све до смрти цара Манојла (1180), Стефан Немања придржавао се вазалне заклетве и није ратовао против Византије.

Неколико година после смрти цара Манојла, Стефан Немања искористио је промену на византијском престолу и заједно са Угарском напао је Византију. Том приликом освојио је долину Велике и Јужне Мораве, Косово и Метохију и део северне Албаније. Истовремено, Стефан Немања је српској држави припојио област **Дукље**; од тада се она налазила под влашћу српског великог жупана. У жељи да обезбеди самосталност државе Немања је тражио савезнике против Византије. Како је током његове владавине покренут **Трећи крсташки рат**, Немања је потражио савезника у немачком цару **Фридриху I Барбароси**, који је учествовао у походу на Свету земљу. Они су се састали у Нишу, који је Немања претходно освојио и преузео од Византије, али није дошло до склапања савеза.

После проласка крсташа Стефан Немања је самостално ратовао против Византије. Претрпео је пораз и био приморан да склопи мир с новим византијским царем. Немања је признао врховну власт византијског цара и обећао да неће више покретати ратове. Заузврат је задржао власт у држави и део освојених територија.

Српска држава у време Стефана Немање

Стефан Немања се сматра оснивачем српске средњовековне државе. Династија којој је он **родоначелник** владала је наредне две стотине година. Родбински се повезао са својим суседом на западу, босанским **баном Кулином**. Један од услова склапања мира са Византијом (1190) било је склапање брака између његовог сина Стефана, будућег наследника и краља, са византијском принцезом.

Стефан Немања почео је да уређује државу и доноси законе. Све важне одлуке доносиле су се на државном сабору, заједничком скупу властеле и најважнијих представника цркве. Сабор се састајао кад год је требало донети и остварити најважније одлуке за судбину српске државе. Верска

Стефан Немања, фреска из каснијег времена, из цркве Богородице Љевишке у Призрену

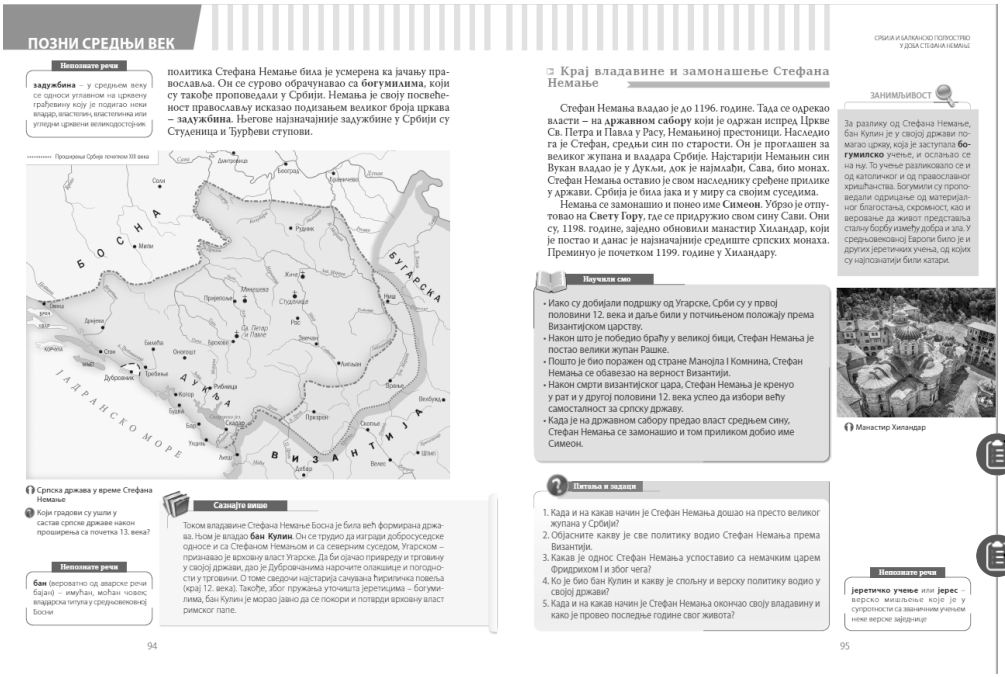
У каквој одећу је одевен Стефан Немања? Да ли је овде представљен као владар или као монах Симеон? Шта се налази око његове главе и шта то означава?

Немачки цар Фридрих I Барбароса, један од покретача Трећег крсташког рата

Погледајте се

Погледајте лекцију о крсташким ратовима. Подсетите се због чега је покренут Трећи крсташки рат, ко је у њему учествовао и како је завршио цар Фридрих Барбароса.

93

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Непознате речи

задужбина – у средњем веку се односи углавном на црквену грађевину коју је подигао неки владар, властелин, властеличка или утицајни црквени великодостојник.

политика Стефана Немање била је усмерена ка јачању православља. Он се сурово обрачунавао са **богумилима**, који су такође проповедали у Србији. Немања је своју посвећеност православљу исказао подизањем великог броја цркава – **задужбина**. Његове најзначајније задужбине у Србији су Студеница и Ђурђеви ступови.

Српска држава у време Стефана Немање

Који градови су ушли у састав српске државе након проширења са почетка 13. века?

Сазнајте више

Током владавине Стефана Немање Босна је била већ формирана држава, њом је владао **бан Кулин**. Он се трудио да изгради добросуседске односе и са Стефаном Немањом и са северним суседом, Угарском – признавао је врховну власт Угарске. Да би ојачао привреду и трговину у својој држави, дао је Дубровчанима нарочите олакшице и погодности у трговини. О томе сведочи најстарија сачувана ћирилична повеља (крај 12. века). Такође, због пружања уточишта јеретицима – богумилима, бан Кулин је морао јавно да се покори и потврди врховну власт римског папе.

Непознате речи

бан (вероватно од аварске речи баjан) – имућан, моћан човек; владарска титула у средњовековној Босни

94

Крај владавине и замонашење Стефана Немање

Стефан Немања владао је до 1196. године. Тада се одрекао власти – на **државном сабору** који је одржан испред Цркве Св. Петра и Павла у Расу, Немањиној престоници. Наследио га је Стефан, средњи син по старости. Он је проглашен за великог жупана и владара Србије. Најстарији Немањин син Вукан владао је у Дукљи, док је најмлађи, Сава, био монах. Стефан Немања оставио је свом наследнику сређене прилике у држави. Србија је била јака и у миру са својим суседима.

Немања се замонашио и понео име **Симеон**. Убрзо је отпутовао на **Свету Гору**, где се придружио свом сину Сави. Они су, 1198. године, заједно обновили манастир Хиландар, који је постао и данас је најзначајније средиште српских монаха. Преминуо је почетком 1199. године у Хиландару.

Научили смо

- Иако су добијали подршку од Угарске, Срби су у првој половини 12. века и даље били у потчињеном положају према Византијском царству.
- Након што је победио браћу у великој бици, Стефан Немања је постао велики жупан Рашке.
- Пошто је био поражен од стране Манојла I Комнина, Стефан Немања се обавезао на верност Византији.
- Након смрти византијског цара, Стефан Немања је кренуо у рат и у другој половини 12. века успео да избори већу самосталност за српску државу.
- Када је на државном сабору предао власт средњем сину, Стефан Немања се замонашио и том приликом добио име Симеон.

Питања и задаци

1. Када и на какав начин је Стефан Немања дошао на престо великог жупана у Србији?
2. Објасните какву је све политику водио Стефан Немања према Византији.
3. Какав је однос Стефан Немања успостављао са немачким царем Фридрихом I и због чега?
4. Ко је био бан Кулин и какву је спољну и верску политику водио у својој држави?
5. Када и на какав начин је Стефан Немања окончао своју владавину и како је провео последње године свог живота?

ЗАНИМЉИВОСТ

За разлику од Стефана Немање, бан Кулин је у својој држави помагао цркву, која је заступала **богумилско** учење, и ослањао се на њу. То учење разликовало се и од католичког и од православног хришћанства. Богумили су пропагирали одрицање од материјалног благостања, скромност, као и веровање да живот представља сталну борбу између добра и зла. У средњовековној Европи било је и других јеретичких учења, од којих су најпознатија били катари.

Манастир Хиландар

Непознате речи

јеретичко учење или **јерес** – верско мишљење које је у супротности са званичним учењем неке верске заједнице

95

Задаци: Стефан Немања и браћа; Стефан Немања и Византија

Задатак: Задужбине Стефана Немање

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему Српски народ у позном средњем веку.

На почетку наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 92. стране.

Главни део часа (30 минута)

Држава Стефана Немање

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Половином 12. века, Србија је признавала власт Византије, на чијем је челу био цар **Манојло I Комнин**.
- Немања је био најмлађи од четворице браће (Тихомир, Страцимир и Мирослав).
- Око 1166. дошло је до сукоба међу браћом из којег као победник излази Немања и постаје **велики жупан** (1166–1196).
- Повео је рат са Византијом да би осамосталио Србију.
- После пораза, признао је власт цару Манојлу и обновио вазалну заклетву.
- После Манојлове смрти (1180) обнавља борбу против Византије.
- Припојио је Дукљу (Зету).
- Покушава да нађе савезнике (Угарска, Барбароса и др.).

- 1190. доживљава нови пораз од Византије, али задржава територију.
- Иако није изборио потпуну независност, Немања се сматра оснивачем српске средњовековне државе.
- Он је родоначелник најзначајније династије – **Немањића**.
- Његов средњи син **Стефан** оженио је византијску принцезу.
- Најважније одлуке доносиле су се на **државном сабору** (скуп властеле и црквених великодостојника).

Приликом излагања о Стефану Немањи, наставник упућује ученике да погледају слике са 92, 93. и 94. стране, као и карту са 94. стране уџбеника и одговоре на питања која се налазе испод потписа тих слика, односно карте. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 94. стране уџбеника.

У главном делу часа ученицима треба приказати додатни садржај „Родослов Немањића" са 92. стране, а затим затражити од њих даураде задатак „Стефан Немања и Фридрих Барбароса" са 93. стране мултимедијалног PDF-а.

Држава Стефана Немање

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Протеривао је богумиле (јеретике).
- Најзначајније задужбине су му манастири **Студеница** и **Ђурђеви ступови**.
- На државном сабору у престоници **Расу** Немања се 1196. одрекао власти.
- Велики жупан постао је средњи син Стефан, док је најстарији **Вукан** био владар Дукље.
- Немања се замонашио (**Симеон**) и заједно са најмлађим сином **Савом** 1198. обновио манастир **Хиландар** на **Светој Гори**.
- Преминуо је 1199. године.
- **Босна**
- Немањин савременик **бан Кулин** трудио се да привредно ојача Босну.
- Признавао је врховну власт Угарске.
- Прихватао је богумиле због чега је имао проблема са папом.

Приликом излагања о Стефану Немањи, наставник упућује ученике да погледају слику са 95. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 95. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа ученицима треба приказати галерију слика „Стефан Немања" са 93. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 95. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник треба да затражи од ученика даураде задатке „Стефан Немања и браћа", „Стефан Немања и Византија" и „Задужбине Стефана Немање" са 95. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Направити кратак реферат о родоначелнику најзначајније српске средњовековне династије.

Изглед табле

СРБИЈА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО У ДОБА СТЕФАНА НЕМАЊЕ

Немањина борба са браћом
Византијски цар Манојло I Комнин
Борба за самосталност
Манојлов вазал
Савезништва против Византије
Напуштање престола
Симеон у Хиландару
Босна
- **Бан Кулин**
- **Богумили**

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

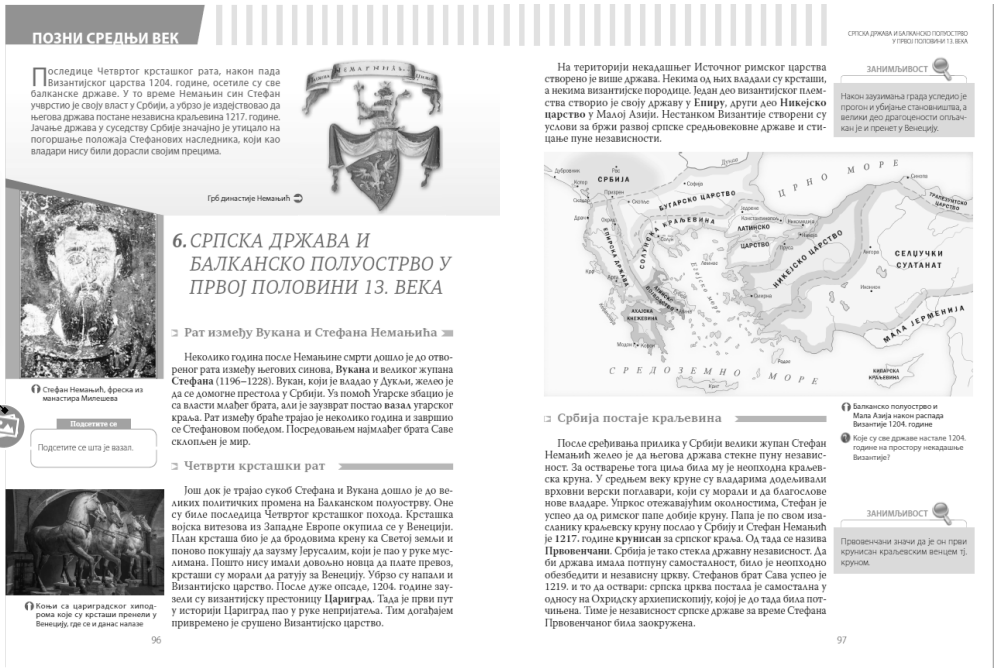
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**32.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српска држава и Балканско полуострво у првој половини 13. века**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са завршетком процеса стварања независне средњовековне државе. Проглашење краљевине и аутокефалност цркве.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Рат Вукана и Стефана Немањића, пад Цариграда, краљевина Србија, Првовенчани, аутокефалност цркве, манастир Жича, Радослав, Владислав, Урош I.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Галерија слика: Четврти крсташки рат

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Последице Четвртог крсташког рата, након пада Византијског царства 1204. године, осетиле су све балканске државе. У то време Немањин син Стефан учврстио је своју власт у Србији, а убрзо је изједначио да његова држава постане независна краљевина 1217. године. Јачање држава у суседству Србије значајно је утицало на погоршање положаја Стефанових наследника, који као владари нису били дорасли својим прецима.

Грб династије Немањић

Стефан Немањић, фреска из манастира Милешева

Подсетите се

Подсетите се шта је вазал.

6. СРПСКА ДРЖАВА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 13. ВЕКА

Рат између Вукана и Стефана Немањића

Неколико година после Немањине смрти дошло је до отвореног рата између његових синова, **Вукана** и великог жупана **Стефана** (1196–1228). Вукан, који је владао у Дукљи, желео је да се домогне престола у Србији. Уз помоћ Угарске збацио је са власти млађег брата, али је заузврат постао **вазал** угарског краља. Рат између браће трајао је неколико година и завршио се Стефановом победом. Посредовањем најмлађег брата Саве склопљен је мир.

Четврти крсташки рат

Још док је трајао сукоб Стефана и Вукана дошло је до великих политичких промена на Балканском полуострву. Оне су биле последица Четвртог крсташког похода. Крсташка војска витезова из Западне Европе окупила се у Венецији. План крсташа био је да бродовима крену ка Светој земљи и поново покушају да заузму Јерусалим, који је пао у руке муслимана. Пошто нису имали довољно новца да плате превоз, крсташи су морали да ратују за Венецију. Убрзо су напали и Византијско царство. После дуже опсаде, 1204. године заузели су византијску престоницу **Цариград**. Тада је први пут у историји Цариград пао у руке непријатеља. Тим догађајем привремено је срушено Византијско царство.

Коњи са цариградског хиподрома које су крсташи пренели у Венецију, где се и данас налазе

На територији некадашњег Источног римског царства створено је више држава. Некима од њих владали су крсташи, а некима византијске породице. Један део византијског племства створио је своју државу у **Епиру**, други део **Никејско царство** у Малој Азији. Нестанком Византије створени су услови за брзи развој српске средњовековне државе и стицање пуне независности.

ЗАНИМЉИВОСТ

Након заузимања града уследио је прогон и убијање становништва, а велики део драгоцености опљачкан је и пренет у Венецију.

Балканско полуострво и Мала Азија након распада Византије 1204. године

Које су све државе настале 1204. године на простору некадашње Византије?

Србија постаје краљевина

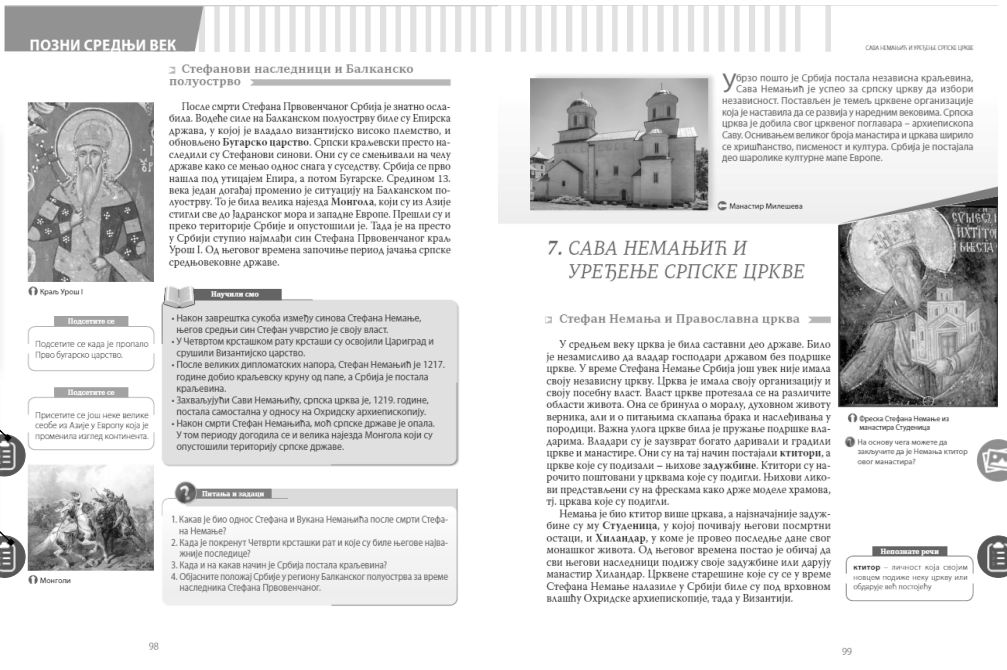
После сређивања прилика у Србији велики жупан Стефан Немањић желео је да његова држава стекне пуну независност. За остварење тога циља била му је неопходна краљевска круна. У средњем веку круне су владарима додељивали врховни верски поглавари, који су морали и да благослове нове владаре. Упркос отежавајућим околностима, Стефан је успео да од римског папе добије круну. Папа је по свом изасланику краљевску круну послао у Србију и Стефан Немањић је **1217. године крунисан** за српског краља. Од тада се назива **Првовенчани**. Србија је тако стекла државну независност. Да би држава имала потпуну самосталност, било је неопходно обезбедити и независну цркву. Стефанов брат Сава успео је 1219. и то да оствари: српска црква постала је самостална у односу на Охридску архиепископију, којој је до тада била потчињена. Тиме је независност српске државе за време Стефана Првовенчаног била заокружена.

ЗАНИМЉИВОСТ

Првовенчани значи да је он први крунисан краљевским венцем тј. круном.

Задаци: Стефан Немањић и браћа; Крунисање Стефана Немањића

Задатак: Хронологија владавине Стефана Немањића

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Стефанови наследници и Балканско полуострво

После смрти Стефана Првовенчаног Србија је знатно ослабила. Водеће силе на Балканском полуострву биле су Епирска држава, у којој је владало византијско високо племство, и обновљено **Бугарско царство**. Српски краљевски престо наследили су Стефанови синови. Они су се смењивали на челу државе како се мењао однос снага у суседству. Србија се прво нашла под утицајем Епира, а потом Бугарске. Средином 13. века један догађај променио је ситуацију на Балканском полуострву. То је била велика најезда **Монгола**, који су из Азије стигли све до Јадранског мора и западне Европе. Прешли су и преко територије Србије и опустошили је. Тада је на престо у Србији ступио најмлађи син Стефана Првовенчаног краљ Урош I. Од његовог времена започиње период јачања српске средњовековне државе.

Краљ Урош I

Подсетите се

Подсетите се када је пропало Прво бугарско царство.

Подсетите се

Присетите се још неке велике сеобе из Азије у Европу која је променила изглед континента.

Монголи

Научили смо

- Након завршетка сукоба између синова Стефана Немање, његов средњи син Стефан учврстио је своју власт.
- У Четвртом крсташком рату крсташи су освојили Цариград и срушили Византијско царство.
- После великих дипломатских напора, Стефан Немањић је 1217. године добио краљевску круну од папе, а Србија је постала краљевина.
- Захваљујући Сави Немањићу, српска црква је, 1219. године, постала самостална у односу на Охридску архиепископију.
- Након смрти Стефана Немањића, моћ српске државе је опала. У том периоду догодила се и велика најезда Монгола који су опустошили територију српске државе.

Питања и задаци

1. Какав је био однос Стефана и Вукана Немањића после смрти Стефана Немање?
2. Када је покренут Четврти крсташки рат и које су биле његове најважније последице?
3. Када и на какав начин је Србија постала краљевина?
4. Објасните положај Србије у региону Балканског полуострва за време наследника Стефана Првовенчаног.

Убрзо пошто је Србија постала независна краљевина, Сава Немањић је успео за српску цркву да избори независност. Постављен је темељ црквене организације која је наставила да се развија у наредним вековима. Српска црква је добила свог црквеног поглавара – архиепископа Саву. Оснивањем великог броја манастира и црква ширило се хришћанство, писменост и култура. Србија је постајала део шароликe културне мапе Европе.

Манастир Милешева

7. САВА НЕМАЊИЋ И УРЕЂЕЊЕ СРПСКЕ ЦРКВЕ

Стефан Немања и Православна црква

У средњем веку црква је била саставни део државе. Било је незамисливо да владар господари државом без подршке цркве. У време Стефана Немање Србија још увек није имала своју независну цркву. Црква је имала своју организацију и своју посебну власт. Власт цркве протезала се на различите области живота. Она се бринула о моралу, духовном животу верника, али и о питањима склапања брака и наслеђивања у породици. Важна улога цркве била је пружање подршке владарима. Владари су је заузврат богато даривали и градили цркве и манастире. Они су на тај начин постајали **ктитори**, а цркве које су подизали – њихове **задужбине**. Ктитори су наручито поштовани у црквама које су подигли. Њихови ликови представљени су на фрескама као држе моделе храмова, тј. цркава које су подигли.

Немања је био ктитор више цркава, а најзначајније задужбине су му **Студеница**, у којој почивају његови посмртни остаци, и **Хиландар**, у коме је провео последње дане свог монашког живота. Од његовог времена постао је обичај да сви његови наследници подижу своје задужбине или дарују манастир Хиландар. Црквене старешине које су се у време Стефана Немање налазиле у Србији биле су под врховном влашћу Охридске архиепископије, тада у Византији.

Фреска Стефана Немање из манастира Студеница

На основу чега можете да закључите да је Немања ктитор овог манастира?

Непознате речи

ктитор – личност која својим новцем подиже неку цркву или обезбеђује већ постојећу

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову тему.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 95. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 96. стране.

У уводном делу часа, наставник треба да затражи од ученика да ураде задатке „Стефан Немања и браћа", „Стефан Немања и Византија" и „Задужбине Стефана Немање" са 95. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Србија у време Стефана Немањића и његових наследника

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Упркос Вукановом покушају да преузме престо, Стефан је остао велики жупан.
- После четвртог крсташког похода, на територији Византије настало је више држава.
- Византијска власт била је у **Епиру** и **Никејском царству**.
- Искористивши слабост Византије, Стефан Немањић је изборио **потпуну независност**.
- Од римског папе је **1217**. добио круну и постао **краљ Стефан Првовенчани**.
- Стефанов млађи брат Сава је **1219.** године издејствовао **аутокефалност** (самосталност) српске цркве.
- Синови Стефана Првовенчаног (Радослав, Владислав и Урош I) ослањали су се на моћне суседе.
- Средином 13. века била је **најезда Монгола**, који су опустошили и Србију.
- Када је 1243. краљ постао **Урош I** почео је период јачања српске државе.

Приликом излагања о држави Стефана Немањића, наставник упућује ученике да погледају слике са 96. и 97. стране, као и карту са 97. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текстове из апаратуре *Занимљивост* са 97. стране уџбеника. Током излагања и наследницима Стефана Немањића, наставник тражи од ученика да погледају слике са 98. стране уџбеника и подсете се када је пало Прво бугарско царство, као и које су још велике сеобе из Азије у Европу промениле изглед континента.

У главном делу часа ученицима треба приказати галерију слика „Четврти крсташки рат" са 96. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 98. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник треба да тражи од ученика даураде задатке „Стефан Немањић и браћа", „Крунисање Стефана Немањића" и „Хронологија владавине Стефана Немањића" са 98. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Детаљније описати сукоб Вукана и Стефана и улогу Саве.

Изглед табле

СРПСКА ДРЖАВА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 13. ВЕКА

Сукоб Вукана и Стефана
Помирење браће
Криза у Византији
Србија постаје краљевина
Аутокефалност цркве
Наследници Стефана Првовенчаног
- **Радослав**
- **Владислав**
- **Урош I**

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

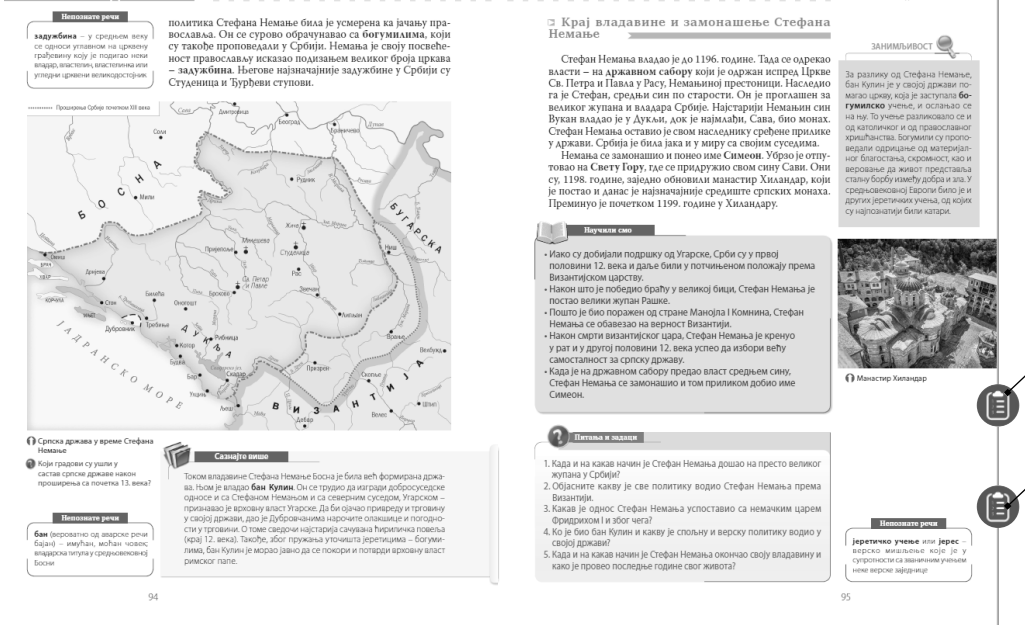
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**33.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српска држава крајем 12. и почетком 13. века**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о периоду стварања независне српске средњовековне државе и владавини првих Немањића.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Стефан Немања, Манојло I Комнин, Рас, Рашка, сабор, Симеон, задужбине, Хиландар, Босна, бан Кулин, Рат Вукана и Стефана Немањића, пад Цариграда, краљевина Србија, Првовенчани, аутокефалност цркве, манастир Жича, Радослав, Владислав, Урош I.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

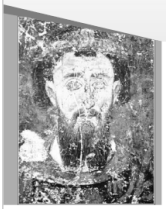

Последице Четвртог крсташког рата, након пада Византијског царства 1204. године, осетиле су све балканске државе. У то време Немањин син Стефан учврстио је своју власт у Србији, а убрзо је издејствовао да његова држава постане независна краљевина 1217. године. Јачање држава у суседству Србије значајно је утицало на погоршање положаја Стефанових наследника, који као владари нису били дорасли својим прецима.

Грб династије Немањић

Стефан Немањић, фреска из манастира Милешева

6. СРПСКА ДРЖАВА И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 13. ВЕКА

Рат између Вукана и Стефана Немањића

Неколико година после Немањине смрти дошло је до отвореног рата између његових синова, **Вукана** и великог жупана **Стефана** (1196–1228). Вукан, који је владао у Дукљи, желео је да се домогне престола у Србији. Уз помоћ Угарске збацио је са власти млађег брата, али је заузврат постао **вазал** угарског краља. Рат између браће трајао је неколико година и завршио се Стефановом победом. Посредовањем најмлађег брата Саве склопљен је мир.

Подсетите се

Подсетите се шта је вазал.

Четврти крсташки рат

Још док је трајао сукоб Стефана и Вукана дошло је до великих политичких промена на Балканском полуострву. Оне су биле последица Четвртог крсташког похода. Крсташка војска витезова из Западне Европе окупила се у Венецији. План крсташа био је да бродовима крену ка Светој земљи и поново покушају да заузму Јерусалим, који је пао у руке муслиманa. Пошто нису имали довољно новца да плате превоз, крсташи су морали да ратују за Венецију. Убрзо су напали и Византијско царство. После дуже опсаде, 1204. године заузели су византијску престоницу **Цариград**. Тада је први пут у историји Цариград пао у руке непријатеља. Тим догађајем привремено је срушено Византијско царство.

Коњи са цариградског хиподрома које су крсташи пренели у Венецију, где се и данас налазе

На територији некадашњег Источног римског царства створено је више држава. Некима од њих владали су крсташи, а некима византијске породице. Један део византијског племства створио је своју државу у **Епиру**, други део **Никејско царство** у Малој Азији. Нестанком Византије створени су услови за брзи развој српске средњовековне државе и стицање пуне независности.

ЗАНИМЉИВОСТ

Након заузимања града уследио је прогон и убијање становништва, а велики део драгоцености опљачкан је и пренет у Венецију.

Балканско полуострво и Мала Азија након распада Византије 1204. године

Које су све државе настале 1204. године на простору некадашње Византије?

Србија постаје краљевина

После срећивања прилика у Србији велики жупан Стефан Немањић желео је да његова држава стекне пуну независност. За остварење тога циља била му је неопходна краљевска круна. У средњем веку круне су владарима додељивали архиепископи верски поглавари, који су морали и да благослове нове владаре. Упркос отежавајућим околностима, Стефан је успео да од римског папе добије круну. Папа је по свом изасланику краљевску круну послао у Србију и Стефан Немањић је **1217.** године **крунисан** за српског краља. Од тада се назива **Првовенчани**. Србија је тако стекла државну независност. Да би држава имала потпуну самосталност, било је неопходно обезбедити и независну цркву. Стефанов брат Сава успео је 1219. и то да оствари: српска црква постала је самостална у односу на Охридску архиепископију, којој је до тада била потчињена. Тиме је независност српске државе за време Стефана Првовенчаног била заокружена.

ЗАНИМЉИВОСТ

Првовенчани значи да је он први крунисан краљевским венцем тј. круном.

Задаци:
Стефан Немањић и браћа; Крунисање Стефана Немањића

Задатак:
Хронологија владавине Стефана Немањића

Стефанови наследници и Балканско полуострво

После смрти Стефана Првовенчаног Србија је знатно ослабила. Водеће силе на Балканском полуострву биле су Епирска држава, у којој је владало византијско високо племство, и обновљено **Бугарско царство**. Српски краљевски престо наследили су Стефанови синови. Они су се **смењивали** на челу државе како се мењао однос снага у суседству. Србија се прво нашла под утицајем Епира, а потом Бугарске. Средином 13. века један догађај променио је ситуацију на Балканском полуострву. То је била велика најезда **Монгола**, који су из Азије стигли све до Јадранског мора и западне Европе. Прешли су и преко територије Србије и опустошили је. Тада је на престо у Србији ступио најмлађи син Стефана Првовенчаног краљ Урош I. Од његовог времена започиње период јачања српске средњовековне државе.

Краљ Урош I

Научили смо

- Након завршетка сукоба између синова Стефана Немање, његов средњи син Стефан учврстио је своју власт.
- У Четвртом крсташком рату крсташи су освојили Цариград и срушили Византијско царство.
- После великих дипломатских напора, Стефан Немањић је 1217. године добио краљевску круну од папе, а Србија је постала краљевина.
- Захваљујући Сави Немањићу, српска црква је, 1219. године, постала самостална у односу на Охридску архиепископију.
- Након смрти Стефана Немањића, моћ српске државе је опала. У том периоду догодила се и велика најезда Монгола који су опустошили територију српске државе.

Подсетите се

Подсетите се када је пропало Прво бугарско царство.

Подсетите се

Присетите се још неке велике сеобе из Азије у Европу која је променила изглед континента.

Монголи

Питања и задаци

1. Какав је био однос Стефана и Вукана Немањића после смрти Стефана Немање?
2. Када је покренут Четврти крсташки рат и које су биле његове најважније последице?
3. Када и на какав начин је Србија постала краљевина?
4. Објасните положај Србије у региону Балканског полуострва за време наследника Стефана Првовенчаног.

Манастир Милешева

Убрзо пошто је Србија постала независна краљевина, Сава Немањић је успео за српску цркву да изборі независност. Постављен је темељ црквене организације која је настављена да се развија у наредним вековима. Српска црква је добила свог црквеног поглавара – архиепископа Саву. Оснивањем великог броја манастира и цркава ширило се хришћанство, писменост и култура. Србија је постајала део шаролике културне мапе Европе.

7. САВА НЕМАЊИЋ И УРЕЂЕЊЕ СРПСКЕ ЦРКВЕ

Стефан Немања и Православна црква

У средњем веку црква је била саставни део државе. Било је незамисливо да владар господари државом без подршке цркве. У време Стефана Немање Србија још увек није имала своју независну цркву. Црква је имала своју организацију и своју посебну власт. Власт цркве протезала се на различите области живота. Она се бринула о моралу, духовном животу верника, али и о питањима склапања брака и наслеђивања у породици. Важна улога цркве била је пружање подршке владарима. Владари су је заузврат богато даривали и градили цркве и манастире. Они су на тај начин постајали **ктитори**, а цркве које су подизали – њихове **задужбине**. Ктитори су наручито поштовани у црквама које су подигли. Њихови ликови представљени су на фрескама као држе моделе храмова, тј. цркава које су подигли.

Немања је био ктитор више цркава, а најзначајније задужбине су му **Студеница**, у којој почивају његови посмртни остаци, и **Хиландар**, у коме је провео последње дане свог монашког живота. Од његовог времена постао је обичај да сви његови наследници подижу своје задужбине или дарују манастир Хиландар. Црквене старешине које су се у време Стефана Немање налазиле у Србији биле су под врховном влашћу Охридске архиепископије, тада у Византији.

Фреска Стефана Немање из манастира Студеница

На основу чега можете да закључите да је Немања ктитор овог манастира?

Непознате речи

ктитор – личност која својим новцем подиже неку цркву или обједињује већ постојећу

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака:

1. Када и на какав начин је Стефан Немања дошао на престо великог жупана у Србији?
2. Објасните какву је све политику водио Стефан Немања према Византији.
3. Какав је однос Стефан Немања успоставио са немачким царем Фридрихом I и због чега?
4. Ко је био бан Кулин и какву је спољну и верску политику водио у својој држави?
5. Када и на какав начин је Стефан Немања окончао своју владавину и како је провео последње године свог живота?
6. Какав је био однос Стефана и Вукана Немањића после смрти Стефана Немање?
7. Када је покренут Четврти крсташки рат и које су биле његове најважније последице?
8. Када и на какав начин је Србија постала краљевина?
9. Објасните положај Србије у региону Балканског полуострва за време наследника Стефана Првовенчаног.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 95. и 98. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатак „Стефан Немања и Фридрих Барбароса" са 93. стране, затим задатке „Стефан Немања и браћа", „Стефан Немања и Византија" и „Задужбине Стефана Немање" са 95. стране, као и задатке „Стефан Немањић и браћа", „Крунисање Стефана Немањића" и „Хронологија владавине Стефана Немањића" са 98. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити кратак родослов првих Немањића.

Изглед табле

СРПСКА ДРЖАВА КРАЈЕМ 12. И ПОЧЕТКОМ 13. ВЕКА

Немањина борба са браћом
Односи са Манојлом I Комнином
Борба за самосталност
Напуштање престола
Монаштво
Босна
- **Бан Кулин**
- **Богумили**

Сукоб Вукана и Стефана
Криза у Византији
Србија постаје краљевина
Аутокефалност цркве
Наследници Стефана Првовенчаног

Начин праћења ученичких постигнућа

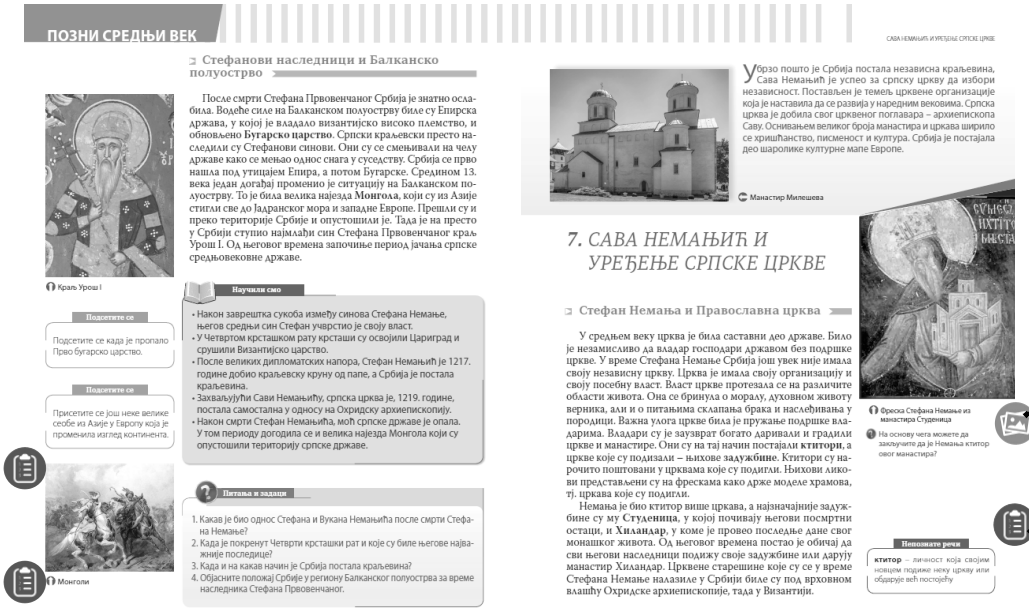
Евалуација часа

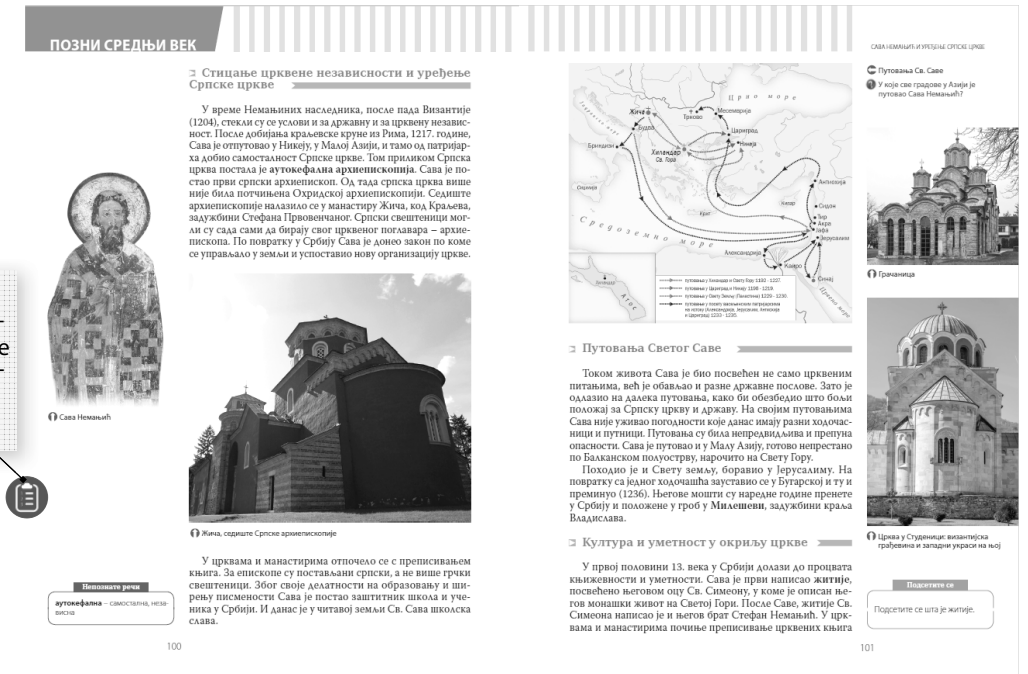
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**34.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Сава Немањић и уређење српске цркве**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са деловањем Саве Немањића у процесу осамостаљења српске цркве и улогом те институције у српској средњовековној држави.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Свети Сава, аутокефалност, задужбине, епископије, архиепископија, путовања, књижевност, култура.
Корелација	Верска настава, географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

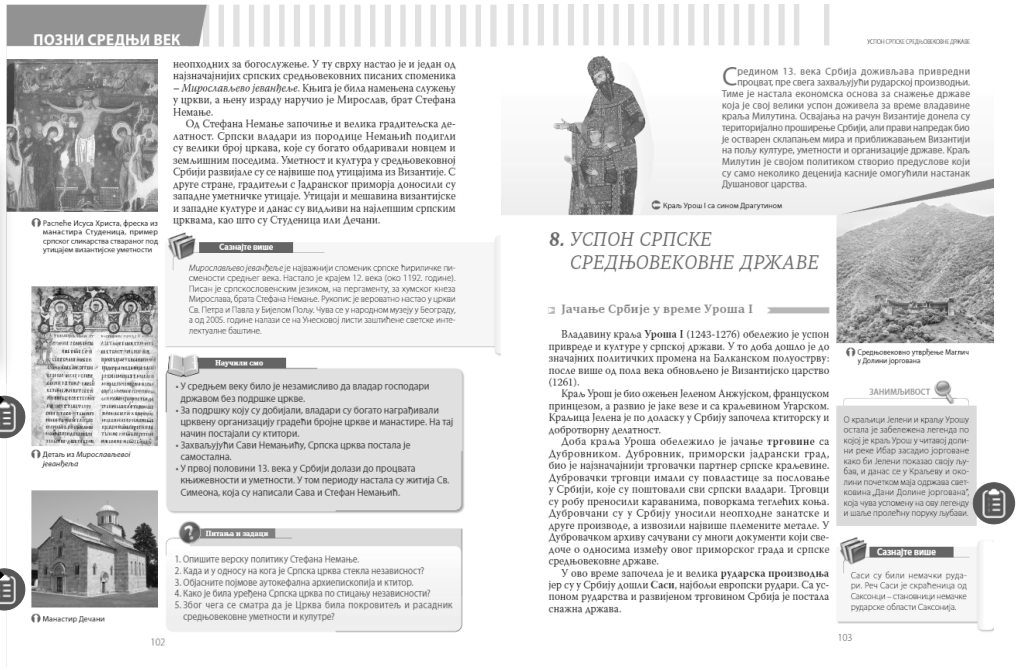
Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци: Средиште српске архиепископије; Први српски архиепископ

Задатак: Појмови и њихова значења

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Распеће Исуса Христа, фреска из манастира Студеница, пример српског сликарства стваареног под утицајем византијске уметности

неопходних за богослужење. У ту сврху настао је и један од најзначајнијих српских средњовековних писаних споменика – *Мирослављево јеванђеље*. Књига је била намењена служењу у цркви, а њену израду наручио је Мирослав, брат Стефана Немање.

Од Стефана Немање започиње и велика градитељска делатност. Српски владари из породице Немањић подигли су велики број цркава, које су богато обдаривали новцем и земљишним поседима. Уметност и култура у средњовековној Србији развијале су се највише под утицајима из Византије. С друге стране, градитељи с Јадранског приморја доносили су западне уметничке утицаје. Утицаји и мешавина византијске и западне културе и данас су видљиви на најлепшим српским црквама, као што су Студеница или Дечани.

Сазнајте више

Мирослављево јеванђеље је најважнији споменик српске ћириличке писмености средњег века. Настало је крајем 12. века (око 1192. године). Писан је српскословенским језиком, на пергаменту, за хумског кнеза Мирослава, брата Стефана Немање. Рукопис је вероватно настао у цркви Св. Петра и Павла у Бијелом Пољу. Чува се у народном музеју у Београду, а од 2005. године налази се на Унесковој листи заштићене светске интелектуалне баштине.

Детаљ из *Мирослављевог јеванђеља*

Научили смо

- У средњем веку било је незамисливо да владар господари државом без подршке цркве.
- За подршку коју су добијали, владари су богато награђивали црквену организацију градећи бројне цркве и манастире. На тај начин постајали су ктитори.
- Захваљујући Сави Немањићу, Српска црква постала је самостална.
- У првој половини 13. века у Србији долази до процвата књижевности и уметности. У том периоду настала су житија Св. Симеона, која су написали Сава и Стефан Немањић.

Манастир Дечани

Питања и задаци

1. Опишите верску политику Стефана Немање.
2. Када и у односу на кога је Српска црква стекла независност?
3. Објасните појмове аутокефална архиепископија и ктитор.
4. Како је била уређена Српска црква по стицању независности?
5. Због чега се сматра да је Црква била покровитељ и расадник средњовековне уметности и културе?

102

Средином 13. века Србија доживљава привредни процват, пре свега захваљујући рударској производњи. Тиме је настала економска основа за снажење државе која је свој велики успон доживела за време владавине краља Милутина. Освајања на рачун Византије донела су територијално проширење Србији, али прави напредак био је остварен склапањем мира и приближавањем Византији на пољу културе, уметности и организације државе. Краљ Милутин је својом политиком створио предуслове који су само неколико деценија касније омогућили настанак Душановог царства.

Краљ Урош I са сином Драгутином

8. УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Јачање Србије у време Уроша I

Владавину краља **Уроша I** (1243-1276) обележио је успон привреде и културе у српској држави. У то доба дошло је до значајних политичких промена на Балканском полуострву: после више од пола века обновљено је Византијско царство (1261).

Краљ Урош је био ожењен Јеленом Анжујском, француском принцезом, а развио је јаке везе и са краљевином Угарском. Краљица Јелена је по доласку у Србију започела ктиторску и добротворну делатност.

Доба краља Уроша обележило је јачање **трговине** са Дубровником. Дубровник, приморски јадрански град, био је најзначајнији трговачки партнер српске краљевине. Дубровачки трговци имали су повластице за пословање у Србији, које су поштовали сви српски владари. Трговци су робу преносили караванима, поворкама тегљећих коња. Дубровчани су у Србију уносили неопходне занатске и друге производе, а извозили највише племените метале. У Дубровачком архиву сачувани су многи документи који сведоче о односима између овог приморског града и српске средњовековне државе.

У ово време започела је и велика **рударска производња** јер су у Србију дошли **Саси**, најбољи европски рудари. Са успоном рударства и развијеном трговином Србија је постала снажна држава.

Средњовековно утврђење Маглич у Долини јоргована

ЗАНИМЉИВОСТ

О краљици Јелени и краљу Урошу остала је забележена легенда по којој је краљ Урош у читавој долини реке Ибар засадио јорговане како би Јелени показао своју љубав, и данас се у Краљеву и околини почетком маја одржава свечаност „Дани Долине јоргована", која чува успомену на ову легенду и шаље пролећну поруку љубави.

Сазнајте више

Саси су били немачки рудари. Реч Саси је скраћеница од Саксонци – становници немачке рударске области Саксонија.

103

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о осамостаљењу српске цркве.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 98. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 99. стране.

У завршном делу часа, наставник треба да тражи од ученика да ураде задатке „Стефан Немањић и браћа", „Крунисање Стефана Немањића" и „Хронологија владавине Стефана Немањића" са 98. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Аутокефалност српске цркве

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Црква је бринула о вери, мралу, браку; пружала је подршку владару.
- Владари и крупни феудалци били су **ктитори** – градили су храмове и манастире (**задужбине**).
- Српска црква била је потчињена **Охридској архиепископији.**

- После Четвртог крсташког похода (1204) стекли су се услови за стицање **аутокефалности** (самосталности).
- Сава Немањић је **1219.** од никејског патријарха добио аутокефалност српске цркве, са рангом архиепископије.
- Сава је постао први српски архиепископ.
- Седиште архиепископије било је у манастиру **Жича**.
- За епископе су постављани српски свештеници.
- При манастирима су организоване прве школе и болнице.

Приликом излагања о српској цркви, наставник упућује ученике да погледају слике са 99. и 100. стране уџбеника, као и да одговоре на питање које се налази испод слике са 99. стране.

У првом делу главног дела часа, ученицима треба приказати галерију слика „Задужбине Стефана Немање", а затим од њих затражити даураде задатке „Ктитор" и „Задужбине Стефана Немање" са 99. стране мултимедијалног PDF-а.

Путовања Саве Немањића

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Сава је пуно путовао, како би обезбедио што бољи положај за српску цркву и државу.
- Путовања су била тешка и опасна.
- Путовао је по Балкану, Малој Азији, Светој Гори, а два пута је био и у Светој земљи.
- На повратку са другог путовања, преминуо је (1236) у бугарској престоници Трнову.
- Дошло је до развоја књижевности.
- И Стефан и Сава Немањић написали су **житије Светог Симеона**.
- Крајем 12. века настало је и чувено **Мирослављево јеванђеље**.
- Сви Немањићи били су градитељи цркава и манастира, које су богато даривали.
- Српска култура и уметност били су под великим утицајем Византије, мада је било и утицаја са запада

Приликом излагања о српској цркви, наставник упућује ученике да погледају слике са 101. и 102. стране, као и карту са 101. стране уџбеника. Том приликом треба да одговоре на питање које се налази на испод потписа карте са 101. стране уџбеника. Након тога, наставник замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Санајте више* са 102. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа, ученицима треба дати даураде задатке „Аутокефалност српске цркве" и „Ранг српске цркве" са 99. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 102. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, учецини треба да реше задатке „Средиште српске архиепископије",„Први српски архиепископ" и„Појмови и њихова значења" са 100. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Направити презентацију о Светом Сави.

Изглед табле

САВА НЕМАЊИЋ И УРЕЂЕЊЕ СРПСКЕ ЦРКВЕ

Важна улога цркве у средњем веку
Ктитори и задужбине
Охридска архиепископија
Сава 1219. од Никејског патријарха добија аутокефалност
Сава први српски архиепископ
Уређење цркве
Жича - седиште архиепископије
Прве школе и болнице
Савина путовања
Житије Светог Симеона
Мирослављево јеванђеље

Начин праћења ученичких постигнућа

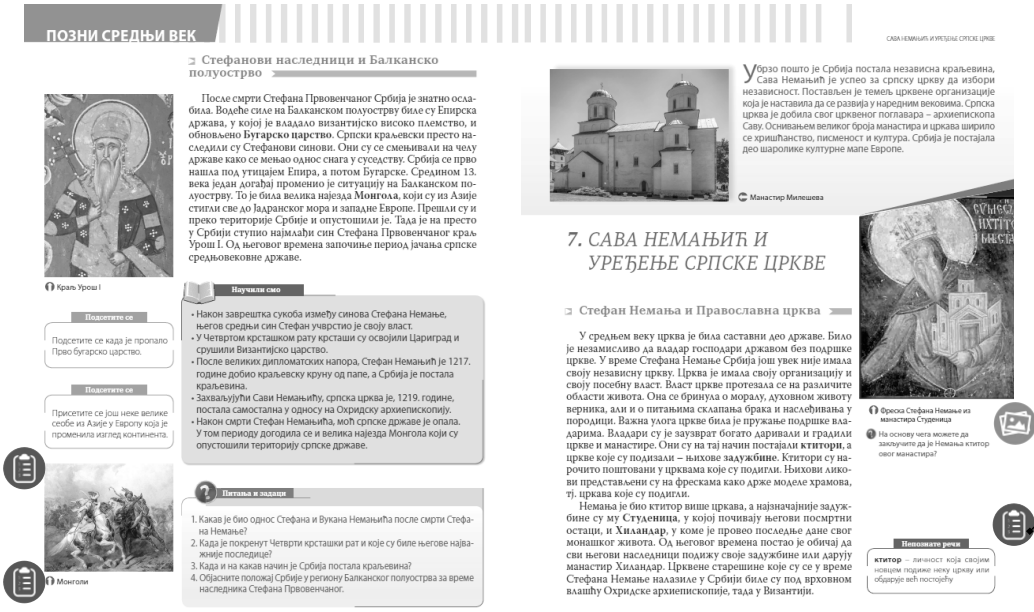
Евалуација часа

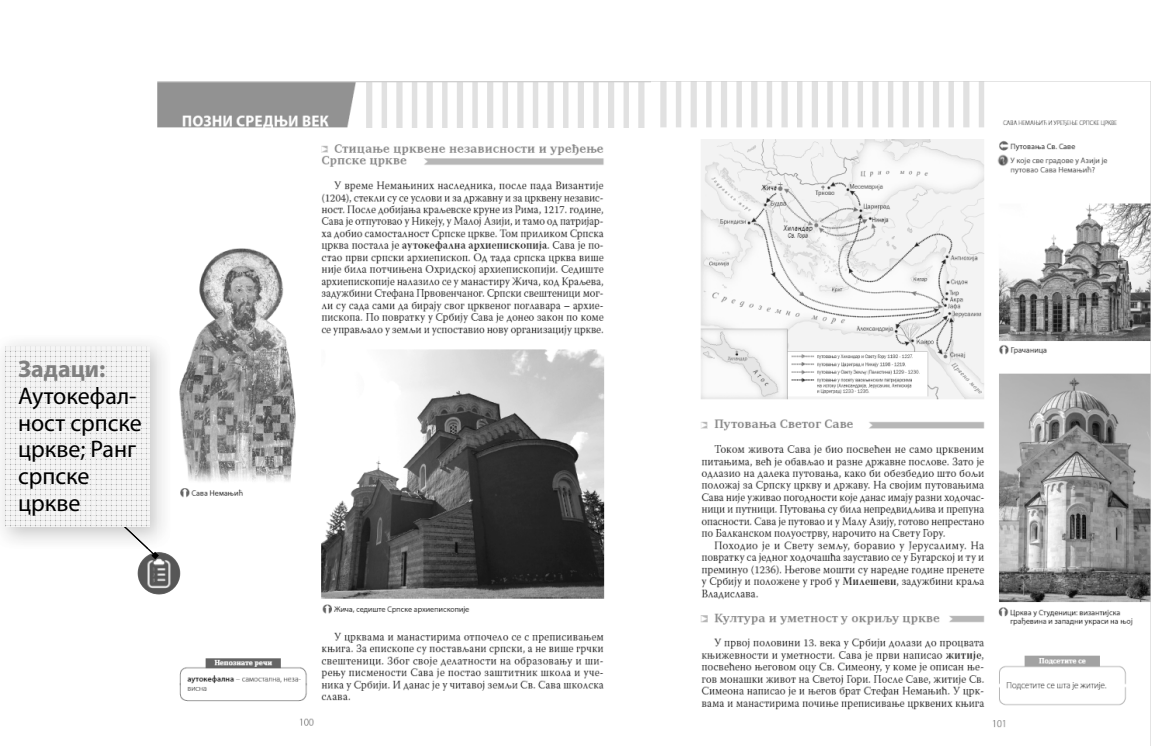
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**35.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српска православна црква**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о стварању аутокефалне српске православне цркве.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Свети Сава, аутокефалност, задужбине, епископије, архиепископија, путовања, књижевност, култура.
Корелација	Верска настава, географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

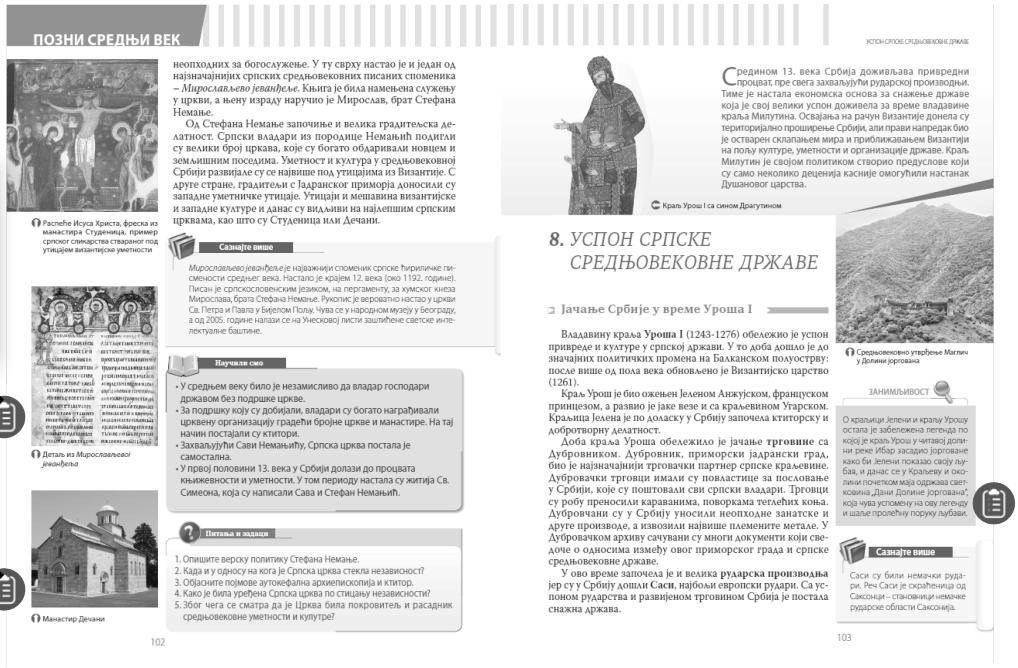
Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци: Средиште српске архиепископије; Први српски архиепископ

Задатак: Појмови и њихова значења

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Распеће Исуса Христа, фреска из манастира Студеница, пример српског сликарства створеног под утицајем византијске уметности

неопходних за богослужење. У ту сврху настао је и један од најзначајнијих српских средњовековних писаних споменика – *Мирослављево јеванђеље*. Књига је била намењена служењу у цркви, а њену израду наручио је Мирослав, брат Стефана Немање.

Од Стефана Немање започиње и велика градитељска делатност. Српски владари из породице Немањић подигли су велики број цркава, које су богато обдаривали новцем и земљишним поседима. Уметност и култура у средњовековној Србији развијале су се највише под утицајима из Византије. С друге стране, градитељи с Јадранског приморја доносили су западне уметничке утицаје. Утицаји и мешавина византијске и западне културе и данас су видљиви на најлепшим српским црквама, као што су Студеница или Дечани.

Сазнајте више

Мирослављево јеванђеље је најважнији споменик српске ћириличке писмености средњег века. Настало је крајем 12. века (око 1192. године). Писано је српскословенским језиком, на пергаменту, за хумског кнеза Мирослава, брата Стефана Немање. Рукопис је вероватно настао у цркви Св. Петра и Павла у Бијелом Пољу. Чува се у народном музеју у Београду, а од 2005. године налази се на Унесковој листи заштићене светске интелектуалне баштине.

Детаљ из *Мирослављевог јеванђеља*

Научили смо

- У средњем веку било је незамисливо да владар господари државом без подршке цркве.
- За подршку коју су добијали, владари су богато награђивали црквену организацију градећи бројне цркве и манастире. На тај начин постајали су ктитори.
- Захваљујући Сави Немањићу, Српска црква постала је самостална.
- У првој половини 13. века у Србији долази до процвата књижевности и уметности. У том периоду настала су житија Св. Симеона, која су написали Сава и Стефан Немањић.

Манастир Дечани

Питања и задаци

1. Опишите верску политику Стефана Немање.
2. Када и у односу на кога је Српска црква стекла независност?
3. Објасните појмове аутокефална архиепископија и ктитор.
4. Како је била уређена Српска црква по стицању независности?
5. Због чега се сматра да је Црква била покровитељ и расадник средњовековне уметности и културе?

102

Краљ Урош I са сином Драгутином

Средином 13. века Србија доживљава привредни процват, пре свега захваљујући рударској производњи. Тиме је настала економска основа за снажење државе која је свој велики успон доживела за време владавине краља Милутина. Освајања на рачун Византије донела су територијално проширење Србији, али прави напредак био је остварен склапањем мира и приближавањем Византији на пољу културе, уметности и организације државе. Краљ Милутин је својом политиком створио предуслове који су само неколико деценија касније омогућили настанак Душановог царства.

8. УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Јачање Србије у време Уроша I

Владавину краља **Уроша I** (1243-1276) обележио је успон привреде и културе у српској држави. У то доба дошло је до значајних политичких промена на Балканском полуострву: после више од пола века обновљено је Византијско царство (1261).

Краљ Урош је био ожењен Јеленом Анжујском, француском принцезом, а развио је јаке везе и са краљевином Угарском. Краљица Јелена је по доласку у Србију започела ктиторску и добротворну делатност.

Доба краља Уроша обележило је јачање **трговине** са Дубровником. Дубровник, приморски јадрански град, био је најзначајнији трговачки партнер српске краљевине. Дубровачки трговци имали су повластице за пословање у Србији, које су поштовали сви српски владари. Трговци су робу преносили караванима, поворкама теглећих коња. Дубровчани су у Србију уносили неопходне занатске и друге производе, а извозили највише племените метале. У Дубровачком архиву сачувани су многи документи који сведоче о односима између овог приморског града и српске средњовековне државе.

У ово време започела је и велика **рударска производња** јер су у Србију дошли **Саси**, најбољи европски рудари. Са успоном рударства и развијеном трговином Србија је постала снажна држава.

Средњовековно утврђење Маглич у Долини јоргована

ЗАНИМЉИВОСТ

О краљици Јелени и краљу Урошу остала је забележена легенда по којој је краљ Урош у читавој долини реке Ибар засадио јорговане како би Јелени показао своју љубав, и данас се у Краљеву и околини почетком маја одржава свечаност „Дани Долине јоргована", која чува успомену на ову легенду и шаље пролећну поруку љубави.

Сазнајте више

Саси су били немачки рудари. Реч Саси је скраћеница од Саксонци – становници немачке рударске области Саксонија.

103

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака:

1. Објасните појмове ктитор и задужбина.
2. Опишите верску политику Стефана Немање.
3. Када и у односу на кога је Српска црква стекла независност?
4. Објасните појам аутокефална архиепископија.
5. Где је било седиште српске архиепископије?
6. Како је била уређена Српска црква по стицању независности?
7. Где је све путовао сава и из којих ралога?
8. Због чега се сматра да је Црква била покровитељ и расадник средњовековне уметности и културе?
9. Ко је написао Житије светог симеона?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 102. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа треба проверити знање ученика уз помоћ задатака „Ктитор" и „Задужбине Стефана Немање" са 99. стране, затим уз помоћ задатака „Аутокефалност српске цркве" и „Ранг српске цркве" са 100. стране, као и уз помоћ задатака „Средиште српске архиепископије", „Први српски архиепископ" и „Појмови и њихова значења" са 102. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити презентацију или написати кратак реферат о улози цркве у српској средњовековној држави.

Изглед табле

СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА

Однос цркве и државе
Ктитори и задужбине
Добијање аутокефалности
Српска архиепископија
Уређење цркве
Прве школе и болнице
Савина путовања
Књижевност у време првих Немањића

Начин праћења ученичких постигнућа

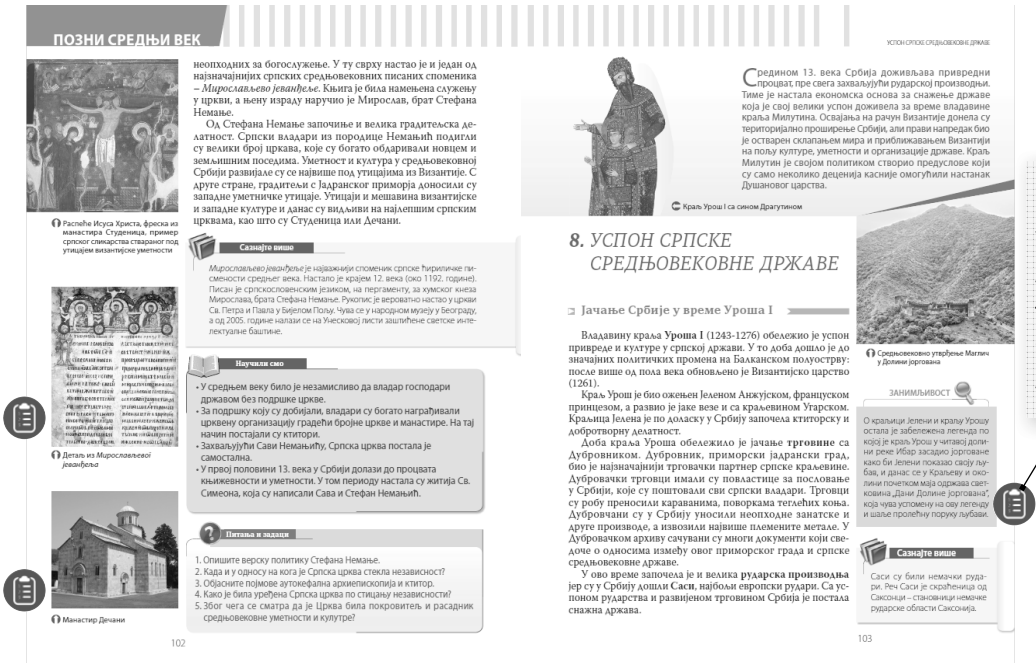
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**36.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Успон српске средњовековне државе**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са развојем српске државе крајем 13. и почетком 14. века.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Краљ Урош I, краљица Јелена Анжујска, краљ Драгутин, краљ Милутин, краљица Симонида, краљ Стефан Дечански, Дуброчани, Саси, задужбине, Велбужд.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

неопходних за богослужење. У ту сврху настао је и један од најзначајнијих српских средњовековних писаних споменика – *Мирослављево јеванђеље*. Књига је била намењена служењу у цркви, а њену израду наручио је Мирослав, брат Стефана Немање.

Од Стефана Немање започиње и велика градитељска делатност. Српски владари из породице Немањић подигли су велики број цркава, које су богато обдаривали новцем и земљишним поседима. Уметност и култура у средњовековној Србији развијале су се највише под утицајима из Византије. С друге стране, градитељи с Јадранског приморја доносили су западне уметничке утицаје. Утицаји и мешавина византијске и западне културе и данас су видљиви на најлепшим српским црквама, као што су Студеница или Дечани.

Распеће Исуса Христа, фреска из манастира Студеница, пример српског сликарства ствараног под утицајем византијске уметности

Сазнајте више

Мирослављево јеванђеље је најважнији споменик српске ћириличке писмености средњег века. Настало је крајем 12. века (око 1192. године). Писан је српскословенским језиком, на пергаменту, за хумског кнеза Мирослава, брата Стефана Немање. Рукопис је вероватно настао у цркви Св. Петра и Павла у Бијелом Пољу. Чува се у народном музеју у Београду, а од 2005. године налази се на Унесковој листи заштићене светске интелектуалне баштине.

Детаљ из *Мирослављевог јеванђеља*

Научили смо

- У средњем веку било је незамисливо да владар господари државом без подршке цркве.
- За подршку коју су добијали, владари су богато награђивали црквену организацију градећи бројне цркве и манастире. На тај начин постајали су ктитори.
- Захваљујући Сави Немањићу, Српска црква постала је самосталн.
- У првој половини 13. века у Србији долази до процвата књижевности и уметности. У том периоду настала су житија Св. Симеона, која су написали Сава и Стефан Немањић.

Манастир Дечани

Питања и задаци

1. Опишите верску политику Стефана Немање.
2. Када и у односу на кога је Српска црква стекла независност?
3. Објасните појмове аутокефална архиепископија и ктитор.
4. Како је била уређена Српска црква по стицању независности?
5. Због чега се сматра да је Црква била покровитељ и расадник средњовековне уметности и културе?

102

УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Краљ Урош I са сином Драгутином

Средином 13. века Србија доживљава привредни процват, пре свега захваљујући рударској производњи. Тиме је настала економска основа за снажење државе која је свој велики успон доживела за време владавине краља Милутина. Освајања на рачун Византије донела су територијално проширење Србији, али прави напредак био је остварен склапањем мира и приближавањем Византији на пољу културе, уметности и организације државе. Краљ Милутин је својом политиком створио предуслове који су само неколико деценија касније омогућили настанак Душановог царства.

8. УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Јачање Србије у време Уроша I

Владавину краља **Уроша I** (1243-1276) обележио је успон привреде и културе у српској држави. У то доба дошло је до значајних политичких промена на Балканском полуострву: после више од пола века обновљено је Византијско царство (1261).

Краљ Урош је био ожењен Јеленом Анжујском, француском принцезом, а развио је јаке везе и са краљевином Угарском. Краљица Јелена је по доласку у Србију започела ктиторску и добротворну делатност.

Доба краља Уроша обележило је јачање **трговине** са Дубровником. Дубровник, приморски јадрански град, био је најзначајнији трговачки партнер српске краљевине. Дубровачки трговци имали су повластице за пословање у Србији, које су поштовали сви српски владари. Трговци су робу преносили караваним, поворкама теглећих коња. Дубровчани су у Србију уносили неопходне занатске и друге производе, а извозили највише племените метале. У Дубровачком архиву сачувани су многи документи који сведоче о односима између овог приморског града и српске средњовековне државе.

У ово време започела је и велика **рударска производња** јер су у Србију дошли **Саси**, најбољи европски рудари. Са успоном рударства и развијеном трговином Србија је постала снажна држава.

Средњовековно утврђење Маглич у Долини јоргована

ЗАНИМЉИВОСТ

О краљици Јелени и краљу Урошу остала је забележена легенда по којој је краљ Урош у читавој долини реке Ибар заседио јорговане како би Јелени показао сасу лубаи, и данас, се у Краљеву и околини почетком маја одржава свечковина „Дани Долине јоргована", која чува успомену на ову легенду и шаље пролетњу поруку љубави.

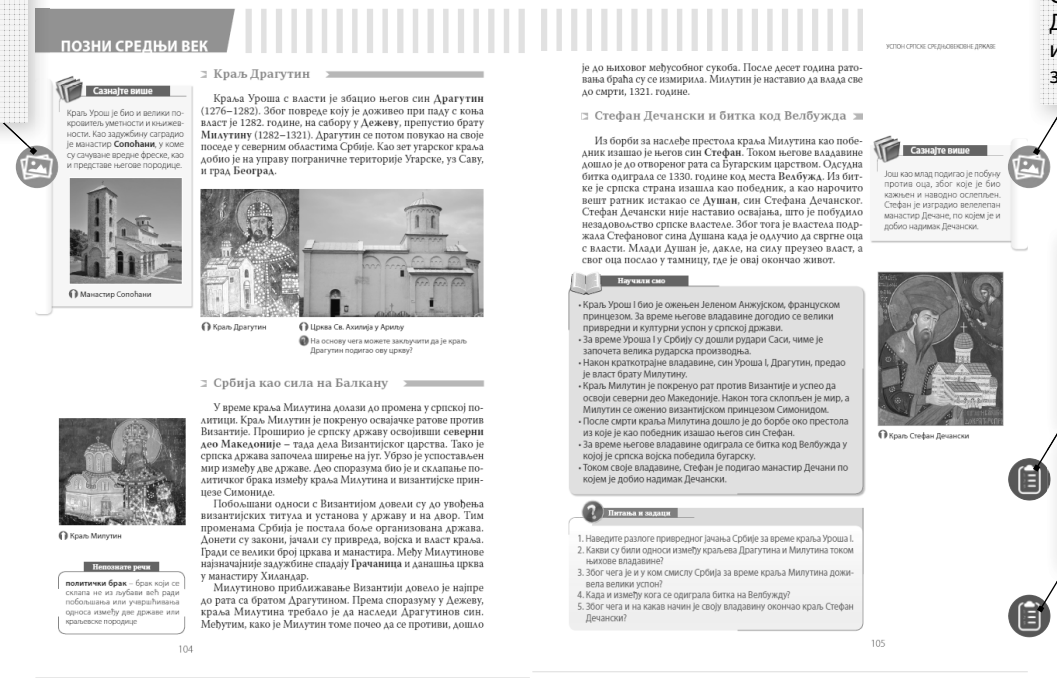
Сазнајте више

Саси су били немачки рудари. Реч Саси је скраћеница од Саксонци – становници немачке рударске области Саксонија.

103

Задаци:
Привредни успон у време краља Уроша I; Трговачки односи у време краља Уроша I

Галерија слика: Задужбине краља Уроша I и Јелене Анжујске

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Сазнајте више

Краљ Урош је био и велики покровитељ уметности и књижевности. Као задужбину саградио је манастир **Сопоћани**, у коме су сачуване вредне фреске, као и представе његове породице.

Манастир Сопоћани

Краљ Драгутин

Краља Уроша с власти је збацио његов син **Драгутин** (1276–1282). Због повреде коју је доживео при паду с коња власт је 1282. године, на сабору у **Дежеву**, препустио брату **Милутину** (1282–1321). Драгутин се потом повукао на своје поседе у северним областима Србије. Као зет угарског краља добио је на управу пограничне територије Угарске, уз Саву, и град **Београд**.

Краљ Драгутин

Црква Св. Ахилија у Ариљу

На основу чега можете закључити да је краљ Драгутин подигао ову цркву?

Србија као сила на Балкану

У време краља Милутина долази до промена у српској политици. Краљ Милутин је покренуо освајачке ратове против Византије. Проширио је српску државу освојивши **северни део Македоније** – тада дела Византијског царства. Тако је српска држава започела ширење на југ. Убрзо је успостављен мир између две државе. Део споразума био је и склапање политичког брака између краља Милутина и византијске принцезе Симониде.

Побољшани односи с Византијом довели су до увођења византијских титула и установа у државу и на двор. Тим променама Србија је постала боље организована држава. Донети су закони, јачали су привреда, војска и власт краља. Гради се велики број цркава и манастира. Међу Милутинове најзначајније задужбине спадају **Грачаница** и данашња црква у манастиру Хиландар.

Милутиново приближавање Византији довело је најпре до рата са братом Драгутином. Према споразуму у Дежеву, краља Милутина требало је да наследи Драгутинов син. Међутим, како је Милутин томе почео да се противи, дошло је до њиховог међусобног сукоба. После десет година ратовања браћа су се измирила. Милутин је наставио да влада све до смрти, 1321. године.

Краљ Милутин

Непознате речи

политички брак – брак који се склапа не из љубави већ ради побољшања или учвршћивања односа између две државе или краљевске породице

104

УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Стефан Дечански и битка код Велбужда

Из борби за наслеђе престола краља Милутина као победник изашао је његов син **Стефан**. Током његове владавине дошло је до отвореног рата са Бугарским царством. Одсудна битка одиграла се 1330. године код места **Велбужд**. Из битке је српска страна изашла као победник, а као нарочито вешт ратник истакао се **Душан**, син Стефана Дечанског. Стефан Дечански није наставио освајања, што је побудило незадовољство српске властеле. Због тога је властела подржала Стефановог сина Душана када је одлучио да свргне оца с власти. Млади Душан је, дакле, на силу преузео власт, а свог оца послао у тамницу, где је овај окончао живот.

Научили смо

- Краљ Урош I био је ожењен Јеленом Анжујском, француском принцезом. За време његове владавине догодио се велики привредни и културни успон у српској држави.
- За време Уроша I у Србију су дошли рудари Саси, чиме је започета велика рударска производња.
- Након краткотрајне владавине, син Уроша I, Драгутин, предао је власт брату Милутину.
- Краљ Милутин је покренуо рат против Византије и успео да освоји северни део Македоније. Након тога склопљен је мир, а Милутин се оженио византијском принцезом Симонидом.
- После смрти краља Милутина дошло је до борбе око престола из које је као победник изашао његов син Стефан.
- За време његове владавине одиграла се битка код Велбужда у којој је српска војска победила бугарску.
- Током своје владавине, Стефан је подигао манастир Дечани по којем је добио надимак Дечански.

Питања и задаци

1. Наведите разлоге привредног јачања Србије за време краља Уроша I.
2. Какви су били односи између краљева Драгутина и Милутина током њихове владавине?
3. Због чега је и у ком смислу Србија за време краља Милутина доживела велики успон?
4. Када и између кога се одиграла битка на Велбужду?
5. Због чега и на какав начин је своју владавину окончао краљ Стефан Дечански?

Сазнајте више

Још као млад подигао је побуну против оца, због које је био кажњен и наводно ослепљен. Стефан је изградио велелепан манастир Дечане, по којем је и добио надимак Дечански.

Краљ Стефан Дечански

105

Галерија слика: Краљ Стефан Дечански и његова задужбина

Задаци: Наследник краља Драгутина; Битка код Велбужда

Задатак: Тачне и нетачне тврдње

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову тему.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 102. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 103. стране.

Главни део часа (30 минута)

Србија у време краља Уроша I и краља Драгутина

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Велики успон почиње за време владавине краља **Уроша I** (1243–1276).
- Напредак у привреди и култури.
- Добра сарадња са **Дубровником** довела је до јачања трговине.
- Огромном успону рударства допринели су **Саси** – најбољи европски рудари.
- Задужбина краља Уроша је манастир **Сопоћани**, а краљице Јелене Анжујске манастир **Градац**.
- **Краљ Драгутин** (1276–1282) морао је због повреде да препусти престо брату Милутину.
- Повукао се на север Србије, а од Угарског краља добио је области уз Саву и **Београд**.

Приликом излагања о краљу Урошу I и краљу Драгутину, наставник упућује ученике да погледају слике са 103. и 104. стране уџбеника, као и да одговоре на питање које се налази испод слика на 104. страни. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 103. стране уџбеника. Затим, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 103. и 104. стране уџбеника.

У главном делу часа, ученицима треба приказати галерију слика „Задужбине краља Уроша I и Јелене Анжујске" са 104. стране, а затим им треба дати да реше задатке „Привредни успон у време краља Уроша I" и „Трговачки односи у време краља Уроша I" са 103. стране мултимедијалног PDF-а.

Србија у време краља Милутина

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- **Краљ Милутин** (1282–1321) освојио је северни део Македоније од Византије.
- Склопио је мир са Византијом, уз женидбу са принцезом Симонидом и задржавање освојених територија.
- Уведене су византијске титуле и установе и дошло је до привредног и културног процвата.
- Подигао је многе задужбине, од којих је најзначајнија **Грачаница**.
- Најзначајнији догађај током владавине **Стефана Дечанског** (1321–1331) била је битка код **Велбужда** (1330).
- Победом над Бугарима Србија је постала најјача сила на Балкану.
- Пошто Стефан није искористио велику победу за даља освајања, властела је наговорила његовог сина **Душана** да га збаци са престола.

Приликом излагања о краљу Милутину, наставник упућује ученике да погледају слике са 104. и 105. стране уџбеника. Затим, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 105. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа, ученицима треба приказати галерију слика „Краљ Стефан Дечански и његова задужбина" 105. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 105. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба да реше задатке „Наследници краља Драгутина", „Битка код Велбужда" и „Тачне и нетачне тврдње" 105. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Направити презентацију о задужбинама поменутих владар.

Изглед табле

УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Краљ Урош I
- **Краљица Јелена Анжујска**
- **Развој трговине (Дубровник) и рударства (Саси)**
- **Сопоћани и Градац**

Краљ Драгутин
- **Споразум у Дежеву**
- **Сремска краљевина и Београд**

Краљ Милутин
- **Освајања (Северна Македонија)**
- **Брак са Симонидом**
- **Грачаница**

Краљ Стефан Дечански
- **Битка код Велбужда**
- **Високи Дечани**

Начин праћења ученичких постигнућа

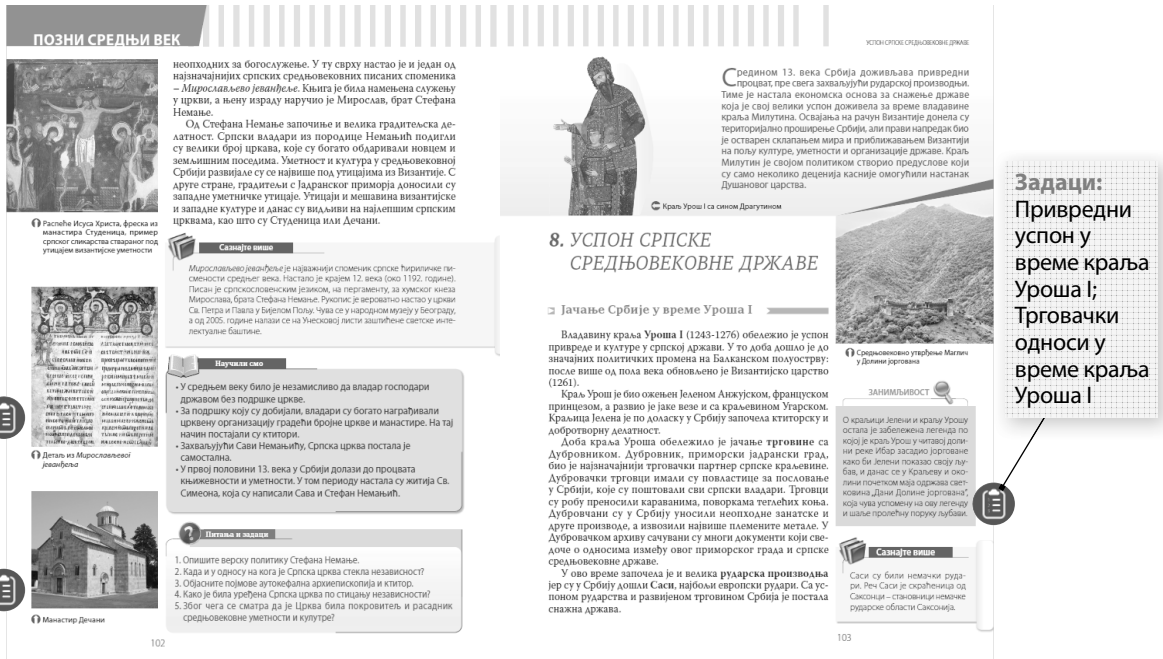
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

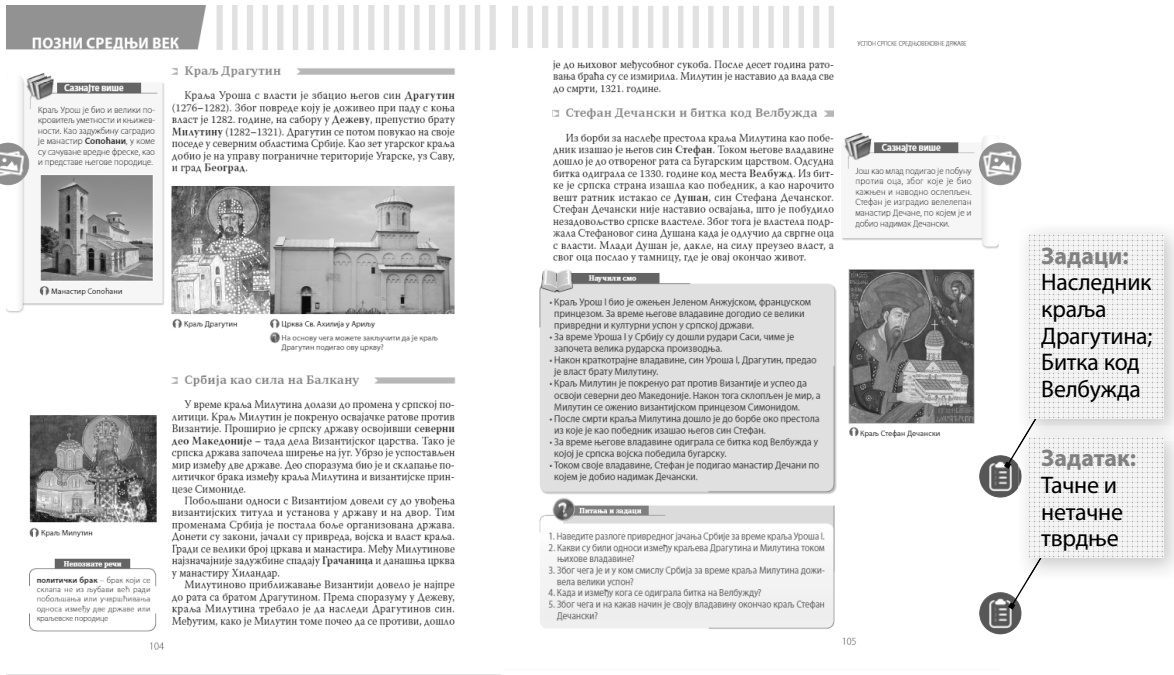
Час број:	**37.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српска држава у 13. и почетком 14. века**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о развоју српске државе у време ккраљева Уроша I, Драгутина, Милутина и Стефана Дечанског.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Краљ Урош I, краљица Јелена Анжујска, краљ Драгутин, краљ Милутин, краљица Симонида, краљ Стефан Дечански, Дуброчани, Саси, задужбине, Велбужд.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци:
Привредни успон у време краља Уроша I; Трговачки односи у време краља Уроша I

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Краљ Драгутин

Сазнајте више

Краљ Урош је био и велики покровитељ уметности и књижевности. Као задужбину саградио је манастир **Сопоћани**, у коме су сачуване вредне фреске, као и представе његове породице.

Манастир Сопоћани

Краљева Уроша с власти је збацио његов син **Драгутин** (1276–1282). Због повреде коју је доживео при паду с коња власт је 1282. године, на сабору у **Дежеву**, препустио брату **Милутину** (1282–1321). Драгутин се потом повукао на своје поседе у северним областима Србије. Као зет угарског краља добио је на управу пограничне територије Угарске, уз Саву, и град **Београд**.

Краљ Драгутин

Црква Св. Ахилија у Арилју

На основу чега можете закључити да је краљ Драгутин подигао ову цркву?

Србија као сила на Балкану

Краљ Милутин

Непознате речи

политички брак – брак који се склапа не из љубави већ ради побољшања или учвршћивања односа између две државе или краљевске породице

У време краља Милутина долази до промена у српској политици. Краљ Милутин је покренуо освајачке ратове против Византије. Проширио је српску државу освојивши **северни део Македоније** – тада дела Византијског царства. Тако је српска држава започела ширење на југ. Убрзо је успостављен мир између две државе. Део споразума био је и склапање политичког брака између краља Милутина и византијске принцезе Симониде.

Побољшани односи с Византијом довели су до увођења византијских титула и установа у државу и на двор. Тим променама Србија је постала боље организована држава. Донети су закони, јачали су привреда, војска и власт краља. Градили се велики број цркава и манастира. Међу Милутинове најзначајније задужбине спадају **Грачаница** и данашња црква у манастиру Хиландар.

Милутиново приближавање Византији довело је најпре до рата са братом Драгутином. Према споразуму у Дежеву, краља Милутина требало је да наследи Драгутинов син. Међутим, како је Милутин томе почео да се противи, дошло

104

УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

је до њиховог међусобног сукоба. После десет година ратовања браћа су се измирила. Милутин је наставио да влада све до смрти, 1321. године.

Стефан Дечански и битка код Велбужда

Из борби за наслеђе престола краља Милутина као победник изашао је његов син **Стефан**. Током његове владавине дошло је до отвореног рата са Бугарским царством. Одсудна битка одиграла се 1330. године код места **Велбужд**. Из битке је српска страна изашла као победник, а као нарочито вешт ратник истакао се **Душан**, син Стефана Дечанског. Стефан Дечански није наставио освајања, што је побудило незадовољство српске властеле. Због тога је властела подржала Стефановог сина Душана када је одлучио да свргне оца с власти. Млади Душан је, дакле, на силу преузео власт, а свог оца послао у тамницу, где је овај окончао живот.

Сазнајте више

Још као млад подигао је побуну против оца, због које је био кажњен и наводно ослепљен. Стефан је изградио велелепан манастир Дечане, по којем је и добио надимак Дечански.

Краљ Стефан Дечански

Научили смо

- Краљ Урош I био је ожењен Јеленом Анжујском, француском принцезом. За време његове владавине догодио се велики привредни и културни успон у српској држави.
- За време Уроша I у Србију су дошли рудари Саси, чиме је започета велика рударска производња.
- Након краткотрајне владавине, син Уроша I, Драгутин, предао је власт брату Милутину.
- Краљ Милутин је покренуо рат против Византије и успео да освоји северни део Македоније. Након тога склопљен је мир, а Милутин се оженио византијском принцезом Симонидом.
- После смрти краља Милутина дошло је до борбе око престола из које је као победник изашао његов син Стефан.
- За време његове владавине одиграла се битка код Велбужда у којој је српска војска победила бугарску.
- Током своје владавине, Стефан је подигао манастир Дечани по којем је добио надимак Дечански.

Питања и задаци

1. Наведите разлоге привредног јачања Србије за време краља Уроша I.
2. Какви су били односи између краљева Драгутина и Милутина током њихове владавине?
3. Због чега је и у ком смислу Србија за време краља Милутина доживела велики успон?
4. Када и између кога се одиграла битка на Велбужду?
5. Због чега и на какав начин је своју владавину окончао краљ Стефан Дечански?

105

Задаци: Наследник краља Драгутина; Битка код Велбужда

Задатак: Тачне и нетачне тврдње

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака:

1. Наведите разлоге привредног јачања Србије за време краља Уроша I.
2. Какви су били односи између краљева Драгутина и Милутина током њихове владавине?
3. Због чега је краљ Драгутин кратко био на власти и где је провео остатак живота?
4. Због чега је и у ком смислу Србија за време краља Милутина доживела велики успон?
5. Како је дошло до брака између Милутина и Симониде?
6. Да ли је у потпуности испоштован споразум из Дежева?
7. Када и између кога се одиграла битка на Велбужду?
8. Због чега и на какав начин је своју владавину окончао краљ Стефан Дечански?
9. Које су најзначајније задужбине поменутих владара?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 105. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања наставник користи задатке „Привредни успон у време краља Уроша I" и „Трговачки односи у време краља Уроша I" са 103. стране, као и задатке „Наследници краља Драгутина", „Битка код Велбужда" и „Тачне и нетачне тврдње" 105. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити кратак родослов владара који се помињу у лекцији.

Изглед табле

УСПОН СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

Краљ Урош I
- **Привредни развој**

Краљ Драгутин
- **Споразум у Дежеву**
- **Односи са Угарском**

Краљ Милутин
- **Освајања**
- **Брак са Симонидом**
- **Задужбине**

Краљ Стефан Дечански
- **Битка код Велбужда**
- **Крај владавине**

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

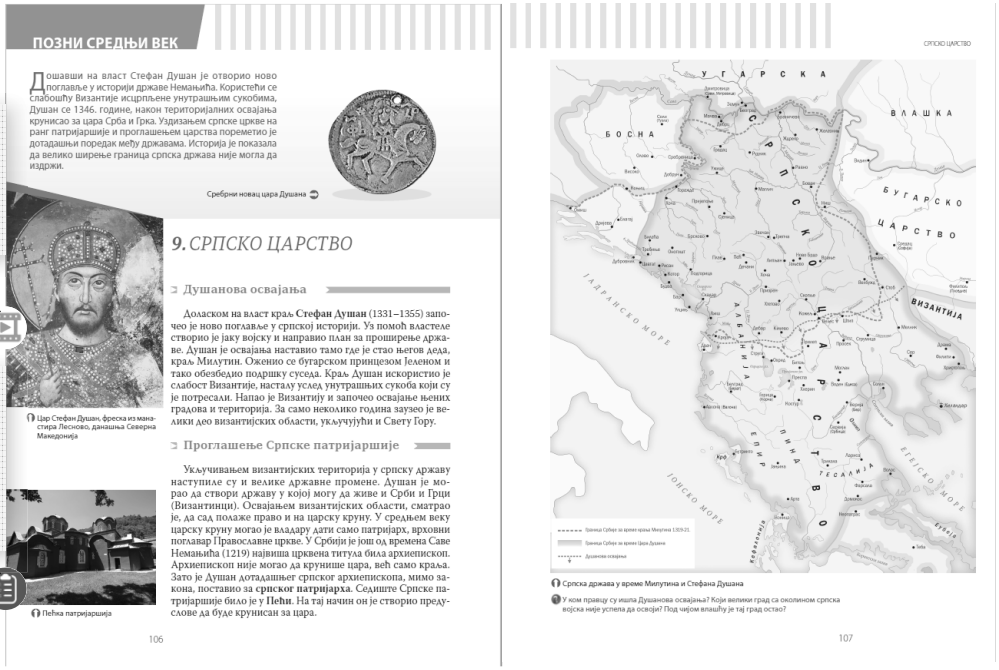
Час број:	**38.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српско царство**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са периодом највећег успона српске средњовековне државе.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Душанова освајања, српска патријаршија, српско царство, титуле, Душанов законик, цар Урош, узурпатори, крај династије Немањић.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Анимација: Српска црква и Пећка патријаршија

Задаци: Душанов долазак на власт; Средиште српске патријаршије

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Душанов новац

Душанова освајања

Проглашење Српске патријаршије

Цар Стефан Душан, фреска из манастира Лесново, данашња Северна Македонија

Пећка патријаршија

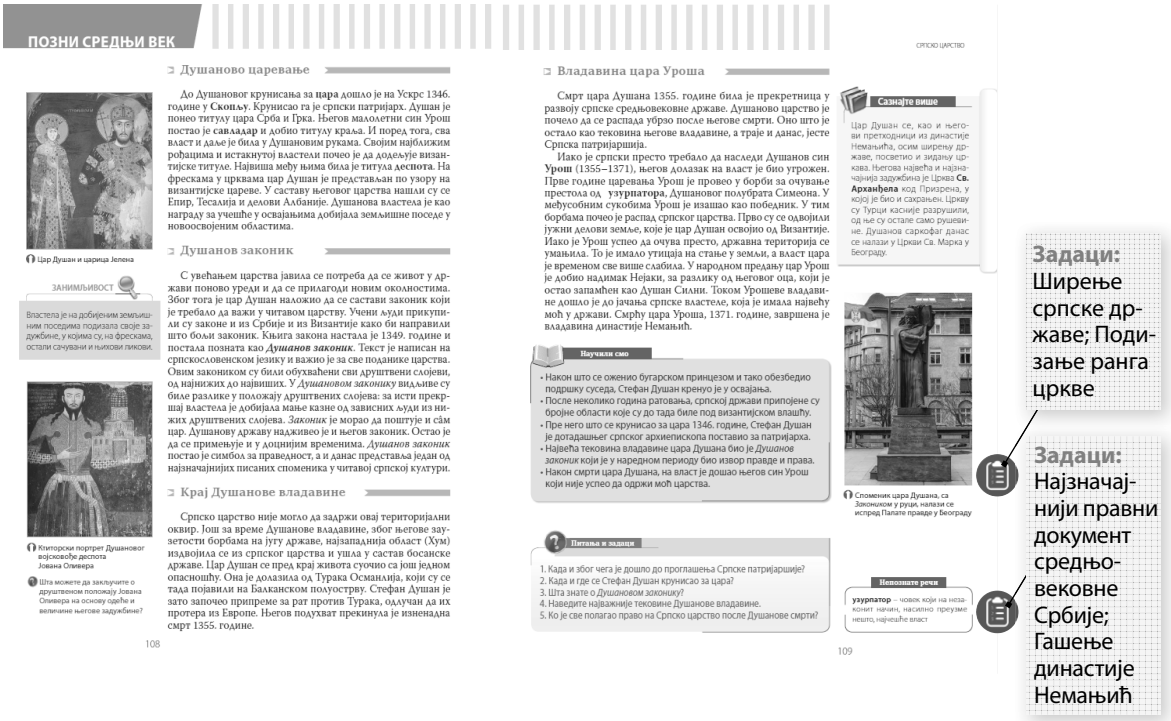
9. СРПСКО ЦАРСТВО

СРПСКО ЦАРСТВО

Српска држава у време Милутина и Стефана Душана

106

107

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

СРПСКО ЦАРСТВО

Душаново царевање

До Душановог крунисања за **цара** дошло је на Ускрс 1346. године у **Скопљу**. Крунисао га је српски патријарх. Душан је поново титулу цара Срба и Грка. Његов малолетни син Урош постао је **севаздар** и добио титулу краља. И поред тога, сва власт и даље је била у Душановим рукама. Својим најближим рођацима и истакнутој властели почео је да додељује византијске титуле. Највиша међу њима била је титула **деспота**. На фрескама у црквама цар Душан је представљан по узору на византијске цареве. У саставу његовог царства нашли су се Епир, Тесалија и делови Албаније. Душанова властела је као награду за учешће у освајањима добијала земљишне поседе у новоосвојеним областима.

Душанов законик

С увећањем царства јавила се потреба да се живот у држави поново уреди и да се прилагоди новим околностима. Због тога је цар Душан наложио да се састави законик који је требало да важи у читавом царству. Учени људи прикупили су законе и из Србије и из Византије како би направили што бољи законик. Књига закона настала је 1349. године и постала позната као ***Душанов законик***. Текст је написан на српскословенском језику и важио је за све поданике царства. Овим закоником су били обухваћени сви друштвени слојеви, од најнижих до највиших. У *Душановом законику* видљиве су биле разлике у положају друштвених слојева: за исти прекршај властела је добијала мање казне од зависних људи из нижих друштвених слојева. *Законик* је морао да поштује и сам цар. Душанову државу надживео је и његов законик. Остао је да се примењује и у доцнијим временима. *Душанов законик* постао је симбол за праведност, а и данас представља један од најзначајнијих писаних споменика у читавој српској култури.

Крај Душанове владавине

Српско царство није могло да задржи овај територијални оквир. Још за време Душанове владавине, због његове заузетости борбама на југу државе, најзападнија област (Хум) издвојила се из српског царства и ушла у састав босанске државе. Цар Душан се пред крај живота суочио са још једном опасношћу. Она је долазила од Турака Османлија, који су се тада појавили на Балканском полуострву. Стефан Душан је зато започео припреме за рат против Турака, одлучан да их протера из Европе. Његов подухват прекинула је изненадна смрт 1355. године.

Цар Душан и царица Јелена

ЗАНИМЉИВОСТ

Властела је на добијеним земљишним поседима подизала своје задужбине, у којима су, на фрескама, остали сачувани и њихови ликови.

Књиторски портрет Душановог војсковође деспота Јована Оливера

Шта можете да закључите о друштвеном положају Јована Оливера на основу одеће и величине његове задужбине?

Владавина цара Уроша

Смрт цара Душана 1355. године била је прекретница у развоју српске средњовековне државе. Душаново царство је почело да се распада убрзо после његове смрти. Оно што је остало као тековина његове владавине, а траје и данас, јесте Српска патријаршија.

Иако је српски престо требало да наследи Душанов син **Урош** (1355–1371), његов долазак на власт је био угрожен. Прве године царевања Уроша је провео у борби за очување престола од **узурпатора**, Душановог полубрата Симеона. У међусобним сукобима Урош је изашао као победник. У тим борбама почео је распад српског царства. Прво су се одвојили јужни делови земље, које је цар Душан освојио од Византије. Иако је Урош успео да очува престо, државна територија се умањила. То је имало утицаја на стање у земљи, а власт цара је временом све више слабила. У народном предању цар Урош је добио надимак Нејаки, за разлику од његовог оца, који је остао запамћен као Душан Силни. Током Урошеве владавине дошло је до јачања српске властеле, која је имала највећу моћ у држави. Смрћу цара Уроша, 1371. године, завршена је владавина династије Немањић.

Научили смо

- Након што се оженио бугарском принцезом и тако обезбедио подршку суседа, Стефан Душан кренуо је у освајања.
- После неколико година ратовања, српској држави припојене су бројне области које су до тада биле под византијском влашћу.
- Пре него што се крунисао за цара 1346. године, Стефан Душан је дотадашњег српског архиепископа поставио за патријарха.
- Највећа тековина владавине цара Душана био је *Душанов законик* који је у наредном периоду био извор правде и права.
- Након смрти цара Душана, на власт је дошао његов син Урош који није успео да одржи моћ царства.

Питања и задаци

1. Када и због чега је дошло до проглашења Српске патријаршије?
2. Када и где се Стефан Душан крунисао за цара?
3. Шта знате о *Душановом законику*?
4. Наведите најважније тековине Душанове владавине.
5. Ко је све полагао право на Српско царство после Душанове смрти?

Сазнајте више

Цар Душан се, као и његови претходници из династије Немањића, осим ширењу државе, посветио и изградњи цркава. Његова највећа и најзначајнија задужбина је Црква **Св. Арханђела** код Призрена, у којој је био и сахрањен. Цркву су Турци касније разрушили, од ње су остале само рушевине. Душанов саркофаг данас се налази у Цркви Св. Марка у Београду.

Споменик цара Душана, са Закоником у руци, налази се испред Палате правде у Београду

Непознате речи

узурпатор – човек који на незаконит начин, насилно преузме нешто, најчешће власт

109

108

Задаци: Ширење српске државе; Подизање ранга цркве

Задаци: Најзначајнији правни документ средњовековне Србије; Гашење династије Немањић

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о највећем успону српске државе.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 105. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 106. стране.

Приликом провере знања наставник користи задатке „Привредни успон у време краља Уроша I" и „Трговачки односи у време краља Уроша I" са 103. стране, као и задатке „Наследници краља Драгутина", „Битка код Велбужда" и „Тачне и нетачне тврдње" 105. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Душаново царство

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- **Душан** (1331–1355) је, искористивши слабост Византије (због унутрашњих сукоба), почео да осваја њене велике територије.

- Србија се простирала од Дунава до средње Грчке.
- Пошто је освојио велике византијске области, сматрао је да му припада **царска круна**.
- Душан је дотадашњег архиепископа прогласио за патријарха, а овај га је крунисао **на Васкрс 1346.** у Скопљу.
- Седиште српске патријаршије било је у **Пећи**.
- Душан се прогласио царем **Срба и Грка**.
- Његов син **Урош** постао је савладар, са титулом краља.
- Уводе се византијске титуле за властелу, а највиша је била деспот.
- Године 1349. објављен је ***Душанов законик***.
- Настао је од закона из Србије и Византије.
- Обухватао је све друштвене слојеве.
- Закони су важили и за самог цара.
- Србија је у рату са Босном изгубила Захумље.
- Душан се, осетивши опасност од Турака Османлија, припремао за поход на њих, али га је спречила изненадна смрт 1355.
- Душанову задужбину, манастрир **Светих Архангела** код Призрена разрушили су Турци.
- **Цар Урош** (1355–1371) није имао снагу свог оца.
- Борбе са узурпаторима и губитак територија.

Приликом излагања о Душановом царству, наставник упућује ученике да погледају слике са 106, 108. и 109. стране, као карту са 107. стране уџбеника. Том приликом ученик одговара на питања која се налазе испод потписа карте са 107. стране, као и испод потписа слике на 108. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 109. стране уџбеника.

У главном делу часа, ученицима треба приказати анимацију „Српска црква и Пећка патријаршија" са 106. стране мултимедијалног PDF-а. Након тога, ученици треба даураде задатке „Душанов долазак на власт" и „Средиште српске патријаршије" са исте стране.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 109. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба да реше задатке „Ширење српске државе", „Подизање ранга цркве", „Најзначајнији правни документ средњовековне Србије" и „Гашење династије Немањић" са 109. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Показати на карти територију Душанове државе.

Изглед табле

СРПСКО ЦАРСТВО

Душанова освајања
Преоглашење патријаршије
Проглашење царства
Нове (византијске) титуле
Душанов законик
Душанова смрт
Цар Урош
- **Борбе са узурпаторима**
- **Крај династије Немањић**

Начин праћења ученичких постигнућа

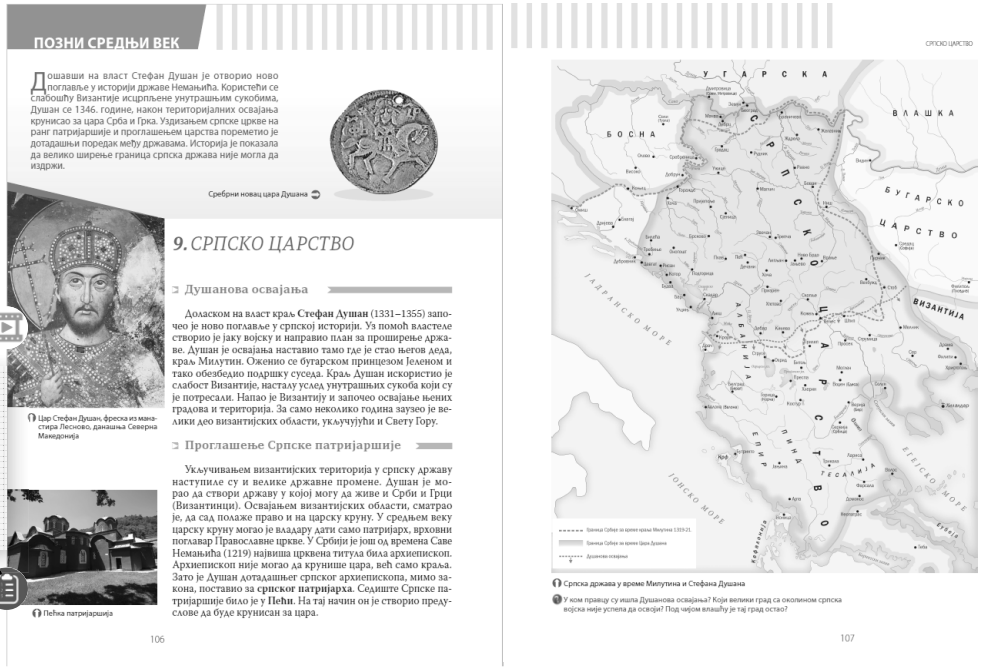
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

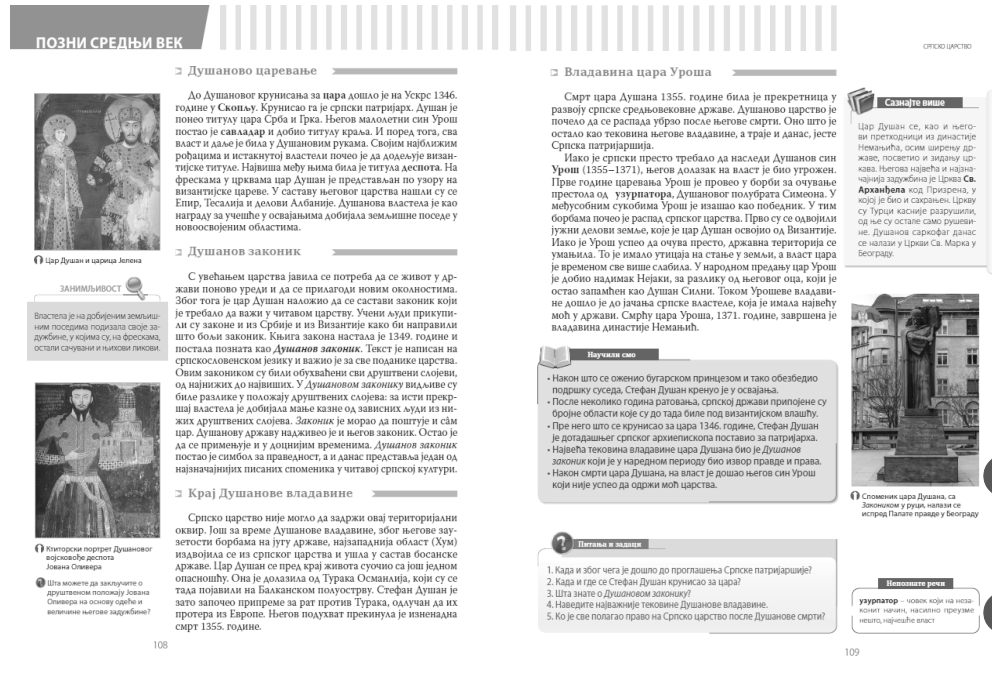
Час број:	**39.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српско царство**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о периоду владавине цара душана и цара Уроша.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Душанова освајања, српска патријаршија, српско царство, титуле, Душанов законик, цар Урош, узурпатори, крај династије Немањић.
Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци: Душанов долазак на власт; Средиште српске патријаршије

Задаци: Ширење српске државе; Подизање ранга цркве

Задаци: Најзначајнији правни документ средњовековне Србије; Гашење династије Немањић

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Које је територије освојио Душан?
2. Када и због чега је дошло до проглашења Српске патријаршије?
3. Када и где се Стефан Душан крунисао за цара?
4. Шта знате о Душановом законику?
5. На кога су се све односили закони?
6. Наведите најважније тековине Душанове владавине.
7. Ко је све полагао право на Српско царство после Душанове смрти?
8. како је изгледала владавина цара Уроша?
9. Зашто је Урош у народу остао упамћен као „нејаки"?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 109. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

У главном делу часа наставник провера знање ученика уз помоћ задатака „Душанов долазак на власт" и „Средиште српске патријаршије" са 106. стране, као и задатака „Ширење српске државе", „Подизање ранга цркве", „Најзначајнији правни документ средњовековне Србије" и „Гашење династије Немањић" са 109. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Анализирати (на основу примера из уџбеника) чланове Душановог законика код којих се јасно види друштвена неједнакост.

Изглед табле

СРПСКО ЦАРСТВО

Душанова освајања
Преоглашење патријаршије и царства
Нове титуле
Душанов законик
Крај Душанове владавине
Цар Урош
- **Узурпатори**
- **Крај династије**

Начин праћења ученичких постигнућа

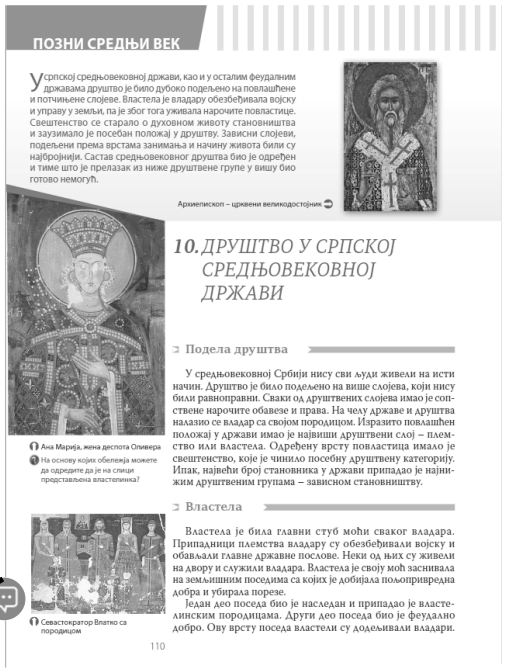
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**40.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Друштво у српској средњовековној држави**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са друштвеним слојевима у Немањићкој Србији и разликама међу њима.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Велможе, свештенство, монаси, себри, меропси, власи.

Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

У српској средњовековној држави, као и у осталим феудалним државама друштво је било дубоко подељено на повлашћене и потчињене слојеве. Властела је владару обезбеђивала војску и управу у земљи, па је због тога уживала нарочите повластице. Свештенство се старало о духовном животу становништва и заузимало је посебан положај у друштву. Зависни слојеви, подељени према врстама занимања и начину живота били су најбројнији. Састав средњовековног друштва био је одређен и тиме што је прелазак из ниже друштвене групе у вишу био готово немогућ.

Архиепископ – црквени великодостојник

10. ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Ана Марија, жена деспота Оливера

На основу којих обележја можете да одредите да је на слици представљена властелинка?

Подела друштва

У средњовековној Србији нису сви људи живели на исти начин. Друштво је било подељено на више слојева, који нису били равноправни. Сваки од друштвених слојева имао је сопствене нарочите обавезе и права. На челу државе и друштва налазио се владар са својом породицом. Изразито повлашћен положај у држави имао је највиши друштвени слој – племство или властела. Одређену врсту повластица имало је свештенство, које је чинило посебну друштвену категорију. Ипак, највећи број становника у држави припадао је најнижим друштвеним групама – зависном становништву.

Властела

Властела је била главни стуб моћи сваког владара. Припадници племства владару су обезбеђивали војску и обављали главне државне послове. Неки од њих су живели на двору и служили владара. Властела је своју моћ заснивала на земљишним поседима са којих је добијала пољопривредна добра и убирала порезе.

Један део поседа био је наследан и припадао је властелинским породицама. Други део поседа био је феудално добро. Ову врсту поседа властели су додељивали владари.

Севастократор Влатко са породицом

110

ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Феуди су најчешће додељивани за оданост владару и вршење војне службе. Од прихода са имања властелини су издржавали коње и куповали ратну опрему.

У ратним походима властела је чинила најважнији део војске – коњицу. Што је властелин имао више поседа, то је био богатији, моћнији и утицајнији. Најмоћнија српска властела је, попут владара, градила цркве као своје задужбине. У задужбинама су остале и фреске, захваљујући којима знамо како су изгледали, како су се облачили, какве су им биле титуле и имена. Њихов положај у друштву огледао се кроз повластице које су имали. За одређене преступе и кршење закона чекале су их казне блаже од оних које су добијали припадници подређених друштвених слојева.

ЗАНИМЉИВОСТ

Сломен на српске средњовековне ратнике и данас чувају поједина удружења која носе витешку опрему и вежбају средњовековне борилачке вештине.

Манастир Градац, задужбина краљице Јелене Анжујске

Свештенство

Религија је у средњем веку имала посебан значај, а свакодневни живот није могао да се замисли без велике улоге цркве. Ниједан владар није могао да буде законито признат уколико није имао благослов, тј. потврду највиших црквених представника – архиепископа или патријарха. Свештеници и монаси вршили су службу у црквама и манастирима; ту су се молили Богу и живели по правилима православне вере.

Свештенство у Србији делило се на неколико група. Једну су чинили највиши црквени великодостојници, епископи који су били највише и уважавани у друштву. Другу, нижу групу представљали су сеоски свештеници – пароси. Њихов положај био је ближи зависном становништву – обавезе и права знатно су се разликовали од привилегија које је уживала прва група.

Патријарх – црквени великодостојник

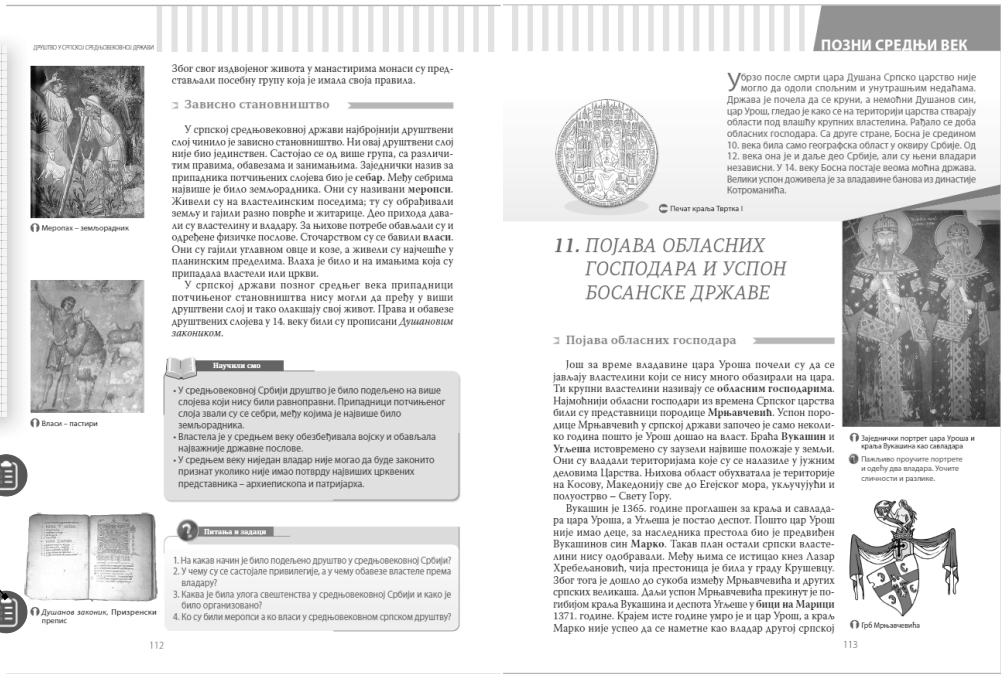
111

Додатни садржај: Пирамида – подела друштва у средњовековној Србији

Задаци: Властела у војним походима; Свештеници у манастирима

Задаци: Зависни људи у Србији и прва титула владара из династије Немањић; Највиши припадници свештенства у средњовековној Србији

Задатак: Припадници друштвених слојева

ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Меропах – земљорадник

Власи – пастири

Душанов законик, Призренски препис

Због свог издвојеног живота у манастирима монаси су представљали посебну групу која је имала своја правила.

Зависно становништво

У српској средњовековној држави најбројнији друштвени слој чинило је зависно становништво. Ни овај друштвени слој није био јединствен. Састојао се од више група, са различитим правима, обавезама и занимањима. Заједнички назив за припадника потчињених слојева био је **себар**. Међу себрима највише је било земљорадника. Они су називани **мероници**. Живели су на властелинским поседима; ту су обрађивали земљу и гајили разно поврће и житарице. Део прихода давали су властелину и владару. За њихове потребе обављали су и одређене физичке послове. Сточарством су се бавили **власи**. Они су гајили углавном овце и козе, а живели су најчешће у планинским пределима. Влаха је било и на имањима која су припадала властели или цркви.

У српској држави позног средњег века припадници потчињеног становништва нису могли да пређу у виши друштвени слој и тако олакшају свој живот. Права и обавезе друштвених слојева у 14. веку били су прописани *Душановим закоником*.

Научили смо

- У средњовековној Србији друштво је било подељено на више слојева који нису били равноправни. Припадници потчињеног слоја звали су се себри, међу којима је највише било земљорадника.
- Властела је у средњем веку обезбеђивала војску и обављала најважније државне послове.
- У средњем веку ниједан владар није могао да буде законито признат уколико није имао потврду највиших црквених представника – архиепископа и патријарха.

Питања и задаци

1. На какав начин је било подељено друштво у средњовековној Србији?
2. У чему су се састојале привилегије, а у чему обавезе властеле према владару?
3. Каква је била улога свештенства у средњовековној Србији и како је било организовано?
4. Ко су били мероници а ко власи у средњовековном српском друштву?

112

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Убрзо после смрти цара Душана Српско царство није могло да одоли спољним и унутрашњим недаћама. Држава је почела да се круни, а немоћни Душанов син, цар Урош, гледао је како се на територији царства стварају области под влашћу крупних властелина. Рађало се доба обласних господара. Са друге стране, Босна је средином 10. века била само географска област у оквиру Србије. Од 12. века она је и даље део Србије, али су њени владари независни. У 14. веку Босна постаје веома моћна држава. Велики успон доживела је за владавине банова из династије Котроманића.

Печат краља Твртка I

11. ПОЈАВА ОБЛАСНИХ ГОСПОДАРА И УСПОН БОСАНСКЕ ДРЖАВЕ

Појава обласних господара

Још за време владавине цара Уроша почели су да се јављају властелини који се нису много обазирали на цара. Ти крупни властелини називају се **обласним господарима**. Најмоћнији обласни господари из времена Српског царства били су представници породице **Мрњавчевић**. Успон породице Мрњавчевић у српској држави започео је само неколико година пошто је Урош дошао на власт. Браћа **Вукашин** и **Угљеша** истовремено су заузели највише положаје у земљи. Они су владали територијама које су се налазиле у јужним деловима Царства. Њихова област обухватала је територије на Косову, Македонију све до Егејског мора, укључујући и полуострво – Свету Гору.

Вукашин је 1365. године проглашен за краља и савладара цара Уроша, а Угљеша је постао деспот. Пошто цар Урош није имао деце, за наследника престола био је предвиђен Вукашинов син **Марко**. Такав план остали српски властелини нису одобравали. Међу њима се истицао кнез Лазар Хребељановић, чија престоница је била у граду Крушевцу. Због тога је дошло до сукоба између Мрњавчевића и других српских великаша. Даљи успон Мрњавчевића прекинут је погибијом краља Вукашина и деспота Угљеше у **бици на Марици** 1371. године. Крајем исте године умро је и цар Урош, а краљ Марко није успео да се наметне као владар другој српској

Заједнички портрет цара Уроша и краља Вукашина као савладара

Пажљиво проучите портрете и одећу два владара. Уочите сличности и разлике.

Грб Мрњавчевића

113

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о различитим друштвеним слојевима.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 109. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 110. стране.

У уводном делу часа, ученици треба да реше задатке „Ширење српске државе", „Подизање ранга цркве", „Најзначајнији правни документ средњовековне Србије" и „Гашење династије Немањић" са 109. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Властела

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Повлашћени слој била је **властела** (племство, велможе).
- Потчињени слој било је **зависно становништво**.
- **Свештеници** су били посебна друштвена категорија.
- Обезбеђивала је војску владару.

- Добијали су земљишне поседе – **феуде**.
- У рату су чинили коњицу.
- Припадници крупне властеле градили су задужбине.
- Закон је према њима био блажи.

Приликом излагања о властели, наставник упућује ученике да погледају слике са 110. и 111. стране, као и да одговоре на питање које се налази испод слике са 110. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивости* са 111. стране уџбеника.

На почетку главног дела часа, наставник приказује додатни садржај „Пирамида – подела друштва у средњовековној Србији" са 110. стране мултимедијалног PDF-а. Након тога, ученици треба даураде задатак „Властела у војним походима" са исте стране.

Свештенство и зависно становништво

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Владар је морао имати **благослов** (одобрење) патријарха или архиепископа.
- Виши слој чинили су епископи и владике (попут феудалаца).
- Нижи слој чинили су свештеници (попут кметова).
- Посебну групу чинили су монаси у манастирима.
- Заједнички назив био је **себри**.
- **Меропси** су се бавили земљорадњом.
- **Власи** су се бавили сточарством.
- Део приноса давали су властелину и владару.
- Нису могли да пређу у виши слој.

Приликом излагања о властели, наставник упућује ученике да погледају слике са 111. и 112. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа, ученици треба да реше задатак „Свештеници у манастирима" са 111. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 112. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатке „Зависни људи у Србији и прва титула владара из династије Немањић", „Највиши припадници свештенства у средњовековној Србији" и „Припадници друштвених слојева" са 112. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Нацртати друштвену пирамиду српске средњовековне феудалне државе.

Изглед табле

ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Властела
- **Феуди**
- **Војска за владара**
- **Коњаници**
- **Задужбинари**
- **Повлашћени пред законом**

Свештенство
- **Подршка владару**
- **Више и ниже свештенство**
- **Монаси у манастирима**

Зависно становништво
- **Себри**
  - **Меропси (земљорадња)**
  - **Власи (сточарство)**
- **Нису могли у виши слој**

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**41.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Друштво у српској средњовековној држави**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о становништву у срспој средњовековној држави и разликама међу друштвеним слојевима.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Велможе, свештенство, манаси, себри, меропси, власи.

Корелација	Географија, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

У српској средњовековној држави, као и у осталим феудалним државама друштво је било дубоко подељено на повлашћене и потчињене слојеве. Властела је владару обезбеђивала војску и управу у земљи, па је због тога уживала нарочите повластице. Свештенство се старало о духовном животу становништва и заузимало је посебан положај у друштву. Зависни слојеви, подељени према врстама занимања и начину живота били су најбројнији. Састав средњовековног друштва био је одређен и тиме што је прелазак из ниже друштвене групе у вишу био готово немогућ.

Архиепископ – црквени великодостојник

10. *ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ*

Ана Мрија, жена деспота Оливера

На основу којих обележја можете да одредите да је на слици представљена властелинка?

Севастократор Влатко са породицом

Подела друштва

У средњовековној Србији нису сви људи живели на исти начин. Друштво је било подељено на више слојева, који нису били равноправни. Сваки од друштвених слојева имао је сопствене нарочите обавезе и права. На челу државе и друштва налазио се владар са својом породицом. Изразито повлашћен положај у држави имао је највиши друштвени слој – племство или властела. Одређену врсту повластица имало је свештенство, које је чинило посебну друштвену категорију. Ипак, највећи број становника у држави припадао је нижим друштвеним групама – зависном становништву.

Властела

Властела је била главни стуб моћи сваког владара. Припадници племства владару су обезбеђивали војску и обављали главне државне послове. Неки од њих су живели на двору и служили владара. Властела је своју моћ заснивала на земљишним поседима са којих је добијала пољопривредна добра и убирала порезе.

Један део поседа био је наследан и припадао је властелинским породицама. Други део поседа био је феудално добро. Ову врсту поседа властели су додељивали владари.

110

ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Феуди су најчешће додељивани за оданост владару и вршење војне службе. Од прихода са имања властелини су издржавали коње и куповали ратну опрему.

У ратним походима властела је чинила најзначајнији део војске – коњицу. Што је властелин имао више поседа, то је био богатији, моћнији и утицајнији. Најмоћнија српска властела је, попут владара, градила цркве као своје задужбине. У задужбинама су остале и фреске, захваљујући којима знамо како су изгледали, како су се облачили, какве су им биле титуле и имена. Њихов положај у друштву огледао се кроз повластице које су имали. За одређене преступе и кршење закона чекале су их казне блаже од оних које су добијали припадници подређених друштвених слојева.

ЗАНИМЉИВОСТ

Спомен на српске средњовековне ратнике и данас чувају поједина удружења која њоге витешку опрему и вежбају средњовековне борилачке вештине.

Манастир Градац, задужбина краљице Јелене Анжујске

Свештенство

Религија је у средњем веку имала посебан значај, а свакодневни живот није могао да се замисли без велике улоге цркве. Ниједан владар није могао да буде законито признат уколико није имао благослов, тј. потврду највиших црквених представника – архиепископа или патријарха. Свештеници и монаси вршили су службу у црквама и манастирима; ту су се молили Богу и живели по правилима православне вере.

Свештенство у Србији делило се на неколико група. Једну су чинили највиши црквени великодостојници, епископи који су били највише и уважавани у друштву. Другу, нижу групу представљали су сеоски свештеници – пароси. Њихов положај било је ближи зависном становништву – обавезе и права знатно су се разликовали од привилегија које је уживала прва група.

Патријарх – црквени великодостојник

111

Задаци: Властела у војним походима; Свештеници у манастирима

Задаци: Зависни људи у Србији и прва титула владара из династије Немањић; Највиши припадници свештенства у средњовековној Србији

Задатак: Припадници друштвених слојева

ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Меропах – земљорадник

Власи – пастири

Душанов законик, Призренски препис

Због свог издвојеног живота у манастирима монаси су представљали посебну групу која је имала своја правила.

Зависно становништво

У српској средњовековној држави најбројнији друштвени слој чинило је зависно становништво. Ни овај друштвени слој није био једнаствен. Састојао се од више група, са различитим правима, обавезама и занимањима. Заједнички назив за припадника потчињених слојева био је **себар**. Међу себрима највише је било земљорадника. Они су називани **меропси**. Живели су на властелинским поседима; ту су обрађивали земљу и гајили разно поврће и житарице. Део прихода давали су властелину и владару. За њихове потребе обављали су и одређене физичке послове. Сточарством су се бавили **власи**. Они су гајили углавном овце и козе, а живели су најчешће у планинским пределима. Влаха је било и на имањима која су припадала властели или цркви.

У српској држави позног средњег века припадници потчињеног становништва нису могли да пређу у виши друштвени слој и тако олакшају свој живот. Права и обавезе друштвених слојева у 14. веку били су прописани *Душановим закоником*.

Научили смо

- У средњовековној Србији друштво је било подељено на више слојева који нису били равноправни. Припадници потчињеног слоја звали су се себри, међу којима је највише било земљорадника.
- Властела је у средњем веку обезбеђивала војску и обављала најважније државне послове.
- У средњем веку ниједан владар није могао да буде законито признат уколико није имао потврду највиших црквених представника – архиепископа и патријарха.

Питања и задаци

1. На какав начин је било подељено друштво у средњовековној Србији?
2. У чему су се састојале привилегије, а у чему обавезе властеле према владару?
3. Каква је била улога свештенства у средњовековној Србији и како је било организовано?
4. Ко су били меропси а ко власи у средњовековном српском друштву?

Печат краља Твртка I

Уорзо после смрти цара Душана Српско царство није могло да одоли спољним и унутрашњим недаћама. Држава је почела да се круни, а немоћни Душанов син, цар Урош, гледао је како се на територији царства стварају области под влашћу крупних властелина. Рађало се доба обласних господара. Са друге стране, Босна је средином 10. века била само географска област у оквиру Србије. Од 12. века она је и даље део Србије, али су њени владари независни. У 14. веку Босна постаје веома моћна држава. Велики успон доживела је за владавине банова из династије Котроманића.

11. ПОЈАВА ОБЛАСНИХ ГОСПОДАРА И УСПОН БОСАНСКЕ ДРЖАВЕ

Заједнички портрет цара Уроша и краља Вукашина као савладара

Пажљиво прочитите портрете и одећу два владара. Уочите сличности и разлике.

Појава обласних господара

Још за време владавине цара Уроша почели су да се јављају властелини који се нису много обазирали на цара. Ти крупни властелини називају се **обласним господарима**. Најмоћнији обласни господари из времена Српског царства били су представници породице **Мрњавчевић**. Успон породице Мрњавчевић у српској држави започео је само неколико година пошто је Урош дошао на власт. Браћа **Вукашин** и **Угљеша** истовремено су заузели највише положаје у земљи. Они су владали територијама које су се налазиле у јужним деловима Царства. Њихова област обухватала је територије на Косову, Македонију све до Егејског мора, укључујући и полуострво – Свету Гору.

Вукашин је 1365. године проглашен за краља и савладара цара Уроша, а Угљеша је постао деспот. Пошто цар Урош није имао деце, за наследника престола био је предвиђен Вукашинов син **Марко**. Такав план остали српски властелини нису одобравали. Међу њима се истицао кнез Лазар Хребељановић, чија престоница је била у граду Крушевцу. Због тога је дошло до сукоба између Мрњавчевића и других српских великаша. Даљи успон Мрњавчевића прекинут је погибијом краља Вукашина и деспота Угљеше у **бици на Марици** 1371. године. Крајем исте године умро је и цар Урош, а краљ Марко није успео да се наметне као владар другој српској

Грб Мрњавчевића

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака:

1. На какав начин је било подељено друштво у средњовековној Србији?
2. У чему су се састојале привилегије, а у чему обавезе властеле према владару?
3. Каква је била улога свештенства у средњовековној Србији и како је било организовано?
4. Како је изгледао живот монаха у манастирима?
5. Како се делило зависно становништво у Србији?
6. Ко су били меропси?
7. Ко су били власи?
8. Упореди властелу и зависно становништво пред законом.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 112. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатке „Властела у војним походима", „Свештеници у манастирима" са 111. стране, као и задатке „Зависни људи у Србији и прва титула владара из династије Немањић", „Највиши припадници свештенства у средњовековној Србији" и „Припадници друштвених слојева" са 112. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Написати кратак реферат о разликама међу друштвеним слојевима у Србији.

Изглед табле

ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Властела
- **Обавезе према владару**
- **Привилегије у друштву**

Свештенство
- **Однос са владрем**
- **Поделе у свештенству**
- **Монаси**

Зависно становништво
- **Себри (Меропси и Власи)**

Начин праћења ученичких постигнућа

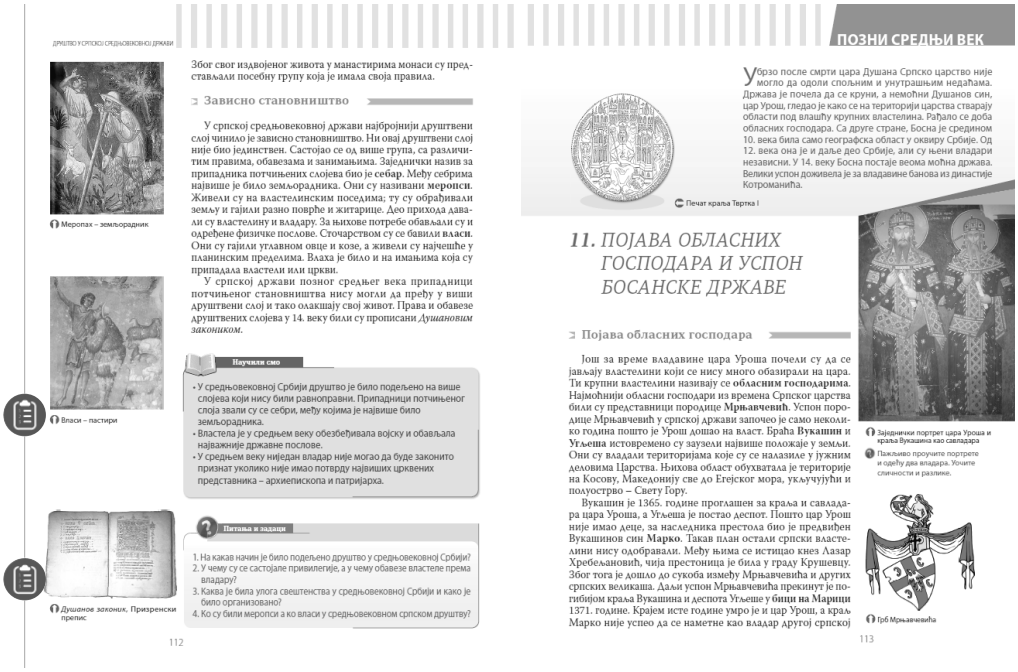
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**42.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Појава обласних господара и успон босанске државе**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са променама у Србији после распада Душанове државе и са приликама у Босни током 14. века.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Обласни господари, Мрњавчевићи, Балшићи, Војиновић, савладарство, Маричка битка, Котроманићи, Стјепан II, Твртко I.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Због свог издвојеног живота у манастирима монаси су представљали посебну групу која је имала своја правила.

Зависно становништво

У српској средњовековној држави најбројнији друштвени слој чинило је зависно становништво. Ни овај друштвени слој није био јединствен. Састојао се од више група, са различитим правима, обавезама и занимањима. Заједнички назив за припадника потчињених слојева био је **себар**. Међу себрима највише је било земљорадника. Они су називани **меропси**. Живели су на властелинским поседима; ту су обрађивали земљу и гајили разно поврће и житарице. Део прихода давали су властелину и владару. За њихове потребе обављали су и одређене физичке послове. Сточарством су се бавили **власи**. Они су гајили углавном овце и козе, а живели су најчешће у планинским пределима. Влаха је било и на имањима која су припадала властели или цркви.

У српској држави позног средњег века припадници потчињеног становништва нису могли да пређу у виши друштвени слој и тако олакшају свој живот. Права и обавезе друштвених слојева у 14. веку били су прописани *Душановим закоником*.

Меропах – земљорадник

Власи – пастири

Научили смо

- У средњовековној Србији друштво је било подељено на више слојева који нису били равноправни. Припадници потчињеног слоја звали су се себри, међу којима је највише било земљорадника.
- Властела је у средњем веку обезбеђивала војску и обављала најважније државне послове.
- У средњем веку ниједан владар није могао да буде законито признат уколико није имао потврду највиших црквених представника – архиепископа и патријарха.

Питања и задаци

1. На какав начин је било подељено друштво у средњовековној Србији?
2. У чему су се састојале привилегије, а у чему обавезе властеле према владару?
3. Каква је била улога свештенства у средњовековној Србији и како је било организовано?
4. Ко су били меропси а ко власи у средњовековном српском друштву?

Душанов законик, Призренски препис

112

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Убрзо после смрти цара Душана Српско царство није могло да одоли спољним и унутрашњим недаћама. Држава је почела да се круни, а немоћни Душанов син, цар Урош, гледао је како се на територији царства стварају области под влашћу крупних властелина. Рађало се доба обласних господара. Са друге стране, Босна је средином 10. века била само географска област у оквиру Србије. Од 12. века она је и даље део Србије, али су њени владари независни. У 14. веку Босна постаје веома моћна држава. Велики успон доживела је за владавине банова из династије Котроманића.

Печат краља Твртка I

11. ПОЈАВА ОБЛАСНИХ ГОСПОДАРА И УСПОН БОСАНСКЕ ДРЖАВЕ

Појава обласних господара

Још за време владавине цара Уроша почели су да се јављају властелини који се нису много обазирали на цара. Ти крупни властелини називају се **обласним господарима**. Најмоћнији обласни господари из времена Српског царства били су представници породице **Мрњавчевић**. Успон породице Мрњавчевић у српској држави започео је само неколико година пошто је Урош дошао на власт. Браћа **Вукашин** и **Угљеша** истовремено су заузели највише положаје у земљи. Они су владали територијама које су се налазиле у јужним деловима Царства. Њихова област обухватала је територије на Косову, Македонију све до Егејског мора, укључујући и полуострво – Свету Гору.

Вукашин је 1365. године проглашен за краља и савладара цара Уроша, а Угљеша је постао деспот. Пошто цар Урош није имао деце, за наследника престола био је предвиђен Вукашинов син **Марко**. Такав план остали српски властелини нису одобравали. Међу њима се истицао кнез Лазар Хребељановић, чија престоница је била у граду Крушевцу. Због тога је дошло до сукоба између Мрњавчевића и других српских великаша. Даљи успон Мрњавчевића прекинут је погибијом краља Вукашина и деспота Угљеше у **бици на Марици** 1371. године. Крајем исте године умро је и цар Урош, а краљ Марко није успео да се наметне као владар другој српској

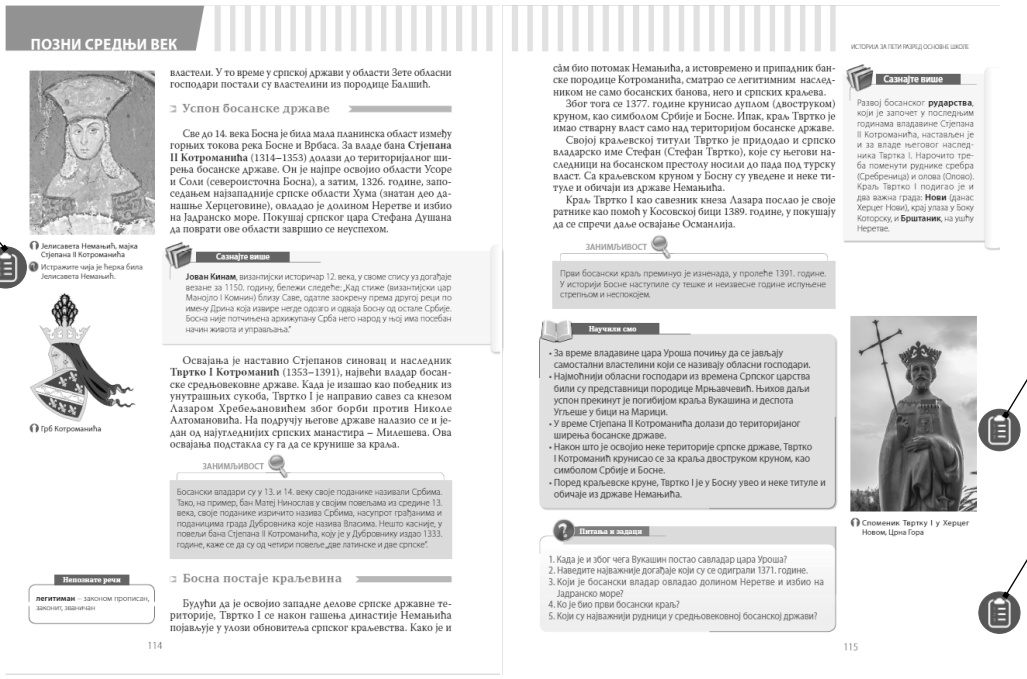
Заједнички портрет цара Уроша и краља Вукашина као савладара

Пажљиво проучите портрете и одећу два владара. Уочите сличности и разлике.

Грб Мрњавчевића

113

Задатак: Властелини након цара Душана; Ширење босанске државе

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

властели. У то време у српској држави у области Зете области господари постали су властелини из породице Балшић.

Успон босанске државе

Све до 14. века Босна је била мала планинска област између горњих токова река Босне и Врбаса. За владе бана **Стјепана II Котромањића** (1314–1353) долази до територијалног ширења босанске државе. Он је најпре освојио области Усоре и Соли (североисточна Босна), а затим, 1326. године, започео седањем најзападније српске области Хума (знатан део данашње Херцеговине), овладао је долином Неретве и избио на Јадранско море. Покушај српског цара Стефана Душана да поврати ове области завршио се неуспехом.

Јелисавета Немањић, мајка Стјепана II Котромањића

Истражите чија је ћерка била Јелисавета Немањић.

Сазнајте више

Јован Кинам, византијски историчар 12. века, у своме спису уз догађаје везане за 1150. годину, бележи следеће: „Кад стиже (византијски цар Манојло I Комнин) близу Саве, одатле заокрену према другој реци по имену Дрина која извире негде одозго и одваја босну од остале Србије. Босна није потчињена архијупану Срба него народ у њој има посебан начин живота и управљања."

Грб Котромањића

Освајања је наставио Стјепанов синовац и наследник **Твртко I Котромањић** (1353–1391), највећи владар босанске средњовековне државе. Када је изашао као победник из унутрашњих сукоба, Твртко I је направио савез са кнезом Лазаром Хребељановићем због борби против Николе Алтомановића. На подручју његове државе налазио се и један од најугледнијих српских манастира – Милешева. Ова освајања подстакла су га да се крунише за краља.

ЗАНИМЉИВОСТ

Босански владари су у 13. и 14. веку своје поданике називали Србима. Тако, на пример, бан Матеј Нинослав у својим повељама из средине 13. века, своје поданике изричито назива Србима, насупрот грађанима и поданицима града Дубровника које назива Власима. Нешто касније, у повељи бана Стјепана II Котромањића, коју је у Дубровнику издао 1333. године, каже се да су од четири повеље „две латинске и две српске".

Непознате речи

легитиман – законом прописан, законит, званичан

Босна постаје краљевина

Будући да је освојио западне делове српске државне територије, Твртко I се након гашења династије Немањића појављује у улози обновитеља српског краљевства. Како је и сам био потомак Немањића, а истовремено и припадник банске породице Котромањића, сматрао се легитимним наследником не само босанских банова, него и српских краљева.

Због тога се 1377. године крунисао дуплом (двоструком) круном, као симболом Србије и Босне. Ипак, краљ Твртко је имао стварну власт само над територијом босанске државе.

Својој краљевској титули Твртко је придодао и српско владарско име Стефан (Стефан Твртко), које су његови наследници на босанском престолу носили до пада под турску власт. Са краљевском круном у Босну су уведене и неке титуле и обичаји из државе Немањића.

Краљ Твртко I као савезник кнеза Лазара послао је своје ратнике као помоћ у Косовској бици 1389. године, у покушају да се спречи даље освајање Османлија.

ЗАНИМЉИВОСТ

Пред босански краљ преминуо је изненада, у пролеће 1391. године. У историји Босне наступиле су тешке и неизвесне године испуњене стрепњом и неспокојем.

Научили смо

- За време владавине цара Уроша почињу да се јављају самостални властелини који се називају обласни господари.
- Најмоћнији обласни господари из времена Српског царства били су представници породице Мрњавчевић. Њихов даљи успон прекинут је погибијом краља Вукашина и деспота Угљеше у бици на Марици.
- У време Стјепана II Котромањића долази до територијалног ширења босанске државе.
- Након што је освојио неке територије српске државе, Твртко I Котромањић крунисао се за краља двоструком круном, као симболом Србије и Босне.
- Поред краљевске круне, Твртко I је у Босну увео и неке титуле и обичаје из државе Немањића.

Питања и задаци

1. Када је и због чега Вукашин постао савладар цара Уроша?
2. Наведите најважније догађаје који су се одиграли 1371. године.
3. Који је босански владар овладао долином Неретве и избио на Јадранско море?
4. Ко је био први босански краљ?
5. Који су најважнији рудници у средњовековној босанској држави?

Споменик Твртку I у Херцег Новом, Црна Гора

ИСТОРИЈА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Сазнајте више

Развој босанског **рударства**, који је започет у последњим годинама владавине Стјепана II Котромањића, настављен је и за владе његовог наследника Твртка I. Нарочито треба поменути рудник сребра (Сребреница) и олова (Совао). Краљ Твртко I подигао је и два важна града: **Нови** (данас Херцег Нови), крај ушћа у Боку Которску, и **Брштаник**, на ушћу Неретве.

114

115

Задаци: Босански владари и титуле; Титула Вукашина Мрњавчевића

Задатак: Тачне и нетачне тврдње

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 112. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 113. стране.

У уводном делу часа, ученици треба даураде задатке „Зависни људи у Србији и прва титула владара из династије Немањић", „Највиши припадници свештенства у средњовековној Србији" и „Припадници друштвених слојева" са 112. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Појава обласних господара

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Све више су се осамостаљивали **обласни господари**.
- Самостално су ковали новац, имали све јачу војску и нису поштовали цара.

- Најистакнутији су били Војислав Војиновић, Балшићи и Мрњавчевићи.
- Најјачи феудалци били су браћа Мрњавчевић (Угљеша и Вукашин).
- Угљеша је имао титулу деспота, а Вукашин је 1365. постао краљ и Урошев **савладар**.
- Планирана смена династија спречена је катастрофом у **Маричкој бици** 1371.
- Крајем исте године умире цар Урош (крај династије Немањић), а Вукашинов син **Марко** није успео да се наметне осталим феудалцима.

Приликом излагања о обласним господарима, наставник упућује ученике да погледају слике са 113. стране и да одговоре на питање које се налази испод прве слике.

У овом делу главног тока часа, ученици треба да реше задатак „Властелини након цара Душана" са 114. стране мултимедијалног PDF-а.

Успон босанске државе

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Босански владари у 13. и 14. веку своје поданике називају **Србима**.
- Нагли успон у време бана **Стјепана II Котроманића** (1314–1353).
- Освојио је Усору, Соли, а 1326. и Захумље, чиме је Босна добила излаз на море.
- За време **Твртка I Котроманића** (1353–1391) Босна је била на врхунцу моћи.
- У савезу са кнезом Лазаром освојио је област Николе Алтомановића (1373).
- Заузевши значајне српске територије, одлучио је да се **1377**. крунише ***суӣубим венцем*** (двоструком круном).
- Прогласио се за краља Срба, Босне, Приморја и Западних страна.
- После нових освајања, 1390. прогласио се краљем Рашке, Босне, Далмације, Хрватске и Приморја.
- У Косовској бици није лично учествовао, али је послао одред војске.
- Долази до развоја **рударства** (Сребреница, Фојница, Олово и др.)
- Изласком на море развила се и трговина.
- Основао је градове **Нови** (Херцег Нови) и **Брштаник**.
- После његове смрти (1391) наступиле су тешке године за државу.

Приликом излагања о обласним господарима, наставник упућује ученике да погледају слике са 114. и 115. стране и да одговоре на питање које се налази испод прве слике на 114. страни. Након тога, наставник треба да замоли једног/једну ученика/ученицу да прочита текстове из апаратура *Сазнајте више* и *Занимљивост* са 114. стране уџбеника. Затим, замоли другог/другу ученика/ученицу да прочита текстове из апаратура *Сазнајте више* и *Занимљивост* са 115. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа, ученици треба да реше задатак „Ширење босанске државе" са са 114. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 115. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатке „Босански владари и титуле”, „Титула Вукашина Мрњавчевића” и „Тачне и нетачне тврдње” са са 115. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Написати кратак реферат о најјачим феудалним продицама у Србији.

Изглед табле

ПОЈАВА ОБЛАСНИХ ГОСПОДАРА И УСПОН БОСАНСКЕ ДРЖАВЕ

Обласни господари
- **Мрњавчевићи (Вукашин и Угљеша)**
- **Балшићи**
- **Војислав Војиновић**
- **Савладарство**
- **Маричка битка**

Босна
- **Стјепан II**
- **Твртко I**
- **Привредни развој**

Начин праћења ученичких постигнућа

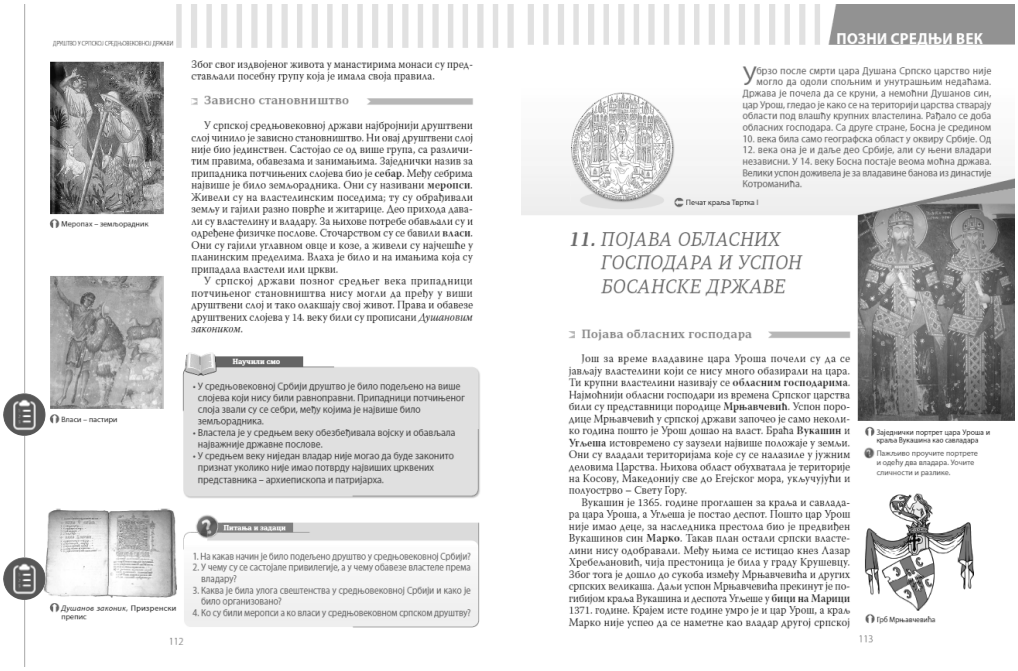
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**43.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Србија и Босна у 14. веку**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о појави обласних господара у Србији и развоју босанске државе.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Обласни господари, Мрњавчевићи, Балшићи, Војиновић, савладарство, Маричка битка, Котроманићи, Стјепан II, Твртко I.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ДРУШТВО У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ

Због свог издвојеног живота у манастирима монаси су представљали посебну групу која је имала своја правила.

Меропах – земљорадник

Зависно становништво

У српској средњовековној држави најбројнији друштвени слој чинило је зависно становништво. Ни овај друштвени слој није био јединствен. Састојао се од више група, са различитим правима, обавезама и занимањима. Заједнички назив за припадника потчињених слојева био је **себар**. Међу себрима највише је било земљорадника. Они су називани **мероници**. Живели су на властелинским поседима; ту су обрађивали земљу и гајили разно поврће и житарице. Део прихода давали су властелину и владару. За њихове потребе обављали су и одређене физичке послове. Сточарством су се бавили **власи**. Они су гајили углавном овце и козе, а живели су најчешће у планинским пределима. Влаха је било и на имањима која су припадала властели или цркви.

У српској држави позног средњег века припадници потчињеног становништва нису могли да пређу у виши друштвени слој и тако олакшају свој живот. Права и обавезе друштвених слојева у 14. веку били су прописани *Душановим законником*.

Власи – пастири

Научили смо

- У средњовековној Србији друштво је било подељено на више слојева који нису били равноправни. Припадници потчињеног слоја звали су се себри, међу којима је највише било земљорадника.
- Властела је у средњем веку обезбеђивала војску и обављала најважније државне послове.
- У средњем веку ниједан владар није могао да буде законито признат уколико није имао потврду највиших црквених представника – архиепископа и патријарха.

Душанов законик, Призренски препис

Питања и задаци

1. На какав начин је било подељено друштво у средњовековној Србији?
2. У чему су се састојале привилегије, а у чему обавезе властеле према владару?
3. Каква је била улога свештенства у средњовековној Србији и како је било организовано?
4. Ко су били мероници а ко власи у средњовековном српском друштву?

112

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Убрзо после смрти цара Душана Српско царство није могло да одоли спољним и унутрашњим недаћама. Држава је почела да се круни, а немоћни Душанов син, цар Урош, гледао је како се на територији царства стварају области под влашћу крупних властелина. Рађало се доба обласних господара. Са друге стране, Босна је средином 10. века била само географска област у оквиру Србије. Од 12. века она је и даље део Србије, али су њени владари независни. У 14. веку Босна постаје веома моћна држава. Велики успон доживела је за владавине банова из династије Котромањића.

Печат краља Твртка I

11. ПОЈАВА ОБЛАСНИХ ГОСПОДАРА И УСПОН БОСАНСКЕ ДРЖАВЕ

Појава обласних господара

Још за време владавине цара Уроша почели су да се јављају властелини који се нису много обазирали на цара. Ти крупни властелини називају се **обласним господарима**. Најмоћнији обласни господари из времена Српског царства били су представници породице **Мрњавчевић**. Успон породице Мрњавчевић у српској држави започео је само неколико година пошто је Урош дошао на власт. Браћа **Вукашин** и **Угљеша** истовремено су заузели највише положаје у земљи. Они су владали територијама које су се налазиле у јужним деловима Царства. Њихова област обухватала је територије на Косову, Македонију све до Егејског мора, укључујући и полуострво – Свету Гору.

Вукашин је 1365. године проглашен за краља и савладара цара Уроша, а Угљеша је постао деспот. Пошто цар Урош није имао деце, за наследника престола био је предвиђен Вукашинов син **Марко**. Такав план остали српски властелини нису одобравали. Међу њима се истицао кнез Лазар Хребељановић, чија престоница је била у граду Крушевцу. Због тога је дошло до сукоба између Мрњавчевића и других српских великаша. Дали успон Мрњавчевића прекинут је погибијом краља Вукашина и деспота Угљеше у **бици на Марици** 1371. године. Крајем исте године умро је и цар Урош, а краљ Марко није успео да се наметне као владар другој српској

Заједнички портрет цара Уроша и краља Вукашина као савладара

Пажљиво проучите портрете и одећу два владара. Уочите сличности и разлике.

Грб Мрњавчевића

113

Задаци: Властелини након цара Душана; Ширење босанске државе

Задаци: Босански владари и титуле; Титула Вукашина Мрњавчевића

Задатак: Тачне и нетачне тврдње

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака:

1. Објасни појам обласни господар.
2. Када је и због чега Вукашин постао савладар цара Уроша?
3. У којој области је господарила породица Балшић?
4. Наведите најважније догађаје који су се одиграли 1371. године.
5. Која династија је владала Босном у 14. веку?
6. Који је босански владар овладао долином Неретве и избио на Јадранско море?
7. Ко је био први босански краљ?
8. Који су најважнији рудници у средњовековној босанској држави?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 155. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања ученика, наставник користи задатке „Властелини након цара Душана" и „Ширење босанске државе" са 114. стране, као и задатке „Босански владари и титуле", „Титула Вукашина Мрњавчевића" и „Тачне и нетачне тврдње" са са 115. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Прикажи на карти развој и ширење босанске државе током 14. века.

Изглед табле

СРБИЈА И БОСНА У 14. ВЕКУ

Обласни господари
- **Најзначајније феудалне породице**
- **Савладарство**
- **Маричка битка**

Босна
- **Стјепан II**
- **Твртко I**
- **Привредни развој Босне**

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**44.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српске земље и османска освајања**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са Турцима Османлијама, њиховим доласком у Европу и организацијом државе.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Османлије, Осман, султан, спахије, јаничари, раја, данак у крви, турска освајања.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Османски шлем

Османска војска у походу

12. СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ОСМАНСКА ОСВАЈАЊА

Порекло Османлија

Османлије су племе које је припадало турском народу. У области Мале Азије основали су државу на почетку 14. века. По вероисповести су били муслимани, а по начину живота, у почетку – коњички народ. Име су добили по Осману, оснивачу владарске династије. У Европу су почели да долазе тек средином 14. века, као најамничка војска у служби византијских владара. Године 1354. заузели су утврђење Галипољ код Дарданела, и тиме званично ушли у Европу. То им је омогућило да лако нападају хришћанске државе на Балканском полуострву. Од тада па до данас Турци су остали на тлу Европе.

Османска држава

Османлије су своју моћ засницивале на добро организованој држави и снажној војсци. На челу државе налазио се султан, који је имао сву власт у држави. Њему су биле потчињене све војсковође и сви државни чиновници. У држави се владало по верском, исламском закону – **шеријату**. Како би лакше одржавали ред у освојеним хришћанским земљама, османски владари почели су да, поред свог, примењују и законе потчињених држава. Становништво је било подељено на друштвене и верске категорије. Хришћанско становништво у држави називано је **раја**. Поданици османског

Непознате речи

најамничка војска – страна војска коју неки владар или властелин плаћа новцем. Војска је обавезна према владару само док прима новац.

124

СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ОСМАНСКА ОСВАЈАЊА

владара плаћали су порезе и извршавали радне обавезе. За време султана Мурата I уведена је и обавеза хришћанског становништва, која се звала **одбир – данак у крви**. Одбиром је, у одређеним размацима, прикупљан одређени број младића из освојених земаља; они су одузимани од својих породица, превођени у ислам и обучавани за ратнике или дворску службу.

Сазнајте више

Турска реч *девширма* у преводу на српски значи бирање – одбир. У народној књижевности је позната као данак у крви.

Османска војска

Османлије су имале једну од најбољих армија крајем средњег века. Главнину војске чинили су пешадија и коњица. У пешадији су посебан део војске чинили **јаничари**. Јаничари су били састављени од младића прикупљених одбиром. Они су били нарочито обучени и дисциплиновани војници, од којих је често зависио исход битака или опсада градова. Други значајан део војске чинила је феудална коњица – **спахије**. То су били коњаници који су имали своје земљишне поседе са којих су убирали новац и опремали се за рат. Спахије су биле врста племства, а међу њима је било и хришћана. У рат су водили и музичаре, који су буком застрашивали непријатеља.

Османски војни музичари

Османски коњаник-стрелац

Ратна опрема спахија

Како су по вашем мишљењу биле опремљене спахије?

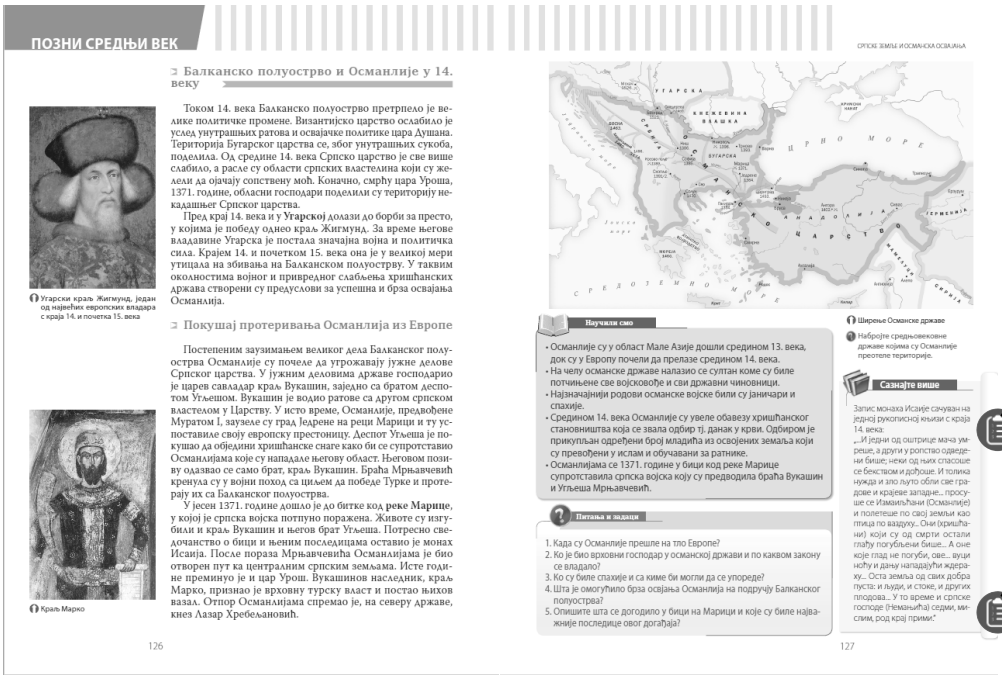
Непознате речи

јаничар – дословно значи нова војска

125

Задаци: Порекло Османлија; Шеријат

Галерија слика: Турска армија

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Балканско полуострво и Османлије у 14. веку

Угарски краљ Жигмунд, један од највећих европских владара с краја 14. и почетка 15. века

Краљ Марко

Током 14. века Балканско полуострво претрпело је велике политичке промене. Византијско царство ослабило је услед унутрашњих ратова и освајачке политике цара Душана. Територија Бугарског царства се, због унутрашњих сукоба, поделила. Од средине 14. века Српско царство је све више слабило, а расле су области српских властелина који су желели да ојачају сопствену моћ. Коначно, смрћу цара Уроша, 1371. године, области господари поделили су територију некадашњег Српског царства.

Пред крај 14. века и у **Угарској** долази до борби за престо, у којима је победу однео краљ Жигмунд. За време његове владавине Угарска је постала значајна војна и политичка сила. Крајем 14. и почетком 15. века она је у великој мери утицала на збивања на Балканском полуострву. У таквим околностима војног и привредног слабљења хришћанских држава створени су предуслови за успешна и брза освајања Османлија.

Покушај протеривања Османлија из Европе

Постепеним заузимањем великог дела Балканског полуострва Османлије су почеле да угрожавају јужне делове Српског царства. У јужним деловима државе господарио је царев савладар краљ Вукашин, заједно са братом деспотом Угљешом. Вукашин је водио ратове са другом српском властелом у Царству. У исто време, Османлије, предвођене Муратом I, заузеле су град Једрене на реци Марици и ту успоставиле своју европску престоницу. Деспот Угљеша је покушао да обједини хришћанске снаге како би се супротставио Османлијама које су нападале његову област. Његовом позиву одазвао се само брат, краљ Вукашин. Браћа Мрњавчевић кренула су у војни поход са циљем да победе Турке и протерају их са Балканског полуострва.

У јесен 1371. године дошло је до битке код **реке Марице**, у којој је српска војска потпуно поражена. Животе су изгубили и краљ Вукашин и његов брат Угљеша. Потресно сведочанство о бици и њеним последицама оставио је монах Исаија. После пораза Мрњавчевића Османлијама је био отворен пут ка централним српским земљама. Исте године преминуо је и цар Урош. Вукашинов наследник, краљ Марко, признао је врховну турску власт и постао њихов вазал. Отпор Османлијама спремао је, на северу државе, кнез Лазар Хребељановић.

126

СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ОСМАНСКА ОСВАЈАЊА

Угарска
Босна
Бугарска
Црно море
Средоземно море
Србија
Македонија
Грчка

Научили смо

- Османлије су у област Мале Азије дошли средином 13. века, док су у Европу почели да прелазе средином 14. века.
- На челу османске државе налазио се султан коме су биле потчињене све војсковође и сви државни чиновници.
- Најзначајнији родови османске војске били су јаничари и спахије.
- Средином 14. века Османлије су увеле обавезу хришћанског становништва која се звала одбир тј. данак у крви. Одбиром је прикупљан одређени број младића из освојених земаља који су превођени у ислам и обучавани за ратнике.
- Османлијама се 1371. године у бици код реке Марице супротставила српска војска коју су предводила браћа Вукашин и Угљеша Мрњавчевић.

Питања и задаци

1. Када су Османлије прешле на тло Европе?
2. Ко је био врховни господар у османској држави и по каквом закону се владало?
3. Ко су биле спахије и са киме би могли да се упореде?
4. Шта је омогућило брза освајања Османлија на подручју Балканског полуострва?
5. Опишите шта се догодило у бици на Марици и које су биле најважније последице овог догађаја?

Широке Османске државе

Набројте средњовековне државе којима су Османлије проширле територије.

Сазнајте више

Запис монаха Исаије сачуван на једној рукописној књизи с краја 14. века:

„...И једни од оштрице мача умреше, а други у ропство одведени бише; неки од њих спасоше се бекством и дођоше. И толика нужда и зло луто обли све градове и крајеве западне... просуше се Измаилћани (Османлије) и полетеше по свој земљи као птица по ваздуху... Они (хришћани) који су од смрти остали глађу погубљени бише... А оне које глад не погуби, ове... вуци ноћу и дању нападајући ждераху... Оста земља од свих добра пуста: и људи, и стоке, и других продова... У то време и српске господе (Немањића) седми, мислим, род крај прими."

127

Задаци: Хришћанско становништво у Османском царству; Долазак Османлија у Европу

Задаци: Жигмунд; Наследник цара Уроша

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о Османлијама и њиховом доласку у Европу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 115. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 124. стране.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатке „Босански владари и титуле", „Титула Вукашина Мрњавчевића" и „Тачне и нетачне тврдње" са са 115. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Османлије

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Турско племе, муслиманске вероисповести.
- Име су добили по Осману, оснивачу династије.

- Од 1354. (освајањем Галипоља) су у Европи.
- Добро организована држава и јака војска.
- На челу државе је султан.
- Верски закон – шеријат.
- Хришћанско становништво називано је **раја**.
- Најтежа обавеза – данак у крви.
- Војска се делила на коњицу (спахије) и пешадију (јаничари).

Приликом излагања о Османлија, наставник упућује ученике да погледају слике са 124. и 125. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 125. стране уџбеника.

У првом делу главног тока часа, ученицима треба приказати галерију слика „Турска армија" са 125. стране, а затим им дати даураде задатке „Порекло Османлија" и „Шеријат" са са 124. стране мултимедијалног PDF-а.

Балканске државе и Османлије

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Балканске државе су у другој половини 14. века биле значајно ослабљене.
- Угарска је ојачала у време краља Жигмунда.
- Браћа Мрњавчевић покушала су да протерају Турака са Балкана.
- Тежак пораз на реци Марици 1371.

Приликом излагања о Балканским државама и османским освајањима, наставник упућује ученике да погледају слике са 126. стране, као и карту са 127. стране уџбеника и да затим одговоре на питање које се испод потписа те карте налази. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 127. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа, ученици треба даураде задатак „Жигмунд" са са 127. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 127. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, наставник треба да затражи од ученика даураде задатке „Хришћанско становништво у Османском царству", „Доалзак Османлија у Европу" и „Наследник цара Уроша" са са 127. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Научити основне карактеристике државе Османлија.

Изглед табле

СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ОСМАНСКА ОСВАЈАЊА

Турско племе пореклом из Азије
Осман – оснивач једина династије
Султан
Јака војска
Спахије (коњица) и јаничари (пешадија)
Потчињено становништво – раја
Данак у крви
Слабост балканских држава

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**45.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Долазак Османлија у Европу**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о османској држави њиховом доласку у Европу.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • историјске од легендарних личности; • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Османлије, Осман, султан, спахије, јаничари, раја, данак у крви, турска освајања.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Османски шлем

12. СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ОСМАНСКА ОСВАЈАЊА

Порекло Османлија

Османлије су племе које је припадало турском народу. У области Мале Азије основали су државу на почетку 14. века. По вероисповести су били муслимани, а по начину живота, у почетку – коњички народ. Име су добили по Осману, оснивачу владарске династије. У Европу су почели да долазе тек средином 14. века, као најамничка војска у служби византијских владара. Године 1354. заузели су утврђење Галипоље код Дарданела, и тиме званично ушли у Европу. То им је омогућило да лако нападају хришћанске државе на Балканском полуострву. Од тада па до данас Турци су остали на тлу Европе.

Османска војска

Османлије су имале једну од најбољих армија крајем средњег века. Главнину војске чинили су пешадија и коњица. У пешадији су посебан део војске чинили **јаничари**. Јаничари су били састављени од младића прикупљених одабиром. Они су били нарочито обучени и дисциплиновани војници, од којих је често зависио исход битака или опсада градова. Други значајан део војске чинила је феудална коњица – **спахије**. То су били коњаници који су имали своје земљишне поседе са којих су убирали новац и опремали се за рат. Спахије су биле врста племства, а међу њима је било и хришћана. У рат су водили и музичаре, који су буком застрашивали непријатеља.

Османска војска у походу

Османски коњаник-стрелац

Ратна опрема спахија

Османски војни музичари

Сазнајте више

Турска реч *девширме* у преводу на српски значи бирање – одбир. У народној књижевности је позната као данак у крви.

Непознате речи

најамничка војска – страна војска коју неки владар или властелин плаћа новцем. Војска је обавезна према владару само док прима новац.

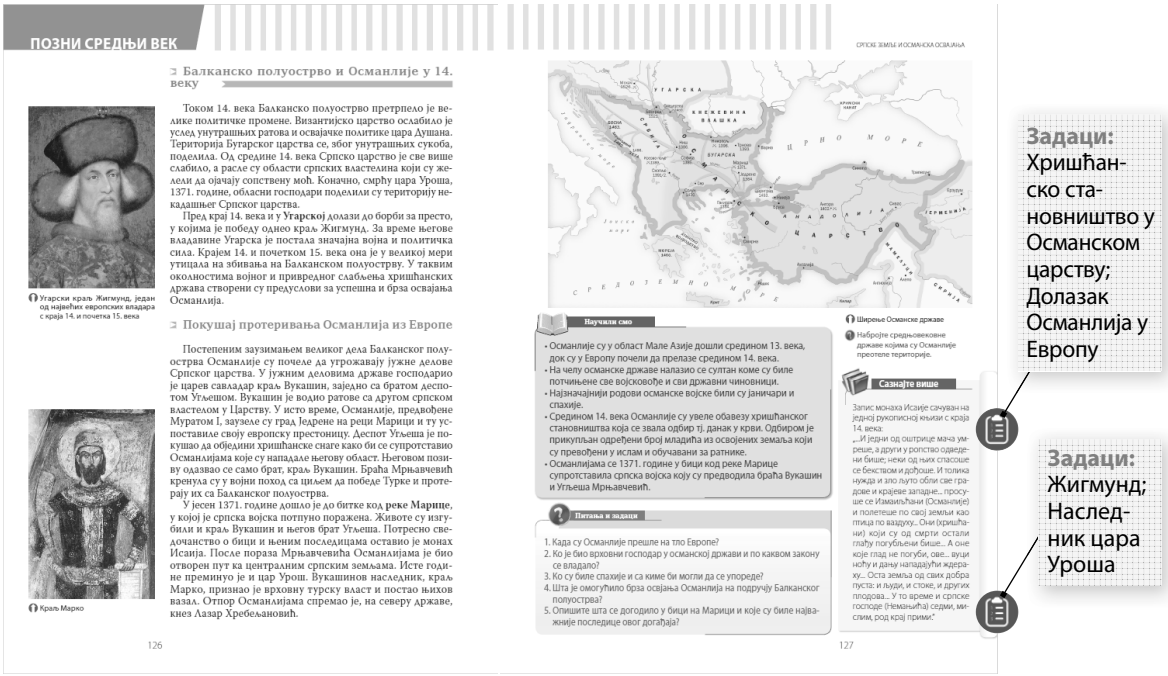
Непознате речи

јаничар – дословно значи нова војска

124

125

Задаци:
Порекло Османлија;
Шеријат

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ОСМАНСКА ОСВАЈАЊА

Балканско полуострво и Османлије у 14. веку

Угарски краљ Жигмунд, један од најмоћнијих европских владара с краја 14. и почетка 15. века

Краљ Марко

Током 14. века Балканско полуострво претрпело је велике политичке промене. Византијско царство ослабило је услед унутрашњих ратова и освајачке политике цара Душана. Територија Бугарског царства се, због унутрашњих сукоба, поделила. Од средине 14. века Српско царство је све више слабило, а расле су области српских властелина који су желели да ојачају сопствену моћ. Коначно, смрћу цара Уроша, 1371. године, обласни господари поделили су територију некадашњег Српског царства.

Пред крај 14. века и у **Угарској** долази до борби за престо, у којима је победу однео краљ Жигмунд. За време његове владавине Угарска је постала значајна војна и политичка сила. Крајем 14. и почетком 15. века она је у великој мери утицала на збивања на Балканском полуострву. У таквим околностима војног и привредног слабљења хришћанских држава створени су предуслови за успешна и брза освајања Османлија.

Покушај протеривања Османлија из Европе

Постепеним заузимањем великог дела Балканског полуострва Османлије су почеле да угрожавају јужне делове Српског царства. У јужним деловима државе господарио је царев савладар краљ Вукашин, заједно са братом деспотом Угљешом. Вукашин је водио ратове са другом српском властелом у Царству. У исто време, Османлије, предвођене Муратом I, заузеле су град Једрене на реци Марици и ту успоставиле своју европску престоницу. Деспот Угљеша је покушао да обједини хришћанске снаге како би се супротставио Османлијама које су нападале његову област. Његовом позиву одазвао се само брат, краљ Вукашин. Браћа Мрњавчевић кренула су у војни поход са циљем да победе Турке и протерају их са Балканског полуострва.

У јесен 1371. године дошло је до битке код **реке Марице**, у којој је српска војска потпуно поражена. Живота су изгубили и краљ Вукашин и његов брат Угљеша. Потресно сведочанство о бици и њеним последицама оставио је монах Исаија. После пораза Мрњавчевића Османлијама је био отворен пут ка централним српским земљама. Исте године преминуо је и цар Урош. Вукашинов наследник, краљ Марко, признао је врховну турску власт и постао њихов вазал. Отпор Османлијама спремао је, на северу државе, кнез Лазар Хребељановић.

126

Научили смо

- Османлије су у област Мале Азије дошли средином 13. века, док су у Европу почели да прелазе средином 14. века.
- На челу османске државе налазио се султан коме су биле потчињене све војсковође и сви државни чиновници.
- Најзначајнији родови османске војске били су јаничари и спахије.
- Средином 14. века Османлије су увеле обавезу хришћанског становништва која се звала одбир тј. данак у крви. Одбиром је прикупљан одређени број младића из освојених земаља који су превођени у ислам и обучавани за ратнике.
- Османлијама се 1371. године у бици код реке Марице супротставила српска војска коју су предводила браћа Вукашин и Угљеша Мрњавчевић.

Питања и задаци

1. Када су Османлије прешле на тло Европе?
2. Ко је био врховни господар у османској држави и по каквом закону се владало?
3. Ко су биле спахије и са киме би могли да се упореде?
4. Шта је омогућило брза освајања Османлија на подручју Балканског полуострва?
5. Опишите шта се догодило у бици на Марици и које су биле најважније последице овог догађаја?

Ширење Османске државе

Набројте средњовековне државе којима су Османлије преотеле територије.

Сазнајте више

Запис монаха Исаије сачуван на једној рукописној књизи с краја 14. века:

„...И једни од оштрице мача умреше, а други у ропство одведени бише; неки од њих спасоше се бекством и дођоше. И толика нужда и зло луто обли све градове и крајеве западне... просуше се Измаиљани (Османлије) и полетеше по свој земљи као птица по ваздуху... Они (хришћани) који су од смрти остали глађу погубљени бише... А оне које глад не погуби, ове... вуци ноћу и дању нападајући ждераху... Оста земља од свих добра пуста: и људи, и стоке, и других плодова... У то време и српске господе (Немањића) седми, мислим, род крај прими."

127

Задаци: Хришћанско становништво у Османском царству; Долазак Османлија у Европу

Задаци: Жигмунд; Наследник цара Уроша

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Одакле су турска племена стигла у Европу?
2. Када су Османлије прешле на тло Европе?
3. Ко је био врховни господар у османској држави и по каквом закону се владало?
4. Како се звало зависно становништво?
5. Која је била најтежа обавеза зависног хришћанског становништва?
6. Ко су биле спахије и са киме би могли да се упореде?
7. Шта је омогућило брза освјања Османлија на подручју Балканског полуострва?
8. Опишите шта се догодило у бици на Марици и које су биле најважније последице овог догађаја?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 127. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања ученика, наставник користи задатке „Порекло Османлија" и „Шеријат" са 124. стране, као и задатке „Жигмунд", „Хришћанско становништво у Османском царству", „Доалзак Османлија у Европу" и „Наследник цара Уроша" са са 127. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Упоредити спахије са европским феудалцима.

Изглед табле

ДОЛАЗАК ОСМАНЛИЈА У ЕВРОПУ

Порекло Турака Османлија
Оснивач династије
Организација државе
Организација војске
Потчињено становништво
Данак у крви
Слабост балканских држава

Начин праћења ученичких постигнућа

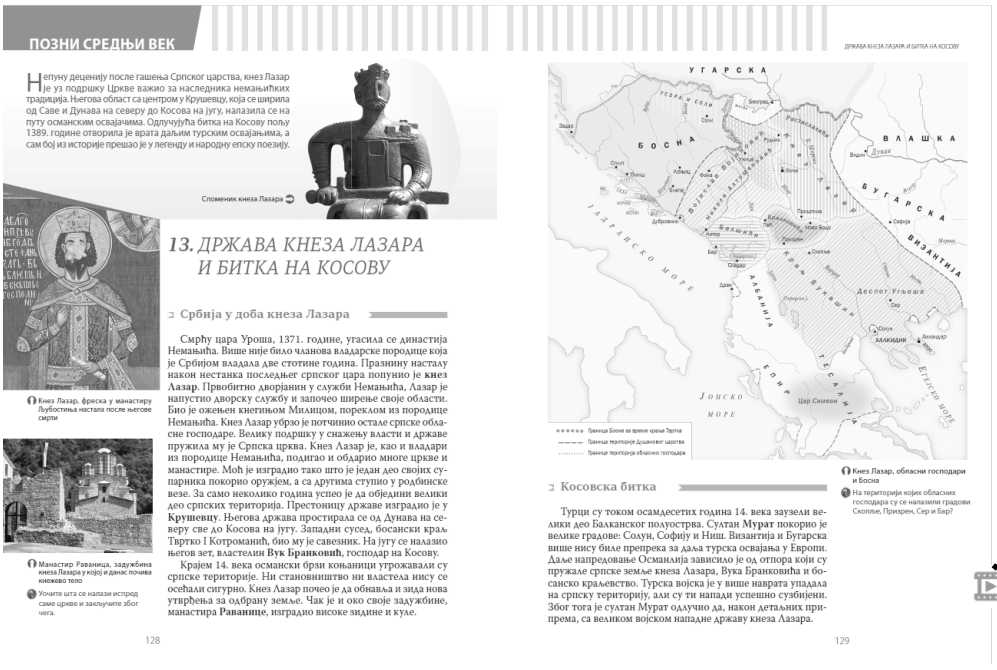
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**46.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Држава кнеза Лазара и битка на Косову**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика Моравском Србијом, владавином кнеза Лазара и Косовским бојем.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Кнез Лазар, кнегиња милица, Моравска Србија, Вук Бранковић, султан Мурат, Косовски бој, Бајазит, вазалне обавезе, значај Косовске битке.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Непуну деценију после гашења Српског царства, кнез Лазар је уз подршку Цркве важио за наследника немањићких традиција. Његова област са центром у Крушевцу, која се ширила од Саве и Дунава на северу до Косова на југу, налазила се на путу османским освајачима. Одлучујућа битка на Косову пољу 1389. године отворила је врата даљим турским освајањима, а сам бој из историје прешао је у легенду и народну епску поезију.

Споменик кнеза Лазара

Кнез Лазар, фреска у манастиру Љубостиња настала после његове смрти

Манастир Раваница, задужбина кнеза Лазара у којој и данас почива кнежево тело

Уочите шта се налази испред саме цркве и закључите због чега.

13. ДРЖАВА КНЕЗА ЛАЗАРА И БИТКА НА КОСОВУ

Србија у доба кнеза Лазара

Смрћу цара Уроша, 1371. године, угасила се династија Немањића. Више није било чланова владарске породице која је Србијом владала две стотине година. Празнину насталу након нестанка последњег српског цара попунио је **кнез Лазар**. Првобитно дворјанин у служби Немањића, Лазар је напустио дворску службу и започео ширење своје области. Био је ожењен кнегињом Милицом, пореклом из породице Немањића. Кнез Лазар убрзо је потчинио остале српске области. Велику подршку у снажењу власти и државе пружила му је Српска црква. Кнез Лазар је, као и владари из породице Немањића, подигао и обдарио многе цркве и манастире. Моћ је изградио тако што је један део својих сународника покорио оружјем, а са другима ступио у родбинске везе. За само неколико година успео је да обједини велики део српских територија. Престоницу државе изградио је у **Крушевцу**. Његова држава простирала се од Дунава на северу све до Косова на југу. Западни сусед, босански краљ Твртко I Котромањић, био му је савезник. На југу се налазио његов зет, властелин **Вук Бранковић**, господар на Косову.

Крајем 14. века османски брзи коњаници угрожавали су српске територије. Ни становништво ни властела нису се осећали сигурно. Кнез Лазар почео је да обнавља и зида нова утврђења за одбрану земље. Чак је и око своје задужбине, манастира **Раванице**, изградио високе зидине и куле.

128

ДРЖАВА КНЕЗА ЛАЗАРА И БИТКА НА КОСОВУ

Кнез Лазар, обласни господари и Босна

На територији којих обласних господара су се налазили градови Скопље, Призрен, Сер и Бар?

Косовска битка

Турци су током осамдесетих година 14. века заузели велики део Балканског полуострва. Султан **Мурат** покорио је велике градове: Солун, Софију и Ниш. Византија и Бугарска више нису биле препрека за даља турска освајања у Европи. Даље напредовање Османлија зависило је од отпора који су пружале српске земље кнеза Лазара, Вука Бранковића и босанско краљевство. Турска војска је у више наврата упадала на српску територију, али су ти напади успешно суузбијени. Због тога је султан Мурат одлучио да, након детаљних припрема, са великом војском нападне државу кнеза Лазара.

129

Анимација: Косовска битка

На **Видовдан 1389.** године дошло је до одлучујуће битке на **Косову пољу**. На једној страни налазила се велика османска војска под вођством султана Мурата I и његових синова, а са друге – уједињена српска војска под вођством кнеза Лазара.

Битка је трајала један дан. Остало је нејасно ко је однео победу јер су у бици погинула оба владара. Према традицији, султана Мурата убио је српски легендарни јунак **Милош Обилић**.

Кнез Лазар је био заробљен и потом погубљен. На бојном пољу изгинуло је много ратника на обе стране. Последице битке више су се осетиле на српској страни: више није било довољно војника који би бранили земљу. Турци су то искористили и наставили освајања. Међу преживелим учесницима битке био је Вук Бранковић, на чијој територији се битка и одиграла. Најстарији извори о Косовској бици не говоре ни о каквој издаји почињеној на српској страни. Тек касније, у предању, Вук Бранковић биће оптужен да је издао кнеза Лазара.

Фреска Светих ратника из манастира Манасија

Обратите пажњу на њихову ратну опрему. Покушајте да наведете делове њиховог оружја и опреме, да бисте сазнали како су били опремљени српски ратници у Косовској бици.

Сазнајте више

Кнез Лазар Хребељановић је био син племића Прибца, дворанина цара Душана. И сам Лазар младост је провео на двору цара Душана, а титулу кнеза добио је за време владавине цара Уроша. Постао је један од најмоћнијих владара у Србији након нестанка српског царства. Био је ожењен Милицом, Њерком великог кнеза Вратка, потомка Вукана Немањића. Своју територију успео је да прошири и мирним путем (удајом Њерки за великаше у суседству и успостављањем савеза), али и ратним походима против непокорних великаша. На Косову пољу 1389. године покушао је да заустави даљи продор турске војске коју је водио султан Мурат I, али је у тој бици заробљен и погубљен. Моши кнеза Лазара данас се чувају у његовој задужбини, манастиру Раваници.

Султан Мурат

Косовска битка, слика српског уметника Адама Стефановића из 19. века

Српске земље после Косовске битке

Стање у српским земљама после битке било је тешко. Сем што је погинуо велики број племића, Османлије су наставиле упаде, застрашивање и одвођење становништва у ропство. Ситуација је личила на ону после битке на Марици. Исте, 1389. године, кнегиња Милица, удовица кнеза Лазара, признала је врховну власт новог турског султана **Бајазита**. Пошто је њен син **Стефан Лазаревић** још био малолетан, државом је владала кнегиња, уз подршку Српске цркве. Вук Бранковић, учесник Косовске битке, није одмах признао османску власт. Он се неколико година одупирао Турцима, али је на крају и он морао да им се потчини. Српске властелинске породице постале су **вазали** турског султана. Њихове обавезе су биле плаћање годишњег данка, слање ратника у султанову војску и, једном годишње, долазак пред султана како би потврдили своју оданост. У бици на Ровинама 1395. године између Турака и хришћана, као османски вазали учествовали су Стефан Лазаревић и краљ Марко, који је тада погинуо. Наредна битка у којој је Стефан Лазаревић учествовао на страни Турака била је код Никопоља 1396. године, у којој је османска војска однела победу.

Када је Лазарев син Стефан одрастао, морао је да извршава све те обавезе – учествовао је у многим биткама ратујући за Османлије. Сваки пут када је ишао у ратни поход стрепело се за његов живот. Чувена српска средњовековна песникиња монахиња **Јефимија** саставила је потресан текст посвећен светом кнезу Лазару, у коме се налази молитва да се његови синови Стефан и Вук Лазаревић безбедно врате из ратног похода. Потом је златним концем извезла текст на црвеној тканини као **покров** за тело кнеза Лазара. За разлику од Стефана Лазаревића, Вук Бранковић није одговорно извршавао вазалне обавезе. Због тога је одведен у турско заробљеништво, где је и преминуо.

Бој на Косову, руска минијатура из 16. века

Покров кнеза Лазара

Сазнајте више

Јефимија је била кћи српског великаша Војихне који је за владавине Стефана Душана (1331–1355) постао господар града Драме. На крштењу је добила име Јелена и као врло млада стекла солидно образовање. У браку са деспотом Јованом Угљешом добила је сина једину коју је рано преминуо. Недуго након синовљеве смрти и њен супруг, деспот Јован Угљеша, погинуо је у бици на Марици 1371. године. После мужевљеве смрти, она се замонашила, добила име Јефимија и потом се вратила у Србију. Последње године живота провела је у манастиру Љубостиња, а упокојила се после 1405. године. Премда је њена писана заоставштина невелика по обиму, очигледно је да је реч о особи несумњивог литерарног дара. Јефимија се сматра првом српском књижевницом.

Непознате речи

покров – платнени покривач којим се прекривају посмртни остаци или ковчег

Задатак: Тачне и нетачне тврдње

Задаци: Вук Бранковић и кнез Лазар; Похвала кнезу Лазару

Значај Косовске битке

Косовска битка остала је један од најзначајнијих догађаја у историји српског народа. После ње више ништа није било исто. Српске земље потпале су под власт Османлија, а у бици је погинуо кнез Лазар. Око овог догађаја испреле су се многе легенде и народне песме које су говориле о јунаштву и издаштву. Кад год је у каснијим вековима требало повести борбу за ослобођење, Срби су у Косовском боју тражили и налазили надахнуће. Косовска битка и њене поруке о херојству и борби за одбрану државе биле су инспирација многим уметницима. И данас, у Републици Србији, Видовдан је државни празник. Тада се обележава успомена на Косовку битку као симбол борбе за слободу.

Споменик косовским јунацима у Крушевцу

Савремена прослава Видовдана на Косову пољу

Научили смо

- Кнез Лазар је првобитно био дворјанин у служби Немањића, али је касније напустио дворску службу и започео ширење своје области.
- Територија државе кнеза Лазара простирала се од Дунава на северу све до Косова на југу. Престоница његове државе био је Крушевац.
- Територијом Косова управљао је Вук Бранковић, зет кнеза Лазара.
- На Видовдан 1389. године дошло је до одлучујућег сукоба српске и османске војске на Косову пољу. Српску војску предводили су кнез Лазар и Вук Бранковић, а османску султан Мурат I.
- Након битке на Косову, српске властеоске породице постале су вазали турског султана.
- Стефан Лазаревић се, као османски вазал, борио против хришћана у бици на Ровинама 1395. године и у бици код Никопоља 1396. године.
- Косовска битка и њене поруке о херојству и борби за одбрану државе биле су инспирација многим уметницима.

Питања и задаци

1. Ко је био кнез Лазар и на чему је заснивао своју моћ?
2. Где се налазила држава кнеза Лазара и ко је био његов северни сусед?
3. Ко су били савезници кнеза Лазара у бици на Косову 1389. године?
4. Наведите најважније последице битке на Косову по српске земље.
5. У чему је, и данас, значај Косовске битке која се одиграла пре више од 600 година?

Бајазит I Јилдирим

За Византију, али и за Србију, посебно је била тешка последња деценија 14. века, односно владавина Бајазита I Јилдирима (1389–1402). После Косовске битке повећао се број турских вазала, а уследиле су и нове поделе међу српском властелом. Удовица кнегиња Милица, која је остала са два малолетна сина, пристала је на вазални однос према султану. Међутим, њен зет Вук Бранковић, господар Косова, постао је вођа дела властеле који је остао непокоран.

Заробљавање Бајазита у бици код Анкоре

14. ДРЖАВА СРПСКИХ ДЕСПОТА

Стварање деспотовине

Спас за Византију и Србију дошао је с неочекиване стране – код **Анкоре**, у данашњој Анкари, граду у средишту Мале Азије, вођена је 1402. године битка у којој је сломљена моћ султана Бајазита I. Показало се да и од моћног постоји моћнији. То је био један од највећих освајача у историји – татарски вођа Тамерлан. У бици код Анкоре као турски вазал јуначки се борио и Стефан Лазаревић. Султан Бајазит нeславно је завршио живот, као татарски заробљеник, а његова

Тамерлан

Сазнајте више

Тамерлан (1336–1405), познат и као Тимурленк или Тимур, био је монголски војсковођа и један од највећих освајача у историји. Потом је победио државу Златну орду, освојио и себи потчинио Персију, Индију, Месопотамију и велики део Мале Азије. На тај начин створио је огромно царство које се простирало од Москве до Кинеског зида. Овај велики војсковођа је иначе био човек слабог здравља и хром, па је био познат под надимком „изведени погавко". Тамерлан је у бици код Анкоре 1402. године потукао и заробио османског султана Бајазита I.
Ова битка је својим последицама продужила живот Србији и Византији за пола века јер је у Османлијском царству међу синовима Бајазита I дошло до дуготрајних грађанских ратова. Византијски историчар Дука описао је ужас и пустош коју је иза себе остављала Тамерланова војска речима да се тамо где она прође „не чује ни лавеж паса, ни пој петла, ни плач детета".

Непознате речи

Јилдирим – „муња", надимак османског султана Бајазита I

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 127. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 128. стране.

У уводном делу часа, наставник треба да затражи од ученика да уради задатке „Хришћанско становништво у Османском царству", „Доалзак Османлија у Европу" и „Наследник цара Уроша" са са 127. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Србија у доба кнеза Лазара и Косовска битка

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- После смрти цара Уроша почиње успон кнеза Лазара.
- Био је ожењен Милицом, пореклом из породице Немањића.
- Имао је подршку Цркве.
- Област је ширио ратовима и родбинским везама.
- Престоница је била град Крушевац.
- Савезници су му били Твртко и зет Вук Бранковић.
- Опасност од Турака била је све већа.
- Византија и Бугарска нису могле да пруже већи отпор.
- Добитке је дошло на Видовдан 1389. на Косову пољу.
- Погинула су оба владара (кнез Лазар и султан Мурат).
- Вук Бранковић је преживео.
- Србија више није имала снаге за отпор.

Приликом излагања о држави кнеза Лазара, наставник упућује ученике да погледају слике са 128. и 130. стране, као и карту са 129. стране уџбеника. Том приликом ученици треба да одговоре на питање које се налазе испод потписа слике на 128. страни, затим на питање које се налази испод потписа карте на 129. страни, као и на питање које се налази испод потписа слике на 130. страни уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 130. стране уџбеника.

На почетку главног дела часа ученицима треба приказати анимацију „Косовска битка" са са 129. стране мултимедијалног PDF-а.

Српске земље после Косовске битке

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Ситуација је била изузетно тешка.
- Кнегиња Милица прихватила је, у име малолетног сина Стефана, вазалне обавезе (порез, војска, поклоњење).

- Вук Бранковић је још неко време пружао отпор.
- Косовска битка оставила је дубок траг у српској традицији (песме, легенде, инспирација и др.)

Приликом излагања о српским земљама после Косовске битке, наставник упућује ученике да погледају слике са 131. и 132. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 132. стране уџбеника.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 132. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа ученици треба да реше задатке „Вук Бранковић и кнез Лазар", „Похвала кнезу Лазару" и „Тачне и нетачне тврдње" са са 132. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Дати опис Косовске битке.

Изглед табле

ДРЖАВА КНЕЗА ЛАЗАРА И БИТКА НА КОСОВУ

Држава кнеза Лазара
Вук Бранковић
Султан Мурат
Косовски бој
- **Резултат битке**
- **Смрт оба владара**
- **Последице битке**
- **Косовски бој као инспирација**

Начин праћења ученичких постигнућа

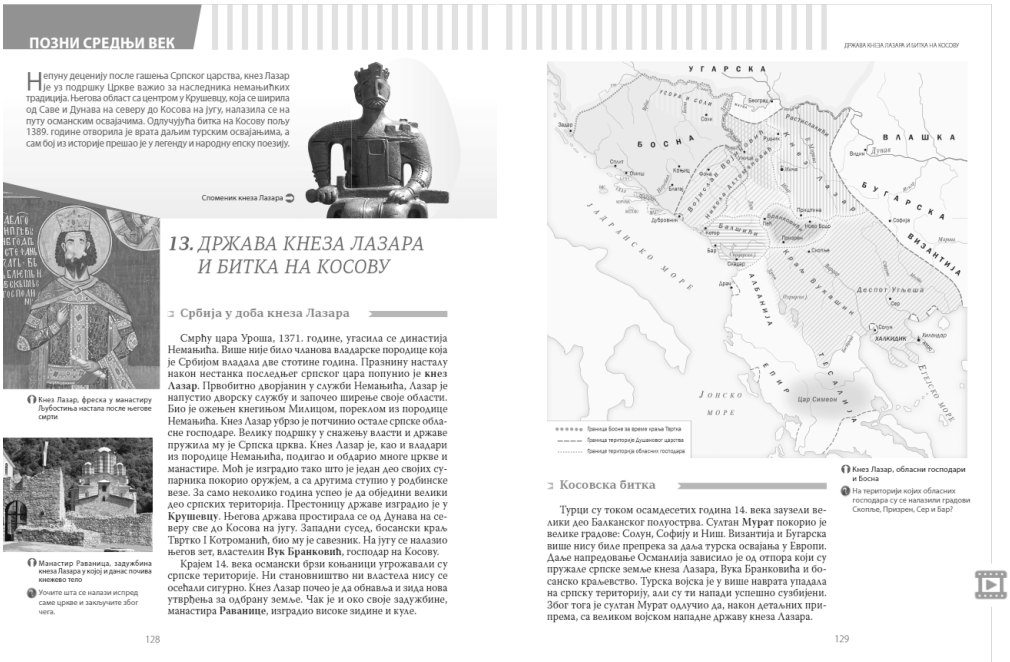
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**47.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Моравска Србија и бој на Косову**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о држави кнеза Лазара и Косовском бој у.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Кнез Лазар, кнегиња милица, Моравска Србија, Вук Бранковић, султан Мурат, Косовски бој, Бајазит, вазалне обавезе, значај Косовске битке.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

На **Видовдан 1389.** године дошло је до одлучујуће битке на **Косовом пољу**. На једној страни налазила се велика османска војска под вођством султана Мурата I и његових синова, а са друге – уједињена српска војска под вођством кнеза Лазара.

Битка је трајала један дан. Остало је нејасно ко је однео победу јер су у бици погинула оба владара. Према традицији, султана Мурата убио је српски легендарни јунак **Милош Обилић**.

Кнез Лазар је био заробљен и потом погубљен. На бојном пољу изгинуло је много ратника на обе стране. Последице битке више су се осетиле на српској страни: више није било довољно војника који би бранили земљу. Турци су то искористили и наставили освајања. Међу преживелим учесницима битке био је Вук Бранковић, на чијој територији се битка и одиграла. Најстарији извори о Косовској бици не говоре ни о каквој издаји почињеној на српској страни. Тек касније, у предању, Вук Бранковић биће оптужен да је издао кнеза Лазара.

Фреска Светих ратника из манастира Манасија

Обратите пажњу на њихову ратну опрему. Покушајте да наведете делове њихоког оружја и опреме, да бисте сазнали како су били опремљени српски ратници у Косовској бици.

Сазнајте више

Кнез Лазар Хребељановић је био син племића Прибца, дворанина цара Душана. И сам Лазар младост је провео на двору цара Душана, а титулу кнеза добио је за време владавине цара Уроша. Постао је један од најмоћнијих владара у Србији након нестанка српског царства. Био је ожењен Милицом, Вукром великог кнеза Вратка, потомка Вукана Немањића. Своју територију успео је да прошири и мирним путем (удајом Вукри за вељикаше у суседству и успостављањем савеза), али и ратним походима против непокорних великаша. На Косову пољу 1389. године покушао је да заустави даљи продор турске војске коју је водио султан Мурат I, али је у тој бици заробљен и погубљен. Моши кнеза Лазара данас се чувају у његовој задужбини, манастиру Раваници.

Султан Мурат

Косовска битка, слика српског уметника Адама Стефановића из 19. века

Српске земље после Косовске битке

Стање у српским земљама после битке било је тешко. Сем што је погинуо велики број племића, Османлије су наставиле упаде, застрашивање и одвођење становништва у ропство. Ситуација је личила на ону после битке на Марици. Исте, 1389. године, кнегиња Милица, удовица кнеза Лазара, признала је врховну власт новог турског султана **Бајазита**. Пошто је њен син **Стефан Лазаревић** још био малолетан, државом је владала кнегиња, уз подршку Српске цркве. Вук Бранковић, учесник Косовске битке, није одмах признао османску власт. Он се неколико година одупирао Турцима, али је на крају и он морао да им се потчини. Српске властелинске породице постале су **вазали** турског султана. Њихове обавезе су биле плаћање годишњег данка, слање ратника у султанову војску и, једном годишње, долазак пред султана како би потврдили своју оданост. У бици на Ровинама 1395. године између Турака и хришћана, као османски вазали учествовали су Стефан Лазаревић и краљ Марко, који је тада погинуо. Наредна битка у којој је Стефан Лазаревић учествовао на страни Турака била је код Никопоља 1396. године, у којој је османска војска однела победу.

Када је Лазарев син Стефан одрастао, морао је да извршава све те обавезе – учествовао је у многим биткама ратујући за Османлије. Сваки пут када је ишао у ратни поход стрепело се за његов живот. Чувена српска средњовековна песникиња монахиња **Јефимија** саставила је потресан текст посвећен светом кнезу Лазару, у коме се налази молитва да се његови синови Стефан и Вук Лазаревић безбедно врате из ратног похода. Потом је златним концем извезла текст на црвеној тканини као **покров** за тело кнеза Лазара. За разлику од Стефана Лазаревића, Вук Бранковић није одговорно извршавао вазалне обавезе. Због тога је одведен у турско заробљеништво, где је и преминуо.

Бој на Косову, руска минијатура из 16. века

Покров кнеза Лазара

Сазнајте више

Јефимија је била кћи српског великаша Војихне који је за владавине Стефана Душана (1331–1355) постао господар града Драме. На крштењу је добила име Јелена и као врло млада стекла солидно образовање. У браку са деспотом Јованом Угљешом добила је сина јединца који је рано преминуо. Недуго након синовљеве смрти и њен супруг, деспот Јован Угљеша, погинуо је у бици на Марици 1371. године. После мужевљеве смрти, она се замонашила, добила име Јефимија и потом се вратила у Србију. Последње године живота провела је у манастиру Љубостињи, а упокојила се после 1405. године. Премда је њена писана заоставштина невелика по обиму, очигледно је да је реч о особи несумњивог литерарног дара. Јефимија се сматра првом српском књижевницом.

Невољне речи

покров – платнени покривач којим се прекривају посмртни остаци или ковчег

Значај Косовске битке

Косовска битка остала је један од најзначајнијих догађаја у историји српског народа. После ње више ништа није било исто. Српске земље потпале су под власт Османлија, а у бици је погинуо кнез Лазар. Око овог догађаја исплели су се многе легенде и народне песме које су говориле о јунаштву и издаји. Кад год је у каснијим вековима требало повести борбу за ослобођење, Срби су у Косовском боју тражили и налазили надахнуће. Косовска битка и њене поруке о херојству и борби за одбрану државе биле су инспирација многим уметницима. И данас, у Републици Србији, Видовдан је државни празник. Тада се обележава успомена на Косовку битку као симбол борбе за слободу.

Споменик косовским јунацима у Крушевцу

Савремена прослава Видовдана на Косовом пољу

Научили смо

- Кнез Лазар је првобитно био дворјанин у служби Немањића, али је касније напустио дворску службу и започео ширење своје области.
- Територија државе кнеза Лазара простирала се од Дунава на северу све до Косова на југу. Престоница његове државе био је Крушевац.
- Територијом Косова управљао је Вук Бранковић, зет кнеза Лазара.
- На Видовдан 1389. године дошло је до одлучујућег сукоба српске и османске војске на Косову пољу. Српску војску предводили су кнез Лазар и Вук Бранковић, а османску султан Мурат I.
- Након битке на Косову, српске властеоске породице постале су вазали турског султана.
- Стефан Лазаревић се, као османски вазал, борио против хришћана у бици на Ровинама 1395. године и у бици код Никопоља 1396. године.
- Косовска битка и њене поруке о херојству и борби за одбрану државе биле су инспирација многим уметницима.

Питања и задаци

1. Ко је био кнез Лазар и на чему је заснивао своју моћ?
2. Где се налазила држава кнеза Лазара и ко је био његов северни сусед?
3. Ко су били савезници кнеза Лазара у бици на Косову 1389. године?
4. Наведите најважније последице битке на Косову по српске земље.
5. У чему је, и данас, значај Косовске битке која се одиграла пре више од 600 година?

Задатак: Тачне и нетачне тврдње

Задаци: Вук Бранковић и кнез Лазар; Похвала кнезу Лазару

Бајазит I Јилдирим

За Византију, али и за Србију, посебно је била тешка последња деценија 14. века, односно владавина Бајазита I Јилдирима (1389–1402). После Косовске битке повећао се број турских вазала, а уследиле су и нове поделе међу српском властелом. Удовица кнегиња Милица, која је остала са два малолетна сина, пристала је на вазални однос према султану. Међутим, њен зет Вук Бранковић, господар Косова, постао је вођа дела властеле који је остао непокоран.

14. ДРЖАВА СРПСКИХ ДЕСПОТА

Заробљавање Бајазита у бици код Анкоре

Стварање деспотовине

Спас за Византију и Србију дошао је с неочекиване стране – код **Анкоре**, у данашњој Анкари, граду у средишту Мале Азије, вођена је 1402. године битка у којој је сломљена моћ султана Бајазита I. Показало се да и моћнор постоји моћнији. То је био један од највећих освајача у историји – татарски вођа Тамерлан. У бици код Анкоре као турски вазал јуначки се борио и Стефан Лазаревић. Султан Бајазит неславно је завршио живот, као татарски заробљеник, а његова

Тамерлан

Сазнајте више

Тамерлан (1336–1405), познат и као Тимурленк или Тимур, био је монголски војсковођа и један од највећих освајача у историји. Потом је победио државу Златну Орду, освојио и себи потчинио Персију, Индију, Месопотамију и велики део Мале Азије. На тај начин створио је огромно царство које се простирало од Москве до Кинеског зида. Овај великих војсковођа је иначе био човек слабог здравља и хром, па је био познат под надимком „гвозденн Тополавко". Тамерлан је у бици код Анкоре 1402. године потукао и заробио османског султана Бајазита I.
Ова битка је својим последицама продужила живот Србији и Византији за пола века јер је у Османлијском царству међу синовима Бајазита I дошло до дуготрајних грађанских ратова. Византијски историчар Дука описао је ужас и пустош коју је иза себе остављала Тамерланова војска речима да се тамо где она прође „не чује ни лавеж паса, ни пој петла, ни плач детета".

Невољне речи

Јилдирим – „мућа", надимак османског султана Бајазита I

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака:

1. Ко је био кнез Лазар и на чему је заснивао своју моћ?
2. Где се налазила држава кнеза Лазара и ко је био његов северни сусед?
3. Ко су били савезници кнеза Лазара у бици на Косову?
4. Када се и како одиграла Косовска битка?
5. Наведите најважније последице битке на Косову по српске земље.
6. Опиши улогу Вука Бранковића (да ли је био издајник?).
7. У чему је, и данас, значај Косовске битке која се одиграла пре више од 600 година?
8. Наведи неко уметничко дело инспирисано Косовским бојем.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 132. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатке „Тачне и нетачне тврдње", „Вук Бранковић и кнез Лазар" и „Похвала кнезу Лазару" са 132. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити презентацију о Косовској бици на основу познатих чињеница.

Изглед табле

МОРАВСКА СРБИЈА И БОЈ НА КОСОВУ

Држава кнеза Лазара
Савезници кнеза Лазара
Султан Мурат
Косовски бој
- **Исход битке**
- **Последице битке**
- **Косовски бој као инспирација**

Начин праћења ученичких постигнућа

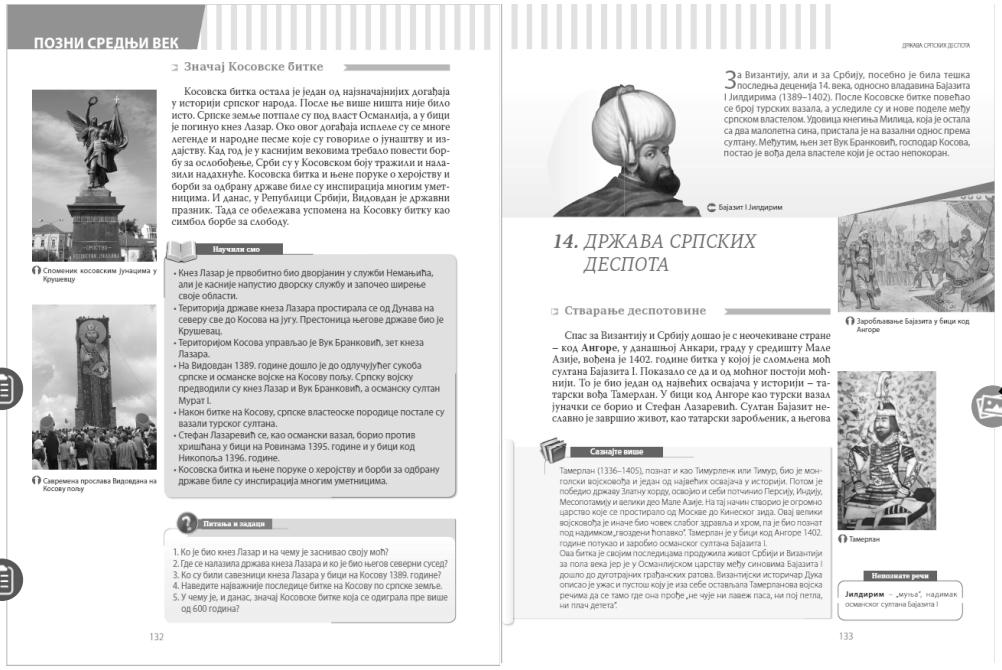
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**48.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Држава српских деспота**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са обновом српске државе током владавине деспота Стефана Лазаревића.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Стефан Лазаревић, битке на Ровинама, код Никопоља и Ангоре, деспотска титула, Београд као престоница, Жигмунд, присаједињење Зете, Рударски законик, Ново брдо, Слово љубве.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Значај Косовске битке

Косовска битка остала је један од најзначајнијих догађаја у историји српског народа. После ње више ништа није било исто. Српске земље потпале су под власт Османлија, а у бици је погинуло више кнез Лазар. Око овог догађаја испреле су се многе легенде и народне песме које су говориле о јунаштву и издаји. Кад год је у каснијим вековима требало повести борбу за ослобођење, Срби су у Косовском боју тражили и налазили надахнуће. Косовска битка и њене поруке о херојству и борби за одбрану државе биле су инспирација многим уметницима. И данас, у Републици Србији, Видовдан је државни празник. Тада се обележава успомена на Косовку битку као симбол борбе за слободу.

Споменик косовским јунацима у Крушевцу

Научили смо

- Кнез Лазар је првобитно био дворјанин у служби Немањића, али је касније напустио дворску службу и започео ширење своје области.
- Територија државе кнеза Лазара простирала се од Дунава на северу све до Косова на југу. Престоница његове државе био је Крушевац.
- Територијом Косова управљао је Вук Бранковић, зет кнеза Лазара.
- На Видовдан 1389. године дошло је до одлучујућег сукоба српске и османске војске на Косову пољу. Српску војску предводили су кнез Лазар и Вук Бранковић, а османску султан Мурат I.
- Након битке на Косову, српске властеоске породице постале су вазали турског султана.
- Стефан Лазаревић се, као османски вазал, борио против хришћана у бици на Ровинама 1395. године и у бици код Никопоља 1396. године.
- Косовска битка и њене поруке о херојству и борби за одбрану државе биле су инспирација многим уметницима.

Савремена прослава Видовдана на Косову пољу

Питања и задаци

1. Ко је био кнез Лазар и на чему је заснивао своју моћ?
2. Где се налазила држава кнеза Лазара и ко је био његов северни сусед?
3. Ко су били савезници кнеза Лазара у бици на Косову 1389. године?
4. Наведите најважније последице битке на Косову по српске земље.
5. У чему је, и данас, значај Косовске битке која се одиграла пре више од 600 година?

132

ДРЖАВА СРПСКИХ ДЕСПОТА

За Византију, али и за Србију, посебно је била тешка последња деценија 14. века, односно владавина Бајазита I Јилдирима (1389–1402). После Косовске битке повећао се број турских вазала, а уследиле су и нове поделе међу српском властелом. Удовица кнегиња Милица, која је остала са два малолетна сина, пристала је на вазални однос према султану. Међутим, њен зет Вук Бранковић, господар Косова, постао је воја дела властеле који је остао непокоран.

Бајазит I Јилдирим

14. ДРЖАВА СРПСКИХ ДЕСПОТА

Стварање деспотовине

Спас за Византију и Србију дошао је с неочекиване стране – код **Анкоре**, у данашњој Анкари, граду у средишту Мале Азије, вођена је 1402. године битка у којој је сломљена моћ султана Бајазита I. Показало се да и од моћног постоји моћнији. То је био један од највећих освајача у историји – татарски вођа Тамерлан. У бици код Анкоре као турски вазал јуначки се борио и Стефан Лазаревић. Султан Бајазит неславно је завршио живот, као татарски заробљеник, а његова

Сазнајте више

Тамерлан (1336–1405), познат и као Тимурленк или Тимур, био је монголски војсковођа и један од највећих освајача у историји. Потом је победио државу Златну хорду, освојио и себи потчинио Персију, Индију, Месопотамију и велики део Мале Азије. На тај начин створио је огромно царство које се простирало од Москве до Кинеског зида. Овај велики војсковођа је иначе био човек слабог здравља и хром, па је био познат под надимком „гвозденi Тополавко". Тамерлан је у бици код Анкоре 1402. године потукао и заробио османског султана Бајазита I.
Ова битка је својим последицама продужила живот Србији и Византији за пола века јер је у Османлијском царству међу синовима Бајазита I дошло до дуготрајних грађанских ратова. Византијски историчар Дука описао је ужас и пустош коју је иза себе остављала Тамерланова војска речима да се тамо где она прође „не чује ни лавеж паса, ни пој петла, ни плач детета".

Заробљавање Бајазита у бици код Анкоре

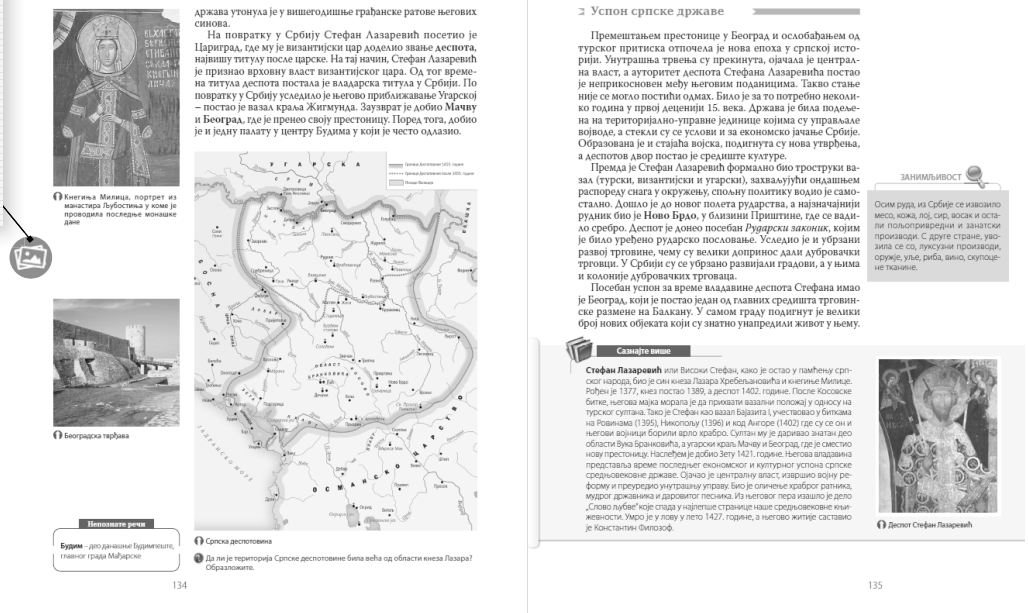
Тамерлан

Непознате речи

Јилдирим – „муња", надимак османског султана Бајазита I

133

Галерија слика: Стварање српске деспотовине

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

држава утонула је у вишегодишње грађанске ратове његових синова.

На повратку у Србију Стефан Лазаревић посетио је Цариград, где му је византијски цар доделио звање **деспота**, највишу титулу после царске. На тај начин, Стефан Лазаревић је признао врховну власт византијског цара. Од тог времена титула деспота постала је владарска титула у Србији. По повратку у Србију уследило је његово приближавање Угарској – постао је вазал краља Жигмунда. Заузврат је добио **Мачву** и **Београд**, где је пренео своју престоницу. Поред тога, добио је и једну палату у центру Будима у који је често одлазио.

Књегиња Милица, портрет из манастира Љубостиња у коме је проводила последње монашке дане

Београдска тврђава

Непознате речи

Будим – део данашње Будимпеште, главног града Мађарске

Српска деспотовина

Да ли је територија Српске деспотовине била већа од области кнеза Лазара? Образложите.

134

ДРЖАВА СРПСКИХ ДЕСПОТА

Успон српске државе

Премештањем престонице у Београд и ослобађањем од турског притиска отпочела је нова епоха у српској историји. Унутрашња тврђа су прекинута, ојачала је централна власт, и ауторитет деспота Стефана Лазаревића постао је неприкосновен међу његовим поданицима. Такво стање није се могло постићи одмах. Било је за то потребно неколико година у првој деценији 15. века. Држава је била подељена на територијално-управне јединице којима су управљале војводе, а стекли су се услови и за економско јачање Србије. Образована је и стајаћа војска, подигнута су нова утврђења, а деспотов двор постао је средиште културе.

Премда је Стефан Лазаревић формално био троструки вазал (турски, византијски и угарски), захваљујући ондашњем распореду снага у окружењу, спољну политику водио је самостално. Дошло је до новог полета рударства, а најзначајнији рудник био је **Ново Брдо**, у близини Приштине, где се вадило сребро. Деспот је донео посебан *Рударски законик*, којим је било уређено рударско пословање. Уследило је и убрзани развој трговине, чему су велики допринос дали дубровачки трговци. У Србији су се убрзано развијали градови, а у њима и колоније дубровачких трговаца.

Посебан успон за време владавине деспота Стефана имао је Београд, који је постао један од главних средишта трговинске размене на Балкану. У самом граду подигнут је велики број нових објеката који су знатно унапредили живот у њему.

ЗАНИМЉИВОСТ

Осим руда, из Србије се извозило месо, кожа, лој, сир, восак и остали пољопривредни и занатски производи. С друге стране, увозила се со, луксузни производи, оружје, уље, риба, вино, скупоцене тканине.

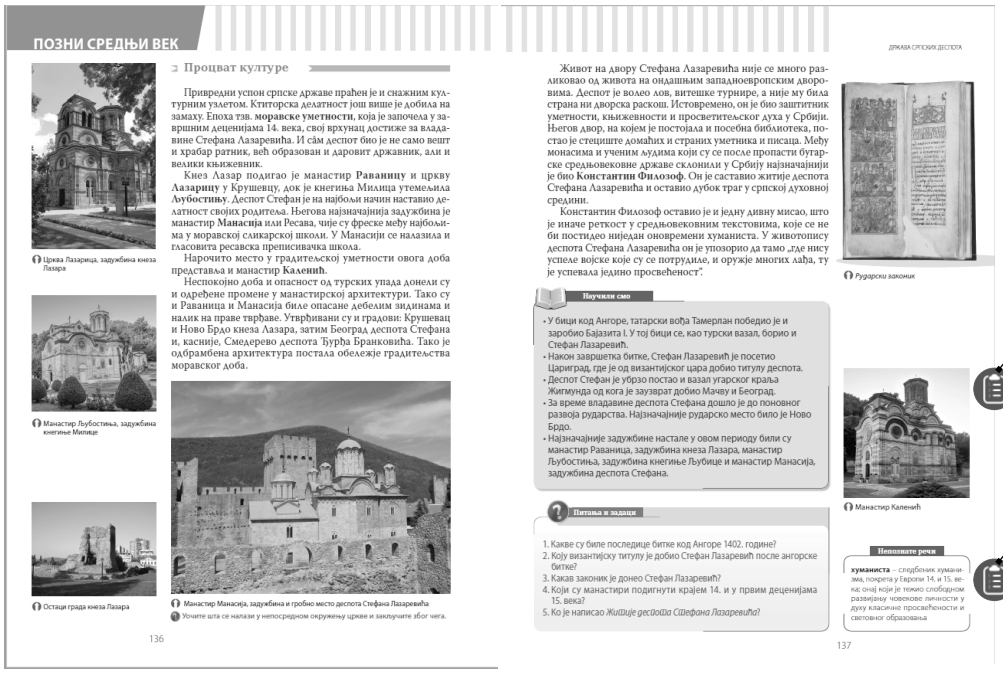
Сазнајте више

Стефан Лазаревић или Високи Стефан, како је остао у памћењу српског народа, био је син кнеза Лазара Хребељановића и кнегиње Милице. Рођен је 1377, кнез постао 1389, а деспот 1402. године. После Косовске битке, његова мајка морала је да прихвати вазални положај у односу на турског султана. Тако је Стефан као вазал Бајазита I учествовао у биткама на Ровинама (1395), Никополу (1396) и код Анкоре (1402) где су се он и његови војници борили врло храбро. Султан му је даривао знатан део области Вука Бранковића, а угарски краљ Мачву и Београд, где је смештио нову престоницу. Наследио је добио Зету 1421. године. Његова владавина представља време последњег економског и културног успона српске средњовековне државе. Ојачао је централну власт, извршио војну реформу и преуредио унутрашњу управу. Био је оличење храброг ратника, мудрог државника и даровитог песника. Из његовог пера изашло је дело „Слово љубве" које спада у најлепше странице наше средњовековне књижевности. Умро је у лову у лето 1427. године, а његово житије саставио је Константин Филозоф.

Деспот Стефан Лазаревић

135

Галерија слика: Задужбине кнеза Лазара, кнегиње Милице и деспота Стефана Лазаревића

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Процват културе

Привредни успон српске државе праћен је и снажним културним узletом. Ктиторска делатност још више је добила на замаху. Епоха тзв. **моравске уметности**, која је започела у завршним деценијама 14. века, свој врхунац достиже за владавине Стефана Лазаревића. И сам деспот био је не само вешт и храбар ратник, већ образован и даровит државник, али и велики књижевник.

Кнез Лазар подигао је манастир **Раваницу** и цркву **Лазарицу** у Крушевцу, док је књегиња Милица утемељила **Љубостињу**. Деспот Стефан је на најбољи начин наставио делатност својих родитеља. Његова најзначајнија задужбина је манастир **Манасија** или Ресава, чије су фреске међу најбољима у моравској сликарској школи. У Манасији се налазила и гласовита ресавска преписивачка школа.

Нарочито место у градитељској уметности овога доба представља и манастир **Каленић**.

Неспокојно доба и опасност од турских упада донели су и одређене промене у манастирској архитектури. Тако су и Раваница и Манасија биле опасане дебелим зидинама и налик на праве тврђаве. Утврђивани су и градови: Крушевац и Ново Брдо кнеза Лазара, затим Београд деспота Стефана и, касније, Смедерево деспота Ђурђа Бранковића. Тако је одбрамбена архитектура постала обележје градитељства моравског доба.

Црква Лазарица, задужбина кнеза Лазара

Манастир Љубостиња, задужбина књегиње Милице

Остаци града кнеза Лазара

Манастир Манасија, задужбина и гробно место деспота Стефана Лазаревића

Уочите шта се налази у непосредном окружењу цркве и закључите због чега.

136

ДРЖАВА СРПСКИХ ДЕСПОТА

Живот на двору Стефана Лазаревића није се много разликовао од живота на овдашњим западноевропским дворовима. Деспот је волео лов, витешке турнире, а није му била страна ни дворска раскош. Истовремено, он је био заштитник уметности, књижевности и просветитељског духа у Србији. Његов двор, на којем је постојала и посебна библиотека, постао је стециште домаћих и страних уметника и писаца. Међу монасима и ученим људима који су се после пропасти бугарске средњовековне државе склонили у Србију најзначајнији је био **Константин Филозоф**. Он је саставио житије деспота Стефана Лазаревића и оставио дубок траг у српској духовној средини.

Константин Филозоф оставио је и једну дивну мисао, што је иначе ретkост у средњовековним текстовима, које се не би постидео ниједан оновремени хуманиста. У животопису деспота Стефана Лазаревића он је упозорио да тамо „где нису успеле војске које су се потрудиле, и оружје многих ладја, ту је успевала једино просвећеност".

Рударски законик

Научили смо

- У бици код Ангоре, татарски вођа Тамерлан победио је и заробио Бајазита I. У тој бици се, као турски вазал, борио и Стефан Лазаревић.
- Након завршетка битке, Стефан Лазаревић је посетио Цариград, где је од византијског цара добио титулу деспота.
- Деспот Стефан је убрзо постао и вазал угарског краља Жигмунда од кога је заузврат добио Мачву и Београд.
- За време владавине деспота Стефана дошло је до поновног развоја рударства. Најзначајније рударско место било је Ново Брдо.
- Најзначајније задужбине настале у овом периоду били су манастир Раваница, задужбина кнеза Лазара, манастир Љубостиња, задужбина књегиње Љубице и манастир Манасија, задужбина деспота Стефана.

Питања и задаци

1. Какве су биле последице битке код Ангоре 1402. године?
2. Коју византијску титулу је добио Стефан Лазаревић после ангорске битке?
3. Какав законик је донео Стефан Лазаревић?
4. Који су манастири подигнути крајем 14. и у првим деценијама 15. века?
5. Ко је написао *Житије деспота Стефана Лазаревића*?

Манастир Каленић

Непознате речи

хуманиста – следбеник хуманизма, покрета у Европи 14. и 15. века; онај који је тежио слободном развијању човекове личности у духу класичне просвећености и световног образовања

137

Задаци: Битка код Ангоре; Документ са слике

Задатак: Манастири

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о српској деспотовини.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 132. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 133. стране.

У завршном делу часа ученици треба да реше задатке „Тачне и нетачне тврдње", „Вук Бранковић и кнез Лазар" и „Похвала кнезу Лазару" са 132. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Српска деспотовина

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Турци су 1393. освојили Трново, а потом безуспешно опсели Цариград.
- **Стефан Лазаревић** (1389 – 1427) је учествовао у биткама на **Ровинама** (1395) и код **Никопоља** (1396).

- Турци су тешко поражени од Монгола у бици код **Ангоре** 1402.
- Султан Бајазит је убијен, а Турску су захватили немири.
- На повратку, Стефан је од византијског цара добио титулу **деспота**.
- Постао је вазал угарског краља **Жигмунда**, који му је поклонио Мачву и **Београд**, који је први пут постао српска престоница.
- 1421. присајединио је **Зету**.
- Економско јачање и велики привредни и културни напредак Србије.
- Велики развој рударства (**Ново Брдо**) и трговине.
- Деспот је донео *Рударски законик*.

Приликом излагања о српској деспотовини, наставник упућује ученике да погледају слике са 133, 134. и 135. стране, као и карту са 134. стране уџбеника. Том приликом ученици треба да одговоре на питање које се налази испод потписа карте на 134. страни. Након тога, замоли једног/једну ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 133. стране, а затим замоли другог/другу ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 135. стране уџбеника. На крају првог дела главног тока часа, наставник треба да замоли још једног/једну ученика/ученици да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 135. стране уџбеника.

У првом делу главног тока часа ученицима треба показати галерију слика „Стварање српске деспотовине" са 133. стране мултимедијалног PDF-а.

Процват културе

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Велика ктиторска делатност (**Моравска школа**).
- Манастири **Раваница** (кнез Лазар), **Љубостиња** (кнегиња Милица), **Манасија** (деспот Стефан).
- У Манасији (Ресави) налазила се чувена преписивачка школа.
- На деспотовом двору боравили су бројни писци и уметници.
- Константин Филозоф написао је житије Стефана Лазаревића.
- И сам деспот је био песник (***Слово љубве***).

Приликом излагања о процвату културе у време деспота Стефана Лазаревића, наставник упућује ученике да погледају слике са 136. и 137. стране уџбеника, као и да одговоре на питање које се налази испод потписа слике на 136. страни.

У другом делу главног тока часа ученицима треба показати галерију слика „Задужбине кнеза Лазара, кнегиње Милице и деспота Стефана Лазаревића" са 134. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 137. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа ученици треба да реше задатке „Битка код Ангоре", „Документ са слике" и „Манастири" са 137. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Направити презентацију о Београду у време деспота Стефана.

Изглед табле

ДРЖАВА СРПСКИХ ДЕСПОТА

Стефан Лазаревић
Турски вазал
Деспотска титула
Угарски вазал
Развој Србије
Београд као престоница
Привредни развој (рударство)
Развој културе (Моравски стил)

Начин праћења ученичких постигнућа

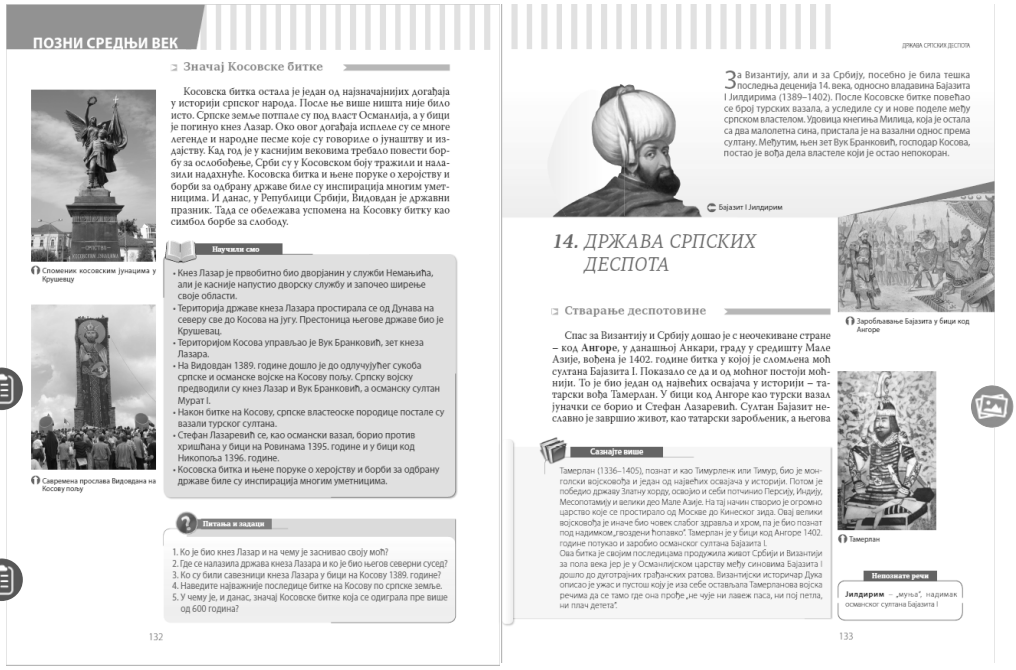
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

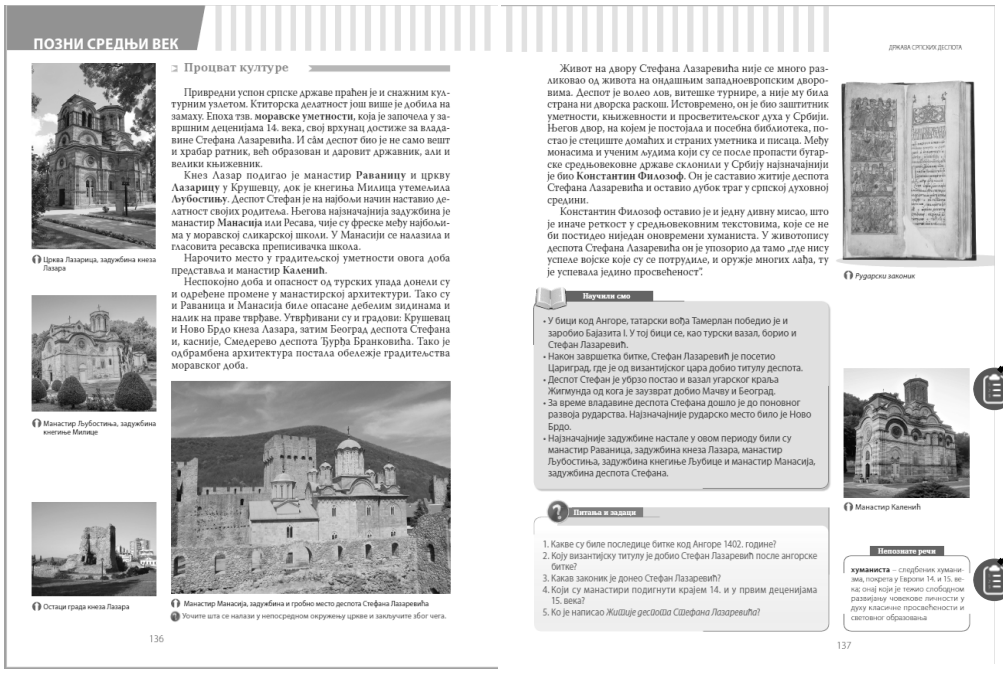
Час број:	**49.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српска деспотовина**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о српској деспотовини у време Стефана Лазаревића.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Стефан Лазаревић, битке на Ровинама, код Никопоља и Ангоре, деспотска титула, Београд као престоница, Жигмунд, присаједињење Зете, Рударски законик, Ново брдо, Слово љубве.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Процват културе

Привредни успон српске државе праћен је и снажним културним узletом. Ктиторска делатност још више је добила на замаху. Епоха тзв. **моравске уметности**, која је започела у завршним деценијама 14. века, свој врхунац достиже за владавине Стефана Лазаревића. И сам деспот био је не само вешт и храбар ратник, већ образован и даровит државник, али и велики књижевник.

Кнез Лазар подигао је манастир **Раваницу** и цркву **Лазарицу** у Крушевцу, док је кнегиња Милица утемељила **Љубостињу**. Деспот Стефан је на најбољи начин наставио делатност својих родитеља. Његова најзначајнија задужбина је манастир **Манасија** или Ресава, чије су фреске међу најбољима у моравској сликарској школи. У Манасији се налазила и гласовита ресавска преписивачка школа.

Нарочито место у градитељској уметности овога доба представља и манастир **Каленић**.

Неспокојно доба и опасност од турских упада донели су и одређене промене у манастирској архитектури. Тако су и Раваница и Манасија биле опасане дебелим зидинама и налик на праве тврђаве. Утврђивани су и градови: Крушевац и Ново Брдо кнеза Лазара, затим Београд деспота Стефана и, касније, Смедерево деспота Ђурђа Бранковића. Тако је одбрамбена архитектура постала обележје градитељства моравског доба.

Црква Лазарица, задужбина кнеза Лазара

Манастир Љубостиња, задужбина кнегиње Милице

Остаци града кнеза Лазара

Манастир Манасија, задужбина и гробно место деспота Стефана Лазаревића

Уочите шта се налази у непосредном окружењу цркве и закључите због чега.

136

ДРЖАВА СРПСКИХ ДЕСПОТА

Живот на двору Стефана Лазаревића није се много разликовао од живота на ондашњим западноевропским дворовима. Деспот је волео лов, витешке турнире, а није му била страна ни дворска раскош. Истовремено, он је био заштитник уметности, књижевности и просветитељског духа у Србији. Његов двор, на којем је постојала и посебна библиотека, постао је стециште домаћих и страних уметника и писаца. Међу монасима и ученим људима који су се после пропасти бугарске средњовековне државе склонили у Србију најзначајнији је био **Константин Филозоф**. Он је саставио житије деспота Стефана Лазаревића и оставио дубок траг у српској духовној средини.

Константин Филозоф оставио је и једну дивну мисао, што је иначе ретког у средњовековним текстовима, које се не би постидео ниједан оновремени хуманиста. У животопису деспота Стефана Лазаревића он је упозорио да тамо „где нису успеле војске које су се потрудиле, и оружје многих лана, ту је успевала једино просвећеност".

Рударски законик

Научили смо

- У бици код Ангоре, татарски вођа Тамерлан победио је и заробио Бајазита I. У тој бици се, као турски вазал, борио и Стефан Лазаревић.
- Након завршетка битке, Стефан Лазаревић је посетио Цариград, где је од византијског цара добио титулу деспота.
- Деспот Стефан је убрзо постао и вазал угарског краља Жигмунда од кога је заузврат добио Мачву и Београд.
- За време владавине деспота Стефана дошло је до поновног развоја рударства. Најзначајније рударско место било је Ново Брдо.
- Најзначајније задужбине настале у овом периоду били су манастир Раваница, задужбина кнеза Лазара, манастир Љубостиња, задужбина кнегиње Љубице и манастир Манасија, задужбина деспота Стефана.

Питања и задаци

1. Какве су биле последице битке код Ангоре 1402. године?
2. Коју византијску титулу је добио Стефан Лазаревић после ангорске битке?
3. Какав законик је донео Стефан Лазаревић?
4. Који су манастири подигнути крајем 14. и у првим деценијама 15. века?
5. Ко је написао *Житије деспота Стефана Лазаревића*?

Манастир Каленић

Непознате речи

хуманиста – следбеник хуманизма, покрета у Европи 14. и 15. века; онај који је тежио слободном развијању човекове личности у духу класичне просвећености и световног образовања

137

Задаци: Битка код Ангоре; Документ са слике

Задатак: Манастири

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. У којим биткама је Стефан Лазаревић учествовао као турски вазал?
2. Какве су биле последице битке код Ангоре 1402. године?
3. Коју византијску титулу је добио Стефан Лазаревић после ангорске битке?
4. Којом територијом је владао?
5. Који град је постао српска престоница?
6. Какав законик је донео Стефан Лазаревић?
7. Који су манастири подигнути крајем 14. и у првим деценијама 15. века?
8. Ко је написао Житије деспота Стефана Лазаревића?
9. Које књижевно дело је написао Стефан Лазаревић?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 137. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, ученици треба даураде задатке „Битка код Ангоре", „Документ са слике" и „Манастири" са 137. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Опиши процват Србије у време деспота Стефана.

Изглед табле

СРПСКА ДЕСПОТОВИНА

Турски вазал
Титуле Стефана Лазаревића
Угарски вазал
Развој Србије
Београд као престоница
Привредни развој
Развој културе

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

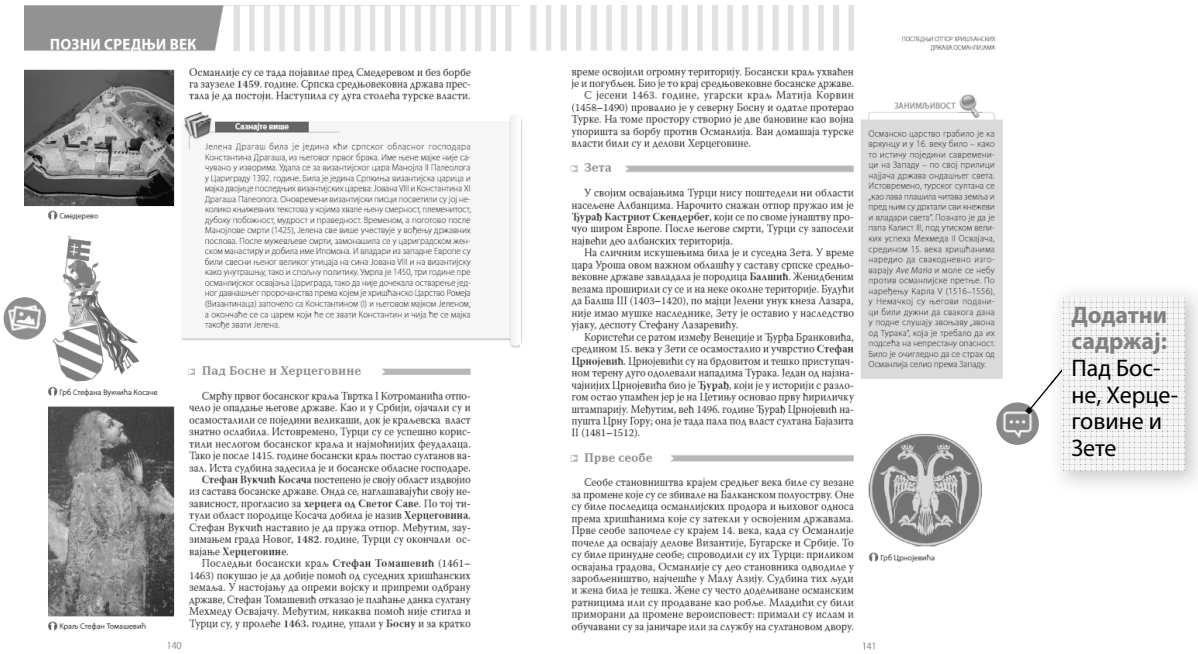
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**50.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Последњи отпор хришћанских држава Османлијама**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са падом хришћанских држава на Балканском полуострву под власт Османлија.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Ђурађ Бранковић, Смедерево, последњи деспоти, пад Србије, пад Босне, пад Херцеговине, пад Зете.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

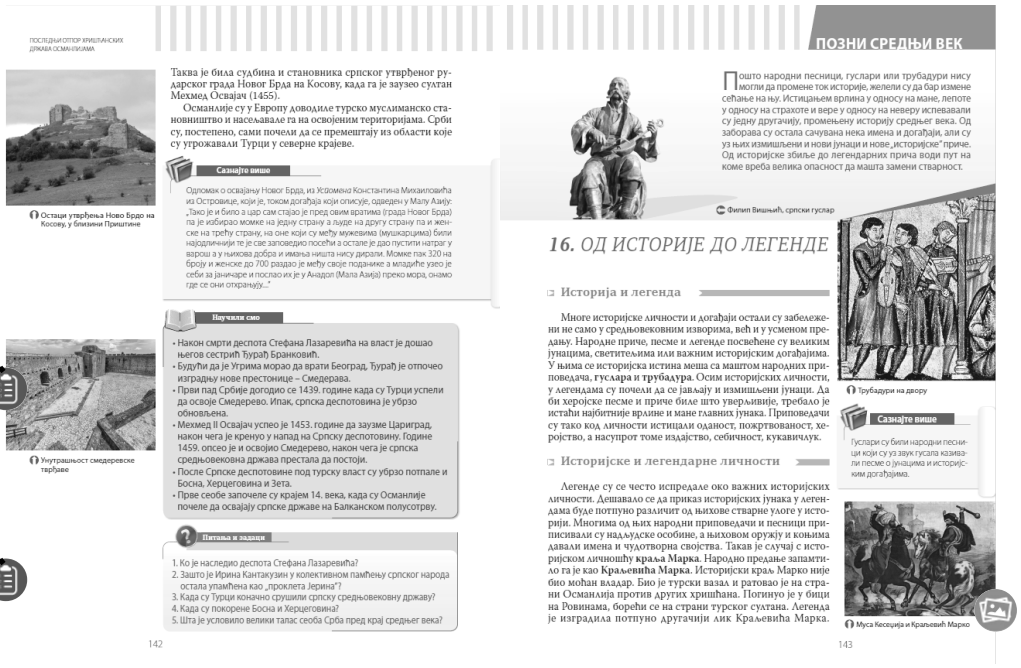
Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци: Ђурађ Бранковић и Угри; Стефан Лазаревић и Ђурађ Бранковић

Задатак: Догађаји и године када су се догодили

ПОСЛЕДЊИ ОТПОР ХРИШЋАНСКИХ ДРЖАВА ОСМАНЛИЈАМА

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Остаци утврђења Ново Брдо на Косову, у близини Приштине

Таква је била судбина и становника српског утврђеног рударског града Новог Брда на Косову, када га је заузео султан Мехмед Освајач (1455).

Османлије су у Европу доводиле турско муслиманско становништво и насељавале га на освојеним територијама. Срби су, постепено, сами почели да се премештају из области које су угрожавали Турци у северне крајеве.

Сазнајте више

Одломак о освајању Новог Брда, из *Успомена* Константина Михаиловића из Островице, који је, током догађаја који описује, одведен у Малу Азију: „Тако је и било а цар сам стајао је пред овим вратима (града Новог Брда) па је избирао можке на једну страну а људе на другу страну па и женске на трећу страну, на сиче који су међу мужевима (мушкарцима) били најодличнији те је све заповедио посећи а остале је дао пустити натраг у варош а у њихова добра и имања ништа нису дирали. Можке пак 320 на броју и женске до 700 раздао је међу своје пођанике а младиће узео је себи за јањичаре и послао их је у Анадол (Мала Азија) преко мора, онамо где се они отхрањују..."

Унутрашњост смедеревске тврђаве

Научили смо

- Након смрти деспота Стефана Лазаревића на власт је дошао његов сестрић Ђурађ Бранковић.
- Будући да је Угрима морао да врати Београд, Ђурађ је отпочео изградњу нове престонице – Смедерева.
- Први пад Србије догодио се 1439. године када су Турци успели да освоје Смедерево. Илак, српска деспотовина је убрзо обновљена.
- Мехмед II Освајач успео је 1453. године да заузме Цариград, након чега је кренуо у напад на Српску деспотовину. Године 1459. опсео је и освојио Смедерево, након чега је српска средњовековна држава престала да постоји.
- После Српске деспотовине под турску власт су убрзо потпале и Босна, Херцеговина и Зета.
- Прве сеобе започеле су крајем 14. века, када су Османлије почеле да освајају српске државе на Балканском полуострву.

Питања и задаци

1. Ко је наследио деспота Стефана Лазаревића?
2. Зашто је Ирина Кантакузин у колективном памћењу српског народа остала упамћена као „проклета Јерина"?
3. Када су Турци коначно срушили српску средњовековну државу?
4. Када су покорене Босна и Херцеговина?
5. Шта је условило велики талас сеоба Срба пред крај средњег века?

142

Пошто народни песници, гуслари или трубадури нису могли да промене ток историје, желели су да бар измене сећање на њу. Истицањем врлина у односу на мане, лепоте у односу на страхоте и вере у односу на неверу испеавали су једну другачију, промењену историју средњег века. Од заборава су остала сачувана нека имена и догађаји, али су уз њих измишљени и нови јунаци и нове „историјске" приче. Од историјске збиље до легендарних прича води пут на коме вреба велика опасност да машта замени стварност.

Филип Вишњић, српски гуслар

16. ОД ИСТОРИЈЕ ДО ЛЕГЕНДЕ

Историја и легенда

Многе историјске личности и догађаји остали су забележени не само у средњовековним изворима, већ и у усменом предању. Народне приче, песме и легенде посвећене су великим јунацима, светитељима или важним историјским догађајима. У њима се историјска истина меша са маштом народних приповедача, **гуслара и трубадура**. Осим историјских личности, у легендама су почели да се јављају и измишљени јунаци. Да би херојске песме и приче биле што уверљивије, требало је истаћи најбитније врлине и мане главних јунака. Приповедачи су тако код личности истицали оданост, пожртвованост, херојство, а насупрот томе издајство, себичност, кукавичлук.

Трубадури на двору

Сазнајте више

Гуслари су били народни песници који су уз звук гусала казивали песме о јунацима и историјским догађајима.

Историјске и легендарне личности

Легенде су се често испредале око важних историјских личности. Дешавало се да приказ историјских јунака у легендама буде потпуно различит од њихове стварне улоге у историји. Многима од њих народни приповедачи и песници приписивали су надљудске особине, а њиховом оружју и коњима давали имена и чудотворна својства. Такав је случај с историјском личношћу **краља Марка**. Народно предање запамтило га је као **Краљевића Марка**. Историјски краљ Марко није био моћан владар. Био је турски вазал и ратовао је на страни Османлија против других хришћана. Погинуо је у бици на Ровинама, борећи се на страни турског султана. Легенда је изградила потпуно другачији лик Краљевића Марка.

Муса Кесецији и Краљевић Марко

143

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о крају средњовековних држава на Балкану.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 137. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 138. стране.

У уводном делу часа ученици треба да ураде задатке задатке „Битка код Анкоре", „Документ са слике" и „Манастири" са 137. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Српска деспотовина

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Деспота Стефана наследио је **Ђурађ Бранковић** (1427–1456), који је такође добио титулу деспота.

- Изградио је нову престоницу – **Смедерево**.
- 1439 – први пад Смедерева (и Србије).
- Држава је обновљена 1444. године.
- Султан Мехмед II Освајач је 1453. заузео Цариград.
- 1455. Турци су заузели Ново Брдо.
- 1456. Смедерево је одбрањено.
- Исте године умро је деспот Ђурађ Бранковић.
- Наследио га је син деспот Лазар Бранковић (1456–1458).
- Деспот Стефан Томашевић је, без борбе, предао Смедерево 1459.
- **Другим падом Смедерева престала је да постоји српска средњовековна држава.**

Приликом излагања о српској деспотовини, наставник упућује ученике да погледају слике са 138, 139. и 140. стране уџбеника. Након тога, замоли једног/једну ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 138. стране, а затим и текст из апаратуре *Сазнајте више* са 139. стране уџбеника. После тога, наставник треба да замоли још једног/једну ученика/ученицу из апаратуре *Сазнајте више* са 140. стране уџбеника.

У првом делу главног тока часа, ученицима треба приказати додатни садржај „Пад Деспотовине" са 139. стране мултимедијалног PDF-а.

Пад Босне, Херцеговине и Зете

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- После Тврткa ситуација је била слична као у Србији после цара Душана.
- Херцег **Стефан Вукчић Косача** издвојио је своју област (**Херцеговина**).
- Турци су 1463. освојили Босну, а 1282. Херцеговину.
- Угарски краљ **Матија Корвнин** једини је могао да заустави Турке.
- После смрти Ђурђа Кастриота **Скендербега**, Турци су покорили Албанце.
- Зетом је владала породица **Црнојевић**.
- Ђурађ Црнојевић је на Цетињу соновао **прву ћириличку штампарију**.
- Крајем 15. века Зета (**Црна Гора**) пада под турску власт.
- Сеобе су биле последице турских освајања.
- Прве сеобе биле су **принудне**.
- Становништво је одвођено у Малу Азију (робови, јаничари и др.)
- Постепено су Срби почели сами да крећу у сеобе.

Приликом излагања о осталим српским земљама, наставник упућује ученике да погледају слике са 140, 141. и 142. стране уџбеника. Након тога, замоли једног/једну ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 141. стране уџбеника. После тога, наставник треба да замоли још једног/једну ученика/ученицу из апаратуре *Сазнајте више* са 142. стране уџбеника.

У другом делу главног тока часа, ученицима треба приказати додатни садржај „Пад Босне, Херцеговине и Зете" са 141. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 142. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба да реше задатке „Ђурађ Бранковић и Угри", „Стефан Лазаревић и Ђурађ Бранковић" и „Догађаји и године када су се догодили" са 142. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Показати на карти којим редом су падале балканске државе под османску власт.

Изглед табле

ПОСЛЕДЊИ ОТПОР ХРИШЋАНСКИХ ДРЖАВА ОСМАНЛИЈАМА

Деспот Ђурађ Бранковић
Изградња Смедерева
Први пад Смедерева
Обнова Србије
Други пад Смедерева и пад Србије
Пад Босне, Херцеговине и Зете

Начин праћења ученичких постигнућа

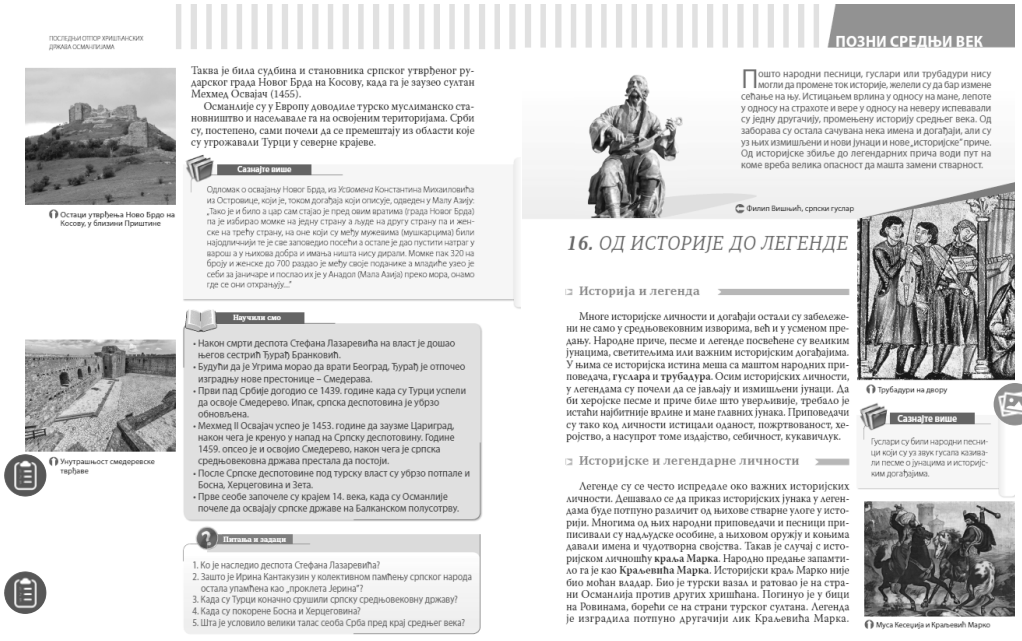
Евалуација часа

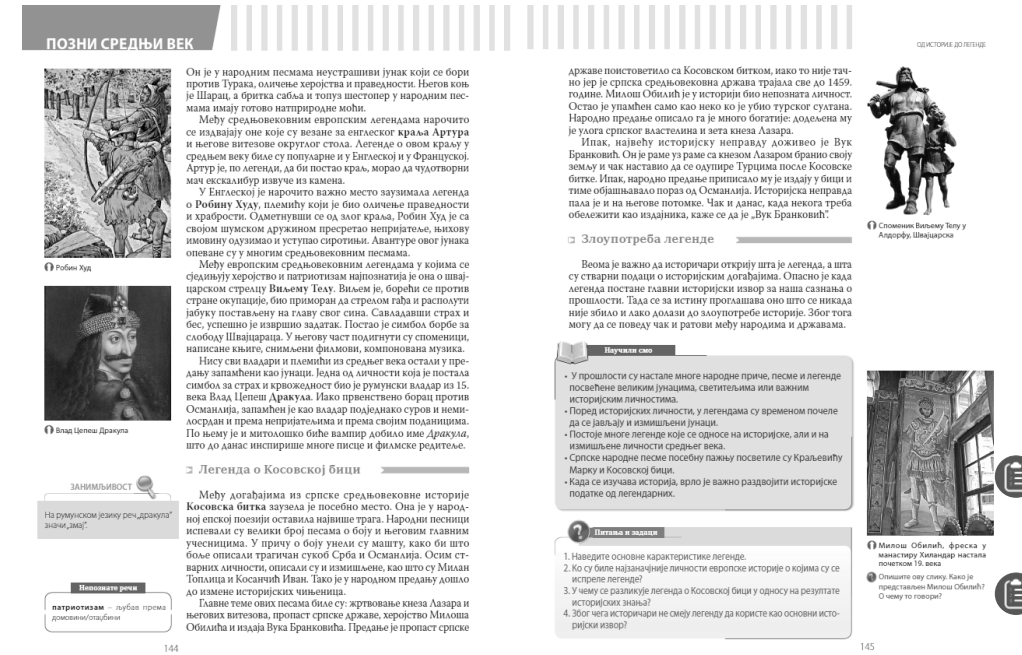
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**51.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Од историје до легенде**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са легендарним догађајима и личностима и разликовањем историје од легенде.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Усмена предања, гуслари, трубадури, Марко Краљевић, Вук Бранковић, Влад Цепеш, краљ Артур, Робин Худ, краљ Артур, косовскка легенда

Корелација	Српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о легендама.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 142. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 143. стране.

У уводном делу часа ученици треба да реше задатке „Ђурађ Бранковић и Угри", „Стефан Лазаревић и Ђурађ Бранковић" и „Догађаји и године када су се догодили" са 142. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Од историје до легенде

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Усмена предања као историјски извор.
- Народне приче и епске песме, које су певали гуслари.
- Уз историјске личности ту су и измишљене.
- Уздижу се чојство и јунаштво, а критикују мане.
- Марко Краљевић – разлика између историјске личности и легенде.
- Краљ Артур и витезови округлог стола.
- Легенде о Робину Худу и Виљему Телу.
- Влад Цепеш – гроф Дракула.
- Велики број народних песама о Косовском боју.
- Осим историјских, ту су и измишљене личности (Иван Косанчић, Милан Топлица и др.).
- Главни мотиви – жртвовање кнеза Лазара, херојство Милоша Обилића и издајство Вука Бранковића.

Приликом излагања о легендама, наставник упућује ученике да погледају слике са 143, 144. и 145. стране и да одговоре на питање које се налази испод потписа слике на 145. страни. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текстове из апаратура *Сазнајте више* са 143. стране и *Занимљивост* са 144. стране уџбеника.

У главном делу часа ученицима треба приказати галерију слика „Марко Краљевић и легенде" са 143. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 145. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа ученици треба даураде задатке „Легенде о Робину Худу и Виљему Телу", „Историјске и неисторијске чињенице у песмама о Косовском боју", „Влад Цепеш Дракула" и „Легенда са слике" са 145. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Раздвојити историјске од измишљених личности у легенди о Косовском боју.

Изглед табле

ОД ИСТОРИЈЕ ДО ЛЕГЕНДЕ

Усмена предања
Историјске и измишљене личности
Уздизање врлина и критиковање мана
Легенде о Марку Краљевићу, краљу Артуру, Робину Худу, Виљему телу, Дракули и др.
Косовска легенда
- **Велики број песама**
- **Доста измишљених личности**
- **Жртва, херојство, издаја**

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**52.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Пад балканских држава под османску власт**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о крају средњовековних балканских држава и о разлици између историје и легенде.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву

Кључни појмови	Ђурађ Бранковић, Смедерево, последњи деспоти, пад Србије, пад Босне, пад Херцеговине, пад Зете, усмена предања, гуслари, трубадури, Марко Краљевић, Вук Бранковић, Влад Цепеш, краљ Артур, Робин Худ, краљ Артур, косовскка легенда
Корелација	Српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Последње столеће постојања Византије и Србије било је само увод у велику историју Османског царства. Све што се у њима догађало налазило се у тешкој сенци турских освајања и њиховог ширења по Балканском полуострву. Једна за другом нестајале су хришћанске државе. Последице турских освајања прво је осетило обично становништво. Страх и разарања који су пратили ратне походе условили су поновно померање становништва. Срби су почели да се селе преко Саве и Дунава, тражећи уточиште у хришћанским земљама.

Грб Бранковића

Турађ Бранковић са породицом

15. ПОСЛЕДЊИ ОТПОР ХРИШЋАНСКИХ ДРЖАВА ОСМАНЛИЈАМА

Нови владар Србије

Деспота Стефана Лазаревића наследио је сестрић **Турађ Бранковић** (1427–1456), син Вука Бранковића. И он је од византијског цара добио титулу деспота. Ипак, Турађ је Угрима одмах морао врати Београд, област Мачве и важну тврђаву Голубац на Дунаву. Будући да је тиме остао без престонице, Турађ је отпочео са изградњом нове – **Смедерева**. Не треба губити из вида чињеницу да је он био двоструки вазал, турски и угарски, и владар државе која је умногоме зависила од њихових односа. Турађ се одлучио да гради на самој граници са Угарском зато што је с те стране брзо могао да добије помоћ, а у случају најгоре – да се тамо и склони. Смедерево је, уз велика напрезања, подигнуто за кратко време (1428–1430).

Већ **1439.** године, после великих пустошења, Турци су зазузели Смедерево и уследио је **први пад Србије**. Владар се, заједно са породицом и делом војске, привремено преселио у Угарску. Морало је да прође читавих пет година да се српска држава обнови (1444). Беома мучан утисак оставио је тежак пораз који су крсташи претрпели у бици код Варне 1444. године. Поштујући уговор са султаном Мурадом II (1421–1451), којим је обновљена српска држава, деспот Турађ Бранковић није учествовао у овом сукобу, чиме је своје територије поштедео непотребних страдања.

ЗАНИМЉИВОСТ

Жена Турђа Бранковића, Ирина Кантакузин, у колективном памћењу српског народа остала је упамћена као „проклета Јерина". Житељи Србије су кривицу за све невоље везане за изградњу града бацили на дошљакињу из Византије.

Сазнајте више

Кћи деспота Ђурђа Бранковића и Ирине (Јерине) Кантакузин, Мара, рођена је око 1418. године. Због државних интереса, удали су је 1435. године за султана Мурата II. Мара је на турском двору стекла велико уважавање, а нарочито ју је, готово као мајку, поштовао њен посинак Мехмед, будући султан Мехмед II Освајач. После смрти Мурата II (1451) Мара се најпре вратила у Србију и одлучно одбила понуду да се уда за последњег византијског цара Константина XI Драгаша Палеолога. Након смрти мајке Ирине (1457), преша је на територију Османског царства. Од султана Мехмеда II Освајача добила је двор у Јежеву, између Сера и Свете Горе, и знатне земљиште поседе. Мара Бранковић је имала своју канцеларију, примала изасланике и водила преговоре са страним државама. Чак је посредовала у мировним преговорима између Османлија, с једне, хришћанских држава Угарске, Венеције и Дубровника, с друге стране. Пошло јој је за руком чак и то да за цариградског патријарха постави једног српског духовника. „Султанија" или „емирица", како су је звали, поклањала је поседе и различите драгоцености светогорским манастирима, пре свега Хиландару и Светом Павлу, и била је њихова заштитница и заступница код турских власти. Преминула је у Јежеву 1487. У граду Нигрита, неколико километара од Јежева, народно предање очувало је успомену на њу. Једна купа у средњовековним зидинама позната је и данас као Купа госпође Маре.

Мара Бранковић

Пад Деспотовине

Када је на османски престо ступио **Мехмед II** (1451–1481), за Византију и Србију куцнуо је последњи час. Већ на самом почетку своје владавине млади султан отворио је велики подвиг: у мају 1453. године заузео је **Цариград** и срушио Византијско царство. На вест о паду најјаче тврђаве средњовековног света Турађ Бранковић се, у очају, затворио у своју одају и, не пуштајући никога унутра, три дана горко оплакивао нестанак Византије. Био је дубоко свестан да ће истоветну судбину доживети и његова држава.

Ободрен великим успехом, Мехмед II Освајач своје акције усмерио је према српској држави. Ново Брдо и јужни део Србије прешли су у руке Турака 1455. године. Ипак, султану није пошло за руком да 1456. заузме и Смедерево; те исте године претрпео је пораз приликом опсаде угарског Београда. Знатан број бранилаца града страдао је тада од куге, међу њима и Јанко Хуњади, дугогодишњи упорни борац против Османлија.

У дубокој старости, крајем 1456. године, преминуо је и Турађ Бранковић. Наследио га је, закратко, син и деспот **Лазар Бранковић** (1456–1458). Српска држава била је сведена на Смедерево и околину и он није могао много да постигне.

Потпис (тугра) Мехмеда II

Османско освајање Цариграда

Смедерево

Грб Стефана Вукчића Косаче

Краљ Стефан Томашевић

Османлије су се тада појавиле пред Смедеревом и без борбе га заузеле **1459.** године. Српска средњовековна држава престала је да постоји. Наступила су дуга столећа турске власти.

Сазнајте више

Јелена Драгаш била је једина кћи српског обласног господара Константина Драгаша, из његовог првог брака. Име њене мајке није сачувано у изворима. Удала се за византијског цара Манојла II Палеолога у Цариграду 1392. године. Била је једина Српкиња византијска царица и мајка двојице последњих византијских царева: Јована VIII и Константина XI Драгаша Палеолога. Очевидни византијски писци посветили су јој неколико књижевних текстова у којима хвале њену смереност, племенитост, дубоку побожност, мудрост и праведност. Временом, а поготово после Манојлове смрти (1425), Јелена све више учествује у вођењу државних послова. После мужевљеве смрти, замонашила се у цариградском женском манастиру и добила име Иполмоја. И владари из западне Европе су били свесни њеног великог утицаја на сина Јована VIII и на византијску како унутрашњу, тако и спољну политику. Умрла је 1450, три године пре османлијског освајања Цариграда, тако да није доживела остварење једног давњашњег пророчанства према којем је хришћанско Царство Ромеја (Византинаца) започело са Константином (I) и његовом мајком Јеленом, а окончаће се са царем који ће се звати Константин и чија ће се мајка такође звати Јелена.

Пад Босне и Херцеговине

Смрћу првог босанског краља Твртка I Котроманића отпочело је опадање његове државе. Као и у Србији, очачали су и осамостаљили се поједини великаши, те краљевска власт знатно ослабила. Истовремено, Турци су се успешно користили неслогом босанског краља и најмоћнијих феудалаца. Тако је после 1415. године босански краљ постао султанов вазал. Ista судбина задесила је и босанске обласне господаре.

Стефан Вукчић Косача постепено је своју област издвојио из састава босанске државе. Онда се, наглашавајући своју независност, прогласио за **херцега од Светог Саве**. По тој титули област породице Косача добила је назив **Херцеговина**. Стефан Вукчић наставио је да пружа отпор. Међутим, заузимањем града Новог, **1482.** године, Турци су окончали освајање **Херцеговине**.

Последњи босански краљ **Стефан Томашевић** (1461–1463) покушао је да добије помоћ од суседних хришћанских земаља. У настојању да опреми војску и припреми одбрану државе, Стефан Томашевић отказао је плаћање данка султану Мехмеду Освајачу. Међутим, никаква помоћ није стигла и Турци су, у пролеће **1463.** године, упали у **Босну** и за кратко време освојили огромну територију. Босански краљ ухваћен је и погубљен. Био је то крај средњовековне босанске државе.

С јесени 1463. године, угарски краљ Матија Корвин (1458–1490) провалио је у северну Босну и одатле протерао Турке. На томе простору створио је две бановине као војна упоришта за борбу против Османлија. Ван домашаја турске власти били су и делови Херцеговине.

Зета

У својим освајањима Турци нису поштедели ни области насељене Албанцима. Нарочито снажан отпор пружао им је **Ђурађ Кастриот Скендербег**, који се по своме јунаштву прочуо широм Европе. После његове смрти, Турци су запосели највећи део албанских територија.

На сличним искушењима била је и суседна Зета. У време цара Уроша овом важном облашћу у саставу српске средњовековне државе завладала је породица **Балшић**. Женидбеним везама проширили су се и на неке околне територије. Будући да Балша III (1403–1420), по мајци Јелени унук кнеза Лазара, није имао мушке наследнике, Зету је оставио у наследство ујаку, деспоту Стефану Лазаревићу.

Користећи се ратом између Венеције и Ђурђа Бранковића, средином 15. века у Зети се осамостално и учврстио **Стефан Црнојевић**. Црнојевићи су на брдовитом и тешко приступачном терену дуго одолевали нападима Турака. Један од најзначајнијих Црнојевића био је **Ђурађ**, који је у историји с разлогом остао упамћен јер је на Цетињу основао прву ћириличку штампарију. Међутим, већ 1496. године Ђурађ Црнојевић напушта Црну Гору; она је тада пала под власт султана Бајазита II (1481–1512).

Прве сеобе

Сеобе становништва крајем средњег века биле су везане за промене које су се збивале на Балканском полуострву. Оне су биле последица османлијских продора и њиховог односа према хришћанима које су затекли у освојеним државама. Прве сеобе започеле су крајем 14. века, када су Османлије почеле да освајају делове Византије, Бугарске и Србије. То су биле принудне сеобе; спроводили су их Турци: приликом освајања градова, Османлије су део становника одводиле у заробљеништво, најчешће у Малу Азију. Судбина тих људи и жена била је тешка. Жене су често додељиване османским ратницима или су продаване као робље. Младићи су били приморани да промене вероисповест: примали су ислам и обучавани су за јаничаре или за службу на султановом двору.

ЗАНИМЉИВОСТ

Османско царство грабило је ка врхунцу и у 16. веку било – како то истичу поједини савременици на Западу – по свој прилици најјача држава ондашњег света. Истовремено, турског султана се „као пава пладнја читава земља и пред њим су дрхтали сви кнежеви и владари света". Познато је да је папа Калист III, под утиском великих успеха Мехмеда II Освајача, средином 15. века хришћанима наредио да свакодневно изговарају *Ave Maria* и моле се небу против османлијске претње. По наређењу Карла V (1516–1556), у Немачкој су његови поданици били дужни да сваког дана у подне слушају звоњаву „звона од Турака", која је требало да их подсећа на непрестану опасност. Било је очигледно да се страх од Османлија селио према Западу.

Грб Црнојевића

Задаци: Ђурађ Бранковић и Угри; Стефан Лазаревић и Ђурађ Бранковић

Задатак: Догађаји и године када су се догодили

Остаци утврђења Ново Брдо на Косову, у близини Приштине

Таква је била судбина и становника српског утврђеног рударског града Новог Брда на Косову, када га је заузео султан Мехмед Освајач (1455).

Османлије су у Европу доводиле турско муслиманско становништво и насељавале га на освојеним територијама. Срби су, постепено, сами почели да се премештају из области које су угрожавали Турци у северне крајеве.

Сазнајте више

Одломак о освајању Новог Брда, из *Устоумена* Константина Михаиловића из Острвице, који је, током догађаја који описује, одведен у Малу Азију: „Тако је и било а цар сам стајао је пред овим вратима (града Новог Брда) па је избирао момке на једну страну а људе на другу страну па и жене на трећу страну, на оне који су међу мужевима (мушкарцима) били најодличнији те је све заповедио посећи а остале је дао пустити натраг у варош а у њихова добра и имања ништа нису дирали. Момке пак 320 на броју и жене до 700 раздао је међу своје поданике а младиће узео је себи за јаничаре и послао их је у Анадол (Мала Азија) преко мора, онамо где се они отхрањују..."

Унутрашњост смедеревске тврђаве

Научили смо

- Након смрти деспота Стефана Лазаревића на власт је дошао његов сестрић Ђурађ Бранковић.
- Будући да је Угрима морао да врати Београд, Ђурађ је отпочео изградњу нове престонице – Смедерава.
- Први пад Србије догодио се 1439. године када су Турци успели да освоје Смедерево. Ипак, српска деспотовина је убрзо обновљена.
- Мехмед II Освајач успео је 1453. године да заузме Цариград, након чега је кренуо у напад на Српску деспотовину. Године 1459. опсео је и освојио Смедерево, након чега је српска средњовековна држава престала да постоји.
- После Српске деспотовине под турску власт су убрзо потпале и Босна, Херцеговина и Зета.
- Прве сеобе започеле су крајем 14. века, када су Османлије почеле да освајају српске државе на Балканском полуострву.

Питања и задаци

1. Ко је наследио деспота Стефана Лазаревића?
2. Зашто је Ирина Кантакузин у колективном памћењу српског народа остала упамћена као „проклета Јерина"?
3. Када су Турци коначно срушили српску средњовековну државу?
4. Када су покорене Босна и Херцеговина?
5. Шта је условило велики талас сеоба Срба пред крај средњег века?

Филип Вишњић, српски гуслар

Пошто народни песници, гуслари или трубадури нису могли да промене ток историје, желели су да бар измене сећање на њу. Истицањем врлина у односу на мане, лепоте у односу на страхоте и вере у односу на неверу испевавали су једну другачију, промењену историју средњег века. Од заборава су остала сачувана нека имена и догађаји, али су уз њих измишљени и нови јунаци и нове „историјске" приче. Од историјске збиље до легендарних прича води пут на коме вреба велика опасност да машта замени стварност.

16. ОД ИСТОРИЈЕ ДО ЛЕГЕНДЕ

Историја и легенда

Многе историјске личности и догађаји остали су забележени не само у средњовековним изворима, већ и у усменом предању. Народне приче, песме и легенде посвећене су великим јунацима, светитељима или важним историјским догађајима. У њима се историјска истина меша са маштом народних приповедача, **гуслара** и **трубадура**. Осим историјских личности, у легендама су почели да се јављају и измишљени јунаци. Да би херојске песме и приче биле што уверљивије, требало је истаћи најбитније врлине и мане главних јунака. Приповедачи су тако код личности истицали оданост, пожртвованост, херојство, а насупрот томе издајство, себичност, кукавичлук.

Трубадури на двору

Сазнајте више

Гуслари су били народни песници који су уз звук гусала казивали песме о јунацима и историјским догађајима.

Историјске и легендарне личности

Легенде су се често испредале око важних историјских личности. Дешавало се да приказ историјских јунака у легендама буде потпуно различит од њихове стварне улоге у историји. Многима од њих народни приповедачи и песници приписивали су надљудске особине, а њиховом оружју и коњима давали имена и чудотворна својства. Такав је случај с историјском личношћу **краља Марка**. Народно предање запамтило га је као **Краљевића Марка**. Историјски краљ Марко није био моћан владар. Био је турски вазал и ратовао је на страни Османлија против других хришћана. Погинуо је у бици на Ровинама, борећи се на страни турског султана. Легенда је изградила потпуно другачији лик Краљевића Марка.

Муса Кесеџија и Краљевић Марко

Робин Худ

Влад Цепеш Дракула

Он је у народним песмама неустрашиви јунак који се бори против Турака, оличење херојства и праведности. Његов коњ је Шарац, а бритка сабља и топуз шестопер у народним песмама имају готово натприродне моћи.

Међу средњовековним европским легендама нарочито се издвајају оне које су везане за енглеског **краља Артура** и његове витезове округлог стола. Легенде о овом краљу у средњем веку биле су популарне и у Енглеској и у Француској. Артур је, по легенди, да би постао краљ, морао да чудотворни мач екскалибур извуче из камена.

У Енглеској је нарочито важно место заузимала легенда о **Робину Худу**, племићу који је био оличење праведности и храбрости. Одметнувши се од злог краља, Робин Худ је са својом шумском дружином прекрстао непријатеље, њихову имовину одузимао и уступао сиротињи. Авантуре овог јунака опеване су у многим средњовековним песмама.

Међу европским средњовековним легендама у којима се сједињују херојство и патриотизам најпознатија је она о швајцарском стрелцу **Вилхему Телу**. Вилхем је, борећи се против стране окупације, био примеран да стрелом гађа и располучи јабуку постављену на главу свог сина. Савладавши страх и бес, успешно је извршио задатак. Постао је симбол борбе за слободу Швајцараца. У његову част подигнути су споменици, написане књиге, снимљени филмови, компонована музика.

Нису сви владари и племићи из средњег века остали у предању запамћени као јунаци. Једна од личности која је постала симбол за страх и крвожедност био је румунски владар из 15. века Влад Цепеш **Дракула**. Иако превествено борац против Османлија, запамћен је као владар подједнако суров и немилосрдан и према непријатељима и према својим поданицима. По њему је и митолошко биће вампир добило име *Дракула*, што до данас инспирише многе писце и филмске редитеље.

Легенда о Косовској бици

Међу догађајима из српске средњовековне историје **Косовска битка** заузела је посебно место. Она је у народној епској поезији оставила највише трага. Народни песници испевали су велики број песама о бољу и његовим главним учесницима. У причу о бољу унели су машту, како би што боље описали трагичан сукоб Срба и Османлија. Осим стварних личности, описали су и измишљене, као што су Милан Топлица и Косанчић Иван. Тако је у народном предању дошло до измене историјских чињеница.

Главне теме ових песама биле су: жртвовање кнеза Лазара и његових витезова, пропаст српске државе, херојство Милоша Обилића и издаја Вука Бранковића. Предање је пропаст српске

ЗАНИМЉИВОСТ

На румунском језику реч „дракула" значи „змај".

Непознате речи

патриотизам – љубав према домовини/отаџбини

државе поистоветило са Косовском битком, иако то није тачно јер је српска средњовековна држава трајала све до 1459. године. Милош Обилић је у историји био непозната личност. Остао је упамћен само као неко ко је убио турског султана. Народно предање описало га је много богатије: додељена му је улога српског властелина и зета кнеза Лазара.

Ипак, највећу историјску неправду доживео је Вук Бранковић. Он је раме уз раме са кнезом Лазаром бранио своју земљу и чак наставио да се одупире Турцима после Косовске битке. Ипак, народно предање приписало му је издају у бици и тиме објашњавало пораз од Османлија. Историјска неправда пала је и на његове потомке. Чак и данас, када некога треба обележити као издајника, каже се да је „Вук Бранковић".

Злоупотреба легенде

Веома је важно да историчари открију шта је легенда, а шта су стварни подаци о историјским догађајима. Опасно је када легенда постане главни историјски извор за наша сазнања о прошлости. Тада се за истину проглашава оно што се никада није збило и лако долази до злоупотребе историје. Због тога могу да се поведу чак и ратови међу народима и државама.

Споменик Вилхему Телу у Алдорфу, Швајцарска

Научили смо

- У прошлости су настале многе народне приче, песме и легенде посвећене великим јунацима, светитељима или важним историјским личностима.
- Поред историјских личности, у легендама су временом почеле да се јављају и измишљени јунаци.
- Постоје многе легенде које се односе на историјске, али и на измишљене личности средњег века.
- Српске народне песме посебну пажњу посветиле су Краљевићу Марку и Косовској бици.
- Када се изучава историја, врло је важно раздвојити историјске податке од легендарних.

Питања и задаци

1. Наведите основне карактеристике легенде.
2. Ко су биле најзначајније личности европске историје о којима су се испреле легенде?
3. У чему се разликује легенда о Косовској бици у односу на резултате историјских знања?
4. Због чега историчари не смеју легенду да користе као основни историјски извор?

Милош Обилић, фреска у манастиру Хиландар настала почетком 19. века

Опишите ову слику. Како је представљен Милош Обилић? О чему то говори?

Задаци: Легенде о Робину Худу и Вилхему Телу; Историјске и неисторијске чињенице у народним песмама о Косовском бојуу

Задаци: Влад Цепеш Дракула; Легенда са слике

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака:

1. Ко је наследио деспота Стефана Лазаревића?
2. Зашто је Ирина Кантакузин у колективном памћењу српског народа остала упамћена као „проклета Јерина"?
3. Када су Турци коначно срушили српску средњовековну државу?
4. Када су покорене Босна и Херцеговина?
5. Шта је условило велики талас сеоба Срба пред крај средњег века?
6. Наведите основне карактеристике легенде.
7. Ко су биле најзаначјније личности европске историје о којима су се испреле легенде?
8. У чему се разликује легенда о Косовској бици у односу на резултате историјских знања?
9. Због чега историчари не смеју легенду да користе као основни историјски извор?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 142. и 145. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатке У уводном делу часа ученици треба да реше задатке „Ђурађ Бранковић и Угри", „Стефан Лазаревић и Ђурађ Бранковић" и „Догађаји и године када су се догодили" са 142. стране, као и задатке „Легенде о Робину Худу и Виљему Телу", „Историјске и неисторијске чињенице у песмама о Косовском боју", „Влад Цепеш Дракула" и „Легенда са слике" са 145. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити презентацију о легендарним личностима из доба средњег века.

Изглед табле

ПАД БАЛКАНСКИХ ДРЖАВА ПОД ОСМАНСКУ ВЛАСТ

Деспот Ђурађ Бранковић
Изградња Смедерева
Први пад Смедерева и обнова Србије
Други пад Смедерева и пад Србије
Пад Босне, Херцеговине и Зете
Усмена предања
Историјске и измишљене личности
Легендарне личности
Косовска легенда – главни мотиви

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**53.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку**
Наставна јединица	**Српски народ у позном средњем веку**
Врста (тип) часа	Систематизација
Облици рада	Индивидуални, фронтални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о наставној теми Српски народ у позном средњем веку.
	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века;

Исходи	• идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Династија Немањић, крај царства, обласни господари, кнез Лазар, Турци Османлије, Косовски бој, српска деспотовина, пад Србије и балканских земаља.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци: Владавина Стефана Немање; Хиландар

Задаци: Први српски архиепископ; Краљ Милутин

Задаци: Мрњавчевићи; Босна

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Проверите, обновите, научите!

А ДА ЛИ СТЕ ЗАПАМТИЛИ

1.

- Ко је био велики жупан пре доласка на власт Стефана Немање?
- Колико је ратова Стефан Немања водио против Византије?
- Када и на који начин је Стефан Немања окончао своју владавину?
- Када и уз чију помоћ је Хиландар постао српски манастир?
- Које су најважније последице Четвртог крсташког рата по српску државу и цркву?
- Шта је то архиепископија, а шта значи аутокефална?
- Ко је био први српски архиепископ?
- У чему је српска држава остварила највећи напредак за време владавине краља Уроша?
- Када и на који начин је краљ Милутин дошао на српски престо?
- На којим све пољима друштвеног, државног и духовног живота се развијала Србија за време краља Милутина?
- Када и како је краљ Стефан Душан дошао на власт?
- Када је донет *Душанов законик*?
- Где је био сахрањен цар Душан, а где се данас налазе његови посмртни остаци?
- Ко су били Мрњавчевићи и каква је била њихова улога у држави Немањића?
- Објасните појам „обласни господари".
- За време ког владара је Босна доживела највећи успон?

Б ПРОЧИТИТЕ И ОДГОНЕТНИТЕ

1. Повежите датуме на ленти са одговарајућим догађајима.

1196. 1204. 1217. 1219. 1282. 1330. 1346. 1371.

1) Крсташи заузимају Византију, 2) Краљ Милутин долази на власт, 3) Крај династије Немањић, 4) Сабор у Расу – силазак Немање са престола, 5) Стефан Немањић се крунише за краља, 6) Стефан Душан се крунише за цара, 7) Сава постаје први српски архиепископ, 8) Битка код Велбужда.

2. Повежите илустрације са одговарајућим појмовима.

1) Влах, 2) архиепископ, 3) ктитор, 4) Хиландар, 5) цар Урош, 6) краљ Милутин, 7) Студеница, 8) меропах, 9) монах

116 117

Задатак: Српске земље у позном средњем веку 1

Задатак: Повезивање појмова 1

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

3. ЗАДАТАК: Направите друштвене лествице српске средњовековне државе, тако што ћете на врху нацртати највише повлашћене слојеве, а испод њих све остале у низу, закључно са најнижим. Немојте да заборавите да нацртате и одговарајуће представнике Цркве!

В РАЗМИШЉАЈТЕ као историчар

1. Наведите главне карактеристике Српске православне цркве током њеног развитка у средњем веку, од времена Стефана Немање па све до цара Уроша. Босанска црква је током средњег века имала своје посебности. Упоредите босанску цркву са српском православном црквом и донесите закључак о њиховим највећим разликама.

2. После смрти цара Душана српска средњовековна држава је запала у кризу. Објасните како је дошло до појаве обласних господара, ко су они били и какве су им биле политичке намере.

3. Објасните на који начин је босански бан Твртко Котроманић полагао право и постао краљ Срба и Босне.

Г ВЕЖБАЈТЕ као историчар

1. ИЗВОРИ:

Стефан Немања међу европским владарима

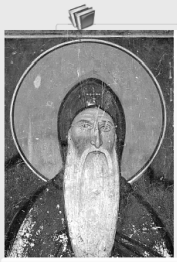
Уводни део повеље Стефана Немање, тада монаха Симеона, из 1198. године којом је подарио имања манастиру Хиландару.

„У почетку створи Бог небо и земљу и људе на њој... И једне постави као цареве, друге као кнезове, друге као владаре и свакоме даде пасти стадо своје... Зато брањо Бог утврди Грке царевима, а Угре краљевима, и сваки народ разделивши и закон даде. Стога (Бог) дарова нашим прадедовима и нашим дедовима да владају овим српским земљама... Стога по многој својој и неизмерној милости и човекољубљу дарова нашим прадедовима и нашим дедовима да владају овом земљом српском, и Бог свакојако управљаше на боље људима, не хотећи човечје погибли, и постави ме великога жупана, нареченога у светом крштењу Стефана Немању."

На основу одломка, одредите:
Ко је према тадашњим, средњовековним схватањима уређивао односе међу државама?
Како су оне биле рангиране према свом значају?
Какво је место заузимао Стефан Немања и каква је била његова владарска улога?

118 119

Задатак: Повеља Стефана Немање

Стефан Немања био је велики жупан и оснивач династије Немањића. Рођен је 1113. године у Рибници као најмлађи син у породици великаша Завиде. Владавину је започео као жупан у области речних долина Ибра, Расине, Топлице и Пусте реке. После сукоба са браћом, 1166. године сâм је постао велики жупан. После неколико покушаја да уз помоћ немачког цара и Венеције одбрани самосталност, Стефан Немања је 1172. године морао да призна врховну власт византијског цара Манојла I Комнина и да према њему преузме назале обавезе какве су већ имали његови претходници.

Користећи се слабљењем Византије после смрти Манојла I Комнина, српски велики жупан је осамдесетих година XII века извео почео борбу против Византијског царства и запосео знатне територије. Међутим, цар Исак II Анђео поразио га је на Морави 1190. године, па је морао изнова да се прикloни Византији. У марту 1196. године повукао се с власти и примио монашки завет. Боравио је најпре у манастиру Студеници, а онда је отишао на Свету Гору где се већ налазио његов најмлађи син, монах Сава. Заједно су 1198. године утемељили српски манастир Хиландар. Тамо је као монах Симеон и преминуо, у фебруару 1199. године.

Сава, односно **Растко Немањић**, био је најмлађи син великог жупана Стефана Немање и његове супруге Ане. Био је један од твораца српске средњовековне државе и главни носилац њене државне идеје, оснивач српске цркве, један до зачетника српске књижевности, највећи српски путник у средњем веку. Растко Немањић је рођен 1175. године. Још као врло млад, имао је тек петнаест година, постао је управник Хумске области. Онда је 1192. одбегао на Свету Гору, где се замонашио и световно име Растко заменио монашким Сава. Уз дозволу византијског цара Алексија III Анђела, са оцем је 1198. године на Атосу подигао српски манастир Хиландар. Године 1207. вратио се у Србију, а 1219. од никејског цара и патријарха добио је аутокефалност за српску цркву. Он је постао њен први архиепископ. У два маха је предузео путовања по светим хришћанским местима. Преминуо је у бугарској престоници Трнову у јануару 1236. године. Касније су му земни остаци пребачени у манастир Милешеву, задужбину његовог братанца краља Владислава. Како би сурбили његов култ, Турци су Савине мошти 1594. године однели у Београд и спалили их на Врачару.

2. ИЗВОРИ:

Крај владавине и смрт Стефана Дечанског

а. Одломак из *Житија Стефана Дечанског* од непознатог писца из прве половине 14. века.

„...Благочастиви краљ (Стефан Дечански) тада је био у своме славном двору, званом Неродимље и никако се није надао оваквом делу. А ови (српска властела) саставивши се са његовим сином (Душаном).... учинише напад око његова (Стефановог) двора и ... ... превисоки краљ (Стефан) усевши на коња свога побеже у град звани Петрич са нешто мало своје властеле... (Душан) пође са својим војницима на град, где беше побегао његов родитељ, и овај му се преда де.... А после овога шта? Овај христољубиви син (Душан)... савеђање учини са својом властелом, и би заповеђено да родитељ његов буде одведен у славни град звани Звечан, и да се тамо чува, док не учине неко измирење међу собом. ... Када је после овога прошло мало времена, овај родитељ његов (Стефан Дечански) у таквом пребивању,... промислом Божијим (јер нико не може побећи од природне везе смрти...) када се нико није надао, овај благочастиви и христољубиви краљ Урош III (Стефан Дечански) преда дух свој Господу."

Стефан Дечански

б. Одломак из *Житија Стефана Дечанског* од Григорија Цамблака, игумана манастира Дечана с почетка 15. века

„А Стефан (Душан) напред споменути син његов, много пута био је рањен жељом за царство, изнутра кријаше змију од страха да га неће добити... Имајући са собом много војништва и многе од наших велможа, пређе у арванитску (албанску) земљу... и тамо се опаса на свесаджање (владавину) царства, и ову одузе од отачаске области. ... А зато и најде згодно време син, а уједно и нападач, и изненада дође са многим силама и имађаше у рукама ода са женом и децом, и њих даде чувати у другом граду, а њега посла у такозвани град Звечан, и после неколико дана осуди га на најгрчу смрт удављења. О неправедне осуде!...Како се не смиловa на родитељску старост?"

Оба историјска извора говоре о једном истом догађају. Пажљиво прочитајте изворе и установите у чему се разликују. Уз помоћ наставника покушајте да дођете и до закључка. Запишите га.

Задатак:
Смрт Стефана Дечанског

Д КОРАК НАПРЕД

РАДИОНИЦА – СУЂЕЊЕ ПО *ДУШАНОВОМ ЗАКОНИКУ*

Организујте у одељењу једно суђење по *Душановом законику*. Поделите међусобно улоге тако да један или више ученика буду судије, а неколико других да одговарају за исто „кривично дело". При томе „преступници" треба да буду из различитих друштвених слојева или родних група како би се видело на који начин је било устројено друштво у средњовековној Србији. Ученици који преузимају улогу судија имају задатак да уз помоћ наставника изуче чланове *Законика* и потом доносе одговарајуће пресуде. Један од ученика може да преузме улогу самог цара Душана, да прочита пропратни Душанов текст уз *Законик* и да потом објасни шта је цар заправо желео доношењем овако важног правног споменика.

Неки од примера чланова *Душановог законика*:

50. О псовци:
Властелин, који опсује и осрамоти властеличића, да плати сто перпера, и властеличић, ако опсује властелина, да плати сто перпера и да се бије штаповима.

55. О псовању властеоском:
И ако властелин, или властеличић, опсује себра, да плати сто перпера; ако ли себар опсује властелина, или властеличића, да плати сто перпера и да се осмуди.

94. О убиству:
Ако убије властелин себра у граду, или у жупи, или у катуну, да плати тисућу перпера, ако ли себар властелина убије, да му се обе руке отсеку и да плати триста перпера.

95. О псовци:
Ко опсује епископа, или калуђера, или попа, да плати сто перпера. Ко се нађе да је убио епископа, или калуђера, или попа, тај да се убије и обеси.

властеличић – ситнији властелин; властелин нижег друштвеног положаја од крупног властелина велможе

перпер – византијски златник се почев од 11. века називао *иперпйр-рон*, па је од тога касније изведен назив *перйера* или *иперйера*

осмудити – спалити браду и косу

ПРОЈЕКАТ: ЗАОСТАВШТИНА ДРЖАВЕ НЕМАЊИЋА

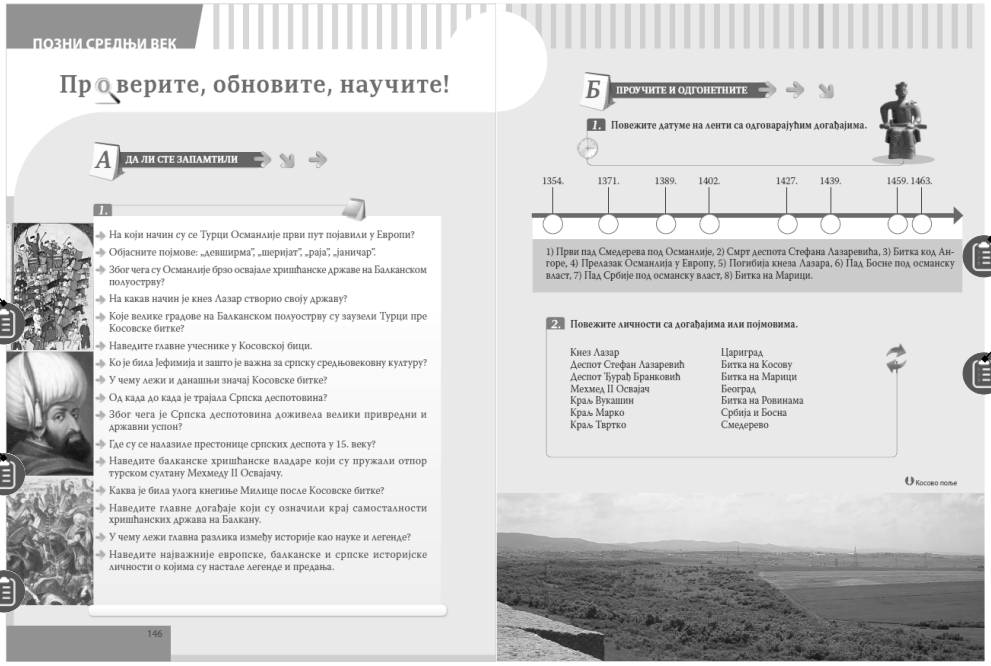
Направите пано на коме ћете поставити листу историјског културног наслеђа из времена Немањића, а које је и данас видљиво или присутно у савременом животу, на почетку 21. века. Пано илуструјте фотографијама и историјским изворима. Прочитајте лекције из уџбеника и можда ћете наћи неку идеју!

Задаци: Османска освајања; Моравска Србија

Задаци: Српска деспотовина; Српске престонице

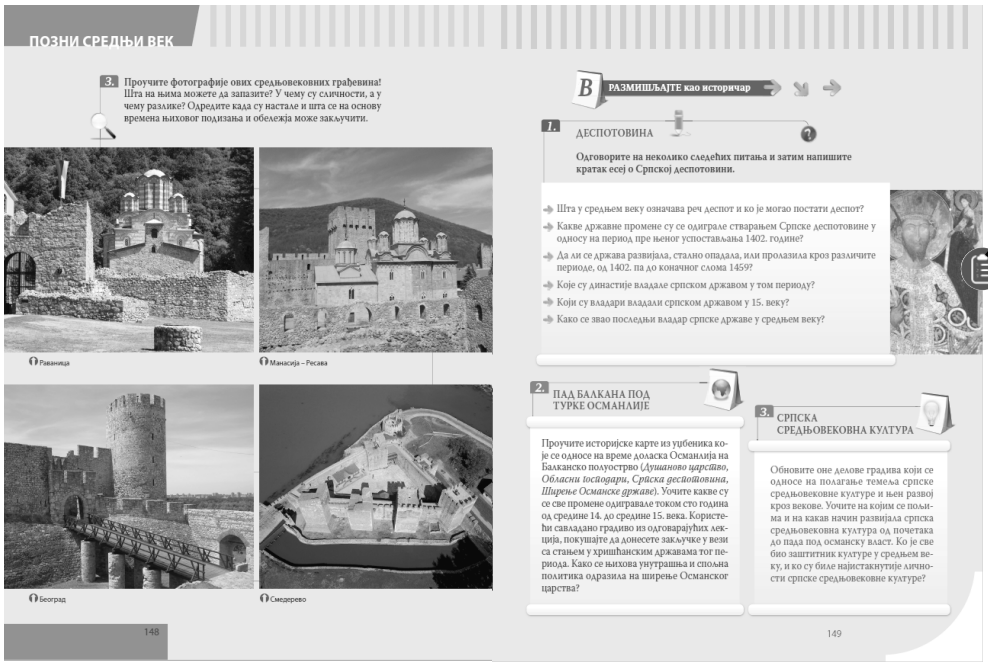
Задаци: Кнегиња Милица; Пад балканских држава

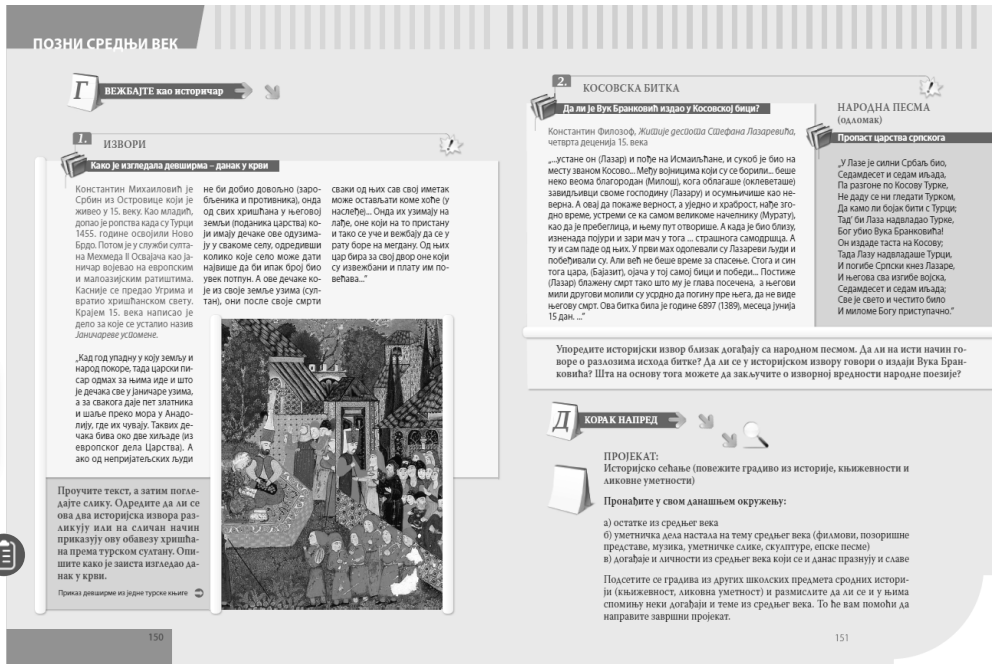

Задатак: Српске земље у позном средњем веку 2

Задатак: Повезивање појмова 2

Задаци: Лазаревићи и Бранковићи; Последњи владар српске државе у средњем веку

ПОЗНИ СРЕДЊИ ВЕК

Г ВЕЖБАЈТЕ као историчар

1. ИЗВОРИ

Како је изгледала девширма – данак у крви

Константин Михаиловић је Србин из Островице који је живео у 15. веку. Као младић, допао је ропства када су Турци 1455. године освојили Ново Брдо. Потом је у служби султана Мехмеда II Освајача као јаничар војевао на европским и малоазијским ратиштима. Касније се предао Угрима и вратио хришћанском свету. Крајем 15. века написао је дело за које се усталио назив *Јаничарске успомене*.

„Кад год упадну у коју земљу и народ покоре, тада царски писар одмах за њима иде и што је дечака све у јаничаре узима, а за сваког даје пет златника и шаље преко мора у Анадолију, где их чувају. Таквих дечака бива око две хиљаде (из европског дела Царства). А ако од непријатељских људи не би добио довољно (заробљеника и противника), онда од свих хришћана у његовој земљи (поданика царства) који имају дечаке ове одузимају у сваком селу, одредивши колико које село може дати највише да би износ био увек потпун. А ове дечаке које из своје земље узима (султан), они после своје смрти сваки од њих сав свој иметак може остављати коме хоће (у наслеђе)... Онда их узимају на лађе, оне који на то пристану и тако се уче и вежбају да се у рату боре на међану. Од њих цар бира за свој двор оне који су извежбани и плату им повећава..."

Проучите текст, а затим погледајте слику. Одредите да ли се ова два историјска извора разликују или на сличан начин приказују ову обавезу хришћана према турском султану. Опишите како је заиста изгледао данак у крви.

Приказ девширме из једне турске књиге

2. КОСОВСКА БИТКА

Да ли је Вук Бранковић издао у Косовској бици?

Константин Филозоф, *Житије деспота Стефана Лазаревића*, четврта деценија 15. века

„...устане он (Лазар) и пође на Исмаиљане, и сукоб је био на месту званом Косово... Међу војницима који су се борили... беше неко веома благородан (Милош), кога облагаше (оклеветаше) завидљивци своме господину (Лазару) и осумњичише као неверна. А овај да покаже верност, а уједно и храброст, нађе згодно време, устреми се ка самом великоме начелнику (Мурату), као да је пребеглица, и њему пут отвориште. А када је био близу, изненада полури и зари мач у тога ... страшног самодрица. А ту и сам паде од њих. У први мах одолевали су Лазареви људи и побеђивали су. Али већ не беше време за спасење. Стога и син тога цара, (Бајазит), ојача у тој самој бици и победи... Постиже (Лазар) блажену смрт тако што му је глава посечена, а његови мити другови молили су усрдно да погину пре њега, да не виде његову смрт. Ова битка била је године 6897 (1389), месеца јуниja 15 дан. ..."

НАРОДНА ПЕСМА (одломак)

Пропаст царства српскога

„У Лазе је силни Србаљ био,
Седамдесет и седам иљада,
Па разгоне по Косову Турке,
Не даду се ни гледати Турком,
Да камо ли бојак бити с Турци;
Тад' би Лаза надвладао Турке,
Бог убио Вука Бранковића!
Он издаде таста на Косову;
Тада Лазу надвладаше Турци,
И погибе Српски кнез Лазаре,
И његова сва изгибе војска,
Седамдесет и седам иљада;
Све је свето и честито било
И миломе Богу приступачно."

Упоредите историјски извор близак догађају са народном песмом. Да ли на исти начин говоре о разлозима исхода битке? Да ли се у историјском извору говори о издаји Вука Бранковића? Шта на основу тога можете да закључите о изворној вредности народне поезије?

Д КОРАК НАПРЕД

ПРОЈЕКАТ:
Историјско сећање (повежите градиво из историје, књижевности и ликовне уметности)

Пронађите у свом данашњем окружењу:

а) остатке из средњег века
б) уметничка дела настала на тему средњег века (филмови, позоришне представе, музика, уметничке слике, скулптуре, епске песме)
в) догађаје и личности из средњег века који се и данас празнују и славе

Подсетите се градива из других школских предмета сродних историји (књижевност, ликовна уметност) и размислите да ли се и у њима спомињу неки догађаји и теме из средњег века. То ће вам помоћи да направите завршни пројекат.

Задатак: Данак у крви

150

151

Уводни део часа (5 минута)

Прегледање свеске и домаћих задатака.

Главни део часа (35 минута)

Резиме наставне теме Српски народ у позном средњем веку. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења.

Питања и задаци које наставник користи за проверу знања налазе се на 116, 117, 118, 119, 121, 122, 146, 147, 148, 150. и 151. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања наставник користи задатке „Владавина Стефана Немање", „Хиландар", „Први српски архиепископ", „Краљ Милутин", „Мрњавчевићи" и „Босна" са 116. стране, затим задатке „Српске земље у позном средњем веку 1" и „Повезивање појмова 1" са 117. стране, затим задатак „Повеља Стефана Немање" са 119. стране, затим задатак „Смрт Стефана Дечанског" са 121. стране, затим задатке „Османска освајања", „Моравска Србија", „Српска деспотовина", „Српске престонице", „Кнегиња Милица" и „Пад балканских држава" са 146. стране, затим задатке „Српске земље у позном средњем веку 2" и „Повезивање појмова 2" са 147. стране, затим задатке „Лазаревићи и Бранковићи" и „Последњи владар српске државе у средњем веку" са 149. стране, као и задатак „Данак у крви" са 150. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Анализа постигнутог у наставној теми Српски народ у позном средњем веку.

Изглед табле

СРПСКИ НАРОД У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Династија Немањић
Српско краљевство и царство
Доба обласних господара
Кнез Лазар
Турци Османлије
Косовска битка
Српска деспотовина
Пад србије под османску власт
Пад других балканских држава
Од историје до легенде

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**54.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Почетак новог века**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са променама које су се догодиле у 15. веку, па се то сматра почетком новог века.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Нови век, уједињење Шпаније, откриће Америке, хуманизам и ренесанса, ватрено оружје, проналазак штампарије, Балкан под Османлијама.
Корелација	Географија, српски језик, ликовна култура
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Галерија слика: Фердинанд II и Изабела

Филм: Епоха открића и промена

Анимација: Гутенбергова штампарска преса

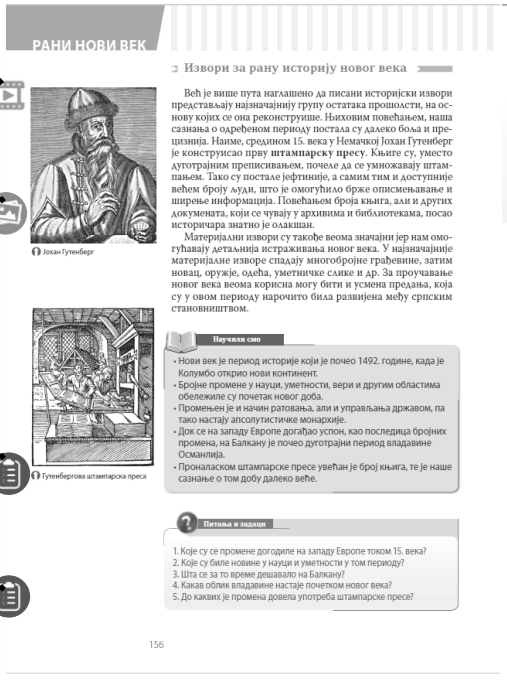
Галерија слика: Материјални извори

Задаци: Настанак Шпаније; Година уједињења Шпаније

Задаци: Уметност у раном новом веку; Догађаји који су се десили исте године

Уводни део часа (10 минута)

Увод у нову наставну тему – рани нови век.

На почетку часа наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 154. стране.

На почетку часа, ученицима треба приказати филм „Епоха открића и промена" са 154. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Основне одлике новог века

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Из Шпаније су протерани Арабљани, а та земља је уједињењем (1492) постала јединствеана краљевина.
- Прогони „неверника" у Шпанији.
- У Италијанским градовима појављује се нови правац у уметности и науци – **хуманизам и ренесанса**.
- Промене у бродоградњи и нови проналасци омогућили су велика географска открића.
- Јохан Гутенберг је средином 15. века направио штампарску машину.
- Неупоредиво већи број писаних историјских извора.
- Појавило се ватрено оружје.
- Народи Балкана пали су под власт Османлија.
- Србија има богато наслеђе из средњег века (држава, црква, писмо, споменици и др.).

Приликом излагања о општим одликама новог века, наставник упућује ученике да погледају слике са 154, 155. и 156. стране, као и карту са 155. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 154. стране уџбеника. Током предавања, наставник објашњава ученицима непознате појмове који се налазе на 154. и 155. страни уџбеника.

У главном делу часа, ученицима треба показати галерију слика „Фердинанд II и Изабела" са 154. стране, затим галерију слика „Материјални извори" са 156. стране мултимедијалног PDF-а, као и анимацију „Гутембергова штампарска преса" са исте стране.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 156. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатке „Настанак Шпаније", „Година уједињења Шпаније", „Уметност у раном новом веку" и „Доагађаји који су се десили исте године" са 156. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Показати на карти промене које су се догодиле у Европи током 15. века.

Изглед табле

ПОЧЕТАК НОВОГ ВЕКА

Уједињење Шпаније
Хуманизам и ренесанса
Откриће Америке
Ватрено оружје
Проналазак штампарије
Балкан под османском влашћу

Начин праћења ученичких постигнућа

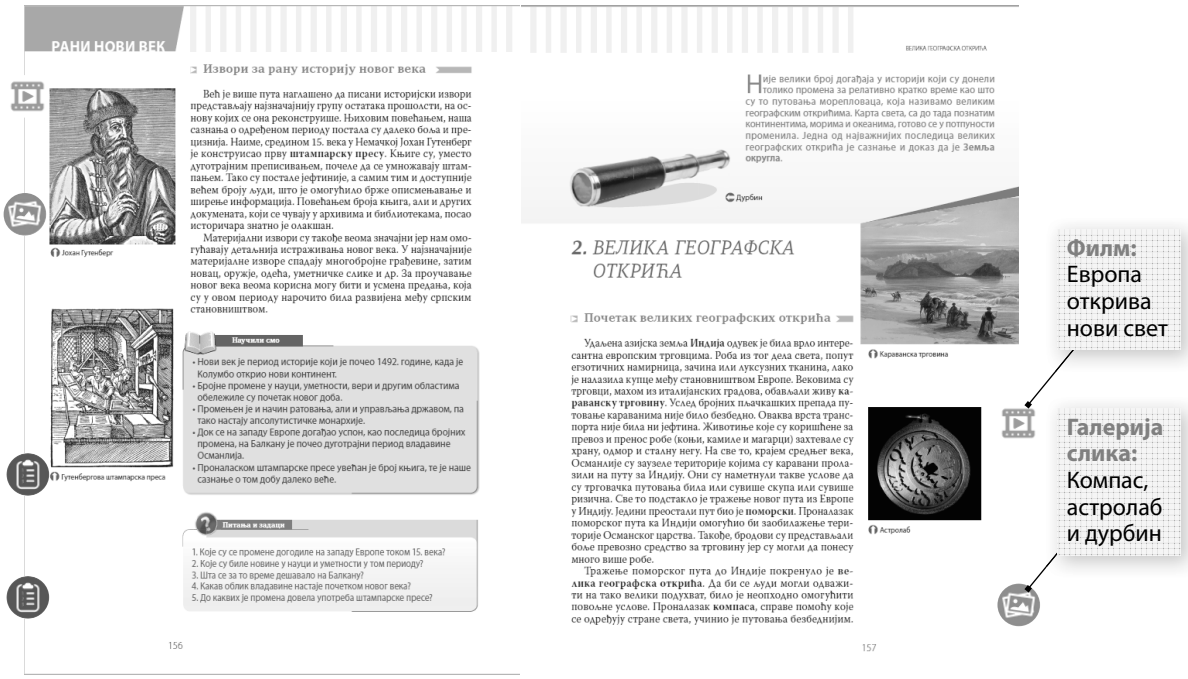
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**55.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Велика географска открића**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са променама које су настале после серије путовања која се коју називамо великим географским открићима.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Компас, каравела, Индија, Америка, Аустралија, Дијаз, да Гама, Колумбо, Магелан, Кук, конквистадори, глобализација, мисионарство.
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Каравела

Усавршени су и сами бродови. Осмишљен је нови тип брода – **каравела**. То је био велики једрењак са више јарбола и са палубама на неколико нивоа. Каравеле су могле да се отисну на отворено море и понесу велики терет неопходан за дуга путовања.

На основу ранијих географских карата знало се да пут до Индије води око Африке. Проблем за морепловце представљала је чињеница да нико није знао колики је заправо тај неистражени континент. Водећу улогу у проналажењу поморског пута до Индије имали су Португалци. Средином 15. века један племић, **Хенри Морепловац**, заложио је дуж северозападних обала Африке и стигао до средине континента. **Бартоломео Дијаз** био је први морепловац који је, 1487. године, допловио до крајњег југа Африке и назвао га Рт добре наде. Дијазовим путем, десетак година касније, наставио је његов сународник **Васко да Гама**, који је, 1498. године, успео да стигне до Индије. На тај начин остварен је дугогодишњи сан да се пронађе морски пут од Европе до Индије.

Кристифор Колумбо

Убрзо је постало јасно да је пронађени пут изузетно дуг и опасан, што је довело у питање даља путовања. Ђеновљанин **Кристифор Колумбо**, чврсто верујући у већ постојеће идеје да је Земља округла, одлучио је да пронађе, како је веровао, краћи пут. Он је планирао да заплови западно од Европе преко Атлантског океана. Кретањем у правцу запада и обилажењем Земљине кугле, веровао је да ће стићи до крајњег циља – Индије. Добивши подршку шпанског двора, Колумбо је са три брода (Санта Марија, Нина и Пинта) **1492. године** стигао до обала, испоставиће се, новог континента. Верујући да је дошао до Индије, домороце је назвао Индијанцима и са њима започео трговину, којом су у Европу стигле до тада непознате биљне културе. Тек неколико година касније, италијански морепловац **Америго Веспучи** схватио је да се ради о потпуно новом континенту, који је, по његовом имену, назван Америка.

ЗАНИМЉИВОСТ

Индијанци су, током Колумбових путовања, први пут видели коње, који ће у њиховом каснијем животу играти битну улогу. Занимљиво је да се сматра да су коњи настали на тлу Америке, али да су током времена изумрли на том континенту. На тај начин Колумбо је заправо вратио коње у њихову постојбину.

Непознате речи

домороци – староседеоци на неком простору

Врхунац великих географских открића представљало је путовање Португалца **Фернанда Магелана**. Он је 1519. кренуо на путовање око Земље. Отиснувши се на запад, око, тада већ познатог америчког континента, ушао је у нови океан, којем је дао име Тихи океан и стигао до југоисточне Азије, где је у борби са домороцима изгубио живот. Његова **експедиција** успешно је привела путовање крају и, вративши се у Европу 1522. године, доказала да је Земља округла.

Астечки град Теночтитлан

Од каснијих постигнућа морепловаца најзначајније је откриће Аустралије. У вези са тим помињу се многа имена, а најзначајнији су Холанђанин Абел Тасман (средина 17. века) и Енглез Џејмс Кук (18. век).

Последице великих географских открића

Једна од последица открића до тада Европљанима непознатих континената био је сусрет са новим цивилизацијама. Тако су Европљани почетком 16. века упознали америчке народе **Маје**, **Инке** и **Астеке**. Заузимање Америке предводили су шпански освајачи **конквистадори**. Њихов сусрет са америчким народима завршио се покоравањем и уништавањем домородаца. Астеке, који су живели на територији данашњег Мексика, покорио је **Ернан Кортес**. Краљевство Инка у Јужној Америци освојио је **Франсиско Пизаро**. Конквистадори су покореном становништву наметнули своју културу, пре свега језик и веру, што је трајна последица тих догађаја. Поред тога, шпански освајачи су на амерички континент пренели и неке од болести, које су прерасле у **епидемије** и довеле до смрти великог броја људи. Још једна важна последица великих географских открића је било и упознавање са америчким биљним и животињским светом. Тако су на трпезе Европљана дошли кромпир, паприка, парадајз, кукуруз и какао. У моду је ушао и дуван. Центар трговине је из области Средоземља пребачен на запад Европе, односно на обале Атлантског океана. Шпанија је постала највећа поморска и светска трговачка сила.

Велика географска открића представљају почетак процеса који се назива **глобализација**. Посебно је значајна размена у области културе, коју су са собом донела истраживачка, али и **мисионарска путовања** Европљана на друге континенте. Становништво ваневропских континената сусрело се са хришћанством и тековинама европске цивилизације, које су, брже или спорије, усвајали. Европљани су проширили своја сазнања о другим културама, па је дошло до размене утицаја.

ЗАНИМЉИВОСТ

Циљ мисионарских путовања било је, пре свега, покрштавање домородачког становништва ваневропских континената. Мисионари су стигли све до Аустралије и далеког истока – Кине и Јапана, али су најлакше резултате имали у време конквистадора у Централној и Јужној Америци.

Сазнајте више

Од негативних последица географских открића свакако треба истаћи почетак трговине робљем, које су конквистадори и други освајачи Америчког континента пребацивали из Африке у Америку. Та трговина ће, додуше, тек касније постати масовија.

Подсетите се

Подсетите се која је епидемија захватила Европу у 14. веку.

Непознате речи

експедиција – поход одређеног броја људи са конкретним циљем или задатком

епидемија – често појављивање болести у некој популацији, на одређеном простору

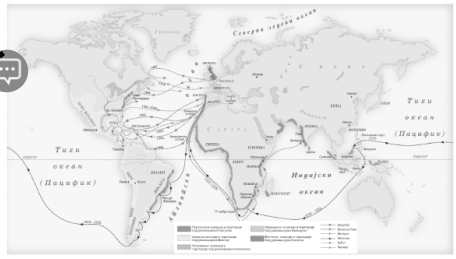
глобализација – међународна размена, пре свега у трговини, али и на другим пољима; услед повећане размене може доћи и до значајних друштвених промена, нарочито у савременом добу

Галерија слика: Конквистадори

Додатни садржај: Географска открића

Задатак: Поређати догађаје хронолошким редом

Задаци: Проповедници хришћанства; Поморски пут до Индије

Велика географска открића

Ернан Кортес

Научили смо

- Велика географска открића представљају скуп поморских путовања која су довела до бројних сазнања. То је било могуће захваљујући техничким проналасцима која су омогућила безбедније пловидбу.
- Откривен је нови континент – Америка, пронађен је поморски пут до Индије, стигло се до раније непознатих делова Африке, а нешто касније откривена је и Аустралија.
- Једном од највећих тековина тих догађаја сматра се сазнање да је Земља округлог облика. Као последица тих открића, карта света постала је много сличнија данашњој.
- Дошло је до упознавања различитих култура, биљног и животињског света, али и до искоришћавања тих подручја од стране Европљана, пре свих Шпанаца.

Питања и задаци

1. Зашто су Европљани почели да траже поморски пут до Индије?
2. Који су проналасци и промене омогућили дуже пловидбе?
3. Шта је био циљ Колумбовог путовања?
4. У чему је значај путовања Магеланове експедиције?
5. Ко су били конквистадори и које су последице њиховог деловања?

Давид, Микеланђело Буонароти

Почетак новог века незамислив је без великих промена на пољу културе. Крај средњег века, који многи (с мање или више разлога) зову и мрачно доба, обележила су и велика достигнућа у науци и уметности. У периоду од 14. до 16. века промењен је, пре свега приступ самих стваралаца, односно њихови мотиви и узори.

3. ХУМАНИЗАМ И РЕНЕСАНСА

Почетак хуманизма и ренесансе

За разлику од средњовековне уметности, која је умногоме била надахнута религијским мотивима и под огромним утицајем цркве, наступило је доба у којем је у центру пажње **човек**. То наравно не значи да су се научници и уметници одрекли својих религијских осећања, већ да им је и човек постао велика инспирација. Управо од речи „човек" (на латинском *homo*) настала је реч **хуманизам**. Појам **ренесанса** значи препород, односно обнову античке (грчке и римске) уметности, чији су стваралаци постали узор сликарима и вајарима.

Наравно, за несметан развој уметности неопходни су и одговарајући услови, и то пре свега материјални. Уметници су неретко зависили од других, богатијих људи који су постајали њихове мецене. Будући да су италијански градови у то време били доста богати, не чуди што је управо ту било плодно тло за развој хуманизма и ренесансе. Посебно место међу њима заузима град **Фиренца**, у којем се у улози мецене посебно истицала владарска породица Медичи.

Књижевност и политичка мисао

Хуманизам је, дакле, правац у науци и уметности који би се могао тумачити и као „окренутост човеку". Први представници били су књижевници из италијанских градова. **Данте Алигијери** (1265–1321) аутор је једног од најзначајнијих дела светске књижевности, *Божанствене комедије*.

Фиренца

ЗАНИМЉИВОСТ

Гај Мецена је био лични пријатељ римског цара Октавијана Августа. Као богат човек, помагао је многим уметницима. Његово презиме постало је назив за људе који материјално помажу развој уметности.

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову о открићима нових континената.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 156. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 157. стране.

У уводном делу часа, ученици треба даураде задатке „Настанак Шпаније", „Година уједињења Шпаније", „Уметност у раном новом веку" и „Доагађаји који су се десили исте године" са 156. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Почетак великих географских открића

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Морепловци су почели да траже поморски пут до Индије.
- Економски и безбедносни разлози.
- Техничка достигнућа (бољи бродови, компас и др.) омогућила су дуже пловидбе по отвореном мору.
- Водећу улогу у географским открићима имали су португалски морепловци.
- **Хенри Морепловац** је средином 15. века стигао до централног дела Африке.
- **Бартоломео Дијаз** је 1487. стигао до крајњег југа Африка (Рт добре наде).
- **Васко да Гама** је први морепловац који је (1498) поморским путем стигао до Индије.
- **Кристифор Колумбо** је желео да (верујући да је земља округла) пловидбом на запад нађе други пут до Индије.
- Мислећи да је остварио циљ, он је 1492. стигао до Америке.
- Италијан **Америго Веспучи** је схвати да се ради о новом континенту, који је по њему добио име **Америка**.
- Португалац Фернандо Магелан је 1519. кренуо на пут око света.
- Део његове експедиције се 1522. вратио у Португал и **доказао да је земља округла**.
- У потрази за природним богатствима и јефтином радном снагом, шпански **конкистадори** почели су да освајају делове америчког континента.
- **Ернан Кортес** је 1519. уништио цивилизацију **Астека** у Мексику, а **Франциско Писаро** је 1533. победио **Инке** у Јужној Америци.
- Откриће Аустралије (Тасман, Џејмс Кук).

Приликом излагања о изгледу села и града, наставник упућује ученике да погледају слике са 157. и 158. стране, као и карту са 160. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 158. стране уџбеника. Том приликом, ученицима треба објаснити непознат појам који се налази на 158. страни уџбеника.

У првом делу главног тока часа ученицима треба приказати филм „Европа открива нови свет" са 157. стране, а затим и галерију слика „Компас, астролаб и дурбин" са исте стране. Након тога, ученицима треба приказати додатни садржај „Географска открића" са 160. стране мултимедијалног PDF-а.

Последице великих географских открића

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Упознавање са новим територијама и цивилизацијама.
- Напредак трговине и бродоградње.
- У Европу стижу кромпир, парадајз, паприка, кукуруз и дуван.
- Европљани (често насилно) шире свој утицај на друге континенте.
- Почетак процеса који ће бити назван глобализација.
- Трговина робљем (Африканци су одвођени у Америку на рад).

Приликом излагања о изгледу села и града, наставник упућује ученике да погледају слике са 159. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 159. стране, а затим другог/другу ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са исте стране. Том приликом ученицима треба објаснити непознате појмове који се налазе на 159. страни.

У другом делу главног тока часа, ученицима треба приказати галерију слика „Конквистадори" са 159. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 160. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба да реше задатке „Поређати догађаје хронолошким редом", „Проповедници хришћанства" и „Поморски пут до Индије" са 160. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Упоредити карте света пре и после великих географских открића.

Изглед табле

ВЕЛИКА ГЕОГРАФСКА ОТКРИЋА

Поморски пут до Индије
Хенри Морепловац
Бартоломео Дијаз – Рт добре наде
Васко да Гама – Индија
Колумбо – откриће Америке
Америго Веспучи
Магеланова експедиција – земља је округла
Откриће Аустралије
Конквистадори – уништавање Астека и Инка
Последице великих географских открића
- **Нова карта света**
- **Мисионарство**
- **Нове биљне и животињске културе**
- **Глобализација**

Начин праћења ученичких постигнућа

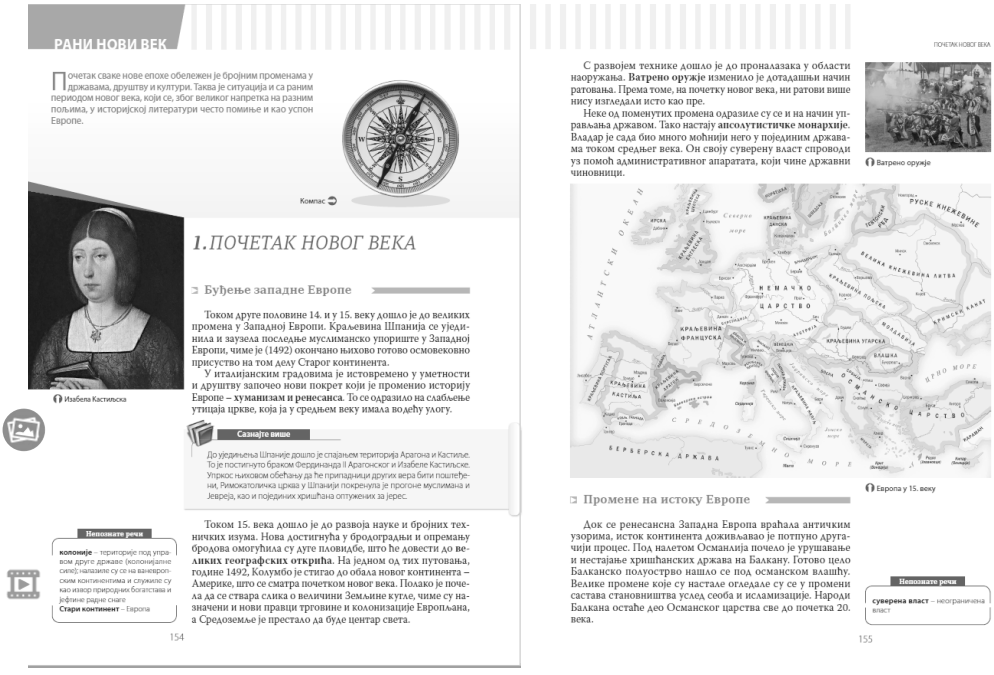
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**56.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Почетак новог века и велика географска открића**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о променама које су настала у другој половини 15. и почетком 16. века.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Нови век, уједињење Шпаније, откриће Америке, хуманизам и ренесанса, ватрено оружје, проналазак штампарије, Балкан под Османлијама, компас, каравела, Индија, Америка, Аустралија, Дијаз, да Гама, Колумбо, Магелан, Кук, конквистадори, глобализација, мисионарство.
Корелација	Географија, српски језик, ликовна култура
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ НОВИ ВЕК

Почетак сваке нове епохе обележен је бројним променама у државама, друштву и култури. Таква је ситуација и са раним периодом новог века, који се, због великог напретка на разним пољима, у историјској литератури често помиње и као успон Европе.

Компас

Изабела Кастиљска

1. ПОЧЕТАК НОВОГ ВЕКА

Буђење западне Европе

Током друге половине 14. и у 15. веку дошло је до великих промена у Западној Европи. Краљевина Шпанија се ујединила и заузела последње муслиманско упориште у Западној Европи, чиме је (1492) окончано њихово готово осмовековно присуство на том делу Старог континента.

У италијанским градовима је истовремено у уметности и друштву започео нови покрет који је променио историју Европе – **хуманизам и ренесанса**. То се одразило на слабљење утицаја цркве, која ја у средњем веку имала водећу улогу.

Сазнајте више

До уједињења Шпаније дошло је спајањем територија Арагона и Кастиље. То је постигнуто браком Фердинанда II Арагонског и Изабеле Кастиљске. Упркос њиховом обећању да ће припадници других вера бити поштеђени, Римокатоличка црква у Шпанији покренула је прогоне муслимана и Јевреја, као и појединих хришћана оптужених за јерес.

Непознате речи

колоније – територије под управом друге државе (колонијалне силе); налазиле су се на ваневропским континентима и служиле су као извор природних богатстава и јефтине радне снаге

Стари континент – Европа

Током 15. века дошло је до развоја науке и бројних техничких изума. Нова достигнућа у бродоградњи и опремању бродова омогућила су дуге пловидбе, што ће довести до **великих географских открића**. На једном од тих путовања, године 1492, Колумбо је стигао до обала новог континента – Америке, што се сматра почетком новог века. Полако је почела да се ствара слика о величини Земљине кугле, чиме су наначени и нови правци трговине и колонизације Европљана, а Средоземље је престало да буде центар света.

154

С развојем технике дошло је до проналазака у области наоружања. **Ватрено оружје** изменило је дотадашњи начин ратовања. Према томе, на почетку новог века, ни ратови више нису изгледали исто као пре.

Неке од поменутих промена одразиле су се и на начин управљања државом. Тако настају **апсолутистичке монархије**. Владар је сада био много моћнији него у појединим државама током средњег века. Он своју суверену власт спроводи уз помоћ административног апарата, који чине државни чиновници.

Ватрено оружје

Европа у 15. веку

Промене на истоку Европе

Док се ренесансна Западна Европа враћала античким узорима, исток континента доживљавао је потпуно другачији процес. Под налетом Османлија почело је урушавање и нестајање хришћанских држава на Балкану. Готово цело Балканско полуострво нашло се под османском влашћу. Велике промене које су настале огледале су се у промени састава становништва услед сеоба и исламизације. Народи Балкана остаће део Османског царства све до почетка 20. века.

Непознате речи

суверена власт – неограничена власт

155

Задаци: Настанак Шпаније; Година уједињења Шпаније

Задаци: Уметност у раном новом веку; Догађаји који су се десили исте године

Извори за рану историју новог века

Јохан Гутенберг

Већ је више пута наглашено да писани историјски извори представљају најзначајнију групу остатака прошлости, на основу којих се она реконструише. Њиховим повећањем, наша сазнања о одређеном периоду постала су далеко боља и прецизнија. Наиме, средином 15. века у Немачкој Јохан Гутенберг је конструисао прву **штампарску пресу**. Књиге су, уместо дуготрајним преписивањем, почеле да се умножавају штампањем. Тако су постале јефтиније, а самим тим и доступније већем броју људи, што је омогућило брже описмењавање и ширење информација. Повећањем броја књига, али и других докумената, који се чувају у архивима и библиотекама, посао историчара знатно је олакшан.

Материјални извори су такође веома значајни јер нам омогућавају детаљнија истраживања новог века. У најзначајније материјалне изворе спадају многобројне грађевине, затим новац, оружје, одећа, уметничке слике и др. За проучавање новог века веома корисна могу бити и усмена предања, која су у овом периоду нарочито била развијена међу српским становништвом.

Гутенбергова штампарска преса

Научили смо

- Нови век је период историје који је почео 1492. године, када је Колумбо открио нови континент.
- Бројне промене у науци, уметности, вери и другим областима обележиле су почетак новог доба.
- Променећен је и начин ратовања, али и управљања државом, па тако настају апсолутистичке монархије.
- Док се на западу Европе догађао успон, као последица бројних промена, на Балкану је почео дуготрајни период владавине Османлија.
- Проналаском штампарске пресе увећан је број књига, те је наше сазнање о том добу далеко веће.

Питања и задаци

1. Које су се промене догодиле на западу Европе током 15. века?
2. Које су биле новине у науци и уметности у том периоду?
3. Шта се за то време дешавало на Балкану?
4. Какав облик владавине настаје почетком новог века?
5. До каквих је промена довела употреба штампарске пресе?

Није велики број догађаја у историји који су донели толико промена за релативно кратко време као што су то путовања морепловаца, која називамо великим географским открићима. Карта света, са до тада познатим континентима, морима и океанима, готово се у потпуности променила. Једна од најважнијих последица великих географских открића је сазнање и доказ да је **Земља округла.**

Дурбин

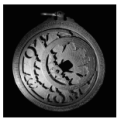
2. ВЕЛИКА ГЕОГРАФСКА ОТКРИЋА

Почетак великих географских открића

Караванска трговина

Удаљена азијска земља **Индија** одувек је била врло интересантна европским трговцима. Роба из тог дела света, попут егзотичних намирница, зачина или луксузних тканина, лако је налазила купце међу становништвом Европе. Вековима су трговци, махом из италијанских градова, обављали живу **караванску трговину**. Услед бројних пљачкашких препада путовање каравана није било безбедно. Оваква врста транспорта није била ни јефтина. Животиње које су коришћене за превоз и пренос робе (коњи, камиле и магарци) захтевале су храну, одмор и сталну негу. На све то, крајем средњег века, Османлије су заузеле територије којима су каравани пролазили на путу за Индију. Они су наметнули такве услове да су трговачка путовања била или сувише скупа или сувише ризична. Све то подстакло је тражење новог пута из Европе у Индију. Једини преостали пут био је **поморски**. Проналазак поморског пута ка Индији омогућио би заобилажење територије Османског царства. Такође, бродови су представљали боље превозно средство за трговину јер су могли да понесу много више робе.

Астролаб

Тражење поморског пута до Индије покренуло је **велика географска открића**. Да би се људи могли одважити на тако велики подухват, било је неопходно омогућити повољне услове. Проналазак **компаса**, справе помоћу које се одређују стране света, учинио је путовања безбеднијим.

Каравела

Усавршени су и сами бродови. Осмишљен је нови тип брода – **каравела**. То је био велики једрењак са више јарбола и са палубама на неколико нивоа. Каравеле су могле да се отисну на отворено море и понесу велики терет неопходан за дуга путовања.

На основу ранијих географских карата знало се да пут до Индије води око Африке. Проблем за морепловце представљала је чињеница да нико није знао колики је заправо тај неистражени континент. Водећу улогу у проналажењу поморског пута до Индије имали су Португалци. Средином 15. века један племић, **Хенри Морепловац**, запловио је дуж северозападних обала Африке и стигао до средине континента. **Бартоломео Дијаз** био је први морепловац који је, 1487. године, дошао до крајњег југа Африке и назвао га Рт добре наде. Дијазовим путем, десетак година касније, наставио је његов сународник **Васко да Гама**, који је, 1498. године, успео да стигне до Индије. На тај начин остварен је дугогодишњи сан да се пронађе морски пут од Европе до Индије.

Кристифор Колумбо

Убрзо је постало јасно да је пронађени пут изузетно дуг и опасан, што је довело у питање даља путовања. Ђеновљанин **Кристифор Колумбо**, чврсто верујући у већ постојеће идеје да је Земља округла, одлучио је да пронађе, како је веровао, краћи пут. Он је планирао да заплови западно од Европе преко Атлантског океана. Кретањем у правцу запада и обилажењем Земљине кугле, веровао је да ће стићи до крајњег циља – Индије. Добивши подршку шпанског двора, Колумбо је са три брода (Санта Марија, Ниња и Пинта) **1492. године** стигао до обала, испоставивши се, новог континента. Верујући да је дошао до Индије, домороце је назвао Индијанцима и са њима започео трговину, којом су у Европу стигле до тада непознате биљне културе. Тек неколико година касније, италијански морепловац **Америго Веспучи** схватио је да се ради о потпуно новом континенту, који је, по његовом имену, назван Америка.

ЗАНИМЉИВОСТ

Индијанци су, током Колумбових путовања, први пут видели коње, који ће у њиховом каснијем животу играти битну улогу. Занимљиво је да се сматра да су коњи настали на тлу Америке, али да су током времена изумрли на том континенту. На тај начин Колумбо је заправо вратио коње у њихову постојбину.

Непознате речи

домороци – староседеоци на неком простору

Врхунац великих географских открића представљало је путовање Португалца **Фернанда Магелана**. Он је 1519. кренуо на путовање око Земље. Отиснувши се на запад, око, тада већ познатог америчког континента, ушао је у нови океан, којем је дао име Тихи океан и стигао до југоисточне Азије, где је у борби са домороцима изгубио живот. Његова **експедиција** успешно је привела путовање крају и, вративши се у Европу 1522. године, доказала да је Земља округла.

Од каснијих постигнућа морепловаца најзначајније је откриће Аустралије. У вези са тим помињу се многа имена, а најзначајнији су Холанђанин Абел Тасман (средина 17. века) и Енглез Џејмс Кук (18. век).

Последице великих географских открића

Једна од последица откривања до тада Европљанима непознатих континената био је сусрет са новим цивилизацијама. Тако су Европљани почетком 16. века упознали и америчке народе **Маје**, **Инке** и **Астеке**. Заузимање Америке предводили су шпански освајачи **конквистадори**. Њихов сусрет са америчким народима завршио се покоравањем и уништавањем домородаца. Астеке, који су живели на територији данашњег Мексика, покорио је **Ернан Кортес**. Краљевство Инка у Јужној Америци освојио је **Франсиско Пизаро**. Конквистадори су покореном становништву наметнули своју културу, пре свега језик и веру, што је трајна последица тих догађаја. Поред тога, шпански освајачи су на амерички континент пренели и неке од болести, које су прерасле у **епидемије** и довеле до смрти великог броја људи. Још једна важна последица великих географских открића је било уношење са америчким биљним и животињским светом. Тако су на трпезе Европљана дошли кромпир, паприка, парадајз, кукуруз и какао. У моду је ушао и дуван. Центар трговине је из области Средоземља пребачен на запад Европе, односно на обале Атлантског океана. Шпанија је постала најмоћнија поморска и светска трговачка сила.

Велика географска открића представљају почетак процеса који се назива **глобализација**. Посебно је значајна размена у области културе, коју су са собом донела истраживачка, али и **мисионарска путовања** Европљана на друге континенте. Становништво ваневропских континената сусрело се са хришћанством и тековинама европске цивилизације, које су, брже или спорије, усвајали. Европљани су проширили своја сазнања о другим културама, па је дошло до размене утицаја.

ЗАНИМЉИВОСТ

Циљ мисионарских путовања било је, пре свега, покрштавање домородачког становништва ваневропских континената. Мисионари су стигли све до Аустралије и далеког истока – Кине и Јапана, али су највише резултата имали у време конквистадора у Централној и Јужној Америци.

Астечки град Теночтитлан

Сазнајте више

Од негативних последица географских открића свакако треба истаћи почетак трговине робљем, које су конквистадори и други освајачи Америчког континента пребацивали из Африке у Америку. Та трговина ће, додуше, тек касније постати масовнија.

Подсетите се

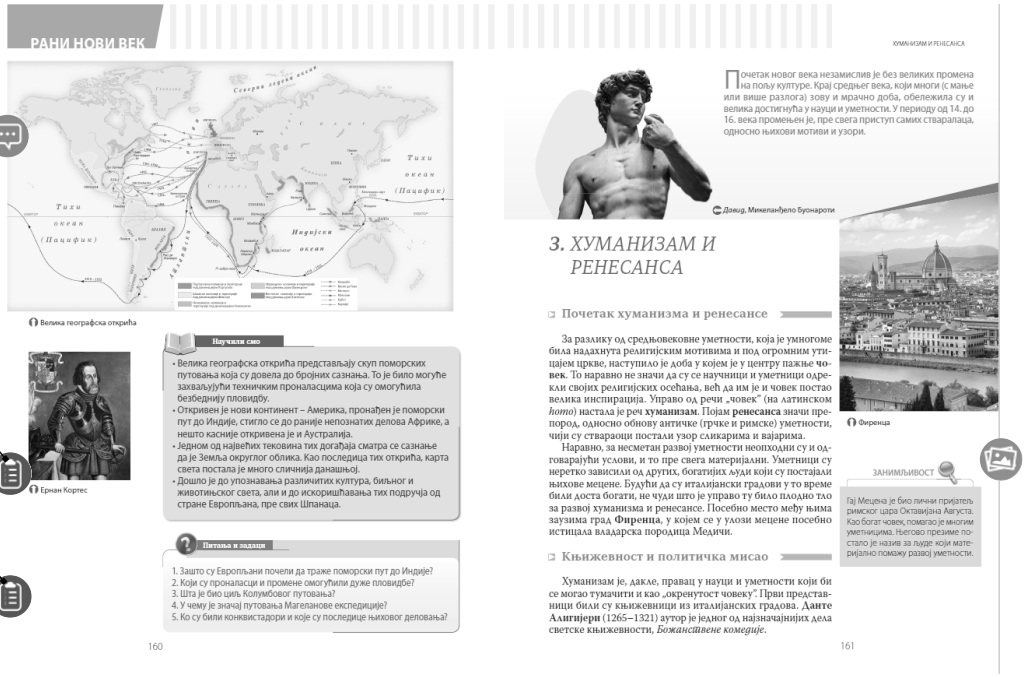
Подсетите се која је епидемија захватила Европу у 14. веку.

Непознате речи

експедиција – поход одређеног броја људи са конкретним циљем или задатком
епидемија – често појављивање болести у некој популацији, на одређеном простору
глобализација – међународна размена, пре свега у трговини, али и на другим пољима; услед повећане размене може доћи и до значајних друштвених промена, нарочито у савременом добу

Задатак: Поређати догађаје хронолошким редом

Задаци: Проповедници хришћанства; Поморски пут до Индије

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Које су се промене догодиле на западу Европе током 15. века?
2. Које су биле новине у науци и уметности у том периоду?
3. Шта се за то време дешавало на Балкану?
4. Какав облик владавине настаје почетком новог века?
5. До каквих је промена довела употреба штампарске пресе?
6. Зашто су Европљани почели да траже поморски пут до Индије?
7. Који су проналасци и промене омогућили дуже пловидбе?
8. Шта је био циљ Колумбовог путовања?
9. У чему је значај путовања Магеланове експедиције?
10. Ко су били конквистадори и које су последице њиховог деловања?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 156. и 160. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Наставник проверава знање ученика уз помоћ задатака „Настанак Шпаније", „Година уједињења Шпаније", „Уметност у раном новом веку" и „Доагађаји који су се десили исте године" са 156. стране, као и задатака „Поређати догађаје хронолошким редом", „Проповедници хришћанства" и „Поморски пут до Индије" са 160. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити презентацију о најзначајнијим морепловцима раног новог века.

Изглед табле

ПОЧЕТАК НОВОГ ВЕКА И ВЕЛИКА ГЕОГРАФСКА ОТКРИЋА

Велике промене почетком новог века
- **Географска открића**
- **Уређење државе**
- **Уметност и култура**

Велика географска открића
- **Тражење пута до Индије**
- **Велики морепловци**
- **Доказ да је земља округла**
- **Последице**

Начин праћења ученичких постигнућа

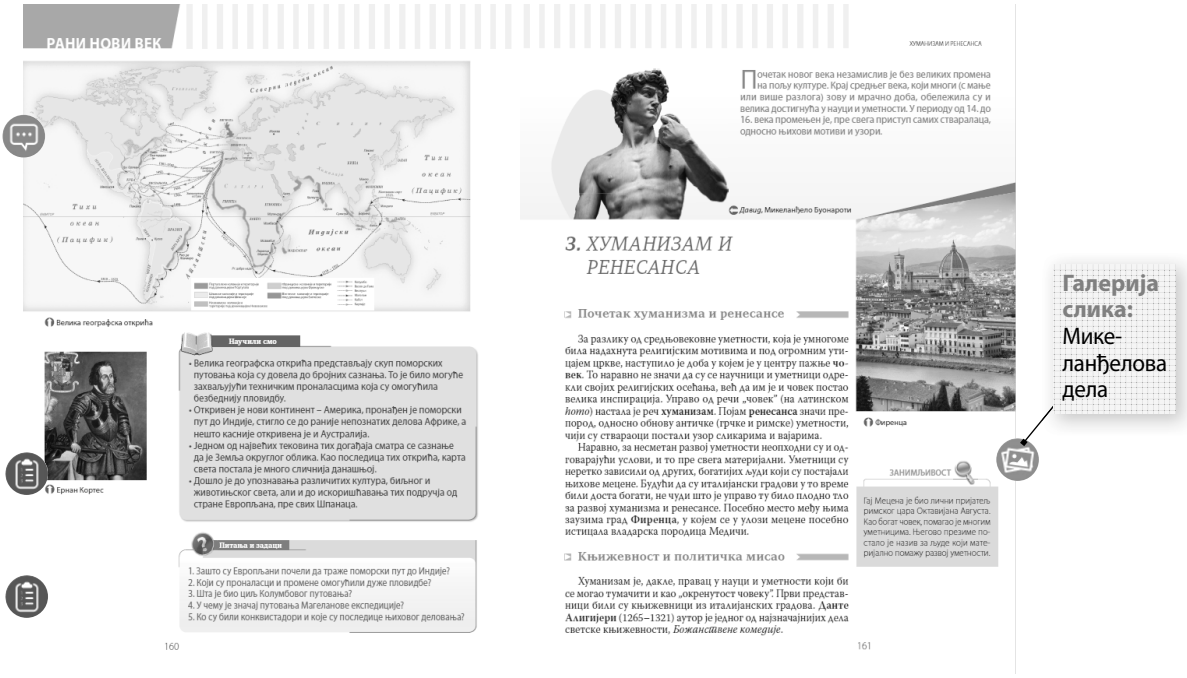
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**57.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Хуманизам и ренесанса**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са новим правцем у науци и уметности који је увео велике новине у начин уметничког изражавања.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Хуманизам, ренесанса, окренутост човеку, препород, књижевност хуманизма, политичка мисао, уметност ренесансе, хелиоцентрични систем.
Корелација	Српски језик, ликовна култура, физика

Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

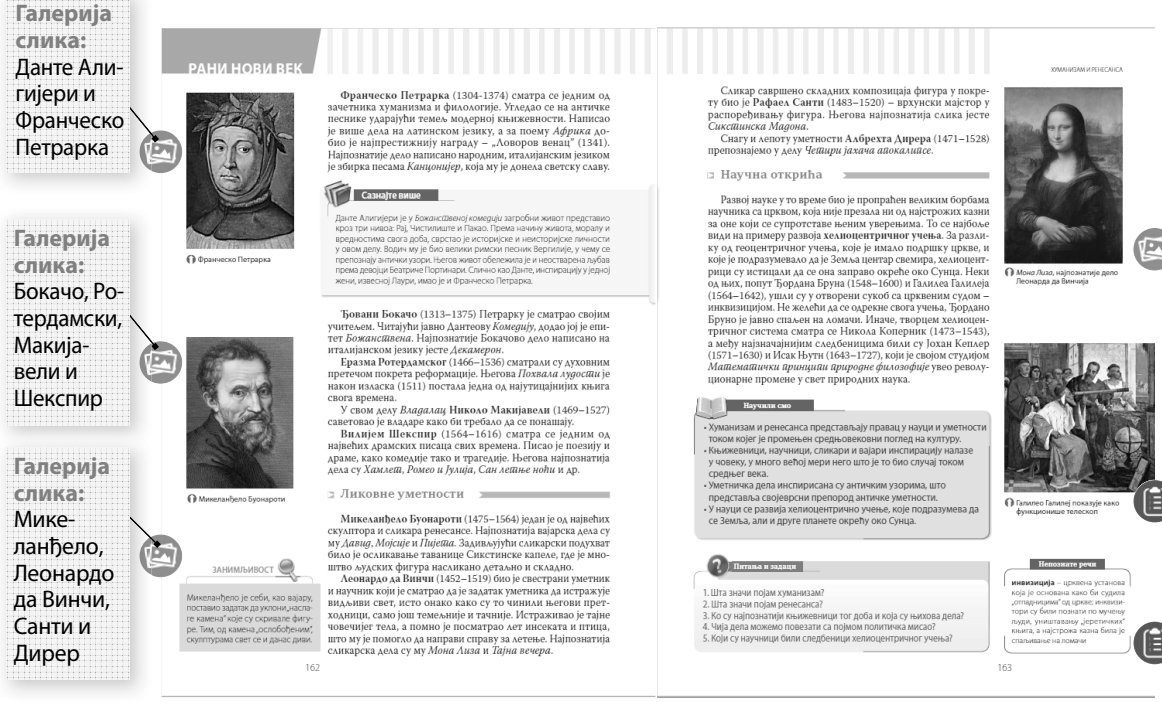

Галерија слика: Микеланђелова дела

Галерија слика: Данте Алигијери и Франческо Петрарка

Галерија слика: Бокачо, Ротердамски, Макијавели и Шекспир

Галерија слика: Микеланђело, Леонардо да Винчи, Санти и Дирер

РАНИ НОВИ ВЕК

Франческо Петрарка (1304-1374) сматра се једним од зачетника хуманизма и филологије. Угледао се на античке песнике уздижући темељ модерној књижевности. Написао је више дела на латинском језику, а за поему *Африка* добио је најпрестижнију награду – „Ловоров венац" (1341). Најпознатије дело написано народним, италијанским језиком је збирка песама *Канцоњијер*, која му је донела светску славу.

Франческо Петрарка

Сазнајте више

Данте Алигијери је у *Божанственој комедији* загробни живот представио кроз три нивоа: Рај, Чистилиште и Пакао. Према начину живота, моралу и вредностима свога доба, сврстао је историјске и неисторијске личности у овом делу. Водич му је био велики римски песник Вергилије, у чему се препознају антички узори. Његов живот обележила је и неостварена љубав према девојци Беатрице Портинари. Слично као Данте, инспирацију у једној жени, извесној Лаури, имао је и Франческо Петрарка.

Ђовани Бокачо (1313–1375) Петрарку је сматрао својим учитељем. Читајући јавно Дантеову *Комедију*, додао јој је епитет *Божанствена*. Најпознатије Бокачово дело написано на италијанском језику јесте *Декамерон*.

Еразма Ротердамског (1466–1536) сматрали су духовним претечом покрета реформације. Његова *Похвала лудости* је након изласка (1511) постала једна од најутицајнијих књига свога времена.

У свом делу *Владалац* **Николо Макијавели** (1469–1527) саветовао је владаре како би требало да се понашају.

Вилијем Шекспир (1564–1616) сматра се једним од највећих драмских писаца свих времена. Писао је поезију и драме, како комедије тако и трагедије. Његова најпознатија дела су *Хамлет*, *Ромео и Јулија*, *Сан летње ноћи* и др.

Микеланђело Буонароти

Ликовне уметности

Микеланђело Буонароти (1475–1564) један је од највећих скулптора и сликара ренесансе. Најпознатија вајарска дела су му *Давид*, *Мојсије* и *Пијета*. Задивљујући сликарски подухват било је осликавање таванице Сикстинске капеле, где је мноштво људских фигура насликано детаљно и складно.

Леонардо да Винчи (1452–1519) био је свестрани уметник и научник који је сматрао да је задатак уметника да истражује видљиви свет, исто онако како су то чинили његови претходници, само још темељније и тачније. Истраживао је тајне човечијег тела, а помно је посматрао лет инсеката и птица, што му је помогло да направи справу за летење. Најпознатија сликарска дела су му *Мона Лиза* и *Тајна вечера*.

ЗАНИМЉИВОСТ

Микеланђело је себи, као вајару, постављао задатак да ослобађа „заробљене" фигуре. Тим, од камена „ослобођеним", скулптурама свет се и данас диви.

162

ХУМАНИЗАМ И РЕНЕСАНСА

Сликар савршено складних композиција фигура у покрету био је **Рафаел Санти** (1483–1520) – врхунски мајстор у распоређивању фигура. Његова најпознатија слика јесте *Сикстинска Мадона*.

Снагу и лепоту уметности **Албрехта Дирера** (1471–1528) препознајемо у делу *Четири јахача апокалипсе*.

Научна открића

Развој науке у то време био је пропраћен великим борбама научника са црквом, која није презала ни од најстрожих казни за оне који се супротставе њеним уверењима. То се најбоље види на примеру развоја **хелиоцентричног учења**. За разлику од геоцентричног учења, које је имало подршку цркве, и које је подразумевало да је Земља центар свемира, хелиоцентрици су истицали да се она заправо окреће око Сунца. Неки од њих, попут Ђордана Бруна (1548–1600) и Галилеа Галилеја (1564–1642), ушли су у отворени сукоб са црквеним судом – инквизицијом. Не желећи да се одрекне свога учења, Ђордано Бруно је јавно спаљен на ломачи. Иначе, творцем хелиоцентричног система сматра се Никола Коперник (1473–1543), а међу најзначајнијим следбеницима били су Јохан Кеплер (1571–1630) и Исак Њутн (1643–1727), који је својом студијом *Математички принципи природне филозофије* увео револуционарне промене у свет природних наука.

Мона Лиза, најпознатије дело Леонарда да Винчија

Галилео Галилеј показује како функционише телескоп

Научили смо

- Хуманизам и ренесанса представљају правац у науци и уметности током којег је промењен средњовековни поглед на културу.
- Књижевници, научници, сликари и вајари инспирацију налазе у човеку, у много већој мери него што је то био случај током средњег века.
- Уметничка дела инспирисана су античким узорима, што представља својеврсни препород античке уметности.
- У науци се развија хелиоцентрично учење, које подразумева да се Земља, али и друге планете окрећу око Сунца.

Питања и задаци

1. Шта значи појам хуманизам?
2. Шта значи појам ренесанса?
3. Ко су најпознатији књижевници тог доба и која су њихова дела?
4. Чија дела можемо повезати са појмом политичка мисао?
5. Који су научници били следбеници хелиоцентричног учења?

Непознате речи

инквизиција – црквена установа која је основана како би судила „отпадницима" од цркве; инквизитори су били познати по мучењу људи, уништавању „јеретичких" књига, а најстрожа казна била је спаљивање на ломачи

163

Галерија слика: Галилеј и суђење Ђордану Бруну

Задаци: Хуманизам и ренесанса; Фиренца

Задатак: Аутори и њихова дела

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о науци и уметности у доба хуманизма и ренесансе.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 160. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 161. стране.

У уводном делу часа, ученици треба да реше задатке „Поређати догађаје хронолошким редом", „Проповедници хришћанства" и „Поморски пут до Индије" са 160. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Почетак хуманизма и ренесансе, књижевност и политичка мисао

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Homo Човек. Хуманизам – окренутост човеку.
- Ренесанса Препород. Правац током ког се обнавља античка (грчка и римска) уметност.

- Научници и уметници више се окрећу човеку као инспирацији и античким узорима.
- Правац се највише развијао у италијанским градовима, пре свих у **Фиренци**.
- Уметници су имали своје мецене (породица Медичи).
- Данте Алигијери – Божанствена комедија.
- Франческо Петрарка – Канцонијер.
- Ђовани Бокачо – Декамерон.
- Еразмо Ротердамски – Похвала лудости.
- Николо Макијавели – Владалац.
- Вилијем Шекспир – Ромео и Јулија, Хамлет и др.

Приликом излагања о хуманизму и ренесанси, наставник упућује ученике да погледају слике са 161, 162. и 163. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивост* са 161. стране уџбеника. Затим другог/другу ученика/ученицу замоли да прочита текстове из апаратура *Сазнајте више* и *Занимљивост* са 162. стране уџбеника.

У првом делу главног тока часа, ученицима треба приказати галерије слика „Данте Алигијери и Франческо Петрарка" и „Бокачо, Ротердамски, Макијавели и Шекспир" са 162. стране мултимедијалног PDF-а.

Ликовне уметности и научна открића

- Микеланђело Буонароти – *Давид, Мојсије, Пијета*, таваница Сикстинске капеле и др.
- Леонардо да Винчи – *Мона Лиза, Тајна вечера* и др.
- Рафаело Санти – *Сикстинска Мадона*.
- Албрехт Дирер – *Четири јахача апокалипсе*.
- **Хелиоцентрично учење** (Никола Коперник, Галилео Галилеј, Ђордано Бруно, Јохан Кеплер, Исак Њутн).
- Велики проблеми са црквом – инквизиција.

Приликом излагања о научним открићима у време хуманизма и ренесансе, наставник упућује ученике да погледају слике са 163. стране уџбеника. Након тога, ученицима треба објаснити непознату реч која се налази на истој страни.

У другом делу главног тока часа, ученицима треба показати галерију слика „Микеланђелова дела" са 161. стране, затим галерију слика „Микеланђело, Леонардо да Винчи, Санти и Дирер" са 162. стране, као и галерију слика „Галилеј и суђење Ђордану Бруну" са 163. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 163. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатке „Хуманизам и ренесанса", „Фиренца" и „Аутори и њихова дела" са 163. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Набројати најпознатија дела и повезати их са стваралоцима.

Изглед табле

ХУМАНИЗАМ И РЕНЕСАНСА

Хуманизам – окренутост човеку
Ренесанса – препород античке уметности
Књижевност и политичка мисао
- **Данте Алигијери – Божанствена комедија**
- **Франческо Петрарка – Канцонијер**
- **Ђовани Бокачо – Декамерон**
- **Еразмо Ротердамски – Похвала лудости**
- **Николо Макијавели – Владалац**
- **Вилијем Шекспир – Ромео и Јулија, Хамлет и др.**

Ликовне уметности
- **Микеланђело Буонароти – *Давид, Мојсије* и др.**
- **Леонардо да Винчи – *Мона Лиза, Тајна вечера* и др.**
- **Рафаело Санти – *Сикстинска Мадона***
- **Албрехт Дирер – *Четири јахача апокалипсе***

Хелиоцентрично учење
Инквизиција

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**58.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Хришћанска црква у новом веку**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика новим верским покретом – реформацијом, одговором римокатоличке цркве на то и стањем у Српској православној цркви.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву

Кључни појмови	Реформација, Мартин Лутер, протестантизам, пртиврефорамција, Језиуити, верски сукоби, Пећка патријаршија (обнов, укидање), Цетињска митрополија, Карловачка митрополија.
Корелација	Верска настава, географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Галерија слика: Мартин Лутер и 95 теза

Анимација: Реформација и противреформација

РАНИ НОВИ ВЕК

Крај средњег и почетак новог века донели су нова искушења када је у питању Хришћанска црква. С једне стране, римокатолички запад упао је у кризу услед све очигледнијег недоличног понашања дела свештенства и одступања од основних хришћанских начела, док је, с друге стране, православље на истоку Европе (осим у Русији) услед османских освајања било сведено на другоразредну религију у односу на ислам.

Хришћански крст

Мартин Лутер

Лутерових 95 теза

4. ХРИШЋАНСКА ЦРКВА У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ

Реформација и противреформација

Криза у Римокатоличкој цркви достигла је врхунац почетком 16. века. Део свештенства водио је живот који је био у супротности са оним што су проповедали као основне хришћанске врлине. Раскошан живот на штету нижих слојева и недолично понашање додатно су подстакли критике све већег броја учених људи (унутар саме цркве), који су били незадовољни и самим богослужењем, за које су сматрали да је умногоме одступило од основа – *Светог писма*. Поред тога, богослужења, али и сама *Библија* били су на, народу непознатом, латинском језику. На све то надовезала се и продаја **опроштајница грехова**, којом су богатији људи могли да „очисте" своју прошлост. Наиме, уместо искреног покајања, које прописује изворно хришћанство, пут до искупљења сведен је на куповину документа који се другачије звао **индулгенција**.

За професора теологије у немачком граду Витенбергу **Мартина Лутера** била је то кап која је прелила чашу. Лутер је 1517. године саставио списак од **95 теза**, у којима је написао шта све сматра погрешним у Римокатоличкој цркви и окачио га на врата катедрале у Витенбергу. Сазнавши за то, папа га је искључио из цркве. Папски документ о анатемисању Лутер је јавно спалио на тргу, чиме је јасно показао шта мисли о томе, директно напавши ауторитет папе, до тада неприкосновен. На тај начин почео је покрет који ће довести до раскола унутар Римокатоличке цркве.

164

Иако Лутер у почетку није имао жељу да створи нову веру, већ да обнови постојећу, различита тумачења довела су до велике поделе међу самим вернициma. Основна идеја била је повратак *Светом писму* као темељу вероучења. Његови следбеници названи су **протестанти**, а нова вера **протестантизам**. Она се брзо ширила и ван граница Немачког царства и стекла присталице у готово свим државама римокатоличког света, изузимајући Италију и Шпанију.

Врх Римокатоличке цркве није могао мирно да посматра како јој милиони верника прелазе у протестанте. И сами свесни да је међу Лутеровим тезама било истине, почели су „прочишћење изнутра", током којег су, између осталог, недолични свештеници искључени из цркве. Тај покрет назван је **противреформација** и представља одговор Римокатоличке цркве на појаву протестантизма. Основани су и нови црквени редови, од којих је највећи утицај имало **Друштво Исусово** (**језуити**).

Верски сукоби

Постојање различитих вера у појединим државама довело је и до верских сукоба. Они су најпре захватили Немачку, која је била подељена на читав низ засебних, већих и мањих држава. Цар Карло V покушао је да **миром у Аугзбургу**, 1555. године, стави тачку на сукобе, поштујући принцип по коме ће се у свакој држави поштовати вера којој припада њен локални владар. У Француској је током чувене **Вартоломејске ноћи**, 1572. године, побијено око 4000 хугенота (француских протестаната). Свакако највећи верски сукоб био је **Тридесетогодишњи рат** (1618–1648), који ја захватио неколико европских земаља. Управо по завршетку тог рата, **Вестфалским миром**, 1648. године, протестантизам је признат као вера и сукоби су престали.

Сазнајте више

Прогони вештица били су врло заступљени у време верских сукоба. Сва пракса имала је дугу традицију, још из средњег века, а постојали су и одговарајући закони против вештичарења. Оптуживање за ширење јеретичког учења, многе жене широм Европе осуђиване су на смрт и то по правилу спаљивањем на ломачи. Наиме, сматрало се да је то једини начин да се душа жртве ослободи ђавола који је ју запосео. Остаци спаљене особе обично би били разбацани по дубришту. У време Тридесетогодишњег рата прогони вештица однели су велики број живота у Немачкој.

Сазнајте више

Осим присталица самог Лутера који су се звали Лутеранци, настале су и друге варијанте протестантизма од којих су најзначајнији Калвинисти и Англиканци.

ЗАНИМЉИВОСТ

Ред језуита, који је основао Шпанац Игнацио Лојола, током времена је постао изузетно утицајан, чак и на појединим европским дворовима. Друштво Исусово је данас најмногољудији ред те врсте у свету.

Вартоломејска ноћ

165

РАНИ НОВИ ВЕК

ХРИШЋАНСКА ЦРКВА У РАНОМ ПЕРИОДУ НОВОГ ВЕКА

Српска православна црква

Пећка патријаршија

Мехмед-паша Соколовић

Непознате речи

велики везир – највиши чиновник у Османском царству

епископија – црквена област под управом епископа

митрополија – црквена област под управом митрополита која може обухватати више епископија

Иако падом деспотовине под власт Османлија 1459. године Српска патријаршија није одмах укинута, она је временом престала да постоји. У тешком периоду, током кога су бројни храмови уништени, или им је промењена намена, контролу над српским епископијама преузела је Охридска архиепископија. Поред организационих проблема, посебну потешкоћу представљала је чињеница да су црквени обреди служени на, народу неразумљивом, грчком језику.

Године 1557. стекли су се услови да се обнови Српска црква, под називом **Пећка патријаршија**, у чему је битну улогу одиграо **Мехмед Паша Соколовић**, будући велики везир Османског царства. И сам српског порекла, издејствовао је код султана Сулејмана Величанственог дозволу да обнови патријаршију, од које би и само Османско царство имало користи. Наиме, Турцима је то одговарало због лакшег прикупљања пореза, јер су сматрали да ће народ бити дисциплинованији у измирењу обавеза ако се то обавља под окриљем цркве. Поред тога, Османлијама је због даљих освајања у Европи одговарала стабилна ситуација у областима у којима је живело српско становништво. Територија под управом Пећке патријаршије била је изузетно велика (већа и од Цариградске) – од Будима на северу до Македоније на југу. Окупљала је сав српски народ, чувала његову средњовековну државну традицију и старала се о његовом јединству.

Патријарха и епископе бирао је црквени сабор, а потврђивао их је султан уз узимање новчане надокнаде. Од тог периода, црква је имала и извесну судску власт, односно пресуђивала је у брачним и још неким мање важним спровима.

Обнављање патријаршије, уз неспорну корист за саму цркву и вернике, дало је огроман допринос очувању српске културе. Оживеле су преписивачке школе при манастирима, у којима је било могуће стећи макар најосновније образовање. Није претерано рећи да је управо црква дала огроман допринос очувању културе и националне свести.

Чињеница да је црква подржавала учешће српских устаника у ратовима против Османског царства, те да су патријарси предводили две велике сеобе Срба, како би се избегле одмазде, довела је до тога да Османлије изгубе поверење у Пећку патријаршију. На место патријарха довођени су Грци, све док патријаршија није **укинута 1766.** године. Након тога, бригу о српским епископијама преузеле су Цетињска и Карловачка митрополија. Прва је окупљала Србе у Османском царству, а друга у Хабзбуршкој монархији.

166

Верске поделе у Европи

У којим се деловима Европе протестантизам највише раширио?

Научили смо

- Током 16. века криза у Римокатоличкој цркви довела је до појаве нове вере – протестантизма, чији је творац Мартин Лутер. Тај покрет, који се ширио у бројним земљама назван је реформација.
- Као одговор на ту појаву, Римокатоличка црква кренула је у унутрашње „чишћење", које је названо противреформација.
- Српска православна црква обновљена је 1557. године, под називом Пећка патријаршија.
- После укидања патријаршије, 1766. године, бригу о српским епископијама преузеле су Цетињска и Карловачка митрополија.

Питања и задаци

1. Ко је био Мартин Лутер?
2. Шта је противреформација?
3. Које године је обновљена, а које укинута Пећка патријаршија?
4. У чему је све био њен значај?

167

Анимација: Пећка патријаршија

Задаци: Опроштајница грехова; Реформација

Задаци: Пећка патријаршија; Обнова Пећке патријаршије

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 163. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 164. стране.

У уводном делу часа, ученици треба даураде задатке „Хуманизам и ренесанса", „Фиренца" и „Аутори и њихова дела" са 163. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Реформација, противреформација и верски сукоби

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Римокатоличка црква ушла је у кризу због недоличног понашања дела свештенства.
- Врхунац је представљала продаја опроштајница грехова (индулгенција).
- Мартин Лутер је 1517. године покренуо реформацију – покрет за „оздрављење" Цркве.

- Он је у 95 теза написао шта све замера Цркви и то окачио на врата катедрале у Витембергу.
- Папа га је анатемисао (искључио из Цркве), а Лутер је папску одлуку јавно спалио.
- Следбеници реформације зову се Протестанти.
- Протестантизам се брзо ширио по Европи (осим Италије и Шпаније) и Северној Америци.
- **Противреформација** – одговор Римокатоличке цркве на појаву протестантизма.
- Римокатоличка црква се „чисти изнутра".
- Оснивају се нови црквени редови. Најпознатији су Језуити (Друштво Исусово) које је основао Шпанац Игњацио Лојола.
- Немачки цар Карло V покушао је миром у Аугсбургу (1555) да смири сукобе.
- Вартоломејска ноћ (1572) – Римокатолици су у Француској побили 4000 протестаната (Хугенота).
- Тридесетогодишњи рат (1618–1648) – највећи верски сукоб.
- Вестфалским миром (1648) признат је протестантизам и престали су верски сукоби.

Приликом излагања о реформацији, противреформацији и верским ратовима, наставник треба да упути ученике да погледају слике са 164. и 165. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 165. стране, а затим и текст из апаратуре *Занимљивост* са исте стране. Након тога, замоли другог/другу ученика/ученицу да прочита други текст из апаратуре *Сазнајте више* са 165. стране уџбеника. На крају овог дела часа, ученици треба да погледају карту са 167. стране у одговоре на питање:

1. У којим се деловима Европе протестантизам највише проширио?

У првом делу главног тока часа, ученицима треба приказати галерију слика „Мартин Лутер и 95 теза", као и анимацију „Реформација и противреформација" са 164. стране мултимедијалног PDF-а.

Српска православна црква

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- После пада деспотовине (1459) Српска патријаршија престала је да постоји.
- Контролу над српским епископијама преузела је Охридска архиепископија.
- Српска (**Пећка**) **патријаршија** обновљена је 1557. године.
- Порти је одговарала због прикупљања пореза.
- Од Будима на северу до Македоније на југу.
- Црква је сачувала културу и наионалну свест.
- Пећки патријарси подржавали су устанке против турске власти.
- После великих сеоба Срба (1690. и 1739.) Турци су изгубили поверење у Пећку патријаршију.
- На место патријарха довођени су Грци.
- Пећка патријаршија **укинута је 1766.** године.
- **Карловачка митрополија** (основана 1707.) окупљала је Србе у Хабзбуршкој монархији.
- **Цетињска митрополија** окупљала је Србе у Османском царству.

Приликом излагања о српској православној цркви, наставник треба да упути ученике да погледају слике са 166. стране уџбеника. Том приликом, ученицима треба објаснити непознате речи које се налазе на истој страни.

У другом делу главног тока часа, ученицима треба приказати анимацију „Пећка патријаршија" са 166. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ питања са 167. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатке „Опроштајница грехова", „Реформација", „Пећка патријаршија" и „Обнова Пећке патријаршије" са 167. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Написати кратке реферате о појави протестантизма и Пећкој патријаршији.

Изглед табле

ХРИШЋАНСКА ЦРКВА У НОВОМ ВЕКУ

Реформација
- **Мартин Лутер**
- ***95 теза***
- **Протестантизам**

Противреформација
- **Одговор Рима на појаву протестантизма**
- **Нови редови – Језуити**

Верски сукоби
- **Пећка патријаршија**
- **Обнова 1557.**
- **Укидање 1766.**
- **Значај за веру и културу**
- **Цетињска и Карловачка митрополија**

Начин праћења ученичких постигнућа

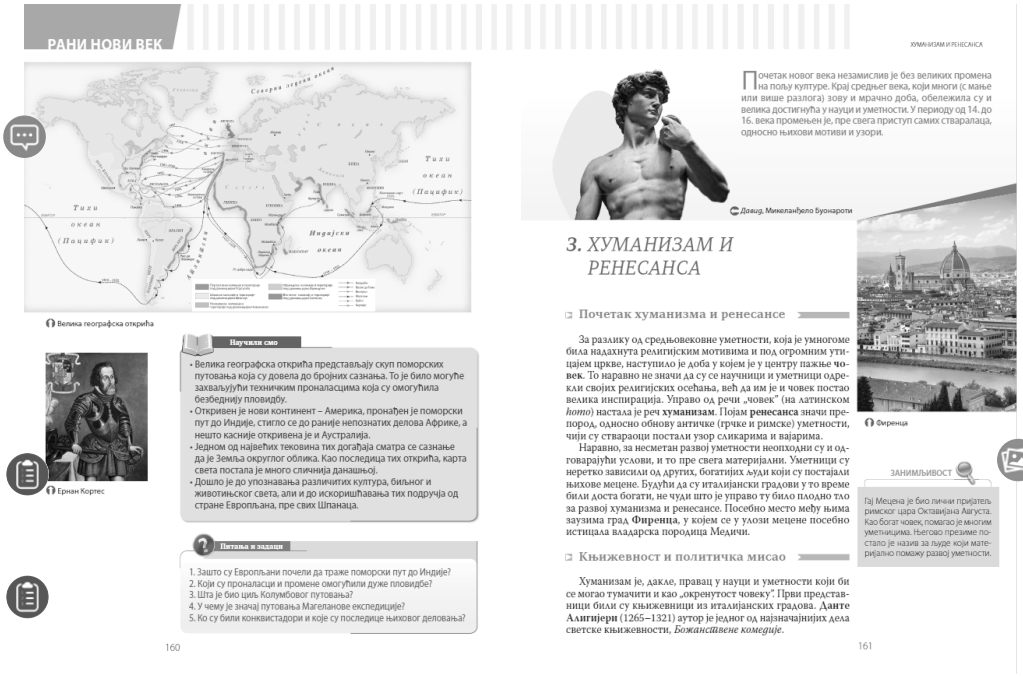
Евалуација часа

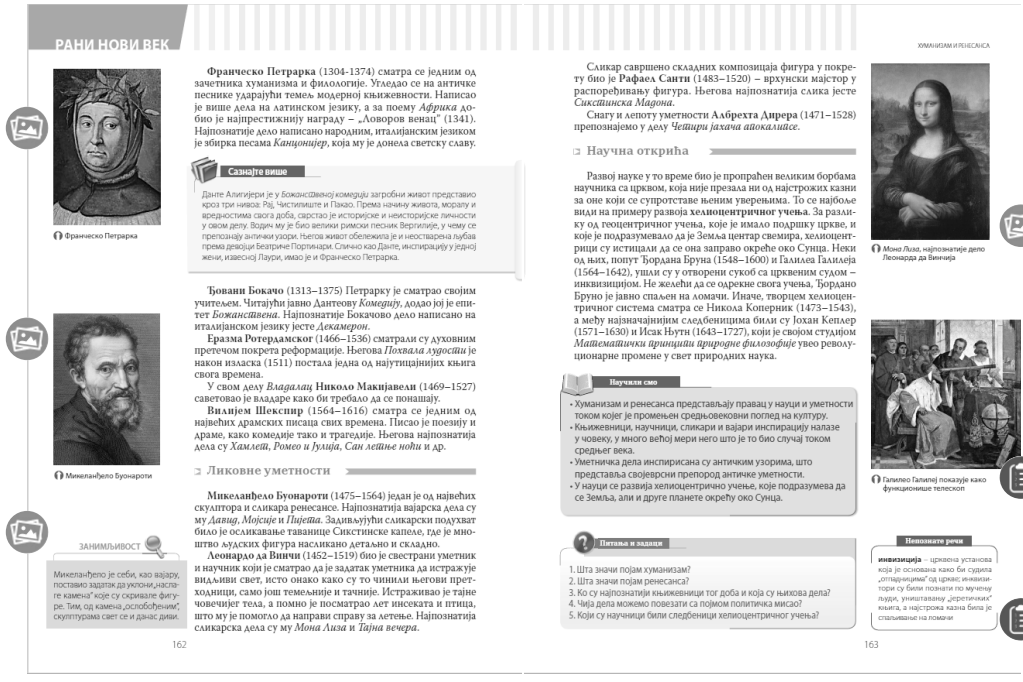
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**59.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Култура и религија у раном новом веку**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о новом правцу у уметности и науци (хуманизам и ренесанса), појави нове вере (протестантизам) и улози Пећке патријаршије у верском и културном животу срба под османском влашћу.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Хуманизам, ренесанса, окренутост човеку, препород, књижевност хуманизма, политичка мисао, уметност ренесансе, хелиоцентрични систем, реформација, Мартин Лутер, протестантизам, пртивреформација, Језиуити, верски сукоби, Пећка патријаршија (обнов, укидање), Цетињска митрополија, Карловачка митрополија.
Корелација	Српски језик, ликовна култура, верска настава, физика
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци: Хуманизам и ренесанса; Фиренца

Задатак: Аутори и њихова дела

Крај средњег и почетак новог века донели су нова искушења када је у питању Хришћанска црква. С једне стране, римокатолички запад упао је у кризу услед све очигледнијег недоличног понашања дела свештенства и одступања од основних хришћанских начела, док је, с друге стране, православље на истоку Европе (осим у Русији) услед османских освајања било сведено на другоразредну религију у односу на ислам.

Хришћански крст

Мартин Лутер

4. ХРИШЋАНСКА ЦРКВА У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ

Реформација и противреформација

Криза у Римокатоличкој цркви достигла је врхунац почетком 16. века. Део свештенства водио је живот који је био у супротности са оним што су проповедали као основне хришћанске врлине. Раскошан живот на штету нижих слојева и недолично понашање додатно су подстакли критике све већег броја учених људи (унутар саме цркве), који су били незадовољни и самим богослужењем, за које су сматрали да је умногоме одступило од основа – *Светог писма*. Поред тога, богослужења, али и сама *Библија* били су на, народу непознатом, латинском језику. На све то надовезала се и продаја **опроштајница грехова**, којом су богатији људи могли да „очисте" своју прошлост. Наиме, уместо искреног покајања, које прописује изворно хришћанство, пут до искупљења сведен је на куповину документа који се другачије звао **индулгенција**.

Лутерових 95 теза

За професора теологије у немачком граду Витенбергу **Мартина Лутера** била је то кап која је прелила чашу. Лутер је 1517. године саставио списак од **95 теза**, у којима је написао шта све сматра погрешним у Римокатоличкој цркви и окачио га на врата катедрале у Витенбергу. Сазнавши за то, папа га је искључио из цркве. Папски документ о анатемисању Лутер је јавно спалио на тргу, чиме је јасно показао шта мисли о томе, директно напавши ауторитет папе, до тада неприкосновен. На тај начин почео је покрет који ће довести до раскола унутар Римокатоличке цркве.

Иако Лутер у почетку није имао жељу да створи нову веру, већ да обнови постојећу, различита тумачења довела су до велике поделе међу самим верницима. Основна идеја била је повратак *Светом писму* као темељу вероучења. Његови следбеници названи су **протестанти**, а нова вера **протестантизам**. Она се брзо ширила и ван граница Немачког царства и стекла присталице у готово свим државама римокатоличког света, изузимајући Италију и Шпанију.

Врх Римокатоличке цркве није могао мирно да посматра како јој милиони верника прелазе у протестанте. И сами свесни да је међу Лутеровим тезама било истине, почели су „прочишћење изнутра", током којег су, између осталог, недолични свештеници искључени из цркве. Тај покрет назван је **противреформација** и представља одговор Римокатоличке цркве на појаву протестантизма. Основани су и нови црквени редови, од којих је највећи утицај имало **Друштво Исусово** (**језуити**).

Сазнајте више

Осим присталица самог Лутера који су се звали Лутерани, наставље су и друге варијанте протестантизма од којих су најзначајнији Калвинисти и Англиканци.

ЗАНИМЉИВОСТ

Ред језуита, који је основао Шпанац Игнацио Лојола, током времена је постао изузетно утицајан, чак и на појединим европским дворовима. Друштво Исусово је данас најмногољуднији ред те врсте у свету.

Верски сукоби

Постојање различитих вера у појединим државама довело је и до верских сукоба. Они су најпре захватили Немачку, која је била подељена на читав низ засебних, већих и мањих држава. Цар Карло V покушао је да **миром у Аугзбургу**, 1555. године, стави тачку на сукобе, поштујући принцип по коме ће се у свакој држави поштовати вера којој припада њен локални владар. У Француској је током чувене **Вартоломејске ноћи**, 1572. године, побијено око 4000 хугенота (француских протестаната). Свакако највећи верски сукоб био је **Тридесетогодишњи рат** (1618–1648), који је захватио неколико европских земаља. Управо по завршетку тог рата, **Вестфалским миром**, 1648. године, протестантизам је признат као вера и сукоби су престали.

Сазнајте више

Прогони вештица били су врло заступљени у време верских сукоба. Ова пракса имала је дугу традицију, још из средњег века, а постојали су и одговарајући закони против вештичарења. Оптуживање за ширење јеретичког учења, многе жене широм Европе осуђивале су на смрт и то по правилу спаљивањем на ломачи. Наиме, сматрало се да је то једини начин да се душа жртве ослободи ђавола који ју је запосео. Остаци спаљене особе обично би били разбацани по Губримшу. У време Тридесетогодишњег рата прогони вештица однели су велики број живота у Немачкој.

Вартоломејска ноћ

Српска православна црква

Иако падом деспотовине под власт Османлија 1459. године Српска патријаршија није одмах укинута, она је временом престала да постоји. У тешком периоду, током кога су бројни храмови уништени, или им је промењена намена, контролу над српским епископијама преузела је Охридска архиепископија. Поред организационих проблема, посебну потешкоћу представљала је чињеница да су црквени обреди служени на, народу неразумљивом, грчком језику.

Пећка патријаршија

Године 1557. стекли су се услови да се обнови Српска црква, под називом **Пећка патријаршија**, у чему је битну улогу одиграо **Мехмед Паша Соколовић**, будући велики везир Османског царства. И сам српског порекла, издејствовао је код султана Сулејмана Величанственог дозволу да обнови патријаршију, од које би и само Османско царство имало користи. Наиме, Турцима је то одговарало због лакшег прикупљања пореза, јер су сматрали да ће народ бити дисциплинованији у измирењу обавеза ако се то обавља под окриљем цркве. Поред тога, Османлијама је због даљих освајања у Европи одговарала стабилна ситуација у областима у којима је живело српско становништво. Територија под управом Пећке патријаршије била је изузетно велика (већа и од Цариградске) – од, Будима на северу до Македоније на југу. Окупљала је сав српски народ, чувала његову средњовековну државну традицију и старала се о његовом јединству.

Мехмед-паша Соколовић

Патријарха и епископе бирао је црквени сабор, а потврђивао их је султан уз узимање новчане надокнаде. Од тог периода, црква је имала и извесну судску власт, односно пресуђивала је у брачним и још неким мање важним спровима.

Обнављање патријаршије, уз неоспорну корист за саму цркву и верике, дало је огроман допринос очувању српске културе. Оживеле су преписивачке школе при манастирима, у којима је било могуће стећи макар најосновније образовање. Није претерано рећи да је управо црква дала огроман допринос очувању културе и националне свести.

Чињеница да је црква подржавала учешће српских устаника у ратовима против Османског царства, те да су патријарси предводили две велике сеобе Срба, како би се избегле одмазде, довела је до тога да Османлије изгубе поверење у Пећку патријаршију. На место патријарха довођени су Грци, све док патријаршија није **укинута 1766.** године. Након тога, бригу о српским епископијама преузеле су Цетињска и Карловачка митрополија. Прва је окупљала Србе у Османском царству, а друга у Хабзбуршкој монархији.

Непознате речи

велики везир – највиши чиновник у Османском царству
епископија – црквена област под управом епископа
митрополија – црквена област под управом митрополита која може обухватати више епископија

Верске поделе у Европи

У којим се деловима Европе протестантизам највише рашириo?

Научили смо

- Током 16. века криза у Римокатоличкој цркви довела је до појаве нове вере – протестантизма, чији је творац Мартин Лутер. Тај покрет, који се ширио у бројним земљама назван је реформација.
- Као одговор на ту појаву, Римокатоличка црква кренула је у унутрашње „чишћење", које је названо противреформација.
- Српска православна црква обновљена је 1557. године, под називом Пећка патријаршија.
- После укидања патријаршије, 1766. године, бригу о српским епископијама преузеле су Цетињска и Карловачка митрополија.

Питања и задаци

1. Ко је био Мартин Лутер?
2. Шта је противреформација?
3. Које године је обновљена, а које укинута Пећка патријаршија?
4. У чему је све био њен значај?

Задаци: Опроштајница грехова; Реформација

Задаци: Пећка патријаршија; Обнова Пећке патријаршије

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Шта значи појам хуманизам?
2. Шта значи појам ренесанса?
3. Ко су најпознатији књижевници тог доба и која су њихова дела?
4. Чија дела можемо повезати са појмом политичка мисао?
5. Који су научници били следбеници хелиоцентричног учења?
6. Ко је био Мартин Лутер?
7. Шта је противреформација?
8. Које године је обновљена, а које укинута Пећка патријаршија?
9. У чему је све био њен значај?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 163. и 167. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Прилоком провере знања, наставник користи задатке „Хуманизам и ренесанса", „Фиренца" и „Аутори и њихова дела" са 163. стране, као и задатке „Опроштајница грехова", „Реформација", „Пећка патријаршија" и „Обнова Пећке патријаршије" са 167. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити презентацију о културним и верским променама почетком новог века.

Изглед табле

КУЛТУРА И РЕЛИГИЈА У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ

Хуманизам и ренесанса
Књижевност и политичка мисао – писци и дела
Ликовне уметности – уметници и дела
Наука – хелиоцентрично учење
Реформација
- **Мартин Лутер**
- **Протестантизам**

Противреформација
- **Одговор Рима**
- **Нови црквени редови**

Верски сукоби
Пећка патријаршија
- **Обнова и укидање**
- **Значај за веру и културу**
- **Цетињска и Карловачка митрополија**

Начин праћења ученичких постигнућа

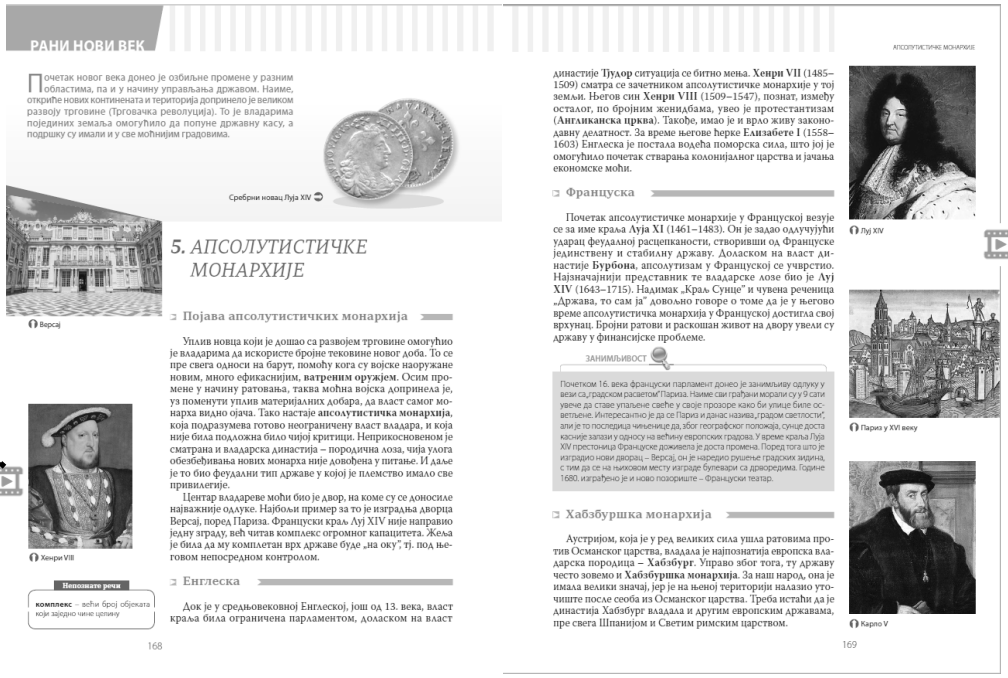
Евалуација часа

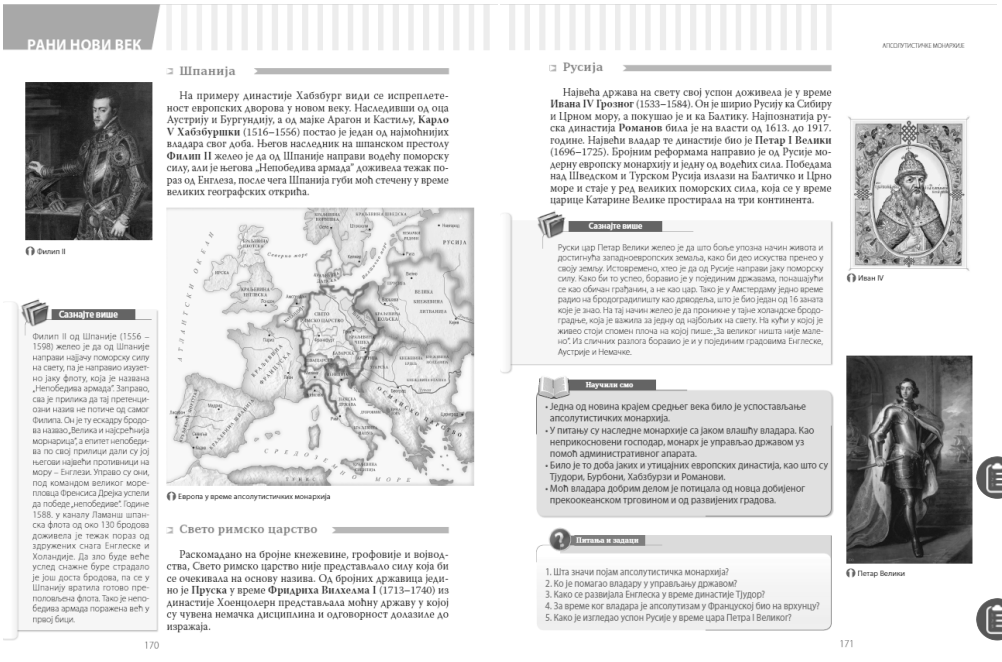
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**60.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Апсолутистичке монархије**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са успостављањем облика владавине који се зове апсолутистичка монархија и примерима из Западне Европе.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Апсолутистичка монархија, двор, династија, административни апарат, чиновници, Енглеска, Тјудори, Француска, Бурбони.
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ НОВИ ВЕК
Почетак новог века донео је озбиљне промене у разним областима, па и у начину управљања државом. Наиме, открића нових континената и територија допринело је великом развоју трговине (Трговачка револуција). То је владарима појединих земаља омогућило да попуне државну касу, а подршку су имали и у све моћнијим градовима.
Сребрни новац Луја XIV
Версај
5. АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ
Појава апсолутистичких монархија
Утицај новца који је дошао са развојем трговине омогућио је владарима да искористе бројне тековине новог доба. То се пре свега односи на барут, помоћу кога су војске наоружане новим, много ефикаснијим, ватреним оружјем. Осим промене у начину ратовања, таква моћна војска допринела је, уз поменути утицај материјалних добара, да власт самог монарха видно ојача. Тако настаје апсолутистичка монархија, која подразумева готово неограничену власт владара, и која није била подложна било чијој критици. Неприкосновеном је сматрана и владарска династија – породична лоза, чија улога обезбеђивања нових монарха није довођена у питање. И даље је то био феудални тип државе у којој је племство имало све привилегије.
Центар владареве моћи био је двор, на коме су се доносиле најважније одлуке. Најбољи пример за то је изградња дворца Версај, поред Париза. Француски краљ Луј XIV није направио једну зграду, већ читав комплекс огромног капацитета. Жеља је била да му комплетан врх државе буде „на оку", тј. под његовом непосредном контролом.
Филм: Апсолутистичке монархије
Хенри VIII
Непознате речи
комплекс – већи број објеката који заједно чине целину
Енглеска
Док је у средњовековној Енглеској, још од 13. века, власт краља била ограничена парламентом, доласком на власт
168
АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ
династије Тудор ситуација се битно мења. Хенри VII (1485–1509) сматра се зачетником апсолутистичке монархије у тој земљи. Његов син Хенри VIII (1509–1547), познат, између осталог, по бројним женидбама, увео је протестантизам (Англиканска црква). Такође, имао је и врло живу законодавну делатност. За време његове кћерке Елизабете I (1558–1603) Енглеска је постала водећа поморска сила, што јој је омогућило почетак стварања колонијалног царства и јачања економске моћи.
Француска
Почетак апсолутистичке монархије у Француској везује се за име краља Луја XI (1461–1483). Он је задао одлучујући ударац феудалној расцепканости, створивши од Француске јединствену и стабилну државу. Доласком на власт династије Бурбона, апсолутизам у Француској се учврстио. Најзначајнији представник те владарске лозе био је Луј XIV (1643–1715). Надимак „Краљ Сунце" и чувена реченица „Држава, то сам ја" довољно говоре о томе да је у његово време апсолутистичка монархија у Француској достигла свој врхунац. Бројни ратови и раскошан живот на двору увели су државу у финансијске проблеме.
ЗАНИМЉИВОСТ
Почетком 16. века француски парламент донео је занимљиву одлуку у вези са градском расветом Париза. Наиме сви грађани морали су у 9 сати увече да ставе упаљене свеће у своје прозоре како би улице биле осветљене. Интересантно је да се Париз и данас назива „градом светлости", али је то последица чињенице да, због географског положаја, сунце доста касније залази у односу на већину европских градова. У време краља Луја XIV престоница Француске доживела је доста промена. Поред тога што је изградио нови дворац – Версај, он је наредио рушење градских зидина, с тим да се на њиховом месту изграде булевари са дрворедима. Године 1680. изграђено је и ново позориште – Француски театар.
Филм: Луј XIV
Луј XIV
Париз у XVI веку
Хабзбуршка монархија
Аустријом, која је у ред великих сила ушла ратовима против Османског царства, владала је најпознатија европска владарска породица – Хабзбург. Управо због тога, ту државу често зовемо и Хабзбуршка монархија. За наш народ, она је имала велики значај, јер је на њеној територији налазио уточиште после сеоба из Османског царства. Треба истаћи да је династија Хабзбург владала и другим европским државама, пре свега Шпанијом и Светим римским царством.
Карло V
169

РАНИ НОВИ ВЕК
Филип II
Сазнајте више
Филип II од Шпаније (1556 – 1598) желео је да од Шпаније направи најјачу поморску силу на свету, па је направио изузетно јаку флоту, која је названа „Непобедива армада". Заправо, сва је прилика да тај претенциозан назив не потиче од самог Филипа. Он је ту ескадру бродова назвао „Велика и најсветлија морнарица", а епитет непобедива по свој прилици дали су јој његови највећи противници на мору – Енглези. Управо су они, под командом великог морепловца Френсиса Дрејка успели да победе „непобедиве". Године 1588. у каналу Ламанш шпанска флота од око 130 бродова доживела је тежак пораз од здружених снага Енглеске и Холандије. Да зло буде веће услед снажне буре страдало је још доста бродова, па се у Шпанију вратила готово преполовљена флота. Тако је непобедива армада поражена већ у првој бици.
Шпанија
На примеру династије Хабзбург види се испреплетеност европских дворова у новом веку. Наследивши од оца Аустрију и Бургундију, а од мајке Арагон и Кастиљу, Карло V Хабзбуршки (1516–1556) постао је један од најмоћнијих владара свог доба. Његов наследник на шпанском престолу Филип II желео је да од Шпаније направи водећу поморску силу, али је његова „Непобедива армада" доживела тежак пораз од Енглеза, после чега Шпанија губи моћ стечену у време великих географских открића.
Европа у време апсолутистичких монархија
Свето римско царство
Раскомадано на бројне кнежевине, грофовије и војводства, Свето римско царство није представљало силу која би се очекивала на основу назива. Од бројних државица једини је Пруска у време Фридриха Вилхелма I (1713–1740) из династије Хоенцолерн представљала моћну државу у којој су чувена немачка дисциплина и одговорност долазиле до изражаја.
170
АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ
Русија
Највећа држава на свету свој успон доживела је у време Ивана IV Грозног (1533–1584). Он је ширио Русију ка Сибиру и Црном мору, а покушао је и ка Балтику. Најпознатија руска династија Романов била је на власти од 1613. до 1917. године. Највећи владар те династије био је Петар I Велики (1696–1725). Бројним реформама направио је од Русије модерну европску монархију и једну од водећих сила. Победама над Шведском и Турском Русија излази на Балтичко и Црно море и стаје у ред великих поморских сила, која се у време царице Катарине Велике простирала на три континента.
Сазнајте више
Руски цар Петар Велики желео је да што боље упозна начин живота и достигнућа западноевропских земаља, како би део искуства пренео у своју земљу. Истовремено, хтео је да од Русије направи јаку поморску силу. Како би то успео, боравио је у појединим државама, покушавајући се као обичан грађанин, а не као цар. Тако је у Амстердаму једно време радио на бродоградилишту као дрводеља, што је био један од 16 заната које је знао. На тај начин желео је да упозна и тајне холандске бродоградње, која је важила за једну од најбољих на свету. На кући у којој је живео стоји спомен плоча на којој пише: „За великог ниште није мало". Из сличних разлога боравио је и у појединим градовима Енглеске, Аустрије и Немачке.
Иван IV
Научили смо
- Једна од новина крајем средњег века било је успостављање апсолутистичких монархија.
- У питању су наследне монархије са јаком влашћу владара. Као неприкосновени господар, монарх је управљао државом уз помоћ административног апарата.
- Било је то доба јаких и утицајних европских династија, као што су Тудори, Бурбони, Хабзбурзи и Романови.
- Моћ владара добрим делом је потицала од новца добијеног прекоокеанском трговином и од развијених градова.
Питања и задаци
1. Шта значи појам апсолутистичка монархија?
2. Ко је помагао владару у управљању државом?
3. Како се развијала Енглеска у време династије Тудор?
4. За време ког владара је апсолутизам у Француској био на врхунцу?
5. Како је изгледао успон Русије у време цара Петра I Великог?
Петар Велики
Задатак: Владари и династије
171

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о апсолутистичким монархијама.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 167. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 168. стране.

У уводном делу часа, ученици треба да реше задатке „Опроштајница грехова", „Реформација", „Пећка патријаршија" и „Обнова Пећке патријаршије" са 167. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Појава апсолутистичких монархија, Енглеска и Француска

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Наследне монархије са јаком влашћу владара.
- Уз помоћ новца од градова и прекоокеанских земаља владари су опремали војску ватреним оружјем и били много моћнији од феудалаца.
- Владар је управљао државом уз помоћ административног апарата.
- Владарев двор био је центар моћи (Версај).
- Владарев апсолутизам био је ограничен од стране Парламента.
- Хенри VII Тјудор (1485–1509) – Почетак апсолутистичке монархије.
- Хенри VIII уводи протестантизам (Англиканска црква).
- Елизабета I Енглеска постаје водећа економска сила.
- Луј XI (146 –1483) – Почетак апсолутистичке монархије.
- Луј XIV (1643–1715) – Врхунац апсолутистичке монархије. Бројни ратови и расипништво довели до финансијских проблема.

Приликом излагања о првим апсолутистичким монархијама, наставник упућује ученике да погледају слике са 168. и 169. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Занимљивости* са 169. стране уџбеника. Том приликом, наставник објашњава непознати појам који се налази на 168. страни. На крају главног дела часа наставник треба да упути ученике да погледају карту са 170. стране и да на њој пронађу Енглеску и Француску.

У главном делу часа ученицима треба приказати филм „Апсолутистичке монархије" са 168. стране, а затим филм „Луј XIV" са 169. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ прва четири питања са 171. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа ученици треба да реше задатак „Владари и династије" са 171. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Направити кратке родослове за династије Тјудор и Бурбон.

Изглед табле

АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ

Наследна монархија (владарска династија)
Јачање моћи владара
Административни апарат (чиновници)
Енглеска
Династија Тјудор
- **Хенри VII**
- **Хенри VIII**
- **Елизабета I**

Француска
- **Луј XI**
- **Луј XIV (династија Бурбон)**

Начин праћења ученичких постигнућа

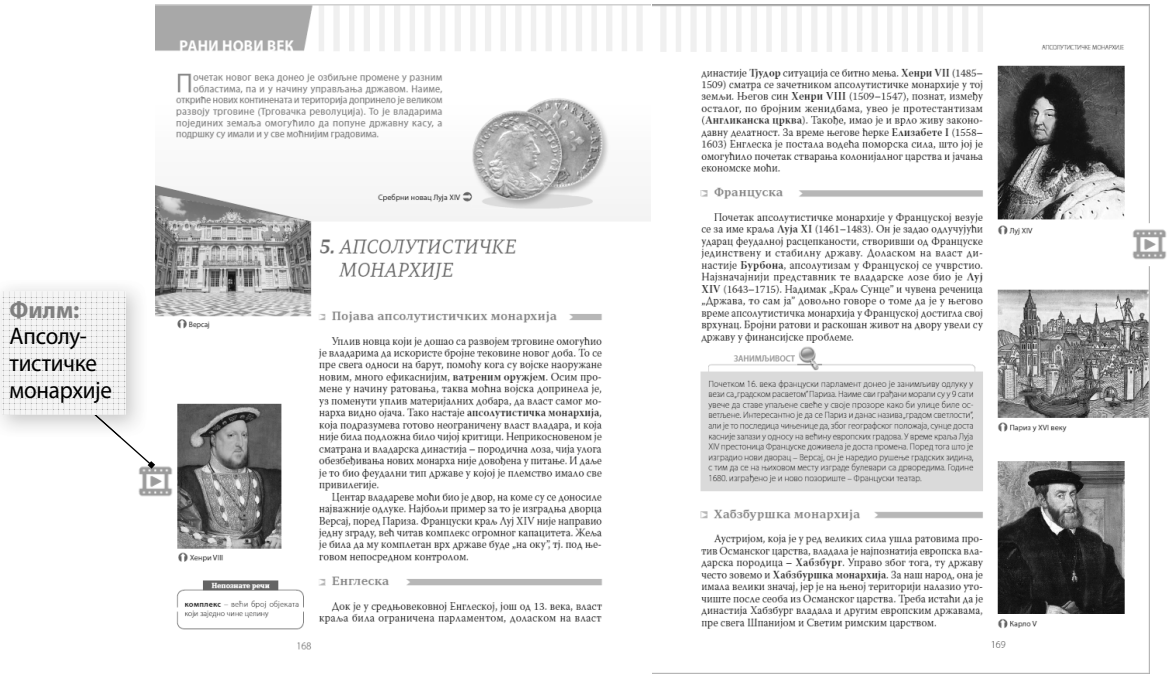
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**61.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Апсолутистичке монархије**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са историјом других европских држава у време апсолутистичких монархија.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву

Кључни појмови	Хабзбуршка монархија, Аустрија, Шпанија, Свето римско царство, Русија, династије Хабзбург и Романов.
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ НОВИ ВЕК

Почетак новог века донео је озбиљне промене у разним областима, па и у начину управљања државом. Наиме, открића нових континената и територија допринело је великом развоју трговине (Трговачка револуција). То је владарима појединих земаља омогућило да попуне државну касу, а подршку су имали и у све моћнијим градовима.

Сребрни новац Луја XIV

Версај

5. АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ

Појава апсолутистичких монархија

Уплив новца који је дошао са развојем трговине омогућио је владарима да искористе бројне тековине новог доба. То се пре свега односи на барут, помоћу кога су војске наоружане новим, много ефикаснијим, **ватреним оружјем**. Осим промене у начину ратовања, таква моћна војска допринела је, уз поменути упив материјалних добара, да власт самог монарха видно ојача. Тако настаје **апсолутистичка монархија**, која подразумева готово неограничену власт владара, и која није била подложна било чијој критици. Неприкосновеном је сматрана и владарска династија – породична лоза, чија улога обезбеђивања нових монарха није довођена у питање. И даље је то био феудални тип државе у којој је племство имало све привилегије.

Центар владареве моћи био је двор, на коме су се доносиле најважније одлуке. Најбољи пример за то је изградња дворца Версај, поред Париза. Француски краљ Луј XIV није направио једну зграду, већ читав комплекс огромног капацитета. Жеља је била да му комплетан врх државе буде „на оку", тј. под његовом непосредном контролом.

Филм: Апсолутистичке монархије

Хенри VIII

Непознате речи

комплекс – већи број објеката који заједно чине целину

Енглеска

Док је у средњовековној Енглеској, још од 13. века, власт краља била ограничена парламентом, доласком на власт

династије **Тудор** ситуација се битно мења. **Хенри VII** (1485–1509) сматра се зачетником апсолутистичке монархије у тој земљи. Његов син **Хенри VIII** (1509–1547), познат, између осталог, по бројним женидбама, увео је протестантизам (**Енглеканска црква**). Такође, имао је и врло живу законодавну делатност. За време његове кћерке **Елизабете I** (1558–1603) Енглеска је постала водећа поморска сила, што јој је омогућило почетак стварања колонијалног царства и јачања економске моћи.

Француска

Почетак апсолутистичке монархије у Француској везује се за име краља **Луја XI** (1461–1483). Он је задао одлучујући ударац феудалној расцепканости, створивши од Француске јединствену и стабилну државу. Доласком на власт династије **Бурбона**, апсолутизам у Француској се учврстио. Најзначајнији представник те владарске лозе био је **Луј XIV** (1643–1715). Надимак „Краљ Сунце" и чувена реченица „Држава, то сам ја" довољно говоре о томе да је у његово време апсолутистичка монархија у Француској достигла свој врхунац. Бројни ратови и раскошан живот на двору увели су државу у финансијске проблеме.

ЗАНИМЉИВОСТ

Почетком 16. века француски парламент донео је занимљиву одлуку у вези са градском расветом Париза. Наиме сви грађани морали су у 9 сати увече да ставе упаљене свеће у своје прозоре како би улице биле осветљене. Интересантно је да се Париз и данас назива „градом светлости", али је то последица чињенице да, због географског положаја, сунце доста касније залази у односу на већину европских градова. У време краља Луја XIV престоница Француске доживела је доста промена. Поред тога што је изградио нови дворац – Версај, он је наредио рушење градских зидина, с тим да се на њиховом месту изграде булеварі са дрворедима. Године 1680. изграђено је иново позориште – француски театар.

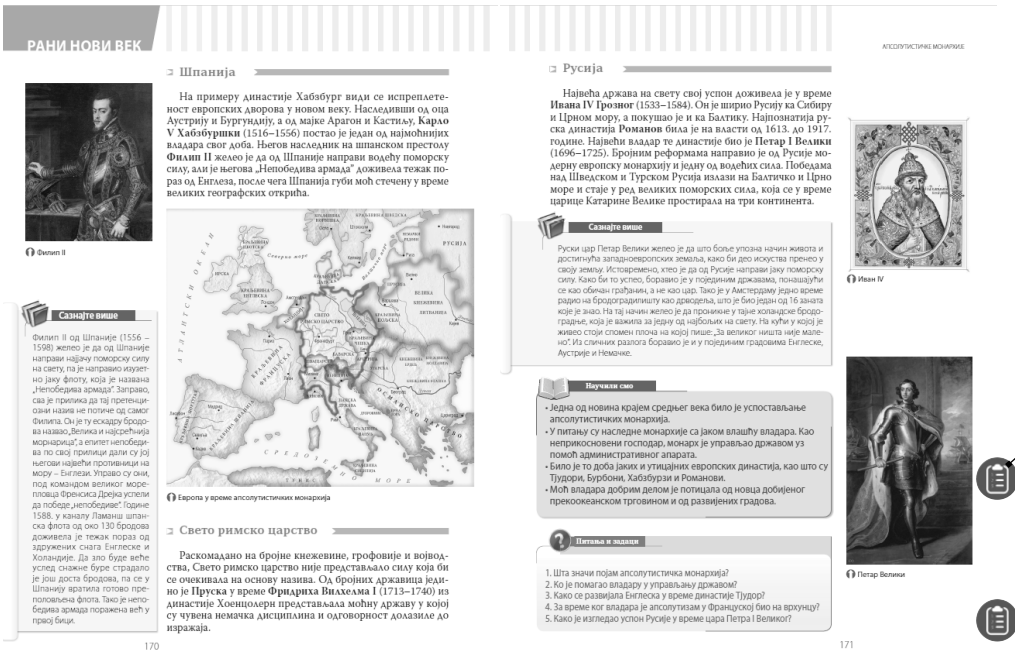
Хабзбуршка монархија

Аустријом, која је у ред великих сила ушла ратовима против Османског царства, владала је најпознатија европска владарска породица – **Хабзбург**. Управо због тога, ту државу често зовемо и **Хабзбуршка монархија**. За наш народ, она је имала велики значај, јер је на њеној територији налазио уточиште после себа из Османског царства. Треба истаћи да је династија Хабзбург владала и другим европским државама, пре свега Шпанијом и Светим римским царством.

Луј XIV

Париз у XVI веку

Карло V

РАНИ НОВИ ВЕК

Шпанија

На примеру династије Хабзбург види се испреплетеност европских дворова у новом веку. Наследивши од оца Аустрију и Бургундију, а од мајке Арагон и Кастиљу, **Карло V Хабзбуршки** (1516–1556) постао је један од најмоћнијих владара свог доба. Његов наследник на шпанском престолу **Филип II** желео је да од Шпаније направи водећу поморску силу, али је његова „Непобедива армада" доживела тежак пораз од Енглеза, после чега Шпанија губи моћ стечену у време великих географских открића.

Филип II

Европа у време апсолутистичких монархија

Сазнајте више

Филип II од Шпаније (1556 – 1598) желео је да од Шпаније направи најјачу поморску силу на свету, па је направио изузетно јаку флоту, која је названа „Непобедива армада". Заправо, сва је прилика да тај претенциозни назив не потиче од самог Филипа. Он је ту ескадру бродова назвао „Велика и најсрећнија морнарица", а епитет непобедива по свој прилици дали су јој његови највећи противници на мору – Енглези. Управо су они, под командом великог морепловца Френсиса Дрејка успели да победе „непобедиве". Године 1588. у каналу Ламанш шпанска флота од око 130 бродова доживела је тежак пораз од здружених снага Енглеске и Холандије. Да зло буде веће услед снажне буре страдало је још доста бродова, па се у Шпанију вратила готово преполовљена флота. Тако је непобедива армада поражена већ у првој бици.

Свето римско царство

Раскомадано на бројне кнежевине, грофовије и војводства, Свето римско царство није представљало силу која би се очекивала на основу назива. Од бројних државица једино је **Пруска** у време **Фридриха Вилхелма I** (1713–1740) из династије Хоенцолерн представљала моћну државу у којој су чувена немачка дисциплина и одговорност долазиле до изражаја.

Русија

Највећа држава на свету свој успон доживела је у време **Ивана IV Грозног** (1533–1584). Он је ширио Русију ка Сибиру и Црном мору, а покушао је и ка Балтику. Најпознатија руска династија **Романов** била је на власти од 1613. до 1917. године. Највећи владар те династије био је **Петар I Велики** (1696–1725). Бројним реформама направио је од Русије модерну европску монархију и једну од водећих сила. Победама над Шведском и Турском Русија излази на Балтичко и Црно море и стаје у ред великих поморских сила, која се у време царице Катарине Велике простирала на три континента.

Сазнајте више

Руски цар Петар Велики желео је да што боље упозна начин живота и достигнућа западноевропских земаља, како би део искуства пренео у своју земљу. Истовремено, хтео је да од Русије направи јаку поморску силу. Како би то успео, боравио је у појединим државама, понашајући се као обичан грађанин, а не као цар. Тако је у Амстердаму једно време радио на бродоградилишту као дрводеља, што је био један од 16 заната које је знао. На тај начин желео је да проникне у тајне холандске бродоградње, која је важила за једну од најбољих на свету. На куће у којој је живео стоји спомен плоча на којој пише: „За великог ништа није мало". Из сличних разлога боравио је и у појединим градовима Енглеске, Аустрије и Немачке.

Иван IV

Научили смо

- Једна од новина крајем средњег века било је успостављање апсолутистичких монархија.
- У питању су наследне монархије са јаком влашћу владара. Као неприкосновени господар, монарх је управљао државом уз помоћ административног апарата.
- Било је то доба јаких и утицајних европских династија, као што су Тудори, Бурбони, Хабзбурзи и Романови.
- Моћ владара добрим делом је потицала од новца добијеног прекоокеанском трговином и од развијених градова.

Питања и задаци

1. Шта значи појам апсолутистичка монархија?
2. Ко је помагао владару у управљању државом?
3. Како се развијала Енглеска у време династије Тудор?
4. За време ког владара је апсолутизам у Француској био на врхунцу?
5. Како је изгледао успон Русије у време цара Петра I Великог?

Петар Велики

Задаци: Свето римско царство; Аустријска династија

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави прва четири питања са 171. стране уџбеника.

У уводном делу часа ученици треба да реше задатак „Владари и династије" са 171. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Хабзбуршка монархија, Шпанија, Свето римско царство и Русија

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Постала је велика сила после ратова са Турцима.
- Велики значај за наш народ због себа.
- Настала уједињењем краљевстава Арагона и Кастиље.
- Карло V (1516–1556) – Краљ Шпаније и цар Светог римског цартсва.
- Био је један од најјачих владара свог доба
- У врме Филипа II Шпанија доживљава пораз од Енглеске и губи своје место међу великим силама.
- Немачко царство је било подељено на низ мањих држава и градова.
- Најјача немачка држава била је Пруска у време Фридриха Вилхелма I.
- Успон у време Ивана IV Грозног (1533–1584). Ширио је државу ка Сибиру и Црном мору.
- Од 1613. до 1917. на власти је династија Романов.
- Петар I Велики (1696–1725) – Русија постаје модерна европска монархија.
- Победама над Шведском и Турском Русија излази на Балтичко и Црно море.
- Русија стиже до Аљаске и постаје једна од најјачих сила.

Приликом излагања о апсолутистичким монархијама, наставник упућује ученике да погледају слике са 169, 170. и 171. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 170. стране, а затим и текст из исте апаратуре са 171. стране.

У главном делу часа ученицима треба приказати филм „Апсолутистичке монархије" са 168. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последњег питања са 171. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа ученици треба да реше задатке „Свето римско царство" и „Аустријска династија" са 171. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Направити кратак родослов династија Хабзбург и Романов.

Изглед табле

АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ

Хабзбуршка монархија (Аустрија)
Шпанија
- **Карло V**
- **Филип II**

Свето римско царство (Пруска)
Русија
- **Иван IV Грозни**
- **Петар I Велики (династија Романов)**

Начин праћења ученичких постигнућа

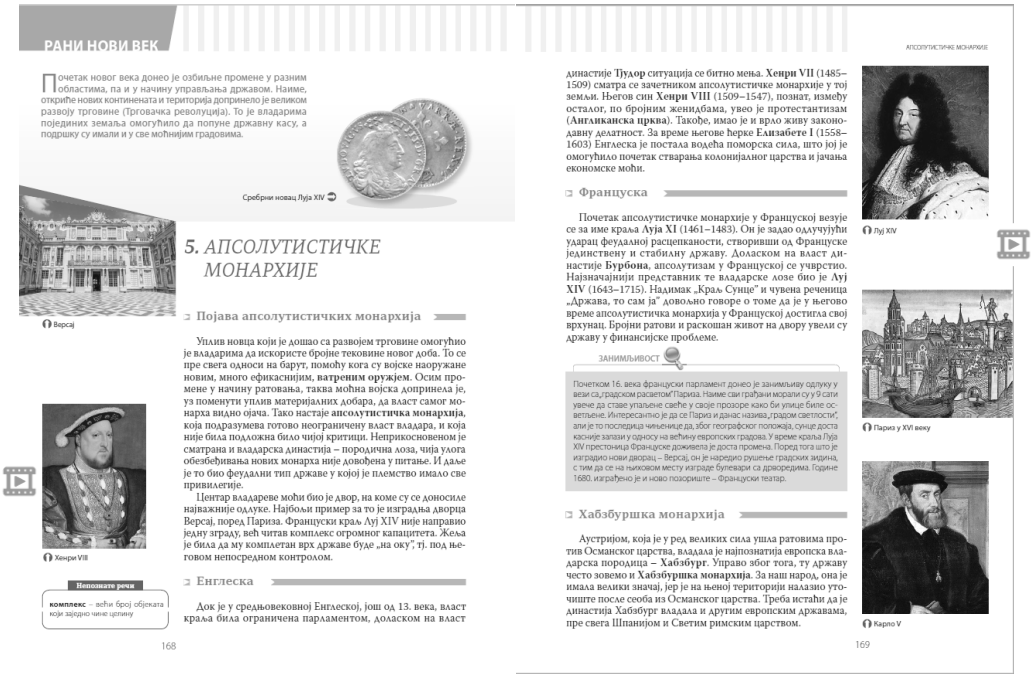
Евалуација часа

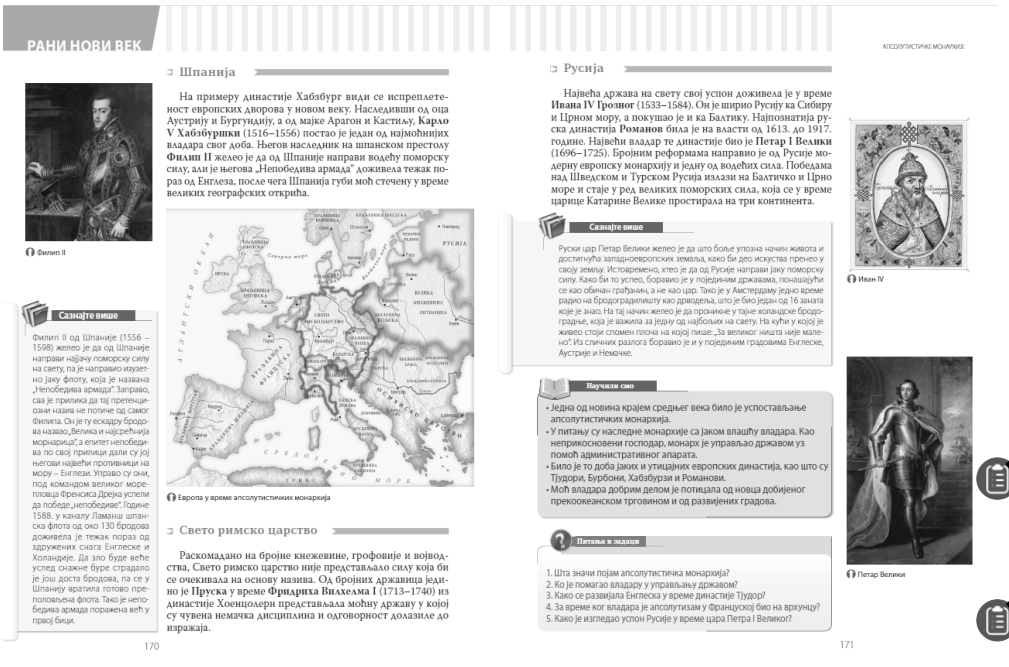
ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**62.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Апсолутистичке монархије**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о апсолутистичким монархијама у периоду раног новог века.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву

Кључни појмови	Апсолутистичка монархија, двор, династија, административни апарат, чиновници, Енглеска, Тјудори, Француска, Бурбони, Хабзбуршка монархија, Аустрија, Шпанија, Свето римско царство, Русија, династије Хабзбург и Романов.
Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ НОВИ ВЕК
Почетак новог века донео је озбиљне промене у разним областима, па и у начину управљања државом. Наиме, откриће нових континената и територија допринело је великом развоју трговине (Трговачка револуција). То је владарима појединих земаља омогућило да попуне државну касу, а подршку су имали и у све моћнијим градовима.
Сребрни новац Луја XIV
Версај
5. АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ
Појава апсолутистичких монархија
Утицај новца који је дошао са развојем трговине омогућио је владарима да искористе бројне тековине новог доба. То се пре свега односи на барут, помоћу кога су војске наоружане новим, много ефикаснијим, ватреним оружјем. Осим промене у начину ратовања, таква моћна војска допринела је, уз поменути утицај материјалних добара, да власт самог монарха видно ојача. Тако настаје апсолутистичка монархија, која подразумева готово неограничену власт владара, и која није била подложна било чијој критици. Неприкосновеном је сматрана и владарска династија – породична лоза, чија улога обезбеђивања нових монарха није довођена у питање. И даље је то био феудални тип државе у којој је племство имало све привилегије.
Центар владареве моћи био је двор, на коме су се доносиле најважније одлуке. Најбољи пример за то је изградња дворца Версај, поред Париза. Француски краљ Луј XIV није направио једну зграду, већ читав комплекс огромног капацитета. Жеља је била да му комплетан врх државе буде „на оку", тј. под његовим непосредном контролом.
Хенри VIII
Непознате речи
комплекс – већи број објеката који заједно чине целину
Енглеска
Док је у средњовековној Енглеској, још од 13. века, власт краља била ограничена парламентом, доласком на власт
168
АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ
династије Тудор ситуација се битно мења. Хенри VII (1485–1509) сматра се зачетником апсолутистичке монархије у тој земљи. Његов син Хенри VIII (1509–1547), познат, између осталог, по бројним женидбама, увео је протестантизам (Англиканска црква). Такође, имао је и врло живу законодавну делатност. За време његове ћерке Елизабете I (1558–1603) Енглеска је постала водећа поморска сила, што јој је омогућило почетак стварања колонијалног царства и јачања економске моћи.
Француска
Почетак апсолутистичке монархије у Француској везује се за име краља Луја XI (1461–1483). Он је задао одлучујући ударац феудалној расцепканости, створивши од Француске јединствену и стабилну државу. Доласком на власт династије Бурбона, апсолутизам у Француској се учврстио. Најзначајнији представник те владарске лозе био је Луј XIV (1643–1715). Надимак „Краљ Сунце" и чувена реченица „Држава, то сам ја" довољно говоре о томе да је у његово време апсолутистичка монархија у Француској достигла свој врхунац. Бројни ратови и раскошан живот на двору увели су државу у финансијске проблеме.
Луј XIV
ЗАНИМЉИВОСТ
Почетком 16. века француски парламент донео је занимљиву одлуку у вези са градском расветом Париза. Наиме сви грађани морали су у 9 сати увече да ставе упаљене свеће у своје прозоре како би улице биле осветљене. Интересантно је да се Париз и данас назива „градом светлости", али је то последица чињенице да, због географског положаја, сунце доста касније залази у односу на већину европских градова. У време краља Луја XIV престоница Француске доживела је доста промена. Поред тога што је изградио нови дворац – Версај, он је наредио рушење градских зидина, с тим да се на њиховом месту изграде булевари са дрворедима. Године 1680. изграђено је и ново позориште – Француски театар.
Париз у XVI веку
Хабзбуршка монархија
Аустријом, која је у ред великих сила ушла ратовима против Османског царства, владала је најпознатија европска владарска породица – Хабзбург. Управо због тога, ту државу често зовемо и Хабзбуршка монархија. За наш народ, она је имала велики значај, јер је на њеној територији налазио уточиште после сеоба из Османског царства. Треба истаћи да је династија Хабзбург владала и другим европским државама, пре свега Шпанијом и Светим римским царством.
Карло V
169
```


РАНИ НОВИ ВЕК
Шпанија
На примеру династије Хабзбург види се испреплетеност европских дворова у новом веку. Наследивши од оца Аустрију и Бургундију, а од мајке Арагон и Кастиљу, Карло V Хабзбуршки (1516–1556) постао је један од најмоћнијих владара свог доба. Његов наследник на шпанском престолу Филип II желео је да од Шпаније направи водећу поморску силу, али је његова „Непобедива армада" доживела тежак пораз од Енглеза, после чега Шпанија губи моћ стечену у време великих географских открића.
Филип II
Сазнајте више
Филип II од Шпаније (1556 – 1598) желео је да од Шпаније направи најјачу поморску силу на свету, па је направио изузетно јаку флоту, која је названа „Непобедива армада". Заправо, сва је прилика да тај претенциозан назив не потиче од самог Филипа. Он је ту ескадру бродова назвао „Велика и најсрећнија морнарица", а епитет непобедива по свој прилици дали су јој његови највећи противници на мору – Енглези. Управо су они, под командом великог морепловца Френсиса Дрејка успели да победе „непобедиве". Године 1588. у каналу Ламанш шпанска флота од око 130 бродова доживела је тежак пораз од здружених снага Енглеске и Холандије. Да зло буде веће услед снажне буре страдало је још доста бродова, па се у Шпанију вратила готово преполовљена флота. Тако је непобедива армада поражена већ у првој бици.
Европа у време апсолутистичких монархија
Свето римско царство
Раскомадано на бројне кнежевине, грофовије и војводства, Свето римско царство није представљало силу која би се очекивала на основу назива. Од бројних државица једини је Пруска у време Фридриха Вилхелма I (1713–1740) из династије Хоенцолерн представљала моћну државу у којој су чувена немачка дисциплина и одговорност долазиле до изражаја.
170
АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ
Русија
Највећа држава на свету свој успон доживела је у време Ивана IV Грозног (1533–1584). Он је ширио Русију ка Сибиру и Црном мору, а покушао је и ка Балтику. Најпознатија руска династија Романов била је на власти од 1613. до 1917. године. Највећи владар те династије био је Петар I Велики (1696–1725). Бројним реформама направио је од Русије модерну европску монархију и једну од водећих сила. Победама над Шведском и Турском Русија излази на Балтичко и Црно море и стаје у ред великих поморских сила, која се у време царице Катарине Велике простирала на три континента.
Иван IV
Сазнајте више
Руски цар Петар Велики желео је да што боље упозна начин живота и достигнућа западноевропских земаља, како би део искуства пренео у своју земљу. Истовремено, хтео је да од Русије направи јаку поморску силу. Како би то успео, боравио је у појединим државама, понашајући се као обичан грађанин, а не као цар. Тако је у Амстердаму једно време радио на бродоградилишту као дрводеља, што је био један од 16 заната које је знао. На тај начин желео је да прикупи у тајне холандске бродоградње, која је важила за једну од најбољих на свету. На кући у којој је живео стоји спомен плоча на којој пише: „За великог ништа није мало". Из сличних разлога боравио је и у појединим градовима Енглеске, Аустрије и Немачке.
Научили смо
• Једна од новина крајем средњег века било је успостављање апсолутистичких монархија.
• У питању су наследне монархије са јаком влашћу владара. Као неприкосновени господар, монарх је управљао државом уз помоћ административног апарата.
• Било је то доба јаких и утицајних европских династија, као што су Тјудори, Бурбони, Хабзбурзи и Романови.
• Моћ владара добром делом је потицала од новца добијеног прекоокеанском трговином и од развијених градова.
Петар Великi
Питања и задаци
1. Шта значи појам апсолутистичка монархија?
2. Ко је помагао владару у управљању државом?
3. Како се развијала Енглеска у време династије Тјудор?
4. За време ког владара је апсолутизам у Француској био на врхунцу?
5. Како је изгледао успон Русије у време цара Петра I Великог?
171
```

Задаци: Свето римско царство; Аустријска династија

Задатак: Владари и династије

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Шта значи појам апсолутистичка монархија?
2. Ко је помагао владару у управљању државом?
3. Шта значи кад се каже да је двор био центар моћи?
4. Како се развијала Енглеска у време династије Тјудор?
5. За време ког владара је апсолутизам у Француској био на врхунцу?
6. Коју државу називамо Хабзбуршка монархија и зашто?
7. Ко су били најзначајнији шпански владари?
8. Која је немачка држава била најјача у Светом римском царству?
9. Како је изгледао успон Русије у време цара Петра I Великог?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 171. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања наставник користи задатке „Свето римско царство", „Аустријска династија" и „Владари и династије" са 171. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити презентацију о највећим владарима овог периода (Луј XIV, Петар I Велики и др.).

Изглед табле

АПСОЛУТИСТИЧКЕ МОНАРХИЈЕ

Владарска династија
Административни апарат
Енглеска
Династија Тјудор
Француска династија Бурбон
Хабзбуршка монархија
Шпанија
Свето римско царство
Русија

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

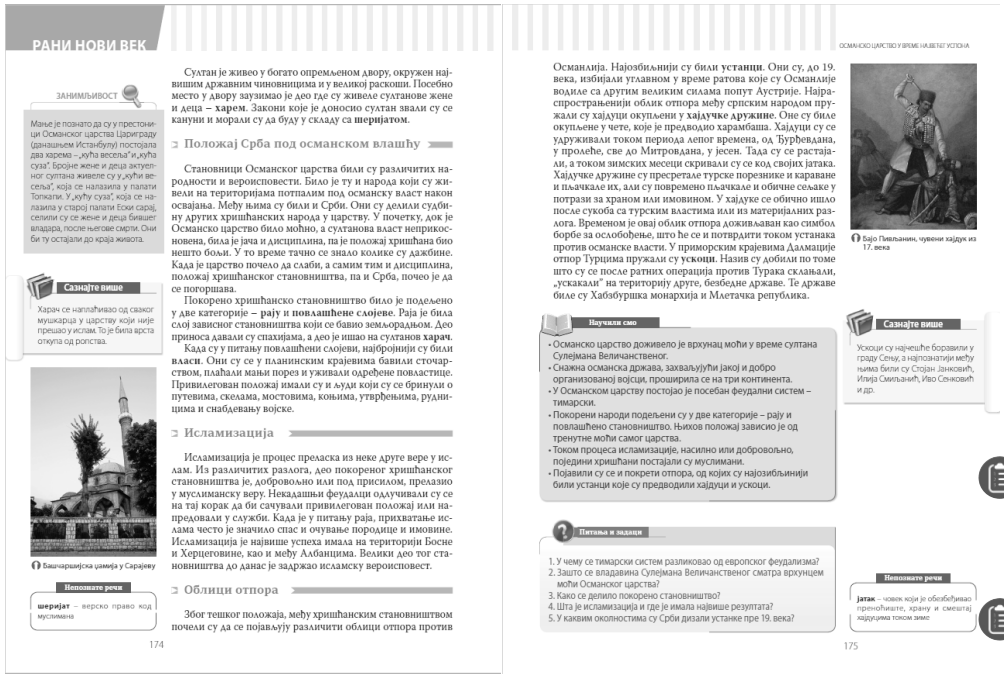
Час број:	**63.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Османско царство у време највећег успона**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са организацијом османске државе и освајањима у доба највећег успона.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Султан, порта, везири, Сулејман Величанствени, освајања, тимарски систем, територијална организација.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Галерија слика: Сулејман Величанствени

Задатак: Врхунац Османског царства; Хронологија Сулејманове владавине

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о Османском царству.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 171. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 172. стране.

У уводном делу часа, ученици треба да реше задатке „Свето римско царство", „Аустријска династија" и „Владари и династије" са 171. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Османска освајања

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Почетком 16. века шире своју власт на Блиском истоку (Селим I).
- **Сулејман Величанствени** (1520–1566) – врхунац моћи Османлија.
- Године 1521. Освојио Београд.
- Године 1526. Мохачка битка – поражена је Угарска.
- Године 1529. стиже до Беча, али га не осваја.
- Освојио је острва Родос, Кипар и Крит. Најјача сила на Средоземном мору.
- Током 17. века престају освајања.
- Слаби централна власт и дисциплина код спахија и јањичара.
- Велики бечки рат (1683–1699) – прекретница. Први пут (трајно) губе велике територије.

Приликом излагања о османским освајањима, наставник упућује ученике да погледају слике са 172. стране, као и карту са 173. стране уџбеника. Након тога, ученици треба да одговоре на питање:

1. У ком веку је Османско царство обухватало највећу територију?

У првој половини главног дела часа, ученицима треба приказати галерију слика „Сулејман Величанствени" са 172. стране мултимедијалног PDF-а.

Управљање државом и тимарски систем

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Турски феудални систем звао се **тимарски**.
- **Тимар** су добијале спахије (коњаници) за војну службу.
- На челу државе је **султан** – апсолутни господар.
- **Порта** – Влада; чине је **везири** (министри) на челу са великим везиром.
- Територија царства била је подељена на **беглербеглуке**, беглербеглуци на **санџаке**, а санџаци на **нахије**.

Приликом излагања о османском систему управе, наставник упућује ученике да погледају слику са 173. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текстове из апаратуре *Занимљивости* са 173. и 174. стране уџбеника. Том приликом, ученицима објашњава непознат појам који се налази на 174. страни.

У другој половини главног дела часа, ученици треба да реше задатак „Врхунац Османског царства" са 175. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ прва два питања са 175. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатак „Хронологија Сулејманове владавине" са 175. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Објаснити сличности и разлике између тимарског система и феудализма у европским државама.

Изглед табле

ОСМАНСКО ЦАРСТВО У ВРЕМЕ НАЈВЕЋЕГ УСПОНА

Турска освајања
- **Освајање Београда, Будима, Угарске, Родоса, Кипра и Крита**
- **Мохачка битка**
- **Опсада Беча**

Управљање државом
- **Тимарски систем**
- **Султанов двор**
- **Порта са везирима**
- **Беглербеглуци, санџаци, нахије**

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**64.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Османско царство у време највећег успона (положај Срба)**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са положајем Срба у Османском царству, исламизацијом и облицима отпора.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Раја, повлашћени слојеви, харач, исламизација, хајдуци, ускоци, устанци.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Османско царство током 16. века доживљава свој врхунац. Уз помоћ снажне војске, коју је красила велика дисциплина, створиће државу која се простирала на три континента. Захваљујући исламизацији покореног становништва, Турци су у Европу донели своју културу и начин живота.

Сулејман Величанствени

Мохачка битка

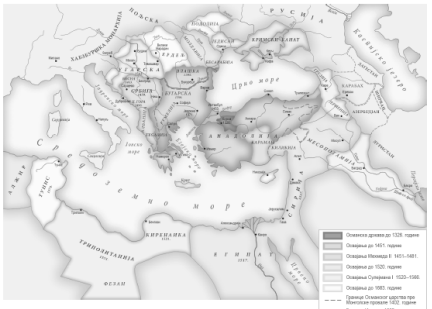
6. ОСМАНСКО ЦАРСТВО У ВРЕМЕ НАЈВЕЋЕГ УСПОНА

Освајања

Османско царство било је на врхунцу моћи у време султана **Сулејмана Величанственог** (1520–1566). На престолу је наследио оца Селима I, који је, освајањем територија данашњег Блиског истока и Египта одлучио да се прогласи за калифа. На почетку владавине, Сулејман је покренуо нова освајања. Тада је заузео Београд (1521), који је тако први пут у историји пао под турску власт. Можда и највећи успех остварио је победом над Угарском у **Мохачкој бици**, 1526. године, после чега су Турци завладали великим територијама Угарског краљевства. Покушај да 1529. године освоји Беч завршио се неуспешно, док је средином 16. века успео да завлада Будимом.

Створивши јаку морнарицу, Османлије су освојиле острва у Средоземљу (Родос, Кипар, Крит), чиме су постали најача поморска сила на Медитерану.

Међутим, током 17. века, са престанком освајања постепено слаби турска војна моћ, као и власт султана. Слаба дисциплина војних јединица које су чиниле спахије и јаничари довела је и до првих озбиљнијих пораза. И поред нове опсаде Беча, 1683. године, Османлије су почеле да губе поједине територије царства. Преломни сукоб био је **Велики бечки рат** (1683–1699).

Османско царство

У ком веку је Османско царство обухватало највећу територију?

Управљање државом и тимарски систем

Османска држава је била уређена по феудалном принципу. У њој је постојао посебан облик феудализма. На челу државе био је султан – апсолутни владар. Он је уједно био и господар целе земље, коју је делио својим феудалцима – **спахијама**. **Тимар**, за разлику од феуда у европским државама, није био наследно добро, већ га је спахија добијао на коришћење, као награду за војну службу.

ЗАНИМЉИВОСТ

Осим тимара, постојали су и већи поседи – хас (највећи) и зеамет (средњи), које су добијали крупни феудалци и људи блиски владару.

Султану је у управљању државом помагала **порта**. Попут владе (састављене од министара), порту су чинили **везири**, на челу са **великим везиром**, који је уједно био најзначајнији чиновник у царству. Читава држава била је подељена на беглербеглуке (на челу са бегларбеговима), који су се делили на санџаке (на челу са санџакбеговима), а ови на нахије.

Спахије

ЗАНИМЉИВОСТ

Мање је познато да су у престоници Османског царства Цариграду (данашњем Истанбулу) постојала два харема – „кућа веселља" и „кућа суза". Бројне жене и деца актуелног султана живеле су у „кући веселља", која се налазила у палати Топкапи. У „кући суза", која се налазила у старој палати Ески сарај, селили су се жене и деца бившег владара, после његове смрти. Они би ту остајали до краја живота.

Сазнајте више

Харач се наплаћивао од сваког мушкарца у царству који није прешао у ислам. То је била врста откупа од ропства.

Башчаршијска џамија у Сарајеву

Непознате речи

шеријат – верско право код муслимана

Султан је живео у богато опремљеном двору, окружен највишим државним чиновницима и у великој раскоши. Посебно место у двору заузимао је део где су живеле султанове жене и деца – **харем**. Закони које је доносио султан звали су се кануни и морали су да буду у складу са **шеријатом**.

Положај Срба под османском влашћу

Становници Османског царства били су различитих народности и вероисповести. Било је ту и народа који су живели на територијама потпалим под османску власт након освајања. Међу њима су били и Срби. Они су делили судбину других хришћанских народа у царству. У почетку, док је Османско царство било моћно, а султанова власт неприкосновена, била је јача и дисциплина, па је положај хришћана био нешто бољи. У то време тачно се знало колике су дажбине. Када је царство почело да слаби, а самим тим и дисциплина, положај хришћанског становништва, па и Срба, почео је да се погоршава.

Покорено хришћанско становништво било је подељено у две категорије – **рају** и **повлашћене слојеве**. Раја је била слој зависног становништва који се бавио земљорадњом. Део прихода давали су спахијама, а део је ишао на султанов **харач**.

Када су у питању повлашћени слојеви, најбројнији су били **власи**. Они су се у планинским крајевима бавили сточарством, плаћали мањи порез и уживали одређене повластице. Привилегован положај имали су и људи који су се бринули о путевима, скелама, мостовима, коњима, утврђењима, рудницима и снабдевању војске.

Исламизација

Исламизација је процес преласка из неке друге вере у ислам. Из различитих разлога, део покореног хришћанског становништва је, добровољно или под присилом, прелазио у муслиманску веру. Некадашњи феудалци одлучивали су се на тај корак да би сачували привилегован положај или напредовали у служби. Када је у питању раја, прихватање ислама често је значило спас и очување породице и имовине. Исламизација је највише успеха имала на територији Босне и Херцеговине, као и међу Албанцима. Велики део тог становништва до данас је задржао исламску вероисповест.

Облици отпора

Због тешког положаја, међу хришћанским становништвом почели су да се појављују различити облици отпора против

Османлија. Најозбиљнији су били **уштанци**. Они су, до 19. века, избијали углавном у време ратова које су Османлије водиле са другим великим силама попут Аустрије. Најраспрострањенији облик отпора међу српским народом пружали су хајдуци окупљени у **хајдучке дружине**. Оне су биле окупљене у чете, које је предводио харамбаша. Хајдуци су се удруживали током периода лепог времена, од Ђурђевдана, у пролеће, све до Митровдана, у јесен. Тада су се растајали, а током зимских месеци скривали су се код својих јатака. Хајдучке дружине су пресретале турске порезнике и каравane и пљачкале их, али су повремено пљачкале и обичне сељаке у потрази за храном или имовином. У хајдуке се обично ишло после сукоба са турским властима или из материјалних разлога. Временом је овај облик отпора доживљаван као симбол борбе за ослобођење, што ће се и потврдити током устанака против османске власти. У приморским крајевима Далмације отпор Турцима пружали су **ускоци**. Назив су добили по томе што су се после ратних операција против Турака склањали, „ускакали" на територију друге, безбедне државе. Те државе биле су Хабзбуршка монархија и Млетачка република.

Бајо Пивљанин, чувени хајдук из 17. века

Научили смо

- Османско царство доживело је врхунац моћи у време султана Сулејмана Величанственог.
- Снажна османска држава, захваљујући јакој и добро организованој војсци, проширила се на три континента.
- У Османском царству постојао је посебан феудални систем – тимарски.
- Покорени народи подељени су у две категорије – рају и повлашћено становништво. Њихов положај зависио је од тренутне моћи самог царства.
- Током процеса исламизације, насилно или добровољно, појединци хришћани постајали су муслимани.
- Појавили су се и покрети отпора, од којих су најозбиљнији били устанци које су предводили хајдуци и ускоци.

Сазнајте више

Ускоци су најчешће боравили у граду Сењу, а најпознатији међу њима били су Стојан Јанковић, Илија Смиљанић, Ивo Сенковић и др.

Питања и задаци

1. У чему се тимарски систем разликовао од европског феудализма?
2. Зашто се владавина Сулејмана Величанственог сматра врхунцем моћи Османског царства?
3. Како се делило покорено становништво?
4. Шта је исламизација и где је имала највише резултата?
5. У каквим околностима су Срби дизали устанке пре 19. века?

Непознате речи

јатак – човек који је обезбеђивао преноћиште, храну и сметао хајдукима током зиме

Задаци: Отпор Османској власти; Представа са слике

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави прва два питања са 175. стране уџбеника.

У завршном делу часа, ученици треба даураде задатке „Врхунац Османског царства" и „Хронологија Сулејманове владавине" са 175. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Положај Срба под османском влашћу

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Нешто бољи положај док је Османско царство било моћно.
- Српско становништво било је подељено на **рају** и повлашћене слојеве.
- Раја (земљорадници) плаћала је дажбине спахијама и **харач** султану.
- Привилегован положај имали су људи који су се бринули о путевима, скелама, мостовима, коњима, утврђењима, рудницима и снабдевању војске.
- Власи су се у планинским крајевима бавили сточарством.
- Феудалци су примали ислам да би сачували положај и напредовали.
- Обичан народ да би спасао породицу, имовину и посед.
- Највише резултата на територији Босне и међу Албанцима.

Приликом излагања о положају Срба, наставник упућује ученике да погледају слику са 174. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са исте стране.

Облици отпора

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Устанци су дизани у време већих ратова које су водили Турци.
- **Хајдуци** – најраспрострањенији облик отпора.
- Били су активни од **Ђурђевдана** до **Митровдана**.
- Вођа се звао **Харамбаша**.
- Зими су се скривали код **јатака**.
- У приморским крајевима Далмације отпор Турцима пружали су **ускоци**.

Приликом излагања о облицима отпора Срба у Османском царству, наставник упућује ученике да погледају слику са 175. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са исте стране. Том приликом, ученицима треба објаснити непознату реч која се налази на 175. страни.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 175. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба да реше задатке „Отпор османској власти" и „Представа са слике" са 175. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Упоредити положај раје и повлашћених слојева.

Изглед табле

ОСМАНСКО ЦАРСТВО У ВРЕМЕ НАЈВЕЋЕГ УСПОНА (ПОЛОЖАЈ СРБА)

Положај Срба по османском влашћу
Раја – обавезе (харач)
Повлшћени слојеви
Исламизација
Облици отпора
- **Хајдуци**
- **Ускоци**
- **Устанци**

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**65.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Османско царство и положај Срба**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о Османском царству у време највећег успона и положају Срба
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Султан, порта, везири, Сулејман Величанствени, освајања, тимарски систем, територијална организација, раја, повлашћени слојеви, харач, исламизација, хајдуци, ускоци, устанци.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Задаци: Врхунац Османског царства; Хронологија Сулејманове владавине

Задаци: Отпор Османској власти; Представа са слике

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. У чему се тимарски систем разликовао од европског феудализма?
2. Зашто се владавина Сулејмана Величанственог сматра врхунцем моћи Османског царства?
3. Који рат представља прекретницу у историји Османског царства?
4. Штаје порта и ко ју је чинио?
5. Како је била подељена територија Османског царства?
6. Како се делило покорено становништво?
7. Шта је исламизација и где је имала највише резултата?
8. У каквим околностима су Срби дизали устанке пре 19. века?
9. Ко су били хајдуци, а ко ускоци?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 175. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатке „Врхунац Османског царства", „Хронологија Сулејманове владавине", „Отпор османској власти" и „Представа са слике" са 175. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направи презентације о Сулејману Величанственом и о облицима отпора турској власти.

Изглед табле

ОСМАНСКО ЦАРСТВО И ПОЛОЖАЈ СРБА

Турска освајања
Сулејман Величанствени
Управљање државом
Тимарски систем
Положај Срба
Исламизација
Облици отпора

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**66.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Срби на новим просторима**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са сеобама Срба и учествовањем у ратовима великих сила против Османског царства.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Сеобе, Јужна Угарска, Дуги рат, Кандијски рат, Велики бечки рат, Краљевина Србија, Кочина крајина, velike seobe, Арсеније III, Арсеније IV.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

Галерија слика: Српски деспоти у Угарској

РАНИ НОВИ ВЕК

Селећи се због тешког положаја, као и због одмазди услед учествовања у ратовима на страни турских противника, Срби су временом населили територије других земаља. Сеобе су углавном ишле у правцу Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.

Вук Гргуревић Бранковић

Угарски краљ Матија Корвин

Сазнајте више

У писмима угарског краља Матије Корвина спомињу се сеобе Срба у Угарску у другој половини 15. века.

„...Сада се из тих утврђења (поред реке Саве, где су раније били Турци) плаше крајеви краљевства Рашке (Србије, која је део Османског царства), одакле је раније било нападано ово (угарско) краљевство и сада ће се од пленења краљевства Рашке (Србије, заправо дела Османског царства) обновити сремска област, јер Рашани (Срби) долазе на ову (угарску) страну Саве да би населили опустела места..."

7. СРБИ НА НОВИМ ПРОСТОРИМА

Сеобе у Јужну Угарску

Како је угроженост од Турака постајала већа, тако је растао и страх међу српским становништвом. Српски деспот Стефан Лазаревић је, на почетку 15. века, престоницу из Крушевца преместио на север, у Београд, што даље од турских напада. Београд је тада, 1403. године, први пут постао српска престоница.

Када је, за време деспота Ђурђа Бранковића, Београд враћен у окриље Угарске краљевине, подигнута је нова престоница Смедерево. Она се такође налазила на крајњем северу, на Дунаву. Временом, Срби су почели да се насељавају и на територијама на којима раније нису живели: уточиште су потражили преко Саве и Дунава у Угарској. Због сталних османлијских упада пограничне области **Јужне Угарске** биле су испражњене, па се српско становништво тамо насељавало. Сеобе су се појачале након коначног пада српске средњовековне државе, 1459. године. Срби су се у ове крајеве селили са породицама. Добили су земљу и задатак граничара: имали су обавезу да Угарску бране од турских напада. Тако су Срби први пут у другој половини 15. века масовније населили област данашње Војводине.

Српски деспоти у Угарској

После пада Смедерева и српске државе под власт Османлија у Угарску се преселила и владарска породица Бранковић

176

СРБИ НА НОВИМ ПРОСТОРИМА

са делом српског племства. Српски деспоти из породице Бранковић живели су на својим поседима у Срему у Угарској. Један од најпознатијих српских деспота из тог периода био је **Вук Гргуревић Бранковић**, који је у народу остао упамћен као Змај Огњени Вук. Стекао је велики углед ратујући на страни Угарске, због чега је од угарског краља Матије Корвина као награду добио одређену територију. Бранковићи су ту још увек били признавани за представнике врховне власти, иако је Србија изгубила државну независност. Пред крај 15. века српски деспоти из Угарске упадали су на територију Србије у жељи да обнове државу. До тога ипак није дошло и Србија је у оквирима Османског царства остала све до 19. века.

Срби у ратовима Османског царства са другим државама

Први организовани отпор Османском царству Срби су пружили у Банату, где су подигли устанак 1594. године. Било је то у време **Дугог рата** (1593–1606), вођеног између Хабзбуршке монархије и Османлија.

Током **Кандијског рата** (1645–1669), у коме су се Османлије сукобиле са Млетачком републиком око острва Кандије (Крит), Срби су ратовали на страни Венеције. Био је то део нашег народа насељен у **Далмацији**, у којој су, између осталог, вођене борбе. У том рату победу је однело Османско царство, које је освојило Крит и успоставило превласт у Средоземљу.

Највеће учешће и са најдалекосежнијим последицама Срби су имали у **Великом бечком рату** (1683–1699), за који је већ речено да је представљао прекретницу у османском ратовању. У рату у ком се **Света лига** (Аустрија, Млетачка република и Пољска), уз подршку Русије, сукобила са Турцима Срби су, на позив патријарха Арсенија III Црнојевића, подигли устанак. После неке неуспеле опсаде Беча (1683), Османлије су потиснуте на југ све до Скопља, што је изгледало као идеална прилика за ослобођење. Међутим, Турци су се консолидовали и у противнападу стигли до Саве и Дунава. После два нова пораза која је турска војска доживела, заповедник аустријске војске, Еуген Савојски, продрео је чак до Сарајева, након чега је склопљен мир. Иако је Карловачким миром, потписаним у Сремским Карловцима 1699. године, Турска трајно остала без поседа северно од те две реке, за Србе је исход рата био неповољан, па су, док је сукоб још трајао, кренули у велику сеобу. Карловачки мир био је први неповољан споразум који је Османско царство потписало. Убрзо након овог рата, Турска је престала да буде озбиљна претња Аустрији и Млетачкој републици.

Манастир Крушедол подигли су Бранковићи у тадашњој Угарској, данас је у Војводини

Сазнајте више

Будући да су Срби, током устанка у Банату, као национално обележје носили заставе са ликом Светог Саве, Турци су, после гушења устанка, спалили у Београду мошти највећег српског светитеља, али тиме нису уништили његов култ.

Спаљивање моштију Светог Саве, слика Стевана Алексића са почетка 20. века

Непознате речи

Млетачка република – други назив за Венецију

Света лига – војни савез Аустрије, Млетачке републике и Пољске против Османлија

консолидовати – обновити снагу; прегруписати се

177

Сазнајте више

Учешћем у Кочиној крајини српски војници стекли су велико искуство, које ће им бити драгоцено у устанцима који су уследили почетком 19. века. То се пре свега односи на коришћење новог оружја, што подразумева промену стратегије и тактике.

Током 18. века Османско царство и Хабзбуршка монархија водили су три краћа рата, са промењивим успехом. После аустријске победе у рату који је трајао од 1716. до 1718. Хабзбуршка монархија се спустила јужно од Саве и Дунава и формирала **Краљевину Србију**. Та област, заједно са Београдом, остала је у аустријским рукама до рата који је вођен 1737–1739. године, после кога су се Турци поново вратили на Саву и Дунав, а Срби кренули у нову велику сеобу. Последњи сукоб два царства, вођен од 1788. до 1791. године, у нашем народу упамћен као **Кочина крајина**, није донео веће промене у односу снага. Ово је био последњи рат вођен између Аустрије и Османског царства, док је Млетачка република почетком 19. века престала да постоји.

Велике сеобе Срба

Иако су сеобе почеле још са турским освајањем Балканског полуострва, оне до краја 17. века нису имале масовнији карактер. **Прва велика сеоба Срба** догодила се у време Великог бечког рата и предводио ју је патријарх **Арсеније III Чарнојевић**. Рачуна се да је, страхујући од освете, пут Хабзбуршке монархије кренуло око 60 хиљада људи. Највише народа исељено је са јужних делова некадашње средњовековне српске државе, а населили су просторе у јужној Угарској, од Саве и Дунава до Будима.

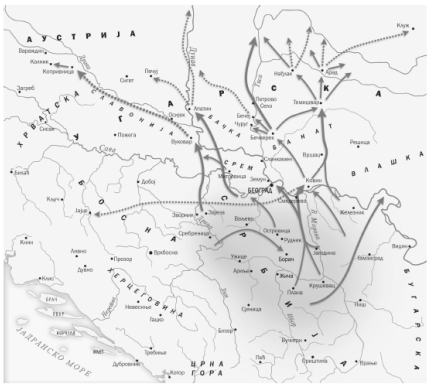

Арсеније III Чарнојевић

Сеоба Срба, слика Паје Јовановића из 19. века

Мање масовна била је **Друга велика сеоба Срба**, покренута 1739. године, након османског освајања Краљевине Србије. Ту сеобу предводио је патријарх **Арсеније IV Јовановић Шакабента**, а у њој је учествовало око 15 хиљада људи.

Сеобе Срба

На које територије су се селили Срби?

Војна крајина

Осим на територији данашње Војводине, аустријске власти насељавале су Србе и на просторима Војне крајине. Био је то одбрамбени појас који је служио као заштита од турских упада. Војна крајина се простирала дуж великог дела границе данашњих држава Хрватске и Босне и Херцеговине. Срби крајишници имали су одређене повластице регулисане **Влашким статутом**, а главна обавеза била им је војна служба. Војна крајина није настајала одједном, већ постепено. Имала је посебан положај у Хабзбуршкој монархији, али је са престанком опасности од Турака - од краја 18. века, почела да губи значај.

Задаци: Београд – српска престоница; Поређати ратове хронолошким редом

Положај Срба у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици

Цар **Леополд I (1658–1705)** обезбедио је Србима одређене привилегије. Карловачки митрополит постао је не само духовни, већ и световни представник Срба у монархији. Поред тога, за Србе је уведено још једно важно тело – сабор.

Управо у Хабзбуршкој монархији стекли су се услови за формирање **грађанске класе код Срба**. Будући да је ту било далеко више образованих људи него у Османском царству, простор данашње Војводине, дуго ће бити центар културног живота нашег народа. У Сремским Карловцима, поред митрополије, основана је и прва српска **гимназија** 1791. године, а три године касније и прва **богословија**.

Када су у питању Срби под млетачком влашћу, они су пре свега насељавали територију Далмације. За разлику од других крајева, на том простору је у већој мери дошло до покатоличења, или унијаћења. Попут сународника у Војној крајини и Србима у Далмацији главна обавеза била је војна служба.

Као независна трговачка република, **Дубровник** је све до краја средњег века био потпуно самосталан град. Тада Дубровчани почињу да плаћају годишњи данак султану, али настављају да се баве својим примарним послом – трговином. Дубровачка република постојала је све до почетка 19. века, када је освојена од стране Француске.

Сазнајте више

Свакако највеће име српског просветитељства био је **Доситеј Обрадовић** (1742 – 1811). Као светски стваралац бавио се образовањем других, превођењем, а од књижевних дела најпознатије му је аутобиографско дело *Живот и прикљученија*. У време Праог српског устанка постао је први министар просвете.

Доситеј Обрадовић

Научили смо

- Под притиском Османлија многи Срби су се селили на просторе Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.
- Била је то последица учествовања српског становништва у ратовима које су против Османског царства водиле друге државе.
- Да би избегли одмаздже због чињенице да су ратовали на страни турских противника, Срби су кренули у сеобе, током којих су населили просторе јужне Угарске, Војне крајине и Далмације.
- На новим просторима, главна обавеза им је била војна служба.
- Уживајући повремено одређене привилегије, Срби у јужној Угарској имали су боље услове за образовање од својих сународника у другим крајевима.

Питања и задаци

1. Током којих ратова су биле организоване велике сеобе Срба?
2. Ко је предводио те сеобе и који су простори насељени?
3. Шта је Војна крајина и чему је служила?
4. Какав је био положај српског народа на новим просторима и које су му биле обавезе?

Непознате речи

унијати – верници који су задржали православне обичаје, али признавали римокатоличко учење и папу као врховног поглавара

Лисабон средином 17. века

На самом почетку новог века догодиле су се велике промене у разним сферама живота. Велики градови, у којима је почела да се развија мануфактура, постајали су центри трговинске размене. Поред тога, квалитет живота у градовима знатно је побољшан. У овом периоду главни носилац друштвених промена био је грађански слој.

8. ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

Успон градова

Бројне промене које је са собом донео почетак новог века утицале су и на промене у квалитету и начину живота. Градови, нарочито у Западној Европи, постају средиште културних и привредних збивања. Већ је речено да су, после великих географских открића, изузетно напредовали они градови који су били уз Атлантски океан или близу њега – Лисабон, Париз, Лондон, Амстердам, Антверпен. Била је то последица Трговачке револуције, која је центар светске трговине са Средоземља померила ка Атлантику.

Мануфактура

Поред трговачке револуције, у прединдустријском добу почиње да се остварује напредак и на полу занатства. Наиме, старе занатске радионице биле су постепено замењене новим и већим – **мануфактурама**. За разлику од средњовековне радионице у којој је радио један мајстор, који је, уз помоћ калфе и шегрта, правио одређени (не велики) број производа, у мануфактурама је радило више мајстора, а производња је била далеко већа. Штавише, број производа направљених у мануфактури, коју је, примера ради, чинило десетак радника, био је неколико десетина пута већи у односу на старе занатску радионицу. У први мах могло би погрешно да се помисли да је у питању употреба машина. То, међутим, није тачно. Производило се и даље ручно, о чему сведочи и сам назив мануфактура (лат. *manus* – рука).

Карта Антверпена са почетка 17. века

Сазнајте више

Антверпен је данас други по величини град у Белгији. Од 16. века био је један од главних трговинских и финансијских центара западне Европе, а током времена постао и једна од највећих лука на старом континенту. У 17. веку постаје и културно средиште због уметничких школа славних сликара Ван Дајка и Рубенса. Град је постао чувен и по радионицама за обраду дијаманта, у које и данас стиже око 80% укупне количине тог драгог камена из целог света. Иако су га Шпанци запалили и готово уништили, када су се повлачили 1585. године, град се ипак опоравио.

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у нову наставну јединицу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 175. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 176. стране.

У уводном делу часа, ученици треба да реше задатке „Врхунац Османског царства", „Хронологија Сулејманове владавине", „Отпор османској власти" и „Представа са слике" са 175. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Сеобе у јужну Угарску и Срби у ратовима Османског царства са другим државама

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Једно од одредишта српских сеоба била је **јужна Угарска** (данашња **Војводина**).
- Добијали су земљу и улогу граничара.
- Ту се населила и владарска породица **Бранковић** са делом племства.
- Вук Гргуревић Бранковић - Змај Огњени Вук.
- Срби су углавном ратовали на страни турских противника.
- **Дуги рат** (1593–1606).
- Устанак Срба у Банату 1594. (угушен).
- **Кандијски рат** (1645–1669).
- Између Турске и Млетачке републике око острва Кандије (Крит).
- Срби су учествовали у борбама у Далмацији на страни Венеције.
- **Велики бечки рат** (1683–1699).
- Прекретница у турским ратовима.
- Године 1683. – неуспешна **опсада Беча**.
- **Света лига** (Аустрија, Млетачка Република и Пољска) уз помоћ Русије ратовала је против Турака.
- Аустријанци су продрли све до Скопља.
- Срби су подигли устанак на чије је чело стао **патријарх Арсеније III Црнојевић**.
- После турске контраофанзиве (стигли до Саве и Дунава) много Срба је кренуло у **велику сеобу**.
- Миром у Сремским Карловцима Турци су (трајно) изгубили све територије северно од Саве и Дунава.
- **Ратови у 18. веку**.
- Аустрија створила **Краљевину Србију** – 1716–1718.
- Турци су се вратили на Саву и Дунав 1737–1739.
- **Кочина крајина** – 1788–1791.
- Српским трупама командовао је Коча Анђелковић.
- Срби научили да користе савремено оружје и примењују нову ратну стратегију.

Приликом излагања о ратовима Срба против Османског царства, наставник упућује ученике да погледају слике са 176, 177. и 178. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 176. стране уџбеника. Затим, замило другог/другу ученика/ученицу да прочита текстове из апаратуре *Сазнајте више* са 177. и 178. стране уџбеника. Том приликом, наставник објашњава непознате појмове који се налазе на 177. страни.

У првом делу главног тока часа, ученицима треба показати галерију слика „Српски дспоти у Угарској" са 176. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ прва три питања са 180. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба да реше задатке „Београд – српска престоница" и „Поређати ратове хронолошким редом" са 180. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Описати слику Паје Јовановића „Велика сеоба Срба" и повезати је са историјским догађајима.

Изглед табле

СРБИ НА НОВИМ ПРОСТОРИМА

Собе у Јужну Угарску
Срби у ратовима Османског царства са другим државама
- **Дуги рат**
- **Кандијски рат**
- **Велики бечки рат**
- **Краљевина Србија**
- **Кочина крајина**

Прва велика сеоба Срба
Друга велика сеоба Срба

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**67.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Срби на новим просторима**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са положајем Срба на просторима Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да:. • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Војна крајина, Влашки статут, Леополд I, Карловачка митрополија, грађанска класа, Доситеј Обрадовић, Срби у Далмацији, Дубровник.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ НОВИ ВЕК

Вук Гргуревић Бранковић

Угарски краљ Матија Корвин

Сазнајте више

У писмима угарског краља Матије Корвина спомињу се сеобе Срба у Угарску у другој половини 15. века.

„...Сада се из тих утврђења (поред реке Саве, где су раније били Турци) плене крајеви краљевства Рашке (Србије, која је део Османског царства), одакле је раније било нападано ово (угарско) краљевство и сада ће се од пленења краљевства Рашке (Србије, заправо дела Османског царства) обновити сремска област, јер Рашани (Срби) долазе на ову (угарску) страну Саве да би населили опустела места..."

Сеобе у Јужну Угарску

Како је утроженост од Турака постајала већа, тако је растао и страх међу српским становништвом. Српски деспот Стефан Лазаревић је, на почетку 15. века, престоницу из Крушевца преместио на север, у Београд, што даље од турских напада. Београд је тада, 1403. године, први пут постао српска престоница.

Када је, за време деспота Ђурђа Бранковића, Београд враћен у окриље Угарске краљевине, подигнута је нова престоница Смедерево. Она се такође налазила на крајњем северу, на Дунаву. Временом, Срби су почели да се насељавају и на територијама на којима раније нису живели: уточиште су пронашли преко Саве и Дунава у Угарској. Због сталних османлијских упада пограничне области **Јужне Угарске** биле су испражњене, па се српско становништво тамо насељавало. Сеобе су се појачале након коначног пада српске средњовековне државе, 1459. године. Срби су се у ове крајеве селили са породицама. Добили су земљу и задатак граничара: имали су обавезу да Угарску бране од турских напада. Тако су Срби први пут у другој половини 15. века масовније населили област данашње Војводине.

Српски деспоти у Угарској

После пада Смедерева и српске државе под власт Османлија у Угарску се преселила и владарска породица Бранковић

7. СРБИ НА НОВИМ ПРОСТОРИМА

176

СРБИ НА НОВИМ ПРОСТОРИМА

са делом српског племства. Српски деспоти из породице Бранковић живели су на својим поседима у Срему у Угарској. Један од најпознатијих српских деспота из тог периода био је **Вук Гргуревић Бранковић**, који је у народу остао упамћен као Змај Огњени Вук. Стекао је велики углед ратујући на страни Угарске, због чега је од угарског краља Матије Корвина као награду добио одређену територију. Бранковићи су ту још увек били признавани за представнике врховне власти, иако је Србија изгубила државну независност. Пред крај 15. века српски деспоти из Угарске упадали су на територију Србије у жељи да обнове државу. До тога ипак није дошло и Србија је у оквирима Османског царства остала све до 19. века.

Срби у ратовима Османског царства са другим државама

Први организовани отпор Османском царству Срби су пружили у Банату, где су подигли устанак 1594. године. Било је то у време **Дугог рата** (1593–1606), вођеног између Хабзбуршке монархије и Османлија.

Током **Кандијског рата** (1645–1669), у коме су се Османлије сукобиле са Млетачком републиком око острва Кандије (Крит), Срби су ратовали на страни Венеције. Био је то део нашег народа насељен у **Далмацији**, у којој су, између осталог, вођене борбе. У том рату победу је однело Османско царство, које је освојило Крит и успоставило превласт у Средоземљу.

Највеће учешће и са најдалекосежнијим последицама Срби су имали у **Великом бечком рату** (1683–1699), за који је већ речено да је представљао прекретницу у османском ратовању. У рату у ком се **Света лига** (Аустрија, Млетачка република и Пољска), уз подршку Русије, сукобила са Турцима Срби су, на позив патријарха Арсенија III Чарнојевића, подигли устанак. После нове неуспеле опсаде Беча (1683), Османлије су потиснуте на југ све до Скопља, што је изгледало као идеална прилика за ослобођење. Међутим, Турци су се консолидовали и у противнападу стигли до Саве и Дунава. После два нова пораза која је турска војска доживела, заповедник аустријске војске, Еуген Савојски, продро је чак до Сарајева, након чега је склопљен мир. Иако је Карловачким миром, потписаним у Сремским Карловцима 1699. године, Турска трајно остала без поседа северно од две реке, за Србе је исход рата био неповољан, па су, док је сукоб још трајао, кренули у велику сеобу. Карловачки мир био је први неповољан споразум који је Османско царство потписало. Убрзо након овог рата, Турска је престала да буде озбиљна претња Аустрији и Млетачкој републици.

Манастир Крушедол подигли су Бранковићи у тадашњој Угарској, данас је у Војводини

Сазнајте више

Будући да су Срби, током устанка у Банату, као национално обележје носили заставе са ликом Светог Саве, Турци су, после гушења устанка, спалили у Београду мошти највећег српског светитеља, али тиме нису уништили његов култ.

Спаљивање моштију Светог Саве, слика Стевана Алексића са почетка 20. века

Невољене речи

Млетачка република – други назив за Венецију

Света лига – војни савез Аустрије, Млетачке републике и Пољске против Османлија

консолидовати – обновити снаге; прегруписати се

177

Сазнајте више

Учешћем у Кочиној крајини српски војници стекли су велико искуство, које ће им бити драгоцено у устанцима који су уследили почетком 19. века. То се пре свега односи на коришћење новог оружја, што подразумева промену стратегије и тактике.

Током 18. века Османско царство и Хабзбуршка монархија водили су три краћа рата, са променљивим успехом. После аустријске победе у рату који је трајао од 1716. до 1718. Хабзбуршка монархија се спустила јужно од Саве и Дунава и формирала **Краљевину Србију**. Та област, заједно са Београдом, остала је у аустријским рукама до рата који је вођен 1737–1739. године, после кога су се Турци поново вратили на Саву и Дунав, а Срби кренули у нову велику сеобу. Последњи сукоб два царства, вођен од 1788. до 1791. године, у нашем народу упамћен као **Кочина крајина**, није донео веће промене у односу снага. Ово је био последњи рат вођен између Аустрије и Османског царства, док је Млетачка република почетком 19. века престала да постоји.

Велике сеобе Срба

Иако су сеобе почеле још са турским освајањем Балканског полуострва, оне до краја 17. века нису имале масовнији карактер. **Прва велика сеоба Срба** догодила се у време Великог бечког рата и предводио ју је патријарх **Арсеније III Чарнојевић**. Рачуна се да је, страхујући од осветe, пут Хабзбуршке монархије кренуло око 60 хиљада људи. Највише народа исељено је са јужних делова некадашње средњовековне српске државе, а населили су просторе у јужној Угарској, од Саве и Дунава до Будима.

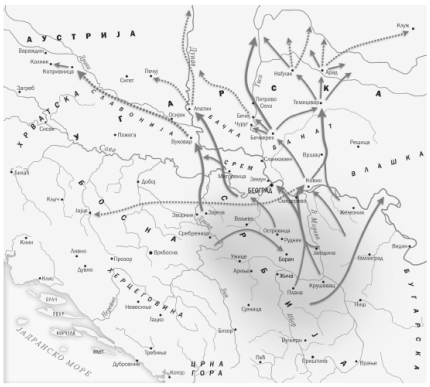

Арсеније III Чарнојевић

Сеоба Срба, слика Паје Јовановића из 19. века

Мање масовна била је **Друга велика сеоба Срба**, покренута 1739. године, након османског освајања Краљевине Србије. Ту сеобу предводио је патријарх **Арсеније IV Јовановић Шакабента**, а у њој је учествовало око 15 хиљада људи.

Сеобе Срба

На које територије су се селили Срби?

Војна крајина

Осим на територији данашње Војводине, аустријске власти насељавале су Србе и на просторима Војне крајине. Био је то одбрамбени појас који је служио као заштита од турских упада. Војна крајина се простирала дуж великог дела границе данашњих држава Хрватске и Босне и Херцеговине. Срби крајишници имали су одређене повластице регулисане **Влашким статутом**, а главна обавеза била им је војна служба. Војна крајина није настајала одједном, већ постепено. Имала је посебан положај у Хабзбуршкој монархији, али је са престанком опасности од Турака - од краја 18. века, почела да губи значај.

Галерија слика: Српске привилегије

Задатак: Повезати личности и слике

Положај Срба у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици

Сазнајте више

Свакако највеће име српског просветитељства био је **Доситеј Обрадовић** (1742 – 1811). Као светски стваралац бавио се образовањем других, превођењем, а од књижевних дела најзначајније му је аутобиографско дело *Живот и прикљученија*. У време Прваог српског устанка постао је први министар просвете.

Доситеј Обрадовић

Цар **Леополд I (1658–1705)** обезбедио је Србима одређене привилегије. Карловачки митрополит постао је не само духовни, већ и световни представник Срба у монархији. Поред тога, за Србе је уведено још једно важно тело – сабор.

Управо у Хабзбуршкој монархији стекли су се услови за формирање **грађанске класе код Срба**. Будући да је ту било далеко више образованих људи него у Османском царству, простор данашње Војводине, дуго ће бити центар културног живота нашег народа. У Сремским Карловцима, поред митрополије, основана је и прва српска **гимназија** 1791. године, а три године касније и прва **богословија**.

Када су у питању Срби под млетачком влашћу, они су пре свега насељавали територију Далмације. За разлику од других крајева, на том простору је у већој мери дошло до покатоличења, или унијаћења. Попут сународника у Војној крајини и Србима у Далмацији главна обавеза била је војна служба.

Као независна трговачка република, **Дубровник** је све до краја средњег века био потпуно самосталан град. Тада Дубровчани почињу да плаћају годишњи данак султану, али настављају да се баве својим примарним послом – трговином. Дубровачка република постојала је све до почетка 19. века, када је освојена од стране Француске.

Научили смо

- Под притиском Османлија многи Срби су се селили на просторе Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.
- Била је то последица учествовања српског становништва у ратовима које су против Османског царства водиле друге државе.
- Да би избегли одмазде због чињенице да су ратовали на страни турских противника, Срби су кренули у сеобе, током којих су населили просторе јужне Угарске, Војне крајине и Далмације.
- На новим просторима, главна обавеза им је била војна служба.
- Уживајући повремено одређене привилегије, Срби у јужној Угарској имали су боље услове за образовање од својих сународника у другим крајевима.

Питања и задаци

1. Током којих ратова су биле организоване велике сеобе Срба?
2. Ко је предводио те сеобе и који су простори насељени?
3. Шта је Војна крајина и чему је служила?
4. Какав је био положај српског народа на новим просторима и које су му биле обавезе?

Непознате речи

унијати – верници који су задржали православне обичаје, али прихватили римокатоличко учење и папу као врховног поглавара

Лисабон средином 17. века

На самом почетку новог века догодиле су се велике промене у разним сферама живота. Велики градови, у којима је почела да се развија мануфактура, постајали су центри трговинске размене. Поред тога, квалитет живота у градовима знатно је побољшан. У овом периоду главни носилац друштвених промена био је грађански слој.

8. *ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА*

Успон градова

Бројне промене које је са собом донео почетак новог века утицале су и на промене у квалитету и начину живота. Градови, нарочито у Западној Европи, постају средиште културних и привредних збивања. Већ је речено да су, после великих географских открића, изузетно напредовали они градови који су били уз Атлантски океан или близу њега – Лисабон, Париз, Лондон, Амстердам, Антверпен. Била је то последица Трговачке револуције, која је центар светске трговине са Средоземља померила ка Атлантику.

Мануфактура

Поред трговачке револуције, у прединдустријском добу почиње да се остварује напредак и на полу занатства. Наиме, старе занатске радионице биле су постепено замењене новим и већим – **мануфактурама**. За разлику од средњовековне радионице у којој је радио један мајстор, који је, уз помоћ калфе и шегрта, правио одређени (не велики) број производа, у мануфактурама је радило више мајстора, а производња је била далеко већа. Штавише, број производа направљених у мануфактури, коју је, примера ради, чинило десетак радника, био је неколико десетина пута већи у односу на стару занатску радионицу. У први мах могло би погрешно да се помисли да је у питању употреба машина. То, међутим, није тачно. Производило се и даље ручно, о чему сведочи и сам назив мануфактура (лат. *manus* – рука).

Карта Антверпена са почетка 17. века

Сазнајте више

Антверпен је данас други по величини град у Белгији. Од 16. века био је један од главних трговинских и финансијских центара западне Европе, а током времена постао и једна од највећих лука на старом континенту. У 17. веку постаје и културно средиште због уметничких школа славних сликара Ван Дајка и Рубенса. Град је постао чувен и по радионицама за обраду дијаманта, у које и данас стиже око 80% укупне количине тог драгог камена из целог света. Иако су га Шпанци запалили и готово уништили, када су се повлачили 1585. године, град се ипак опоравио.

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави прва три питања са 180. стране уџбеника.

У уводном делу часа, ученици треба да реше задатке „Београд – српска престоница" и „Поређати ратове хронолошким редом" са 180. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Сеоба Срба

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- **Прва велика сеоба Срба** догодила се 1690, у току Великог бечког рата, због страха од освете Турака.
- Сеобу је предводио **патријарх Арсеније III Црнојевић**.
- Око 60 хиљада Срба кренуло је у сеобу углавном у **Јужну Угарску** (данашња Војводина).
- Населили су простор од Саве и Дунава до Будима.
- **Друга велика сеоба Срба** била је 1739. (крај Краљевине Србије).
- Предводио ју је **патријарх Арсеније IV Јовановић**.

Приликом излагања о сеобама Срба, наставник упућује ученике да погледају слике са 178. и 180. стране, као и карту са 179. стране уџбеника. Ученици затим треба да одговоре на питање:

1. На које територије су се селили Срби?

На крају главног дела часа, наставник треба да замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре *Сазнајте више* са 180. стране, као и да ученицима објасни непознату реч са те стране.

У главном делу часа, ученицима треба приказати галерију слика „Српске привилегије" са 180. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последњег питања са 180. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба да реше задатак „Повезати личности и слике" са 180. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Показати на карти где се налазила Војна крајина и описати положај Срба у њој.

Изглед табле

СРБИ НА НОВИМ ПРОСТОРИМА

Војна крајина
Влашки статут
Срби у Хабзбуршкој монархији
Стварање грађанске класе код Срба
Срби у Далмацији
Дубровачка република

Начин праћења ученичких постигнућа

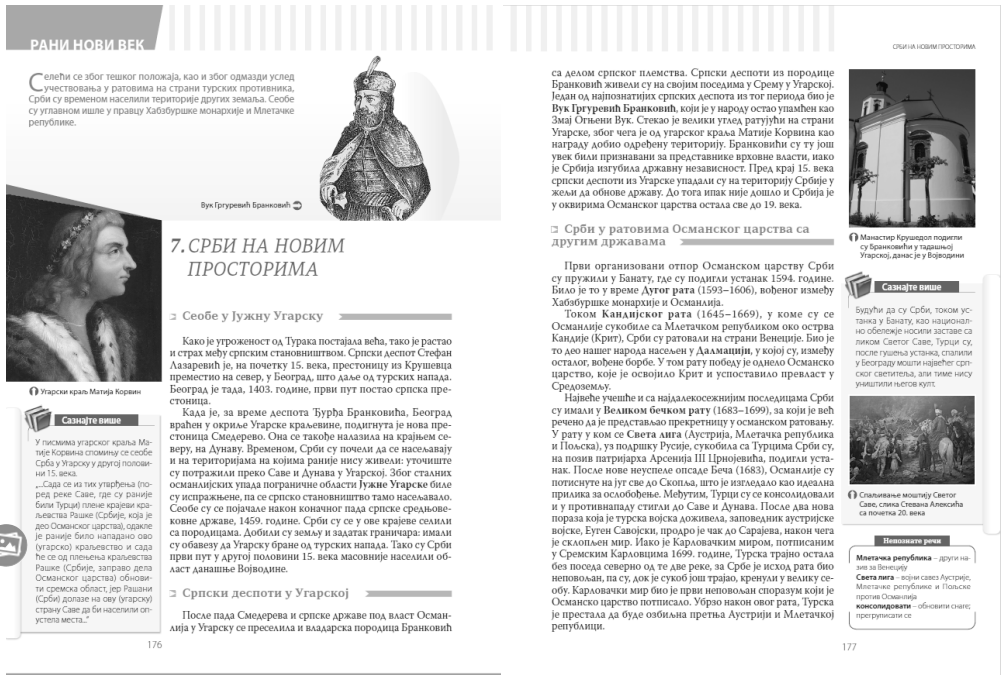
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**68.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Срби у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о сеобама Срба на нове просторе и њихим положајем унутар тих држава.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).

Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Сеобе, Јужна Угарска, Дуги рат, Кандијски рат, Велики бечки рат, Краљевина Србија, Кочина крајина, velike seobe, Арсеније III, Арсеније IV, Војна крајина, Влашки статут, Леополд I, Карловачка митрополија, грађанска класа, Доситеј Обрадовић, Срби у Далмацији, Дубровник.
Корелација	Географија, српски језик
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ НОВИ ВЕК

Селећи се због тешког положаја, као и због одмазди услед учествовања у ратовима на страни турских противника, Срби су временом населили територије других земаља. Сеобе су углавном ишле у правцу Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.

Вук Гргуревић Бранковић

Угарски краљ Матија Корвин

Сазнајте више

У писмима угарског краља Матије Корвина спомиње се сеобе Срба у Угарску у другој половини 15. века.

„...Сада се из тих утврђења (поред реке Саве, где су раније били Турци) плене крајеви краљевства Рашке (Србије, која је део Османског царства), одакле је раније било нападано ово (угарско) краљевство и сада ће се од пленећа краљевства Рашке (Србије, заправо дела Османског царства) обновити сремска област, јер Рашани (Срби) долазе на ову (угарску) страну Саве да би населили опустела места..."

7. СРБИ НА НОВИМ ПРОСТОРИМА

Сеобе у Јужну Угарску

Како је угроженост од Турака постајала већа, тако је растао и страх међу српским становништвом. Српски деспот Стефан Лазаревић је, на почетку 15. века, престоницу из Крушевца преместио на север, у Београд, што даље од турских напада. Београд је тада, 1403. године, први пут постао српска престоница.

Када је, за време деспота Ђурђа Бранковића, Београд враћен у окриље Угарске краљевине, подигнута је нова престоница Смедерево. Она се такође налазила на крајњем северу, на Дунаву. Временом, Срби су почели да се насељавају и на територијама на којима раније нису живели: уточиште су потражили преко Саве и Дунава у Угарској. Због сталних османлијских упада пограничне области **Јужне Угарске** биле су испражњене, па се српско становништво тамо насељавало. Сеобе су се појачале након коначног пада српске средњовековне државе, 1459. године. Срби су се у ове крајеве селили са породицама. Добили су земљу и задатак граничара: имали су обавезу да Угарску бране од турских напада. Тако су Срби први пут у другој половини 15. века масовније населили област данашње Војводине.

Српски деспоти у Угарској

После пада Смедерева и српске државе под власт Османлија у Угарску се преселила и владарска породица Бранковић са делом српског племства. Српски деспоти из породице Бранковић живели су на својим поседима у Срему у Угарској. Један од најпознатијих српских деспота из тог периода био је **Вук Гргуревић Бранковић**, који је у народу остао упамћен као Змај Огњени Вук. Стекао је велики углед ратујући на страни Угарске, због чега је од угарског краља Матије Корвина као награду добио одређену територију. Бранковићи су ту још увек били признавани за представнике врховне власти, иако је Србија изгубила државну независност. Пред крај 15. века српски деспоти из Угарске упадали су на територију Србије у жељи да обнове државу. До тога ипак није дошло и Србија је у оквирима Османског царства остала све до 19. века.

Срби у ратовима Османског царства са другим државама

Први организовани отпор Османском царству Срби су пружили у Банату, где су подигли устанак 1594. године. Било је то у време **Дугог рата** (1593–1606), вођеног између Хабзбуршке монархије и Османлија.

Током **Кандијског рата** (1645–1669), у коме су се Османлије сукобиле са Млетачком републиком око острва Кандије (Крит), Срби су ратовали на страни Венеције. Био је то део нашег народа насељен у **Далмацији**, у којој су, између осталог, вођене борбе. У том рату победу је однело Османско царство, које је освојило Крит и успоставило превласт у Средоземљу.

Највеће учешће и са најдалекосежнијим последицама Срби су имали у **Великом бечком рату** (1683–1699), за који је већ речено да је представљао прекретницу у османском ратовању. У рату у ком се **Света лига** (Аустрија, Млетачка република и Пољска), уз подршку Русије, сукобила са Турцима Срби су, на позив патријарха Арсенија III Чарнојевића, подигли устанак. После нове неуспеле опсаде Беча (1683), Османлије су потиснуте на југ све до Скопља, што је изгледало као идеална прилика за ослобођење. Међутим, Турци су се консолидовали и у противнападу стигли до Саве и Дунава. После два нова пораза која је турска војска доживела, заповедник аустријске војске, Еуген Савојски, продро је чак до Сарајева, након чега је склопљен мир. Иако је Карловачким миром, потписаним у Сремским Карловцима 1699. године, Турска трајно остала без поседа северно од те две реке, за Србе је исход рата био неповољан, па су, док је сукоб још трајао, кренули у велику сеобу. Карловачки мир био је први неповољан споразум који је Османско царство потписало. Убрзо након овог рата, Турска је престала да буде озбиљна претња Аустрији и Млетачкој републици.

Манастир Крушедол подигли су Бранковићи у тадашњој Угарској, данас је у Војводини

Сазнајте више

Будући да су Срби, током устанка у Банату, као националну обележје носили заставе са ликом Светог Саве, Турци су, после гушења устанка, спалили у Београду мошти најпоштованијег српског светитеља, али тиме нису уништили његов култ.

Спаљивање моштију Светог Саве, слика Стевана Алексића са почетка 20. века

Непознате речи

Млетачка република – други назив за Венецију

Света лига – војни савез Аустрије, Млетачке републике и Пољске против Османлија

консолидовати – обновити снаге; прегруписати се

Сазнајте више

Учешћем у Кочиној крајини српски војници стекли су велико искуство, које ће им бити драгоцено у устанцима који су уследили почетком 19. века. То се пре свега односи на коришћење новог оружја, што подразумева промену стратегије и тактике.

Током 18. века Османско царство и Хабзбуршка монархија водили су три краћа рата, са променљивим успехом. После аустријске победе у рату који је трајао од 1716. до 1718. Хабзбуршка монархија се спустила јужно од Саве и Дунава и формирала **Краљевину Србију**. Та област, заједно са Београдом, остала је у аустријским рукама до рата који је вођен 1737–1739. године, после кога су се Турци поново вратили на Саву и Дунав, а Срби кренули у нову велику сеобу. Последњи сукоб два царства, вођен од 1788. до 1791. године, у нашем народу упамћен као **Кочина крајина**, није донео веће промене у односу снага. Ово је био последњи рат вођен између Аустрије и Османског царства, док је Млетачка република почетком 19. века престала да постоји.

Велике сеобе Срба

Иако су сеобе почеле још са турским освајањем Балканског полуострва, оне до краја 17. века нису имале масовнији карактер. **Прва велика сеоба Срба** догодила се у време Великог бечког рата и предводио ју је патријарх **Арсеније III Чарнојевић**. Рачуна се да је, страхујући од осветe, пут Хабзбуршке монархије кренуло око 60 хиљада људи. Највише народа исељено је са јужних делова некадашње средњовековне српске државе, а населили су просторе у јужној Угарској, од Саве и Дунава до Будима.

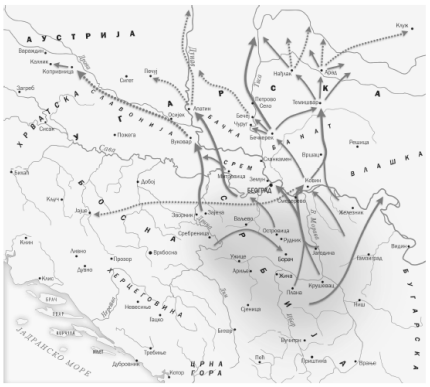

Арсеније III Чарнојевић

Сеоба Срба, слика Паје Јовановића из 19. века

Маље масовна била је **Друга велика сеоба Срба**, покренута 1739. године, након османског освајања Краљевине Србије. Ту сеобу предводио је патријарх **Арсеније IV Јовановић Шакабента**, а у њој је учествовало око 15 хиљада људи.

Сеобе Срба

На које територије су се селили Срби?

Војна крајина

Осим на територији данашње Војводине, аустријске власти насељавале су Србе и на просторима Војне крајине. Био је то одбрамбени појас који је служио као заштита од турских упада. Војна крајина се простирала дуж великог дела граница данашњих држава Хрватске и Босне и Херцеговине. Срби крајишници имали су одређене повластице регулисане **Влашким статутом**, а главна обавеза била им је војна служба. Војна крајина није настајала одједном, већ постепено. Имала је посебан положај у Хабзбуршкој монархији, али је са престанком опасности од Турака - од краја 18. века, почела да губи значај.

Положај Срба у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици

Сазнајте више

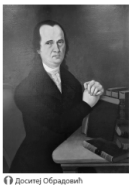
Свакако највеће име српског просветитељства био је **Доситеј Обрадовић** (1742. – 1811). Као светски стваралац бавио се образовањем других, превођењем, а од књижевних дела најпонајпре му је аутобиографско дело *Живот и прикључења*. У време Праог српског устанка постао је први министар просвете.

Цар **Леополд I (1658–1705)** обезбедио је Србима одређене привилегије. Карловачки митрополит постао је не само духовни, већ и световни представник Срба у монархији. Поред тога, за Србе је уведено још једно важно тело – сабор.

Управо у Хабзбуршкој монархији стекли су се услови за формирање **грађанске класе код Срба**. Будући да је ту било далеко више образованих људи него у Османском царству, простор данашње Војводине, дуго ће бити центар културног живота нашег народа. У Сремским Карловцима, поред митрополије, основана је и прва српска **гимназија** 1791. године, а три године касније и прва **богословија**.

Када су у питању Срби под млетачком влашћу, они су пре свега насељавали територију Далмације. За разлику од других крајева, на том простору је у већој мери дошло до покатоличења, или унијаћења. Попут сународника у Војној крајини и Србима у Далмацији главна обавеза била је војна служба.

Као независна трговачка република, **Дубровник** је све до краја средњег века био потпуно самосталан град. Тада Дубровчани почињу да плаћају годишњи данак султану, али настављају да се баве својим примарним послом – трговином. Дубровачка република постојала је све до почетка 19. века, када је освојена од стране Француске.

Доситеј Обрадовић

Научили смо

- Под притиском Османлија многи Срби су се селили на просторе Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.
- Била је то последица учествовања српског становништва у ратовима које су против Османског царства водиле друге државе.
- Да би избегли одмазде због чињенице да су ратовали на страни турских противника, Срби су кренули у сеобе, током којих су населили просторе јужне Угарске, Војне крајине и Далмације.
- На новим просторима, главна обавеза им је била војна служба.
- Уживајући повремено одређене привилегије, Срби у јужној Угарској имали су боље услове за образовање од својих сународника у другим крајевима.

Питања и задаци

1. Током којих ратова су биле организоване велике сеобе Срба?
2. Ко је предводио те сеобе и који су простори насељени?
3. Шта је Војна крајина и чему је служила?
4. Какав је био положај српског народа на новим просторима и које су му биле обавезе?

Непознате речи

унијати – верници који су задржали православне обичаје, али прихватили римокатоличко учење и папу као врховног поглавара

Задаци: Београд – српска престоница; Поређати ратове хронолошким редом

Задатак: Повезати личности и слике

На самом почетку новог века догодиле су се велике промене у разним сферама живота. Велики градови, у којима је почела да се развија мануфактура, постајали су центри трговинске размене. Поред тога, квалитет живота у градовима знатно је побољшан. У овом периоду главни носилац друштвених промена био је грађански слој.

Лисабон средином 17. века

8. ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

Успон градова

Бројне промене које је са собом донео почетак новог века утицале су и на промене у квалитету и начину живота. Градови, нарочито у Западној Европи, постају средиште културних и привредних збивања. Већ је речено да су, после великих географских открића, изузетно напредовали они градови који су били уз Атлантски океан или близу њега – Лисабон, Париз, Лондон, Амстердам, Антверпен. Била је то последица Трговачке револуције, која је центар светске трговине са Средоземља померила ка Атлантику.

Мануфактура

Поред трговачке револуције, у прединдустријском добу почиње да се остварује напредак и на пољу занатства. Наиме, старе занатске радионице биле су постепено замењене новим и већим – **мануфактурама**. За разлику од средњовековне радионице у којој је радио један мајстор, који је, уз помоћ калфе и шегрта, правио одређени (не велики) број производа, у мануфактурама је радило више мајстора, а производња је била далеко већа. Штавише, број производа направљених у мануфактури, коју је, примера ради, чинило десетак радника, био је неколико десетина пута већи у односу на стару занатску радионицу. У први мах могло би погрешно да се помисли да је у питању употреба машина. То, међутим, није тачно. Производило се и даље ручно, о чему сведочи и сам назив мануфактура (лат. *manus* – рука).

Карта Антверпена са почетка 17. века

Сазнајте више

Антверпен је данас други по величини град у Белгији. Од 16. века био је један од главних трговинских и финансијских центара западне Европе, а током времена постао и једна од највећих лука на старом континенту. У 17. веку постаје и културно средиште због уметничких школа славних сликара Ван Дајка и Рубенса. Град је постао чувен и по радионицама за обраду дијаманта, у које и данас стиже око 80% укупне количине тог драгог камена из целог света. Иако су га Шпанци запалили и готово уништили, када су се повлачили 1585. године, град се итак опоравио.

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Кад крећу прве сеобе Срба у Јужну Угарску?
2. У којим ратовима су срби учествовали на страни противника Османског царства?
3. Током којих ратова су биле организоване велике сеобе Срба?
4. Ко је предводио те сеобе и који су простори насељени?
5. Шта је Војна крајина и чему је служила?
6. Какав је био положај српског народа у Хабзбуршкој онархији и које су му биле обавезе?
7. Какав је био положај Срба у далмацији?
8. Какав је био развој дубровачке републике?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 85. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатке „Београд – српска престоница”, „Поређати ратове хронолошким редом” и „Повезати личности и слике” са 180. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Упоредити положај Срба у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици са положајем Срба у Османском царству.

Изглед табле

СРБИ У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ И МЛЕТАЧКОЈ РЕПУБЛИЦИ

Собе у Јужну Угарску
Срби у ратовима Османског царства са другим државама
Прва велика сеоба Срба
Друга велика сеоба Срба
Војна крајина
Влашки статут
Срби у Хабзбуршкој монархији
Срби у Далмацији
Дубровачка република

Начин праћења ученичких постигнућа

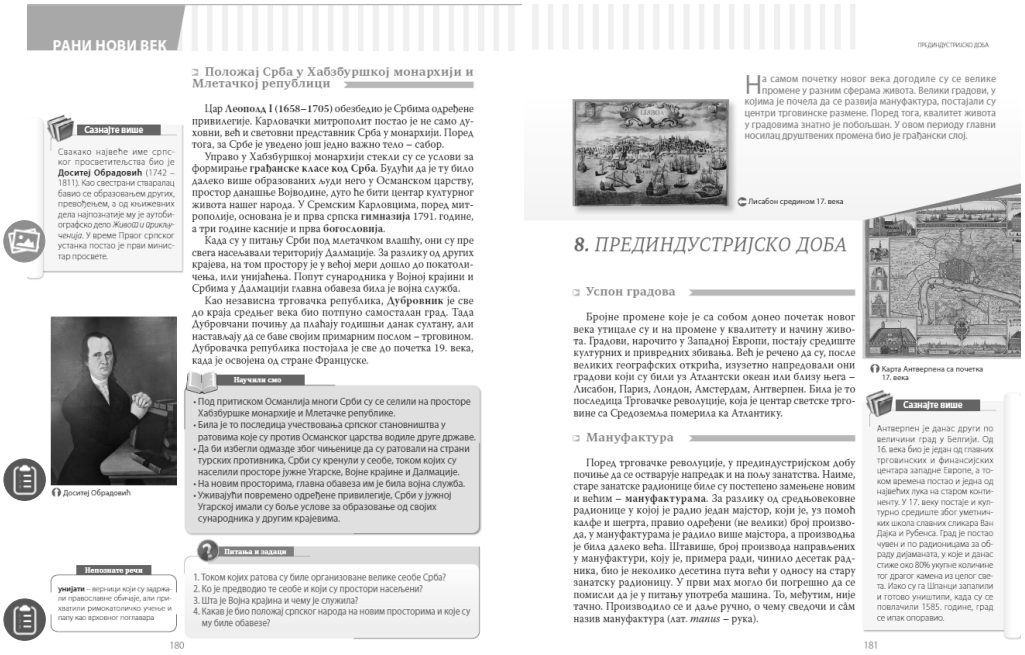
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**69.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Прединдустријско доба**
Врста (тип) часа	Обрада
Облици рада	Фронтални, индивидуални
Наставне методе	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Упознавање ученика са променама у начину живота и привређивања у раном новом веку.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Успон градова, мануфактура, подела рада, капитализам, друштвени односи, буржоазија, бакнарство.

Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте, и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ НОВИ ВЕК

Положај Срба у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици

Сазнајте више

Свакако највеће име српског просветитељства био је **Доситеј Обрадовић** (1742 – 1811). Као свестрани стваралац бавио се образовањем других, превођењем, а од књижевних дела најпознатије му је аутобиографско дело *Живот и прикљученија*. У време Прве српске устанка постао је први министар просвете.

Цар **Леопод I (1658–1705)** обезбедио је Србима одређене привилегије. Карловачки митрополит постао је не само духовни, већ и световни представник Срба у монархији. Поред тога, за Србе је уведено још једно важно тело – сабор.

Управо у Хабзбуршкој монархији стекли су се услови за формирање **грађанске класе код Срба**. Будући да је ту било далеко више образованих људи него у Османском царству, простор данашње Војводине, дуго ће бити центар културног живота нашег народа. У Сремским Карловцима, поред митрополије, основана је и прва српска **гимназија** 1791. године, а три године касније и прва **богословија**.

Када су у питању Срби под млетачком влашћу, они су пре свега насељавали територију Далмације. За разлику од других крајева, на том простору је у већој мери дошло до покатоличења, или унијаћења. Попут сународника у Војној крајини и Србима у Далмацији главна обавеза била је војна служба.

Као независна трговачка република, **Дубровник** је све до краја средњег века био потпуно самосталан град. Тада Дубровчани почињу да плаћају годишњи данак султану, али настављају да се баве својим примарним послом – трговином. Дубровачка република постојала је све до почетка 19. века, када је освојена од стране Француске.

Доситеј Обрадовић

Научили смо

- Под притиском Османлија многи Срби су се селили на просторе Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.
- Била је то последица учествовања српског становништва у ратовима које су против Османског царства водиле друге државе.
- Да би избегли одмазде због чињенице да су ратовали на страни турских противника, Срби су кренули у сеобе, током којих су населили просторе јужне Угарске, Војне крајине и Далмације.
- На новим просторима, главна обавеза им је била војна служба.
- Уживајући повремено одређене привилегије, Срби у јужној Угарској имали су боље услове за образовање од својих сународника у другим крајевима.

Непознате речи

унијати – верници који су задржали православне обичаје, али признавали римокатоличко учење и папу као врховног поглавара

Питања и задаци

1. Током којих ратова су биле организоване велике сеобе Срба?
2. Ко је предводио те сеобе и који су простори насељени?
3. Шта је Војна крајина и чему је служила?
4. Какав је био положај српског народа на новим просторима и које су му биле обавезе?

180

ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

На самом почетку новог века догодиле су се велике промене у разним сферама живота. Велики градови, у којима је почела да се развија мануфактура, постајали су центри трговинске размене. Поред тога, квалитет живота у градовима знатно је побољшан. У овом периоду главни носилац друштвених промена био је грађански слој.

Лисабон средином 17. века

8. ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

Успон градова

Бројне промене које је са собом донео почетак новог века утицале су и на промене у квалитету и начину живота. Градови, нарочито у Западној Европи, постају средиште културних и привредних збивања. Већ је речено да су, после великих географских открића, изузетно напредовали они градови који су били уз Атлантски океан или близу њега – Лисабон, Париз, Лондон, Амстердам, Антверпен. Била је то последица Трговачке револуције, која је центар светске трговине са Средоземља померила ка Атлантику.

Мануфактура

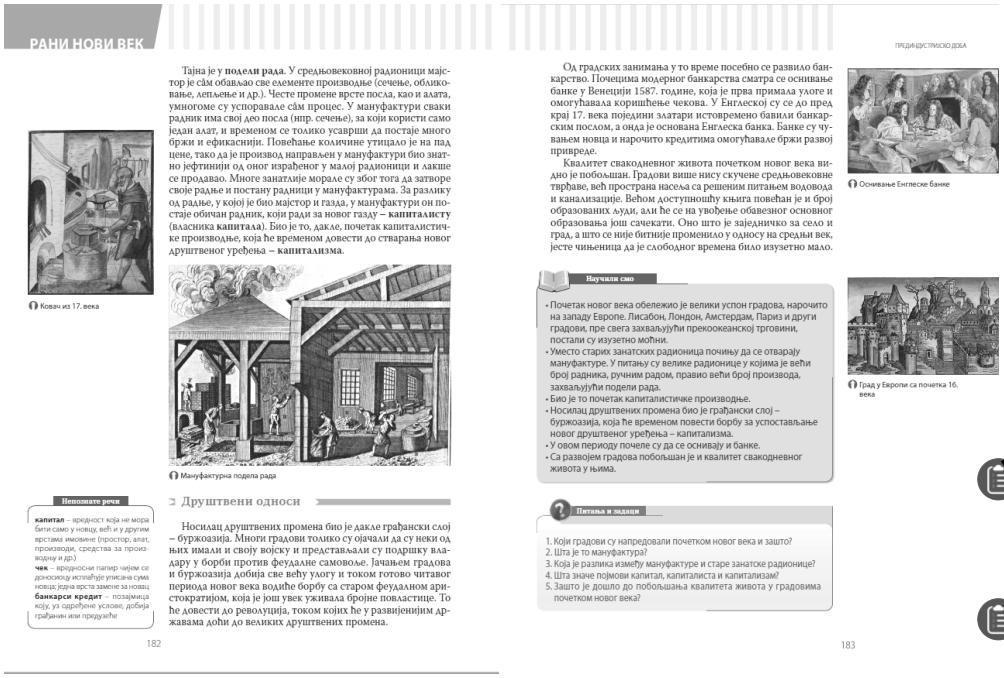
Поред трговачке револуције, у прединдустријском добу почиње да се остварује напредак и на пољу занатства. Наиме, старе занатске радионице биле су постепено замењене новим и већим – **мануфактурама**. За разлику од средњовековне радионице у којој је радио један мајстор, који је, уз помоћ калфе и шегрта, правио одређени (не велики) број производа, у мануфактурама је радило више мајстора, а производња је била далеко већа. Штавише, број производа направљених у мануфактури, коју је, примера ради, чинило десетак радника, био је неколико десетина пута већи у односу на стару занатску радионицу. У први мах могло би погрешно да се помисли да је у питању употреба машина. То, међутим, није тачно. Производило се и даље ручно, о чему сведочи и сам назив мануфактура (лат. *manus* – рука).

Карта Антверпена са почетка 17. века

Сазнајте више

Антверпен је данас други по величини град у Белгији. Од 16. века био је један од главних трговинских и финансијских центара западне Европе, а током времена постао и једна од највећих лука на старом континенту. У 17. веку постаје и културно средиште због уметничких школа главних сликара Ван Дајка и Рубенса. Град је постао чувен и по радионицама за обраду дијаманата, у које и данас стиже око 80% укупне количине тог драгог камена из целог света. Иако су га Шпанци запалили и готово уништили, када су се повратили 1585. године, град се ипак опоравио.

181

РАНИ НОВИ ВЕК

Тајна је у **подели рада**. У средњовековној радионици мајстор је сам обављао све елементе производње (сечење, обликовање, лепљење и др.). Честе промене врсте посла, као и алата, умногоме су успоравале сам процес. У мануфактури сваки радник има свој део посла (нпр. сечење), за који користи само један алат, и временом се толико усавршио да постаје много бржи и ефикаснији. Повећање количине утицало је на пад цене, тако да је производ направљен у мануфактури био знатно јефтинији од оног израђеног у малој радионици и лакше се продавао. Многе занатлије морале су због тога да затворе своје радње и постану радници у мануфактурама. За разлику од радње, у којој је био мајстор и газда, у мануфактури он постаје обичан радник, који ради за новог газду – **капиталисту** (власника **капитала**). Био је то, дакле, почетак капиталистичке производње, која ће временом довести до стварања новог друштвеног уређења – **капитализма**.

Ковач из 17. века

Мануфактурна подела рада

Непознате речи

капитал – вредност која не мора бити само у новцу, већ и у другим врстама имовине (простор, алат, производи, средства за производњу и др.)

чек – вредносни папир чијим се доносиоцу исплаћује уписана сума новца; једна врста замене за новац

банкарски кредит – позајмица коју, уз одређене услове, добија грађанин или предузеће

Друштвени односи

Носилац друштвених промена био је дакле грађански слој – буржоазија. Многи градови толико су ојачали да су неки од њих имали и своју војску и представљали су подршку владару у борби против феудалне самоволе. Јачањем градова и буржоазија добија све већу улогу и током готово читавог периода новог века водиће борбу са старом феудалном аристократијом, која је још увек ужицала бројне повластице. То ће довести до револуција, током којих ће у развијенијим државама доћи до великих друштвених промена.

182

ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

Од градских занимања у то време посебно се развило банкарство. Почецима модерног банкарства сматра се оснивање банке у Венецији 1587. године, која је прва примала улоге и омогућавала коришћење чекова. У Енглеској су се до пред крај 17. века појединци златари истовремено бавили банкарским послом, а онда је основана Енглеска банка. Банке су чувањем новца и нарочито кредитима омогућавале бржи развој привреде.

Квалитет свакодневног живота почетком новог века видно је побољшан. Градови више нису скучене средњовековне тврђаве, већ пространа насеља са решеним питањем водовода и канализације. Већом доступношћу књига повећан је и број образованих људи, али ће се на увођење обавезног основног образовања још сачекати. Оно што је заједничко за село и град, а што се није битније променило у односу на средњи век, јесте чињеница да је слободног времена било изузетно мало.

Оснивање Енглеске банке

Научили смо

- Почетак новог века обележио је велики успон градова, нарочито на западу Европе. Лисабон, Лондон, Амстердам, Париз и други градови, пре свега захваљујући прекоокеанској трговини, постали су изузетно моћни.
- Уместо старих занатских радионица почињу да се отварају мануфактуре. У питању су велике радионице у којима је већи број радника, ручним радом, правио већи број производа, захваљујући подели рада.
- Био је то почетак капиталистичке производње.
- Носилац друштвених промена био је грађански слој – буржоазија, која ће временом повести борбу за успостављање новог друштвеног уређења – капитализма.
- У овом периоду почеле су да се оснивају и банке.
- Са развојем градова побољшан је и квалитет свакодневног живота у њима.

Град у Европи са почетка 16. века

Питања и задаци

1. Који градови су напредовали почетком новог века и зашто?
2. Шта је то мануфактура?
3. Која је разлика између мануфактуре и старе занатске радионице?
4. Шта значе појмови капитал, капиталиста и капитализам?
5. Зашто је дошло до побољшања квалитета живота у градовима почетком новог века?

183

Задатак: Градови и државе у којима се налазе

Задаци: Утицај убрзања производње; Мануфактура

Уводни део часа (10 минута)

Обновити научено на претходном часу. Увод у тему о прединдустријском добу.

На почетку часа наставник замоли ученика/ученицу да обнови градиво са претходног часа. У току обнављања градива, наставник ученику/ученици помаже тако што му/јој постави питања са 75. стране уџбеника. Након тога, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу уз помоћ уводног текста са 76. стране.

У уводном делу часа, ученици треба да реше задатке „Београд – српска престоница", „Поређати ратове хронолошким редом" и „Повезати личности и слике" са 180. стране мултимедијалног PDF-а.

Главни део часа (30 минута)

Прединдустријско доба

Предавање са акцентом на кључне садржаје:

- Велика географска открића утицала су на развој појединих европских градова.
- Центар трговачких путева премештен је на запад – ка Атланском океану.
- Велики развој доживљавају Лисабон, Париз, Лондон, Амстардам, Антверпен.

- Уместо малих средњовековних занатских радионица отварају се веће – **мануфактуре** (са више радника).
- У мануфактурама се и даље производило ручно.
- Извршена је подела рада чиме је убрзана производња.
- Производи су били јефтинији и боље су се продавали.
- Био је то зачетак **капиталистичке производње**.
- Са развојем градова јача и грађански слој – **буржоазија**
- Борба између буржоазије и пламства (аристократије) обележиће скоро читав нови век.
- Од градских занимања почиње да се развије банкарство.

Приликом излагања о прединдустријском периоду, наставник упућује ученике да погледају слике са 181, 182. и 183. стране уџбеника. Након тога, замоли ученика/ученицу да прочита текст из апаратуре Сазнајте више са 181. стране уџбеника.

У главном делу часа, ученици треба да реше задатак „Градови и државе у којима се налазе" са 183. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог уз кратко пропитивање и додатно објашњавање.

У завршном делу часа наставник спроводи кратко пропитивање уз помоћ последња три питања са 81. стране уџбеника. Такође, поново објашњава ученицима део лекције уколико има одређених нејасноћа.

У завршном делу часа, ученици треба да реше задатке „Утицај убрзања производње" и „Мануфактура" са 183. стране мултимедијалног PDF-а.

Домаћи задатак

Обновити лекцију користећи уџбеник. Описати начин производње у мануфактури.

Изглед табле

ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

Успон градова
Лисабон, Лондон, париз, Амстердам, Антверпен и др.
Мануфактура
- **Подела рада**
- **Бржа производња**
- **Ниже цене и боља продаја**

Капитализам
Буржоазија
Банкарство

Начин праћења ученичких постигнућа

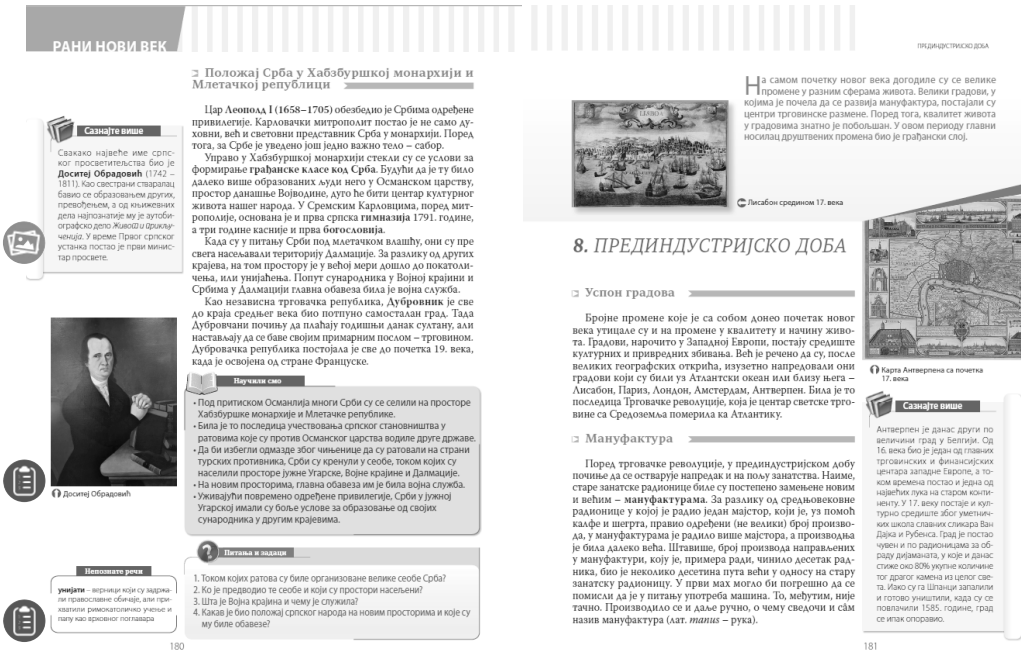
Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**70.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Прединдустријско доба**
Врста (тип) часа	Утврђивње
Облици рада	Индивидуални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о развоју градова и променама у начину производње.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Успон градова, мануфактура, подела рада, капитализам, друштвени односи, буржоазија, бакнарство.

Корелација	Географија
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

РАНИ НОВИ ВЕК

Положај Срба у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици

Сазнајте више

Свакако највеће име српског просветитељства био је **Доситеј Обрадовић** (1742 – 1811). Као светски стваралац бавио се образовањем других, превођењем, а од књижевних дела најпознатије му је аутобиографско дело *Живот и прикључења*. У време Прве српске устанка постао је први министар просвете.

Цар **Леополд I (1658–1705)** обезбедио је Србима одређене привилегије. Карловачки митрополит постао је не само духовни, већ и световни представник Срба у монархији. Поред тога, за Србе је уведено још једно важно тело – сабор.

Управо у Хабзбуршкој монархији стекли су се услови за формирање **грађанске класе код Срба**. Будући да је ту било далеко више образованих људи него у Османском царству, простор данашње Војводине, дуго ће бити центар културног живота нашег народа. У Сремским Карловцима, поред митрополије, основана је и прва српска **гимназија** 1791. године, а три године касније и прва **богословија**.

Када су у питању Срби под млетачком влашћу, они су пре свега насељавали територију Далмације. За разлику од других крајева, на том простору је у већој мери дошло до покатоличења, или унијаћења. Попут сународника у Војној крајини и Србима у Далмацији главна обавеза била је војна служба.

Као независна трговачка република, **Дубровник** је све до краја средњег века био потпуно самосталан град. Тада Дубровчани почињу да плаћају годишњи данак султану, али настављају да се баве својим примарним послом – трговином. Дубровачка република постојала је све до почетка 19. века, када је освојена од стране Француске.

Доситеј Обрадовић

Научили смо

- Под притиском Османлија многи Срби су се селили на просторе Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.
- Била је то последица учествовања српског становништва у ратовима које су против Османског царства водиле друге државе.
- Да би избегли одмазде због чињенице да су ратовали на страни турских противника, Срби су кренули у себе, током којих су населили просторе јужне Угарске, Војне крајине и Далмације.
- На новим просторима, главна обавеза им је била војна служба.
- Уживајући повремено одређене привилегије, Срби у јужној Угарској имали су боље услове за образовање од својих сународника у другим крајевима.

Непознате речи

унијати – верници који су задржали православне обичаје, али прихватили римокатоличко учење и папу као врховног поглавара

Питања и задаци

1. Током којих ратова су биле организоване велике сеобе Срба?
2. Ко је предводио те сеобе и који су простори насељени?
3. Шта је војна крајина и чему је служила?
4. Какав је био положај српског народа на новим просторима и које су му биле обавезе?

180

ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

На самом почетку новог века догодиле су се велике промене у разним сферама живота. Велики градови, у којима је почела да се развија мануфактура, постајали су центри трговинске размене. Поред тога, квалитет живота у градовима знатно је побољшан. У овом периоду главни носилац друштвених промена био је грађански слој.

Лисабон средином 17. века

8. ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

Успон градова

Бројне промене које је са собом донео почетак новог века утицале су и на промене у квалитету и начину живота. Градови, нарочито у Западној Европи, постају средиште културних и привредних збивања. Већ је речено да су, после великих географских открића, изузетно напредовали они градови који су били уз Атлантски океан или близу њега – Лисабон, Париз, Лондон, Амстердам, Антверпен. Била је то последица Трговачке револуције, која је центар светске трговине са Средоземља померила ка Атлантику.

Мануфактура

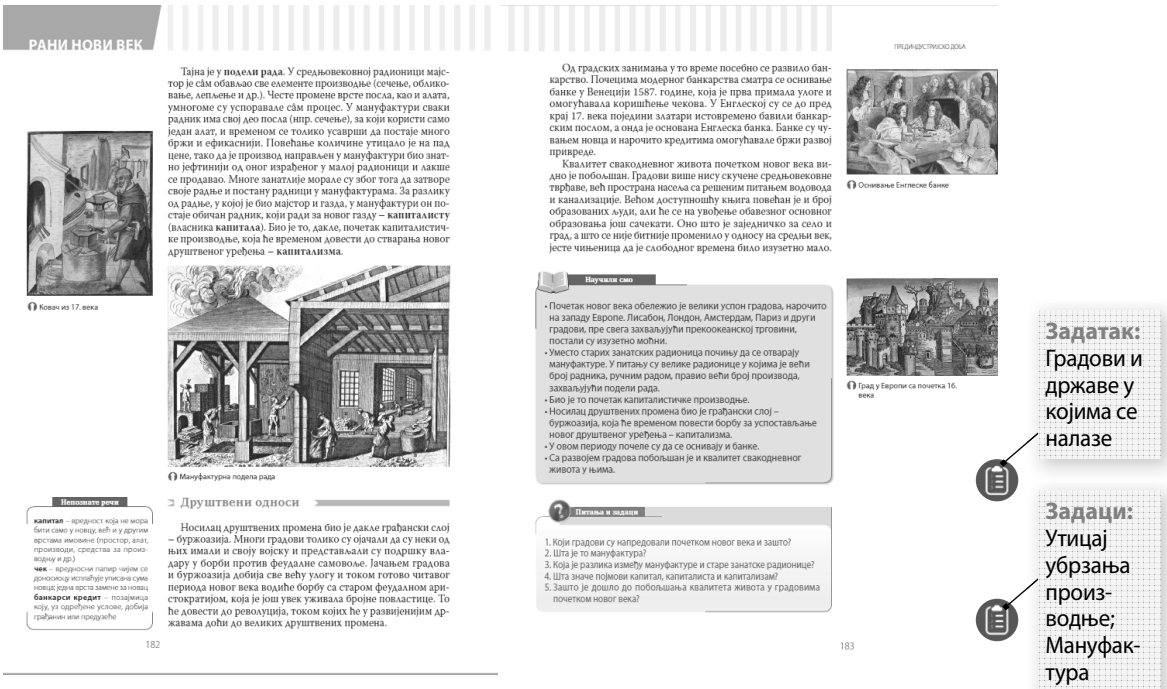
Поред трговачке револуције, у прединдустријском добу почиње да се остварује напредак и на пољу занатства. Наиме, старе занатске радионице биле су постепено замењене новим и већим – **мануфактурама**. За разлику од средњовековне радионице у којој је радио један мајстор, који је, уз помоћ калфе и шегрта, правио одређени (не велики) број производа, у мануфактурама је радило више мајстора, а производња је била далеко већа. Штавише, број производа направљених у мануфактури, коју је, примера ради, чинило десетак радника, био је неколико десетина пута већи у односу на старе занатске радионице. У први мах могло би погрешно да се помисли да је у питању употреба машина. То, међутим, није тачно. Производило се и даље ручно, о чему сведочи и сам назив мануфактура (лат. *manus* – рука).

Карта Антверпена са почетка 17. века

Сазнајте више

Антверпен је данас други по величини град у Белгији. Од 16. века био је један од главних трговинских и финансијских центара западне Европе, а током времена постао и једна од највећих лука на старом континенту. У 17. веку постаје и културно средиште због уметничких школа славних сликара Ван Дајка и Рубенса. Град је постао чувен и по радионицама за обраду дијаманата, у које и данас стиже око 80% укупне количине тог драгог камена из целог света. Иако су га Шпанци запалили и готово уништили, када су се повлачили 1585. године, град се ипак опоравио.

181

РАНИ НОВИ ВЕК

Тајна је у **подели рада**. У средњовековној радионици мајстор је сам обављао све елементе производње (сечење, обликовање, лепљење и др.). Честе промене врсте посла, као и алата, умногоме су успоравале сам процес. У мануфактури сваки радник има свој део посла (нпр. сечење), за који користи само један алат, и временом се толико усавршли да постаје много бржи и ефикаснији. Повећање количине утицало је на пад цене, тако да је производ направљен у мануфактури био знатно јефтинији од оног израђеног у малој радионици и лакше се продавао. Многе занатлије морале су због тога да затворе своје радње и постану радници у мануфактурама. За разлику од радње, у којој је био мајстор и калфа, у мануфактури он постаје обичан радник, који ради за новог газду – **капиталисту** (власника **капитала**). Био је то, дакле, почетак капиталистичке производње, која ће временом довести до стварања новог друштвеног уређења – **капитализма**.

Ковач из 17. века

Мануфактурна подела рада

Непознате речи

капитал – вредност која не мора бити само у новцу, већ и у другим врстама имовине (простор, алат, производи, средства за производњу и др.)

чек – вредносни папир чијим се доношењем исплаћује уписана сума новца; једна врста замене за новац

банкарски кредит – позајмица коју, уз одређене услове, добија грађанин или предузеће

Друштвени односи

Носилац друштвених промена био је дакле грађански слој – буржоазија. Многи градови толико су ојачали да су неки од њих имали и своју војску и представљали су подршку владару у борби против феудалне самовоље. Јачањем градова и буржоазија добија све већу улогу и током готово читавог периода новог века водиће борбу са старом феудалном аристократијом, која је још увек уживала бројне повластице. То ће довести до револуција, током којих ће у развијенијим државама доћи до великих друштвених промена.

182

ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

Од градских занимања у то време посебно се развило банкарство. Почецима модерног банкарства сматра се оснивање банке у Венецији 1587. године, која је прва примала улоге и омогућавала коришћење чекова. У Енглеској су се до пред крај 17. века поједини златари истовремено бавили банкарским послом, а онда је основана Енглеска банка. Банке су чувањем новца и нарочито кредитима омогућавале бржи развој привреде.

Квалитет свакодневног живота почетком новог века видно је побољшан. Градови више нису скучене средњовековне тврђаве, већ пространа насеља са решеним питањем водовода и канализације. Већом доступношћу књига повећан је и број образованих људи, али ће се на увођење обавезног основног образовања још чекати. Оно што је заједничко за село и град, а што се није битније променило у односу на средњи век, јесте чињеница да је слободног времена било изузетно мало.

Оснивање Енглеске банке

Научили смо

- Почетак новог века обележио је велики успон градова, нарочито на западу Европе. Лисабон, Лондон, Амстердам, Париз и други градови, пре свега захваљујући прекоокеанској трговини, постали су изузетно моћни.
- Уместо старих занатских радионица почињу да се отварају мануфактуре. У питању су велике радионице у којима је већи број радника, ручним радом, правио већи број производа, захваљујући подели рада.
- Био је то почетак капиталистичке производње.
- Носилац друштвених промена био је грађански слој – буржоазија, која ће временом повести борбу за успостављање новог друштвеног уређења – капитализма.
- У овом периоду почеле су да се оснивају и банке.
- Са развојем градова побољшан је и квалитет свакодневног живота у њима.

Град у Европи са почетка 16. века

Питања и задаци

1. Који градови су напредовали почетком новог века и зашто?
2. Шта је то мануфактура?
3. Која је разлика између мануфактуре и старе занатске радионице?
4. Шта значе појмови капитал, капиталиста и капитализам?
5. Зашто је дошло до побољшања квалитета живота у градовима почетком новог века?

183

Задатак: Градови и државе у којима се налазе

Задаци: Утицај убрзања производње; Мануфактура

Уводни део часа (10 минута)

Провера домаћих задатака.

Главни део часа (30 минута)

Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања:

1. Који градови су напредовали почетком новог века и зашто?
2. Шта је то мануфактура?
3. Која је разлика између мануфактуре и старе занатске радионице?
4. Шта значе појмови капитал, капиталиста и капитализам?
5. Зашто је дошло до побољшања квалитета живота у градовима почетком новог века?
6. Који друштвени слој је био носилац друштвених промена у новом веку?
7. Какав је био развој банкарства?

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 184, 185, 186, 187, 188. и 189. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатке „Градови и државе у којима се налазе", „Утицај убрзања производње" и „Мануфактура" са 183. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Кратак осврт на научено. Анализа резултата провере знања.

Домаћи задатак

Направити презентацију о градовима који су се развили у раном новом веку.

Изглед табле

ПРЕДИНДУСТРИЈСКО ДОБА

Успон градова
Мануфактура
Промене у начину производње
Капитализам
Буржоазија
Банкарство

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**71.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Наставна јединица	**Европа, свет и српске земље у раном новом веку**
Врста (тип) часа	Систематизација
Облици рада	Индивидуални, фронтални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о наставној теми Рани нови век.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку;

	• илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Велика географска открића, Хуманизам и ренесанса, реформација, апсолутистичке монархије, Османско царство, положај Срба, Срби нановим просторима, прединдустријско доба.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Приказ мултимедијалних садржаја

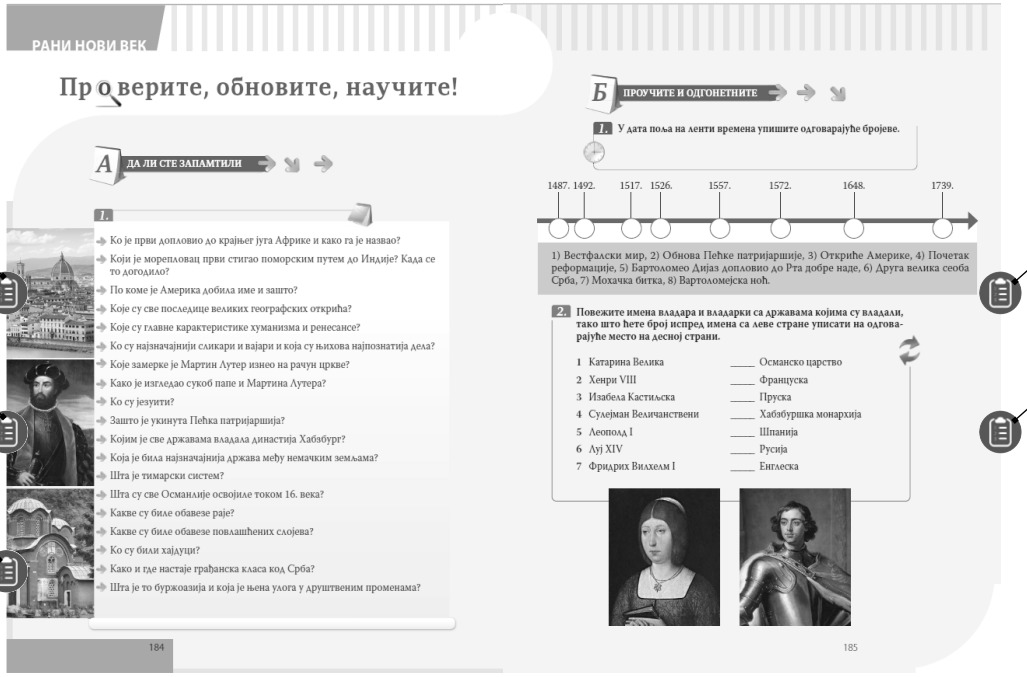
Задаци: Америка; Хуманизам и ренесанса

Задаци: Мартин Лутер; Језуити

Задаци: Османлије; Хајдуци

Задатак: Рани нови век

Задатак: Повезивање личности са државама

РАНИ НОВИ ВЕК

Проверите, обновите, научите!

А ДА ЛИ СТЕ ЗАПАМТИЛИ

1.

- Ко је први допловио до крајњег југа Африке и како га је назвао?
- Који је морепловац први стигао поморским путем до Индије? Када се то догодило?
- По коме је Америка добила име и зашто?
- Које су све последице великих географских открића?
- Које су главне карактеристике хуманизма и ренесансе?
- Ко су најзначајнији сликари и вајари и која су њихова најпознатија дела?
- Које замерке је Мартин Лутер изнео на рачун цркве?
- Како је изгледао сукоб папе и Мартина Лутера?
- Ко су језуити?
- Зашто је укинута Пећка патријаршија?
- Којим је све државама владала династија Хабзбург?
- Која је била најзначајнија држава међу немачким земљама?
- Шта је тимарски систем?
- Шта су све Османлије освојиле током 16. века?
- Какве су биле обавезе раје?
- Какве су биле обавезе повлашћених слојева?
- Ко су били хајдуци?
- Како и где настаје грађанска класа код Срба?
- Шта је то буржоазија и која је њена улога у друштвеним променама?

184

Б ПРОУЧИТЕ И ОДГОНЕТНИТЕ

1. У дата поља на ленти времена упишите одговарајуће бројеве.

1487. 1492. 1517. 1526. 1557. 1572. 1648. 1739.

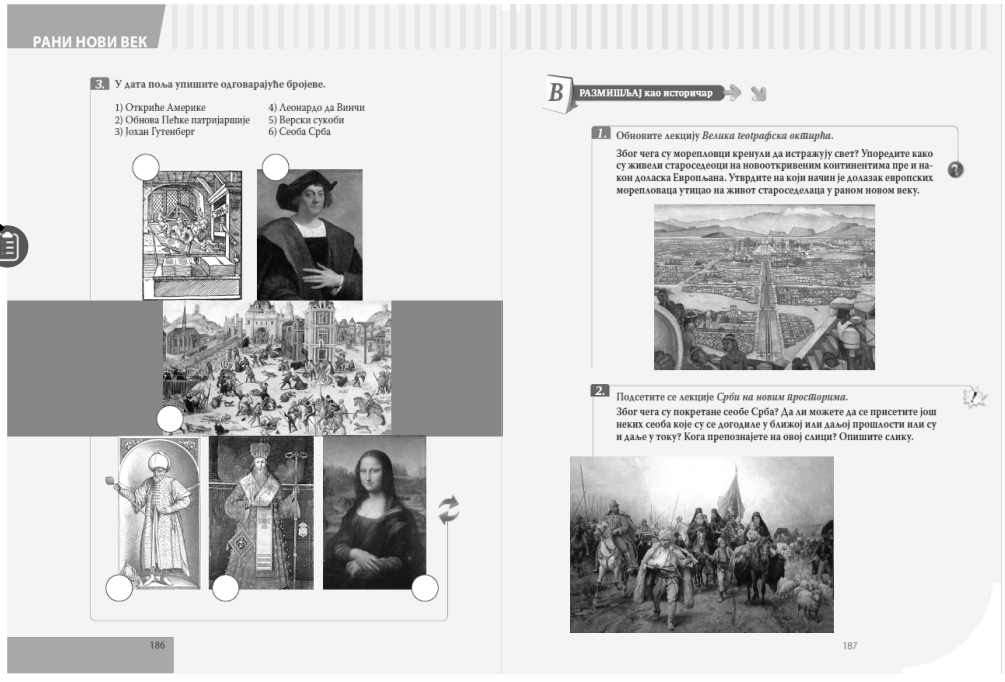
1) Вестфалски мир, 2) Обнова Пећке патријаршије, 3) Откриће Америке, 4) Почетак реформације, 5) Бартоломео Дијаз допловио до Рта добре наде, 6) Друга велика сеоба Срба, 7) Мохачка битка, 8) Вартоломејска ноћ.

2. Повежите имена владара и владарки са државама којима су владали, тако што ћете број испред имена са леве стране уписати на одговарајуће место на десној страни.

1 Катарина Велика	____ Османско царство
2 Хенри VIII	____ Француска
3 Изабела Кастиљска	____ Пруска
4 Сулејман Величанствени	____ Хабзбуршка монархија
5 Леополд I	____ Шпанија
6 Луј XIV	____ Русија
7 Фридрих Вилхелм I	____ Енглеска

185

Задатак: Повезивање појмова

РАНИ НОВИ ВЕК

3. У дата поља упишите одговарајуће бројеве.

1) Откриће Америке
2) Обнова Пећке патријаршије
3) Јохан Гутенберг
4) Леонардо да Винчи
5) Верски сукоби
6) Сеоба Срба

186

В РАЗМИШЉАЈ као историчар

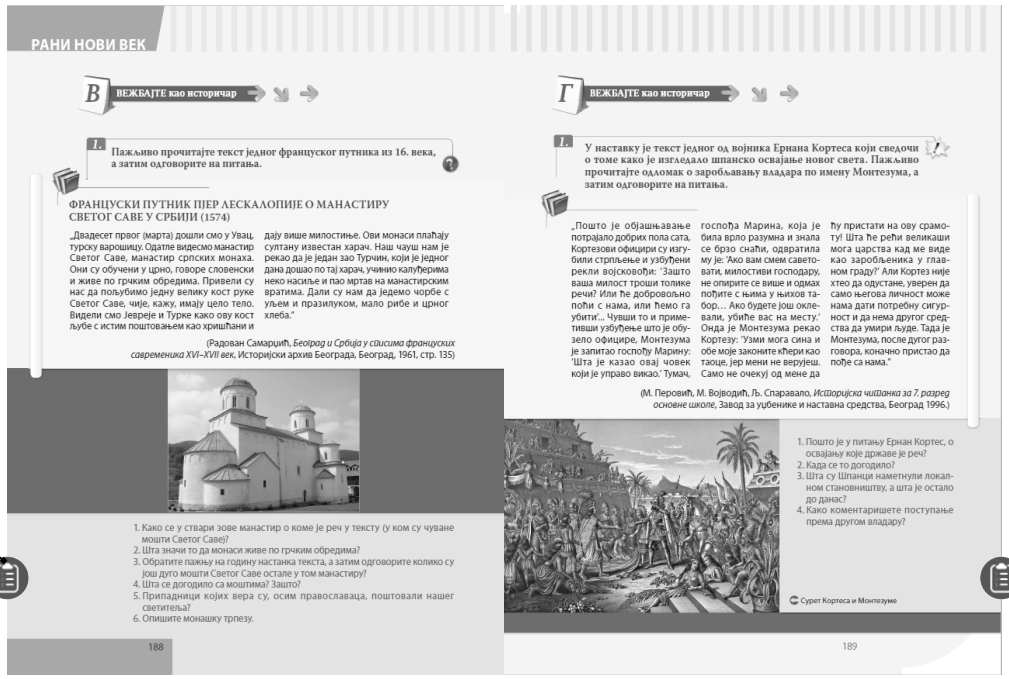
1. Обновите лекцију *Велика географска открића*.

Због чега су морепловци кренули да истражују свет? Упоредите како су живели староседеоци на новооткривеним континентима пре и након доласка Европљана. Утврдите на који начин је долазак европских морепловаца утицао на живот староседелаца у раном новом веку.

2. Подсетите се лекције *Срби на новим просторима*.

Због чега су покретане сеобе Срба? Да ли можете да се присетите још неких сеоба које су се догодиле у ближој или даљој прошлости или су и даље у току? Кога препознајете на овој слици? Опишите слику.

187

РАНИ НОВИ ВЕК

В ВЕЖБАЈТЕ као историчар

1. Пажљиво прочитајте текст једног француског путника из 16. века, а затим одговорите на питања.

ФРАНЦУСКИ ПУТНИК ПЈЕР ЛЕСКАЛОПИЈЕ О МАНАСТИРУ СВЕТОГ САВЕ У СРБИЈИ (1574)

„Двадесет првог (марта) дошли смо у Ваац, турску варошицу. Одатле видесмо манастир Светог Саве, манастир српских монаха. Они су обучени у црно, говоре словенски и живе по грчким обредима. Привели су нас да пољубимо једну велику кост руке Светог Саве, чије, кажу, имају цело тело. Видели смо Јевреје и Турке како ову кост љубе с истим поштовањем као хришћани и дају више милостиње. Ови монаси плаћају султану известан харач. Наш чауш нам је рекао да је један зао Турчин, који је једног дана дошао по тај харач, учинио калуђерима неко насиље и пао мртав на манастирским вратима. Дали су нам да једемо чорбе с уљем и празилуком, мало рибе и црног хлеба."

(Радован Самарџић, *Београд и Србија у сећима француских савременика XVI–XVII век*, Историјски архив Београда, Београд, 1961, стр. 135)

1. Како се у ствари зове манастир о коме је реч у тексту (у ком су чуване моштиСветог Саве)?
2. Шта значи то да монаси живе по грчким обредима?
3. Обратите пажњу на годину настанка текста, а затим одговорите колико су још дуго моштиСветог Саве остале у том манастиру?
4. Шта се догодило са моштима? Зашто?
5. Припадници којих вера су, осим православаца, поштовали нашег светитеља?
6. Опишите монашку трпезу.

188

Г ВЕЖБАЈТЕ као историчар

1. У наставку је текст једног од војника Ернана Кортеса који сведочи о томе како је изгледало шпанско освајање новог света. Пажљиво прочитајте одломак о заробљавању владара по имену Монтезума, а затим одговорите на питања.

„Пошто је објашњавање потрајало добрих пола сата, Кортезови официри су изгубили стрпљење и узбуђени рекли војсковођи: 'Зашто ваша милост троши толике речи? Или ће добровољно поћи с нама, или ћемо га убити'... Чувши то и примећивши узбуђење што је обузело официре, Монтезума је запитао госпођу Марину: 'Шта је казао овај човек који је управо викао.' Тумач, госпођа Марина, која је била врло разумна и знала се брзо снаћи, одвратила му је: 'Ако вам смем саветовати, милостиви господару, не опирите се више и одмах пођите с њима у њихов табор... Ако будете још оклевали, убиће вас на месту.' Онда је Монтезума рекао Кортезу: 'Узми мога сина и обе моје законите кћери као таоце, јер мени не верујеш. Само не очекуј од мене да ћу пристати на ову срамоту! Шта ће рећи великаши мога царства кад ме виде као заробљеника у главном граду?' Али Кортез није хтео да одустане, уверен да само његова личност може нама дати потребну сигурност и да нема другог средства да умири људе. Тада је Монтезума, после дугог разговора, коначно пристао да пође са нама."

(М. Перовић, М. Војводић, Љ. Спаравало, *Историјска читанка за 7. разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1996.)

1. Пошто је у питању Ернан Кортес, о освајању које државе је реч?
2. Када се то догодило?
3. Шта су Шпанци наметнули локалном становништву, а шта је остало до данас?
4. Како коментаришете поступање према другом владару?

Сурет Кортеса и Монтезуме

189

Задатак: Црква Светог Саве

Задатак: Конквистадори

Уводни део часа (5 минута)

Прегледање свеске и домаћих задатака.

Главни део часа (35 минута)

Резиме наставне теме Рани нови век. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 184, 185, 186, 187, 188. и 189. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатке „Америка", „Хуманизам и ренесанса", „Мартин Лутер", „Језуити", „Османлије" и „Хајдуци" са 184. стране, затим задатке „Рани нови век" и „Повезивање личности са државама" са 185. стране, затим задатак „Повезивање појмова" са 186. стране, затим задатак „Црква Светог саве" са 188. стране, као и задатак „Конквистадори" са 189. стране мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Анализа постигнутог у наставној теми Рани нови век.

Домаћи задатак

Описати промене настале у Европи и свету почетком новог века.

Изглед табле

РАНИ НОВИ ВЕК

Велика географска открића
Хуманизам и ренесанса
Реформација, противреформација и Пећка патријаршија
Апсолутистичке монархије
Османско царство и положај Срба у њему
Срби нановим просторима
Прединдустријско доба

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ПРИПРЕМА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЧАСА

Час број:	**72.**
Школа и разред	
Наставник	
Датум одржавања	
Наставна област	**Све наставне области**
Наставна јединица	**Годишња систематизација градива**
Врста (тип) часа	Систематизација
Облици рада	Индивидуални, фронтални
Наставне методе	Дијалошка, ИКТ метода
Наставна средства	Уџбеник, свеска, мултимедијални PDF
Циљ часа	Сагледавање постигнућа ученика о периоду средњег и раног новог века.
Исходи	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку;

	• илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
Међупредметне компетенције	– Компетенција за целоживотно учење – Вештина комуникације – Рад с подацима и информацијама – Дигитална компетенција – Решавање проблема – Вештине за живот у демократском друштву
Кључни појмови	Рани средњи век, позни средњи век, рани нови век, феудализам, капитализа, монархија, република.
Корелација	Географија, српски језик, верска настава, ликовна култура
Активности наставника	Припрема час, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности ученика	Активно слуша, преписује са табле, користи историјске и географске карте, одговара на питања, поставља питања, користи уџбеник, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Уводни део часа (5 минута)

Прегледање свеске и домаћих задатака.

Главни део часа (35 минута)

Резиме целокупног градива у школској години. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.

Питања која наставник користи за проверу знања налазе се на 14, 15, 16, 17, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 184, 185, 186, 187, 188. и 189. страни уџбеника.

Том приликом наставник вреднује и оцењује ђачке одговоре.

Приликом провере знања, наставник користи задатке који се налазе на 14, 15, 16, 17, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 184, 185, 186, 187, 188. и 189. страни мултимедијалног PDF-а.

Завршни део часа (5 минута)

Анализа постигнутог у току школске године.

Изглед табле

ГОДИШЊА СИСТЕМАТИЗАЦИЈА ГРАДИВА

Рани средњи век
Позни средњи век
Рани нови век

Начин праћења ученичких постигнућа

Евалуација часа

ИСТОРИЈА 6

САЖЕТЕ ФОРМЕ ПРИПРЕМА ЗА ЧАС ПРЕМА ПРЕПОРУКАМА ЗУОВ-а

Поштовани учитељи/учитељице,

У жељи да вам олакшамо почетак нове школске године и пружимо сву могућу подршку за реализацију наставе усмерене ка исходима учења, у складу са најновијим смерницама и препорукама Завода за унапређивање образовања и васпитања, припремили смо за вас и сажете форме припрема за час које се налазе у прилогу.

Фреска

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 1

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Основи проучавања прошлости		
Наставна јединица:	Доба средњег века		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознати ученике са наставним планом и програм за шести разред основне школе. Такође, објаснити им појам средњег века, као и време и простор о коме се говори.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву.		
Наставне методе:	Дијалог		
Облици рада:	Фронтални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (15 минута)	• Упознавање са ученицима (уколико су у петом разреду имали другог наставника); • представљање уџбеника; • кратак опис плана и програма историје за шести разред; • приказ начина рада (на часу и код куће).	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (25 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Почетак средњег века био је пад Западног римског царства 476. • Колумбово откриће Америке (1492) сматра се крајем средњег века. • За српски народ, средњи век је завршен османским освајањима. **<u>Простор</u>** • **Географски**, у питању је област Европе и Средоземља (Медитерана). • Све до великих географских открића Медитеран ће бити најзначајније подручје. **<u>Особености и наслеђе</u>**	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	<u>средњег века</u> • У средњем веку створене су многе нове државе (Србија). • Доминирају **једнобожачке** религије, монархије и феудално уређење. Многе државе, међу којима је и Србија, имају богато наслеђе из средњег века (држава, црква, писмо, споменици...).	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 2

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Основи проучавања прошлости		
Наставна јединица:	Извори за проучавање историје средњег века		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са основним врстама извора за историју средњег века.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: **<u>Материјални извори</u>** • Грађевине (градови, тврђаве, манстири...), споменици, предмети за свакодневну употребу... • Одећа, обућа, накит, новац, грбови, оружје, оруђе... • Сликани извори – фреске, иконе и минијатуре. **<u>Писани извори</u>** • Писани су руком на дворовима, у црквама и манастирима. • Најзначајнији су повеље и житија. • **Повеље** • Најзначајнији историјски извор. • Врста средњовековног уговора. • **Житија** • Животописи (биографије) светитеља. • Пример хришћанима како треба живети. • У Србији су псотојала и владарска житија. • **Хронике** • Описују најзначајније	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	догађаје у једној години. • Зову се још **летописи** или **анали**. **<u>Усмена предања</u>** • Народне песме и легенде. • Углавном су настале у каснијем периоду (после средњег века). • Нису сасвим поуздане.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 3

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Основи проучавања прошлости		
Наставна јединица:	Основне одлике средњег века		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Поновити и утврдити градиво, сагледати ниво постигнућа, оценити ученике.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања и задатака: • Који је историјски период претходио средњем веку, а који је дошао после њега? • Када и којим догађајима почиње, а када се завршава средњи век? • Који континенти окружују Средоземно море ? • Наведите најважније особености држава и друштва средњег века. • Које су религије обележиле период средњег века? • Шта су то историјски извори? • Наведите основне групе историјских извора. • Наведите најважније писане изворе за	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	проучавање средњовековне историје. • Како настаје један летопис? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 4

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Велика сеоба народа		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са променама у Европи и Средоземљу изазваним Великом сеобаом народа.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Узроци – Климатски, економски, безбедносни. • Велика сеоба почела је **375.** доласком **Хуна** из Азије у Европу. • Дошло је до великог померања германских, словенских и азијских народа. **Хуни** • Народ татарског порекла. • Њихов вођа **Атила *Бич Божји*** (434 – 453) створио је огроман племенски савез. • После његове смрти савез се распао. **Германски народи** • **Готи** су били подељени на Источне (**Остроготи**) и Западне (**Визиготи**). • Визиготи су своју државу створили на Иберијском (Пиринејском) полуострву, а Остроготи на Апенинском. • **Франци** су се населили на територији данашње Француске.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• **Вандали** су се населили у северној Африци. **Други народи у себи** • У 5. и 6. веку почиње сеоба **Словена**. • **Викинзи** (Нормани) су се из Скандинавије раширили по разним деловима Европе. • У 9. веку из Азије у Европу стижу **Мађари**.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 5

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Велика сеоба народа		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о Великој сеоби народа.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: 1. Којим важним догађајем и када је започела Велика сеоба народа? 2. Наведите најважније народе који су учествовали у Великој сеоби. 3. Које су државе настале на простору некадашњег Западног римског царства? 4. Наведите главне разлоге због којих су номадски народи променили свој начин живота. 5. Када се завршавају најважније сеобе народа у Европи? 6. У ком веку и којим догађајем је заустављен продор Мађара у Европу? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа		

(5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 6

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Државе раног средњег века (Византија)		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са развојем Источног римског царства (Византије) у раном средњем веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Источно римско царство • 3 темеља Византије – грчка култура, римско државно уређење и хришћанство. • Цар Константин је 330. године основао **Константинопољ** (**Цариград**). • Византинци су себе називали **Ромејима** (Римљанима). • **Цар** је био апсолутни господар (не само Византинцима). • Цареви Диоклецијан и Константин својим реформама су оправили државу. • **Цар Јустинијан** (527 – 565) покушао је обнову некадашњег Римског царства. • Освојио је Италију, северну Африку и јужну Шпанију. • Објавио је *Зборник грађанског права*. • Најезде Арабљана и Словена трајно су ослабиле Византију.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Реформе **цара Ираклија** (610–641) сачувале су царство. • Успон у време **цара Василија II Бугароубице** (976–1025). • Када је култура у питању, Византија је била најјача средњовековна држава, која је утицај ширила и на друге народе.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 7

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Државе раног средњег века (Франачка)		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са главним карактеристикама Франачке државе, њиховим династијама и најзначајнијим владарима.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Франци су германско племе. • У раном средњем веку на власти је најпре била династија **Меровинга**. • Краљ **Хлодовех** (481–511) проширио је франачку власт на читаву Галију. • У време тзв „лењих краљева“ стварну власт су имали мајордоми. • Мајордом **Карло Мартел** из породице **Каролинга** победио је Арабљане у великој **бици код Поатјеа** (732) . • Успон Каролинга наставио је његов син **Пипин Мали** (741–768). • **Карло Велики** (768–814) био је најзначајнији западноевропски владар у раном средњем веку. • Победио је Лангобарде, Аваре, присајединио Саксонце и Баварску. • Франачка је постала најјача сила у Европи тога времена. • Карло велики **крунисао**	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	се за цара 800. године. • Карлови унуци **Верденским уговором** 843. поделили су државу. • Тако су настале Немачка, Француска и Италија. • На свој двор у Ахену довео је највеће научнике и уметнике тога времена – Каролиншка ренесанса (препород).	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 8

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Државе раног средњег века (Арабљани)		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са Арабљанима и ширењем њихове државе и културе.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Тежак живот на Арабијском полуострву био је погодно тле за стварање нове религије – **ислама**. • Пророк **Мухамед** (570–632) почео је да проповеда нову веру у једног бога – **Алаха**. • Године 622. Мухамед је морао да пређе из Меке у Медину – **Велика хиџра**; од тада муслимани рачунају време. • **Џихад** – свети рат (против припадника друге вере). • Мухамед и његови наследници **(калифе)** освојили су огромне територије. • На истоку су стигли до Индије и Кине, а на западу до Шпаније коју су освојили 711. • Огромна држава подељена је на три дела са престоницама у Багдаду, Каиру и Кордови (у Шпанији).	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Изузетна култура. • Преко Арабљана, византијска култура стигла је до западне Европе. • Књижевност - *Хиљаду и једна ноћ.* • Архитектура – арапски стил (дворци, џамије, арабеске). • Врхунац у време калифе **Харуна ал Рашида** (786–809).	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 9

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Византија, Франачка и Арабљани у раном средњем веку		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о државама раног средњег века - Византији, Франачкој и држави Арабљана.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Који су темељи на којима почива Византија? • Ко је и када основао Константинопољ (Цариград)? • Када је основан цариградски универзитет? • Ко је обновио Римско царство у 6. веку? • Ко су Каролинзи и Меровинзи? • Ко је био Карло Велики? • Када се и на које делове распала држава Карла Великог? • Шта је то “каролиншка ренесанса”? • Зашто је Мухамед највећа личност у арапској историји? • Која је прва година муслиманске ере?	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Докле су се простирале границе арабљанске државе у 8. веку? • Шта је то Хиљаду и једна ноћ? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 10

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Религија у раном средњем веку		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са једнобожачким религијама које су постојале у раном средњем веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: Хришћанство • Велика сарадња Цркве и државе у средњем веку. • Док је на западу био један врховни поглавар (папа), на истоку су била 4 патријарха (у Цариграду, Александрији, Антиохији и Јерусалиму). • Васељенски сабори – скупови свих епископа хришћанског света (Васељене). • Монаси сердином 4. века почињу да се удружују у заједнице (манастире). • **Велики раскол** – 1054. • Хришћанска црква је подељена на Православну и Римокатоличку. Ислам • Пророк **Мухамед** (570–632) почео је да проповеда нову веру у једног бога – **Алаха**. • 622. Мухамед је морао да пређе из Меке у	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Мединy – **Велика хиџра**; од тада муслимани рачунају време. • Мухамедово учење забележено је у светој књизи – **Курану**. • Највеће муслиманско светилиште **Каба** (Ћаба). Јудаизам • Јеврејска религија је монотеистичка и потиче из времена старог века. • Верски објекти – **синагоге**. • У средњем веку Јевреји нису имали своју државу. • У многим државама долазило је до њиховог погрома и протеривања.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода?		

• Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 11

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Феудално друштво		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са феудалним друштвеним уређењем, његовим основним карактеристикама и друштвеном хијерархијом.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Ослабила је трговина (због Арабљана) што је довело до смањења новца. • Тек од 11. и 12. века побољшава се пољопривреда и то у западној Европи. • Бивши власници ситних поседа постају кметови. • Робовски рад замењује се кметовским. • Кмет је радио на феудалчевој земљи и добијао део приноса. • Положај кмета био је бољи од робовског. • За разлику од роба, кмет је био заинтересован за боље приносе. **Вазални односи** • Владар је својим племићима делио наследне земљишне поседе (**Феуд**). • Племић, који добија посед постаје **вазал**, а владар његов **сениор**. • Вазал је **слободан** човек, али је пристајао на личну зависност од сениора	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	коме нуди своју оданост у знак захвалности за посед. • Обавезе вазала: војна служба, одазивање на позив сениора, новчана помоћ... • Племић (који је био краљев вазал) могао је постати сениор неком нижем племићу (ситној властели – витезу). • ВЛАДАР КРУПНА ВЛАСТЕЛА СИТНА ВЛАСТЕЛА. • Владар је био господар целе земље, законодавац и заповедник војске. • Средњовековни свет почива на свештенику, земљораднику и витезу.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне		

активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 12

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Средњовековна религија и феудално друштво		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о различитим једнобожачким религијама и структури феудалног друштва у средњем веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Коју корист су имале држава и црква од међусобног зближавања? • Када је дошло до великог раскола и због чега? • Која је прва година муслиманске ере? • Шта је џихад? • Да ли су Јевреји имали равноправан положај у Европи? • Каква је разлика између средњовековног кмета и античког роба? • Какав је био однос сениора и вазала у западној Европи? • Ко су били трубадури? • Како је изгледала троделна подела средњовековног	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	друштва? Образложи свој одговор. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 13

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Европа и Средоземље у раном средњем веку		
Тип часа:	Систематизација		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о Европи и средоземљу у периоду раног средњег века.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални, фронтални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (5 минута)	• Прегледање свеске и домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (35 минута)	Резиме периода раног средњег века у Европи и Средоземљу. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа (5 минута)	• Анализа постигнутог у теми Европа и Средоземље у раном средњем веку.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере		

остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 14

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Досељавање Словена и стварање првих држава		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са прапостојбином Словена, њиховом сеобом и стварањем држава.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Прапостојбина Словена налазила се између Карпата, Балтичког мора, реке Одре и преко реке Дњепар. • Сеоба се одвијала у три правца: исток, запад и југ. • Источни Словени су Руси, Белоруси, Украјинци и Русини. • Западни Словени су Чеси, Словаци и Пољаци. • Јужни Словени су Срби, Хрвати, Словенци, Бугари... • Упади Словена на територију Византије почињу у време цара Јустинијана (**550.** први пут презимили). • **Авари** (народ азијског порекла) најпре су били противници, а затим савезници Словена. • Заједно неуспешно опседају Солун (586) и Цариград (626). • Словени су населили велики део Балканског полуострва. • Стварали су **Склавиније** –	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	заједнице од неколико племена. • У страху од Авара, почетком 7. века створен је **Самов савез**. • Словени су на упражњеним пространствима стварали насеља. • Староседеоци су били Грци и Романи. • Неки од староседелаца одселили су се у планине и бавили сточарством. Названи су **Власи**. • Тамо где се становништво мешало, дошло је и до мешања културе. • Мешањем становништва настао је и град **Дубровник**. • Стари Словени су били пагани (многобошци). • Примање хришћанства трајало је вековима.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере		

остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 15

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Досељавање Словена и стварање првих држава		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о сеобама Словена и стварању њихових првих држава на Балкану.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Где се налазила прапостојбина Словена? • У ком веку су Јужни Словени почели да се досељавају на Балканско полуострво? • Ко су били Авари и одакле су дошли? • Због чега су Словени лако упадали на територију Византијског царства? • У чему је била главна разлика између словенских и аварских упада у Византију? • Шта су то склавиније и где настају? • Где је настао Самов	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	савез и кога је окупљао? • Опишите односе Словена и староседелаца Балканског полуострва. • Како је настао град Дубровник? • Каква су била веровања Словена у време доласка на Балканско полуострво? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа		

приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 16

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Досељавање Срба и Балканско полуострво до 11. века		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са досељавањем Срба на Блканско полуострво и најстаријим српским областима. Такође, упознавање са првим државама других јужнословенских народа.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка,метода демонстрације,ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.

Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје:
	• Срби и Хрвати доселили су се првој половини 7. века.
	• **Прве српске области**
	  • 4 приморске области:
	  • **Дукља**
	  • **Травунија**
	  • **Захумље**
	  • **Паганија**
	  • Континентална област звала се **Србија**, у чијем саставу је била и област **Босна**.
	Хрватска до 11. века
	• Састојала се од приморског дела (Далмација) и континенталног (Посавина).
	• У 10. веку Хрватска је постала краљевина.
	Босна
	• Босна је била географски појам.
	• Временом постаје држава на чијем је челу био **бан**.
	Бугарска
	• Пореклом из Азије. Крајем 7. века насељавају простор између планине Балкан и Дунава.
	• **Бугари** су словенизирани.
	• Врхунац у време цара Симеона
		• Активно слуша,
		• преписује са табле,
		• користи историјске и географске карте,
		• одговара на питања,
		• поставља питања,
		• користи уџбеник,
		• препричава,
		• описује илустрације и фотографије,
		• бележи непознате

	(893–927).
	Србија до 11. века
	• **Кнез Властимир** (9. век)
	• **Кнез Часлав** (927–950)
	  • Ослободио се бугарског ропства.
	  • Погинуо у борби са Угарима.
	Самуилово царство
	• Самуило (976–1014) освојио је већи део Балкана.
	• Битка код Беласице 1014. и слом Самуилове државе.
	• Василије II успоставља византијску власт на Балкану.
	• Српске епископије биле су потчињене **Охридској архиепископији**.
		појмове,
		• користи мултимедије и електронске додатке.

Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности		

ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 17

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Покрштавање Словена		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са процесом примања хришћанства словенских народа.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Покрштавање Словена вршено је из Византије и Франачке. • Проповедање на грчком и латинском језику било је неразумљиво Словенима. **Мисија Ћирила и Методија** • Великоморавски кнез Растислав тражио је мисионаре из Византије. • 863. Послата су браћа из Солуна Константин (**Ћирило**) и **Методије**. • Ћирило је саставио прво словенско писмо – **глагољицу**. • Превео је Библију и друге верске књиге на словенски језик. • Бугари су покрштени из Византије. • Најпознатији Ћирилов ученик био је **Климент**, који је створио **ћирилицу**. • На покрштавању Срба највише је учињено између 867. и 874. године. • Петар Гојниковић (892–917) био је први српски	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	владар са хришћанским именом. • Христијанизација је вршена од владара, преко властеле, до нижих слојева. • Хрвати су у 9. веку примили Хришћанство из Рима. • Русе је у Хришћанство 988. године увео кнез Владимир. • Најпознатији српски средњовековни рукопис је **Мирослављево јеванђеље.**	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћ		

а приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 18

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Срби, Балканско полуострво и покрштавање Словена		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о историји Балканског полуострва до 11. века и покрштавању Словена.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Којој групи народа припадају Срби и Хрвати и када су се доселили на Балканско • полуострво? • У ком делу Балканског полуострва су се простирале области насељене Србима? • Ко су били Бугари и на који начин је настала њихова држава? • Шта знаш о Србији у првој половини 10. века. • Када је настало Самуилово царство, где се протезало и каква је била његова судбина? • Који су најважнији хришћански центри у средњем веку? • Какав је био значај мисије Константина и Методија?	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Када су покрштени Бугари, а када Срби и Руси? • Ко је саставио глагољицу, а ко ћирилицу? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 19

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Крај раног средњег века		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са променама у Европи у 10. и 11. веку и са доласком нових народа и настанком нових држава.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву;		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Велике промене у 10. и 11. веку. • Средином 10. века у Европу стижу **Мађари**. • Зауставио их је немачки краљ **Отон**, који се прогласио за цара **Светог римског царства**. • **Викинзи (Нормани)** својим бродовима, најпре су пљачкали, а затим трговали широм Европе. • Населили су северну Француску (Нормандија), Сицилију и јужну Италију. • Стигли су до Северне Америке. • Средином 11. века **Виљем I Освајач** освојио је Енглеску. • Велики црквени раскол (1054) имао је и политичку позадину. • Почетком 11. века **Дукља** се изборила за самосталност. • Дукљански владар	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Михаило добио је од римског папе краљевску круну. • Крајем 11. века моћ Дукље опада, а најјача српска област постаје **Рашка** (Србија). • Владари Рашке носили су титулу **велики жупан**. • Уз помоћ Угарске, покушавали су да се ослободе византијске власти. • Најзначајнији владар Рашке у то време (крајем 11. века).био је **Вукан.**	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања		

планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 20

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Крај раног средњег века		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о променама у европи током 10. и 11. века.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • државности и издваја најистакнутије владарске породице; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву;		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Одакле су и када дошли Мађари? • Где су створили своју државу? • Када и како је настало Свето римско царство? • Ко су били Викинзи и куда су све пловили својим дугим • бродовима? • Шта су сев освојили Нормани (Викинзи)? • У ком веку је Дукља доживела свој врхунац и како се звао њен владар? • Где је било средиште српске државе након пропасти Дукље и ко је • био њен први владар? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 21

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани средњи век		
Наставна јединица:	Јужни Словени у раном средњем веку		
Тип часа:	Систематизација		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о теми Јужни Словени у раном средњем веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку;		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	Планиране активности ученика:
Уводни део часа (10 минута)	• Прегледање свеске и домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Резиме теме Јужни Словени у раном средњем веку. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа (5 минута)	• Анализа постигнутог у наставној теми Јужни Словени у раном средњем веку.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере		

остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 22

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Света земља и крсташки ратови		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са узроцима и последицама серије ратова које називамо Крсташким походима.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Позиву папе (1095) одазвали су се витезови из Француске и Немачке. • Крсташи стижу у Свету земљу и освајају **Јерусалим** (1099). • Основана је **Краљевина Јерусалим** и друге крсташке државе. • Обезбеђена је сигурност за трговце и ходочаснике. • Муслимани су, под вођством **Саладина**, 1187. године поново заузели Јерусалим. • Године 1189. покренут је **Трећи крсташки рат**. • Јерусалим је остао у рукама муслимана, уз безбедност за трговце и ходочаснике. • Трговци из Европе почели су више да путују	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	у Азију. • Дошло је до **мешања култура** истока и запада. • **Марко Поло** стигао је чак до Кине. • Ниједан поход није довео до успостављања трајне хришћанске власти у Палестини. • Током **Четвртог похода** (1204), уместо Јерусалима, крсташи су напали и заузели Цариград. Латинско царство у Цариграду (1204–1261).	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћ		

а приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 23

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Света земља и крсташки ратови		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о значају крсташких ратова на даљи ток историје Европе и Медитерана.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Где се налази Света земља и зашто се тако зове? • Који муслимански народ је освојио Свету земљу у 11. веку? • Каква је судбина задесила јеврејско становништво у Западној Европи након објављивања Првог крсташког рата? • Ко су били крсташи, а ко ходочасници? • Како су хришћани организовали власт на освојеним територијама у Палестини? • Ко је био Саладин и какав је био његов однос према енглеском краљу Ричарду? • По чему се 4. крсташки рат разликовао од	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	остalих? • Наведите најважније последице крсташких ратова. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 24

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Европске државе у позном средњем веку		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са развојем држава западне Европе у позном средњем веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: **Француска** • Од 987. на власти је династија **Капета**. • Поједини феудалци су водили самосталну политику. • Краљевски посед (домен) постепено се увећавао, чиме је јачала његова власт. • Краљ **Луј IX Свети** (1223–1270). Пример владара са духовним и витешким врлинама. • **Филип IV Лепи** (1285–1314). Јака (централизована) власт владара, који управља земљом уз помоћ чиновника. • Установљена је **скупштина сталежа**. **Енглеска**	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Покушаји да се ограничи власт краља. • У време краља **Хенрија I** (1100–1135) регулисано је судство. • **Хенри II Плантагенет** (1154–1189) стекао је доста територија у Француској. • **Ричард Лавље Срце** (1189–1199) – прави средњовековни витез. • **Џон без Земље** (1199–1216) – слаб владар. • ***Великом повељом слобода*** (1215) ограничена је власт краља. • 1265. први пут се састао енглески **Парламент.** **Стогодишњи рат** (1337–1453) • После смене династија у Француској Енглези су сматрали да имају право на њихове територије. • После три велике победе изгледало је да ће Енглези тријумфовати. • Французи су победили код **Орлеана** 1429. и потом протерали Енглезе из Француске.	

	• Приликом опсаде Орлеана истакла се легендарна Јованка Орлеанка.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 25

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Европске државе у позном средњем веку		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са најважнијим догађајима у Византији током позног средњег века. Такође, упознавање са различитим типовима уређења средњовековних држава.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: **Византија** • Године 1261. обновљено је царство освајањем Цариграда. • Грађански ратови учинили су Византију немоћном пред Турцима и Србима. • Византија је тражила и помоћ са запада. • Културни утицај Византије и даље се осећао. • После Маричке битке (1371) Византија је постала турски вазал. • После пораза Турака код Ангоре (1402) Византија се накратко ослободила вазалних обавеза. • Султан **Мурат II** (1421–1451) освојио је Солун 1430. • Султан **Мехмед II Освајач освојио је Цариград** 29. маја **1453**. **Република и комуна** • Градови – републике	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	(углавно трговачке). • Венеција, Дубровник, Ђенова, Хамбург... • Републике су имале своје органе власти. • Јаке флоте и добра трговина. • **Комуне** – заједнице људи са истим потребама. • У комунама настаје буржоазија. **Занатство** • Занатску радионицу чинили су мајстор, калфа и шгрт. • **Еснаф** – удружење мајстора истог заната. • **Банкарство** – ново занимање крајем средњег века	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ		

ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 26

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Европске државе у позном средњем веку		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о развоју евреопских држава у периоду позног средњег века, као и о различитим типовима уређења.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Која династија је владала Француском од краја 10. века? • Које проблеме су имали француски владари са феудалном аристократијом? • Који владар је у Француској први пут сазвао Скупштину сталежа? • Шта је то Велика повеља слобода? • Из ког тела је настао парламент у Енглеској и када? • Између којих држава и када је вођен „Стогодишњи рат”? • Како се зове владар који је обновио Византију и којој династији је припадао? • Када су Османлије	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	срушиле Византију и ко је био њихов владар? • Које су биле најпознатије трговачке републике? • Шта су еснафи? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 27

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Свакодневни живот у средњем веку		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика свакодневним потребама и начином живота људи у средњем веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Разлике у начину живота у односу на сталеж. • Разлика у животу у граду и на селу. • Сеоска кућа била је једноставна и скромна. • Раскошни властелинов **замак** био је показатељ његовог угледа. • **Бракови** су склапани само унутар друштвеног слоја. • **Градске куће** биле су квалитетније од сеоских. • **Монаси** су у манастирима живели скромним, испосничким животом у молитви. • **Свештеници** су дужност обављали учествујући у свакодневном животу обичног становништва. • **Деца** су третирана као одрасли људи.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• **Исхрана** је била једнолична, уз скроман јеловник. • Епидемија **куге** 1348. године однела је 25 милиона живота. • **Болнице** су постојале у манастирима и великим градовима. • Велика смртност због недовољно развијене медицине. • Омиљене забаве феудалаца били су **витешки турнири** и **лов**. • Ретко се путовало – углавном трговци.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика?		

• Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 28

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Култура, уметност и наука у средњем веку		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са културом међу средњовековним народима, њиховом науком и развојем образовања.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Религија је у великој мери обележила средњовековну културу. • Три главне цивилизације: византијска, западноевропска и арабљанска. • **Романика** је стил у уметности који је обележио 11. и прву половину 12. века. • Романику је сменила **готика**, која је трајал од 12. до 15. века. • Успон градова доводи до грађења раскошних грађевина. • Књига је све више била потреба, а не драгоценост. • Покушаји да се до научне истине дође посматрањем и експериментом. • Роџер Бејкон (13. век) сматра се највећим	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	научником средњег века. • У поезији се развија тзв јуначка песма. • Италијански књижевници наговестили су долазак Хуманизма и Ренесансе. • Средином 15. века Јохан Гутенберг је изумео штампаску пресу.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 29

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Свакодневни живот и култура у позном средњем веку		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о главним карактеристикама средњовековне културе и начину живота у то време.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Наведите главне разлике живота на селу и у граду. • Какав је био положај жене у средњем веку? • Шта су јели средњовековни људи, а које намирнице нису имали? • Од чега су боловали људи у средњем веку? • Како су се забављали људи у средњем веку? • Шта је романика и које су њене одлике? • Шта је готика и које су њене одлике? • У којим градовима су на западу Европе основани први универзитети? • Ко су били трубадури? Вредновање и оцењивање	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 30

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Европа и Средоземље у позном средњем веку		
Тип часа:	Систематизација		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о наставној теми Европа и Средоземље у позном средњем веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални, фронтални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Прегледање свеске и домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Резиме наставне теме Европа и Средоземље у позном средњем веку. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа (5 минута)	• Анализа постигнутог у наставној теми Европа и Средоземље у позном средњем веку.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере		

остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 31

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Србија и Балканско полуострво у доба Стефана Немање		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика почецима стварања независне српске средњовековне државе и улоге Стефана Немање у том процесу.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Половином 12. века, Србија је признавала власт Византије, (**Манојло I Комнин)**. • Немања је био најмлађи од четворице браће. • Око 1166. дошло је до сукоба међу браћом из којег као победник излази Немања и постаје **велики жупан** (1166–1196). • Повео је рат са Византијом да би осамосталио Србију. • После пораза, признао је власт цару Манојлу и обновио вазалну заклетву. • После Манојлове смрти (1180) обнавља борбу против Византије. • Припојио је Дукљу (Зету). • Иако није изборио потпуну независност, Немања се сматра оснивачем српске средњовековне државе. • Најважније одлуке доносиле су се на **државном сабору**.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Најзначајније задужбине су му манастири **Студеница** и **Ђурђеви ступови.** • На државном сабору у престоници **Расу** Немања се 1196. одрекао власти. • Велики жупан постао је средњи син Стефан, док је најстарији **Вукан** био владар Дукље. • Немања се замонашио (**Симеон**) и заједно са најмлађим сином **Савом** 1198. обновио манастир **Хиландар** на **Светој Гори**. • Преминуо је 1199. године. • **Босна** • Немањин савременик **бан Кулин** трудио се да привредно ојача Босну. • Прихватао је богумиле због чега је имао проблема са папом.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан		

избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 32

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Српска држава и Балканско полуострво у првој половини 13. века		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са завршетком процеса стварања независне средњовековне државе. Проглашење краљевине и аутокефалност цркве.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Упркос Вукановом покушају да преузме престо, Стефан је остао велики жупан. • После четвртог крсташког похода, на територији Византије настало је више држава. • Византијска власт била је у **Епиру** и **Никејском царству**. • Искористивши слабост Византије, Стефан Немањић је изборио **потпуну независност**. • Од римског папе је **1217.** добио круну и постао **краљ Стефан Првовенчани.** • Стефанов млађи брат Сава је **1219.** године издејствовао **аутокефалност** (самосталност) српске цркве. • Синови Стефана Првовенчаног (Радослав, Владислав и Урош I) ослањали су се на моћне суседе. • Средином 13. века била	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	је **најезда Монгола**, који су опустошили и Србију. • Када је 1243. краљ постао **Урош I** почео је период јачања српске државе.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 33

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Српска држава крајем 12. и почетком 13. века		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о периоду стварања независне српске средњовековне државе и владавини првих Немањића.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Када и на какав начин је Стефан Немања дошао на престо великог жупана у Србији? • Објасните какву је све политику водио Стефан Немања према Византији. • Какав је однос Стефан Немања успоставио са немачким царем Фридрихом I и због чега? • Ко је био бан Кулин и какву је спољну и верску политику водио у својој држави? • Када и на какав начин је Стефан Немања окончао своју владавину и како је провео последње године свог живота? • Какав је био однос Стефана и Вукана	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Немањића после смрти Стефана Немање? • Када је покренут Четврти крсташки рат и које су биле његове најважније последице? • Када и на какав начин је Србија постала краљевина? • Објасните положај Србије у региону Балканског полуострва за време наследника Стефана Првовенчаног. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа		

приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 34

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Сава Немањић и уређење српске цркве		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са деловањем Саве Немањића у процесу осамостаљења српске цркве и улогом те институције у српској средњовековној држави.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Владари и крупни феудалци били су **ктитори** – градили су храмове и манастире (**задужбине**). • Српска црква била је потчињена **Охридској архиепископији**. • После Четвртог крсташког похода (1204) стекли су се услови за стицање **аутокефалности** (самосталности). • Сава Немањић је **1219.** од никејског патријарха добио аутокефалност српске цркве, са рангом архиепископије. • Сава је постао први српски архиепископ. • Седиште архиепископије било је у манастиру **Жича**. • За епископе су постављани српски свештеници. • При манастирима су организоване прве школе и болнице. • Сава је пуно путовао по	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Балкану, Малој Азији, Светој Гори, а два пута је био и у Светој земљи. • На повратку са другог путовања, преминуо је (1236) у бугарској престоници Трнову. • Дошло је до развоја књижевности. • И Стефан и Сава Немањић написали су **житије Светог Симеона**. • Крајем 12. века настало је и чувено **Мирослављево јеванђеље**.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 35

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Српска православна црква		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о стварању аутокефалне српске православне цркве.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Објасните појмове ктитор и задужбина. • Опишите верску политику Стефана Немање. • Када и у односу на кога је Српска црква стекла независност? • Објасните појам аутокефална архиепископија. • Где је било седиште српске архиепископије? • Како је била уређена Српска црква по стицању независности? • Где је све путовао сава и из којих ралога? • Због чега се сматра да је Црква била покровитељ и расадник средњовековне уметности и кулутре? • Ко је написао Житије	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	светог симеона? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 36

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Успон српске средњовековне државе		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са развојем српске државе крајем 13. и почетком 14. века.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Велики успон почиње за време владавине краља **Уроша I** (1243–1276). • Напредак у привреди и култури. • Добра сарадња са **Дубровником** довела је до јачања трговине. • Огромном успону рударства допринели су **Саси** – најбољи европски рудари. • Задужбина краља Уроша је манастир **Сопоћани**. • **Краљ Драгутин** (1276–1282) морао је због повреде да препусти престо брату **Милутину**. • Повукао се на север Србије, а од Угарског краља добио је области уз Саву и **Београд**. • **Краљ Милутин** (1282–1321) освојио је северни део Македоније од Византије. • Дошло је до привредног и културног процвата. • Подигао је многе задужбине, од којих је најзначајнија **Грачаница**.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Најзначајнији догађај током владавине **Стефана Дечанског** (1321–1331) била је битка код **Велбужда** (1330). • Победом над Бугарима Србија је постала најјача сила на Балкану. • Властела је наговорила Стефановог сина **Душана** да га збаци са престола.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 37

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Српска држава у 13. и почетком 14. века		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о развоју српске државе у време ккраљева Уроша I, Драгутина, Милутина и Стефана Дечанског.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Наведите разлоге привредног јачања Србије за време краља Уроша I. • Какви су били односи између краљева Драгутина и Милутина током њихове владавине? • Због чега је краљ Драгутин кратко био на власти и где је провео остатак живота? • Због чега је и у ком смислу Србија за време краља Милутина доживела велики успон? • Како је дошло до брака између Милутина и Симониде? • Да ли је у потпуности испоштован споразум	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	из Дежева? • Када и између кога се одиграла битка на Велбужду? • Због чега и на какав начин је своју владавину окончао краљ Стефан Дечански? • Које су најзначајније задужбине поменутих владара? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања		

планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 38

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Српско царство		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са периодом највећег успона српске средњовековне државе.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • **Душан** (1331–1355) је почео да осваја велике територије. • Србија се простирала од Дунава до средње Грчке. • Сматрао је да му припада **царска круна**. • Душан је дотадашњег архиепископа прогласио за патријарха, а овај га је крунисао **на Васкрс 1346**. у Скопљу. • Седиште патријаршије било је **у Пећи**. • Душан се прогласио царем **Срба и Грка**. • Његов син **Урош** постао је савладар, са титулом краља. • Уводе се византијске титуле за властелу, а највиша је била **деспот**. • Године 1349. објављен је ***Душанов законик***. • Настао је од закона из Србије и Византије. • Обухватао је све друштвене слојеве. • Закони су важили и за самог цара.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Душан се припремао за поход на Османлије, али га је спречила изненадна смрт 1355. • Душанову задужбину, манастрир **Светих Архангела** код Призрена разрушили су Турци. • **Цар Урош** (1355–1371) није имао снагу свог оца. • Борбе са узурпаторима и губитак територија.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 39

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Српско царство		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о периоду владавине цара душана и цара Уроша.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Које је територије освојио Душан? • Када и због чега је дошло до проглашења Српске патријаршије? • Када и где се Стефан Душан крунисао за цара? • Шта знате о Душановом законику? • На кога су се све односили закони? • Наведите најважније тековине Душанове владавине. • Ко је све полагао право на Српско царство после Душанове смрти? • како је изгледала владавина цара Уроша? • Зашто је Урош у народу остао упамћен као	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	„нејаки“? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 40

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Друштво у српској средњовековној држави		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са друштвеним слојевима у Немањићкој Србији и разликама међу њима.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Повлашћени слој била је **властела**. • Потчињени слој било је **зависно становништво**. • **Свештеници** су били посебна друштвена категорија. Властела • Обезбеђивала је војску владару. • Добијали су земљишне поседе – **феуде**. • У рату су чинили коњицу. • Закон је према њима био блажи. Свештенство • Владар је морао имати **благослов** (одобрење) патријарха или архиепископа. • Виши слој чинили су епископи и владике. • Нижи слој чинили су свештеници. • Посебну групу чинили су монаси у манастирима. Зависно становништво • Заједнички назив био је **себри**. • **Меропси** су се бавили земљорадњом.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• **Власи** су се бавили сточарством. • Део приноса давали су властелину и владару. • Нису могли да пређу у виши слој.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 41

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Друштво у српској средњовековној држави		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о становништву у срспој средњовековној држави и разликама међу друштвеним слојевима.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • На какав начин је било подељено друштво у средњовековној Србији? • У чему су се састојале привилегије, а у чему обавезе властеле према владару? • Каква је била улога свештенства у средњовековној Србији и како је било организовано? • Како је изгледао живот монаха у манастирима? • Како се делило зависно становништво у Србији? • Ко су били меропси? • Ко су били власи? • Упореди властелу и зависно становништво пред законом. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 42

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Појава обласних господара и успон босанске државе		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са променама у Србији после распада Душанове државе и са приликама у Босни током 14. века.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Све више су се осамостаљивали **обласни господари**. • Најистакнутији су били Војислав Војиновић, Балшићи и Мрњавчевићи. • Најјачи феудалци били су браћа Мрњавчевић. • Угљеша је имао титулу деспота, а Вукашин је 1365. постао краљ и Урошев **савладар**. • Планирана смена династија спречена је катастрофом у **Маричкој бици** 1371. • Крајем исте године умире цар Урош (крај династије Немањић). Успон босанске државе • Нагли успон у време бана **Стјепана II Котроманића** (1314–1353). • Освојио је Усору, Соли, а 1326. и Захумље, чиме је Босна добила излаз на море. • За време **Тврткa I**	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Котроманића (1353–1391) Босна је била на врхунцу моћи. • У савезу са кнезом Лазаром освојио је област Николе Алтомановића (1373). • Заузевши значајне српске територије, одлучио је да се **1377.** прогласи за краља Срба, Босне, Приморја и Западних страна. • У Косовској бици није лично учествовао, али је послао одред војске. • Долази до развоја **рударства**. • Изласком на море развила се и трговина. • Основао је градове **Нови** и **Брштаник**. • После његове смрти (1391) наступиле су тешке године за државу.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере		

остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 43

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Србија и Босна у 14. веку		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о појави обласних господара у Србији и развоју босанске државе.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Објасни појам обласни господар. • Када је и због чега Вукашин постао савладар цара Уроша? • У којој области је господарила породица Балшић? • Наведите најважније догађаје који су се одиграли 1371. године. • Која династија је владала Босном у 14. веку? • Који је босански владар овладао долином Неретве и избио на Јадранско море? • Ко је био први босански краљ? • Који су најважнији рудници у средњовековној босанској држави?	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 44

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Српске земље и османска освајања		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са Турцима Османлијама, њиховим доласком у Европу и организацијом државе.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Турско племе, муслиманске вероисповести. • Име су добили по Осману, оснивачу династије. • Од 1354. (освајањем Галипоља) су у Европи. • Добро организована држава и јака војска. • На челу државе је султан. • Верски закон – шеријат. • Хришћанско становништво називано је **раја.** • Најтежа обавеза – данак у крви. • Војска се делила на коњицу (спахије) и пешадију (јаничари). • Балканске државе су у другој половини 14. века биле значајно ослабљене. • Угарска је ојачала у време краља Жигмунда. • Браћа Мрњавчевић покушала су да протерају Турака са	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Балкана. • Тежак пораз на реци Марици 1371.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 45

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Долазак Османлија у Европу		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о османској држави њиховом доласку у Европу.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • историјске од легендарних личности; • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Одакле су турска племена стигла у Европу? • Када су Османлије прешле на тло Европе? • Ко је био врховни господар у османској држави и по каквом закону се владало? • Како се звало зависно становништво? • Која је била најтежа обавеза зависног хришћанског становништва? • Ко су биле спахије и са киме би могли да се упореде? • Шта је омогућило брза освјања Османлија на подручју Балканског полуострва?	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 46

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Држава кнеза Лазара и битка на Косову		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са Моравском Србијом, владавином кнеза Лазара и Косовским бојем.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: **Србија у доба кнеза Лазара** • После смрти цара Уроша почиње успон кнеза Лазара. • Био је ожењен Милицом, пореклом из породице Немањића. • Имао је подршку Цркве. • Област је ширио ратовима и родбинским везама. • Престоница је била град Крушевац. • Савезници су му били Тврtко и зет Вук Бранковић. **Косовска битка** • До битке је дошло на Видовдан 1389. на Косову пољу. • Погинула су оба владара (кнез Лазар и султан Мурат). • Вук Бранковић је преживео. • Србија више није имала снаге за отпор. **Српске земље после Косовске битке** • Ситуација је била изузетно тешка.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Кнегиња Милица прихватила је, у име малолетног сина Стефана, вазалне обавезе. • Вук Бранковић је још неко време пружао отпор. • Косовска битка оставила је дубок траг у српској традицији (песме, легенде, инспирација...)	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 47

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Држава кнеза Лазара и битка на Косову		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о држави кнеза Лазара и Косовском бој у.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Ко је био кнез Лазар и на чему је заснивао своју моћ? • Где се налазила држава кнеза Лазара и ко је био његов северни сусед? • Ко су били савезници кнеза Лазара у бици на Косову? • Када се и како одиграла Косовска битка? • Наведите најважније последице битке на Косову по српске земље. • Опиши улогу Вука Бранковића (да ли је био издајник?). • У чему је, и данас, значај Косовске битке која се одиграла пре више од 600 година? • Наведи неко уметничко	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	дело инспирисано Косовским бојем. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 48

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Држава српских деспота		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са обновом српске државе током владавине деспота Стефана Лазаревића.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • **Стефан Лазаревић** (1389–1427) је учествовао у биткама на **Ровинама** (1395) и код **Никопоља** (1396). • Турци су тешко поражени од Монгола у бици код **Ангоре** 1402. • Султан Бајазит је убијен, а Турску су захватили немири. • На повратку, Стефан је од византијског цара добио титулу **деспота**. • Постао је вазал угарског краља **Жигмунда**, који му је поклонио Мачву и **Београд**, који је први пут постао **српска престоница**. • 1421. присајединио је **Зету**. • Економско јачање и велики привредни и културни напредак Србије. • Велики развој рударства (**Ново Брдо**) и трговине. • Деспот је донео *Рударски законик*.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Процват културе • Велика ктиторска делатност (**Моравска школа**). • У Манасији (Ресави) налазила се чувена преписивачка школа. • На деспотовом двору боравили су бројни писци и уметници. • Константин Филозоф написао је житије Стефана Лазаревића. • И сам деспот је био песник (***Слово љубве***).	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног?		

• Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 49

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Држава српских деспота		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о српској деспотовини у време Стефана Лазаревића.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • У којим биткама је Стефан Лазаревић учествовао као турски вазал? • Какве су биле последице битке код Ангоре 1402. године? • Коју византијску титулу је добио Стефан Лазаревић после ангорске битке? • Којом територијом је владао? • Кооји град је постао српска престоница? • Какав законик је донео Стефан Лазаревић? • Који су манастири подигнути крајем 14. и у првим деценијама 15. века? • Ко је написао Житије деспота Стефана Лазаревића?	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Које књижевно дело је написао Стефан Лазаревић? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 50

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Последњи отпор хришћанских држава Османлијама		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са падом хришћанских држава на Балканском полуострву под власт Османлија.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Деспота Стефана наследио је **Ђурађ Бранковић** (1427–1456), који је такође добио титулу деспота. • Изградио је нову престоницу – **Смедерево**. • 1439 – први пад Смедерева (и Србије). • Држава је обновљена 1444. • 1455. Турци су заузели Ново Брдо. • 1456. Смедерево је одбрањено. • Исте године умро је деспот Ђурађ Бранковић. • Деспот Стефан Томашевић је, без борбе, предао Смедерево **1459**. • **Другим падом Смедерева престала је да постоји српска средњовековна држава**. Пад Босне и Херцеговине • После Твртка ситуација је била слична као у Србији после цара Душана.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Херцег **Стефан Вукчић Косача** издвојио је своју област (**Херцеговина**). • Турци су 1463. освојили Босну, а 1282. Херцеговину. • Угарски краљ **Матија Корвнин** једини је могао да заустави Турке. • После смрти Ђурђа Кастриота **Скендербега**, Турци су покорили Албанце. Зета • Зетом је владала породица **Црнојевић**. • Крајем 15. века Зета (**Црна Гора**) пада под турску власт. Прве сеобе • Сеобе су биле последице турских освајања. • Прве сеобе биле су **принудне**. • Становништво је одвођено у Малу Азију. • Постепено су Срби почели сами да крећу у сеобе.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	

ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 51

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Од историје до легенде		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са легендарним догађајима и личностима и разликовањем историје од легенде.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Народне приче и епске песме, које су певали гуслари. • Уз историјске личности ту су и измишљене. • Уздижу се чојство и јунаштво, а критикују мане. • Марко Краљевић – разлика између историјске личности и легенде. • Краљ Артур и витезови округлог стола. • Легенде о Робину Худу и Виљему Телу. • Влад Цепеш – гроф Дракула. **Легенда о Косовској бици** • Велики број народних песама о Косовском боју. • Осим историјских, ту су	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	и измишљене личности. • Главни мотиви - жртвовање кнеза Лазара, херојство Милоша Обилића и издајство Вука Бранковића.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 52

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Пад балканских држава под османску власт		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о крају средњовековних балканских држава и о разлици између историје и легенде.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Ко је наследио деспота Стефана Лазаревића? • Зашто је Ирина Кантакузин у колективном памћењу српског народа остала упамћена као „проклета Јерина”? • Када су Турци коначно срушили српску средњовековну државу? • Када су покорене Босна и Херцеговина? • Шта је условило велики талас сеоба Срба пред крај средњег века? • Наведите основне карактеристике легенде. • Ко су биле најзаначјније личности европске историје о којима су се испреле	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	легенде? • У чему се разликује легенда о Косовској бици у односу на резултате историјских знања? • Због чега историчари не смеју легенду да користе као основни историјски извор? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног?		

• Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 53

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Позни средњи век		
Наставна јединица:	Српски народ у позном средњем веку		
Тип часа:	Систематизација		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о наставној теми Српски народ у позном средњем веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (5 минута)	• Прегледање свеске и домаћих задатака.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (35 минута)	Резиме наставне теме Српски народ у позном средњем веку. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа (5 минута)	• Анализа постигнутог у наставној теми Српски народ у позном средњем веку.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан		

избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 54

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Почетак новог века		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са променама које су се догодиле у 15. веку, па се то сматра почетком новог века.		
Очекивани исходи на крају часа:	Ученик ће бити у стању да: • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Из Шпаније су протерани Арабљани, а та земља је уједињењем (1492) постала јединствеана краљевина. • У Италијанским градовима појављује се нови правац у уметности и науци – **Хуманизам и ренесанса**. • Промене у бродоградњи и нови проналасци омогућили су велика географска открића. • Јохан Гутенберг је средином 15. века направио штампарску машину. • Неупоредиво већи број писаних историјских извора • Појавило се ватрено оружје. • Народи Балкана пали су под власт Османлија.	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања,

		• поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 55

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Велика географска открића		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са променама које су настале после серије путовања која се коју називамо великим географским открићима.		
Очекивани исходи на крају часа:	• Ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Почетак великих географских открића • Морепловци су почели да траже поморски пут до Индије. • Економски и безбедносни разлози. • Техничка достигнућа омогућила су дуже пловидбе по отвореном мору. • Водећу улогу у географским открићима имали су португалски морепловци. • **Бартоломео Дијаз** је 1487. стигао до крајњег југа Африка (Рт добре наде). • **Васко да Гама** је први морепловац који је (1498) поморским путем стигао до Индије. • **Кристифор Колумбо** је желео да пловидбом на запад нађе други пут до Индије. • Мислећи да је остварио циљ, он је 1492. стигао до Америке. • Италијан **Америго Веспучи** је схватио да се ради о новом	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	континенту – **Америка**. • Португалац **Фернандо Магелан** је 1519. кренуо на пут око света. • Део његове експедиције се 1522. вратио у Португал и **доказао да је земља округла.** • У потрази за природним богатствима и јефтином радном снагом, шпански **конкистадори** почели су да освајају делове америчког континента. • Откриће Аустралије (Тасман, Џејмс Кук). Предавање са акцентом на кључне садржаје: Последице великих географских открића • Упознавање са новим територијама и цивилизацијама. • Напредак трговине и бродоградње. • У Европу стижу нове биљне врсте. • Европљани шире свој утицај на друге континенте. Почетак процеса који ће бити назван глобализација	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и	

	интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 56

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Почетак новог века и велика географска открића		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о променама које су настала у другој половини 15. и почетком 16. века.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Које су се промене догодиле на западу Европе током 15. века? • Које су биле новине у науци и уметности у том периоду? • Шта се за то време дешавало на Балкану? • Какав облик владавине настаје почетком новог века? • До каквих је промена довела употреба штампарске пресе? • Зашто су Европљани почели да траже поморски пут до Индије? • Који су проналасци и промене омогућили дуже пловидбе? • Шта је био циљ Колумбовог путовања?	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке

	• У чему је значај путовања Магеланове експедиције? • Ко су били конквистадори и које су последице њиховог деловања? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 57

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Хуманизам и ренесанса		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са новим правцем у науци и уметности који је увео велике новине у начин уметничког изражавања.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: Почетак хуманизма и ренесансе • Хуманизам – окренутост човеку. • Ренесанса Препород. Обнова античке уметности. • Правац се највише развијао у италијанским градовима, пре свих у **Фиренци**. Књижевност и политичка мисао • Данте Алигијери – Божанствена комедија. • Франческо Петрарка – Канцонијер. • Ђовани Бокачо – Декамерон. • Еразмо Ротердамски – Похвала лудости. • Николо Макијавели – Владалац. • Вилијем Шекспир – Ромео и Јулија, Хамлет... Ликовне уметности • Микеланђело Буонароти – *Давид*, *Мојсије*, *Пијета*, таваница Сикстинске	• Активно слуша, • преписује са табле, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	капеле... • Леонардо да Винчи – *Мона Лиза*, *Тајна вечера*... • Рафаело Санти – *Сикстинска Мадона*. Албрехт Дирер – *Четири јахача апокалипсе*. Научна открића • **Хелиоцентрично учење** (Никола Коперник, Галилео Галилеј, Ђордано Бруно, Јохан Кеплер, Исак Њутн). • Велики проблеми са црквом – инквизиција.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања		

планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 58

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Хришћанска црква у новом веку		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика новим верским покретом – реформацијом, одговором римокатоличке цркве на то и стањем у Српској православној цркви.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: Реформација и противреформација • Римокатоличка црква ушла је у кризу. • Мартин Лутер је 1517. године покренуо реформацију – покрет за „оздрављење“ Цркве. • Он је у 95 теза написао шта све замера Цркви. • Папа га је анатемисао (искључио из Цркве), а Лутер је папску одлуку јавно спалио. • Следбеници реформације зову се Протестанти. • Протестантизам се брзо ширио по Европи и Северној Америци. **Противреформација** – Одговор Римокатоличке цркве на појаву протестантизма • Римокатоличка црква се „чисти изнутра“ • Оснивају се нови црквени редови (Језуити). **Верски сукоби**	• Активно слуша, • преписује са табле, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Немачки цар Карло V покушао је миром у Аугсбургу (1555) да смири сукобе. • Вартоломејска ноћ у Француској (1572). • Тридесетогодишњи рат (1618 – 1648) – највећи верски сукоб • Вестфалским миром (1648) признат је протестантизам и престали су верски сукоби. **Српска православна врква** • После пада деспотовине (1459) контролу над српским епископијама преузела је Охридска архиепископија. • Српска (**Пећка**) **патријаршија** обновљена је **1557.** године. • Црква је сачувала културу и наионалну свест. • Пећки патријарси подржавали су устанке против турске власти. • Турци су изгубили поверење у Пећку патријаршију. • Пећка патријаршија **укинута је 1766**. • **Карловачка митрополија** (основана 1707) окупљала је Србе у Хабзбуршкој монархији. • **Цетињска митрополија** окупљала је Србе у Османском царству.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања,

		• поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 59

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Култура и религија у раном новом веку		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о новом правцу у уметности и науци (хуманизам и ренесанса), појави нове вере (протестантизам) и улози Пећке патријаршије у верском и културном животу срба под османском влашћу.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Шта значи појам хуманизам? • Шта значи појам ренесанса? • Ко су најпознатији књижевници тог доба и која су њихова дела? • Чија дела можемо повезати са појмом политичка мисао? • Који су научници били следбеници хелиоцентричног учења? • Ко је био Мартин Лутер? • Шта је противреформација? • Које године је обновљена, а које укинута Пећка патријаршија? • У чему је све био њен значај? Вредновање и оцењивање	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 60

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Апсолутистичке монархије		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са успостављањем облика владавине који се зове апсолутистичка монархија и примерима из Западне Европе.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: • Наследне монархије са јаком влашћу владара. • Владар је управљао државом уз помоћ административног апарата. • Владарев двор био је центар моћи (Версај). **Енглеска** • Владарев апсолутизам био је ограничен од стране Парламента. • Хенри VII Тјудор (1485 – 1509) – Почетак апсолутистичке монархије. • Хенри VIII уводи протестантизам. • Елизабета I – Енглеска постаје водећа економска сила. **Француска** • Луј XI (1461 – 1483) – Почетак апсолутистичке монархије. • Луј XIV (1643 – 1715) – Врхунац апсолутистичке	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

	монархије.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 61

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Апсолутистичке монархије		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са историјом других европских држава у време апсолутистичких монархија.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Активно слуша, • одговара на питања, • поставља питања.
Главни део часа (30 минута)	.Предавање са акцентом на кључне садржаје: **Хабзбуршка монархија.** • Постала је велика сила после ратова са Турцима. • Велики значај за наш народ због себа. **Шпанија** • Карло V (1516 – 1556) – Краљ Шпаније и цар Светог римског цартсва. • Био је један од најјачих владара свог доба • У врме Филипа II Шпанија губи своје место међу великим силама. **Свето римско царство** • Немачко царство је било подељено на низ мањих држава и градова. • Најјача немачка држава била је Пруска. **Русија** • Успон у време Ивана IV Грозног (1533 – 1584). • Од 1613. до 1917. на	• Активно слуша, • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • одговара на питања, • поставља питања, • користи уџбеник, • препричава, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

	власти је династија Романов. • Петар I Велики (1696 – 1725) – Русија постаје модерна европска монархија. • Русија стиже до Аљаске и постаје једна од најјачих сила.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 62

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Апсолутистичке монархије		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о апсолутистичким монархијама у периоду раног новог века.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Шта значи појам апсолутистичка монархија? • Ко је помагао владару у управљању државом? • Шта значи кад се каже да је двор био центар моћи? • Како се развијала Енглеска у време династије Тјудор? • За време ког владара је апсолутизам у Француској био на врхунцу? • Коју државу називамо Хабзбуршка монархија и зашто? • Ко су били најзначајнији шпански владари? • Која је немачка држава била најјача у Светом римском царству? • Како је изгледао успон Русије у време цара Петра I Великог?	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Вредновање и оцењивање ђачких одговора	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 63

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Османско царство у време највећег успона		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са организацијом османске државе и освајањима у доба највећег успона.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); • учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: Освајања • Почетком 16. века шире своју власт на Блиском истоку. • **Сулејман Величанствени** (1520–1566) – врхунац моћи Османлија. • 1521. Освојио Београд. • 1526. Мохачка битка. • 1529. стиже до Беча, али га не осваја. • Најјача сила на Средоземном мору. • Током 17. века престају освајања. • Слаби централна власт и дисциплина код спахија и јањичара. • Велики бечки рат (1683–1699) – прекретница. Први пут (трајно) губе велике територије. Управљање државом и тимарски систем • Турски феудални систем звао се т**имарски**.	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• **Тимар** су добијале спахије за војну службу. • На челу државе је **султан** – апсолутни господар. • **Порта** = Влада; чине је **везири** (министри) на челу са великим везиром. • Територија царства била је подељена на **беглербеглук**е, беглербеглуци на **санџаке**, а санџаци на **нахије**.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 64

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Османско царство у време највећег успона (положај Срба)		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са положајем Срба у Османском царству, исламизацијом и облицима отпора.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву;		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: Положај Срба под османском влашћу • Нешто бољи положај док је Османско царство било моћно. • **Раја** и повлашћени слојеви. • Раја је плаћала дажбине спахијама и **харач** султану. • Привилегован положај имали су људи који су се бринули о путевима, скелама, мостовима, коњима, утврђењима, рудницима и снабдевању војске. • Власи су се у планинским крајевима бавили сточарством. Исламизација • Феудалци су примали ислам да би сачували положај и напредовали • Обичан народ да би спасао породицу, имовину и посед.	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	• Највише резултата на територији Босне и међу Албанцима. Облици отпора • Устанци су дизани у време већих ратова које су водили Турци. • **Хајдуци –** најраспрострањенији облик отпора. • У приморским крајевима Далмације отпор Турцима пружали су **ускоци**.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног?		

• Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 65

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Османско царство и положај Срба		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о Османском царству у време највећег успона и положају Срба.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • У чему се тимарски систем разликовао од европског феудализма? • Зашто се владавина Сулејмана Величанственог сматра врхунцем моћи Османског царства? • Који рат представља прекретницу у историји Османског царства? • Штаје порта и ко ју је чинио? • Како је била подељена територија Османског царства? • Како се делило покорено становништво? • Шта је исламизација и где је имала највише резултата? • У каквим околностима су Срби дизали устанке	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	пре 19. века? • Ко су били хајдуци, а ко ускоци? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 66

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Срби на новим просторима		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са сеобама Срба и учествовањем у ратовима великих сила против Османског царства.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву;		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: Сеобе у Јужну Угарску • Једно од одредишта српских сеоба била је **Јужна Угарска.** • Ту се населила и владарска породица **Бранковић** са делом племства. Срби у ратовима Османског царства са другим државама • Срби су углавном ратовали на страни турских противника. • **Дуги рат** (1593–1606) • Устанак Срба **у Банату** 1594 (угушен). • **Кандијски рат** (1645–1669) • Између Турске и Млетачке републике око острва Кандије (Крит). • **Велики бечки рат** (1683–1699) • Прекретница у турским ратовима. • **Света лига** уз помоћ	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	Русије ратовала је против Турака. • Срби су подигли устанак на чије је чело стао **патријарх Арсеније III Црнојевић.** • Много Срба је кренуло у **велику сеобу**. • Турци су изгубили све територије северно од Саве и Дунава. • **Ратови у 18. веку** • 1716–1718. Аустрија створила **Краљевину Србију**. • 1737–1739. Турци су се вратили на Саву и Дунав. • 1788–1791. **Кочина крајина**. • Срби научили да користе савремено оружје и примењују нову ратну стратегију. Велике сеобе Срба • **Прва велика сеоба Срба** догодила се **1690**. • Сеобу је предводио **патријарх Арсеније III Црнојевић**. • Око 60 хиљада Срба кренуло је у сеобу углавном у **Јужну Угарску**. • **Друга велика сеоба Срба** била је **1739**. • Предводио ју је **патријарх Арсеније IV Јовановић**.	

Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 67

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Срби на новим просторима		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са положајем Срба на просторима Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: Војна крајина • Одбрамбрени појас Хабзбуршке монархије уз границу са Турском. • Насељавали су је Срби – крајишници. Положај Срба у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици • Аустријски цар Леополд I дао је Србима одређене привилегије. • Карловачка митрополија имала је и политичко вођство над Србима. • Међу Србима у Хабзбуршкој монархији почела је да се развија грађанска класа. • У Сремским Карловцима основана је **прва српска гимназија** (1791) и **прва српска богословија** (1794). • **Доситеј Обрадовић**	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	(1742–1811) био је најзначајнији српски просветитељ. **Срби у Далмацији** • Далмација је углавном била под Млетачком влашћу. • Доста Срба римокатоличке вероисповести и унијата. • Такође у војној служби. **Дубровник** • Самостална трговачка република. • Дубровачку републику укинули су Французи.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика?		

• Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 68

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Срби у Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о сеобама Срба на нове просторе и њихим положајем унутар тих држава.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Кад крећу прве сеобе Срба у Јужну Угарску? • У којим ратовима су срби учествовали на страни противника Османског царства? • Током којих ратова су биле организоване велике сеобе Срба? • Ко је предводио те сеобе и који су простори насељени? • Шта је Војна крајина и чему је служила? • Какав је био положај српског народа у Хабзбуршкој онархији и које су му биле обавезе? • Какав је био положај Срба у далмацији? • Какав је био развој дубровачке републике? Вредновање и оцењивање	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	ђачких одговора.	
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено. • Анализа резултата провере знања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 69

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Прединдустријско доба		
Тип часа:	Обрада		
Циљ часа:	Упознавање ученика са променама у начину живота и привређивања у раном новом веку.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Монолошко-дијалошка, метода демонстрације, ИКТ метода		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Обнављање наученог на претходном часу. • Увод у нову тему.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Предавање са акцентом на кључне садржаје: Успон градова • Велика географска открића утицала су на развој појединих европских градова. • Центар трговачких путева премештен је на запад – ка Атланском океану. Мануфактура • Уместо малих средњовековних занатских радионица отварају се веће – **мануфактуре**. • У мануфактурама се и даље производило ручно. • Извршена је **подела рада** чиме је убрзана производња. • Био је то зачетак **капиталистичке производње**. Друштвени односи • Са развојем градова јача и грађански слој –	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.

	буржоазија • Борба између буржоазије и пламства обележиће скоро читав нови век. • Од градских занимања почиње да се развије банкарство.	
Завршни део часа (5 минута)	• Обнављање наученог уз кратка пропитивања.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Наставник води евиденцију о активности и интересовању ученика. • Вреднује резултате и постигнућа. • Запажања бележи у педагошку свеску.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 70

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Прединдустријско доба		
Тип часа:	Утврђивање		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о развоју градова и променама у начину производње.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (10 минута)	• Провера домаћих задатака.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (30 минута)	Провера знања (усменим или писаним путем) уз помоћ питања: • Који градови су напредовали почетком новог века и зашто? • Шта је то мануфактура? • Која је разлика између мануфактуре и старе занатске радионице? • Шта значе појмови капитал, капиталиста и капитализам? • Зашто је дошло до побољшања квалитета живота у градовима почетком новог века? • Који друштвени слој је био носилац друштвених промена у новом веку? • Какав је био развој банкарства? Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа (5 минута)	• Кратак осврт на научено.	• Одговара на питања,

	• Анализа резултата провере знања.	• поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?		

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 71

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Рани нови век		
Наставна јединица:	Рани нови век		
Тип часа:	Систематизација		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о наставној теми Рани нови век.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; • повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни).		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (5 минута)	• Прегледање свеске и домаћих задатака.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (35 минута)	Резиме наставне теме Рани нови век. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа (5 минута)	• Анализа постигнутог у наставној теми Рани нови век.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ		

ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС БРОЈ 72

Предмет:	Историја	**Разред:**	6.
Наставна тема/област:	Све наставне области		
Наставна јединица:	Годишња систематизација градива		
Тип часа:	Систематизација		
Циљ часа:	Сагледавање постигнућа ученика о периоду средњег и раног новог века.		
Очекивани исходи на крају часа:	На **крају часа** ученик ће бити у стању да: • образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; • пореди историјске појаве; • наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; • сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; • приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; • образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; • илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; • илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; • користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;		
Наставне методе:	Дијалошка, ИКТ метода		
Облици рада:	Индивидуални		

МОГУЋИ ТОК ЧАСА

	Планиране активности наставника:	**Планиране активности ученика:**
Уводни део часа (5 минута)	• Прегледање свеске и домаћих задатака.	• Показује урађене домаће задатке, • одговара на питања.
Главни део часа (35 минута)	Резиме свих наставних тема. Користити питања за проверу и давати додатна објашњења. Вредновање и оцењивање ђачких одговора.	• Активно слуша, • одговара на питања (усмено или писано), • преписује са табле, • користи историјске и географске карте, • описује илустрације и фотографије, • бележи непознате појмове, • користи мултимедије и електронске додатке.
Завршни део часа (5 минута)	• Анализа постигнутог у наставној теми Рани нови век.	• Одговара на питања, • поставља питања.
Начини провере остварености исхода:	• Вођење евиденције о знању, напредовању и активности ученика. • Вредновање и оцењивање ђачких одговора. • Резултати се бележе у дневнику и педагошкој свесци.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ		

ОСТВАРЕНОГ ЧАСА: • Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? • Да ли сам планирао/-ла адекватне активности ученика? • Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? • Шта бих променио/-ла?	